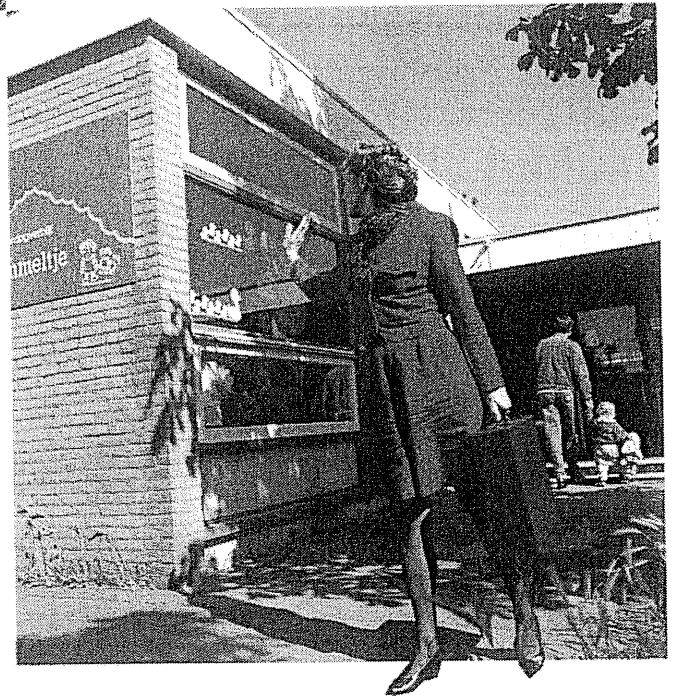
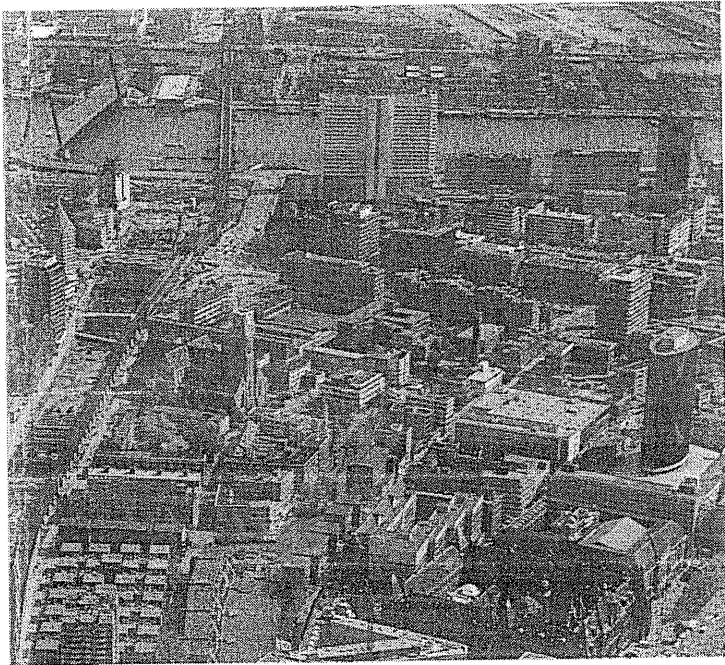

MILJOENENNOTA 1992

Vergaderjaar 1991–1992

---

22 300

Nr. 1

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN
Aangeboden 17 september 1991

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 1992

KERNNGEGEVENS

	1990	1991	1992
Reële groei Nationaal Inkomen (%)	4,6	2 1/4	1
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	5005	5055	5047
Werkloosheid (gereg., 1000 personen)	345	325	345
Verhouding niet-actieven/actieven (%)	85,5	85,5	86,7
Inflatie (prijsindex part. consumptie, %)	2,4	3 1/4	3 1/4
Rente op staatsleningen (%)	8,9	8 3/4	8 3/4

ECONOMIE ALGEMEEN

	1990	1991	1992
Minimum uitkeringsgerechtigden (zk)	1	- 3/4	0
Minimumloon (mk)	1	- 1/2	3/4
Modale werknemer (mk)	2 1/4	0	1/4
Modale ambtenaar (mk, excl. ZVO)	2 1/4	- 1/2	0
Werknemer 2x modaal (mk)	3	- 1/4	1/2

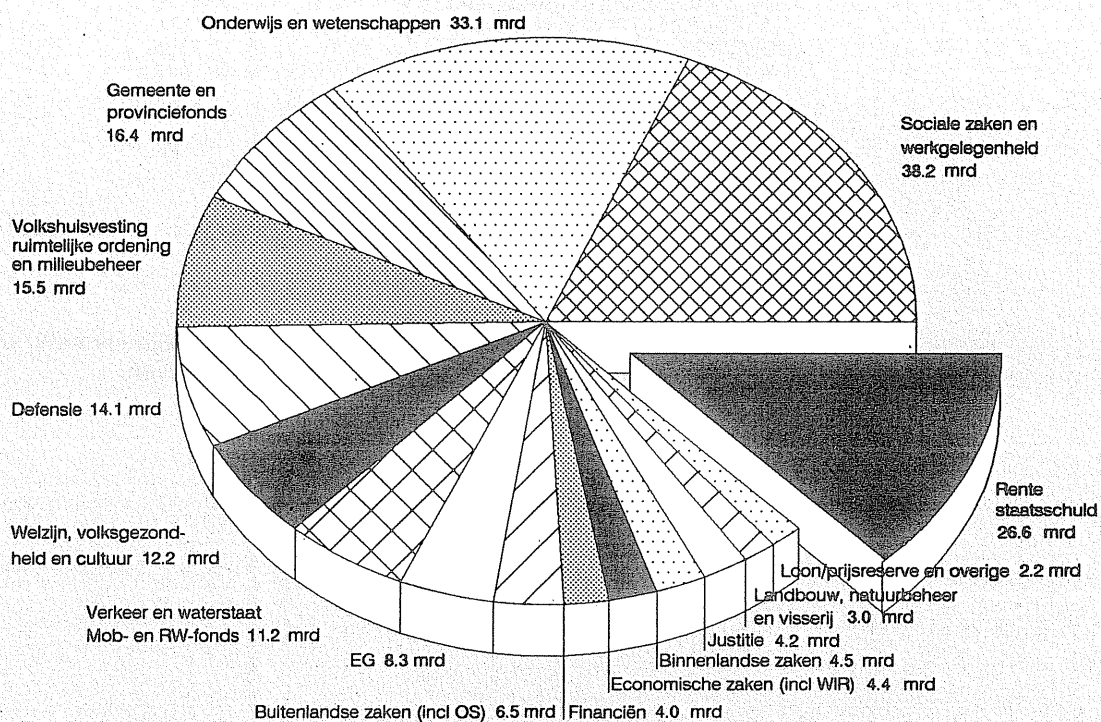
zk = zonder kinderen
mk = met kinderen

KOOPKRACHT (%)

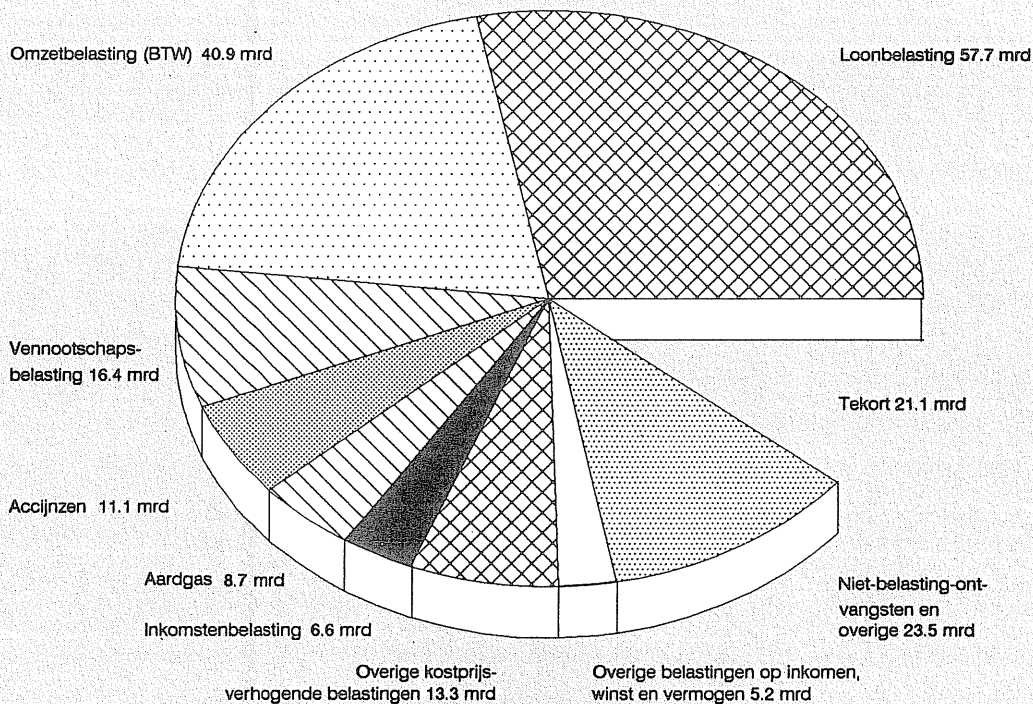
	1990	1991	1992
Financieringstekort Rijk	5,2	4 3/4	4 1/4
Collectieve-lastendruk	52,2	52,9	53,4
Rijksuitgavenquote	41,4	41,4	41,1
Collectieve-uitgavenquote	63,9	63,1	63,2
Staatsschuldquote	70,0	70,9	72,2
Rentelastquote	5,1	5,3	5,3

COLLECTIEVE SECTOR (% NMI)

UITGAVEN VAN HET RIJK IN 1992 : 204,5 miljard

ONTVANGSTEN VAN HET RIJK IN 1992 : 183,4 miljard

De bedragen, die in de nota en de bijlagen zijn vermeld, zijn uitgedrukt in miljoenen gulden, tenzij anders is aangegeven.

Het financieel-economisch beleid van de regering moet evenwichtig en verantwoord zijn. Dat geldt voor de korte termijn. Maar dat beleid moet ook gericht zijn op het beantwoorden van vragen voor de langere termijn. De structureel te geringe arbeidsdeelname in ons land en de hoge staatsschuld met bijbehorende rentelasten vormen belangrijke hinderpalen op weg naar sociaal-economische vooruitgang.

Het draagvlak voor collectieve en sociale voorzieningen wordt er te zeer door beperkt en de te hoge rentelasten verdringen broodnodige andere overheidsuitgaven.

Voor volgend jaar moet rekening worden gehouden met een tijdelijke vertraging van het tempo van economische groei ten opzichte van 1990 en 1991.

Die lagere economische groei maakt de zwakke plekken in de structuur van de Nederlandse economie en van de overheidsfinanciën direct zichtbaar.

Daarom is van het grootste belang dat er alles aan wordt gedaan om de ontwikkeling van de werkgelegenheid nog zoveel mogelijk in gunstige zin te beïnvloeden.

Verbetering van de werking van de arbeidsmarkt, bevordering van de arbeidsdeelname, beperking van het beroep op de sociale zekerheid en een beheerste inkomensontwikkeling zijn de trefwoorden. Met gerichte fiscale en premiemaatregelen wordt tegelijk de basis gelegd voor een evenwichtig gespreide inkomensontwikkeling.

Om het financieringstekort stap voor stap terug te brengen heeft de regering voor 1992 meer dan 9 miljard aan tekortbeperkende maatregelen moeten nemen, oplopend tot meer dan 17 miljard in 1994.

Een herbezinning op de taken en doelmatigheid van de overheid staat centraal. Met grote operaties als het beperken van de subsidiestromen, grote efficiency en decentralisatie wordt een stevig begin gemaakt.

Ondanks de tekortreductie en de daarvoor benodigde ombuigingen slaagt het kabinet er in voort te gaan met het investeren in vernieuwing. Meer personeel in de gezondheidszorg, meer accent op criminaliteitsbestrijding, uitbreiding van in het bijzonder de railinfrastructuur, banenpools en het jeugdwerkgarantieplan en voortgaande omvangrijke milieu-inspanningen.

De maatregelen die nu genomen worden, zijn niet onomstreden. Wie kiest voor de toekomst ontkomt echter juist vandaag niet aan keuzes.

De Minister van Financiën,
W. Kok

Inhoudsopgave

	Woord vooraf	5
1.	Hoofdpijnen van het financieel-economisch beleid	9
1.1.	Inleiding	9
1.2.	Conjuncturele vooruitzichten en structurele achtergronden	9
1.3.	Hoofdpunten van het financieel-economisch beleid	11
1.3.1.	Beleidspakket werkgelegenheid en inkomen	11
1.3.2.	Structuurversterkende maatregelen	12
1.3.3.	Evenwichtsherstel overheidsfinanciën	14
2.	Economische ontwikkelingen en uitdagingen	17
2.1.	Internationale thema's voor de jaren negentig	17
2.2.	Meer werk en een grotere arbeidsdeelname	20
2.3.	Een evenwichtige collectieve sector	27
2.4.	Voorwaarden voor duurzame groei	31
2.4.1.	Een actief milieubeleid	31
2.4.2.	Een stabiel loon- en prijkklimaat	32
3.	Het budgettaire beeld 1991 en 1992	34
3.1.	Inleiding	34
3.2.	De begrotingsuitvoering 1991	35
3.3.	Het budgettaire beleid 1992-1994	38
3.3.1.	De budgettaire problematiek 1992-1994	38
3.3.2.	Het beleidspakket	39
3.3.3.	Resultierend totaalbeeld 1992-1994	51
4.	De collectieve sector en de rijksbegroting in meerjarig perspectief	52
4.1.	Inleiding	52
4.2.	De collectieve sector	52
4.3.	De rijksuitgaven naar beleidsterreinen	56
4.4.	De rijksfinanciën vanuit een economische invalshoek	59
5.	Versterking van het financiële management	65
5.1.	Inleiding	65
5.2.	De kwaliteit van overheidsorganisatie en beleid	65
5.3.	De kwaliteit van het comptabele bestel	68
5.4.	Vernieuwing van het beheer	70
5.5.	De kapitaaldienst	74
	Lijst van gebruikte termen en hun betekenis	77
	Bijlagen van de Miljoenennota 1992	81
1.	Budgettaire kerngegevens	83
2.	Relevante uitgaven/nbo 1990, 1991 en 1992, meerjarenramingen 1993-1996	84
2.1.	Relevante uitgaven	84
2.2.	Relevante niet-belastingontvangsten	86
3.	Uitgaven en nbo 1991 en 1992	88
3.1.	Vermoedelijke Uitkomsten 1991	88
3.2.	Ontwerpbegroting 1992	90
4.	De belastingontvangsten	92
4.1.	Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1990, 1991 en 1992	92
4.2.	De invloed van fiscale maatregelen op de belastingontvangsten 1992	93
4.3.	De belastingontvangsten in 1991	95
4.4.	De belastingontvangsten in 1992	96
5.	De horizontale toelichting ten behoeve van de Miljoenennota 1992	101
5.1.	De relevante uitgaven 1991 en 1992 en de meerjarenramingen 1993-1994 van het Rijk	101
5.2.	De niet-belastingontvangsten 1991 en 1992 en de meerjarenramingen 1993-1994 van het Rijk	140
6.	Uitgaven en niet-belastingontvangsten, mutaties sinds de Voorjaarsnota 1991	151
6.1.	Inleiding	174
6.2.	Algemene Toelichting	174
6.3.	Toelichting per hoofdstuk	174

7.	De verticale toelichting op de meerjarencijfers 1990–1996 van het Rijk	195
7.1.	Algemeen	195
7.2.	Totaaloverzichten	196
7.3.	De verticale toelichting 1990–1996	197
8.	Heroverweging en privatisering	237
8.1.	Heroverweging en beleidsevaluatie	237
8.2.	Privatisering/verzelfstandiging	242
9.	De financiën van de lagere overheden	244
9.1.	Inleiding	244
9.2.	Inkomstenbronnen gemeenten en provincies	244
9.3.	Eigen inkomsten	245
9.4.	Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds	246
9.5.	Specifieke uitkeringen	248
9.6.	De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering daarvan	249
9.7.	Het financieringstekort van de lagere overheden	252
10.	De begroting van de EG	254
10.1.	Inleiding	254
10.2.	De financiële vooruitzichten	255
10.3.	De EG-begrotingen 1991 en 1992	261
10.4.	De ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten	263
10.4.1.	Bijstellingen tussen Miljoenennota 1991 en 1992	263
10.4.2.	Oorzaken van de groei in de afdrachten	266
10.4.3.	Het relatieve oordeel van de eigen middelen en het Nederlandse aandeel daarin	267
10.5.	Onzekerheden bij de meerjarenramingen van de EG-afdrachten	268
11.	Overzicht van de garantieverlening door het Rijk	270
12.	Burgerlijk rijkspersoneel	272
13.	Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen	276
14.	Staatsbalans per 31 december 1990	280
15.	De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1990–1992 ingedeeld volgens de functionele classificatie	282
16.	De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1988–1992 ingedeeld volgens de economische classificatie	287
17.	Tienjarenoverzicht 1981–1992	293
17.1.	Financieringssaldo	293
17.2.	Budgettaire kerngegevens	294
17.3.	Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen	295
17.4.	Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen	297
17.5.	Enkele saldooortheden betreffende de rijksbegroting, gebaseerd op de economische codering	298
18.	De collectieve sector 1970–1992	300
19.	Verantwoording en accountantscontrole	305
20.	Samenvatting van het heroverwegingsrapportrapport «verder bouwen aan beheer»	308
21.	Samenvatting nota kapitaaldienst	318
22.	Buitenlanduitgaven	324
22.1.	Inleiding	324
22.2.	Wat zijn buitenlanduitgaven	324
22.3.	Cijfermatige ontwikkeling	325
22.4.	Compensatie van de stijgende buitenlanduitgaven	328
22.5.	Conclusies	329
	Trefwoordenregister	330

1. Hoofdpijnen van het financieel-economisch beleid

1.1. Inleiding

Internationale uitdagingen ...

Het begin van de jaren negentig laat snelle en ingrijpende veranderingen zien in onze internationale omgeving, met aanzienlijke gevolgen voor het financieel-economisch beleid in ons land. De integratie in de Europese Gemeenschap versnelt, in Centraal- en Oost-Europa vinden belangrijke veranderingen plaats, de concurrentie in de wereldeconomie neemt verder toe. Naast kansen en uitdagingen brengen deze ontwikkelingen (getuige de gebeurtenissen in de Sovjet-Unie) ook onzekerheden mee. Onzekerheden niet alleen op het politieke vlak, maar ook voor de internationale economie.

... voor Nederlandse economie

Om de Nederlandse economie door deze ongewisse periode heen te loodsen, en tegelijk een goede structurele positie voor de jaren negentig op te bouwen, heeft de regering dit jaar op financieel-economisch terrein een aantal moeilijke stappen moeten nemen. Stappen die er op gericht zijn om de werkgelegenheid te versterken en het toenemende beroep op de sociale zekerheid af te remmen. Stappen ook om deze maatregelen niet ten koste te laten gaan van de laagst betaalden, maar in te passen in een evenwichtig inkomensbeeld. En dit binnen, maar vooral ook ter ondersteuning van, een beleid gericht op verdere gezondmaking van de overheidsfinanciën. Met een brede en offensieve aanpak van het financieel-economisch beleid wordt voortgebouwd op de sterke kanten van de Nederlandse economie; zo blijft – ondanks risico's en onzekerheden – het kompas gericht op een gezonde sociaal-economische ontwikkeling in de jaren negentig.

1.2. Conjuncturele vooruitzichten en structurele achtergronden

Conjuncturele vertraging

De economie heeft de afgelopen jaren in verschillende opzichten uitstekend gepresteerd (zie tabel 1.2.1.). In 1989–1990 bedroeg de economische groei gemiddeld 4½% per jaar. De werkgelegenheid nam met in totaal 185 000 arbeidsjaren toe; in personen bedroeg de toename zelfs 300 000. Na deze jaren van hoogconjunctuur ziet het er echter naar uit dat het groeitempo in 1991 en 1992 afneemt.

De door het Centraal Planbureau verwachte groeivertraging is, naast de invloed van ruilvoeteffecten, vooral terug te voeren tot een zwakke dynamiek in de binnenlandse sector van onze economie. In 1992 laten de binnenlandse bestedingen volgens de Macro Economische Verkenning 1992 een zeer bescheiden groei zien. Naar verwachting biedt een robuuste uitvoer tegenwicht, ook al manen de onzekerheden omtrent de groei in het buitenland (onder meer ook in Duitsland) tot voorzichtigheid.

Tabel 1.2.1. Economische kerncijfers (% groei)

	1988	1989	1990	1991	1992
Reëel nationaal inkomen	3,0	4,6	4,6	2%	1
Reële binnenlandse bestedingen	2,1	3,6	3,6	2	1
Uitvoer vol. goederen (excl. energie)	10,0	6,2	5,6	4%	5
Involvervol. goederen	7,3	6,4	5,1	4	3
Reëel vrij beschikbaar inkomen ¹	1,1	2,2	2,5	0	%
Frijsp. particuliere consumptie	0,9	1,6	2,4	3%	3%
Productievol. bedrijven (excl. energie)	4,4	4,4	4,5	2%	2
Werkgelegenheid (1000 arbeidsjaren)	4820	4901	5005	5055	5047
Gereg. werkloosheid (1000 pers.)	435	390	345	325	345
Uitkeringsjaren (1000) ²	3867	3942	3987	4025	4087
Lange rente (%)	6,1	7,2	8,9	8%	8%
Overschot lop. rek. betalingsbalans (% BNP)	2,4	3,7	3,8	4	4%

Bron: CPB, MEV 1992

¹ Modale werknemer in de marktsector, excl. incidenteel.

² Werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid, ouderdom, nabestaanden, bijstand.

Tegenvallende werkgelegenheidsgroei

Inflatie dreiging

De teruglopende productiegroei wordt vooral in 1992 zichtbaar in een tegenvallende werkgelegenheidsontwikkeling. Voor dat jaar wordt zelfs een daling van de werkgelegenheid en een stijging van de werkloosheid voorzien. Tegenover het verslechterende werkgelegenheidsbeeld staat een toename van het aantal uitkeringsgerechtigden met 62 000 (uitkeringsjaren), waardoor de verhouding inactieven/actieven stijgt van 85,5 in 1991 naar 86,7 in 1992. Ook al wordt verwacht dat deze verhouding na volgend jaar – mede met de doorwerking van het financieel-economisch beleid – weer zal verbeteren, al met al is dit voorzicht voor 1992 rondit ongunstig. Niet alleen vanuit sociaal en economisch perspectief, maar ook omdat een almaar stijgend beroep op de sociale zekerheid de openbare financiën in een steeds moeilijker positie brengt.

Ondanks de atzwakke groei neemt de inflatie in het MEV-beeld verder toe, van 2,4% in 1990 naar 3,4% in 1991 en 1992. Daarmee ontstaat een gevaar dat de nu al sinds 1988 optredende prijsversnelling, aanvaardbaar voor in gang gezet vanuit het buitenland, zich gaat voortplanten in de prijs- en loonvorming in ons land. Overigens zijn ook door de overheid prijsverhogingen doorgevoerd, maar bedacht moet worden dat deze noodzakelijke voortvloeiende doelstellingen op het gebied van het milieu (accijnzen) en het – op evenwichtige wijze – herijken van de financiële betrouwbare van de overheid op enkele andere beleidsterreinen (bijvoorbeeld volkshuisvesting).

De ongunstige groei- en werkgelegenheidsvooruitzichten voor 1992 liggen in belangrijke mate in het verlengde van structurele onevenwichtigheden die de Nederlandse economie al langere tijd in zich draagt. Ten eerste leunt onze economie relatief zwaar op de export als groei-motor. De Nederlandse uitvoer wist het afgelopen decennium jaarlijks gemiddeld zo'n 1% buitenlands marktaandeel te winnen; tegelijkertijd bleef de groei van onze economie als geheel gemiddeld toch 1%-punt achter bij de groei in het OESO-gebied. Dit wijst op structureel onvoldoende groei-dynamiek en investeringen in de binnenlandse sector van onze economie. Een omvangrijk overschot op de lopende rekening van onze betalingsbalans is daar dan weer een neerslag van.¹

Ten tweede is de groei van de werkgelegenheid – ondanks de uitstekende resultaten met name in 1989-1990 – in een langer perspectief bezien onvoldoende geweest. Over het geheel van de laatste twee decennia is de werkgelegenheid in arbeidsjaren per saldo nauwelijks

2. Lage arbeidsdeelname

1. Onvoldoende groei-dynamiek binnenlandse sector

Structurele onevenwichtigheden:

¹ Voor een analyse van de samenhang tussen het lopende rekeningoverschot en het functioneren van de binnenlandse sector van de economie, zie CPB, Economisch Beeld 1992, april 1991, pp. 23-26.

uitgebreid, terwijl de bevolking van 15–64 jaar over dezelfde periode met 2 miljoen personen is toegenomen. Hierdoor is de arbeidsdeelname in ons land gedaald² tot een – ook naar internationale maatstaven – laag niveau, hetgeen, deels als oorzaak en deels als gevolg, weer nauw samenhangt met onevenwichtigheden in de overheidsfinanciën.

3. Scheefgroei overheidsfinanciën

Achterblijvende groei van de werkgelegenheid en het nationaal inkomen betekent immers dat het financiële draagvlak voor de collectieve voorzieningen afneemt. Bovendien heeft de toenemende inactiviteit geleid tot een steeds groter beroep op inkomensoverdrachten. Aldus bestaat er een nauw verband met de scheefgroei die is opgetreden in de overheidsfinanciën. Bovendien zijn de rentelasten toegenomen, dit laatste voortvloeiend uit de accumulatie van hoge financieringstekorten in een dito staatsschuld. Daar staat tegenover dat het aandeel van de publieke investeringen in het nationale inkomen is gedaald. Zo zijn knelpunten ontstaan op terreinen als milieu, kennis en infrastructuur, met alle risico's vandien voor duurzame groei en werkgelegenheid in de toekomst. Hoezeer de marges voor het budgettaire beleid zijn versmald, blijkt uit de noodzaak om – ten tijde van een terugvallende groei – strikt vast te houden aan de reductie van het financieringstekort. Dat is de enige weg om duurzame groei ook voor de toekomst mogelijk te maken. De brede, samenhangende beleidsaanpak – in het hiernavolgende nader uiteengezet – biedt, voortbouwend op de sterke kanten van de Nederlandse economie, in een wat langer perspectief uitzicht op meer werk, meer inkomen, en gezonde overheidsfinanciën.

1.3. Het financieel-economisch beleid

De ongunstige vooruitzichten voor de korte termijn en de ten dele daarmee samenhangende structurele onevenwichtigheden in onze economie, kunnen niet zonder antwoord blijven van het kabinet. Hoe moeilijk en ingrijpend ook, er zullen maatregelen moeten worden genomen om deze ontwikkelingen te keren. Dat is de inzet van het financieel-economisch beleid voor 1992 en daarna.

Beleidsaanpak

Het eerste onderdeel van het financieel-economisch beleid betreft een pakket maatregelen ter versterking van de werkgelegenheid. Dit pakket stoelt op matiging van de loonkosten en versterking van de prikkels tot deelname aan betaalde arbeid vooral aan de onderkant van het loongebouw. Een breed scala structuurversterkende maatregelen ter verbetering van het functioneren van de economie (preventie en reïntegratie van inactieven, scholing, marktwerking en investeringen, arbeidsbemiddeling) vormt een tweede, onlosmakelijk onderdeel van het kabinetsbeleid op financieel-economisch terrein. Het derde onderdeel betreft het evenwichtsherstel in de overheidsfinanciën. Eensdeels ligt dit in het verlengde van de structuurverbeterende maatregelen, anderdeels gaat het om nadere afwegingen binnen de rijksbegroting zelf.

1.3.1. *Beleidspakket werkgelegenheid en inkomensbeleid*³

Pakket werk en inkomens

Het beleidspakket werkgelegenheid en inkomensbeleid voor 1992 omvat een verhoging van de voor iedereen geldende belastingvrije voet met f 200 (bovenop de reeds bij de Tussenbalans afgesproken verhoging van f 225); een verhoging van het arbeidskostenforfait voor werkenden met 1%-punt naar 5% en het maximum met f 450; een wettelijke terugname van de inflatiecorrectie op de schijflengten van de loon- en inkomstenbelasting; en een aanpassing van de premies sociale zekerheid om een evenwichtig inkomensbeeld te bereiken.

Uitgaande van de door het CPB geraamde contractloonstijging van 3¾% zou door dit pakket in 1992 bij het merendeel van de werknemers in de marktsector een verbetering van de koopkracht worden bereikt. Gelet op

² Op basis van de werkgelegenheidsontwikkeling gemeten in personen (minder relevant voor het economisch draagvlak) resulteert hetzelfde beeld van een dalende arbeidsdeelname, zij het vanwege de toegenomen deeltijdarbeid in minder pregnante mate (voor beide, zie de Werkgelegenheids- en arbeidsmarktnotitie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, paragraaf 3.1 «Werkgelegenheid en economisch draagvlak»).

³ Een uitgebreide uiteenzetting over het werkgelegenheidsbeleid verschijnt tegelijk met deze Miljoenennota in de genoemde Werkgelegenheids- en arbeidsmarktnotitie.

Loonmatiging

het belang van een voortgaande werkgelegenheids groei, is het kabinet van oordeel dat in het economisch moeilijke jaar 1992 om en nabij koopkrachtbehoud in de marktsector toereikend mag worden beschouwd. Het kabinet doet dan ook een klemmend beroep op de sociale partners om de reële inkomensverbetering aan te wenden voor loonmatiging en werkgelegenheid. Hiermee kan worden bereikt dat de contractloonstijging in de marktsector wordt beperkt tot gemiddeld 3%. Zoals al eerder aangegeven: een beheerste inkomensontwikkeling in de komende periode is cruciaal voor meer werk, en ook voor economische groei en dus – op termijn – voor duurzame koopkrachtverbetering voor de burger.

Voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector richt het kabinet zich op de nagestreefde loonontwikkeling in de marktsector. De in de begroting opgenomen ruimte voor arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren en g.- en g.-werknemers in 1992 bedraagt 3% op jaarbasis. Voor de verhoging van het minimumloon en de sociale uitkeringen wordt eveneens uitgegaan van 3%.

1.3.2. Structuurversterkende maatregelen

Sociale zekerheid

Een belangrijk structuurvraagstuk dat het kabinet noopt tot moeilijke maar onvermijdelijke stappen, betreft het grote en nog steeds stijgende beroep op de sociale zekerheid. Het is essentieel dat het beroep op uitkeringen wordt gematigd, teneinde voor de toekomst een redelijke uitkering te behouden voor hen die daarop zijn aangewezen.

Maatregelen ziekteverzuim

De voorgestelde maatregelen betreffen met name de regelingen voor ziekengeld en arbeidsongeschiktheid – regelingen waar het volumeprobleem nijpend is. Met betrekking tot de Ziektewet stelt het kabinet maatregelen voor gericht op een effectief verzuimbepkend beleid binnen de ondernemingen. Ter aansporing daartoe worden de uitgaven voor de eerste zes weken ziekteverzuim ten laste van de werkgever gebracht, waarbij de mogelijkheid tot gedwongen collectieve herverzekering via de bedrijfsverenigingen wordt uitgesloten. Ter vergroting van de betrokkenheid van de werknemer wordt voorgesteld om per ziekmelding de eerste ziektedag te verrekenen met het vakantietegoed, waarbij de jaarlijkse vakantie niet mag uitkomen beneden twintig dagen. Voorgesteld wordt tevens om de loondoorbetalingsverplichting voor werkgevers terug te brengen van 100% naar 70%.

Arbeidsongeschiktheid:

Preventie en reïntegratie

In het Wetsvoorstel Terugdringing Arbeidsongeschiktheidsvolume (TAV) zijn verschillende initiatieven uit het Najaarsakkoord 1990 opgenomen. Deze zijn vooral gericht op preventie en reïntegratie. Zo worden werkgevers door middel van een bonus (6 maanden loon) aangespoord om arbeidsongeschikten in dienst te nemen, en door middel van een malus (voorshands maximaal 6 maanden, later maximaal 12 maanden loon met een limiet van 5% van de totale loonsom van de onderneming) ontmoedigd om werknemers in de arbeidsongeschiktheidsregeling te laten afvloeien.

Aanvullende maatregelen

Daarnaast wordt met betrekking tot de AAW/WAO een pakket aanvullende maatregelen voorgesteld. Onderdeel daarvan is een aanscherping van de criteria op grond waarvan een uitkering wordt toegekend. Verruiming van het begrip passende arbeid in de uitvoering van de WAO zal een belangrijke bijdrage moeten leveren om de bekwaamheden van arbeidsongeschikten te mobiliseren, waardoor het beroep op de WAO verder kan worden verminderd.

Voorts zal de uitkering krachtens de WAO niet alleen gerelateerd worden – zoals nu reeds het geval is – aan het laatstverdiende loon, maar ook aan de leeftijd van de uitkeringontvanger. Voor hen die bij ingang van

deze maatregel al arbeidsongeschikt zijn en jonger dan 50 jaar, geldt een overgangsregeling. Voor degenen die op het moment van invoering 50 jaar of ouder zijn, blijft de bestaande WAO-regeling intact; daarbij maakt het niet uit of zij arbeidsongeschikt zijn of nog actief werkzaam.

Matiging lastendruk op arbeid

Lagere lastendruk op arbeid
wenselijk

Naast deze maatregelen op het terrein van de sociale zekerheid kan het arbeidsaanbod (en daarmee een hogere arbeidsdeelname) worden aangemoedigd door matiging van de druk van collectieve lasten op inkomen uit arbeid. De in het hiervoor beschreven beleidspakket werkgelegenheid en inkomens voor 1992 aangekondigde verhoging van het arbeidskostenforfait vormt een stap in die richting. Vervolgens zal het advies van de commissie Stevens nader worden uitgewerkt (het traject is aangeduid in hoofdstuk 3), dit onder meer met het oog op de wenselijkheid van vereenvoudiging en van lagere tarieven op arbeid. Voorts zal worden bezien of, mede naar aanleiding van het uit te brengen rapport van de stuurgroep Wolfson en rekening houdend met de ontwikkelingen in het buitenland, door het invoeren van regulerende milieuhellingen een verschuiving kan worden bereikt van lasten op arbeid naar lasten op milieuvervuiling. Te zamen ontstaan zo de contouren van een beleidsaanpak die onder andere kan dienen ter verlichting van de druk op arbeid.

Groei en investeringen

Voor meer werk en een grotere arbeidsdeelname zijn meer banen nodig. Dat vergt – naast niet te hoge loonkosten – een goed groeiende economie, gevoed door particuliere investeringen en door overheidsinvesteringen.

Particuliere investeringen:
economische dynamiek moet
beter

Gunstige voorwaarden voor particuliere investeringen ontstaan in een goed functionerende economie, waarin ruimte bestaat voor nieuwe dienstverlening, nieuwe produkten en nieuwe arbeidsplaatsen. De overheid doet er veel aan om deze gunstige voorwaarden te scheppen. Zo wordt de economische dynamiek gestimuleerd onder meer door modernisering van het vestigings- en mededingingsbeleid en door vrijere openingsuren van winkels.

Overheidsinvesteringen

Groei van de economie en de werkgelegenheid vraagt ook om essentiële investeringen door de overheid zelf – investeringen in moderne kennis, technologie en infrastructuur. Ondanks de strakke budgettaire randvoorwaarden is het kabinet erin geslaagd de jarenlange daling van de overheidsinvesteringen (in % NNI) tot staan te brengen, onder meer doordat deel d van het Structuurschema verkeer en vervoer inmiddels in uitvoering is genomen. Maar met het tot staan brengen van deze daling zijn we er nog niet. Het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans geeft aan dat er in ons land (en, gezien het krappe overheidsbudget, op korte termijn met name in de particuliere sector) voldoende financiële ruimte bestaat voor meer investeringen. Nieuwe wegen worden verkend om binnen de begroting en in samenwerking met de particuliere sector een extra inspanning te leveren.⁴

⁴ Tegelijk met deze Miljoenennota ontvangt de Kamer de Nota kapitaaldienst, met daarin aandacht voor het economische belang van overheidsinvesteringen, de huidige plaats daarvan in de systematiek van de Rijksbegroting, en nieuwe initiatieven om de positie van investeringen te versterken. Een samenvatting is opgenomen in Bijlage 21.

⁵ Tot en met 1994 zijn deze gelden betrokken bij de afgelopen begrotingsvoorbereiding en hebben er mede toe geleid dat reeds geplande investeringen konden worden ontzien bij de budgettaire ombuigingen.

In de sfeer van de begroting heeft het kabinet besloten dat gasbatenevallen van bijzondere aard niet meer zullen worden betrokken bij de jaarlijkse begrotingsvoorbereiding, doch specifiek zullen worden aangewend, hetzij voor enkele infrastructurele projecten van nationaal belang hetzij voor extra staatsschuldreductie. De meevallers van bijzondere aard betreffen thans de baten uit hoofde van de extra gasexport⁵ waartoe begin dit jaar is besloten, en de zogenaamde Common Area-gelden (beide voorzover nog niet expliciet aangemerkt en voorzover niet vallend onder de collectieve lastendruk). De omvang en het tijdstip van binnenkomst van de Common Area-gelden zijn thans nog ongewis, maar de gelden zullen na binnenkomst worden ingezet volgens deze uitgangspunten.

Private financiering van infrastructuur

Voorts wordt nagegaan onder welke condities particuliere instellingen meer bij de financiering van de infrastructuur kunnen worden betrokken. In dit verband is ook van belang de adviesaanvraag aan de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid over mogelijkheden ter vermindering c.q. verkorting van procedurele belemmeringen van overheidswege en lange termijnen van besluitvorming, die private financiering vaak in de weg staan. Over inhoud en voortgang van het een en ander zal de Tweede Kamer rond de komende jaarwisseling van het kabinet een notitie ontvangen, voorbereid door de Interdepartementale Commissie voor het Economisch Structuurbeleid.

Aansluiting vraag en aanbod in de arbeidsmarkt

Mobiliteit in arbeidsmarkt

Door een samenstel van maatregelen wordt de aansluiting tussen vraag en aanbod in de arbeidsmarkt verbeterd. De overheid steekt – op eigen kracht en in samenwerking met het bedrijfsleven – aanzienlijke energie en financiële middelen in onderwijs en scholing. Voorts is de arbeidsbemiddeling ingrijpend gestroomlijnd. In de arbeidsvoorziening-nieuwe-stijl zorgen sociale partners en overheid samen – in de regio dicht bij de bedrijven – voor maatwerk in het begeleiden van mensen bij het vinden van werk en scholing. Sociale vernieuwing, jeugdwerkgarantiewet, banenpools en gerichte initiatieven voor langdurig werklozen: stuk voor stuk projecten die, nu tot uitvoering is overgegaan, moeten bijdragen aan een grotere mobiliteit in de Nederlandse arbeidsmarkt.

Gezondheidszorg

Vernieuwing gezondheidszorg

In het kader van het plan Simons (stelselherziening gezondheidszorg) zet het kabinet in 1992 een belangrijke, tweede stap. Met dit plan zal worden gekomen tot een beter functionerende gezondheidszorg met meer vrijheden en keuzemogelijkheden. Door ruimte te scheppen voor meer eigen verantwoordelijkheid in de gezondheidszorg, ontstaat tevens een perspectief op betere kostenbeheersing. Gelijktijdig wordt het solidariteitselement versterkt, dit met het oog op een – ook op termijn – voor iedereen toegankelijk, goed en betaalbaar stelsel van zorg. In het streven naar een betere marktwerking past tevens de invoering van het nieuwe Geneesmiddelen Vergoedingssysteem per 1 juli 1991.

Een gezond milieu

NMP-plus

Ook met het thans in uitvoering zijnde Nationaal Milieubeleidsplan Plus wordt de structuur van de Nederlandse economie – en dan vooral het element duurzame groei – belangrijk versterkt. Bovendien wordt, zoals reeds aangegeven, bezien of na 1992 het beschikbare instrumentarium voor het milieubeleid kan worden uitgebreid met regulerende heffingen.

1.3.3. Evenwichtsherstel overheidsfinanciën

Budgettaire beeld voor 1992 en de jaren daarna

Tijdpad financieringstekort strikt uitgevoerd

Bij het huidige hoge niveau van de staatsschuld wordt de ruimte voor beleid in aanzienlijke mate beïnvloed door de druk van de stijgende rentelasten op de begroting. Om deze druk te verminderen is bij het Regeerakkoord een tijdpad afgesproken om het financieringstekort van het Rijk terug te brengen tot 3¼% NNI in 1994 (tabel 1.3.1.). In 1991 zal de tijdpaddoelstelling, evenals in 1990, worden gehaald. Dat zal, mede door toedoen van de maatregelen die dit voorjaar bij de Tussenbalans zijn voorbereid, naar huidige budgettaire en economische inzichten ook in het begrotingsjaar 1992 gebeuren, en in de jaren daarna. Zo wordt bereikt dat de staatsschuldquote na volgend jaar gaat dalen – een jaar

eerder dan verwacht ten tijde van het Regeerakkoord, maar dit laatste doordat een hogere inflatie het nominale nationale inkomen sneller doet toenemen dan destijds voorzien. Dat de rentelastquote niet ook al gaat dalen, vloeit voort uit de forse stijging van de internationale rentestand sinds het Regeerakkoord.

Tabel 1.3.1. Budgettaire kerncijfers (in % NNI)

	1990	1991	1992	1993	1994
Financieringstekort Rijk	5¼	4¼	4¼	3¼	3¼
Staatschuld	70,0	70,9	72,2	71,0	70,3
Rentelasten Rijk	5,1	5,3	5,3	5,3	5,4
Collectieve uitgavenquote	63,9	63,1	63,2	60,9	59,9
Collectieve lastendruk	52,2	52,9	53,4	52,3	51,9

Gedetailleerde toelichting: hoofdstuk 3.

Budgettaire maatregelen
omvangrijk ....

Bij de voorbereiding van de begroting 1992 (met inbegrip van de Tussenbalans) was sprake van een omvangrijke tekort- en collectieve lastenproblematiek. Deze lag deels al besloten in de vorige Miljoenennota, en kwam deels ook voort uit tegenvallers die sindsdien nog zijn opgetreden (met name wat betreft het beroep op de sociale zekerheid). Tegen deze achtergrond was een pakket maatregelen noodzakelijk met een omvang van in totaal 10,3 miljard in 1992, oplopend tot 21,7 miljard in 1994. Bij de samenstelling ervan heeft het kabinet zoveel mogelijk een kwalitatieve benadering gevolgd, waarbij bestaande structurele onevenwichtigheden worden aangepakt en een blijvende bijdrage wordt geleverd aan het weer in evenwicht brengen van de overheidsfinanciën. Ongeveer twee-derde deel van het beleidspakket bestaat uit uitgavenbeperkende maatregelen, terwijl een-derde deel aangrijpt bij inkomstenverhogende voorstellen.

.... kwalitatieve benadering

Tabel 1.3.2. Samenstelling beleidspakket collectieve sector 1992-1994; in miljarden

	1992	1993	1994
Uitgavenbeperkingen	6,0	12,2	15,9
Sociale zekerheid en ziekteverzuim coll. sector	1,1	3,0	4,5
Subsidies	1,0	2,3	3,1
Grote efficiency en decentralisatie	0,2	1,0	1,9
Overige	3,7	5,9	6,4
Belastingen en heffingen	3,7	4,4	5,8
Totaal ¹	10,3	16,6	21,7

Gedetailleerde toelichting: hoofdstuk 3.

¹ Van dit totaal maakt in 1992 ook nog deel uit 0,6 miljard opbrengst verkoop staatsdeelnemingen.

Bevorderen arbeidsparticipatie

Een eerste hoofdlijn binnen dit beleidspakket is het bevorderen van de arbeidsparticipatie. De brede aanpak gericht op meer werk is hierboven reeds samengevat. De besproken maatregelen op het terrein van arbeidsongeschiktheid en ziekteverzuim (met inbegrip van het ziekteverzuim in de collectieve sector) leveren een budgettaire besparing van 1,1 miljard in 1992 en 4,5 miljard in 1994.

Beperking subsidies

Een tweede hoofdlijn is beperking van de subsidieverlening. Het uitgangspunt daarbij is het bevorderen van de actualiteit, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van subsidies. Aldus is gekomen tot een reductie van de subsidieverlening vanuit de rijksbegroting met ruim 3 miljard in 1994. In het verlengde van de subsidiebeperkende maatregelen in de volkshuisvesting en het verkeer en vervoer, liggen inkomstenverhogende maatregelen in de sfeer van de accijnzen en het huurwaardeforfait.

Doelmatigheid overheid

Een derde belangrijke lijn bij de samenstelling van het pakket is de bevordering van de doelmatigheid en doeltreffendheid van de overheidsorganisatie. Twee aanzienlijke projecten die tegelijk de doelmatigheid en het budget dienen, zijn de grote efficiency (stroomlijnen werkwijze rijksoverheid) en de decentralisatie (gericht overhevelen van rijkstaken naar lagere overheden). De budgettaire besparingen die uit de grote efficiency voortkomen, dragen ertoe bij dat ruimte kan worden behouden voor prioriteiten op het gebied van veiligheid en justitie (onder meer reorganisatie politie en rechterlijke macht).

Doelmatigheid overheid

Bezinning op overheidstaken

Deze hoofdlijnen van het beleidspakket in de collectieve sector worden ondersteund door een continu proces van bezinning op het nut en de bestuurlijke en organisatorische vormgeving van overheidstaken. Genoemd werden reeds de grote efficiency en decentralisatie projecten. Het geïntegreerde subsidiebeleid wordt verder uitgewerkt. De doelmatigheid van de bedrijfsvoering van het rijk wordt verbeterd, mede op basis van de aanbevelingen in het rapport «Verder bouwen aan beheer». Een versterking van het financiële management kan voorts worden bereikt door aspecten van een kapitaaldienst gericht in te bouwen in de begrotingssystematiek.

2. Economische ontwikkelingen en uitdagingen

2.1. Internationale thema's voor de jaren negentig

Europese integratie

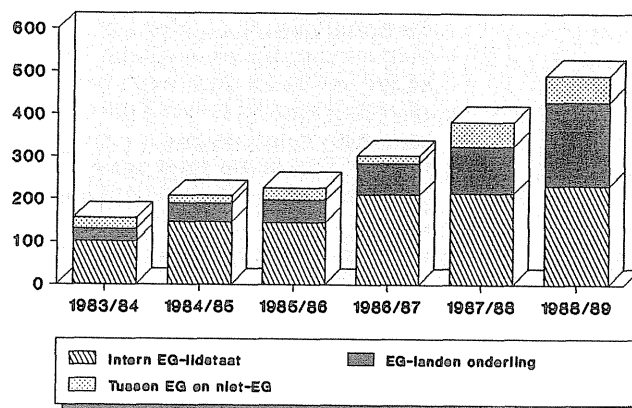
Interne markt EG

Nóg sterkere vervlechting met Europa

In de jaren negentig worden de betrekkingen tussen de landen in Europa steeds hechter en intensiever. Op financieel-economisch gebied gaat de laatste fase in op weg naar de voltooiing van de interne EG-markt met een vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Per 1 januari 1993 moet die interne markt een feit zijn.

Voor de Nederlandse economie betekent dit een nóg sterkere vervlechting met onze Europese partners, hetgeen nu al merkbaar is onder meer in de toegenomen fusie-activiteit van bedrijven (grafiek 2.1.1.).

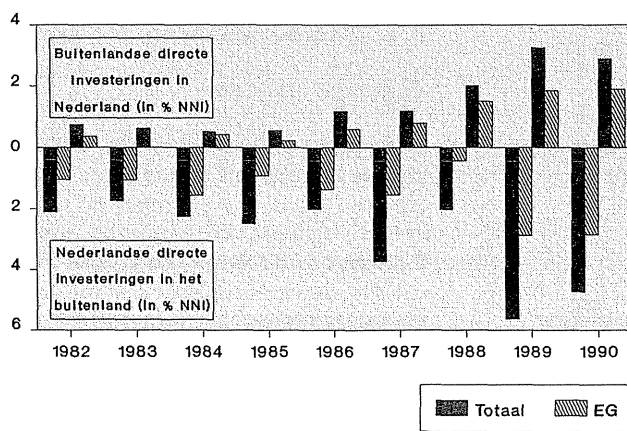
Grafiek 2.1.1. Aantal fusies/overnames van de 1 000 grootste Europese industriële bedrijven

Bron: Europese Commissie, European Economy, Social Europe, 1990.

Ook is er sprake van fors gestegen investeringsstromen tussen ons land en het buitenland (grafiek 2.1.2.). Dit hangt samen met zowel de economische integratie als de liberalisatie van het internationale kapitaalverkeer. Niet alleen tussen de EG-lidstaten onderling, maar ook tussen de EG en andere landen groeien de investeringsstromen. Bedrijven uit landen van buiten de EG – zoals bijvoorbeeld de Verenigde Staten en Japan – investeren meer in ons land en in andere EG-lidstaten om met een directe aanwezigheid volop te kunnen gaan profiteren van die ene, geïntegreerde Europese markt.

Grafiek 2.1.2. Directe investeringsstromen tussen Nederland en het buitenland

Bron: De Nederlandsche Bank, Jaarverslag.

EMU

De Economische en Monetaire Unie (EMU) dient ertoe om in de EG een stabiel monetair en financieel-economisch kader te scheppen. In zo'n kader kan de interne markt het best tot zijn recht komen. Op monetair terrein omvat dit in het eindstadium van de EMU vaste wisselkoersen, één Europese munt, en één monetair beleid, te voeren door de op te richten Europese Centrale Bank (ECB) met als hoofddoelstelling het handhaven van een stabiel prijspeil. Daarvoor moet de ECB voldoende onafhankelijk van de politieke autoriteiten kunnen opereren, evenals thans in ons land De Nederlandsche Bank hiertoe de ruimte heeft.

Subsidiariteit

In het verdrag over de EMU zal worden vastgelegd welke bevoegdheden op economisch en monetair terrein zullen worden overgedragen van nationaal naar Europees niveau. Daarbij is het uitgangspunt dat bevoegdheden op economisch terrein alleen dan naar Europees niveau zullen worden overgeheveld als dit voor de effectiviteit van het beleid noodzakelijk is.

Excessieve financierings-tekorten vermijden

De EMU vereist dat het nationale budgettaire beleid van de lidstaten het centraal gevoerde monetaire beleid niet doorkruist. Als het overheids-tekort in een lidstaat te hoog dreigt te worden, mag niet aan de verleiding worden toegegeven om dit monetair te financieren, of om andere lidstaten voor de rekening te laten opdraaien. Het ziet er daarom naar uit dat in de EMU twee heel concrete randvoorwaarden zullen worden vastgelegd: een verbod op monetaire financiering van tekorten, en een verbod op financiële steun (van de EG of van andere lidstaten) aan nationale overheden die hun eigen begroting niet in de hand houden. Daarnaast wordt gewerkt aan criteria op grond waarvan in een regelmatig multilateraal toezicht door de EG-Raad van Ministers een oordeel gegeven kan worden over het tekort en de schuld van nationale overheden. Problemen kunnen op deze wijze tijdig worden gesignaleerd, met als stok achter de deur sancties om budgettaire aanpassing af te dwingen. Dit kan een stevige impuls betekenen voor lidstaten die nog aanpassingen moeten doorvoeren. Ook voor Nederland betekent dit vooruitzicht een extra stimulans om het nog steeds ontbrekende evenwicht in de collectieve sector te herstellen. Overigens laat de EMU aan de lidstaten voldoende vrijheid om binnen deze randvoorwaarden een eigen budgettair beleid te voeren.

Aanpassingsvermogen nationale economie essentieel

Bij het multilateraal toezicht in de tweede fase van de EMU komen, naast convergentie naar een stabiel monetair en budgettair beleid in alle lidstaten, ook andere aspecten van convergentie aan de orde, zoals

bijvoorbeeld betalingsbalansposities, inflatie, en het aanpassingsvermogen van de nationale economie (prijs- en loonvorming, produktie, werkgelegenheid). Het gaat er daarbij met name om te waarborgen dat dit aanpassingsvermogen groot genoeg is om in de EMU de intra-EG wisselkoersen voorgoed te kunnen vastklinken.

Overheidsbeleid houdt rekening met Europa

De toenemende vervlechting van de Europese economieën zal – los van formele verplichtingen en multilateraal toezicht – er uit zichzelf al toe leiden dat in het overheidsbeleid meer rekening moet worden gehouden met de eisen die Europa stelt.¹ De concurrentie tussen de economieën van de lidstaten wordt scherper. Dit betekent dat ook in Nederland iedereen – werknemers en werkgevers – een prestatie zal moeten leveren die in prijs en in kwaliteit kan wedijveren met het buitenland.

Hervormingen in Centraal- en Oost-Europa

Een tweede internationaal thema voor de jaren negentig is de ontwikkeling van Centraal- en Oost-Europa, zowel op politiek als op sociaal en economisch gebied. De historische omwenteling heeft in dit deel van Europa een basis gelegd voor democratie en voor integratie in de wereld-economie.

Vrije handel cruciaal

De bijdrage van Nederland en andere industrielanden is er vanaf het begin op gericht de hervormende landen te helpen zo snel mogelijk op eigen benen te staan in de wereldeconomie. Succes zal afhangen van de mogelijkheden om exportprodukten zonder belemmering in de industrielanden te kunnen verkopen. Nederland bepleit daarom dat de EG nog bestaande handelsbeperkingen met zijn Oosterburen afschaft.

Europees Energie Charter

Bijstand in de vorm van kennis en kunde is zeker zo belangrijk als financiële hulp. Dit betreft onder meer advisering bij de verschillende aspecten van het hervormingsproces, en bijvoorbeeld ook het door Nederland geïnitieerde Europees Energie Charter. Doel hiervan is te komen tot één Europese energiemarkt met vrije toegang tot elkaars energiebronnen, een doelmatig gebruik van energie en een gezamenlijke inspanning voor veilige en milieuvriendelijke produktie- en transporttechnologie. Dit levert voordelen aan alle betrokkenen. Aan de Sovjet-Unie en andere Oosteuropese landen levert het Charter een economisch doelmatige exploitatie van hun energiereserves, een aanzienlijke kennis- en technologieoverdracht en extra financiële middelen uit energie-uitvoer. Voor West-Europa wordt op termijn een betrouwbaarder energievoorziening mogelijk.

Ontwikkelingslanden en schuldenproblematiek

Schuldenlanden boeken vooruitgang

Een derde internationale uitdaging, ook voor ons land, vloeit voort uit de schuldenproblematiek van ontwikkelingslanden. Hier wordt belangrijke vooruitgang geboekt (tabel 2.1.1.). Dit is onder meer te danken aan de toegenomen groei van de uitvoer van deze landen en enige kwijtschelding van schuld door officiële en particuliere crediteuren. Een aantal ontwikkelingslanden heeft evenwel nog steeds achterstanden bij betalingen op de schuldendienst. Kwetsbare financiële posities blijven derhalve om aandacht vragen.

Tabel 2.1.1. Externe schuld en schuldendienst; in % van totale uitvoer

	1986	1990	1991	1992
<i>Externe schuld</i>				
Alle ontwikkelingslanden	174	125	126	118
Ontwikkelingslanden met schuldproblemen	306	251	252	224
<i>Schuldendienst (rente en aflossingen)</i>				
Alle ontwikkelingslanden	23	16	16	15
Ontwikkelingslanden met schuldproblemen	36	27	31	26

¹ Zie ook de nota Economie met open grenzen, brief van de Minister van Economische Zaken, september 1990 (Tweede Kamer, 1989–1990, 21 670, nrs. 1–2).

Bron: IMF, World Economic Outlook, mei 1991

Steeds meer schuldenlanden nemen daarbij hun eigen verantwoordelijkheid door een adequaat financieel-economisch beleid te voeren. Ook hier ligt evenwel een belangrijke rol voor de industrielanden in het leveren van advies, begeleiding en steun. De met IMF en Wereldbank overeengekomen programma's zijn hierop gericht. Ter nadere ondersteuning zouden wat Nederland betreft officiële crediteuren tot verdergaande schuldverlichting voor de minst-ontwikkelde landen kunnen overgaan. De industrielanden moeten voorts bijdragen aan de oplossing van de schuldproblemen door gezonde economische groei en door succesvolle afronding van de GATT-Uruguay-ronde ter liberalisering van de internationale handel. Naar schatting van de Wereldbank zou afschaffing van de huidige handelsbelemmeringen in de industrielanden het nationale inkomen van de ontwikkelingslanden kunnen verhogen met zo'n tweemaal de ontwikkelingshulp van alle OESO-landen samen.

Internationale thema's en de Nederlandse economie

Implicaties voor Nederland

Voor de vooruitzichten voor de Nederlandse economie zijn deze internationale thema's van groot gewicht. Onze economie is zeer open en leunt zwaar op de uitvoer als groeimotor. In de komende periode moet deze opgewassen blijven tegen nog sterkere internationale concurrentie, onder meer voortvloeiend uit de afronding van de Europese integratie, en vanuit deze kracht ook een bijdrage kunnen leveren aan de hervormingen in Centraal- en Oost-Europa, herstel in de ontwikkelingslanden, en liberalisatie in de rest van de wereld. Zoals in hoofdstuk 1 al werd aangegeven, vergt dit van ons land inspanningen vooral op het gebied van de arbeidsdeelname en de openbare financiën.

2.2. Meer werk en een grotere arbeidsdeelname

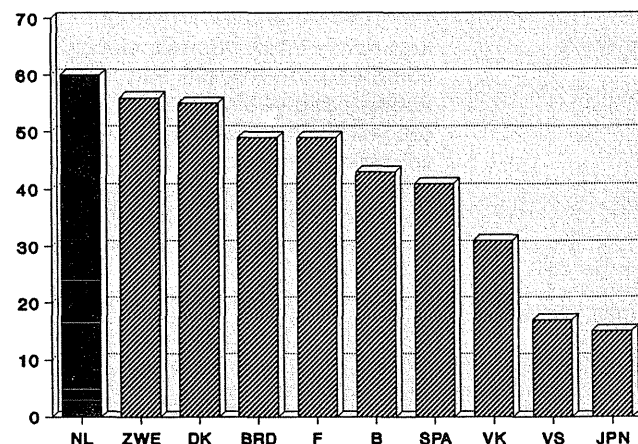
Arbeid en het stelsel van sociale zekerheid

Sociale zekerheid mag gezien worden ....

In de afgelopen decennia heeft ons land een stelsel van sociale zekerheid opgebouwd dat, ook internationaal, gezien mag worden. Een kenmerk van een goede sociale zekerheid is dat de samenleving een redelijke inkomensvoorziening verschaft aan hen die daar tijdelijk of langdurig zelf niet in kunnen voorzien. De meest recente berekeningen van de OESO suggereren dat de Nederlandse sociale zekerheid een van de hoogste uitkeringsniveaus ter wereld kent. Ter indicatie maakt onderstaande grafiek 2.2.1. dat bijvoorbeeld voor de werkloosheidsuitkeringen goed duidelijk².

... maar essentieel voor redelijke uitkering ....

Grafiek 2.2.1. Inkomen bij werkloosheid (uitkering in % laatstverdiende loon, beide bruto)

² Wegens institutionele verschillen dragen internationale vergelijkingen op het terrein van de sociale zekerheid onvermijdelijk een indicatief karakter. Zo wordt de positie van ons land in grafiek 2.2.1. enigszins opwaarts vertekend door de premieheffing op uitkeringen, alwaar weer verschillen in de financiering van ziektekosten en ouderdomsvoorzieningen tegenover staan.

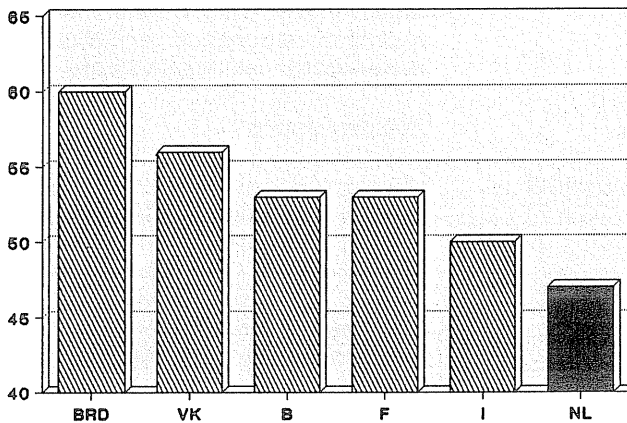
Bron: OESO, Employment Outlook, juli 1991 (gemiddelde uitkering gedurende de eerste vier jaar; gemiddelde man en vrouw).

Een kenmerk van een goede sociale zekerheid behoort ook te zijn dat niet teveel mensen er een beroep op hoeven te doen, en dat een onvermijdelijk beroep niet langer duurt dan noodzakelijk. Daarvoor bestaan drie gronden. Ten eerste mogen zij die tijdelijk een beroep doen op de sociale zekerheid er niet in «gevangen» raken en zo langdurig van het arbeidsproces worden buitengesloten. Ten tweede mag het element van collectieve solidariteit, waarop de sociale zekerheid immers is gefundeerd, niet door een overmatig beroep in gevaar worden gebracht. Ten derde kan spanning ontstaan tussen het niveau van uitkeringen en het volume van het beroep erop, wanneer bij een goed uitkeringsniveau èn een groot beroep de totale financieringslast van het stelsel de draagkracht van de nationale economie te boven dreigt te gaan. Dat geldt zeker nu, met de Europese integratie, de internationale concurrentie verder toeneemt (zie paragraaf 2.1.).

Arbeidsdeelname laag

Wat betreft dit tweede kenmerk van een goede sociale zekerheid (het volume van het beroep erop), steekt Nederland internationaal minder gunstig af. Sterker nog, mede vanwege een relatief omvangrijk aantal personen in sociale regelingen is de arbeidsdeelname in ons land internationaal bijzonder laag (grafiek 2.2.2.).³ Dit is niet altijd zo geweest. Was in 1970 één op een totaal van zeven voltijd inkomensontvangers beneden 65 jaar aangewezen op een uitkering, in 1990 was dit verhoudingsgetal verslechterd tot één op een totaal van drie. Om de gedachten te bepalen: herstel van de arbeidsdeelname van het huidige peil (48% in 1990) tot het niveau van 1970 (58%, d.w.z. nog steeds beneden het huidige niveau in Duitsland) zou thans bijna 1 miljoen extra voltijd banen vergen.

Grafiek 2.2.2. Arbeidsdeelname (werkgelegenheid in arbeidsjaren in % bevolking 15-64 jaar); 1987.

Bron: WRR, Een werkend perspectief, december 1990.

Inactiviteit wordt negatieve spiraal

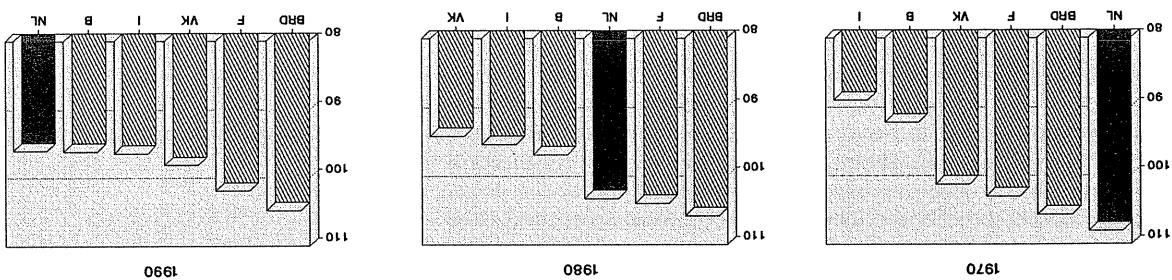
Achter deze cijfers gaan veel mensen schuil die volop in het arbeidsproces zouden willen en ook kunnen deelnemen. Betaalde arbeid is voor hoe langer hoe meer mensen belangrijk om zich te ontplooiën en deel te nemen aan de samenleving. Tegelijk betekent de omvangrijke inactiviteit een zware financieringslast op de werkenden. Deze last drukt op het arbeidsinkomen en veroorzaakt een aanzienlijk verschil tussen de kosten van arbeid en het netto arbeidsinkomen. Hierdoor is er sprake geworden van een negatieve spiraal. Hoge loonkosten leiden ertoe dat banen verdwijnen en minder productieve werknemers uit het arbeidsproces worden weggedrukt. Dat betekent vervolgens een verdere toename van de uitkeringen, van de lastendruk, en dus ook weer van de loonkosten. De consequenties dreigen voor sommige groepen (met name laaggeschoolden, gedeeltelijk arbeidsongeschikten en oudere werknemers) van structurele aard te worden.

³ Zie voetnoot 2 in hoofdstuk 1.

Welvaart in ons land blijft achter bij Europa

Mede door de lage arbeidsparticipatie is sinds het begin van de jaren zeventig de welvaartsstijging per hoofd van de totale bevolking in ons land achtergebleven bij de andere Europese landen (grafiek 2.2.3.).

Grafiek 2.2.3. BNP per hoofd van de bevolking

Bron: Berekeningen Financiën o.b.v. cijfers Eg-commissie, basis koopkrachtpariteit, gewogen gemiddelde deze landen is 100.

Willen we deze trend stoppen en de economische basis voor onze sociale zekerheid (en ook voor andere nationale prioriteiten, zoals bijvoorbeeld een schoon milieu, goed onderwijs, een goede gezondheidszorg, en een modern openbaar vervoer) versterken, dan zullen er meer mensen aan het werk moeten. Deze opgave kent drie verschillende aspecten: het aanbod van arbeid, de vraag naar arbeid, en de afstemming van vraag en aanbod.

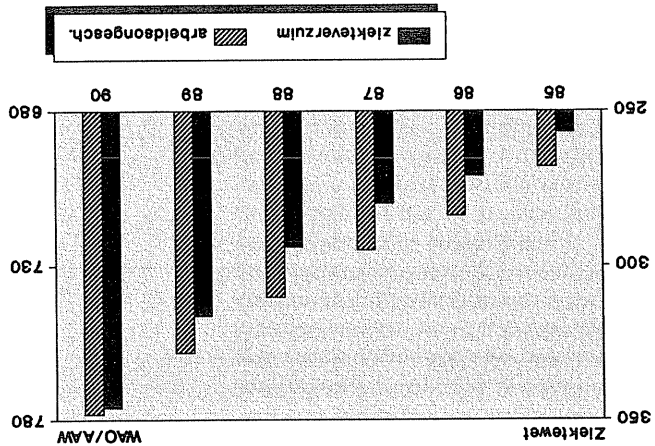
Arbeidsaanbod

De vergroting van het arbeidsaanbod kan in de eerste plaats worden bereikt door binnen de sociale zekerheid te bevorderen dat diegenen die er een beroep op doen – indien mogelijk – snel weer aan het werk (kunnen) gaan. Een tweede mogelijkheid tot stimulering van het arbeidsaanbod ligt in een verlaging van de «wage» tussen loonkosten en nettoloon. Dit leidt tot een verbetering van het netto looninkomen, hetgeen werken aantrekkelijker maakt, zonder dat de kosten van arbeid stijgen.

Sociale zekerheid: zorg en reïntegratie

Bezien we de huidige ontwikkelingen in de sociale zekerheid, dan blijkt het aantal personen in de regelingen voor ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid niet alleen groot te zijn, maar bovendien bijzonder snel te stijgen. Beide regelingen moeten dan ook beter worden toegespitst op zorg voor mensen die werkelijk zorg behoeven, en op terugkeer naar betaalde arbeid van allen die daartoe in staat zijn.

Grafiek 2.2.4. Ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid (in 1 000 uitkeringsjaren)

Bron: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Ziekteverzuim loopt op ...

Het ziekteverzuim loopt al jaren op. Het merendeel van de ziektegevallen duurt minder dan zes weken (in 1989 ongeveer 90%) en correspondeert met ongeveer eenderde van het uitgekeerde ziekengeld. De resterende tien procent van de gevallen neemt tweederde van het uitgekeerde ziekengeld voor zijn rekening. Hieruit blijkt dat vooral het langdurend ziekteverzuim van invloed is op de ziektegeuld uitgaven. Beide cijfers maken echter duidelijk dat zowel het kortere als het langere ziekteverzuim moet worden verminderd. Een reductie van het langdurig ziekteverzuim is tevens cruciaal omdat zo een voorportaal voor de arbeidsongeschiktheid wordt weggenomen.

... en hoger dan in buitenland

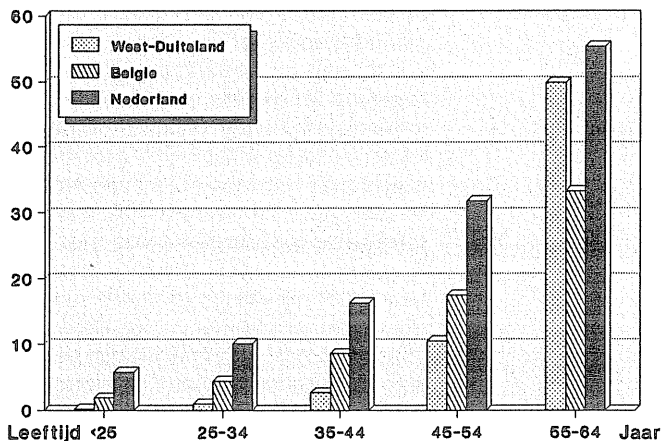
Ook in vergelijking met omringende landen is het ziekteverzuim in Nederland hoog. In veel gevallen is in het buitenland sprake van één of meer wachtdagen. In ons land is dat nu niet zo. Wachtdagen vormen een drempel, die werknemers financieel mede-verantwoordelijk maakt voor het ziekteverzuim. Dit is vooral van belang voor het kortdurende verzuim.

Instroom arbeidsongeschiktheid ...

De instroom van arbeidsongeschikten is de afgelopen jaren voortdurend gestegen, terwijl de uitstroom nagenoeg constant is gebleven. De voortgaande groei van het aantal arbeidsongeschikten met ruim 15 000 personen in de eerste helft van 1991 onderstreept de ernst van de situatie. Zowel de samenstelling als de oorzaak van de instroom is de afgelopen jaren geleidelijk veranderd. Zo wordt de instroom steeds jonger: sinds 1989 is meer dan de helft van de personen die arbeidsongeschikt raken, jonger dan 45 jaar. Op dit punt wijken we belangrijk af van bijvoorbeeld onze buurlanden België en Duitsland (grafiek 2.2.5.).

... steeds meer jonge mensen ...

Grafiek 2.2.5. Toetreding tot arbeidsongeschiktheidsregelingen per 1 000 verzekerden (jaarlijks gemiddelde 1980-1988).

Bron: R. Prins, Arbeidsongeschiktheid in internationaal perspectief, ESB, 16-1-91.

... en steeds meer psychische klachten

Door de verjonging van de instroom neemt de verwachte gemiddelde uitkeringsduur toe, en stijgen op den duur ook de kosten. Psychische klachten vormen de laatste jaren de belangrijkste oorzaak van arbeidsongeschiktheid. Het zijn met name de jongere leeftijdscategorieën waar psychische oorzaken sterk overheersen.

Beleidsaanpak

De regering heeft zich ten doel gesteld om het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid terug te brengen. Daartoe wordt een breed en evenwichtig over werkgevers, werknemers en uitkeringsgerechtigden verdeeld pakket aan maatregelen voorgesteld (zie hoofdstuk 1). Dit pakket is erop gericht om, ook wat voorzieningen bij ziekte en arbeidsongeschiktheid betreft, het goede in onze sociale zekerheid (een redelijk uitkeringsniveau) te behouden, en tegelijk het volume van het beroep erop omlaag te brengen.

Belang lagere «wig» op arbeid

Zoals hiervoor aangegeven, is een tweede instrument om het arbeidsaanbod te versterken, gelegen in een beperking van de «wig» tussen loonkosten en nettoloon (op de betekenis van de wig voor de arbeidskosten en arbeidsvraag wordt verderop ingegaan). Een lagere wig maakt het voor inactieven meer de moeite waard om weer aan het werk te gaan. Daarnaast vormt een lagere wig een stimulans voor werkenden om zich verder te ontwikkelen, te participeren in bij- en omscholing, en mobiel te zoeken naar een werkomgeving waar de ontwikkelde capaciteiten het best tot hun recht kunnen komen. Dit bevordert de doorstroming en flexibiliteit in de arbeidsmarkt, en verbetert het functioneren van de economie. Zo'n grotere arbeidsmobiliteit kan overigens ook bijdragen aan een reductie van voortslepende spanningen in de werkomgeving als oorzaak van arbeidsongeschiktheid.

Loondifferentiatie

Wat de factoren achter de arbeidsmobiliteit betreft, springt naast de relatief hoge wig ook in het oog dat de differentiatie van lonen tussen sectoren in de Nederlandse economie internationaal uitzonderlijk laag is⁴. Grotere differentiatie zou de mobiliteit en de inzet van ons arbeidspotentieel wellicht ten goede kunnen komen.

Beleid arbeidskosten

Het in hoofdstuk 1 beschreven beleidspakket voor 1992 vormt een stap in de richting van een lagere wig op arbeid; met de verhoging van het arbeidskostenforfait vergroot het pakket de prikkel tot arbeidsdeelname, vooral aan de onderzijde van het loongebouw.⁵ Daarnaast streeft de regering langs drie wegen naar een vermindering van de lasten van arbeid. Ten eerste zullen de aanbevelingen van de commissie Stevens nader worden uitgewerkt (het traject is aangegeven in hoofdstuk 3), mede met het oog op de wenselijkheid om de tarieven op arbeid omlaag te brengen. Ten tweede zal, mede in het licht van de binnenkort uit te brengen rapportage van de stuurgroep Wolfson en de ontwikkelingen op dit terrein in de EG, worden bezien of gekomen kan worden tot een verschuiving van collectieve lasten van arbeid naar milieuvervuiling. Dit dient vanzelfsprekend niet alleen het doel van een lagere wig op arbeid, maar kan ook een instrument van betekenis zijn voor het herstel en behoud van het milieu (zie paragraaf 2.4.). Ten derde, tenslotte, betekent meer werk een groter draagvlak voor de collectieve sector en lagere uitgaven voor sociale zekerheid; ook langs die weg kan dan de lastendruk op arbeid omlaag.

De vraag naar arbeid

Meer banen nodig ....

Om een groter arbeidsaanbod te vertalen in meer werk, zijn meer banen nodig. In recente jaren (met name 1989/1990) is het aantal arbeidsplaatsen aanzienlijk toegenomen. Maar bezien in een wat langer perspectief, en afgezet tegen de groei van het potentiële arbeidsaanbod, heeft de Nederlandse economie op dit punt de afgelopen twintig jaar niet voldoende gepresteerd. De groei van het totale aantal arbeidsjaren is ver achtergebleven bij de groei van de potentiële beroepsbevolking (grafiek 2.2.6.). De bevolking van 15-64 jaar is toegenomen met meer dan 2 miljoen personen, terwijl de groei van het aantal arbeidsjaren per saldo beperkt bleef tot minder dan 0,3 miljoen.⁶ Bovendien is de banengroei geheel gerealiseerd bij de overheid en in de kwartaire sector; het aantal arbeidsjaren in de marktsector is sinds 1970 per saldo zelfs gedaald. Tegen deze achtergrond, en gezien de noodzaak om het draagvlak van de collectieve sector te vergroten, is het duidelijk dat de extra banengroei de komende periode per saldo in de marktsector zal moeten plaatsvinden.

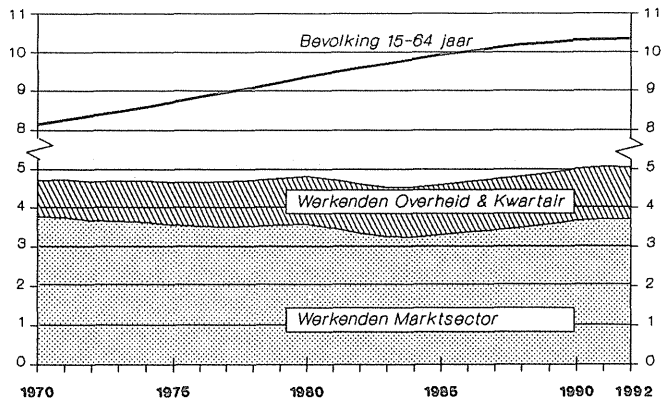
.... met name in marktsector

⁴ Zie Nederlands Economisch Instituut, «Werkgelegenheid, loonkosten en produktie in zeven geïndustrialiseerde landen: een sektoranalyse», 1992.

⁵ Zie ook de genoemde Werkgelegenheids- en arbeidsmarktnotitie.

⁶ Zie voetnoot 2 in hoofdstuk 1.

Grafiek 2.2.6. Werkgelegenheid en bevolking 15-64 jaar (in miljoenen).

Bron: CBS, OESO en CPB (MEV 1992); werkgelegenheid in arbeidsjaren.

Belang investeringen ....

Deze uitdaging vergt een goed functionerende economie met een moderne infrastructuur en een goed milieu, beide gevoed door particuliere en door collectieve investeringen. Voor de publieke investeringen kan de overheid zelf initiatieven nemen, voor het stimuleren van de particuliere investeringen zal het vooral moeten gaan om het scheppen van gunstige voorwaarden.

.... van de overheid zelf ....

Bij een vergroting van de publieke investeringen kan de overheid twee sporen volgen. Het eerste spoor is binnen het budget een verschuiving aan te brengen naar investeringsuitgaven. Zoals hierna in paragraaf 2.3. wordt aangegeven, bestaat hier alle reden toe, omdat de afgelopen periode de investeringsuitgaven van de overheid steeds meer zijn verdrongen door andere uitgaven – met name rentelasten en inkomensoverdrachten. Deze scheefgroei moet worden teruggedraaid. Daarmee wordt inmiddels – ondanks de moeilijke budgettaire situatie – een begin gemaakt. Een voortdurende afweging is vereist van de doelmatigheid en doeltreffendheid van bestaande uitgaven tegenover nieuwe beleidsuitgaven die meer (beter) kunnen bijdragen aan een toeneming van de publieke investeringen. In het licht van deze beleidslijn moet ook het doorlichten van de subsidie-uitgaven via heroverwegingsprocedures worden gezien (zie hoofdstuk 5).

.... van de overheid samen met particuliere partners ....

Het tweede spoor betreft het zoeken van nieuwe wegen om infrastructuurprojecten op te zetten en te financieren in samenwerking met de particuliere sector. Zo kan beter gebruik worden gemaakt van de vaardigheden die in de particuliere sector aanwezig zijn, en kunnen de budgettaire lasten gedragen door de overheidsbegroting worden aangevuld met particuliere middelen. Inmiddels is met de private financiering van infrastructuurprojecten in ons land ervaring opgedaan, bijvoorbeeld bij het totstandbrengen van de tunnel onder de Noord, die volgend jaar in gebruik zal worden genomen. Over de private financiering van de Wijkertunnel worden onderhandelingen gevoerd. Bezien wordt voorts of een dergelijke private betrokkenheid bij het realiseren van infrastructuurprojecten kan worden uitgebreid, zowel wat betreft de reikwijdte (breder scala aan projecten, zoals bijvoorbeeld de west-oost goederenspoorverbinding door de Betuwe en de hoge snelheid spoorlijn) als wat betreft de financieringswijze (vormen van privaat/publieke lasten- en risicodeling).

.... en van vernieuwende ondernemers

Nieuwe banen ontstaan ook waar ondernemers nieuwe markten aanboren en nieuwe producten ontwikkelen. De samenleving verandert, er ontstaan nieuwe behoeften. Onmisbaar onderdeel van een voorwaardenscheppend beleid voor meer particuliere investeringen is derhalve,

ten eerste, aandacht voor de dynamiek van de economie. Zo passen in een dynamische economie bijvoorbeeld geen kartels die creatieve ondernemers ervan weerhouden om te innoveren en zo nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen. Daarom wordt het mededingingsbeleid van de Nederlandse overheid aangescherpt en in lijn gebracht met het beleid van omliggende landen en de EG.⁷ In zo'n dynamische economie passen ook geen vestigingsvoorwaarden die schotten opwerpen rond bestaande bedrijfstakken en alerte ondernemers ervan weerhouden om bestaande markten te vernieuwen en nieuwe markten aan te boren. Met het oog daarop wordt het vestigingsbeleid van de Nederlandse overheid aanzienlijk gemoderniseerd.⁸ Nieuwe behoeften nopen evenzeer tot een verruiming van de toegestane openingsuren van winkels. Ook dit is een maatregel die ruimte schept voor nieuwe dienstverlening, nieuwe dynamiek, en nieuwe arbeidsplaatsen.

Matiging van loonkosten is een tweede belangrijke voorwaardenscheppende factor voor een versterking van de particuliere investeringen. Daarbij komt dat lagere loonkosten ook de investeringen in meer arbeidsintensieve produktiemethoden economisch weer aantrekkelijk maken. Te hoge loonkosten betekenen bovendien een verzwakking van de internationale concurrentiepositie, en derhalve een verzwakking van de voor ons open land zo cruciale uitvoer als economische groeimotor. Daarom blijft een beheerste loonvorming geboden. Zeker nu in de komende jaren vanuit de noodzaak tot evenwichtsherstel in de collectieve sector en vanuit de behoefte aan investeren in milieu en infrastructuur een forse aanspraak wordt gemaakt op de nationale middelen, moet thans op alle inkomensontvangers een beroep worden gedaan tot matiging van de wensen tot verdere verbetering van de individuele koopkracht. Dit geldt temeer in het zicht van enige conjuncturele verslapping in onze economie.

Beheerste loonvorming onmisbaar

Afstemming van vraag en aanbod in de arbeidsmarkt

Aansluiting arbeidsvraag en -aanbod

Een goede afstemming van arbeidsaanbod en -vraag is onmisbaar om al deze verschillende maatregelen inderdaad te laten resulteren in meer werk. De aansluiting van vraag en aanbod in de arbeidsmarkt heeft ook in de huidige situatie reeds verbetering, getuige het naast elkaar bestaan van enerzijds aanzienlijke inactiviteit en anderzijds een groot aantal openstaande vacatures. Werden in 1990 zo'n 350 000 werklozen zonder baan geregistreerd, daar stonden meer dan 100 000 gemeten open vacatures tegenover.

Onderwijs en scholing

Ook op dit punt ligt een taak voor de overheid. Allereerst draagt de overheid een grote medeverantwoordelijkheid voor onderwijs en scholing. Een uitstekende kwaliteit van onderwijs en scholing is cruciaal voor een goed arbeidsaanbod met voldoende moderne kwalificaties. Daarbij is een brede toegankelijkheid geboden voor jong en oud -, niet alleen vanuit sociaal perspectief maar ook weer met het oog op de inzetbaarheid en mobiliteit van mensen in de arbeidsmarkt. De regering steekt dan ook veel energie in scholing, en maakt daar in deze budgettaire moeilijke tijden toch ruimte voor vrij. De inspanningen van bedrijven voor scholing van werknemers zijn weliswaar toegenomen, maar dit punt is – ook in een internationaal perspectief – voor verbetering vatbaar.

Arbeidsbemiddeling

Voorts is de structuur van de Arbeidsvoorziening op centraal en regionaal niveau vernieuwd. Hierin zorgen overheid en sociale partners gezamenlijk voor een betere afstemming tussen het arbeidsvoorzieningsbeleid en de CAO-afspraken over werkgelegenheid en scholing. De omvang van dit beleid is, zowel in uitgaven als in volume de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het aantal toepassingen van arbeidsmarktmaatregelen is meer

⁷ Voor een uitgebreide uiteenzetting, zie de brief van de Staatssecretaris van Economische Zaken over het mededingingsbeleid, mei 1991 (Tweede Kamer, 1990–1991, 22093, nr. 1).

⁸ Voor een uitgebreide toelichting, zie de brief van de Minister van Economische Zaken over het vestigingsbeleid, april 1991 (Tweede Kamer, 1990–1991, 21 800, nr. 67).

dan verdubbeld van 93 000 (scholing en overige maatregelen) in 1984 naar 188 000 in 1990. Tegelijkertijd is het aantal afspraken dat bij CAO wordt gemaakt over scholing en werkgelegenheid duidelijk gegroeid. Voor hen die niet via het normale arbeidsmarktinstrumentarium aan het werk komen, zijn banenpools in het leven geroepen. Met de dit jaar in werking getreden Jeugdwerkgarantiewet wordt voorkomen dat jongeren langdurig in werkloosheidsregelingen terecht komen.

Passende arbeid ....

Overigens is het, naast deze verscheidenheid aan inspanningen van gemeenschapswege om vraag, aanbod en afstemming daarvan in de arbeidsmarkt te verbeteren, niet meer dan billijk om van uitkeringsontvangers alle mogelijke medewerking te verwachten zowel bij scholing als bij het zoeken en aanvaarden van een baan. Zeker nu er alles aan wordt gedaan om de kwalificaties van mensen te versterken, ligt het voor de hand om aan het begrip «passende arbeid» in de uitvoering van de werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsregelingen een ruimere invulling te geven. Immers, een grotere arbeidsmobiliteit betekent een steviger positie van werknemers in het economisch proces. Voor de desbetreffende werknemer wordt zo een breder scala banen «passend». Deze nieuwe lijn zal, na overleg met de Tweede Kamer op basis van de in juli hierover uitgebrachte notitie⁹, zo spoedig mogelijk in daden worden omgezet.

.... en arbeidsmobiliteit

Samenstel van maatregelen

Beleid grijpt aan op alle fronten tegelijk

Met de aldus beschreven aanpak kan onze sociale welvaartsmaatschappij in de toekomst op een andere leest worden geschoeid. Een leest die meer perspectief biedt op een grotere arbeidsdeelname en behoud van een goed stelsel van sociale zekerheid voor diegene die daar noodgedwongen een beroep op moet doen. Het gaat daarbij om een samenstel van maatregelen die ieder op zich van invloed zijn voor het slagen van de operatie als geheel. Daarom kiest de regering voor een aanpak die zoveel mogelijk aangrijpt bij elk van deze elementen tegelijk. De onderlinge samenhang en afhankelijkheid is van belang voor alle betrokkenen – overheid en bedrijfsleven, werkgevers en werknemers, werkenden en inactieven.

2.3. Een evenwichtige collectieve sector

Scheefgroei en verdringing binnen de collectieve sector

Scheefgroei collectieve sector

In de afgelopen decennia is binnen de collectieve sector scheefgroei ontstaan. Een meer dan evenredige groei heeft zich voorgedaan bij de uitgaven voor de inkomensoverdrachten (als gevolg van inactiviteit) en rentelasten (als gevolg van financieringstekorten en staatsschuld). In de voor ons liggende jaren zou er bij deze uitgavencategorieën zonder nadere maatregelen van een hoog beslag sprake blijven. De overheidsinvesteringen zijn daarentegen achtergebleven. De hieruit voortvloeiende leemtes op het terrein van de infrastructuur zijn in toenemende mate knelpunten die groei en werkgelegenheid in de weg staan. Zeker met het oog op de Europese integratie is dit zorgwekkend: economische ontwikkelingen zullen zich steeds sterker groeperen rondom centra met de beste infrastructuur (o.m. spoor-, weg-, water- en luchtverbindingen, telecommunicatie).

Stijging inkomensoverdrachten

Sinds 1970 is het aandeel van inkomensoverdrachten in het nationale inkomen bijna 15 %-punten gestegen tot een niveau van 33% NNI in 1992 (tabel 2.3.1.). Deze stijging loopt, in % NNI, ongeveer parallel met de stijging van de totale collectieve uitgavenquote. Daarmee is ook het aandeel van de inkomensoverdrachten in het totaal der collectieve

⁹ Brief van de bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, juli 1991 (Tweede Kamer, 1990–1991, 21 800 XV, nr. 86).

uitgaven fors toegenomen. In 1992 beslaan inkomensoverdrachten meer dan de helft van de totale collectieve uitgaven.

Tabel 2.3.1. Ontwikkeling collectieve uitgaven naar samenstellende onderdelen, in % NNI.

	1970	1980	1990	1991	1992
Eigen bestedingen					
lonen en salarissen	12.0	14.4	11.1	10.9	10.7
netto investeringen	4.4	2.8	1.7	1.7	1.7
materiële consumptie	4.8	5.7	6.0	5.7	5.6
Rentelasten	2.9	3.7	6.3	6.4	6.5
Kostprijsverlagende subsidies	0.5	1.6	2.0	2.0	2.1
Inkomensoverdrachten	18.7	30.7	32.2	32.5	33.0
Vermogensoverdrachten	1.5	2.9	2.4	1.8	1.8
Kredietverlening	3.6	3.6	1.0	0.9	0.9
Overige	0.7	1.4	1.3	1.1	1.0
Totaal collectieve uitgaven	49.0	66.9	63.9	63.1	63.2

Bron: CBS, CPB.

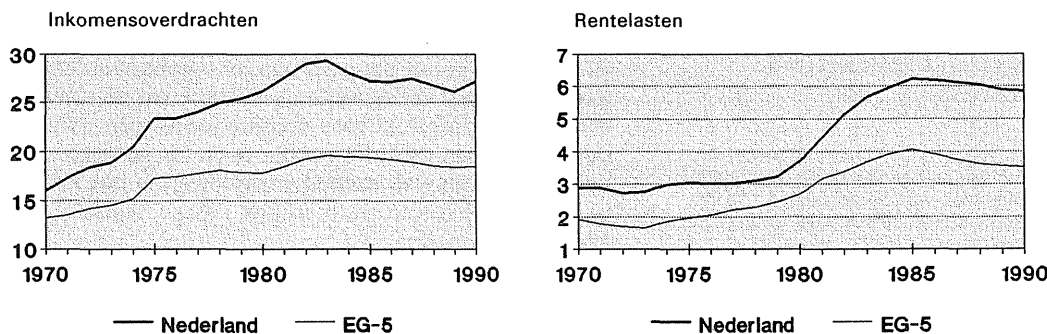
Stijging rentekosten en daling investeringen

Ook de rentelasten hebben een dergelijke meer dan evenredige groei doorgemaakt, van 2,9% NNI in 1970 tot naar raming 6,5% NNI in 1992. De netto investeringen daarentegen zijn sinds 1970 meer dan gehalveerd; van 4,4% NNI tot 1,7% NNI in 1992. Aldus wordt thans door de overheid aan rentelasten bijna viermaal zoveel uitgegeven als aan investeringen. Sinds vorig jaar is – ondanks de knellende budgettaire positie – wel een einde gekomen aan deze neerwaartse trend in de overheidsinvesteringen. Maar met het oog op groei en werkgelegenheid zijn we er daarmee nog niet – dit begin van een verbetering moet worden geconsolideerd en vervolgens uitgebouwd. In hoofdstuk 1 en paragraaf 2.2. werd reeds aandacht besteed aan initiatieven ter verbetering van de infrastructuur. Hoofdstuk 5 en de parallel aan deze Miljoenennota uitgebrachte Nota Kapitaaldienst gaan in op de plaats van de overheidsinvesteringen in de begrotingssystematiek.

Scheefgroei sterker dan in buitenland

Scheefgroei heeft zich in Nederland in sterkere mate voorgedaan dan gemiddeld in de ons omringende landen. In grafiek 2.3.1. is het verloop van de uitgaven aan inkomensoverdrachten en rentebetalingen voor het gemiddelde van vijf ons omringende EG-landen vergeleken met de ontwikkeling van deze uitgavencategorieën in Nederland. Het blijkt dat voor de onderscheiden categorieën in Nederland de uitgaven als aandeel in het bruto nationaal produkt sneller zijn toegenomen en een groter beslag hierop leggen.

Grafiek 2.3.1. Ontwikkeling van een tweetal uitgavencategorieën in Nederland en vijf EG-landen; in % BNP.

Bron: OESO Economic Outlook, juli 1991.

Voor EG-5: gewogen gemiddelde België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Verenigd Koninkrijk. T.b.v. internationale vergelijkbaarheid zijn de gepresenteerde uitgavencategorieën niet precies gelijk aan die in tabel 2.3.1. De uitgaven voor gezondheidszorg vallen in Nederland en België onder inkomensoverdrachten, in andere landen onder consumptieve uitgaven. Daarvoor is niet gecorrigeerd.

De uitgezette beleidslijnen dienen tegen deze achtergrond te worden gezien. Het aantal mensen dat voor hun inkomen afhankelijk is van de collectieve sector wordt beperkt door structurele maatregelen in de volumesfeer op het terrein van sociale zekerheid en door bevordering van de efficiency bij het overheidsapparaat. Voortgaande tekortreductie moet de groei van de rentelasten (in % NNI) ombuigen in een daling. Langs die weg kan financiële ruimte worden vrijgemaakt om op de terreinen infrastructuur en milieu een offensief beleid ook betaalbaar en daardoor mogelijk te maken.

Financieringstekort, staatsschuld en rentelasten

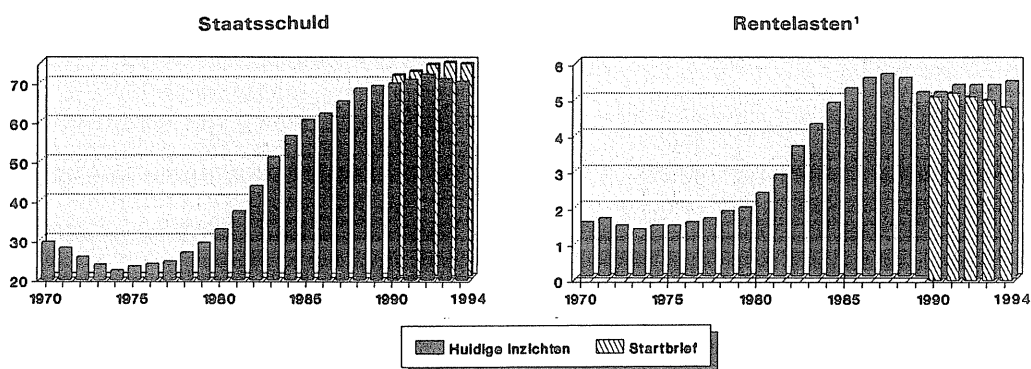
Tekort, staatsschuld en rentelasten moeten omlaag

Bij het Regeerakkoord is afgesproken om het financieringstekort langs een tijdpad van gelijke jaarlijkse stappen te reduceren tot een niveau van 3¼% NNI in 1994. Een dalend financieringstekort is nodig om een halt toe te roepen aan de toeneming van de staatsschuld en het daardoor alsmaar zwaarder worden van de rentelasten. Zo wordt de verdringing van andere noodzakelijke beleidsuitgaven tegengegaan, en op termijn de rentegevoeligheid van de begroting vermindert. Daarnaast is een lager niveau van tekort en staatsschuldquote geboden met het oog op de Europese integratie. In de EMU zullen eisen worden gesteld aan het tekort en de schuld van lidstaten. Ook in de overgang naar de EMU toe, worden landen er door de EG en door de andere lidstaten op aangesproken wanneer hun tekort of schuld te hoog is (zie paragraaf 2.1.).

Reductie tekort verloopt volgens plan

De reductie van het financieringstekort verloopt conform het overeengekomen tijdpad. Hiermee is het omslagpunt van de ontwikkeling van de staatsschuldquote binnen bereik. Naar de huidige inzichten zal de quote na volgend jaar gaan dalen (grafiek 2.3.2.).

Grafiek 2.3.2. Ontwikkeling staatsschuld en rentelasten Rijk; in % NNI.

¹ De privatisering van de PTT in 1989 heeft een neerwaarts effect op de rentelasten in 1989 en volgende jaren. In 1988 bedroeg dit effect circa 0,25% NNI.

Stabilisatie staatsschuldquote

Ten tijde van het Regeerakkoord werd verwacht dat de staatsschuldquote, na stabilisatie in 1993, in 1994 zou dalen naar een niveau van 74% NNI. Thans ziet het ernaar uit dat stabilisatie een jaar eerder zal plaatsvinden, en de quote in 1994 een niveau zal bereiken van 70¼% NNI. Dit lagere niveau is echter geheel toe te schrijven aan het feit dat de inflatie, en daarmee de groei van het nominale nationale inkomen, gedurende de periode 1990-1994 hoger uitkomt dan verwacht ten tijde van het Regeerakkoord. In guldens gemeten, komt de staatsschuld in 1994 naar huidige inzichten 7 miljard hoger uit dan eerder geraamd.

Rentelasten stijgen nog door

Voorts heeft de forse opwaartse bijstelling van de rentevoet sinds het Regeerakkoord geresulteerd in aanzienlijk hogere rentelasten. Volgend

jaar bedragen de rentelasten 2 miljard meer dan verwacht bij het aantreden van het kabinet¹⁰; de extra rentelasten voor de jaren daarna nemen nog verder toe tot bijna 5 miljard in 1994. De tegenvallende rentelasten drukken zwaar op de rijksuitgaven. Destijds kon nog worden uitgegaan van een lichte daling van het aandeel van de rentelasten, van 12,3% van de totale uitgaven in 1990 tot 12,1% in 1994. Huidige inzichten duiden op een tegengestelde ontwikkeling (een stijging tot bijna 14% in 1994). Ook als aandeel in het nationale inkomen laten huidige inzichten een stijging zien (tot 5,4% NNI in 1994), in contrast met de daling (tot 4,8% NNI) die bij het aantreden van het kabinet nog werd geraamd.

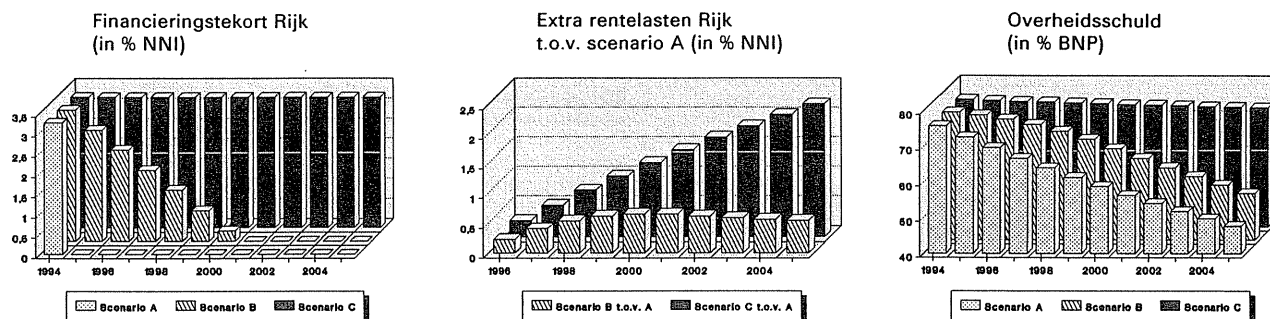
Noodzaak tekortreductie

Deze tegenvallende ontwikkelingen onderstrepen de noodzaak van tekort- en schuldreductie conform het afgesproken tijdpad. Om zo de rentegevoeligheid van de begroting beter te kunnen gaan beheersen, en met het oog op de EMU en de ruimte voor nieuw beleid, zou ook na 1994 het tekort in % NNI verder omlaag moeten. Daarbij blijft, naast de omvang van het tekort, uiteraard tevens de omvang en samenstelling van de overheidsuitgaven en -inkomsten van groot belang voor het functioneren van de economie, de groei, en de werkgelegenheid.

Snelle tekortreductie werpt snel vruchten af ....

De dynamiek van tekort, schuld en rente impliceert dat een initieel omvangrijke tekortreductie al snel vruchten afwerpt in termen van behoud van budgettaire beleidsruimte. Deze dynamiek komt duidelijk tot uitdrukking in de rekenkundige scenario's van grafiek 2.3.3.¹¹ Scenario A gaat uit van een tekortreductie tot 0% NNI (en derhalve een gelijkblijvende staatsschuld in guldens) vanaf 1995. Scenario B veronderstelt een geleidelijke tekortvermindering van jaarlijks 0,5% NNI totdat, even na 2000, eveneens een tekort van 0% resulteert. In scenario C wordt na 1994 geen verdere tekortvermindering verondersteld.

Grafiek 2.3.3. Financieringstekort, rentelasten en overheidsschuld

Scenario A: Financieringstekort Rijk 0% NNI vanaf 1995
 Scenario B: Financieringstekort Rijk jaarlijks 0,5% NNI reductie, tot 0% NNI
 Scenario C: Financieringstekort Rijk constant op niveau 1994 ad 3,25% NNI
 Noot: Gerekend is met jaarlijkse reële groei 2,5%, inflatie 2%, en rentevoet 8,75% vanaf 1995.

.... in vorm van lagere rentelasten ....

Het tweede paneel geeft duidelijk weer de aanzienlijke snelheid waarmee initiële tekortreductie zich na 1994 vertaalt in lagere rentelasten. In scenario B (geleidelijke tekortreductie) zijn de jaarlijkse rentelasten na enkele jaren al ruim ½% NNI oftewel 5 miljard gulden hoger dan in scenario A (initieel grotere tekortreductie). Scenario C (geen verdere tekortreductie) steekt uiteraard nog aanzienlijk ongunstiger af: een extra rentelast ten opzichte van scenario A die na vijf jaar al oploopt tot bijna 1½% NNI oftewel 10 miljard gulden.

... en lagere overheidsschuld

Daarbij komt ook nog dat scenario A erin slaagt om de overheidsschuld (Rijk en lagere overheden) in elk geval nog voor de eeuwwisseling onder

¹⁰ Gebaseerd op de zogenaamde Startbrief (Tweede Kamer, 1989-1990, 21 378, nr. 1).

¹¹ Uiteraard spelen bij een economische afweging tussen tekort, lastendruk en uitgaven meerdere aspecten een rol.

een niveau van 60% BNP te brengen. Deze 60% BNP – het huidige EG-gemiddelde – is thans in de EMU-besprekingen in beeld als een van de criteria bij de beoordeling of een begrotingstekort excessief is.¹² Scenario B resulteert eveneens in een vermindering van de schuldquote, zij het in een lager tempo. Dat geldt niet voor scenario C: zonder verdere tekortreductie zal in de schuldquote na 1994 geen daling van betekenis meer optreden, met alle problemen vandien (rentelasten, verdringing andere uitgaven, rentegevoeligheid begroting).

2.4. Voorwaarden voor duurzame groei

2.4.1. Een actief milieubeleid

Aanzienlijke milieuschuld

Nederland kent een aanzienlijke milieuschuld. De geografische ligging van ons land (aan de monding van de grote rivieren), de hoge bevolkingsdichtheid, de intensieve bedrijfsuitoefening door sommige sectoren en jarenlange overbelasting van het milieu dwingen ons tot aanzienlijke inspanningen tot herstel en behoud van een duurzame ecologische omgeving.

Ter illustratie is in tabel 2.4.1. een aantal OESO-landen gerangschikt naar vervuilingsgraad, gemeten naar acht milieu-indicatoren waarvoor vergelijkbare cijfers beschikbaar zijn. De volgorde van de landen wordt bepaald door de gemiddelde rangschikking op deze acht indicatoren.

Tabel 2.4.1. Landen gerangschikt naar vervuilingsgraad van het milieu; eind jaren '80.

	Gas-emissie:			Water- onttrekking ^d	Afval:				TOTAAL ^h
	Broeikas ^a	SO _x ^b	NO _x ^c		Gezinnen ^e	Industrie ^e	Wegverkeer ^f	Bemesting ^g	
Zweden	295 (2)	1,8 (2)	2,9 (2)	1,7 (2)	26 (1)	37 (1)	151,4 (2)	7,6 (3)	(1)
Frankrijk	395 (3)	2,3 (4)	3,1 (3)	23,4 (8)	30 (2)	89 (4)	752,7 (4)	13,3 (4)	(2)
Japan	268 (1)	0,6 (1)	0,8 (1)	15,5 (5)	32 (3)	235 (10)	1381,0 (7)	13,7 (5)	(3)
Denemarken	496 (6)	4,1 (5)	4,2 (5)	10,0 (3)	41 (5)	41 (2)	857,1 (5)	14,7 (6)	(4)
Italië	465 (4)	4,4 (6)	3,4 (4)	28,9 (10)	37 (4)	94 (5)	1010,2 (6)	7,6 (3)	(5)
Canada	608 (9)	9,7 (9)	4,9 (8)	1,4 (1)	42 (6)	155 (8)	24,4 (1)	2,6 (1)	(6)
West-Duitsland	488 (5)	1,9 (3)	4,3 (6)	25,8 (9)	30 (2)	95 (6)	1750,0 (9)	20,6 (7)	(7)
Verenigde Staten	558 (7)	4,7 (7)	4,5 (7)	18,8 (7)	47 (7)	186 (9)	360,8 (3)	5,1 (2)	(8)
Nederland	705 (10)	1,9 (3)	4,2 (5)	16,1 (6)	52 (8)	50 (3)	2617,7 (10)	46,7 (9)	(9)
Verenigd Koninkrijk	599 (8)	7,0 (8)	4,9 (8)	11,0 (4)	68 (9)	97 (7)	1475,2 (8)	20,9 (8)	(10)

Bron: Rangschikking Financiën op basis van OESO Environmental Indicators, 1991.

Tussen haakjes: rangschikking naar vervuilingsgraad (1: minst vervuilend)

^a in miljoenen ton CO₂, methaan en CFK's per eenheid BBP

^b in 1.000 ton SO_x per eenheid BBP

^c in 1.000 ton NO_x per eenheid BBP

^d hoeveelheid onttrokken water als % van jaarlijkse beschikbaarheid

^e in 1.000 ton afval per eenheid BBP

^f jaarlijks afgelegde kilometers (x 1.000) per km² landoppervlakte

^g in tonnen jaarlijkse stikstofbemesting per km² bouwland

^h de totaal kolom is de (ongewogen) rangschikking van de rangschikkingen per milieu-indicator

Milieubeleid geen luxe

De tabel laat zien dat Nederland in internationaal opzicht een bescheiden positie inneemt. Dat geldt – volgens deze illustratieve rangschikking – niet alleen ten opzichte van Skandinavische landen zoals Zweden en Denemarken, maar ook ten opzichte van de meer nabije burens Frankrijk en West-Duitsland. Ons internationaal als ambitieus bekend staande milieubeleid is derhalve geen luxe.

¹² De EG betreft in de berekening van de overheidsschuld ook de bij de sociale fondsen aanwezige reserves. In grafiek 2.3.3 en bijlage 13 zijn deze niet meegeteld. Deze reserves bedragen in ons land evenwel niet meer dan circa 3% BNP.

Het karakter van de vervuiling is medebepalend voor de inzet van het milieu-instrumentarium. Zo zal het broeikas-effect gezien het mondiale en grensoverschrijdende karakter vanuit milieu-oogpunt het meest doelmatig kunnen worden aangepakt in gecoördineerd internationaal verband. Andere milieuproblemen hebben een meer lokaal karakter,

bijvoorbeeld verzuring en afval. Hier bestaat meer ruimte voor een zelfstandig nationaal beleid.

Bij de keuze van het milieu-instrumentarium wordt – ook in internationaal verband – steeds meer de nadruk gelegd op het inzetten van het heffingsinstrument. Daarbij is van belang dat aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Zo zullen heffingen de concurrentiepositie van ons land niet mogen aantasten. Dit betekent dat bij het nemen van initiatieven in ons land goed rekening moet worden gehouden met de ontwikkelingen in onze buurlanden en in de EG.

Een goede mogelijkheid voor de aanwending van de opbrengsten van de heffingen zou zijn inzet ter verlagings van de lastendruk op arbeid. Daarmee, en met voldoende internationale coördinatie, zou onze concurrentiekracht kunnen worden ontzien. Een gezond economisch draagvlak is immers noodzakelijk om de milieuschroommaak te kunnen financieren, en om goed te kunnen investeren in onderzoek naar en implementatie van moderne milieuvriendelijke technologie. Meer in het algemeen vergt een effectief milieubeleid goed functionerende markten – voor arbeid en voor goederen en diensten – in onze economie. Immers, de door de heffing beoogde herstructurering in de richting van een productieve structuur die beter rekening houdt met de eisen die het milieu aan ons stelt, zal met minder kosten – in termen van verlies aan arbeidsplaatsen en nationaal inkomen – gepaard kunnen gaan in een zich soepel aanpassende economie. Bedacht moet daarbij worden dat hogere lasten op vervuiling van het milieu gedragen zullen moeten worden niet alleen door de desbetreffende producenten, maar ook door hen die milieu-onvrindelijke goederen en diensten consumeren. Bij de vormgeving en invoering van het heffingsinstrumentarium moet – ook met het oog op de effectiviteit – afwenteeling van deze lasten (bijvoorbeeld in de loonvorming) worden voorkomen. Ook in dit verband is van betekenis de belidslijn om de opbrengsten van een energieheffing door te sluisen naar lagere lasten op arbeid.

Naast het reeds in uitvoering zijnde Nationaal Milieubeleidsplan Plus overweegt de regering een additioneel instrument in te zetten om het energieverbruik en de uitstoot van CO₂ te reduceren. Derhalve verricht de stuurgroep Wolfson op verzoek van de regering thans een studie naar de mogelijkheden en de mogelijke effecten van een regulerende energieheffing. Deze stuurgroep zal nog voor het einde van dit jaar rapporteren. Dan zal de regering beslissen in hoeverre tot introductie van een dergelijke energieheffing kan worden overgegaan. De opbrengst van de energieheffing zal – met het oog op de werkgelegenheid – worden aangewend voor een verlaging van de collectieve lastendruk op arbeid. Alsdan zal sprake zijn van een «tweesnijdend zwaard»; het milieu wordt verbeterd en de belasting op arbeid gaat omlaag.

2.4.2. Een stabiel loon- en prijsklimaat

Ok een stabiele guiden is een voorwaarde voor een voorspoedige ontwikkeling van de Nederlandse economie. De guiden is gekoppeld aan de Duitse mark – de munt van onze belangrijkste handelspartner, waar al vele jaren lang een degelijk, op prijsstabiliteit georiënteerd monetair beleid wordt gevoerd. Dit beleid wordt in ons eigen land ondersteund door het vermijden van een overmatige binnenlandse geldcreatie. Nederland behoort al jaren tot de groep van landen met de laagste inflatie in de wereld.

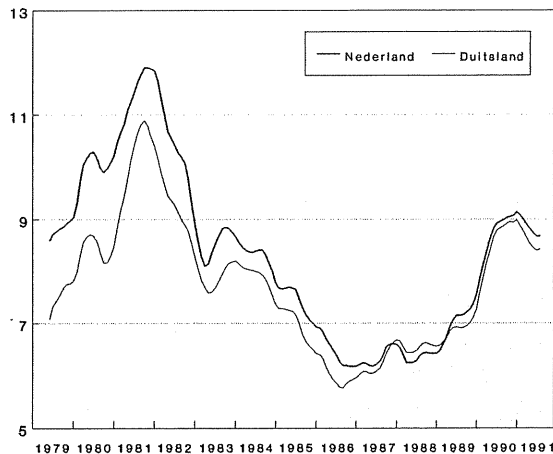
Zo is een groot internationaal vertrouwen in de guiden opgebouwd. Dit komt tot uitdrukking in een aanzienlijke daling van de Nederlandse rente ten opzichte van die in Duitsland sinds de invoering van het Europees monetair stelsel in 1979 (grafiek 2.4.1.). Deze geleidelijke verbetering is het resultaat van een langdurig consistent gevoerd beleid.

Belang flexibel economie

Energieheffing

Stabiele guiden cruciaal

Grafiek 2.4.1. Kapitaalmarktrente in Nederland en Duitsland

Bron: De Nederlandsche Bank.

Noot: Gemiddelde van zes meest recente maanden.

Inflatiedreiging ....

De nieuwste economische ramingen van het CPB dragen het risico in zich van een steeds verder versnellend inflatietempo (hoofdstuk 1). Een prijs-loonspiraal zou onze economie kunnen ontwrichten en het zorgvuldig opgebouwde vertrouwen kunnen schaden. Daarvoor moet worden gewaakt.

.... vergt inzet monetair beleid ....

Het bestrijden van inflatie is in toenemende mate een internationale zaak geworden. Internationale coördinatie van monetair beleid is essentieel. Het monetaire beleid van ons land blijft aansluiten bij dat in Duitsland, waar de inflatie eveneens dreigt op te leven en het monetaire beleid derhalve de komende periode naar verwachting strak zal blijven. Door een alert gebruik van het rente-instrument en beheersing van de binnenlandse geldcreatie, wordt de stabiele relatie tussen gulden en D-Mark in stand gehouden. Deze keuze voor monetaire en wisselkoersstabiliteit past bovendien bij het streven naar een EMU (zie paragraaf 2.1).

.... en beheerste loonvorming

Monetaire degelijkheid alleen is echter niet voldoende. In het binnenland dient gewaakt te worden voor mechanismes die een prijs-loonspiraal op gang kunnen brengen. Een gematigde loonontwikkeling blijft cruciaal voor een gezonde economische ontwikkeling. Daarbij past ook een naar sectoren gedifferentieerde loonvorming, die niet alleen een goede allocatie op de arbeidsmarkt bevordert maar ook afwentelingsprocessen kan tegengaan.

3. Het budgettaire beeld 1991 en 1992

Budgettaire doelstellingen worden gerealiseerd

3.1. Inleiding

Bij de Tussenbalans heeft het kabinet een aantal samenhangende keuzes op hoofdlijnen gemaakt, die realisatie van de kabinetsdoelstellingen in de komende jaren mogelijk maken. De voorbereiding van de begroting 1992 heeft vooral in het teken gestaan van de nadere invulling en fasering van de bij de Tussenbalans gemaakte keuzen. Daarbij zijn waar en voor zover nodig aanvullende maatregelen getroffen om aan de budgettaire randvoorwaarden voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk te voldoen. Uit de thans bestaande raming van de budgettaire kernvariabelen blijkt dat de doelstellingen uit het Regeerakkoord naar verwachting zullen worden gerealiseerd.

Tabel 3.1.1. Budgettair overzicht 1990-1994; in %NI

	1990	1991	1992	1993	1994
Financieringstekort ¹	5,25%	4,75%	4,25%	3,75%	3,25%
Collectieve-lastendruk ²	52,2 %	52,9 %	53,4 %	52,3 %	51,9 %
Rijksuitgavenquote	41,4 %	41,4 %	41,1 %	39,4 %	38,7 %
Collectieve-uitg. quote	63,9 %	63,1 %	63,2 %	60,9 %	59,9 %
Staatsschuldquote	70,0 %	70,9 %	72,2 %	71,0 %	70,3 %

¹ Exclusief effect vervroegde aflossingen woningwetleningen, inclusief debudgettering en exclusief studieleningen. Zie bijlage 1. Wat betreft de stelselherziening zorg zijn na 1992 geen verdere stappen verwerkt.

² Inclusief correcties voor de periode 1990-1994. Zie bijlage 1.

Financieringstekort op tijdspad

Het financieringstekort van het Rijk wordt geraamd op 4,75% NI in 1991 en op 4,25% NI in 1992. Dit komt overeen met de afspraken in het Regeerakkoord. Volgens de huidige inzichten zal het financieringstekort in 1993 en in 1994 conform het taakstellende tijdspad met ½%-punt NI per jaar verder dalen naar 3¼% NI in 1994.

Daling staatsschuldquote na 1992

De reductie van het financieringstekort van het Rijk maakt het mogelijk dat in deze kabinetsperiode een einde komt aan de groei van de staatsschuld, uitgedrukt als aandeel van het nationale inkomen. Volgens de huidige inzichten zal de staatsschuldquote in 1992 een top van circa 72% NI bereiken. Daarna kan een daling worden ingezet. In 1994 komt de staatsschuldquote naar de huidige inzichten uit op ongeveer 70% NI. Het feit dat de staatsschuldquote spoedig een top bereikt en daarna gaat dalen is van groot belang. Een daling van de staatsschuldquote zal op termijn het verdringingseffect dat gepaard gaat met rente-uitgaven terugdringen en de rentegevoeligheid van de begroting beperken. Hier staat overigens tegenover dat de hogere rentevoet (hogere dan in het Regeerakkoord geraamd) het verdringingseffect juist doet toenemen.

Collectieve-lastendruk beneden 53,6% NI

De collectieve-lastendruk komt in 1991 uit op 52,9% NI en in 1992 op 53,4% NI. In beide jaren blijft de collectieve-lastendruk derhalve onder

het bij het Regeerakkoord afgesproken plafond van 53,6% NI. Volgens de huidige vooruitberekeningen zal de collectieve-lastendruk na 1992 dalen naar 52,3% NI in 1993 en 51,9% NI in 1994. Zoals in eerdere hoofdstukken reeds is aangegeven, is dit van groot belang met het oog op een gematigde loonkostenontwikkeling en de groei van de werkgelegenheid.

Ontwikkeling uitgavenquotas

De rijksuitgavenquote daalt van 41,4% NI in 1991 naar 41,1% NI in 1992. Daarna daalt de rijksuitgavenquote, op basis van de huidige meerjarencijfers, verder naar 39,4% NI in 1993 en 38,7% NI in 1994. De collectieve-uitgavenquote bedraagt 63,1% NI in 1991 en 63,2% NI in 1992. Vervolgens treedt een daling op naar 60,9% NI in 1993 en 59,9% NI in 1994.

3.2. De begrotingsuitvoering 1991

Voorjaarsnota 1991

In de Voorjaarsnota 1991¹ kwam het financieringstekort van het Rijk 1991 conform het tijdpad op 4¼% NI uit. Dit kon worden gerealiseerd door het treffen van een aantal tekortbeperkende maatregelen. Ook volgens de huidige inzichten blijft de raming voor het financieringstekort van het Rijk voor 1991 4¼% NI.

Mutaties na Voorjaarsnota 1991

Na de Voorjaarsnota 1991 zijn diverse mutaties opgetreden.

Tabel 3.2.1. Overzicht mutaties na de Voorjaarsnota 1991; in miljarden;
+ = tekortverslechterend

A. Mutaties uitgaven	- 0,1
B. Mutaties niet-belastingontvangsten	- 0,4
C. Mutatie belastingontvangsten	+ 0,5
D. Derdenrekening	+ 0,1
Saldo	+0,1

Uit de tabel blijkt dat per saldo het budgettaire beeld ten opzichte van de Voorjaarsnota nauwelijks is gewijzigd. Dit is onder meer het gevolg van de ombuigingen op begrotingshoofdstukken waartoe het kabinet heeft besloten.

Uitgaven vallen mee

De uitgaven in 1991 komen per saldo 0,1 miljard lager uit dan de raming uit de Voorjaarsnota. Een belangrijke mutatie betreft een meevallende ontwikkeling bij de RWW-uitgaven (0,3 miljard). Voorts is sprake van onderuitputting bij de uitgaven van Onderwijs en Wetenschappen. Daar staat een beperking met 400 miljoen van de bij Voorjaarsnota 1991 verwerkte kasschuif Onderwijs en Wetenschappen van 1991 naar 1992 van 480 miljoen tegenover. Verder is in het uitgavenbeeld een generale ombuiging verwerkt van 378 miljoen. Deze ombuiging was noodzakelijk omdat anders het financieringstekort 1991 boven 4¼% NI dreigde uit te komen. De ombuiging is verdeeld over de begrotingshoofdstukken naar rato van het aandeel van de verschillende begrotingshoofdstukken in de totale rijksbegroting (proportionele versleuteling). Voor een nadere toelichting op het uitvoeringsbeeld wordt verwezen naar bijlage 6.

Niet-belastingontvangsten vallen mee

De niet-belastingontvangsten komen 0,4 miljard hoger uit dan ten tijde van de Voorjaarsnota. De winstafdracht van De Nederlandsche Bank is met 75 miljoen opwaarts bijgesteld. Voor een meer uitgebreide toelichting zij verwezen naar bijlage 6.

Belastingontvangsten vallen tegen

De belastingontvangsten zullen naar verwachting in 1991 uitkomen op 147,6 miljard. Dit is 0,5 miljard minder dan werd verwacht ten tijde van de Voorjaarsnota. De mutatie is grotendeels het gevolg van het gewijzigde economische beeld.

¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 1990-1991, 22116, nr. 1.

De raming van de omzetbelasting is met 0,3 miljard verlaagd omdat het Centraal Planbureau (CPB) thans de raming van de bestedingen (zowel particuliere consumptie als investeringen) neerwaarts heeft bijgesteld.

De raming van de loonbelasting is met 0,2 miljard verlaagd omdat door het CPB voor 1991 een gematigder loonontwikkeling wordt voorspeld dan ten tijde van het Centraal Economisch Plan (CEP) 1991.

De geraamde kasopbrengst bij de inkomstenbelasting is met 1,5 miljard verhoogd. In 1991 treedt door een hoger niveau van de in 1991 opgelegde voorlopige aanslagen over 1990 en 1991 een kasversnelling op. Deze kasversnelling hangt samen met het feit dat de eerste aangiften uit 1990 (het eerste «Oort-jaar») binnenkomen, waardoor het mogelijk is de voorlopige aanslagen over 1990 en 1991 op te trekken naar een meer realistisch niveau.

De raming van de vennootschapsbelasting voor 1991 is met 1,4 miljard neerwaarts bijgesteld. Het CPB raamt de winstontwikkeling van NV's en BV's voor 1991 lager dan ten tijde van het CEP 1991. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de gestegen rentelasten. Op basis van informatie over aanslagoplegging (die een voorspelling geeft van hetgeen in de kas wordt ontvangen) blijkt ook dat de gerealiseerde opbrengst lager zal uitkomen dan eerder werd aangenomen.

Een uitgebreide toelichting op de belastingraming is opgenomen in bijlage 4.

Feitelijke kasontwikkeling financieringstekort volgens schema

In de Voorjaarsnota is uitvoerig ingegaan op het voortschrijdend twaalfmaandcijfer van het financieringstekort. Op vragen naar aanleiding van de Voorjaarsnota is geantwoord dat het voortschrijdend twaalfmaandcijfer van het financieringstekort tot en met mei 6,6% NI bedroeg. Ondanks het feit dat deze waarde sterk door incidentele factoren werd beïnvloed, noopte dit kascijfer tot zorg en het nauwgezet volgen van de feitelijke kasontwikkeling in het verdere verloop van de begrotingsuitvoering.

Bij de Voorjaarsnota is aangegeven dat het voortschrijdend twaalfmaandcijfer van het financieringstekort in het begin van het jaar fors zou oplopen om vervolgens pas in het eind van het jaar duidelijk te dalen. Dit is het gevolg van het feit dat een belangrijk deel van de stijging van de uitgaven in 1991 ten opzichte van 1990 met name in de eerste helft van het jaar is gelokaliseerd, terwijl de stijging van de ontvangsten vooral in de tweede helft van het jaar tot stand zal komen. Het feitelijke verloop van het voortschrijdend twaalfmaandcijfer van het tekort ondersteunt deze analyse tot dusver aangezien na de top van 6,7% NI in april van 1991 dit cijfer is gedaald tot 6,5% NI in juni en 6,0% NI in juli. Deze ontwikkeling is iets gunstiger dan verwacht op basis van het normale patroon van uitgaven en ontvangsten en rekening houdend met incidentele factoren.

De prognose blijft derhalve dat het voortschrijdend twaalfmaandcijfer van het financieringstekort in het derde kwartaal verder daalt, om daarna in het vierde kwartaal te dalen naar de geraamde 4¼% NI, overeenkomstig het Regeerakkoord.

Tabel 3.2.2. Totaalbeeld van de rijksfinanciën in 1991; in miljarden

	Miljoenennota 1991	Voorjaarsnota 1991	Vermoedelijke Uitkomsten 1991
- Uitgaven	195,4	196,5	196,4
- Niet-belastingontvangsten	26,5	28,0	28,4
- Belastingontvangsten	147,5	148,1	147,6
- Derdenrekening	0,5	- 0,9	- 1,0
- Financieringsstekort ¹	20,9	21,3	21,4
- Financieringsstekort excl. vervroegde aflossingen woningweteningen en incl. debudgetteringen	22,5	22,6	22,7
- Idem, in % NI	4% ⁴	4% ⁴	4% ⁴

¹ Het financieringsstekort is gelijk aan de uitgaven minus de belasting- en niet-belastingontvangsten en het (positieve) saldo op de derdenrekening.

Op basis van de hiervoor aangegeven mutaties kan voor 1991 een financieringsstekort worden berekend van 22,7 miljard. Dit is nagenoeg gelijk aan de raming uit de Voorjaarsnota.

Tabel 3.2.3. Rijksuitgavenquote, collectieve-uitgavenquote en collectieve-lastendruk; in procenten NI

	Miljoenennota 1991	Voorjaarsnota 1991	Vermoedelijke Uitkomsten 1991
- Rijksuitgavenquote	41,6	41,7	41,4
- Collectieve-lastendruk	52,9	53,4	52,9
- Collectieve-uitgavenquote	61,7	61,6	60,8
Idem cf. nieuwe definitie			63,1

Rijksuitgavenquote

Uit tabel 3.2.3. blijkt dat de rijksuitgavenquote volgens de huidige inzichten in 1991 uitkomt op 41,4% NI. De daling ten opzichte van de Voorjaarsnota 1991 is deels het gevolg van lagere uitgaven en deels van een hoger nationaal inkomen dan ten tijde van de Voorjaarsnota.

Collectieve lastendruk

De collectieve-lastendruk (CLD) voor 1991 wordt thans 0,5%-punt NI lager geraamd dan bij de Voorjaarsnota 1991. De daling ten opzichte van de Voorjaarsnota 1991 wordt ook hier in belangrijke mate veroorzaakt door een hoger nationaal inkomen. De geraamde belastingtegenvaller zorgt voor een daling van de belastingdruk. De premiedruk blijft constant; dit is het saldo van een stijging van de premie-ontvangsten en een hoger nationaal inkomen.

Collectieve uitgavenquote

Volgens de bestaande definitie komt de collectieve-uitgavenquote lager uit dan in de Voorjaarsnota 1991. Op grond van technische en presentationele redenen wordt overgegaan op een nieuwe definitie. Voor een nadere toelichting op de achtergronden en gevolgen van deze definitiewijziging kan worden verwezen naar bijlage 18. Volgens de nieuwe definitie bedraagt de collectieve-uitgavenquote in 1991 thans 63,1 % NI.

Financieringsbeeld 1991

Het te financieren tekort wordt voor 1991 geraamd op 21,4 miljard. De totale aflossingen op de gevestigde schuld bedragen 25,1 miljard. Hiervan bestaat 22,8 miljard uit reguliere aflossingen en 2,3 miljard uit vervroegde aflossingen van hoogrentende openbare en onderhandse leningen (vervroegd afgelost en aangezegd tot en met 31 juli 1991). De totale financieringsbehoefte, zijnde de som van het financieringsstekort en de aflossingen, bedraagt daarmee 46,5 miljard. Hiervan was tot en met 31 juli 1991 36,2 miljard (77 procent) op de kapitaalmarkt gedekt. Het grootste deel van het bruto kapitaalmarktberoep (27,7 miljard) is gereali-

Bij de voorbereiding van de begroting 1992 stond het kabinet voor de taak het hoofd te bieden aan een zeer omvangrijke problematiek, zowel op de rijksbegroting als bij de sociale fondsen. Daardoor dreigden de doelstellingen voor het financieringsstekort en voor de collectieve lastendruk in meerjarig perspectief niet gerealiseerd te kunnen worden.

In de *Miljoenennota 1991* werd een meerjarig budgettair beeld gepresenteerd. Volgens dit beeld dreigde in de jaren 1992 tot en met 1994 een tekortproblematiek van ongeveer 1% NNI (circa 4% à 5 miljard) te ontstaan. Daarbij werd gewezen op vele risico's en onzekerheden die dit beeld omgaven (rentevoet, economische groei etcetera).

Na de Miljoenennota 1991 werd het kabinet met additionele budgettaire problematiek geconfronteerd. Deze was vooral het gevolg van een gewijzigd macro-economisch beeld, dat zowel aan de uitgavenkant als aan de ontvangstenkant doorwerkte.

Wat betreft de *uitgaven* (inclusief niet-belastingontvangsten) deed zich ten opzichte van de Miljoenennota 1991 een uitgavenstijging voor van 2,2 miljard in 1992, oplopend naar 7,8 miljard in 1993 en 11,9 miljard in 1994. Een groot deel hiervan (1992: 3,5 miljard, 1993: 6,2 miljard, 1994: 8,3 miljard) hing samen met de hogere algemene inflatoire ontwikkeling. Dit laatste kwam ook tot uitdrukking in een (veel) hoger nationaal inkomen. Rekening houdend met het daaruit voortvloeiende noemer-effect was ten opzichte van het beeld in de vorige Miljoenennota zelfs sprake van een daling van de uitgaven als onderdeel van het nationale inkomen. Deze daling bedroeg ongeveer -0,4% NI in 1992 en in 1993 en -0,1% NNI in 1994. Voor een nadere analyse zij verwezen naar hoofdstuk 4.

De *belastingontvangsten* 1992-1994 zijn (exclusief vennootschapsbelasting aardgas en exclusief fiscale maatregelen) ten opzichte van de vorige Miljoenennota met respectievelijk 3,4 miljard, 2,2 miljard en 1,6 miljard neerwaarts bijgesteld⁴. In procenten van het nationale inkomen is sprake van een daling met -1,3%-punt NI, -1,9%-punt NI en -2,1%-punt NI. Deze daling heeft verschillende oorzaken. Allereerst moet de doorwerking van de belastingtegenvaller 1990 worden genoemd. Daarnaast is de opwaarts bijgestelde groei van het nationale inkomen voornamelijk nominaal van karakter. Omdat accijnzen hoeveelheidsbelastingen zijn, vertaalt deze nominale groei zich bij deze belastingontvangsten in 1993 en + 4,2 miljard in 1994.

¹ Exclusief reserveringen voor de Combinatie en voor vervoer en vervoer en exclusief de studietoelagen.

² Inclusief nominale deelmutatie OS (1992: 0,2 miljard, 1993: 0,3 miljard, 1994: 0,3 miljard) en EG-aftochten (1992: 0,9 miljard, 1993: 1,1 miljard, 1994: 1,2 miljard).

³ Inclusief fiscale maatregelen bedraagt de bijstelling ten opzichte van de Miljoenennota 1991 - 0,5 miljard in 1992, + 1,6 miljard in 1993 en + 4,2 miljard in 1994.

Omvangrijke tekortproblematiek 1992-1994

3.3. Het budgettaire beleid 1992-1994

3.3.1. De budgettaire problematiek 1992-1994

1991	Financieringsstekort	21,4
	Aflossingen	25,1
	Financieringsbehoefte	46,5
	Bruto kapitaalmarktberoep tot en met 31 juli	36,2
	Nog te financieren via de kapitaalmarkt	10,3

Tabel 3.2.4. Financieringsbeeld van het Rijk op kasbasis: in miljarden guldens

seerd via de uitgifte van zes openbare leningen. Op de onderhandse markt werd 6,7 miljard gecontracteerd. Het resterende deel werd gedeckt via de reserveringen op de voorschrijftrekening (1,8 miljard).

De restantbehoefte aan lange dekkingsmiddelen bedraagt daarmee, bij een monetair-neutrale financiering van het tekort, naar schatting nog 10,3 miljard.

In 1991 zal in totaal voor 1,6 miljard aan schatkistpapier vervallen. Tot en met 31 juli is, geliet op de relatief hoge tarieven op de geldmarkt, nog geen schatkistpapier herplaatst.

tingen niet in hogere ontvangsten. Bij de omzetbelasting treedt een verschuiving op in die zin dat een kleiner deel van de produktie in het binnenland wordt afgezet. Deze verschuiving, die onder andere leidt tot een verhoging van het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans, heeft een neerwaarts effect op de groei van de omzetbelasting. Voorts wordt een groter deel van de particuliere consumptie besteed aan niet-belaste bestedingen (huren en medische diensten). Ten slotte leidt de stijging van de premiedruk (met name WAO) tot een afname van de grondslag van de loonbelasting.

De *aardgasbaten* vallen ten opzichte van de vorige meerjarencijfers mee met 0,6 miljard in 1992, 0,7 miljard in 1993 en 0,8 miljard in 1994.

Samenvattend was sprake van de volgende tekortproblematiek.

Tabel 3.3.1. Tekortproblematiek 1992–1994; in % NI resp. miljarden; + is tekortverslechterend

	1992	1993	1994
A. Problematiek MN91	+ 1,0%	+ 1,0%	+ 1,0%
B. Nadere problematiek uitgaven ¹	- 0,4%	- 0,4%	- 0,1%
C. Nadere problematiek belastingontvangsten	+ 1,4%	+ 1,9%	+ 2,1%
D. Nadere problematiek aardgasbaten	- 0,1%	- 0,0%	- 0,0%
E. Totale problematiek	+ 1,9%	+ 2,5%	+ 3,0%
Idem, in miljarden	ca. 9 mrd	13 à 14 mrd	ca. 17 mrd

¹ Inclusief niet-belastingontvangsten.

Uitgavenproblematiek in de sociale fondsen

Ten tijde van de Miljoenennota 1991 werd een daling van de uitgaven van de sociale fondsen van 23,0% NI in 1992 via 22,8% NI in 1993 naar 22,7% NI in 1994 voorzien.

Vervolgens zijn de uitgaven in de sociale fondsen (sociale zekerheid en zorg) met 5,7 miljard in 1992, oplopend tot 10,5 miljard in 1994 opwaarts bijgesteld. Hiervan heeft een groot deel (2,5 miljard in 1992, oplopend tot 6,6 miljard in 1994) betrekking op de bijstelling van het algemene inflatoire beeld ten opzichte van het beeld ten tijde van de vorige Miljoenennota. Het resterende deel (3,2 miljard in 1992 oplopend tot 4,0 miljard in 1994) betreft vooral tegenvallers in de sfeer van de arbeidsongeschiktheid en de Ziektewet en tegenvallers als gevolg van slechtere vooruitzichten voor de ontwikkeling van de werkloosheid. Voor een nadere analyse zij verwezen naar hoofdstuk 4. Al met al dreigden de uitgaven in de sociale fondsen als aandeel van het nationale inkomen opwaarts te moeten worden bijgesteld. Daarbij ging het om circa 0,7% NI in 1992, 0,6% NI in 1993 en 0,5% NI in 1994. Mede hierdoor ontstond een opwaartse druk op de premiedruk en daarmee op de collectieve-lastendruk.

3.3.2. Het beleidspakket

Omvangrijk beleidspakket 1992–1994

Om de doelstellingen van het beleid binnen de budgettaire randvoorwaarden te realiseren, heeft het kabinet een omvangrijk pakket maatregelen getroffen. Een groot deel van dit beleidspakket was reeds aan de orde bij de besluitvorming van het kabinet bij de Tussenbalans. De besluitvorming was toen toegespitst op het jaar 1994. Daarbij ging het vooral om het maken van samenhangende keuzes op hoofdlijnen. Tijdens de verdere voorbereiding van de begroting 1992 heeft het kabinet deze inhoudelijke keuzes op hoofdlijnen nader uitgewerkt en ingevuld met maatregelen. Voorts heeft het kabinet de precieze fasering van de maatregelen voor de jaren 1992 en 1993 vastgesteld. Daarnaast zijn, vooral in verband met de moeilijke financiële situatie, aanvullende maatregelen genomen.

Kwalitatieve benadering bij samenstelling beleidspakket

Bij de samenstelling en invulling van het totale beleidspakket heeft het kabinet een primair kwalitatieve benadering gevolgd. Voor het kabinet is de hoofdzaak geweest tot fundamentele beleidsingrepen te komen waardoor bestaande onevenwichtigheden worden aangepakt en maatregelen te treffen die een bijdrage leveren aan het structureel gezond maken van de overheidsfinanciën en de economie. Zo zijn maatregelen getroffen om de toenemende inactiviteit tegen te gaan. Voorts zijn maatregelen genomen ter beperking van de subsidies, mede om voldoende ruimte voor investeringen te creëren. Een andere belangrijke overweging bij de samenstelling van het beleidspakket is het bevorderen van het doelmatig functioneren van de overheid geweest.

Tabel 3.3.2. Overzicht beleidspakket 1992–1994; in miljarden

	1992	1993	1994
A. Uitgavenbeperkingen ¹ (waarvan ten gunste van financieringstekort)	6,0 (4,8)	12,2 (9,3)	15,9 (11,2)
B. Fiscale maatregelen	1,5	3,5	4,7
C. Overige tekortbeperkende maatregelen	2,9	0,9	1,1
D. Totaal maatregelen (waarvan ten gunste van financieringstekort)	10,3 (9,2)	16,6 (13,7)	21,7 (17,0)

¹ Inclusief niet-belastingontvangsten.

Beleids pakket: 10 á 11 miljard 1992, 21 á 22 miljard in 1994

De totale omvang van het beleidspakket bedraagt 10 á 11 miljard in 1992 en loopt op naar 21 á 22 miljard in 1994. Uit bovenstaande tabel blijkt dat de nadruk op de uitgavenkant ligt. Een groot deel van de fiscale maatregelen hangt samen met uitgavenbeperkende maatregelen. Dit geldt bijvoorbeeld op het terrein van het verkeer en het vervoer en in de volkshuisvesting. Uit de tabel blijkt dat de oploop in de uitgavenbeperkende maatregelen enerzijds en de fiscale maatregelen anderzijds verhoudingsgewijs globaal dezelfde is.

Uitgavenbeperkingen

Uitgavenbeperkingen:
1992: 6 miljard
1994: 16 miljard

In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van de uitgavenbeperkingen in de collectieve sector waartoe het kabinet heeft besloten.

Tabel 3.3.3. Overzicht uitgavenbeperkingen (inclusief niet-belastingontvangsten); in miljoenen

	1992	1993	1994
- Subsidies	981	2 265	3 080
- Grote efficiency	227	718	1 314
- Decentralisatie	15	275	550
- Defensie	245	485	850
- Ontwikkelingssamenwerking	435	577	577
- Asielzoekers	119	212	242
- Sociale zekerheid ¹	810	2 340	3 555
- Ziekteverzuim collectieve sector	315	650	985
- Zorgsector ²	170	285	335
- PGGM	500	500	500
- vacaturekorting	50	50	50
- verlengen taakstelling	896	224	
- overige taakstellingen	953	1 782	2 285
- evenredig aandeel GF/PF	265	429	502
- nader te bepalen structurele ombuigingen	-	1 420	1 047
Totaal	5 981	12 212	15 872
(w.v. Rijksbegroting)	(4 818)	(9 312)	(11 148)

¹ Het aandeel van de sociale zekerheid in de subsidie-taakstelling, de efficiency-taakstelling en het ziekteverzuim is in de desbetreffende regels vervat.

² Het aandeel van de zorgsector in de efficiency-taakstelling, het ziekteverzuim en de PGGM is in de desbetreffende regels vervat.

In de Tussenbalans is besloten de omvang van de subsidies te beperken. De achtergrond hiervan is dat de actualiteit, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van subsidies vaak te wensen overlaat. Voorts moet het beperken van subsidies worden gezien in relatie tot het vrijmaken van ruimte voor investeringen. In hoofdstuk 5 wordt verder ingegaan op het geïntegreerde subsidiebeleid van het kabinet. In het navolgende wordt op hoofdlijnen ingegaan op de invulling van de subsidie-taakstellingen. Voor een meer volledige en gedetailleerde beschrijving kan worden verwezen naar de memories van toelichting bij de ontwerpbegrotingen.

Tabel 3.3.4. Uitsplitsing van de subsidie-taakstelling (in miljoenen)

	1992	1993	1994
Justitie	20	30	40
Binnenlandse Zaken	4	5	5
Onderwijs en Wetenschappen	135	295	295
Financiën	8	10	10
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	33	812	1405
Verkeer en Waterstaat	109	243	435
Economische Zaken	240	320	320
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	105	140	140
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	163	190	210
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	165	220	220
Totaal	981	2 265	3 080

In lijn met de besluitvorming bij de Tussenbalans heeft van de totale subsidie-taakstelling bij Justitie 20 miljoen betrekking op de jeugdbescherming en reclassering en 20 miljoen op rechtshulp.

Bij de subsidietaakstelling voor Onderwijs en Wetenschappen is in de Tussenbalans een onderscheid gemaakt naar de studiefinanciering en overige subsidie-uitgaven. De taakstelling studiefinanciering (50 miljoen in 1992 en 180 miljoen in 1994) wordt conform de Tussenbalans hoofdzakelijk ingevuld door middel van verrekening van de hogere waarde van de OV-studentenkaart in de basisbeurs en een stringenter voortgangsccontrole. De afschaffing van de garantieregeling voor Academische Ziekenhuizen vormt in hoofdzaak de invulling van de taakstelling voor overige subsidie-uitgaven (85 miljoen in 1992 en 115 miljoen in 1994).

De besluitvorming bij de Tussenbalans over de subsidies op het terrein van de volkshuisvesting leidt per saldo tot een besparing van circa 0,8 miljard in 1993 en 1,4 miljard in 1994. Voor de invulling van dit pakket kan worden verwezen naar de brief van de staatssecretaris van VROM aan de Tweede Kamer d.d. 20 februari 1991 (Kamerstukken II, 21 800 XI nr. 54). De resterende subsidie-taakstelling van 30 miljoen in 1992 oplopend tot 40 miljoen in 1994 is ingevuld met enkele volume-beperkende maatregelen.

De subsidie-taakstelling voor Verkeer en Waterstaat bedraagt 109 miljoen in 1992 oplopend tot 435 miljoen in 1994. Wat betreft het openbaar vervoer (1992: 98 miljoen, 1994: 420 miljoen) wordt 58 miljoen in 1992 en 143 miljoen in 1994 ingevuld via een algemene stijging van de tarieven met 6 procent per 1 januari 1992, 1993 en 1994 en een verhoging van de tarieven van het stads- en streekvervoer per 1 september 1991 met 3 procent. Verder moet een besparing van 175 miljoen in 1994 worden gerealiseerd door het verhogen van de efficiency bij het stads- en streekvervoer. Het resterende bedrag van 50 miljoen in 1993 en 102 miljoen in 1994 dient bij de begrotingsvoorbereiding 1993 te worden ingevuld, door middel van tariefmaatregelen of via de weg van efficiency-verbetering.

De subsidie-taakstelling bij Economische Zaken is voornamelijk ingevuld door de Innovatiestimuleringsregeling (INSTIR) per 1/10/1991 af te schaffen (besparing 1994: 220 miljoen). Het resterende deel van de taakstelling wordt vrijwel geheel ingevuld door het verplichtingenbudget van een aantal subsidieregelingen te verlagen en door hogere ontvangsten.

De taakstelling bij Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wordt ingevuld langs de lijnen die bij de Tussenbalans zijn vermeld (ontwikkelings- en saneringsregelingen, privaatrechtelijke keuringsinstellingen, tarieven Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees en bijdrage bedrijfsleven aan het Landbouwkundig Onderzoek).

Te zamen met enkele andere taakstellingen wordt de subsidie-taakstelling van Sociale Zaken en Werkgelegenheid allereerst ingevuld door de rijksbijdrage aan het CBA met ingang van 1992 met structureel 150 miljoen te korten. Voorts worden bij de WSW door vergroting van de efficiency de anti-cumulatie-afdrachten verhoogd met 40 miljoen in 1992, oplopend tot 80 miljoen in 1994.

Te zamen met enkele andere taakstellingen heeft Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur de subsidie-taakstelling ingevuld langs de lijnen van de Tussenbalans (jeugdhulpverlening, landelijke organisaties, projecten/onderzoek/experimenten en subsidies regionaal beleid).

Grote efficiency

De centrale doelstelling van de operatie grote efficiency is het verbeteren van de doelmatigheid en de kwaliteit van het functioneren van de overheid. In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op het beleidsmatige perspectief en de achtergronden van deze operatie.

Tabel 3.3.5. Grote efficiency (in miljoenen)

	1992	1993	1994
Departementen	124	383	664
Onderwijsveld	15	35	50
WSW	13	25	50
Uitvoeringskosten sociale verzekeringen		125	250
Zorgsector	75	150	300
Totaal	227	718	1 314
(w.v. rijksbegroting)	(171)	(480)	(839)

Over de stand van zaken en de afspraken over de uitvoering van de voorstellen voor grote efficiency bij de departementen zal de minister van Binnenlandse Zaken de Staten-Generaal in een afzonderlijke brief informeren. Naast een reservering voor bepaalde uitverdieneffecten is een deel van dit bedrag bestemd voor prioriteiten uit het Regeerakkoord (reorganisatie politie en rechterlijke macht, Schengen en Gemeentelijke Basis Administratie (GBA); in totaal 120 miljoen in 1994). Per saldo resulteert een bedrag van 26 miljoen in 1992, oplopend tot 478 miljoen in 1994.

De efficiency-taakstelling voor het onderwijsveld wordt in lijn met de Tussenbalans ingevuld bij subsidies aan diverse onderwijsverzorgingsinstellingen en aan pedagogische centra.

Op de uitvoeringskosten van de WSW wordt in 1994 50 miljoen bespaard.

De groei in de uitvoeringskosten sociale zekerheid wordt door middel van efficiency-verbeterende maatregelen teruggebracht met 125 miljoen in 1993 en 250 miljoen structureel vanaf 1994.

De efficiency-taakstelling in de zorgsector zal in belangrijke mate langs de lijnen van de Tussenbalans worden gerealiseerd (gezinsverzorging en kruiswerk 35 miljoen in 1992 en 100 miljoen in 1994 en bejaarden-oorden 23 miljoen in 1992 en 75 miljoen in 1994). Voorts worden maatregelen getroffen op het terrein van hulpmiddelen en van acade-

mische ziekenhuizen (zie ook Zorgsector) die een efficiency-verbeterend karakter hebben.

Decentralisatie

Bij de Tussenbalans is besloten de decentralisatie van overheidstaken een nieuwe impuls te geven. Inmiddels is na overleg met IPO en VNG een groot aantal beleidsterreinen aangewezen dat kan worden gedecentraliseerd (totale omvang circa 8,5 miljard) dan wel dat in aanmerking komt voor nader onderzoek naar decentralisatie-mogelijkheden. Voor een nadere beschrijving hiervan zij verwezen naar de hierover door de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken op 30 augustus j.l. aan de Tweede Kamer verzonden brief. De te decentraliseren taken van in totaal 8,5 miljard zijn van een zodanige omvang en samenstelling dat de voor 1993 en 1994 vastgestelde besparingen kunnen worden gerealiseerd. Voor 1992 wordt voorshands rekening gehouden met een (beperkte) taakstelling van 15 miljoen. Over het totale DI-pakket wordt nog met VNG en IPO overlegd. In verband met de zorgvuldigheid die het overleg vergt, zijn de besparingen voorshands verwerkt in een aanvullende post. Na afronding van dit overleg zal de minister van Binnenlandse Zaken een brief sturen aan de Staten-Generaal.

Defensie

Bij de Tussenbalans en in de Defensie-nota is aangegeven dat de internationale ontwikkelingen een volume-daling met 2% per jaar voor de jaren 1992, 1993 en 1994 mogelijk maken. Dit leidt tot een uitgavenbeperking van 720 miljoen in 1994. Bovendien is voor 1994 een incidentele taakstelling van 130 miljoen afgesproken, te verwezenlijken door de verkoop van onroerend goed en defensiematerieel.

Ontwikkelingssamenwerking

Bij de Tussenbalans is besloten de bestaande systematiek voor de OS-leningen te beëindigen. In de tabel zijn de effecten van het afschaffen van de OS-leningen en de afnemende rente-subsidies opgenomen.

Asielzoekers

De maatregelen die het kabinet voorstelt ter oplossing van de (budgettaire) asielzoekersproblematiek zijn ingegeven door de forse last die ook in bestuurlijke zin voortvloeit uit de meer algemene problematiek van de vreemdelingentoelating (asielzoekers, gezinshereniging, illegalen), respectievelijk van de integratie van hen die zich duurzaam in ons land wensen te vestigen.

De maatregelen hebben onder meer betrekking op de gedoogden, dit zijn asielzoekers van wie de asielaanvraag weliswaar niet is gehonoreerd, maar die vanwege de situatie in hun land nog niet uitgezet worden. Deze categorie asielzoekers wordt de gelegenheid geboden om na een wachtermijn van drie jaar een verblijfsvergunning te verwerven. Om te voorkomen dat hiervan een al te sterke aanzuigende werking uitgaat vindt een voortdurende kritische beoordeling plaats van de situatie in de landen van herkomst, teneinde tot uitzetting over te gaan, zodra zulks verantwoord is. De extra lasten die met dit beleid samenhangen worden in principe gedekt door de besparingen die zich voordoen als gevolg van een verminderde opvang bij Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Verder is besloten tot maatregelen in verband met de budgettaire gevolgen van de groei van de aantallen asielzoekers van 14 000 tot 20 000 per jaar. Deze maatregelen behelzen onder meer een plan van aanpak met betrekking tot de te volgen procedure en de wijze waarop deze mensen worden opgevangen.

Ondanks deze maatregelen bedraagt de budgettaire problematiek die verband houdt met de stijgende aantallen voor 1992 nog altijd 187 miljoen meer dan geraamd. In 1994 loopt dit bedrag zelfs op tot 384 miljoen per jaar.

Naast extra kosten voor de opvang zijn additionele gelden voor politie en justitie uitgetrokken om de voorgenomen procedurebekorting – ondanks de hogere instroom – daadwerkelijk te kunnen realiseren.

Een hogere instroom leidt bovendien in absolute zin tot meer toelatingen, waardoor ook meer kosten ontstaan voor huisvesting, onderwijs en bijstand. Door de betrokken departementen is hiervoor dekking geleverd via een herschikking van bestaande budgetten voor een totaal van 108 miljoen in 1992 (160 miljoen in 1994).

Daarnaast is een deel ten laste gebracht van de voor asielzoekers bestemde ruimte onder het OS-plafond ad 420 miljoen. Het restant van de problematiek ad 103 miljoen in 1992 (135 miljoen in 1994) is generaal verdeeld.

Sociale Zekerheid

Bij de Tussenbalans heeft het kabinet besloten het ziekteverzuim tot en met 1994 met 1,5 %-punt terug te dringen en het beroep op AAW en WAO te stabiliseren op het niveau in 1989. Gegeven de opwaartse bijstelling in 1990 van de raming voor het aantal uitkeringsjaren ZW en de tegenvallende ontwikkeling in het beroep op AAW en WAO heeft het kabinet ten opzichte van het pakket, zoals dat met sociale partners werd overeengekomen in de Tripartiete Werkgroep (1989) en het Najaars-overleg 1990, tot een aanvullend pakket ingrijpende maatregelen besloten.

Ziektewet

In de Ziektewet gaat het wat betreft de gevolgen voor de werknemers vooral om twee maatregelen. De huidige plicht van de werkgever om «gedurende korte tijd» het loon voor 100% door te betalen, wordt teruggebracht tot 70%. Voorts zullen ziektedagen kunnen worden verrekend met vakantiedagen. Per ziektemelding kan één dag van het vakantie-toeged van de werknemer worden afgeboekt. In ieder geval dient een minimum aantal vakantiedagen van 20 (nu gemiddeld 25) te blijven bestaan. Het kabinet zal tevens langs wettelijke weg bevorderen dat over bovenwettelijke aanspraken in bestaande CAO's opnieuw afspraken zullen moeten worden gemaakt.

Wat betreft de gevolgen voor de werkgevers gaat het bij de Ziektewet om de volgende maatregelen. De eerste zes weken van het ziekteverzuim zullen ten laste van de werkgever komen (voor bedrijven met minder dan 15 werknemers gaat het om de eerste drie weken). Voorts wordt voorgesteld de mogelijkheid tot herverzekering van bovenwettelijke aanspraken bij de bedrijfsverenigingen te verbieden. Vrijwillige herverzekering blijft mogelijk. Daarnaast moet worden gekomen tot een verruiming van de mogelijkheid om het eigen risico te dragen.

De totale besparingen op grond van het bovenstaande pakket van maatregelen bij de Ziektewet bedragen circa 510 miljoen in 1992, oplopend tot 1445 miljoen in 1994 (structureel 1645 miljoen).

AAW/WAO

Wat betreft de AAW/WAO heeft het kabinet tot de volgende maatregelen besloten. In de eerste plaats zal bij de beoordeling van de mate van arbeidsongeschiktheid het criterium «passende arbeid» een verruimde betekenis krijgen. Het is hierbij de bedoeling dat werknemers niet ouder dan 50 jaar die reeds een AAW/WAO uitkering hebben opnieuw zullen worden beoordeeld. In de tweede plaats vindt voor deze groep een wijziging in het uitkeringsrecht plaats. Het kabinet heeft ervoor gekozen om – in analogie met de systematiek bij de WW-uitkering – de WAO uitkeringsduur en de uitkeringshoogte voor werknemers jonger dan 50 afhankelijk te maken van leeftijd en arbeidsverleden. Voor personen boven de 50 jaar blijft de huidige WAO ongewijzigd. De reeds ingegane uitkeringen voor personen beneden de 50 jaar worden niet meer aangepast tot zij zijn ingegroeid tot het niveau behorende bij de nieuwe systematiek. Opgemerkt zij dat het recht op de AAW-uitkering in dit verband niet wordt aangetast. Als complement van het beperken van het uitkeringsrecht wordt een versterking van het reïntegratiebeleid nagestreefd. WAO'ers die weer kunnen werken worden onder meer

geholpen met een loonkostensubsidie. Verder stelt het kabinet voor om bij het reeds eerder vastgestelde bonus/malus systeem in de AAW/WAO de malus voor de werkgever aanzienlijk te verhogen.

Op grond van dit AAW/WAO pakket maatregelen wordt rekening gehouden met een besparing van 300 miljoen in 1992, oplopend tot 2070 miljoen in 1994 (structureel 5750 miljard).

Tabel 3.3.6. Overzicht maatregelen sociale zekerheid (in miljoenen)

	1992	1993	1994	structureel
ZW	510	1 245	1 445	1 645
WAO	300	1 055	2 070	5 750
WKA		40	40	40
Totaal	810	2 340	3 555	7 435

De primaire- en gedragseffecten van deze maatregelen slaan neer in de sociale fondsen en bij het ABP. Bij deze cijfers wordt tevens rekening gehouden met weglekeffecten naar de werkloosheidsregelingen. Een deel van deze weglekeffecten slaat neer op de rijksbegroting en een deel in de sociale fondsen.

Tabel 3.3.7. Ziekteverzuim collectieve sector (in miljoenen)

	1992	1993	1994
Departementen	50	100	150
Onderwijsveld	100	200	300
Uitvoeringskosten sociale verzekeringen		15	35
Bejaardenoorden	10	35	50
Overige instellingen zorgsector	110	205	310
Lagere overheden	45	95	140
Totaal	315	650	985
(w.v. rijksbegroting)	(205)	(430)	(640)

Ziekteverzuim collectieve sector

In de Tussenbalans is besloten het ziekteverzuim in de collectieve sector met in totaal 1,5 %-punt in 1994 te verminderen. Deze totale besparing dient door een gelijkmatig toenemende beperking met 0,5 %-punt per jaar te worden gerealiseerd. Het kabinet zal in het najaar een nadere beslissing nemen over de wijze waarop de taakstelling ziekteverzuim voor de overheidssector definitief zal worden verwerkt. Vooralnog is deze taakstelling in technische zin afgeboekt van de ruimte arbeidsvoorwaarden. De besparingen op het ziekteverzuim bij de lagere overheden lopen via de methodiek van de nominale compensatie. Bij de gepremieerde en gesubsidieerde sector (g&g sector) komt dit tot uitdrukking via een daling van de ziektewetpremie.

Zorgsector

In de zorgsector wordt conform de Tussenbalans de mogelijkheid gezien om tot een scherpere taakverdeling tussen academische en topziekenhuizen onderling te komen (23 miljoen in 1992, 75 miljoen in 1994). Voorts wordt een budgettaire besparing gerealiseerd bij de kunst- en hulpmiddelen (1992: 40 miljoen, 1994: 90 miljoen). Conform de Tussenbalans wordt in de eigen-bijdrageregeling van verpleeghuizen een vermogenstoets ingebouwd en verdwijnen de verschillen in inkomstenstoets met de eigen-bijdrageregeling in bejaardenoorden (1992: 70 miljoen, 1994: 135 miljoen). Via overige maatregelen (onder meer verhoging rekenrente voor de berekening van de pensioenpremie) wordt voorts de resterende taakstelling van 38 miljoen in 1992 en 35 miljoen structureel ingevuld.

Arbeidsvoorwaarden collectieve sector en sociale uitkeringen

Voor de verbetering van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector richt het kabinet zich op de nagestreefde loonontwikkeling in de marktsector. De in de begroting opgenomen ruimte voor arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren en g&g werknemers bedraagt 3% op jaarbasis. Voor de verhoging van het minimumloon en de sociale uitkeringen wordt eveneens uitgegaan van 3%.

In lijn met de Tussenbalans wordt de verbetering van de ruimte arbeidsvoorwaarden voor de g&g sector voor 500 miljoen gefinancierd uit een premieverlaging bij het PGGM hetgeen mogelijk is door de aanwezige overreserves bij dit fonds. Deze maatregel, die in 1992 ingaat, wordt geconcretiseerd door de uitgaven voor de arbeidsvoorwaardenruimte van de g&g sector vanaf 1992 met 500 miljoen structureel te beperken.

Vacaturekorting

Bovenop de gebruikelijke vacaturekorting van 0,5% is bij het Rijk over de hele linie een extra (structurele) vacaturekorting van 0,5% afgesproken.

Verlengen taakstelling 1991

Bij de Tussenbalans is besloten tot een (bruto) taakstelling van 1620 miljoen in 1991, proportioneel verdeeld over de begrotingshoofdstukken. In samenhang met de destijds voorziene incidentele meevaller in de gasbaten van 0,5 miljard in 1991, konden de taakstellingen voor met name de investeringsgevoelige departementen worden verlaagd. Naderhand heeft het kabinet besloten bovenstaande taakstelling in aflopende mate naar 1992 en 1993 door te trekken (1992: 80%, 1993: 20%). Vanwege de extra opbrengsten uit hoofde van de verkoop van aardgasbaten aan het buitenland, worden ook in 1992 en 1993 de taakstellingen voor de meer investeringsgevoelige departementen verlaagd. Hiermee rekening houdend komt de (netto) taakstelling in 1992 uit op 896 miljoen en in 1993 op 224 miljoen.

Overige taakstellingen (uitgaven/niet-belastingontvangsten)

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de overige taakstellingen voor uitgavenbeperkingen (inclusief niet-belastingontvangsten). Bij de onderverdeling over de verschillende begrotingshoofdstukken hebben vier invalshoeken een rol gespeeld, namelijk de gebruikelijke proportionele verdeling, een verdeling conform de prijsbijstelling, het uit intensiveringen op de EG-begroting voortvloeiende nationale profijt en een meer beleidsmatig gerichte verdeling.

Hierna wordt op hoofdlijnen een toelichting gegeven op de wijze waarop deze taakstellingen door de departementen worden ingevuld. Voor een nauwkeurige toelichting op de invulling van de taakstellingen zijn verwezen naar de ontwerpbegrotingen van de verschillende begrotingshoofdstukken en -fondsen.

Tabel 3.3.8. Taakstelling voor overige uitgavenbeperkingen (in miljoenen)

	1992	1993	1994
Huis der Koningin	-	-	-
Hoge Colleges van Staat	1	2	2
Algemene Zaken	0	0	1
Kabna	-	-	-
Buitenlandse Zaken	2	7	10
Justitie	33	64	90
Binnenlandse Zaken	23	46	59
Onderwijs en Wetenschappen	245	478	605
Nationale Schuld	-	-	-
Financiën	25	38	48
Defensie	69	232	291
Volkshuisvesting, Ruimtelijke			
Ordering en Milieubeheer	123	242	348
Verkeer en Waterstaat ¹	93	174	234
Economische Zaken	96	126	163
Landbouw, Natuurbeheer en			
Visserij	57	85	110
Sociale Zaken en			
Werkgelegenheid	59	70	77
Welzijn, Volksgezondheid en			
Cultuur	32	69	100
Boetes/transacties c.a.	95	150	150
Totaal	953	1782	2285

¹ Inclusief Rijkswegenfonds en Mobiliteitsfonds.

Door het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zijn tal van maatregelen genomen als bijdrage aan de generale problematiek in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992. Daarbij staat onder meer het kostendekkend maken van onderwijsvoorzieningen voorop en dragen degenen die van deze voorzieningen profijt hebben meer bij, onder andere in de vorm van les- en cursusgeld en vermindering van studiekosten-regelingen.

Bij Defensie is sprake van herfasering en vertraging van een groot aantal projecten. Verder blijken de kosten van personeel boven de sterkte gedurende een afslankingsperiode te kunnen worden verlaagd en zal een derde S-fregat vervroegd worden afgestoten.

Bij Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer is in samenhang met het oplossen van specifieke problematiek een aantal maatregelen getroffen. Zo zijn met ingang van 1993 de meerjarenramingen Stadsvernieuwingsfonds met 150 miljoen verlaagd. Het beperken van het verbeterbudget en een verlaging van het kopkostenbudget leidt in 1994 tot een besparing van ruim 100 miljoen. Ten slotte is door middel van het niet toedelen van de prijsbijstelling 1992 aan de ramingen volkshuisvesting en milieu dekking gevonden voor de problematiek tot een bedrag van 142 miljoen in 1994.

De taakstelling bij Verkeer en Waterstaat wordt voor circa 150 miljoen gerealiseerd door een beperking van het budget dat met ingang van 1993 voor de Combi-kaart is gereserveerd. Voorts valt door de vervroegde aflossing van de B.O.V. annuïteit (Beleidsorgaan Openbaar Vervoer) in de jaren 1992, 1994 en 1995 een bedrag van 37 miljoen vrij. Verder is sprake van een aantal andere uitgavenverlagingen.

Economische Zaken vult de taakstelling grotendeels in door het niet uitkeren van de prijsbijstelling 1992 en een korting op toeristisch beleid, onderzoek energiebeleid en het budget van de Exportbevorderings- en Voorlichtingsdienst (EVD).

De taakstelling bij Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wordt vooral ingevuld bij landinrichting en beheer, agrarisch onderwijs en door het niet uitdelen van de prijsbijstelling.

Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur vult de taakstelling deels in met een korting op het budget van de bejaardenoorden (50 miljoen) en deels met middelen uit de prijsbijstelling.

Het kabinet is voornemens de boete- en transactietarieven in ons land aanzienlijk te laten stijgen. Bovendien kan de inning van boeten en transacties op een meer efficiënte wijze verlopen.

Evenredig aandeel Gemeente- en Provinciefonds

Naar aanleiding van de Tussenbalans heeft er nader overleg plaatsgevonden tussen het Rijk en de VNG en het IPO over de vraag wat in verband met de berekening van het evenredige aandeel exact onder het begrip macro-economische tegenvallers moet worden verstaan. Daarbij is overeengekomen zo nauw mogelijk aan te sluiten bij de tijdens de vorige bestuursakkoorden ontwikkelde methodiek. Voorts is overeengekomen het evenredig aandeel in de ombuigingstaakstelling 1991 uit de Tussenbalans door te schuiven naar de jaren 1992, 1993 en 1994. Deze handelwijze is eveneens gevolgd voor het evenredige aandeel in de nadere ombuiging 1992, waartoe het kabinet na de juni-circulaire 1991 heeft besloten. In totaal resulteren de in tabel 3.3.3. opgenomen ombuigingstaakstellingen.

Nader te bepalen structurele ombuigingen

Met het oog op het sluitend krijgen van het meerjarige budgettaire beeld, heeft het kabinet besloten tot een taakstellende aftrekpost bij de uitgaven van 1420 miljoen in 1993 en 1047 miljoen vanaf 1994. Deze taakstelling zal worden gerealiseerd door structurele ombuigingen bij de uitgaven, zoveel mogelijk in te vullen door een selectieve aanpak. Definitieve besluitvorming over de verdeling van de taakstelling en over concrete maatregelen vindt plaats bij de begrotingsvoorbereiding 1993.

De verlaging is voornamelijk verwerkt door het opnemen van een aftrekpost bij de aanvullende post (loon- en prijsbijstelling).

Studieleningen

Met betrekking tot de problematiek bij de studieleningen kan het volgende worden opgemerkt. In het Regeerakkoord werd verzelfstandiging van de studieleningen overeengekomen. Deze verzelfstandiging maakte onderdeel uit van een totaal pakket van maatregelen op het terrein van Onderwijs en Wetenschappen. De verzelfstandiging van de studieleningen maakte aldus onderdeel uit van het budgettaire kader van het Regeerakkoord, zonder dat die verzelfstandiging via de debudgetteringsregel ten laste van het budgettaire kader van het Regeerakkoord is gekomen. Het kabinet heeft de mogelijkheden om tot verzelfstandiging te komen intensief onderzocht en is tot de slotsom gekomen dat een verantwoorde vorm niet mogelijk bleek. Dit heeft tot de keuze geleid de studieleningen op de begroting te plaatsen, waarbij van belang is dat de minister van Onderwijs en Wetenschappen een integraal kostendekkend rentetarief in rekening brengt dat ongeveer 2,15 procentpunt boven het gemiddelde rendement op staatsleningen ligt, vanaf 1 januari 1992. Mede tegen de achtergrond van het Regeerakkoord worden vanaf dat tijdstip de studieleningen niet relevant verklaard voor het genormeerde financieringsstekort.

Fiscale maatregelen

Voor het fiscale beleid 1992 zijn twee belangrijke elementen bepalend. In de eerste plaats moet hier worden genoemd het uitzicht op de voorstellen van de commissie voor de belastingherziening, kortweg de commissie Stevens. In het najaar 1991 zullen regeringsstandpunt en adviesaanvragen gereed komen. Dat is de eerste stap op weg naar het realiseren van het doel dat in het rapport van de commissie is gesteld. Dat omvat een samenhangend geheel van fiscale voorstellen en met name voorstellen die de structuur van de werknemersverzekeringen ingrijpend moeten stroomlijnen. Door deze samenhang zullen de wijzigingen in een integraal pakket worden neergelegd. Niet alleen het advies-traject zal snel moeten worden doorlopen. Het wetgevende proces zal vóór 1994 moeten zijn afgerond, waarbij het streven er op is gericht het tijdspad zoveel mogelijk te bekorten. Het tweede, maar al per 1 januari 1992 te realiseren, element is de vormgeving van het werkgelegenheids- en inkomensbeleid mede in het kader van het budgettaire beleid zoals dit in hoofdstuk 1 is aangeduid.

Voorstellen Commissie Stevens

Terugkerend naar het eerste element, de voorstellen van de commissie Stevens, zij opgemerkt dat de keuze voor realisatie van deze voorstellen mede richtinggevend is voor het fiscale beleid in die zin dat voorzichtig moet worden omgegaan met het reeds eerder inzetten van elementen uit deze voorstellen. Dit is ook van invloed geweest op de uiteindelijke samenstelling van het fiscale pakket voor 1992. In de komende periode zullen de Stevens-voorstellen uiteraard zorgvuldig moeten worden bekeken en nader uitgewerkt. Daarbij zal, waar deze voorstellen in de tijd toepassing zullen vinden na het pakket maatregelen in het kader van het werkgelegenheids- en inkomensbeleid, moeten worden uitgewerkt in hoeverre er aanpassingen of bijstellingen nodig zijn waar de startpositie voor de te realiseren plannen door beleidsmaatregelen zal afwijken van de situatie waarop de commissie Stevens de voorstellen baseerde. Bij wijze van voorbeeld kan worden gedacht aan de huidige voornemens met betrekking tot de belastingvrije som en het arbeidskostenforfait. Datzelfde geldt waar moet worden bereikt dat het realiseren van de Stevens-voorstellen in goede harmonie kan plaatsvinden met het realiseren van de voornemens in het kader van het rapport van de commissie Wolfson, om te komen tot verlaging van de arbeidskosten.

Beleidspakket werkgelegenheid en inkomensbeleid

Ten aanzien van de voorstellen met betrekking tot de fiscaliteit in 1992 hebben verschillende elementen een rol gespeeld. Zo is van belang dat

bepaalde verwachte en reeds in het kader van lastenverlichting aangewende opbrengsten in 1992 niet zullen kunnen worden gerealiseerd en dat in 1992 bij uitvoering van Europese regelgeving (de deelnemingsrichtlijn) per saldo een belastingderving zal optreden. De hoofdmoot wordt echter gevormd door het beleidspakket werkgelegenheid en inkomensbeleid (brief van de Minister-President van 27 augustus 1991). Dat beleid is erop gericht te komen tot een loonmatiging en een verbetering van de werkgelegenheidssituatie. Hiertoe worden maatregelen neergelegd die het inkomensbeeld verbeteren en de druk op de loonkosten verminderen. In dat kader wordt voorgesteld de belastingvrije som met fl. 425 te verhogen met een beslag van 1175 miljoen (structureel). Verder bestaat het fiscale deel van dat pakket uit een verhoging van het arbeidskostenforfait voor werkenden tot 5% en van het maximum met fl. 450. Hiermee is structureel 550 miljoen gemoeid. Het hiervoor genoemde samenstel van maatregelen leidt ertoe dat het koopkrachtbeeld wordt verbeterd. Dit pakket maatregelen is direct verbonden met het terugnemen van de inflatiecorrectie op de schijflengten. Het eenmalig terugnemen hiervan – de inflatiecorrectie wordt zo als het ware voor één jaar overgeslagen – leidt weliswaar tot een zekere versteiling van de progressie omdat in reële termen de schijven worden verkort, maar is onlosmakelijk onderdeel van het beleidspakket, gelet op het inkomensbeeld voor 1992. In het totaalpakket kan tot deze ingreep worden besloten mede omdat het verhogen van de vrije sommen het aangrijppunt van de hogere schijven in nominale termen verschuift, waardoor de uit het terugnemen van de inflatiecorrectie voortvloeiende verlaging voor een groot deel wordt ondervangen.

Ten aanzien van de overige maatregelen die opbrengsten genereren, kan nog het volgende worden opgemerkt. Voorgesteld wordt de tabaksaccijns in drie tranches te verhogen. Tevens is besloten de automatische aanslagregeling (AVAR) in de vennootschapsbelasting voor een periode van twee jaar op 104% te stellen. In het budgettaire beeld is tevens al verwerkt dat per 1 januari 1993 maatregelen getroffen zullen worden in de sfeer van de indirecte belastingen passend in het kader van de EG-harmonisatie.

De kasmatige overdekking van 110 miljoen voor 1992 draagt bij aan een reductie van het financieringstekort. Hierbij speelt mee dat het duidelijk is dat onderdelen van het voor 1992 voorgestelde algemene beleidspakket gevolgen zullen hebben voor de belastingopbrengst. Hierbij kan worden gedacht aan een maatregel als de voorgestelde verhoging van de WAO-premie en de gedragsreacties ten gevolge van de voorgestelde verhoging van de tabaksaccijns. Om te vermijden dat tegenvallers optreden is daarmee rekening gehouden bij de aanwending. Het resterende deel van het fiscale pakket voor de jaren na 1992 wordt gereserveerd ten behoeve van een verdere verhoging van de belastingvrije som ingevolge voornemens uit de Tussenbalans.

Voorts spelen voor 1992, 1993 en 1994 – naast de al genoemde verhoging van de belastingvrije som en de maatregelen ter financiering daarvan – nog een aantal andere fiscale maatregelen een rol als uitvloeisel van besluitvorming bij de Tussenbalans. Ook zal in 1994 het AVAR-percentages nader moeten worden bezien.

Voor de volledigheid zij nog aangetekend dat bij de Tussenbalans een weglek naar het reiskostenforfait is ingeboekt die zou ontstaan als gevolg van de verhoging van de tarieven voor het openbaar vervoer. Voor 1992 is hiervoor op kasbasis 35 miljoen ingeboekt. De aanpassing van het reiskostenforfait voor 1992 als gevolg van tariefverhogingen van het openbaar vervoer kan, naar inmiddels is gebleken, worden opgevangen binnen de huidige bedragen. Voor 1992 betekent dit een verhoging van het saldo met 35 miljoen en voor 1993 en 1994 met 50 miljoen.

Het huurwaardeforfait is in lijn met de voorziene huurverhoging voor de jaren 1991–1994 verhoogd. De verhogingen leveren op kasbasis voor deze jaren respectievelijk de volgende bedragen op: 325 miljoen, 585 miljoen en 845 miljoen.

Samenvattend zijn de volgende bedragen in het budgettaire beeld verwerkt.

Tabel 3.3.9. Overzicht fiscale maatregelen (in miljoenen)

	1992	1993	1994
I. Reeds vaststaande fiscale elementen			
A. Verkeer en vervoer	1 035	1 725	1 340
B. Huurwaardeforfait	325	585	845
C. Niet doorgaan BTW-verlaging	-	1 140	2 510
II. Fiscaal pakket 1992¹			
Dekking			
a. tabaksaccijns	130	440	500
b. indirecte belastingen passend in EG-harmonisatie		230	415
c. terugnemen inflatiecorrectie schijven	1 120	1 325	1 325
d. AVAR 1992 104; 1993 104; 1994 te bezien	375	0	-pm
e. overige dekking	190	230	235
Aanwending			
f. verhoging basisaftrek met fl. 425	- 1 005	- 1 175	- 1 175
g. verhoging arbeidskostenforfait	- 470	- 550	- 550
h. overige fiscale voorstellen	- 230	- 235	- 170
i. reservering t.b.v. fiscale maatregelen c.a.		- 265	- 580
			+ pm

¹ De bijdrage uit het fiscale pakket aan het financieringstekort bedraagt 110 miljoen. Dit moet mede worden gezien in samenhang met de belastingderving als gevolg van diverse beleidsvoorstellen.

Overige tekortbeperkende maatregelen

Tabel 3.3.10. Overzicht overige tekortbeperkende maatregelen (in miljoenen)

	1992	1993	1994
Versnelde inning belasting	1 700		
Milieuheffingen	550	949	1 120
Verkoop staatsdeelnemingen	625		
Totaal	2 875	949	1 120

Versnelde inning belastingen

Bij de Tussenbalans is, samenhangend met het deels incidentele karakter van de belastingtegenval in 1991, besloten een versnelling aan te brengen in de inning van de belastingen, door de feitelijke tolerantie-termijn weg te nemen. Deze structurele maatregel leidt tot eenmalige opbrengsten voor het financieringstekort van 2 miljard in 1991 en 1,7 miljard in 1992.

Milieuheffingen

De milieu-uitgaven op de rijksbegroting worden thans voor een relatief beperkt deel uit milieuheffingen gefinancierd. Het kabinet is van mening dat in de komende jaren een groter deel van de milieu-uitgaven uit milieuheffingen dient te worden gedekt. Om dit te bereiken zal de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiene (WABM) zodanig worden aangepast dat een verbreding van de besteding van de WABM-ontvangsten mogelijk wordt. Het voorstel voorziet erin dat het milieubeleid zijn prioriteit van het Regeerakkoord behoudt terwijl tevens een bijdrage wordt geleverd aan de oplossing van de financiële problematiek.

Verkoop staatsdeelnemingen

In de Miljoenennota 1991 werd voor 1991 een bedrag van 1 miljard aan opbrengsten uit hoofde van de verkoop van staatsdeelnemingen ingeboekt. In de Voorjaarsnota is reeds gemeld dat van deze 1 miljard een bedrag van 375 miljoen nog in 1991 kan worden gerealiseerd. Het resterende bedrag van 625 miljoen wordt thans naar 1992 overgeheveld.

3.3.3. Resultierend totaalbeeld 1992-1994

Resultierend totaalbeeld 1992-1994

Onderstaande tabel bevat het resulterende totaalbeeld voor de rijksfinanciën 1992, 1993 en 1994. Daarin zijn zowel de mee- en tegenvallers waarmee het kabinet werd geconfronteerd als de beleidsmaatregelen die zijn getroffen, verwerkt. De bijlagen 4 (belastingontvangsten) en 6 en 7 (uitgaven en niet-belastingontvangsten) bevatten een meer gedetailleerde toelichting. Hierbij zij opgemerkt dat in het thans resulterende budgettaire beeld vooralsnog als technische veronderstelling is aangesloten op de door het CPB geraamde stijging van de contractlonen in de marktsector van 3,8 % in 1992.

Tabel 3.3.11. Resultierend totaalbeeld voor de rijksfinanciën (in miljarden respectievelijk % NI)

	1992	1993	1994
- Uitgaven	204,0	209,6	218,2
- Niet-belastingontvangsten	29,0	26,9	27,2
- Belastingontvangsten	153,3	162,8	172,6
- Derdenrekening	0,9	0,0	0,0
- Financieringstekort ¹	20,8	19,9	18,4
- Financieringstekort excl. aflossingen woningwetleningen, incl. debudgettering, excl. studieleningen	21,1	20,0	18,4
- Idem, in % NI	4¼%	3¾%	3¾%

¹ Het financieringstekort is gelijk aan de uitgaven minus de belasting- en niet-belastingontvangsten en het (positieve) saldo op de derdenrekening.

De doelstelling van het financieringstekort wordt in 1992 voor het grootste deel via structurele maatregelen bereikt, maar voor een deel tevens met behulp van incidentele posten, zoals bijvoorbeeld de vervroegde inning van belastingen en de verkoop van staatsdeelnemingen. Daarbij mag er op worden gewezen dat de omvang van de incidentele posten in 1992 beduidend kleiner is dan in 1990 en 1991, terwijl in het meerjarige beeld voor 1993 en 1994 thans nagenoeg geen incidentele posten zijn opgenomen. Bij deze incidentele posten gaat het om posten ter verlichting van het generale beeld. Voorts zij opgemerkt dat het meer specifieke (hoofdstukgewijze) beeld ook bepaalde (incidentele) kasverschuivingen bevat, bijvoorbeeld in het kader van een actief kasbeheer.

Financieringsbeeld 1992-1994

De totale financieringsbehoefte zal in de periode 1992-1994 stijgen van 45,4 miljard in 1992 via 46,1 miljard in 1993 naar 51,0 miljard in 1994. De stijgende financieringsbehoefte is de resultante van twee tegengestelde ontwikkelingen. Aan de ene kant nemen de reguliere aflossingen toe, terwijl aan de andere kant de te financieren tekorten conform het tijdspad van het Regeerakkoord dalen. Beoogd wordt de gehele financieringsbehoefte jaarlijks op een monetair-neutrale wijze te financieren.

Tabel 3.3.12. Financieringsbeeld 1992-1994 (in miljarden)

	1992	1993	1994
A. Financieringstekort	20,8	19,9	18,4
B. Aflossingen staatsschuld	24,6	26,2	32,6
C. Totale financieringsbehoefte (C = A + B)	45,4	46,1	51,0

4. De collectieve sector en de rijksbegroting in meerjarig perspectief

4.1. Inleiding

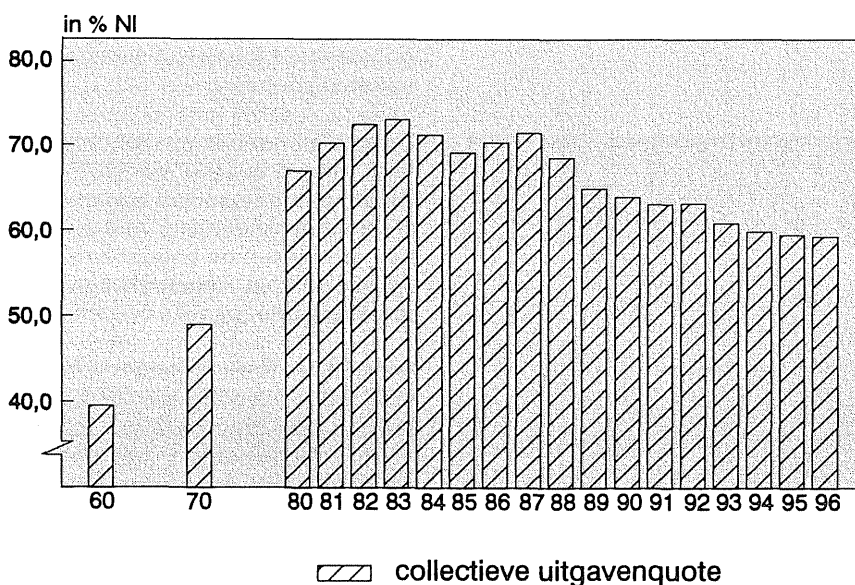
Dit hoofdstuk bevat een analyse van de ontwikkeling van de omvang en de samenstelling van de uitgaven van het Rijk en de collectieve sector in meerjarig perspectief. Eerst wordt de blik gericht op de collectieve sector als geheel. Vervolgens wordt de rijksbegroting nader onder de loep genomen.

4.2. De collectieve sector

Collectieve uitgaven

De collectieve uitgaven zijn het geheel van uitgaven van het Rijk, de sociale fondsen en de lagere overheden. De ontwikkeling van de collectieve uitgaven is (in combinatie met de niet-belastingontvangsten) bepalend voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk.

Figuur 4.2.1. De collectieve uitgaven 1980–1996 (in % NI)

¹ De jaren 1986, 1987 en 1988 vormen een uitzondering op dit beeld, vooral in verband met de in die jaren optredende forse WIR-overschrijdingen.

² Dit cijfer heeft evenals de cijfers in figuur 4.2.1. uitsluitend betrekking op de uitgavenkant; de niet-belastingontvangsten zijn buiten beschouwing gelaten. Anders dan in figuur 4.2.1. is evenwel gecorrigeerd voor structuurwijzigingen zoals de invoering van Oort in 1990 en de eerste Dekker-stap in 1989. Tevens is de kredietverlening en de WIR buiten beschouwing gelaten. Indien men wél rekening zou houden met kredietverlening en de WIR, zou de volume-groei van de collectieve uitgaven in de periode 1983–1990 1,7% bedragen. De rente-uitgaven, EG-afdrachten en OS zijn gede-fleerd met de deflator NI.

Collectieve uitgaven 1983–1989

Na een vrij continue stijging in de voorafgaande decennia zijn de collectieve uitgaven als aandeel van het nationale inkomen (de collectieve-uitgavenquote) vanaf 1983 gedaald¹. Hierbij kan worden opgemerkt dat in de periode 1983 tot en met 1989 de volumegroei van de collectieve uitgaven gemiddeld 1,8% per jaar bedroeg². Het nationale inkomen nam in deze periode, in volumetermen gemeten, met 2,5% per jaar toe. Aangezien de volumegroei van de collectieve uitgaven lager lag, vloeide hier een daling van de collectieve uitgavenquote uit voort. Ook nominale factoren droegen bij aan deze daling. Vooral omdat de ambtenarensalaries en de uitkeringen in een deel van de jaren tachtig bevroren zijn

geweest, namen de collectieve uitgaven vanwege nominale factoren met gemiddeld slechts 0,8% per jaar toe. De louter nominale groei van het nationale inkomen lag in deze periode op een iets hoger niveau, namelijk 1,1% per jaar.

In de jaren 1990 tot en met 1992 is in de volume-sfeer sprake van een iets ander beeld. De volume-groei van de collectieve uitgaven bedraagt gemiddeld 1,0% per jaar en ligt daarmee ruimschoots beneden de reële groei van het nationale inkomen, die in deze periode ongeveer 2,6% per jaar bedraagt. In de nominale sfeer treedt echter een verandering op: de nominale groei van de collectieve uitgaven komt boven de louter nominale groei van het nationale inkomen te liggen (3,3% versus 2,8% per jaar).

Naar de huidige inzichten daalt het aandeel van de collectieve uitgaven in het nationale inkomen in de periode 1992–1996 verder met circa 4 %-punten NI. De huidige meerjarencijfers voor de rijksbegroting en de sociale fondsen bevatten tezamen een volumegroei van ½ à 1% per jaar. De reële groei van het nationale inkomen wordt daarentegen geraamd op gemiddeld 2 à 2½% per jaar. Dit leidt tot een daling van de collectieve-uitgavenquote. De louter nominale groei van de collectieve uitgaven ligt evenals de louter nominale groei van het nationale inkomen in de periode 1992–1996 ongeveer op 3½% per jaar.

Financieringstekort en collectieve lastendruk

De hiervoor geschetste ontwikkeling van de collectieve uitgaven vindt haar neerslag in de ontwikkeling van het financieringstekort en de collectieve-lastendruk. Zo heeft de gestage, maar vrij continue daling van de collectieve uitgavenquote na 1983 geleid tot een eveneens gestage daling van het financieringstekort van 10,1% NI in 1983 naar 4¼% NI in 1992. Volgens de huidige inzichten zal het financieringstekort in de komende jaren verder kunnen dalen. Ook de collectieve-lastendruk is in de jaren tachtig gedaald. Na een tijdelijke stijging van de collectieve-lastendruk van 1990 op 1992 zal in de jaren daarna weer een daling optreden.

Tabel 4.2.1. Financieringstekort en collectieve-lastendruk 1992–1996 (in % NI)

	1992	1993	1994	1995	1996
Financieringstekort	4¼%	3,75%	3¼%	3,1%	3,0%
Collectieve-lastendruk	53,4%	52,3%	51,9%	51,8%	51,7%
(w.v. belastingdruk)	(31,9%)	(31,6%)	(31,6%)	(31,5%)	(31,3%)
(w.v. premiedruk)	(19,9%)	(19,2%)	(18,8%)	(18,9%)	(19,0%)
(w.v. overige druk)	(1,6%)	(1,6%)	(1,5%)	(1,4%)	(1,4%)

Nadere analyse van de uitgavengroei 1992–1996

Uit de volgende tabel blijkt dat in alle drie uitgavensectoren (i.c. rijksbegroting, sociale zekerheid en zorgsector) de uitgaven in procenten van het nationale inkomen de komende jaren zullen dalen.

Tabel 4.2.2. Groei uitgavenquote 1992–1996 (in % NI resp. %-punten NI)

	1992	1996	groei 1992–1996
	% NI	% NI	%-punten NI
1. Rijksbegroting (excl. soc. zekerheid en zorg ¹)	28,0%	26,5%	– 1,5%-punt
2. Sociale Zekerheid ²	21,1%	19,8%	– 1,3%-punt
3. Zorg ³	10,5%	10,3%	– 0,2%-punt

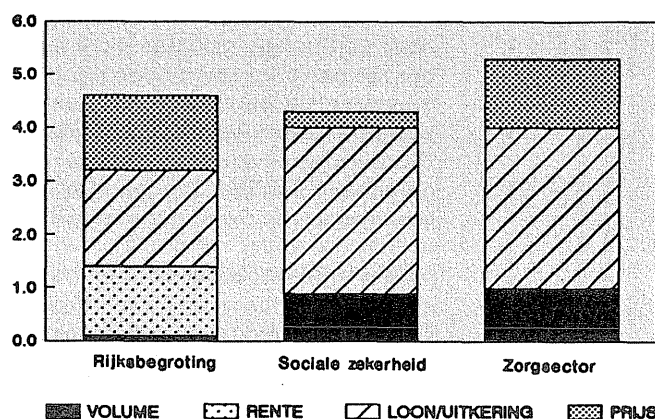
¹ Saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (excl. aardgasbaten).

² Inclusief aandeel aanvullende posten rijksbegroting.

³ Dit betreft zowel het collectief gefinancierde als het particulier gefinancierde deel.

Ondanks de dalende uitgavenquoten, nemen de uitgaven, gemeten in guldens, in de drie uitgavensectoren toe. In de onderstaande figuur wordt deze groei nader uitgesplitst.

Figuur 4.2.2. Groei uitgavenquote 1992–1996 (in % NI resp. %-punten NI)

Uitgavengroei vooral nominaal

Het grootste deel van de uitgavengroei blijkt te worden verklaard uit nominale factoren. Daarbij gaat het om de stijging van lonen en salarissen van werknemers in de collectieve sector, de stijging van de uitkeringen en de uitgavengroei in verband met de verwachte prijsstijging (inclusief louter nominale stijging uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking en de EG-aftrekken). Voorts speelt bij de rijksbegroting de groei van de rente-uitgaven een belangrijke rol. De volume-component (exclusief rente-uitgaven) bij de *rijksbegroting* blijkt erg gering te zijn. Voor een nadere toelichting zij verwezen naar paragraaf 4.3.

Volumegroei drie sectoren

De volume-stijging die bij de *sociale zekerheid* per saldo resulteert, is vooral gelokaliseerd bij de AOW en de arbeidsongeschiktheidsregelingen.

De volumegroei in de *zorgsector* bedraagt ongeveer 2,2 miljard in de periode 1992–1996, hetgeen overeenkomt met circa 1,0 % per jaar. Evenals voor 1995 is voor 1996 het extrapolatie-cijfer opnieuw technisch op 1,3% bepaald. In het Financieel Overzicht Zorg 1992 wordt hierop nader ingegaan.

Een analyse vanuit de beheersoptiek

Mutatie uitgaven ten opzichte van vorige Miljoenennota

Voor een goed inzicht in de ontwikkeling van de uitgaven in de drie sectoren is het niet alleen van belang om de groei in de meerjarcijfers te bezien, maar ook om inzicht te verkrijgen in de mutaties die zich ten opzichte van de stand ten tijde van de vorige Miljoenennota hebben voorgedaan. Een dergelijk inzicht is van belang vanuit de invalshoek van de beheersing van de uitgaven. Daarbij gaat het om het geheel van mee- en tegenvallers en van beleidsintensivering en uitgavenbeperkende maatregelen.

Tabel 4.2.3. Uitgavenontwikkeling tussen de Miljoenennota 1991 en de Miljoenennota 1992 (in miljarden)

	Rijksbegroting ¹		Sociale Zekerheid ²		Zorgsector ³	
	1992	1994	1992	1994	1992	1994
A. Nominale mutaties	+2,7	+6,6	+2,7	+6,1	0,9	+2,5
B. Volume mutaties (wv. mee/tegenvallers en saldo beleid)	-6,2	-7,9	+1,5	-0,5	-0,1	-0,5
(wv. beleidspakket)	(-0,8)	(+3,4)	(+2,6)	(+3,4)	(+0,1)	(+0,1)
	(-5,4)	(-11,4)	(-0,9)	(-3,9)	(-0,2)	(-0,6)
C. Totale mutatie	-3,4	-1,3	+4,3	+5,6	+0,8	+2,1

¹ Exclusief uitgaven in de sfeer van de sociale zekerheid en de zorgsector. Saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (excl. aardgas).

² Inclusief aandeel aanvullende posten op de rijksbegroting.

³ Dit betreft zowel het collectief gefinancierde als het premie- gefinancierde deel.

Wat betreft de nominale factoren zijn over de hele linie uitgavenstijgingen opgetreden. Deze hangen samen met het feit dat thans van een hogere algemene inflatoire ontwikkeling wordt uitgegaan dan ten tijde van de vorige Miljoenennota. Destijds waren de meerjarencijfers -bij gebrek aan een geactualiseerd macro-economisch beeld- nog gebaseerd op de veronderstellingen voor de loon- en prijsontwikkeling van het Regeerakkoord en de Startbrief die zeer gematigd waren. Het huidige beeld is wat betreft 1992 mede gebaseerd op de MEV 1992. Voor latere jaren is uitgegaan van de macro-economische ontwikkeling volgens het Economisch Beeld 1992-1994, inclusief maatregelen in de ZW en WAO uit de tussenbalans en een loonmatiging langs de lijnen van koopkracht-behoud.

Volume-mutaties drie sectoren

Wat betreft de volume-mutaties kan het volgende worden opgemerkt. Bij de *rijksbegroting* komen de uitgaven met per saldo 6,2 miljard in 1992 en 7,9 miljard in 1994 lager uit. Het saldo van mee- en tegenvallers en beleidsintensiveringen bedraagt -0,8 miljard in 1992 en +3,4 miljard in 1994. Hiervan heeft in 1994 3,4 miljard betrekking op de gevolgen van de hogere rentevoet voor de rente-uitgaven in verband met de staats-schuld en voor de uitgaven (en ontvangsten) in de volkshuisvesting. Deze tegenvaller hangt samen met het feit dat terwijl de rentevoet na 1991 in de meerjarencijfers van de vorige Miljoenennota nog 6% bedroeg, thans wordt uitgegaan van een constante rentevoet van 8 ¼ % na 1991. Daar staat tegenover dat de winstafdracht van de De Nederlandsche Bank in 1992 met 0,4 miljard meevalt en in 1994 met 0,7 miljard. Daarnaast dienen de uitgavenstijgingen in verband met gedoogden en asielzoekers te worden genoemd. Het saldo bevat voorts de prioriteiten uit het Regeerakkoord die uit de grote efficiency worden gefinancierd (reorganisatie politie en rechterlijke macht, Schengen en GBA).

Tegenover het saldo van mee- en tegenvallers en beleidsintensiveringen staan echter de effecten van het beleidspakket waartoe het kabinet bij de Tussenbalans en daarna heeft besloten. In totaal gaat het hierbij om 5,4 miljard in 1992 en 11,4 miljard in 1994; voor een nadere toelichting hierop kan worden verwezen naar hoofdstuk 3³.

In de *sociale zekerheid* komen door mutaties in de volume-sfeer de uitgaven in 1992 per saldo 1,5 miljard hoger en in 1994 per saldo 0,5 miljard lager uit. Wat betreft het saldo van mutaties (behalve het beleidspakket) gaat het allereerst om forse tegenvallers in de sfeer van de arbeidsongeschiktheid en de ziekte. Voorts gaat het om hogere uitgaven in de sfeer van de werkloosheid ten gevolge van een tegenvallende macro-economische ontwikkeling. Tegenover deze saldi staan omvangrijke uitgavenbeperkende maatregelen ten bedrage van 0,9 miljard in 1992 en 3,9 miljard in 1994⁴ (inclusief weglek naar de werkloosheidsregelingen). Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar hoofdstuk 3 en de Nota Sociale Zekerheid.

In de *zorgsector* dalen de uitgaven op grond van volumefactoren per saldo met 0,5 miljard in 1994. Op diverse terreinen treden uitgavenoverschrijdingen op van in totaal 0,4 miljard in 1992 en in 1994. Deze worden via verschillende uitgavenbeperkende maatregelen volledig geredresseerd. Voorts leiden de maatregelen waartoe het kabinet tijdens de Tussenbalans heeft besloten, tot een uitgavendaling (0,2 miljard in 1992 en 0,6 miljard in 1994)⁵; voor een nadere toelichting hierop kan worden verwezen naar hoofdstuk 3 en het Financieel Overzicht Zorg.

³ Deze cijfers bevatten de uitgavenbeperkingen plus de overige tekortbeperkende maatregelen, die neerslaan bij de uitgaven/nbo's op de rijksbegroting, geschoond voor de neerslag van de maatregelen bij bejaardenoorden, WSW, PGGM, beperken rijksbijdrage SZ, ziekteverzuim GF/PF en bejaardenoorden.

⁴ Deze cijfers bevatten de taakstellingen ZW en WAO (incl. weglek/uitverdien), WSW en administratiekosten uitvoeringsorganen sociale zekerheid.

⁵ Deze cijfers bevatten de taakstelling grote efficiency, de taakstelling zorgsector (excl. eigen bijdrageregeling verpleeghuizen) en de budgetkorting bejaardenoorden.

Uitgavenquotes sectoren lager dan in Miljoenennota 1991

De uitgavenbeperkende maatregelen die over de hele linie zijn getroffen, leiden ertoe dat in het algemeen de *uitgaven als aandeel van het nationale inkomen* beneden het ten tijde van de Miljoenennota 1991 geraamde niveau uitkomen. Zo komen de uitgaven in de sociale zekerheid in 1994 - inclusief de maatregelen - 0,6 %-punt NI beneden

het ten tijde van de vorige Miljoenennota geraamde niveau uit. Bij de rijksbegroting (exclusief sociale zekerheid en zorg) bedraagt het vergelijkbare cijfer zelfs circa 1,8 %-punt NI, in de zorgsector circa 0,2 %-punt NI.

4.3. De rijksuitgaven naar beleidsterreinen

Rijksuitgaven 1992–1996
stijgen met 32,8 miljard

De rijksuitgaven zullen volgens de huidige meerjarencijfers van 1992 tot en met 1996 toenemen met 32,8 miljard⁶. Een zeer groot deel hiervan hangt samen met de thans voorziene loon- en prijsstijging. Voorts vertonen de rente-uitgaven in verband met de staatsschuld tot en met 1996 een forse groei. In de resterende uitgavengroei komen de beleidsprioriteiten van het kabinet duidelijk tot uitdrukking.

Tabel 4.3.1. Grote groeiers en dalers 1992–1996 op de rijksbegroting (in miljarden)

A. Beleidsterreinen met groeiende uitgaven.	
– milieu	+0,7
– infrastructuur	+0,6
– Gemeente- en Provinciefonds ¹	+0,6
– Ontwikkelingssamenwerking	+0,6
– openbare orde en veiligheid	+0,2
– sociale zekerheid	+0,4
– EG-afrachten	+0,7
B. Beleidsterreinen met dalende uitgaven.	
– volkshuisvesting	–0,4
– WIR	–0,6
– Defensie	–0,5
– Economische Zaken ⁵	–0,4
– onderwijs	–0,3
C. Rente-uitgaven.	
	+7,9
D. Nominale uitgavengroei.	
– arbeidsvoorwaarden ²	+10,8
– incidentele loonontwikkeling ⁴	+1,7
– prijsstijging ³	+9,8
– stijging uitkeringen	+1,9
– indexering rijksbijdrage AAW/AWW	+1,2

⁶ Dit cijfer heeft uitsluitend betrekking op de relevante rijksuitgaven (inclusief debudgettingingen). Er is derhalve niet gesaldeerd met niet-belastingontvangsten.

⁷ Zie noot 6.

¹ Gecorrigeerd voor overboekingen (vooral in verband met de herziening van het wegenbeheer; in totaal 1,1 miljard).

² Inclusief aandeel gemeenten en provincies.

³ Inclusief aandeel gemeenten en provincies, indexering AKW en studiefinanciering en nominale deel uitgavenstijging OS en EG-afrachten.

⁴ Inclusief onderwijs.

⁵ Gecorrigeerd voor uitgaven 1996 in verband met overeenkomst staat/Volvo Car/Mitsubishi.

Beleidsterreinen met groeiende uitgaven

Milieu

De rijksuitgaven in het kader van het *milieubeleid* nemen in de periode 1992–1996 met circa 0,7 miljard toe. Deze uitgavengroei vloeit hoofdzakelijk voort uit het in de milieu-plannen (NMP, NMP-plus en de zogenoemde drie «groene nota's») uitgezette beleid. Het geeft de prioriteit weer die het kabinet aan het milieubeleid toekent. Van belang is op te merken dat de stijging van de totale milieu-uitgaven van overheid, burgers en bedrijven in de komende jaren veel groter is: volgens het NMP-plus stijgen de totale milieu-uitgaven van 1991 op 1994 met 3½ miljard.

Verkeer en vervoer

De plannen voor het *verkeers- en vervoersbeleid* tot en met 2010 zijn neergelegd in het Structuurschema Verkeer en Vervoer (SVV) deel d. De hoofddoelstellingen hiervan zijn het bevorderen van de leefbaarheid van

het milieu enerzijds en het verbeteren van de bereikbaarheid van de economische centra anderzijds. De met het verkeers- en vervoersbeleid samenhangende uitgaven op de rijksbegroting stijgen van 1992 tot en met 1996 met 0,6 miljard (zie het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport, MIT). Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door investeringen in het spoorwegnet. Bedacht zij dat bij deze cijfers nog géén rekening is gehouden met de nog te genereren middelen uit de private sector ter (mede)financiering van infrastructurele projecten.

Gemeente- en Provinciefonds

De uitgaven voor het *Gemeentefonds en het Provinciefonds* nemen in de periode 1992–1996 in totaal met circa 0,6 miljard toe. Deze groei hangt voor een groot deel samen met de jaarlijkse 1% volumegroei⁸ die in het kader van de vorig jaar afgesloten bestuursakkoorden is afgesproken. De uitgavengroei wordt beperkt door de oplopende ombuigingstaakstellingen. Van belang is dat de uitgavendaling die voortvloeit uit hoofde van de decentralisatie-taakstelling (van 1992 op 1996 ruim 0,5 miljard) bij deze cijfers niet is meegenomen (zie ook hoofdstuk 3).

Ontwikkelingssamenwerking

De uitgaven voor *Ontwikkelingssamenwerking* nemen in de komende jaren, gedefleerd met de prijsontwikkeling van het nationale inkomen, met ongeveer 0,6 miljard toe. Deze uitgaven zijn gekoppeld aan de groei van het nationale inkomen. Een (reële) stijging van het nationale inkomen leidt derhalve tot een (reële) stijging van de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking. In de huidige meerjarencijfers wordt uitgegaan van een gemiddelde stijging van het nationale inkomen met nominaal 6% per jaar. Aldus resulteert, inclusief inflatie, een nominale uitgavengroei van 1,6 miljard.

Rechtshandhaving

De uitgaven in het kader van de *rechtshandhaving* nemen toe met circa 0,2 miljard. Deze stijging heeft onder meer betrekking op de politie, hetgeen samenhangt met de jaarlijkse volume-groei van de politiesterkte van 0,5% en de reorganisatie van de politie. Daarnaast spelen een rol de reorganisatie van de rechterlijke macht en uitgaven in verband met het verdrag van Schengen.

Sociale Zekerheid

De uitgaven in het kader van de *sociale zekerheid* lopen voor het grootste deel via de sociale fondsen. Een relatief beperkt deel (sociale voorzieningen, AKW) staat op de rijksbegroting. Dit deel vertoont in de komende jaren per saldo een uitgavenstijging van 0,4 miljard. Hiervan neemt de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) ongeveer 0,2 miljard voor haar rekening. Deze uitgavenstijging vloeit voort uit de in het regeerakkoord beschikbaar gestelde ruimte. Voorts treedt er bij de IOAW/Z een uitgavenstijging met 0,4 miljard op. Verder vertonen de uitgaven voor banenpools (oplopende startsubsidie) en de jeugwerkgarantiewet (gefaseerde uitbreiding doelgroep) eveneens een stijging van circa 0,2 miljard. Rekening houdend met een daling van de bijstandsuitgaven van ongeveer 0,25 miljard resulteert de totale uitgavenstijging bij het beleids-terrein sociale zekerheid met circa 0,4 miljard.

EG-afdrachten

De *EG-afdrachten* nemen, gedefleerd met de prijsontwikkeling van het nationale inkomen, met 0,7 miljard toe. De totale nominale uitgavengroei bedraagt 2,0 miljard. Deze toename is verdeeld over de drie componenten van de EG-afdrachten: de invoerrechten, de BTW-afdrachten en de BNP-afdrachten. Daarbij moet worden bedacht dat de raming voor de BNP-afdracht is gebaseerd op de vooruitberekeningen voor de groei van het BNP van de totale EG en dat verondersteld is dat het uitgavenplafond voor 1992, dat 1,14 % van het totale EG-BNP bedraagt, in de komende jaren zal worden gehandhaafd. Aan het einde van dit jaar zal in EG-verband nadere besluitvorming plaatsvinden over de omvang van de uitgavenplafonds na 1992. In bijlage 10 wordt een uitvoerige analyse gegeven van onder meer de groei en de beheersing van de uitgaven van de EG.

⁸ Mede ter bekostiging van de incidentele loonstijging van gemeenten en provincies.

Beleidsterreinen met dalende uitgaven

Volkshuisvesting	Op het beleidsterrein van de <i>volkshuisvesting</i> is in de periode 1992–1996 per saldo sprake van een uitgavendaling met circa 0,4 miljard. Aan dit beeld ligt een aantal (tegengestelde) ontwikkelingen ten grondslag. De objectsubsidies dalen met 0,6 miljard. Dit is het gevolg van de verhoging van de trendmatige huurstijging naar 5½% waartoe bij de Tussenbalans is besloten, en van het aflopen van oude subsidieprogramma's. De subjectsubsidies (IHS) vertonen evenwel een stijging met 0,5 à 0,6 miljard. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door het toenemende aantal IHS-ontvangers, waarbij rekening is gehouden met sociaal-economische en demografische factoren en het aantal asielzoekers en gedoogden. Bij de woningwetleningen is sprake van een daling met 0,2 miljard. Deze wordt veroorzaakt doordat in principe geen nieuwe woningwetleningen meer worden verstrekt.
WIR	De bruto <i>WIR</i> -uitgaven dalen van ruim 0,8 miljard in 1992 naar ruim 0,2 miljard in 1996. De daling van de netto <i>WIR</i> -uitgaven bedraagt circa 0,35 miljard.
Defensie	In de dit jaar gepubliceerde <i>Defensie</i> -nota heeft het kabinet zijn plannen voor de Nederlandse defensie in de komende jaren ontvouwd. De kern hiervan is om tegen de achtergrond van de sterk gewijzigde internationale verhoudingen te komen tot een kleinere maar kwalitatief betere en meer doelmatige strijdmacht. Budgettair gezien komt dit tot uitdrukking in een volume-daling van 2% in de jaren 1992–1994; in guldens komt dit neer op een reële uitgavendaling van ruim 0,5 miljard. Voor de jaren 1995 en 1996 is vooralsnog als technische veronderstelling uitgegaan van een volumegroei van 0%.
Economische Zaken	Op het beleidsterrein <i>Economische Zaken</i> treedt een uitgavendaling op diverse beleidsterreinen op van in totaal 0,4 miljard.
Onderwijs	Bij de uitgaven voor <i>onderwijs</i> is, exclusief de uitgaven voor de incidentele loonontwikkeling van het onderwijspersoneel, sprake van een daling met ongeveer 0,3 miljard. Deze daling is het saldo van verschillende ontwikkelingen. Enerzijds nemen de uitgaven toe op grond van het toenemende aantal leerlingen (0,3 miljard) en vanwege de stijgende studieleningen (0,2 à 0,3 miljard). Anderzijds dalen de rechtspositionele uitgaven en de uitgaven van de DOP-wet en treedt een uitgavendaling op in verband met de oplopende ombuigingstaakstellingen.
	<i>Rente-uitgaven</i>
Rente-uitgaven stijgen met 7,9 miljard	De rente-uitgaven in verband met de staatschuld nemen volgens de huidige meerjarencijfers aanzienlijk toe met 7,9 miljard. Indien dit cijfer wordt vergeleken met de groei op (andere) beleidsterreinen, dan blijkt duidelijk het verdringingseffect dat samenhangt met stijgende rente-uitgaven. De stijging van de rente-uitgaven wordt veroorzaakt door de jaarlijks toenemende staatsschuld. Voorts speelt de relatief hoge rentevoet een belangrijke rol.
Rente-gevoeligheid begroting groot	Ultimo 1991 zal de staatsschuld circa 339 miljard bedragen (circa 71% van het nationale inkomen). Bij dit ondanks de voortgaande tekortreductie (nog steeds) zeer hoge niveau van de staatsschuld is de begroting erg gevoelig voor mutaties in de rente-uitgaven. Thans wordt uitgegaan van een rentevoet van 8,75% vanaf 1991. Indien de rentevoet echter de komende jaren 1 %-punt hoger zou uitkomen, hetgeen gezien de grillige bewegingen van de rentevoet zeker niet tot de onmogelijkheden behoort, zouden de rente-uitgaven van 1992 op 1996 niet met 7,9 miljard

toenemen, maar met 9,9 miljard. Het is duidelijk dat ondanks het relatief hoge niveau van de veronderstelde rentevoet in de huidige meerjarencijfers hier van een belangrijk risico sprake is. Bij een omvangrijke staatschuld is de begroting kwetsbaar voor mutaties in de rentevoet.

Nominale uitgavengroei

Nominale uitgavengroei

Nominale factoren vormen de belangrijkste oorzaak van de uitgavenstijging tussen 1992 en 1996. Daarbij gaat het om verschillende posten. Wat betreft de arbeidsvoorwaarden voor de overheid en de gepremieerde en gesubsidieerde sector wordt als technische veronderstelling uitgegaan van een stijging conform de ontwikkeling van de contractlonen in de marktsector (gemiddeld circa 4% per jaar). Dit leidt tot een uitgavenstijging met 10,8 miljard op de rijksbegroting.

Voorts is in de aanvullende post ruimte gereserveerd voor de incidentele loonontwikkeling van ambtenaren binnen de rijksoverheid en de gepremieerde en gesubsidieerde sector. Hierbij gaat het om 0,8 à 0,9 miljard. Op de onderwijsbegroting is daarnaast een voorziening voor de incidentele loonontwikkeling van het onderwijspersoneel van 0,8 miljard getroffen. Totaal bedraagt de uitgavengroei in verband met de incidentele loonontwikkeling derhalve 1,7 miljard.

In aparte aanvullende posten zijn reserveringen opgenomen voor de verwachte prijsstijging bij prijsgevoelige uitgaven en voor de indexering van de AKW en de studiefinanciering. De gemiddelde prijsstijging voor de komende jaren bedraagt naar verwachting ongeveer 3 ¼% per jaar. Dit leidt inclusief het nominale deel van de uitgavenstijging van OS en de EG-afrachten tot een uitgavenstijging met 9,8 miljard.

In samenhang met de stijging van de contractlonen in de marktsector is in een aanvullende post ruimte gereserveerd voor een stijging van de sociale uitkeringen. In de huidige meerjarencijfers wordt uitgegaan van een gemiddelde stijging van de uitkeringen met 4% per jaar. Dit leidt tot een uitgavenstijging van 1,9 miljard op de rijksbegroting.

Tenslotte is een aparte aanvullende post opgenomen, die de indexering van de rijksbijdrage AAW/AWW van 1992 tot 1996 bevat.

4.4. De rijksfinanciën vanuit een economische invalshoek.

Economische analyse rijksuitgaven

In de nota over de kapitaaldienst worden voorstellen gedaan die een bijdrage kunnen leveren aan een betere afweging rond de rijksuitgaven, waarbij met name de economische invalshoek van belang is. Het voornemen is om, aansluitend bij de economische classificatie van de rijksuitgaven, in de Miljoenennota en bij de besluitvorming meer systematisch aandacht te schenken aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven vanuit een economische invalshoek. In hoofdstuk 5 wordt meer uitgebreid aandacht besteed aan de nota over de kapitaaldienst.

Bij een analyse volgens de economische classificatie⁹ is het van belang op te merken dat deze classificatie uitgaat van het criterium van de zogenaamde «eerste geldstroom». Dit houdt in dat het economische karakter van de geldstroom zoals deze het Rijk verlaat, bepalend is voor de indeling en niet het economische karakter van de (uiteindelijke) besteding van deze geldstroom. Dit betekent bijvoorbeeld dat specifieke uitkeringen van het Rijk aan gemeenten als inkomens- of kapitaaloverdracht binnen de overheid worden beschouwd, zonder rekening te houden met de (uiteindelijke) bestemming van deze specifieke uitkeringen. Een ander voorbeeld zijn de investeringsbijdragen aan overheidsbedrijven zoals de NS in verband met de infrastructuur. Deze vallen onder de uitgavencategorie kapitaaloverdrachten aan derden en niet onder de investeringen (van het rijk) zelf.

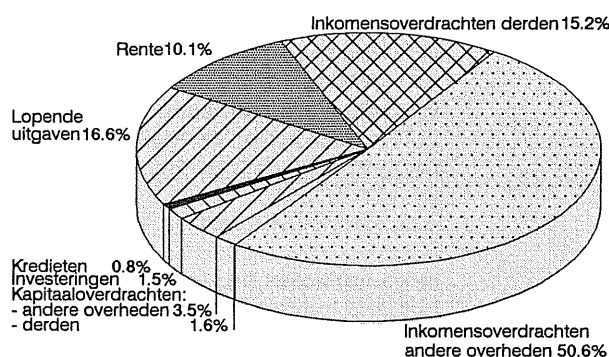
⁹ De indeling van de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting naar macro-economische categorieën is gebaseerd op de Benelux Economische Classificatie (BEC) van 1982. Deze indeling is op haar beurt gebaseerd op statistieken van de Verenigde Naties en de EG. Voor een nadere toelichting en meer (gedetailleerde) cijfermatige gegevens zij verwezen naar bijlage 16 en 17.

Voorts dient de kanttekening te worden gemaakt dat het economische onderscheid tussen lopende uitgaven en kapitaaluitgaven zeker van belang is bij de beoordeling van de samenstelling van de rijksuitgaven, maar dat de doelstellingen van dit kabinet ook gericht zijn op het bevorderen van allerlei structuurversterkende uitgaven, die niet per sé in een verhoging van kapitaaluitgaven tot uitdrukking hoeven te komen. Voorbeelden hiervan zijn uitgaven voor milieu, onderwijs, scholing of gezondheidszorg. Daarbij gaat het vaak om uitgaven die economisch tot de inkomensoverdrachten binnen de overheid of de inkomensoverdrachten aan derden worden gerekend. Beleidsmatig gezien gaat het echter juist om uitgaven ter versterking van de economische, fysieke en sociale infrastructuur als geheel. Dit betekent dat de indeling naar economische uitgavencategorieën in een beleidsmatige context niet al te absoluut en met de nodige relativeringen bezien moet worden.

Rijksuitgaven 1992 naar economische categorieën

Figuur 4.4.1. laat zien hoe de rijksuitgaven 1992 zijn verdeeld over de verschillende uitgavencategorieën⁹.

Figuur 4.4.1. De rijksuitgaven naar economische categorieën.

Uit bovenstaande figuur blijkt dat de inkomensoverdrachten verreweg de grootste uitgavencategorie vormen. Ook de lopende uitgaven en de rente-categorie nemen belangrijke delen van het totaal in beslag. Bij de kapitaaloverdrachten, de investeringen van het rijk zelf en de kredieten gaat het om relatief geringe aandelen.

Groei rijksuitgaven 1992-1996 naar economische categorieën

In tabel 4.4.1. wordt de groei van de hierboven onderscheiden uitgavencategorieën zoals deze in de huidige meerjarencijfers is vervat, geschetst. Hierbij is rekening gehouden met de reserveringen in verband met loon- en prijsstijgingen in de komende jaren.

Tabel 4.4.1. De rijksuitgaven 1992-1996 naar economische categorieën¹ (in miljarden; inclusief loon- en prijsstijgingen)

	1992	1996	mutatie
Lopende uitgaven	30,2	33,7	+ 3,4
Rente	18,4	26,2	+ 7,8
Inkomensoverdrachten aan derden	27,6	33,3	+ 5,7
Inkomensoverdrachten binnen de overheid	91,9	107,6	+ 15,7
Kapitaaloverdrachten aan derden ²	3,3	4,1	+ 0,9
Kapitaaloverdrachten binnen de overheid	6,4	6,7	+ 0,3
Investeringen	2,8	2,9	+ 0,1
Kredieten	1,5	2,1	+ 0,6
Totaal ³	182,1	216,6	+ 34,5

¹ Saldo uitgaven en niet-belastingontvangsten (exclusief aardgas). Hierbij zijn de reserveringen uit de aanvullende posten volgens een globale verdeelsleutel toegedeeld naar de uitgavencategorieën.

² Exclusief de WIR.

³ De nader te bepalen structurele ombuigingen ad 1 miljard vanaf 1994 is als (technische) veronderstelling proportioneel verdeeld over de uitgavencategorieën lopende uitgaven, inkomensoverdrachten aan derden en inkomensoverdrachten binnen de overheid.

Volumegroei rijksuitgaven
1992–1996 naar economische
categorieën

In een aantal uitgavencategorieën is (inclusief loon- en prijsstijgingen) sprake van een aanzienlijke uitgavengroei. Het gaat dan om de lopende uitgaven, de inkomensoverdrachten aan derden en binnen de overheid maar zeker ook om de rente-uitgaven. Deze uitgavencategorie laat voor de komende jaren een stijging van circa 8 miljard zien.

In tabel 4.4.2. wordt de groei van de diverse uitgavencategorieën volgens de huidige meerjarencijfers geschetst, rekening houdend met het onderscheid tussen de volume-ontwikkeling en de louter nominale component van de uitgavengroei.

Tabel 4.4.2. De rijksuitgaven 1992–1996 naar economische categorieën (jaarlijkse groei in procenten)

	inclusief loon- en prijsstijgingen	exclusief loon- en prijsstijgingen	
	in % p.j.	in mrd	in % p.j.
Lopende uitgaven	+ 2,7%	- 1,2	- 1,0%
Rente	+ 9,3%	+ 7,8	+ 9,3%
Inkomensoverdrachten aan derden	+ 4,8%	+ 0,8 ¹	+ 0,7%
Inkomensoverdrachten binnen de overheid	+ 4,0%	+ 1,0	+ 0,3%
Kapitaaloverdrachten aan derden ²	+ 6,1%	+ 0,5	+ 3,7%
Kapitaaloverdrachten binnen de overheid	+ 1,1%	- 0,3	- 1,2%
Investerings (idem, excl. verschuiving)	+ 0,7%	- 0,2	- 1,8%
Kredieten	+ 9,5%	(- 0,1)	(- 1,1%)
Totaal ³	+ 4,4%	+ 9,1	+ 1,2%

¹⁰ Dit cijfer betreft de volume-groei van het saldo van de uitgaven en de niet-belasting-ontvangsten exclusief de aardgasbaten van het Rijk. Het verschil met het in figuur 4.2.2. weergegeven cijfer is dat het laatstgenoemde cijfer betrekking heeft op de rijksbegroting exclusief het aandeel sociale zekerheid en zorgsector en inclusief de WIR.

¹ Exclusief nominale deel uitgavengroei OS en EG-afdrachten.

² Exclusief de WIR.

³ De nader te bepalen structurele ombuiging van 1 miljard vanaf 1994 is als (technische) veronderstelling proportioneel verdeeld over de uitgavencategorieën lopende uitgaven, inkomensoverdrachten aan derden en inkomensoverdrachten binnen de overheid.

Totale uitgavengroei Rijk

De totale groei van de rijksuitgaven tussen 1992 en 1996 (inclusief loon- en prijsstijging) bedraagt ongeveer 4,4% per jaar. Indien de reserveringen in verband met loon- en prijsstijgingen (inclusief nominale groei OS en EG-afdrachten) buiten beschouwing worden gelaten, bedraagt de uitgavengroei gemiddeld circa 1,2% per jaar. Indien daarnaast ook exclusief de totale (groei van de) rente-uitgaven wordt gerekend, bedraagt de uitgavengroei gemiddeld slechts circa 0,2% per jaar¹⁰.

Lopende uitgaven

De *lopende uitgaven* hebben betrekking op de personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Rijk (consumptieve bestedingen Rijk). Deze vertonen in volume-termen gemeten een daling met gemiddeld 1% per jaar. Deze daling hangt met verschillende factoren samen. De volume-dalingen bij Defensie komen tot uitdrukking in dalende uitgaven voor personeel en materieel. Voorts leidt de operatie grote efficiency tot oplopende besparingen bij deze uitgavencategorie.

Rente

Bij de categorie *rente* gaat het om uitgaven en ontvangsten als resultaat van vermogen van het Rijk. In deze uitgavencategorie treedt een zeer sterke uitgavengroei op. Het gaat hierbij vooral om de rente-uitgaven in verband met de staatschuld. Aan de ontvangstenkant is per saldo nauwelijks van een mutatie sprake. Opnieuw blijkt duidelijk het verdringingseffect van (stijgende) rente-uitgaven.

Inkomensoverdrachten aan
derden

Bij de *inkomensoverdrachten aan derden* gaat het om inkomensoverdrachten die direct naar sectoren buiten de overheid (bijvoorbeeld bedrijven, gezinnen en buitenland) vloeien. Bij deze categorie bedraagt

Inkomensoverdrachten binnen de overheid

de volumegroei 0,7% per jaar. Aan de uitgavenkant is per saldo sprake van een stijging. De uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking en de EG-afrachten nemen fors toe. Voorts treedt bij de IHS-uitgaven en de AKW een uitgavenstijging op en dient als stijger aan de uitgavenkant de ruimte te worden genoemd die wordt gereserveerd voor de Combikaart en het verkeer en vervoer. Daarnaast is bij diverse uitgavenposten sprake van een daling. Hierbij gaat het onder meer om de uitgaven voor de studiefinanciering (exclusief studieleningen), van de technologiesubsidies en de subsidies voor premiekoopwoningen. Wat betreft de ontvangstenzijde moet worden gewezen op de sterk toenemende ontvangsten in het kader van de Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiene (WABM).

Inkomensoverdrachten binnen de overheid zijn inkomensoverdrachten die in eerste instantie naar een ander onderdeel van de overheid (bijvoorbeeld gemeenten, provincies, sociale fondsen) toevloeien. Daarbij wordt in de economische classificatie geen onderscheid gemaakt naar de verdere bestemming die de ontvangende onderdelen van de overheid aan deze geldstromen geven. Bij deze uitgavencategorie kan een bescheiden volumestijging worden gesignaleerd. Daarbij gaat het onder meer om subsidie-uitgaven in de sfeer van de volkshuisvesting. Voorts nemen de uitgaven van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in verband met het jaarlijkse volume-accrès toe. Daar staat evenwel de op een aparte aanvullende post geparkeerde decentralisatie-taakstelling tegenover. De resterende uitgavengroei is verdeeld over diverse beleidsterreinen (onder meer rijksbijdrage ziektekosten, ontwikkeling en sanering, IOAW en banenpools). Een uitgavendaling treedt op bij onder meer rechtspositionele uitkeringen onderwijs, WSW en bejaardenoorden. Indien ook de verdere bestemming van de geldstromen wordt bezien, kan – afgezien van de uitgaven van het Gemeentefonds en het Provinciefonds en de decentralisatie-taakstelling – worden geconcludeerd dat de bescheiden volume-stijging vooral de inkomensoverdrachten aan derden betreft.

Kapitaal-overdrachten aan derden

Bij de *kapitaaloverdrachten aan derden* gaat het om kapitaaloverdrachten die direct naar sectoren buiten de overheid vloeien. Hier treedt een volumestijging op van 3,7% per jaar. Deze relatief forse uitgavenstijging kan vrijwel geheel worden toegeschreven aan één beleidsterrein, namelijk de kapitaalbijdragen aan de infrastructuur van het openbaar vervoer en het goederenvervoer. Deze nemen in de komende jaren met liefst circa 0,8 miljard toe. Hierin komt het beleidsvoornemen van het kabinet om de Nederlandse infrastructuur te versterken duidelijk tot uitdrukking. Beperkte uitgavendalingen treden op in de sfeer van de objectsubsidies (huurwoningen oude regelingen) en de regionale bedrijfssubsidies.

Kapitaal-overdrachten binnen de overheid

Kapitaaloverdrachten binnen de overheid zijn kapitaaloverdrachten die in eerste instantie naar andere onderdelen van de overheid toevloeien. Ook hier blijft, vanwege het criterium van de «eerste geldstroom» dat ten grondslag ligt aan de economische classificatie, de verdere bestemming buiten beschouwing. Bij deze categorie treedt per saldo een daling op. Wat betreft de uitgaven is sprake van een daling. Deze is voornamelijk gesitueerd bij subsidies in de sfeer van de volkshuisvesting (bijdrage huurwoningen). Wat betreft de ontvangsten is sprake van een daling, die vooral samenhangt met de incidentele hoge ontvangsten in 1992 uit hoofde van de verkoop van schoolgebouwen. Indien de verdere bestemming wordt bezien, dan kan worden geconcludeerd dat de per saldo optredende stijging de uitgavencategorie kapitaaloverdrachten aan derden betreft.

Investerings rijk

Tot de *investerings van het Rijk* worden de uitgaven en ontvangsten in verband met de reële kapitaalvorming van het Rijk gerekend. Daarbij gaat het zowel om aankopen als om de produktie van kapitaalgoederen. Volgens de huidige inzichten tonen de rijksinvesteringen een beperkte daling in de komende jaren. De feitelijk optredende uitgavendaling wordt

¹¹ Het gaat hierbij om de besparingen die in een aparte aanvullende post zijn opgenomen. De verschuiving tussen economische categorieën die (eventueel) met decentralisatie gepaard gaat, is niet meege-
nomen.

overigens voor een deel veroorzaakt door het feit dat middelen voor de aanleg van wegen worden omgezet in middelen voor openbaar vervoer; deze verschuiving leidt tot een daling bij de investeringen van het Rijk; de evengrote stijging slaat vooral neer in de categorie kapitaaloverdrachten aan derden (zie hierboven). Exclusief deze verschuiving is er sprake van een beperkte daling van de investeringen van het Rijk, die verdeeld is over diverse posten. Daarbij is overigens nog géén rekening gehouden met de initiatieven die het kabinet wil ontplooiën op het terrein van de publiek-private vormen van samenwerking, met name op het terrein van de verkeers- en vervoersinfrastructuur.

Kredieten

Bij de *kredieten* (inclusief debudgettering en aan- en verkoop van staatsdeelnemingen) is per saldo sprake van een stijging. Aan de uitgangskant treedt vrijwel een stabilisatie op. Deze stabilisatie is het saldo van aflopende leningen in de sfeer van de woningwetwoningen en de garanties voor kapitaalmarktleningen onder het OS-plafond enerzijds en oplopende studieleningen anderzijds. Wat betreft de niet-belastingontvangsten is, vanwege de incidentele opbrengsten uit hoofde van de verkoop van staatsdeelnemingen in 1992, sprake van een daling.

Totaalbeeld

Samenvattend kan het volgende beeld worden geschetst. De rente-uitgaven vertonen een forse stijging. Bij de inkomensoverdrachten is de uitgavengroei uiterst gematigd. Bij de lopende uitgaven treedt zelfs een uitgavendaling op. Dat is ook bij de investeringen van het Rijk het geval. De extra middelen voor de versterking van de infrastructuur slaan vooral neer in een stijging van de kapitaaloverdrachten aan derden. De investeringen van het Rijk laten, te zamen met de kapitaaloverdrachten aan derden, een uitgavenstijging zien.

Een vergelijking met het vorig jaar

Vergelijking met vorige Miljoenennota

Het hierboven geschetste beeld kan worden vergeleken met het beeld in de vorige Miljoenennota.

Tabel 4.4.3. De ontwikkeling van de economische uitgavencategorieën in de vorige en in de huidige Miljoenennota (jaarlijkse groei in procenten)

	Miljoenennota 1991 1991-1995	Miljoenennota 1992 1992-1996
Lopende uitgaven	+ 0,2%	- 1,0%
Rente	+ 5,2%	+ 9,3%
Inkomensoverdrachten aan derden ¹	+ 1,0%	+ 0,7%
Inkomensoverdrachten binnen overheid	+ 1,0%	+ 0,3%
Kapitaaloverdrachten aan derden	- 1,6%	+ 3,7%
Kapitaaloverdrachten binnen overheid	+ 0,8%	- 1,2%
Investeringen	+ 0,8%	- 1,8%
Kredieten	- 14,2%	+ 9,0%
Totaal	+ 1,1%	+ 1,2%

¹ Exclusief nominale deel OS en EG-afdrachten.

Rente-uitgaven groeien veel sterker

Groei lopende uitgaven en inkomensoverdrachten lager

Uit deze tabel kan allereerst worden geconcludeerd dat de uitgavencategorie rente thans een veel hogere groei vertoont dan in de vorige Miljoenennota. Vooral als gevolg van de hogere rentevoet is de groei van deze uitgavencategorie zelfs ongeveer verdubbeld. Dit heeft geleid tot een fors verdringingseffect bij de andere uitgavencategorieën. Terwijl de lopende uitgaven in de vorige Miljoenennota nog een stijging lieten zien, treedt thans een daling op. De inkomensoverdrachten aan derden vertonen een lagere uitgavengroei dan in de vorige Miljoenennota. Bij de inkomensoverdrachten binnen de overheid is de groei eveneens geringer dan in de vorige Miljoenennota. Bij de kapitaaloverdrachten binnen de

overheid is in tegenstelling tot het beeld in de vorige Miljoenennota thans van een daling sprake. Bij de kapitaaloverdrachten aan derden treedt echter een geheel ander beeld op. Terwijl deze uitgaven in de vorige Miljoenennota nog daalden, treedt thans een aanzienlijke uitgavenstijging op. Dit hangt onder meer samen met de gelden die in het kader van het SVV voor de bevordering van de infrastructuur zijn gereserveerd. Bij de investeringen van het Rijk is in tegenstelling tot het beeld in de vorige Miljoenennota sprake van een uitgavendaling. Indien de investeringen van het Rijk in combinatie met de kapitaaloverdrachten aan derden worden beschouwd, is per saldo sprake van een hogere uitgavengroei dan in de vorige Miljoenennota. Dit ondanks het forse verdringingseffect dat gepaard gaat met de rente-uitgaven. Daarbij is van belang dat het kabinet bij de samenstelling van het pakket uitgavenbeperkende maatregelen het accent heeft gelegd bij de lopende uitgaven, de inkomensoverdrachten en de subsidies en bij een aantal uitgavenbeperkende maatregelen de investeringen en de uitgaven voor infrastructuur heeft ontzien.

Groei investeringen en kapitaaloverdrachten aan derden hoger

Uit het bovenstaande beeld blijkt dat de investeringen in samenhang met de kapitaaloverdrachten in verband met de infrastructuur de komende jaren een uitgavenstijging laten zien. Mede hierdoor kan een einde worden gemaakt aan de jarenlange daling van de overheidsinvesteringen (inclusief kapitaaloverdrachten in verband met de infrastructuur) als aandeel van het nationale inkomen. De investeringen en uitgaven voor infrastructuur zullen in de toekomst echter verder moeten worden versterkt. Zoals in hoofdstuk 2 reeds is aangegeven, zal dit moeten gebeuren via herschikking van consumptieve uitgaven naar investeringsuitgaven en via het inzetten van particuliere besparingen door publiek-private samenwerking.

Totale omvang subsidies op de rijksbegroting

Subsidies rijksbegroting

De subsidies van het rijk zijn verdeeld over diverse economische uitgavencategorieën. Uit bovenstaande analyse kan derhalve geen compleet beeld worden gedestilleerd voor de ontwikkeling van de totale subsidies. Tabel 4.4.4. bevat een totaaloverzicht¹².

Tabel 4.4.4. De totale omvang van de subsidies op de rijksbegroting (in miljarden)

	1992	1994	1996
Totale subsidies	39,3	38,4	39,3

Uit tabel 4.4.4. blijkt dat de subsidies van 1992 op 1996 (exclusief loon- en prijsstijgingen) noch stijgen, noch dalen. Daarbij moet worden aantekend dat tot en met 1994 sprake is van een daling en in de jaren 1994–1996 van een stijging. Bij de studiefinanciering (exclusief leningen) is sprake van een daling met circa 0,2 miljard. De objectsubsidies dalen met 0,6 miljard. De subsidies aan het bedrijfsleven dalen met circa 0,35 miljard. Bij de subsidies in de sfeer van welzijn en cultuur (onder meer monumentenzorg en bejaardenoorden) is sprake van een daling met ongeveer 0,3 miljard. Stijgers zijn subjectsubsidies (0,6 miljard), bijdragen infrastructuur (0,8 miljard), en subsidies in de sfeer van de banenpools en het Jeugdwerkgarantieplan (0,3 miljard).

¹² Dit subsidie-overzicht is gebaseerd op de toepassing van de definitie van subsidies ten tijde van de Miljoenennota 1991 en bij de tussenbalans.

5. Versterking van het financiële management

5.1. Inleiding

Uitdagingen voor de toekomst

In de afgelopen jaren is reeds veel werk verzet ter versterking van het financiële management. In de komende jaren liggen er echter nog steeds flinke uitdagingen op dit vlak. Zowel de beheersing van de omvang als de sturing van de kwaliteit van de overheidsuitgaven verdient de aandacht. Actualiteit, beheersbaarheid, doelmatigheid en rechtmatigheid zijn daarbij centrale invalshoeken.

Het budgettaire beleid vergt dat binnen het budgettaire kader herschikkingen worden aangebracht ten gunste van investeringen in infrastructuur, kennis, milieu en technologie. De begrotingssystematiek en de inrichting van het begrotingsproces moeten daarvoor de voorwaarden creëren. De budgettaire doelstellingen nopen ook tot een doeltreffende en doelmatige uitvoering van taken door het Rijk. Daarbij is bezinning nodig over de vraag of taken wel uitgevoerd behoren te worden en of het rijk deze het best kan uitvoeren. Het Regeerakkoord vermeldt dat aan de reorganisatie van de rijksdienst opnieuw inhoud wordt gegeven. Inzet daarbij is verhoging van de efficiency en effectiviteit, en bezinning op de inhoud in relatie tot maatschappelijke ontwikkelingen en problemen. Uitgangspunt daarbij is dat de rijksdienst belangrijke beleidsfuncties vervult en dat de uitvoering wordt overgedragen aan andere overheden, dan wel opgedragen aan zelfstandige bestuursorganen of te verzelfstandigen diensten. Vereenvoudiging en zo mogelijk beperking van regels en procedures zal, aldus het Regeerakkoord, worden bevorderd.

5.2. De kwaliteit van overheidsorganisatie en beleid

Grote efficiency

Bezinning over omvang en functioneren van de rijksdienst

In het kader van de operatie grote efficiency vindt een inhoudelijke bezinning plaats over de omvang en het functioneren van de rijksdienst. De operatie is primair gericht op doelmatigheids- en kwaliteitsverbetering van de rijksdienst. In de Tussenbalans is hieraan tevens een financiële taakstelling van circa 600 miljoen in 1994 verbonden.

Het gaat bij de operatie grote efficiency enerzijds om een bezinning op het nut en de noodzaak van overheidstaken en anderzijds om de vraag naar de beste bestuurlijke en organisatorische vormgeving van die taken. In het afgelopen jaar is hard gewerkt aan voorstellen in het kader van de grote efficiency. Ter voorbereiding op het formuleren van concrete efficiency-voorstellen zijn er analyses gemaakt van de departementale taken. Daarnaast is ook aandacht besteed aan de wijze van uitvoering van die taken en de omvang van de bijbehorende organisatie. Er is tevens gezocht naar mogelijkheden de taken binnen de organisatie efficiënter te verrichten. Ook is aandacht besteed aan mogelijke overlappingen van werkzaamheden tussen departementen, relaties met andere bestuurslagen en mogelijkheden om taken te decentraliseren, te verzelfstandigen, te privatiseren, af te stoten of interdepartementaal te herschikken.

Kerntaken

De leidende gedachte hierbij is dat de rijksoverheid zich zoveel mogelijk beperkt tot kerntaken, de hoofdlijnen van het beleid en het scheppen van waarborgen voor een goede allocatie van middelen. De beleidsuitvoering kan, mits bestuurlijk wenselijk en doelmatig, worden opgedragen aan lagere overheden (decentralisatie) of aan derden.

De geschetste uitgangspunten en werkzaamheden hebben tot een aanzienlijk pakket voorstellen geleid dat in de eerstvolgende jaren tot reële budgettaire besparingen leidt. Deze zijn in hoofdstuk 3 gekwantificeerd.

Decentralisatie-impuls

Het kabinet heeft de decentralisatie van taken en daarbij behorende middelen naar lagere overheden, een nieuwe aanzet gegeven. Deze aanzet, de decentralisatie-impuls, heeft geleid tot een pakket voorstellen van grote omvang. Daarbij is ook de decentralisatie-nieuwe-stijl aan de orde, dat wil zeggen decentralisatie naar (stedelijke) regio's.

Overdracht van bevoegdheden, taken en financiële middelen

Het totaal aan maatregelen zal ertoe leiden dat lagere overheden meer verantwoordelijkheden krijgen voor het beleid en de uitvoering daarvan. Daartoe worden bevoegdheden en taken aan de lagere overheden overgedragen. De financiële middelen voor te decentraliseren taken zullen in de toekomst niet meer op de huidige wijze – dat wil zeggen via tal van gescheiden specifieke uitkeringen – worden verstrekt, maar door middel van het Gemeente- of Provinciefonds, een brede doeluitkering of het Fonds sociale vernieuwing. Tevens zal er fors worden gedereguleerd, waardoor de lagere overheden meer ruimte krijgen om beleidsvorming en beleidsuitvoering doelmatig en doeltreffend inhoud te kunnen geven.

Deregulering

Decentralisatiepakket

De decentralisatie-impuls zal, zoals opgemerkt, leiden tot een verdere afname van het aantal specifieke uitkeringen, van de hoeveelheid regelgeving en van diverse verplichtingen die de lagere overheden nu nog hebben ten opzichte van het Rijk zoals het indienen van plannen en het verstrekken van informatie. Het kabinet heeft, om dit omvangrijke decentralisatie-pakket te kunnen samenstellen, het takenpakket van het Rijk zorgvuldig bezien. Het kabinet heeft daarbij mede gebruik gemaakt van de voorstellen van de VNG en het IPO. De centrale vraag was steeds of taken niet op een doelmatiger wijze door de lagere overheden zouden kunnen worden uitgevoerd. Het kabinet heeft er vertrouwen in dat met de geïntensiveerde decentralisatie de relatie tussen de overheidslagen doorzichtiger en eenvoudiger zal worden. Tevens wordt het beleid zo dichter bij de burger gebracht.

In de Tussenbalans heeft het kabinet aan de decentralisatie-impuls een financiële taakstelling van 550 miljoen in 1994 gekoppeld. Over de decentralisatie-impuls is overleg gaande met de VNG en het IPO.

Resultaatgerichte sturing

Heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer»

Meer resultaatgerichte sturing binnen de rijksoverheid is een ander, wezenlijk element in het streven naar versterking van de kwaliteit van de overheidsorganisatie. In het rapport «Verder bouwen aan beheer» van de heroverwegingswerkgroep beheersregels – dat tegelijk met deze Miljoenennota wordt uitgebracht – wordt uitgebreid ingegaan op de verschillende aspecten van resultaatgerichte sturing.

Doelmatiger taakuitvoering

De kerngedachte van een meer resultaatgerichte visie op de sturing van de overheidsorganisatie is dat door het delegeren van bepaalde verantwoordelijkheden voor de apparaatsinzet aan de dienstonderdelen en door het creëren van prikkels in het beheersregime, de taakuitvoering doelmatiger kan geschieden. Uitgaande van een nauwe betrokkenheid van centrale en politieke instanties bij de beleids- en begrotingsvoorbereiding en regelmatig een gedegen verantwoording achteraf, kunnen

Sturing op hoofdlijnen

Afspraken vooraf,
systematische verantwoording
achteraf

beleidsonderdelen meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden krijgen tijdens de uitvoering van de begroting.

De centrale sturing en beleidsbepaling vindt plaats op hoofdlijnen. Er worden vooraf afspraken over de resultaten en de budgettaire randvoorwaarden gemaakt tussen de centrale leiding en de dienstonderdelen, welke gevolgd worden door een systematische verantwoording aan de dienstleiding via periodieke rapportages. Informatie over volumegrootten en kengetallen is daarbij essentieel. Periodieke doorlichting completeert dit geheel; ieder organisatie-onderdeel wordt periodiek onderworpen aan een onderzoek naar de actualiteit van de taken en naar de kwaliteit van de taakvervulling. In paragraaf 5.4. zal nader op de vormgeving van meer resultaatgerichte sturing worden ingegaan.

Doorlichting van beleid en organisatie

Periodieke doorlichting

Wat voor de gehele rijksoverheid geldt, en des te sterker voor meer zelfstandig opererende onderdelen van de rijksdienst, is dat een periodieke doorlichting van het beleid en de organisatie noodzakelijk is. Dat houdt in dat bezien wordt of de taakvervulling nog actueel is en of deze uit het oogpunt van doeltreffendheid en doelmatigheid kan worden verbeterd. Dit is onder meer van belang voor het realiseren vanerschikking binnen de rijksbegroting.

Beleidsevaluatie

Beleidsevaluatie is een belangrijke vorm van doorlichting. De Algemene Rekenkamer heeft er recent nog eens op gewezen dat uitvoering van beleidsbeoordelingen en het betrekken van de resultaten hiervan bij de beleids- en begrotingsbeslissingen moet worden versterkt binnen de rijksoverheid¹. Het kabinet onderschrijft deze visie ten volle. Op afzienbare termijn zal hieraan concrete uitwerking worden gegeven, mede aan de hand van de recente aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer, en zal hiervan verslag worden gedaan aan de Staten-Generaal.

Kengetallen

Ten behoeve van de doorlichting zijn ook kengetallen van belang. Kengetallen, dat wil zeggen gekwantificeerde en gecompliceerde beleidsinformatie, kunnen inzicht geven in het beleidsproces en bieden een handvat voor de toetsing van het feitelijke aan het gewenste resultaat, vergelijking in de tijd en vergelijking met soortgelijke processen. Zij spelen een beslissingsondersteunende rol bij de budgettaire afwegingen. Mede in het licht van meer resultaatgericht management is het van belang kengetallen als verantwoordingsinformatie beschikbaar te krijgen. De (door het ministerie van Financiën gecoördineerde) proefprojecten in dit kader, die thans na een eerste fase verder worden verdiept, dienen daarbij met name om inzicht te krijgen in de beschikbaarheid en toepasbaarheid van kengetallen.

Geïntegreerd subsidiebeleid

Een concrete uitwerking van doorlichting van het beleid waardoor herschikking mogelijk wordt gemaakt, is het geïntegreerde subsidiebeleid. Het kabinet heeft het afgelopen jaar de nodige aandacht besteed aan het geïntegreerde subsidiebeleid. Bij de Tussenbalans is een belangrijke bijdrage aan het totale ombuigingspakket gevonden in het subsidiedossier. In hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota zijn de concrete invullingen die hieraan inmiddels zijn gegeven, nader toegelicht. Daarnaast zijn bij de decentralisatie-impuls veel subsidieregelingen onderwerp van discussie. Tot slot is de operatie grote efficiency van belang. Door een verbetering van de organisatiestructuur kan een beter beheer en een meer doelmatige uitvoering van de subsidieregelingen worden bereikt.

Beoordelingskader

Om een adequate beleidsmatige beoordeling van subsidies en van het subsidiebeheer verder vorm te geven, is het nodig om over een

¹ Verslag van de Algemene Rekenkamer over 1990, Kamerstukken II, 22 032, nrs. 1-2.

Subsidiebeheer in het algemeen

Misbruik en oneigenlijk gebruik

Actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid van subsidies

consistent beoordelingskader te beschikken. Aanzetten hiertoe zijn gegeven in de plannen van aanpak die in het kader van het geïntegreerde subsidiebeleid zijn opgesteld. Daarbij is een tweetal sporen onderscheiden. Het eerste spoor betreft het subsidiebeheer en de bestrijding en voorkoming van misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies. Het tweede spoor betreft de actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid van subsidies.

In het plan van aanpak met betrekking tot het eerste spoor van het geïntegreerde subsidiebeleid², dat op 10 juni 1991 aan de Staten-Generaal is gezonden, wordt aangegeven langs welke weg het kabinet de verdere verbetering van het subsidiebeheer in het algemeen en het voorkomen en bestrijden van misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies in het bijzonder beoogt te realiseren. Aan de hand van het in dit plan van aanpak gepresenteerde toetsingskader – waarin aspecten aan de orde zijn als regelgeving, uitvoering, controle, sanctiebeleid en voorlichting – zullen de departementen nagaan of en waar eventuele tekortkomingen voorkomen. Tevens zullen daarbij de mogelijk te treffen maatregelen in kaart worden gebracht. Over deze inventarisatie, welke eind 1991 dient te zijn afgerond, zal begin volgend jaar gerapporteerd worden.

In het plan van aanpak met betrekking tot het tweede spoor van het geïntegreerde subsidiebeleid³, dat de Staten-Generaal op 12 juni 1991 heeft ontvangen, wordt een kader geschetst om subsidies door te lichten op actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid. Deze doorlichting van subsidies vindt onder meer plaats via de heroverwegingsprocedure. In bijlage 8 van deze Miljoenennota is aangegeven aan welke subsidieregelingen in de komende heroverwegingsronde aandacht zal worden besteed. De eerste resultaten van deze heroverwegingen zullen uiterlijk 1 april 1992 bekend zijn.

De besluitvorming over het eerste en het tweede spoor dient uiteraard zo veel mogelijk in onderlinge samenhang te geschieden. Er is immers sprake van dwarsverbanden tussen beide sporen, met name ten aanzien van het aspect doelmatigheid.

In de artikelsgewijze toelichting bij de begroting is extra informatie opgenomen over beide sporen van het geïntegreerde subsidiebeleid. Daarmee wordt tevens bevorderd dat de artikelsgewijze toelichting niet alleen aan de technische vereisten van de Rijksbegrotingsvoorschriften voldoet, maar ook van voldoende beleidsmatig gehalte is. In wezen gaat het hier om de verdere verbetering van de begrotingspresentatie, één van de vier doelstellingen van de operatie comptabel bestel.

5.3. De kwaliteit van het comptabele bestel

Voortgang comptabel bestel

Voor de verdere vormgeving van het financieel management is een goed financieel beheer bij de rijksoverheid een basisvoorwaarde. De vanaf 1985 lopende operatie comptabel bestel heeft geleid tot een belangrijke verbetering van het financieel beheer bij de rijksoverheid. In de vierde voortgangsrapportage comptabel bestel⁴ is melding gemaakt van de voortgang die op dit terrein is geboekt in de afgelopen jaren.

Een belangrijke doelstelling van de operatie comptabel bestel is het tot stand brengen en verbeteren van de administratieve organisatie bij de ministeries en de invoering van een geïntegreerde verplichtingenkasadministratie. De beschrijving van de administratieve organisatie is thans bij alle ministeries geheel of nagenoeg geheel voltooid. De laatste knelpunten zullen naar verwachting eind 1991 zijn weggewerkt. Bij vele ministeries is voorts de begrotingsadministratie vernieuwd. Nieuwe geautomatiseerde financiële-informatiesystemen zijn in ontwikkeling dan

² Subsidiebeleid, brief van de ministers van Financiën en van Justitie, Kamerstukken II, 22 150, nr. 2.

³ Subsidiebeleid, brief van de minister van Financiën, Kamerstukken II, 22 150, nr. 4.

⁴ Het comptabele bestel, de administratie en de financiële informatievoorziening in de Rijksdienst, brief van de minister van Financiën, Kamerstukken II, 19 395, nr. 30.

Administratieve organisatie

Geïntegreerde verplichtingenkasadministratie

Accountantscontrole

wel zijn inmiddels ingevoerd. Soms ook heeft een revisie van bestaande systemen plaatsgevonden, rekening houdend met de eisen die een geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie stelt.

De versterking van de accountantscontrole – ook een doelstelling van de operatie comptabel bestel – heeft er toe geleid dat over 1990 bij bijna alle ministeries het gehele controleterrein is bestreken en dat derhalve een accountantsverklaring is afgegeven, waarvan bij elf hoofdstukken een goedkeurende. Dit is een sterke verbetering ten opzichte van de controle over 1985, toen slechts bij acht begrotingshoofdstukken een accountantsverklaring werd afgegeven, waarvan slechts bij twee een goedkeurende (zie tabel 5.3.1.). De stap naar goedkeurende accountantsverklaringen over de gehele linie zal veelal afhankelijk zijn van het opheffen van nog bestaande knelpunten in de administratieve organisatie.

Tabel 5.3.1. Overzicht van het aantal afgegeven (goedkeurende) accountantsverklaringen over de jaren 1985–1990 (Totaal aantal begrotingshoofdstukken: 16)

begrotingsjaar	aantal accountantsverklaringen	waarvan goedkeurende accountantsverklaringen
1985	8	2
1986	9	3
1987	10	4
1988	11	5
1989	14	6
1990	15	11

Begrotingspresentatie

Versnelling informatievoorziening

Ook ten aanzien van de twee andere doelstellingen van de operatie comptabel bestel, de verbetering van de begrotingspresentatie en de versnelling van de informatievoorziening, is de nodige voortgang geboekt. De inrichting van en de toelichting bij de begrotingen en rekeningen zijn aanzienlijk verbeterd, waarbij met name de artikelsgewijze toelichting een belangrijke plaats heeft gekregen. Door een intensieve aanpak van alle ministeries en met medewerking van de Staten-Generaal en van de Algemene Rekenkamer is het voorts gelukt om de achterstanden bij de indiening van suppletore wetsontwerpen – inclusief de slotwetten – geheel weg te werken. De afronding van de accountantscontrole en van de controle van de Algemene Rekenkamer over een begrotingsjaar is aanzienlijk versneld, hetgeen er toe heeft geleid dat de Staten-Generaal vanaf Prinsjesdag 1988 over de departementale rekeningen van het voorafgaande jaar beschikken. De Rijksrekeningen 1980 tot en met 1987 zijn thans bij de Tweede Kamer in behandeling, terwijl de Rijksrekening 1988 ter goedkeuring is aangeboden aan de Algemene Rekenkamer. Ervan uitgaande dat de Rijksrekeningen tot en met 1987 nog dit jaar door beide Kamers worden vastgesteld, kan geconstateerd worden dat de vaststellingsperiode via een forse inhaalslag terugloopt van elf jaar voor het begrotingsjaar 1980 tot een periode van vier jaar voor het begrotingsjaar 1987. Het kabinet streeft er naar op termijn de gehele verantwoordingsprocedure nog in het jaar na afloop van het betrokken begrotingsjaar af te kunnen ronden.

Blijvende aandacht voor financieel beheer

Afronding operatie comptabel bestel

Hoewel geconcludeerd mag worden dat de nodige voortgang is geboekt op het terrein van het financiële beheer, is er geenszins reden de verbetering van het financiële beheer als afgerond te beschouwen.

Ten eerste moeten bepaalde elementen van de operatie comptabel bestel, zoals het over de hele linie realiseren van (goedkeurende) accountantsverklaringen en een aantal departementale projecten, hun beslag nog krijgen. Ook de wijzigingen van de comptabele wet- en regelgeving dienen nog formeel te worden vastgesteld. Op 10 september 1991 heeft de Eerste Kamer een nader voorlopig verslag vastgesteld naar aanleiding van de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet 1976, die gericht is op

Onderhoud en verdere uitbouw van de resultaten

Leren van praktijkervaringen

Vergroten van het beleidsmatig gehalte van begrotingstoelichtingen

een algehele aanpassing van de wet en de invoering van de geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie. De vijfde wijziging van de Comptabiliteitswet 1976 – welke ingaat op de taken en bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer mede in relatie tot die van de departementale accountantsdiensten en de Centrale Accountantsdienst – is in behandeling bij de Tweede Kamer. Op 17 juni jongstleden is de nota naar aanleiding van het eindverslag aan de Tweede Kamer overgelegd. Hiermee is de schriftelijke voorbereiding afgerond.

Ten tweede dient datgene wat nu opgebouwd is, onderhouden en waar nodig verder uitgebouwd te worden. Zo moeten de administratieve organisatie en de financieel-administratieve systemen voortdurend worden beoordeeld op actualiteit en – indien nodig – worden aangepast aan eventueel gewijzigde omstandigheden of aan de ontwikkeling van nieuw beleid.

Ten derde is het van belang lering te trekken uit en voort te bouwen op de ervaringen die zijn en worden opgedaan met de toepassing van de verworvenheden van de operatie comptabel bestel. Met name valt hierbij te denken aan het werken met de geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie, die een belangrijke bron van informatie is voor het ambtelijke en het politiek-bestuurlijke circuit, onder andere met het oog op de handhaving van de budgetdiscipline.

Met de operatie comptabel bestel zijn de algemene lijnen voor het financiële beheer uitgezet. Terugblikkend valt te constateren dat de inspanningen zich vooral gericht hebben op het voor het voetlicht halen van zaken waar voorheen weinig aandacht voor was, zoals de departementale administraties en de rechtmatigheidscontrole op de uitgaven en ontvangsten. Het is voor de verdere ontwikkeling van het financieel management van belang dat de aandacht voor het financiële beheer bij de rijksoverheid van blijvende aard is, en dat op de verworvenheden van de operatie comptabel bestel wordt voortgebouwd aan de verdere vormgeving van het financieel management.

Begrotingspresentatie

Verder bouwen is in ieder geval nog nodig bij de begrotingspresentatie. De commissie voor de Rijksuitgaven heeft in haar brief van 9 april 1991 een aantal suggesties gedaan om het beleidsmatige gehalte van de begroting en van de toelichting bij de begroting te vergroten⁵. Het gaat hierbij met name om een accentverschuiving binnen de bestaande voorschriften, met als oogmerk niet alleen naar de regels een technisch goede toelichting op de begroting tot stand te brengen, maar deze tevens van voldoende beleidsmatige relevantie te laten zijn. Te denken valt hierbij aan gegevens over subsidieverstrekking, over de investeringen ten opzichte van de consumptieve uitgaven en over de beleidsmatige mutaties en ombuigingen in de jongste begroting ten opzichte van de vorige begroting. Daar waar mogelijk is in de ontwerp-begrotingen 1992 reeds rekening gehouden met suggesties van de commissie. Toegezegd is dat een aantal andere suggesties in de hierop volgende begrotingen zullen worden meegenomen.

5.4. Vernieuwing van het beheer

De verworvenheden van de operatie comptabel bestel maken het mogelijk dat het beheer steeds meer dienstbaar wordt aan het beleid, alsmede dat meer aandacht geschonken kan worden aan de doelmatigheid van de bedrijfsvoering bij het Rijk. Met het oog op deze ontwikkeling is het gewenst het begrotingsbeleid en -beheer op een aantal punten verder aan te passen en te vernieuwen. Concrete aanzetten hiervoor zijn gepresenteerd in het rapport «Verder bouwen aan beheer» van de heroverwegingswerkgroep beheersregels en in de kabinetsnota

⁵ Het comptabele bestel, de administratie en de financiële informatievoorziening in de Rijksdienst, brief van de commissie voor de Rijksuitgaven, Kamerstukken II, 19 395, nr. 28.

Versterking allocatie

Doelmatiger bedrijfsvoering

over de kapitaaldienst. Samenvattingen van deze rapporten, inclusief de daarin gedane aanbevelingen, zijn opgenomen in bijlage 20 respectievelijk 21 van deze Miljoenennota.

In beide nota's wordt bezien hoe vanuit de vormgeving van het begrotingsbeleid en de begrotingssystematiek een bijdrage kan worden geleverd aan de versterking van de allocatie en aan een meer doelmatige bedrijfsvoering bij de overheid. In het heroverwegingsrapport wordt daarbij de huidige begrotingssystematiek als uitgangspunt gehanteerd. Daarbinnen is gezocht naar mogelijkheden en instrumenten om de doelmatigheid van de bedrijfsvoering bij het Rijk te bevorderen. In de kapitaaldienstnota is de begrotingssystematiek zelf onderwerp van onderzoek. Aan de orde is de vraag in hoeverre elementen van een kapitaaldienst dienstbaar kunnen zijn aan het verbeteren van systematische afwegingen tussen de uitgavencategorieën op de rijksbegroting. Hoewel beide nota's derhalve een eigen materie bestrijken, zijn zij op essentiële onderdelen als de begrotingsnormering, de allocatie en de begrotingspresentatie nauw met elkaar verbonden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de aanbevelingen van het heroverwegingsrapport. De implicaties van de kapitaaldienstnota zullen in paragraaf 5.5. de revue passeren.

Heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer»

Resultaatgerichte sturing

In het heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer» heeft de heroverwegingswerkgroep als uitgangspunt een meer resultaatgerichte visie op de besturing van organisaties gehanteerd, zoals omschreven in paragraaf 5.2. Vanuit die gedachte komt de werkgroep met voorstellen op een drietal terreinen.

Herijking financiële en personele beheersregels

Ten eerste worden herijkingvoorstellen gedaan met betrekking tot de financiële en personele beheersregels. Zo wordt bijvoorbeeld aanbevolen het management in de rijksdienst meer integraal verantwoordelijk te maken voor de bedrijfsvoering en worden aanknopingspunten geboden voor het minder accentueren van wat wel de fixatie op de kascijfers wordt genoemd.

Stroomlijning van het begrotingsproces

Ten tweede heeft de werkgroep aanbevelingen geformuleerd ter stroomlijning van het begrotingsproces. De gedachte hierbij is, dat door een nauwe betrokkenheid van centrale en politieke instanties bij de beleids- en begrotingsvoorbereiding en een gedegen verantwoording achteraf, de procedurele last tijdens de uitvoering kan worden verlicht. Met het oog hierop is het wenselijk dat het aantal begrotingsmutaties en het overleg hierover wordt beperkt, alsmede dat meer systematisch aandacht wordt besteed aan een kritische doorlichting van de begroting. Ook wordt aanbevolen bij de begrotingsvoorbereiding budgetteringsafspraken te maken voor zoveel mogelijk artikelen voor het totaal van die artikelen. Door dit stelsel van budgetteringsafspraken wordt de verantwoordelijkheid van beleidsdirecties voor het beheersen van budgetten geaccentueerd. Er zit een belangrijke doelmatigheidsprikkel in de afspraken omdat op grond van dergelijke budgetteringsafspraken besparingen binnen de betreffende uitgavenposten, alsmede extra gegeneerde niet-belastingopbrengsten in die sfeer, binnen de beleidsterreinen mogen worden aangewend. Zonder de budgetafpraak zouden deze niet (automatisch) voor het beleidsterrein beschikbaar komen. Vanzelfsprekend dienen alle mutaties ten opzichte van eerder geraamde bedragen wel ter autorisatie aan de Staten-Generaal te worden voorgelegd.

Agentschappen

Het derde terrein waarop de werkgroep haar voorstellen richt, is de verbreding van het scala van verzelfstandigingsvormen door de invoering van agentschappen; dit zijn meer zelfstandig werkende organisatie-

onderdelen van de rijksdienst⁶. Een hoofdgedachte hierbij is dat bij agentschappen bij uitstek het accent verlegd kan worden van een middelen-gerichte autorisatie vooraf naar een prestatie-gerichte verantwoording achteraf. Kenmerkend voor agentschappen is dat ze meer bevoegdheden en verantwoordelijkheden bij de bedrijfsvoering hebben dan «normale» dienstonderdelen binnen de rijksoverheid. Te denken valt aan ruimere faciliteiten ten aanzien van het omgaan met het apparaatsbudget, al dan niet in combinatie met het voeren van een baten-lastenstelsel en van een commerciële boekhouding. De constructie van staatsbedrijven kan daarmee vervallen. Een zelfstandige leningsbevoegdheid voor agentschappen acht de werkgroep onwenselijk. Als er vanuit allocatieve overwegingen behoefte zou bestaan aan extra financiële armslag, dan is verhoging van de bijdragen, die van de begroting van het moederdepartement naar het agentschap gaan, de aangewezen weg volgens de werkgroep. Dit laat natuurlijk onverlet dat er organisaties kunnen zijn waarvoor een zelfstandige leningsbevoegdheid wel wenselijk is. In dat geval is het agentschap echter niet de meest geëigende organisatievorm en zal voor privatisering moeten worden gekozen, waarmee de organisatie – anders dan bij een agentschap, dat binnen de rijksdienst opereert – buiten de rijksoverheid wordt geplaatst.

Spanning tussen
macro-doelstellingen en
bedrijfsvoering op
micro-niveau

De werkgroep merkt ten aanzien van haar aanbevelingen op, dat gebalanceerd is tussen te rechtvaardigen wensen van onderdelen van de rijksdienst enerzijds en centraal gemaakte keuzen ten aanzien van de kaders waarbinnen het beheersregime fungeert anderzijds. Het kabinet constateert met de werkgroep dat tussen beide een spanning bestaat; enerzijds is er immers de behoefte om op macro-niveau te kunnen beheersen en anderzijds is er de wens op micro-niveau meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden te geven. Dit kan er toe leiden dat de speelruimte die via de voorstellen van de werkgroep wordt geboden, op micro-niveau wellicht soms als beperkt wordt ervaren, terwijl op macro-niveau wellicht juist de vraag kan rijzen of de geboden vrijheidsgraden de algemene kaders niet te zeer bedreigen. Het komt er bij vernieuwingen in het financiële beheer immers op aan, dat de verbeteringen die in de jaren tachtig zijn geboekt – onder meer de verbetering van de budgetdiscipline en de verworvenheden van de operatie comptabel bestel – behouden blijven.

Evenwichtig totaalpakket

Hoewel onderkend wordt dat het onvermijdelijk is dat de geformuleerde aanbevelingen niet op alle onderdelen volledig tegemoet komen aan de wensen van alle belanghebbenden, is het kabinet van mening dat er in het rapport een evenwichtig totaalpakket wordt geboden dat perspectief biedt voor de verdere ontwikkelingen ter versterking van het financiële management. Tegen die achtergrond kiest het kabinet ervoor om de aanbevelingen van de werkgroep over te nemen en in de komende jaren concreet te gaan toepassen. Het kabinet is dan ook voornemens op korte termijn met een nadere uitwerking te komen van de aanbevelingen van de werkgroep. Zo is onder meer aanpassing van de comptabele regelgeving en van de regels budgetdiscipline nodig om de uitvoering van een aantal aanbevelingen mogelijk te maken. Verder zullen de voorgestelde vernieuwingen zich in de praktijk moeten bewijzen. Op basis van de ervaringen met de vernieuwingen kan worden nagegaan of de door de werkgroep geformuleerde bevoegdheden en verantwoordelijkheden aanpassing behoeven. De huidige keuze voor de concrete aanbevelingen van de werkgroep, ook in hun kwantitatieve uitwerking, is dus niet per se een eindstation in de verbetering van het beheer. Aanpassing van de beheersregels is een dynamisch proces, dat echter weloverwogen vorm moet krijgen.

Concrete uitwerking op korte
termijn

De aanbevelingen uit het rapport «Verder bouwen aan beheer» hebben onder meer betrekking op de inrichting van de rijksdienst en het budgetrecht van de Staten-Generaal. Het kabinet acht het daarom van belang

⁶ Het begrip agentschap dat hier geïntroduceerd wordt, moet onderscheiden worden van het «Agentschap van het ministerie van Financiën».

om met de Staten-Generaal van gedachten te wisselen over de visie zoals weergegeven in het rapport.

Agentschap: interne verzelfstandiging

Speciale aandacht vergt de introductie van de comptabele figuur van het agentschap. Het kabinet is van mening dat het agentschap een zinvolle toevoeging kan zijn aan het scala van verzelfstandigingsmogelijkheden. Dit scala is opgebouwd uit vormen van interne verzelfstandiging – waarbij de dienst onderdeel blijft uitmaken van de departementale organisatie – en uit vormen van externe verzelfstandiging door middel van het creëren van een zelfstandig bestuursorgaan of door privatisering⁷. Het agentschap is binnen dit scala te plaatsen als een vorm van vergaande interne verzelfstandiging. Met deze organisatievorm worden aangrijpingspunten geboden om binnen de rijksoverheid tot een meer doelmatige bedrijfsvoering te komen, onder meer door toepassing van het stelsel van baten en lasten in combinatie met een commerciële boekhouding.

Geen blauwdruk voor organisatievormen

Hierbij wordt opgemerkt dat het agentschap nadrukkelijk beschouwd wordt als een verzelfstandigingsmogelijkheid *naast* en niet *in plaats van* de reeds bestaande verzelfstandigingsmogelijkheden, met dien verstande dat de constructie van het staatsbedrijf zou kunnen vervallen. De vraag welke organisatievorm in de rede ligt bij bepaalde overheidsactiviteiten zal van geval tot geval moeten worden beantwoord; hiervoor bestaat geen blauwdruk. Steeds opnieuw zal de politiek-bestuurlijke afweging gemaakt moeten worden of en in welke mate het wenselijk is organisaties een afwijkende, meer zelfstandige status te verlenen.

Ontwikkeling van agentschappen

De heroverwegingswerkgroep doet ten aanzien van de introductie van agentschappen een aantal aanbevelingen op hoofdlijnen, die nog nadere uitwerking vereisen. Naast de concrete invulling van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van een agentschap, gaat het hierbij onder meer om de te stellen eisen aan de administratieve organisatie van een agentschap en om de informatieverstrekking van het agentschap aan de ambtelijke en politieke leiding van het departement, aan de minister van Financiën en aan de Staten-Generaal. Belangrijk element hierbij is de wijze waarop de inkomsten en uitgaven van agentschappen geautoriseerd worden door de Staten-Generaal.

Het kabinet acht het zinvol om voorshands bij een beperkt aantal overheidsdiensten de agentschappedachte concreet verder te ontwikkelen. Gedurende dit ontwikkelingsproces kunnen de diverse vraagpunten die het rapport ten aanzien van agentschappen nog opwerpt, nader worden uitgewerkt c.q. opgelost. De vraag of een dienstonderdeel voor de status van agentschap in aanmerking komt, zal in belangrijke mate afhangen van de mogelijkheden van dat dienstonderdeel om een prestatie-gerichte verantwoording achteraf vorm te geven. Toetsingspunten hierbij kunnen gelegen zijn in de mogelijkheid om tot een zinvolle hantering van kengetallen en produktieaantallen te komen, alsmede de mogelijkheid om efficiencywinsten te genereren. De specifieke bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de agentschappen zullen bij de instelling worden vastgelegd, dit binnen de kaders zoals geschetst in het rapport «Verder bouwen aan beheer». Het kabinet zal er bij de introductie van agentschappen voor waken dat de rijksdienst niet onnodig wordt gecompliceerd.

De ervaringen in de praktijk van het werken met agentschappen kunnen na verloop van enige tijd de aanleiding vormen om nadere afspraken te maken over de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de agentschappen. Daarbij zal ook de vraag aan de orde komen hoe breed de agentschapsstatus uiteindelijk binnen de rijksdienst toepasbaar zal blijken te zijn.

Agentschappen, allocatie en normering

Zoals reeds aangegeven, is één van de kenmerken van het agentschap dat het een organisatievorm binnen de rijksoverheid betreft. Dit impliceert dat agentschappen onderdeel uitmaken van het reguliere allocatie-

⁷ Zie ook de nota «Vzelfstandiging en privatisering», Kamerstukken II, 1989–1990, 21 632, nr. 1.

mechanisme van de rijksbegroting en binnen het bereik van de begrotingsnormering dienen te worden geplaatst. In het verlengde hiervan wordt aan agentschappen dan ook geen eigen leningsbevoegdheid toegekend; dit spoort met de aanbevelingen van de heroverwegingswerkgroep. Delegatie van de leningsbevoegdheid komt immers neer op het verwijderen van een belangrijk regulerend mechanisme bij de allocatie van de schaarse kapitaalmiddelen. Er wordt dan een situatie gecreëerd waarin noch de markt, noch het budgetmechanisme regulerend optreedt. Een autonome leningsbevoegdheid dient met andere woorden gepaard te gaan met het opereren onder de randvoorwaarden van de vrije markt, en daarvan is bij een agentschap, als onderdeel van de rijksdienst, geen sprake. Wanneer een autonome leningsbevoegdheid wenselijk wordt geacht voor een bepaald dienstonderdeel, is het agentschap derhalve niet de aangewezen organisatievorm; in dergelijke gevallen moet aan privatisering worden gedacht.

Stelsel van baten en lasten

De constatering dat het stelsel van baten en lasten, in combinatie met een commerciële boekhouding, bij bepaalde specifieke onderdelen van de rijksdienst – bij voorbeeld agentschappen – een zinvolle toepassing zou kunnen zijn, bestrijkt een breder terrein dan de differentiatie van beheersregels. Een dergelijke wijziging past tevens in de context van de recente discussie over de eventuele invoering (al dan niet in partiële zin) van een kapitaaldienst.

5.5. De kapitaaldienst

Versterking infrastructuur

De structurele positie van de Nederlandse economie dient, zeker tegen de achtergrond van de internationale ontwikkelingen en de Europese eenwording, de komende jaren te worden versterkt. Dit betekent dat investeringen in infrastructuur, milieu, kennis en technologie moeten worden bevorderd. In essentie gaat het om een kwestie van politieke prioriteitenstelling. De begrotingssystematiek en het begrotingsproces zijn daarbij essentiële hulpmiddelen, maar treden niet in de plaats van waar het uiteindelijk om draait, namelijk een goede politieke prioriteitenstelling binnen een altijd beperkt budgettair kader. Uit de besluiten die het kabinet sinds zijn aantreden heeft genomen, blijkt dat het ook binnen de huidige budgettaire structuur via allerlei herschikkingen mogelijk is de investeringen te laten toenemen. Wel is het wezenlijk er alert op te zijn dat de begroting zodanig moet zijn ingericht en vormgegeven dat voldoende instrumenten voorhanden zijn om de gewenste prioriteitenstelling te kunnen ondersteunen. Het kabinet is, bij het opstellen van de kabinetsnota over de kapitaaldienst bij deze Miljoenennota tot de conclusie gekomen dat de huidige inrichting van de begroting (nog) meer dienstbaar kan worden gemaakt aan een betere afweging rond de rijksbegroting door deze op een aantal onderdelen aan te vullen met de sterke elementen van de kapitaaldienst.

Bijdrage kapitaaldienst

Kapitaaldienst bevat verschillende elementen

Uit discussies die in het recente verleden rond de kapitaaldienst zijn gevoerd, blijkt dat het begrip kapitaaldienst op uiteenlopende manieren wordt geïnterpreteerd. Soms wordt onder het begrip kapitaaldienst louter het presenteren van een verzameling van kapitaaluitgaven verstaan. Daarnaast wordt dit begrip wel vereenzelvigd met de gulden financieringsregel. Teneinde tot een heldere terminologie te komen worden in de nota over de kapitaaldienst verschillende elementen van het begrip kapitaaldienst onderscheiden. Deze elementen hebben betrekking op het begrotingsstelsel, het systeem van de overheidsboekhouding, de begrotingsnormering en de begrotingsindeling. De elementen van het begrotingsstelsel en de boekhouding worden vaak aan elkaar gekoppeld. Invoering van een vorm van kapitaaldienst kan betrekking hebben op een of meer van deze elementen. In het navolgende wordt voor elk van deze elementen aangegeven op welke wijze de huidige begrotingssystematiek kan worden versterkt met (de sterke) elementen van de kapitaaldienst.

Baten-lastenstelsel bij specifieke onderdelen rijksdienst

Wat betreft het *begrotingsstelsel* gaat het om de vraag of het bestaande begrotingsstelsel (het geïntegreerde verplichtingen-kasstelsel) vervangen dient te worden door een stelsel van baten en lasten. Wat betreft de *overheidsboekhouding* past daarbij de vraag of de bestaande boekhouding (van het kameralistische type) vervangen dient te worden door een boekhouding van het commerciële type⁸. Een stelsel van baten en lasten, in combinatie met een commerciële boekhouding, zou naar de mening van het kabinet bij bepaalde specifieke onderdelen van de rijksdienst kunnen leiden tot een meer bedrijfsmatig beheer en aldus tot een grotere doelmatigheid. Daarbij kan worden gedacht aan onderdelen van de rijksdienst waaraan een zeker bedrijfsvermogen in beheer wordt gegeven met behulp waarvan de verlangde productie moet worden gegenereerd. Voor dergelijke diensten, waarbij het voortbrengen van goederen en diensten voor met name de markt in een bedrijfsmatige context voorop staat, kan het wenselijk zijn een resultatenrekening en een balans te overleggen. In dat geval zal de begroting dan ook veelal worden opgesteld volgens het stelsel van baten en lasten en zal een commerciële boekhouding worden gevoerd. In het heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer» wordt voor deze specifieke onderdelen van de rijksdienst de speciale comptabele figuur van het agentschap gecreëerd. De bedrijfsvoering van deze agentschappen kan via een speciaal beheersregime worden bevorderd.

Invoering van een baten-lastenstelsel en een commerciële boekhouding moet alleen plaatsvinden bij die onderdelen waar dat ook echt zinvol en nodig is. Omdat het Rijk voor het overgrote deel collectieve goederen en diensten voortbrengt die via algemene belastingen worden bekostigd, ontbreekt veelal de koppeling tussen kosten en opbrengsten. Voorts is het Rijk niet een huishouding waarvan het bestuur over de hele linie primair is gericht op het instandhouden of het vergroten van het vermogen. Dit impliceert dat de belangrijkste argumenten voor het hanteren van een baten-lastenstelsel en een commerciële boekhouding zeker niet voor de hele rijksbegroting opgaan, maar veeleer voor een aantal specifieke onderdelen. Voor het overgrote deel van de centrale overheid is het huidige verplichtingen-kasstelsel het meest geschikt om de informatie te genereren die primair nodig is voor de sturing van het financiële beheer. Zowel terwille van de effectiviteit als de doelmatigheid van het financiële beheer is derhalve een integrale wijziging van het huidige begrotingsstelsel en boekhoudstelsel ongewenst.

Gulden financieringsregel als additioneel oriëntatiepunt

---

⁸ Het onderscheid tussen beide boekhoudsystemen kan als volgt worden aangegeven. Een boekhouding van het kameralistische type is toegespitst op het beheer en de verantwoording van de kas. Een boekhouding van het commerciële type is toegespitst op het beheer en de verantwoording van alle vermogensbestanddelen.

Wat betreft het vraagstuk van de *begrotingsnormering* gaat het bij de invoering van een vorm van kapitaaldienst om de vraag of de bestaande begrotingsnormering (een tijdpad voor het terugdringen van het financieringstekort) vervangen dient te worden door een of andere vorm van gulden financieringsregel. Het tijdpad voor reductie van het financieringstekort blijft taakstellend. Het hanteren van de gulden financieringsregel kan, naar de mening van het kabinet, als één van de aanvullende oriëntatiepunten zeker zinvol zijn. Aldus kan, in aanvulling op het taakstellende tijdpad, de bezinning op het economische aspect van de begroting worden versterkt, hetgeen van belang is voor een versterking van de structuurversterkende uitgaven. Op termijn kan met dit gulden oriëntatiepunt wellicht worden aangesloten bij de ideeën die zich momenteel rond de vormgeving van de EMU ontwikkelen. Voor de EMU wordt overwogen een groep indicatoren zoals het financieringstekort, de staatsschuld en de gulden financieringsregel, te hanteren bij een beoordeling van het begrotingsbeleid in de afzonderlijke lidstaten.

Inhoud gulden oriëntatiepunt afhankelijk van afbakening en afschrijvingen

De inhoud van het gulden oriëntatiepunt wordt mede bepaald door de afbakening van de groep der kapitaaluitgaven en van het toegepaste afschrijvingsregime. Het kabinet is tot de conclusie gekomen dat er op

dit vlak de nodige haken en ogen zitten aan het hanteren van de gulden financieringsregel, welke overigens minder zwaarwegend hoeven te zijn wanneer die regel niet als (enige) leidende begrotingsnorm, maar als één van de oriëntatiepunten in het begrotingsbeleid wordt gehanteerd. In bijlage 3 van de nota over de kapitaaldienst wordt op de bepaling van het guldens oriëntatiepunt nader ingegaan.

Bij de *begrotingsindeling* ten slotte gaat het om de vraag of de bestaande ongesplitste begroting vervangen dient te worden door een begroting die is ingedeeld in twee diensten, te weten een gewone dienst en een kapitaaldienst. Het is volgens het kabinet zinvol om voortaan in de Miljoenennota op geaggregeerd niveau een indeling van de begroting langs de lijnen van de gewone dienst en de kapitaaldienst te geven. Zon indeling is niet alleen zinvol in relatie tot de gulden financieringsregel, maar kan ook dienen als atzonderlijk instrument voor een betere afweging rond de samenstelling van de rijksuitgaven, vooral vanuit een economische invalshoek. In hoofdstuk 4 van de Miljoenennota is een dergelijke analyse gemaakt. Voorts zij verwezen naar bijlage 16 en 17 van de Miljoenennota.

Een formele opsplitsing van de begroting op artikelniveau naar lopende uitgaven of kapitaaluitgaven is voor een versterking van het economische afwegingsproces in de visie van het kabinet niet nodig, gelet op andere hulpmiddelen die daartoe reeds beschikbaar zijn (bijvoorbeeld de economische classificatie, die op internationale standaards is gebaseerd). Bovendien zou dit tot een fragmentarisering van de begrotingsartikelen leiden, hetgeen de overzichtelijkheid en de flexibiliteit van de begroting, waaraan de afgelopen jaren juist zo hard is gewerkt, vermoedelijk niet ten goede zou komen.

Samenvattend is het kabinet tot het oordeel gekomen dat op een aantal manieren de sterke kanten van de kapitaaldienst in de huidige begrotingssystematiek kunnen worden ingebbracht. Dat geldt op alle genoemde fronten te weten het begrotingsstelsel en de boekhoudingssystematiek, de begrotingsnormering en de begrotingsindeling. Via deze lijnen, die uiteraard in de komende jaren concreet uitgewerkt en toegepast zullen moeten worden, kan volgens het kabinet een belangrijke nadere impuls worden gegeven aan het versterken van de begrotingssystematiek, waarmee de economische rationaliteit van het overheidshandelen een centraalere plaats in het politieke keuzeproces kan krijgen. Uiteindelijk komt het uiteraard aan op dit politieke keuzeproces. In de kern komen de voorstellen van het kabinet erop neer dat op een pragmatische wijze een evenwichtige samensmelting wordt bereikt tussens de sterke elementen van de huidige begrotingssystematiek en die van het «kapitaaldienstenken». Een groot voordeel van deze benadering, op korte termijn en zonder grote overgangsproblemen en aanloopkosten, concrete versterkingen van het financiële management in de rijksdienst bereikbaar zijn. Voor een meer uitgebreide beschouwing over de kapitaaldienst zij verwezen naar de kabinetsnota over de kapitaaldienst en de samenvatting van deze nota, die als bijlage 21 is opgenomen.

**Conclusie: sterke kanten
begrotingsstelsels combineren**

**Begrotingsindeling gewone
dienst/kapitaaldienst op
geaggregeerd niveau**

Lijst van gebruikte termen en hun betekenis

Agentschap

(De constructie van Agentschap komt in de praktijk nog niet voor; het is geïntroduceerd in het Heroverwegingsrapport «verder bouwen aan beheer») Onderdeel van de rijksdienst met een grotere zelfstandigheid dan de huidige departementale (buiten)diensten. Het is bedoeld voor onderdelen van het rijk, waarbij een doelmatiger bedrijfsvoering mogelijk is via een speciaal beheersregime. Het agentschap blijft organisatorisch en financieel een onderdeel van het rijk. De minister waaronder het agentschap ressorteert, blijft eindverantwoordelijk naar het parlement. Wel kunnen uitvoerende bevoegdheden en verantwoordelijkheden aan het agentschap worden gedelegeerd.

Aanvullende posten

Posten die nog niet in de ontwerp begrotingswetten konden worden opgenomen, maar die terwille van een volledig beeld wel reeds in de totaalcijfers van de Miljoenennota zijn begrepen (veelal posten waarvan de verdeling over de begrotingshoofdstukken nog niet kan worden aangegeven).

Accountantsverklaring

Een schriftelijke mededeling van een accountant inhoudende de uitkomst van een onderzoek naar de getrouwheid van een (financiële) verantwoording.

Administratieve organisatie

Het geheel van organisatorische maatregelen binnen een departement, inclusief het stelsel van maatregelen van interne controle, dat direct of indirect betrekking heeft op een goede werking van de administratie, de financieel-administratieve systemen, de rechtmatigheid en de doelmatigheid van het (financiële) beheer, en de verantwoording daarover.

Algemene uitkering (uit het Gemeentefonds en/of Provinciefonds)

Een uitkering die gemeenten en/of provincies in beginsel naar eigen inzicht kunnen besteden.

Autonome wijziging van belastingopbrengsten

De wijziging van de belastingopbrengsten die voortvloeit uit een verandering van het fiscale regime.

Begrotingstekort

Het verschil van alle uitgaven en ontvangsten op de rijksbegroting, inclusief de saldi van de begrotingsfondsen (zoals het Gemeente- en Provinciefonds) en de afdrachten aan de EG.

Belastingdruk (transactiebasis, kasbasis)

De belastingopbrengst over een bepaald jaar (transactiebasis, kasbasis), uitgedrukt als percentage van het nationale inkomen van dat jaar.

De belastingopbrengst op *kasbasis* is het totaal aan belastinggeld dat in een bepaald jaar daadwerkelijk wordt ontvangen. De belastingopbrengst op *transactiebasis* is het belastingbedrag dat over dat jaar door belastingplichtigen is verschuldigd. Het verschil tussen de opbrengsten op transactie- en op kasbasis wordt veroorzaakt doordat de verschuldigde belasting over een bepaald jaar niet altijd in datzelfde jaar wordt geheven (bijvoorbeeld: de definitieve aanslag inkomstenbelasting over het jaar 1991 kan in de loop van 1992 worden opgelegd).

Beleidsintensiveringen

Verhogingen van uitgaven en/of verlagingen van ontvangsten, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt. Dergelijke budgettaire mutaties dienen in principe specifiek gecompenseerd te worden, tenzij de Ministerraad anders beslist. (zie ook: Budget discipline). Deze term wordt meestal beperkt tot beleidsmatige mutaties in de uitgaven. Een beleidsmatige verlaging van de belastingontvangsten wordt gewoonlijk aangeduid met de term lastenverlichting.

Besparingsverlies

Budgettair nadeel dat optreedt doordat een (voorgenomen) omhuiging minder besparing oplevert dan aanvankelijk werd geraamd. Dit kan bijv. het gevolg zijn van uitstel van de invoering van de omhuigingsmaatregel.

Bestedingen

Uitgaven waarbij rechtstreeks beslag wordt gelegd op produktiemiddelen. Er kunnen vijf bestedingscategoriën worden onderscheiden: de particuliere consumptie, de overheidsconsumptie, de overheidsinvesteringen, de bedrijfsinvesteringen (in woningen, overige vaste activa en in voorraden) en de export. De overheidsconsumptie (de materiële consumptie door de overheid en de lonen en salarissen van het overheidspersoneel) en de overheidsinvesteringen vormen tezamen de overheidsbestedingen. De andere uitgaven van de overheid zijn de zogenoemde overdrachtsuitgaven (betalingen aan de particuliere sector, waarvoor geen (directe) tegenprestatie jegens de overheid verlangd wordt)

Bestuursakkoord

Overeenkomst tussen het rijk en de lagere overheden, geldend voor een kabinetsperiode. Deze akkoorden betreffen beleidsintenties en afspraken met de organisaties van lagere overheden (VNG en IPO) over procedures voor de onderlinge samenwerking.

Betalingsbalans

De totale rekening van de betalingsbalans geeft een overzicht van de transacties met het buitenland. Men onderscheidt daarbij de lopende rekening en de kapitaalrekening. Op de lopende rekening worden de uitgaven en inkomsten geboekt, die voortvloeien uit het goederen- en dienstenverkeer. Ook de

uit het buitenland ontvangen (respectievelijk daaraan betaalde) inkomsten uit vermogen en arbeid, alsmede de secundaire inkomensoverdrachten staan op de lopende rekening.

De kapitaalrekening geeft een beeld van het kapitaalverkeer met het buitenland.

Budgetdiscipline (stringent begrotingsbeleid)

Een zodanige uitvoering van de begroting, dat eventuele uitgavenoverschrijdingen door beleidsaanpassingen danwel door meevallers worden gecompenseerd. Laatzetelijk zijn de regels van de budgetdiscipline in het Regeerakkoord geformuleerd.

Budgettaire compensatie

Als zich (per saldo) budgettaire verslechteringen voordoen, is in principe compensatie vereist. In beginsel is deze compensatie *specifiek*. Dit betekent een compenserende beleidsaanpassing (omhuiging) op het betreffende begrotingshoofdstuk. Aldus wordt de algemene budgettaire problematiek niet belast.

Vindt geen specifieke compensatie plaats, dan is de verslechtering in principe (een deel van de) algemene budgettaire problematiek. Hiervoor is *generale* compensatie binnen de rijksbegroting vereist. Deze compensatie is derhalve van invloed op de prioriteitstelling van de gehele collectieve sector. Tot generale compensatie kan alleen door de Ministerraad worden besloten.

Collectieve lasten (-druk)

Het totaal van de belasting- en premieontvangsten, vermeerderd met enkele niet-belastingmiddelen. Tot deze laatste worden gerekend de binnenlandse gasbaten, milieuheffingen en opbrengsten uit voorzieningen waarvan het gebruik verplicht is.

De *collectieve lastendruk* is het quotiënt van de collectieve lasten en het nationale inkomen (in %).

Collectieve sector

De collectieve sector kan in drie sectoren worden verdeeld:

- Rijk
  - Overige publiekrechtelijke lichamen (OPL)
  - Sociale verzekeringen
- In de Nationale Rekeningen wordt de gehele collectieve sector aangeduid als de sector overheid. In de Miljoenennota wordt onder de overheid verstaan: het rijk en de OPL.

Operatie Comptabel bestel

Operatie binnen de rijksverheid, gericht op:

- verbetering van de administratieve organisatie op de departementen en invoering van een geïntegreerde kas-verplichtingen administratie (zie ook onder: Geïntegreerde kas-verplichtingen administratie.)
- versterking van de accountantscontrole
- versnelling van de (financiële) informatievoorziening binnen de rijksverheid en tussen regering en parlement
- verbetering van de begrotingspresentatie

Comptabiliteitswet 1976 (CW 1976) De wet die het beheer van 's-Rijks geld en inrichting en beheer van de rijksbegroting goed regelt en die regels geeft omtrent	Deregulering Het afschaffen, vereenvoudigen of stroomlijnen van regelingen en wetten die de overheid oplegt aan bedrijven, instellingen en burgers. Doel hiervan is het verminderen van onnodige bureaucratie en onnodig hoge kosten ten gevolge van ondoelmatige of inefficiënte regelgeving.	Consolidatie De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de rijksbegroting voor dubbelrekeningen als gevolg van het 'kruto-boeken' van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat de feitelijke betaling verricht, als het departement dat bijdraagt, de uitgaven in de begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Hierdoor wordt het rekenkundige niveau van de totale rijksuitgaven en rijksontvangsten hoger dan het feitelijke niveau. Met de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd.	Contractloon(-stijging) (Stijging van) het looninkomen per werknemer als direct gevolg van de afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO) in de private sector en van de afspraken met overheidspersoneel in de collectieve sector. Het verschil tussen de feitelijke toename van het looninkomen per werknemer en de toename van de contractloons is de incidentele loonstijging. Dit verschil wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld promoties, overwerk en in- en uitstroom.	Contractmanagement De politieke en ambtelijke topleiding van een departement delegeert bepaalde bevoegdheden en verantwoordelijkheden aan (hoofden van) organisatieonderdelen. Deze delegatie heeft betrekking op de in te zetten middelen, uitvoering van te verlenen diensten of te leveren prestaties. Vooral als een ander wordt vastgelegd in (interne) «contracten», wordt gesproken van contractmanagement.	Debudgettering Uitgaven die zelf niet op de rijksbegroting staan, maar waarvoor de overheid wel financieel garant staat. Het betreft hier uitgaven die weliswaar niet door de overheid worden gedaan, maar die wel betrekking hebben op terreinen van collectieve zorg. Meest bekende voorbeelden zijn rechtstreeks op de kapitaalmarkt aangetrokken middelen ten behoeve van ontwikkelings samenwerking en woningbouw. Het weer overhevelen naar de begroting wordt rebudgetteren genoemd.	Decentralisatie, Decentralisatie-impuls Het overdragen van meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar lagere overheden. Concreet kan dit leiden tot overheveling van taken (en de daartoe benodigde middelen) van de centrale overheid naar lagere overheden. De Decentralisatie Impuls beoogt dit proces te stimuleren.	Derenrekening Rekening-courantverhouding die het rijksheeft met derden (onder meer de EG). Hierop staan uitgaven en ontvangsten die lopen, omdat zij niet via de begroting (conform CW 1976) niet via de begroting onderdelen van het rijks kunnen worden verrekend.	Febuarinota Zie: Voorlopige Rekening	Functionele classificatie Indeling van begrotingsartikelen en onderdelen daarvan naar onderwerpen van staatszorg. Deze indeling wordt opgesteld met behulp van een codering die is aangebracht in de toelichtende staten.	Grote Efficiency Efficiëntieverbetereiding die samenhangt met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, bij een ongewijzigde organisatie-structuur.	Endogene groei van de belastingopbrengsten De groei van de belastingopbrengsten die, bij een gelijkblijvend fiscaal regime, voortvloeit uit de groei van inkomens en bestedingen.	Europese Monetaire Stelsel (EMS) Stelsel dat is gericht op het creëren van een zone van monetaire stabiliteit in de EG. Het belangrijkste element is een overeenkomst om fluctuaties in de wisselkoersen binnen bepaalde marges te houden.	Europese Politieke Unie (EPU) Het streven van de EG om, naast de interne markt (1-1-1993) en de EMU, te komen tot een versterking van de politieke samenwerking in het internationale optreden van de EG. Andere doelstellingen van de EPU zijn: versterking van de Europese instellingen (o.a. vergroting van het democratisch gehalte), verdieping van de communautaire samenwerking en doelmatiger besluitvorming binnen de EG.	Extrapolatie: géextrapoleerde (meerjaren-)ramingen Ramingen op basis van de veronderstelling dat er geen wijzigingen in het beleid worden aangebracht. Deze veronderstelling houdt in dat rekening houdend met een bepaalde loon- en prijsontwikkeling, wordt uitgegaan van bestaande wettelijke regelingen, concrete afspraken op kabineets- of ministerniveau (inclusief meerjarige omvangs- en kwantificeerbare exogene factoren). Voor zover deze elementen niet van toepassing zijn worden de meerjarenramingen – behoudens de veronderstelde loon- en prijsontwikkeling – gelijk gehouden aan de nieuwe begroting, danwel aan het laatste jaar van de meerjarenramingen waarin al deze elementen wel van toepassing zijn.	Financieringsbehoefte van het rijks De som van het financieringsstekort exclusief debudgetteringen en inclusief vervroegde aflossing van woningwettelingen en de aflossing op de bestaande staatsschuld.	Financieringsstekort (feitelijk) van het rijks Het saldo van de relevante ontvangsten en uitgaven, plus de mutatie in de Derdenrekening.	Financieringsstekort (norm) van het rijks Feitelijk financieringsstekort, inclusief debudgetteringen en exclusief vervroegde aflossingen van woningwettelingen.	Efficiency indicator Een (ken)getal dat de omvang van de inzet van middelen bij de productie van overheidsgoederen en -diensten relateert aan de omvang van die productie, of aan de omvang van de met die productie bereikte effecten.	Effectiviteitsindicator Een (ken)getal dat de mate aangeeft waarin de met de productie van overheidsgoederen en -diensten beoogde prestaties of effecten worden bereikt.	Eerste geldstroom Het onderscheid tussen eerste en tweede geldstroom is van belang voor de economische classificatie van overheidsuitgaven. De eerste geldstroom wordt gekken naar de aard van de uitgaande geldstromen na de eerste ontvangst; niet naar de (eind)bestemming van het geld. Bij de tweede geldstroom wordt gekken naar de aard van de uitgaande geldstromen na de eerste ontvangsten. Hierbij komt de (eind)bestemming van de sector overheid overdrachten binnen de sector overheid (eind)bestemming van de sector overheid	Februariaansluiting Een (ken)getal dat de omvang van de inzet van middelen bij de productie van overheidsgoederen en -diensten relateert aan de omvang van die productie, of aan de omvang van de met die productie bereikte effecten.

Garantie (-verlening door de overheid)
Het zich garant stellen (door de overheid) voor het nakomen van financiële verplichtingen door derden. Bij een *kredietgarantie* bijvoorbeeld, stelt de overheid zich garant om de aflossing en/of rentebetaling te voldoen als de kredietnemer dit niet (tijdig) kan. Andere vormen zijn de exportkredietverzekering en exploitatiegaranties.

Geïntegreerd subsidiebeleid
Verbetering van het beheer van subsidiegelden langs twee «sporen». Het eerste spoor betreft voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies en verbetering van het subsidiebeheer in het algemeen. Het tweede spoor bestaat uit doorlichting van subsidieregelingen op actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid.

Geïntegreerde kas-verplichtingen administratie
Een administratie waarin de aangegane verplichtingen worden geregistreerd, tezamen met de hieruit voortvloeiende betalingen in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegane verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen kunnen worden vastgesteld

Geldcreatie
Verzamelaam voor de vergroting van de geldhoeveelheid als gevolg van:
– liquiditeitstekort van de overheid
– korte kredietverlening door het bankwezen aan de particuliere sector
– toename van de vorderingen op lange termijn van het bankwezen, voorzover daar niet tegenover staat een toename van de aan de banken toevertrouwde spaartegoeden
– toevoer van liquiditeiten vanuit het buitenland.
De geldschepping ten behoeve van de overheid en het netto geldscheppend bedrijf van geldscheppende instellingen vormt de binnenlandse geldcreatie.

Gemeentefonds
Fonds, waarin een deel van de opbrengst van het merendeel van de rijksbelastingen wordt gestort. Uit dit fonds worden jaarlijks uitkeringen gedaan aan de gemeenten, ter dekking van een deel van hun uitgaven.

Generale compensatie
Zie: Budgettaire compensatie.

Gulden financieringsregel (GFR)/«Gulden oriëntatiepunt»
(zie ook bij: Kapitaaldienst/Gewone (lopende) dienst)
De GFR is een norm voor het financieringstekort, die stelt dat voor kapitaaluitgaven (op de kapitaaldienst) mag worden geleend, terwijl dit voor de lopende uitgaven niet het geval is (sluitende gewone dienst). Als «gulden oriëntatiepunt» is de GFR een aanvulling op de bestaande normering (tijdspad financieringstekort).

Herschikking
Als gevolg van een nieuwe prioriteitsafweging het beleid op een bepaald terrein intensiveren, terwijl op een ander terrein beleid wordt ingeperkt («oud voor nieuw»). Per saldo leiden herschikkingen niet tot meer uitgaven.

Inactieven, niet-actieven
Dat deel van de bevolking dat niet in het arbeidsproces is opgenomen. De redenen hiervoor kunnen zeer uiteenlopend zijn: werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid, maar ook leeftijd (gepensioneerd of schoolgaande jeugd) of plaats in de huishouding. De verhouding niet-actieven/actieven speelt een cruciale rol in de vraag of en in hoeverre de koppeling (zie ook: Koppeling(-smechanismen) gehandhaafd kan blijven).

Incidentele loonstijging
Zie: Contractloon(-stijging)

Inflatiecorrectie
Een in de wet geregelde aanpassing van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting, de vermogensbelasting en de successierechten om stijging van de druk van deze belastingen louter ten gevolge van inflatie te voorkomen.

Interne markt
Fase in het Europese integratieproces, die per 1 januari 1993 gerealiseerd zal zijn. Wezenlijk kenmerk is een geheel vrij verkeer van kapitaal, arbeid (werknemers en zelfstandigen), goederen en diensten tussen de EG-lidstaten.

(Fonds) Investeringsrekening
Begrotingsfonds dat wordt gevoed met een bepaald percentage van de opbrengst van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Ten laste van dit fonds komen de investeringspremies, die de belastingdienst in de vorm van een aftrek op de verschuldigde belasting verstrekt aan ondernemers die investeren.

Kapitaaldienst/Gewone (lopende) dienst
(Zie ook bij: Gulden financieringsregel)
Begrotingsstelsel, waarbij de begroting is gesplitst in een deel dat de kapitaaluitgaven (overheidsinvesteringen) bevat en een deel dat de lopende uitgaven (overheidsconsumptie) en de afschrijvingen, samenhangend met de kapitaaluitgaven, bevat.

Kasbasis
Zie: Transactiebasis

Kasverschuiving (kasschuif)
Verschuiving van een betaling ten laste van een bepaald begrotingsjaar naar een volgend danwel voorgaand begrotingsjaar, waardoor de begroting in dat bepaalde dienstjaar wordt ontlast. De begroting van het volgende respectievelijk voorgaande begrotingsjaar wordt dan extra belast.

Kengetal
Een verhoudingsgetal dat inzicht geeft in beleids- of productieprocessen, met name in de effectiviteit daarvan.
Een kengetal betreffende de effectiviteit geeft de mate aan waarin de beoogde prestaties of beleidseffecten worden bereikt.
Een kengetal betreffende de efficiency geeft aan met welke inzet van middelen deze prestaties of beleidseffecten worden bereikt.

Kopkostensubsidies
Subsidies met als doel in heel Nederland sociale huurwoningen van eenzelfde kwaliteit tegen eenzelfde huurprijs te bouwen.

Koppeling(-smechanismen)
Op grond van wet of uit hoofde van een overeenkomst vindt een automatische aanpassing plaats van een bepaalde economische grootte aan het verloop van een andere. Een voorbeeld hiervan is de koppeling van de sociale uitkeringen aan de contractloonontwikkeling in de marktsector.

Kwartaire sector
Collectieve sector plus de semi-collectieve sector (zie aldaar).

Lagere overheden
Gemeenten, provincies en waterschappen.

Loonbijstelling
Zie onder: Prijsbijstelling

Meerjarenramingen
Ramingen van uitgaven en niet-belastingontvangsten voor de vier op het begrotingsjaar volgende jaren.

Modale werknemer en modaal inkomen
Het modale inkomen is het inkomen dat het meest voorkomt. Het wordt benaderd door het brutoloon van een werknemer die nog niet de (procentuele) maximumpremie voor het verplichte ziekenfonds betaalt. De modale werknemer uit de gebruikelijke koopkrachtoverzichten is alleenverdiener, is getrouwd met een niet buitenshuis werkende partner en heeft twee kinderen van zes en twaalf jaar.

Monetaire financiering
Financiering van het tekort door de overheid door het aangaan van kortlopende schuld (ondermeer schatkistpapier en kas- en daggeldleningen) en/of intoring op het bezit aan liquide middelen.

Najaarsnota
Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten noodzakelijk worden geacht. De Najaarsnota moet uiterlijk op 1 december van het lopende begrotingsjaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Nationaal inkomen (NI of NNI)
Waar in de Miljoenennota zonder nadere aanduiding de afkorting NI of NNI wordt gebruikt, wordt de meer volledige aanduiding «netto nationaal inkomen tegen marktprijzen» bedoeld. Dit is de som van de beloningen van alle Nederlandse productiefactoren (ook die in het buitenland), plus het saldo van de kostprijsverhogende belastingen (bijv. de BTW) en kostprijsverlagende subsidies.

Niet-belastingontvangsten (of -middelen)
Alle ontvangsten van de overheid, die niet tot de belastingen worden gerekend. Het betreft hier een zeer heterogene groep ontvangsten.

Nominale bijstelling GF/PF
Toevoeging aan het Gemeente- en Provinciefonds ter compensatie van gestegen lonen en prijzen. De bijstelling wordt bepaald op basis van een gewogen gemiddelde index, waarbij de loonvoetmutatie (exclusief incidenteel) en de prijsmutatie van de overheidsconsumptie worden gewogen met de volume-aandelen van loonrespectievelijk prijsgevoelige uitgaven uit beide fondsen.

Ombuiging

Beleidsmatige verlaging van de collectieve uitgaven en/of verhoging van de niet-belastingontvangsten zonder collectieve-lastenkarakter. IJkpunt voor deze mutaties vormen de meerjarenramingen. Een ombuiging op bijvoorbeeld de uitgaven in een bepaald jaar kan daarom wel samengaan met een stijging van de uitgaven ten opzichte van het voorgaande jaar.

Open-einde regelingen

Regelingen, op grond waarvan derden buiten de overheid recht hebben op een geldelijke bijdrage van de overheid of van de sociale fondsen. Deze derden moeten wel voldoen aan in de regeling vastgestelde voorwaarden. Anders dan door deze voorwaarden, kan de overheid het beroep op een open-einde regeling niet beheersen.

Overheid

Zie: Collectieve sector.

Premiedruk (sociale-)

De opbrengst van de sociale premies in een bepaald jaar, uitgedrukt als percentage van het nationaal inkomen van dat jaar.

Prijsbijstelling

Aanvullende post waarop gelden worden gereserveerd om de extra uitgaven van de departementen (dus niet gemeenten en provincies) ten gevolge van prijsstijgingen te financieren. Een soortgelijke reservering voor loonstijgingen vindt plaats in de aanvullende post loonbijstelling

Primacheques, vervroegde inning

Primacheque: door de belastingdienst geaccepteerd betaalmiddel, waarmee belastingplichtigen hun betaalverplichting kunnen voldoen. Tot nu toe kon de primacheque op de laatste vervaldag worden ingeleverd. Hoewel de bijschrijving op de rekening van de staat pas na de vervaldag plaatsvindt, werd deze betaling toch als tijdig beschouwd.

De vervroegde inning houdt in dat het inleveren op de laatste (werk)dag van de maand niet meer wordt aanvaard. Omdat dit ook geldt voor de maand december (jaargrens), is het gevolg dat de belastingontvangst op kasbasis (zie aldaar) voor het lopende jaar (eenmalig) wordt verhoogd.

Privatisering

Zie onder: Verzelfstandiging

Provinciefonds

Idem als met het Gemeentefonds, alleen nu bestemd voor provincies.

Rebudgettering

Zie bij: Debudgettering.

Rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde overheidsuitgaven

(Zie bij: Debudgettering)

Relevante en niet relevante begrotingsposten

De relevante begrotingsposten zijn alle uitgaven en ontvangsten van het rijk, minus de niet relevante. Deze niet relevante posten betreffen de aflossingen op staatsschuld, de portefeuille staatsschuld en de aan- en ontmuntingen.

Rijksbijdragen

Bijdragen van het rijk aan de sociale verzekeringsfondsen. Het betreft hier niet de betaling van de door het rijk verschuldigde premies, maar de daarvan losstaande bijdragen die naast de premies dienen ter financiering van de sociale verzekeringsuitgaven.

Schatkistpapier

Verzamelnaam voor diverse soorten schuld-bewijzen, uitgegeven door het rijk om de eigen kredietbehoefte te financieren met een korte looptijd. Sinds 1986 wordt de grens tussen «kort» en «lang» gelegd op 2 jaar.

Sociale fondsen

Organen die belast zijn met de uitvoering van de sociale verzekeringswetten. Zij betalen de uitkeringen en voorzieningen, die krachtens deze wetten worden verstrekt. De financiering vindt voor het overgrote deel plaats via de sociale premies en de rijksbijdragen.

Specifieke compensatie

Zie: Budgettaire compensatie.

Specifieke uitkeringen

Uitkeringen van het rijk aan lagere overheden en uitkeringen van het rijk rechtstreeks aan derden, waaraan ook andere lagere publiekrechtelijke lichamen bijdragen. De bestedingsrichting van deze uitkeringen is vooraf aangegeven.

Staatsschuld

Het totaal van de uitstaande geldelijk leningen ten laste van de staat is de bruto staatsschuld. De netto staatsschuld is de bruto staatsschuld, verminderd met de op korte termijn opeisbare vorderingen van de staat.

De bruto staatsschuld is gelijk aan de som van de vaste en de vlottende staatsschuld. De vlottende staatsschuld wordt gevormd door leningen met een oorspronkelijke looptijd van korter dan of gelijk aan twee jaar. Leningen met een oorspronkelijke looptijd van langer dan twee jaar vormen de vaste staatsschuld.

Startbrief

Brief aan de Staten-Generaal (november 1989), bevattende de budgettaire vertaling van het Regeerakkoord 1989. In de Startbrief zijn de meerjarige (1990 - 1994) uitgangskaders vastgelegd voor de rijksbegroting, de sector sociale zekerheid en de zorgsector.

Toonbankuitgifte

Uitgiftesysteem van openbare staatsleningen waarbij de inschrijving gedurende een langere periode open staat. Gedurende deze periode kan de uitgiftekoers worden aangepast. Dit biedt de mogelijkheid om flexibel in te spelen op wijzigende marktomstandigheden.

Transactiebasis

Weergave van uitgaven en ontvangsten in een bepaald jaar houdt in dat deze worden gemeten op het moment dat de economische handeling die leidt tot de uitgave of ontvangst (transactie) plaatsvindt.

Weergave op kasbasis wil zeggen dat de feitelijke (kas)ontvangst of (kas)uitgave als meetmoment wordt genomen. Het is heel goed mogelijk dat de feitelijke kasmutatie en de bijbehorende transactie in verschillende jaren vallen (zie onder Belastingdruk ter illustratie).

Tussenbalans

Brief aan de Tweede Kamer (februari 1991) aangaande belangrijke beleidsaanpassingen om ook in de komende jaren de beleidsdoelstellingen van het kabinet binnen de budgettaire randvoorwaarden te realiseren. Aanleiding voor de Tussenbalans waren de economische vooruitzichten voor de jaren 1992 - 1994.

In eerste aanleg (Miljoenennota 1991) werd gesproken van «Mid-term-review»

Tweede geldstroom

Zie bij: Eerste geldstroom.

Vermoedelijke uitkomsten

Ten tijde van de Miljoenennota voorziene uitkomsten van de begrotingsuitvoering van het lopende jaar.

Verzelfstandiging

Interne verzelfstandiging: delegatie van uitvoerende bevoegdheden en verantwoordelijkheden binnen de rijksoverheid aan organisatie-onderdelen op decentraal niveau. De centrale overheid blijft wel (eind)verantwoordelijk. Een vorm hiervan is het agentschap (zie verder bij: Agentschap). Externe verzelfstandiging: taken van de centrale overheid worden naar private rechtsvormen (bijvoorbeeld een BV of NV) overgeheveld.

Voorinschrijfrekening

Rekening bij de schatkist waarop toekomstige deelneming in staatsschuld wordt aangehouden. De belangrijkste inschrijver is het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds. Het ABP is verplicht het bedrag aan pensioenbijdragen dat van het rijk wordt ontvangen op deze rekening te storten.

Voorjaarsnota

Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting noodzakelijk worden geacht. Deze nota moet uiterlijk op 1 juni bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Voorlopige rekening

Nota, die jaarlijks in februari wordt uitgebracht over de voorlopige realisatie van de begroting van het voorgaande jaar. Wordt ook wel februari nota genoemd.

Zorgsector

De zorgsector omvat de volksgezondheid, met inbegrip van de gezinsverzorging, het kruiswerk en de voorzieningen voor ouderen en gehandicapten.

Vergaderjaar 1991–1992

---

22 300

Nr. 2

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Bijlagen bij de Miljoenennota 1992

1. Budgettaire kerngegevens

	Rekening 1990	Voorjaars- nota 1991	Vermoede lijke uitkomsten 1991	Ontwerp begroting 1992
I. Opbouw Financieringssaldo van het Rijk				
Relevante uitgaven Rijk	186 078	196 533	196 420	203 983
Relevante niet-belastingontvangsten Rijk	26 943	28 012	28 388	28 988
Belastingontvangsten Rijk	136 323	148 075	147 600	153 300
Mutatie Derdenrekening	873	- 920	- 970	875
Financieringssaldo Rijk ¹	- 21 393	- 21 365	- 21 402	- 20 820
Financieringssaldo Rijk, inclusief debudgetteringen, exclusief studieleningen en exclusief VAW (genormeerd)	- 23 635	- 22 634	- 22 671	- 21 141
Idem, in % NI	- 5,2%	- 4¼%	- 4¼%	- 4¼%
II. Financieringssaldi van de collectieve sector				
Financieringssaldo Rijk	- 5,2%	- 4¼%	- 4¼%	- 4¼%
Financieringssaldo OPL	0,0%	- 0,5%	0,0%	0,0%
Financieringssaldo Sociale Fondsen	- 0,6%	+ 0,2%	+ 0,1%	+ 0,2%
Financieringssaldo Collectieve sector	- 5,8%	- 5,0%	- 4,6%	- 4,1%
III. Uitgavenquoten				
Relevante rijksuitgaven	186 078	196 533	196 420	203 983
Debudgetteringen	1 902	1 475	1 475	1 080
Relevante rijksuitgaven incl. debudgetteringen	187 980	198 008	197 895	205 063
Rijksuitgavenquote	41,4%	41,9%	41,4%	41,1%
Collectieve uitgaven incl. debudgetteringen	290 110	281 997	301 550	315 200
Collectieve uitgavenquote	63,9%	62,6%	63,1%	63,2%
IV. Collectieve Lastendruk				
Belastingdruk	31,7%	32,3%	31,9%	31,9%
Premiedruk	19,3%	19,5%	19,5%	19,9%
Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve lastenkarakter	1,2%	1,5%	1,5%	1,6%
Collectieve lastendruk ²	52,2%	53,4%	52,9%	53,4%
V. Nationaal Inkomen				
	454 100	474 500	478 050	498 500

¹ Exclusief debudgetteringen, inclusief vervroegde aflossingen woningwetleningen (VAW) en exclusief studieleningen.

² Deze cijfers zijn inclusief een aantal correcties op de feitelijke cijfers voor de collectieve-lastendruk. De eerste correctie betreft de verwerking van de AAW/AWW-operatie rond de invoering van Oort. Deze omzetting van financiering uit sociale premies naar financiering uit belastingen beïnvloedt vanwege kas/trans-verschillen de feitelijke CLD. Omdat het om een in principe neutrale verschuiving gaat, wordt hiervoor gecorrigeerd. De tweede correctie betreft de omzetting van de KST in een investeringsaftrek. Bij de derde correctie gaat het om de boekhoudkundige verschuiving van de belastingen naar de uitgaven en de niet-belastingontvangsten van de fiscale boetes en de invorderingsrente. De vierde correctie hangt samen met een neerwaartse bijstelling van de premie-ontvangsten door het CBS in 1990 op basis van een correctie van de transactie-opbrengst in de jaren 1987, 1988 en 1989. De vijfde correctie betreft de stelselherziening Ziektekostenverzekering. Deze correctie komt er op neer dat de oploop van de nominale premies na 1990, waaronder die als gevolg van nominale premieverschuivingen van particulier naar collectief, buiten beschouwing blijft bij de toetsing van de collectieve-lastendruk aan de genormeerde waarde. De zesde correctie betreft het buiten beschouwing laten van de daling van de ziektewet-premies als gevolg van de verschuiving van de eerste zes weken ziekte naar de werkgevers.

2. De relevante uitgaven en niet-belasting-ontvangsten 1990, 1991 en 1992 en de meerjarenramingen 1993–1996

2.1 Relevante uitgaven

Hoofdstukken		1990	1991	1992
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp-begroting
I	Huis der Koningin	11,1	11,4	11,7
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	204,1	222,8	229,2
III	Algemene Zaken	53,7	51,3	51,9
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	3,0	3,0	3,1
V	Buitenlandse Zaken	483,0	1 280,8	1 789,7
VI	Justitie	3 816,3	4 038,6	4 184,6
VII	Binnenlandse Zaken	4 281,6	4 441,6	4 513,7
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	30 792,4	31 682,8	33 104,6
IX A	Nationale Schuld	22 968,3	25 100,4	26 634,1
IX B	Financiën	4 256,3	4 423,6	4 012,0
X	Defensie	14 169,2	14 120,3	14 087,0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	14 687,4	14 985,5	15 540,3
XII	Verkeer en Waterstaat	9 067,0	9 186,5	9 338,9
XIII	Economische Zaken	3 733,1	3 786,8	3 570,3
XIV	Landbouw, natuurbeheer en Visserij	3 070,0	3 180,1	3 002,2
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	33 320,2	37 671,1	38 248,2
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	11 535,5	12 453,4	12 199,6
OS	Ontwikkelingssamenwerking	5 264,8	5 682,7	5 980,0
AP	Aanvullende posten	0,0	13,4	1 919,2
GF	Gemeentefonds	13 711,6	14 513,3	15 110,8
PF	Provinciefonds	1 126,4	1 178,4	1 262,4
WIR	Fonds Investeringsrekening	2 333,1	335,0	830,0
RWF	Rijkswegenfonds	1 673,7	1 611,2	1 697,0
MF	Mobiliteitsfonds	65,6	199,9	210,5
EG	Belastingafdrachten EG	5 922,5	6 807,0	7 025,0
CON	Consolidatie	- 520,5	- 560,9	- 573,1
Totaal		186 029,4	196 419,9	203,982,9

1993	1994	1995	1996	Hoofdstukken
Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	
11,7	11,7	11,7	11,7	I
220,5	222,1	225,6	226,1	II
51,0	49,9	49,9	49,9	III
3,1	3,0	3,0	3,0	IV
1 972,9	2 047,9	2 153,4	2 264,4	V
4 276,9	4 315,0	4 351,5	4 371,0	VI
4 511,7	4 524,1	4 533,9	4 554,2	VII
32 644,7	32 888,7	33 065,5	33 557,2	VIII
28 469,9	30 294,0	32 311,6	34 547,8	IX A
3 894,3	3 841,8	3 804,6	3 805,3	IX B
13 814,9	13 598,0	13 610,9	13 548,4	X
14 890,3	14 606,2	15 231,2	15 213,7	XI
8 590,5	8 715,3	8 769,8	8 919,9	XII
3 418,9	3 360,9	3 226,9	3 429,0	XIII
3 010,0	3 050,5	3 060,1	3 061,5	XIV
38 202,0	38 459,4	38 635,0	38 669,4	XV
12 014,2	11 802,4	11 794,4	11 791,9	XVI
6 455,6	6 846,7	7 240,1	7 652,3	OS
6 324,7	12 292,0	17 600,7	23 167,5	AP
15 592,1	15 735,3	15 962,2	16 125,6	GF
1 941,9	1 968,8	1 996,5	2 016,5	PF
730,0	625,0	445,0	235,0	WIR
1 589,4	1 654,0	1 768,0	1 771,2	RWF
195,1	121,5	139,0	128,5	MF
7 328,0	7 721,0	8 128,0	8 552,0	EG
- 546,7	- 545,9	- 545,8	- 670,8	CON
209 607,6	218 209,3	227 572,7	237 002,3	

2.2 Relevante niet-belastingontvangsten

Hoofdstukken		1990	1991	1992
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp- begroting
I	Huis der Koningin	-	-	-
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	6,1	5,4	5,6
III	Algemene Zaken	4,5	10,7	4,1
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	27,0	49,9	23,0
V	Buitenlandse Zaken	195,2	112,9	93,3
VI	Justitie	623,3	656,1	786,5
VII	Binnenlandse Zaken	498,5	404,1	392,2
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	1 242,5	1 206,2	2 270,0
IX A	Nationale Schuld	83,2	209,5	81,0
IX B	Financiën	5 593,7	5 761,1	4 920,1
X	Defensie	710,0	600,5	550,1
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	5 673,0	6 013,4	6 336,3
XII	Verkeer en Waterstaat	2 329,9	1 870,0	2 297,5
XIII	Economische Zaken	6 553,2	8 039,9	7 552,1
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	502,9	435,0	474,2
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	976,3	1 031,8	928,5
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1 699,8	1 857,9	1 830,4
GF	Gemeentefonds	0,7	0,0	0,0
PF	Provinciefonds	0,0	0,0	0,0
WIR	Fonds Investeringsrekening	502,8	425,0	300,0
RWF	Rijkswegenfonds	209,1	125,9	101,0
AP	Aanvullende posten	0,0	133,3	615,0
CON	Consolidatie	- 520,5	- 560,9	- 573,1
Totaal		26 911,2	28 387,8	28 987,8

1993	1994	1995	1996	Hoofdstukken
Meerjaren- raming	Meerjaren- raming	Meerjaren- raming	Meerjaren- raming	
-	-	-	-	I
8,3	8,4	8,4	8,4	II
3,9	3,9	3,9	3,9	III
20,3	23,0	22,8	22,6	IV
88,8	86,5	85,3	82,4	V
900,4	958,0	947,4	947,4	VI
396,8	393,3	393,3	395,8	VII
1 308,5	1 262,2	1 275,5	1 278,0	VIII
81,0	81,0	81,0	81,0	IX A
4 720,1	5 037,3	5 037,1	5 078,1	IX B
536,7	531,7	531,7	531,7	X
6 668,5	6 956,6	6 992,3	7 080,1	XI
2 313,0	2 257,1	2 223,2	2 312,8	XII
7 058,7	6 881,7	6 804,6	6 778,8	XIII
500,6	519,1	520,6	523,2	XIV
953,7	978,6	976,7	972,1	XV
1 661,3	1 624,0	1 638,9	1 638,9	XVI
0,0	0,0	0,0	0,0	GF
0,0	0,0	0,0	0,0	PF
200,0	125,0	75,0	50,0	WIR
86,9	115,5	193,5	158,7	RWF
- 57,0	- 57,0	- 57,0	184,7	AP
- 546,7	- 545,9	- 545,8	- 670,8	CON
26 903,9	27 240,0	27 208,5	27 458,0	

3. De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1991 en 1992

3.1. Vermoedelijke Uitkomsten 1991

	Uitgaven	Waarvan Ontwikkelings- samenwerking	Waarvan niet rele- vante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I Huis der Koningin	11,4			11,4
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	222,8			222,8
III Algemene Zaken	51,3			51,3
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	290,2	287,2		3,0
V Buitenlandse Zaken	6 008,4	4 727,60		1 280,8
VI Justitie	4 038,6			4 038,6
VII Binnenlandse Zaken	4 441,6			4 441,6
VIII Onderwijs en Wetenschappen	31 760,3	77,5		31 682,8
IX A Nationale Schuld	50 790,1		25 689,7 ¹	25 100,4
IX B Financiën	4 872,0	448,4	0,2 ²	4 423,6
X Defensie	14 120,3			14 120,3
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	14 986,2	0,8		14 985,5
XII Verkeer en Waterstaat	9 189,1	2,6		9 186,5
XIII Economische Zaken	3 786,8			3 786,8
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 198,4	18,3		3 180,1
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	37 721,8	50,7		37 671,1
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	12 470,3	16,9		12 453,4
Ontwikkelingssamenwerking		(5 682,7)		5 682,7
Aanvullende posten	13,4			13,4
Gemeentefonds	14 566,0	52,7		14 513,3
Provinciefonds	1 178,4			1 178,4
Fonds Investeringsrekening	335,0			335,0
Rijkswegenfonds	1 611,2			1 611,2
Mobiliteitsfonds	199,9			199,9
Belastingafdrachten aan de EG	6 807,0			6 807,0
Consolidatie	- 560,9			- 560,9
Totaal	222 109,8	(5 682,7)	25 689,9	196 419,9

¹ Betreft aflossing staatsschuld en aankoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën.

² Betreft ontmuntingen.

³ Betreft uitgifte van vaste schuld en verkoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën.

⁴ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden en door het staatsmuntbedrijf afgeleverde munt.

Niet belasting ontvangsten	Waarvan niet rele- vante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2		
5,4		5,4	I	Huis der Koningin
10,7		10,7	II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
49,9		49,9	III	Algemene Zaken
112,9		112,9	IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
656,1		656,1	V	Buitenlandse Zaken
404,1		404,1	VI	Justitie
1 206,2		1 206,2	VII	Binnenlandse Zaken
35 974,0	35 764,5 ³	209,5	VIII	Onderwijs en Wetenschappen
5 875,9	114,8 ⁴	5 761,1	IX A	Nationale Schuld
600,5		600,5	IX B	Financiën
6 013,4		6 013,4	X	Defensie
1 870,0		1 870,0	XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
8 039,9		8 039,9	XII	Verkeer en Waterstaat
435,0		435,0	XIII	Economische Zaken
1 031,8		1 031,8	XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
1 857,9		1 857,9	XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
			XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
				Ontwikkelingssamenwerking
133,3		133,3		Aanvullende posten
				Gemeentefonds
				Provinciefonds
425,0		425,0		Fonds Investeringsrekening
125,9		125,9		Rijkswegenfonds
				Mobiliteitsfonds
				Belastingafdrachten aan de EG
- 560,9		- 560,9		Consolidatie
64 267,0	35 879,3	28 387,8		Totaal

3.2. Ontwerpbegroting 1992

		Uitgaven c.f. ontwerp-begroting	Waarvan Ontwikkelings- samenwerking	Waarvan niet rele- vante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I	Huis der Koningin	11,7			11,7
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	229,2			229,2
III	Algemene Zaken	51,9			51,9
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	283,6	280,5		3,1
V	Buitenlandse Zaken	6 756,0	4 966,4		1 789,7
VI	Justitie	4 184,6			4 184,6
VII	Binnenlandse Zaken	4 513,7			4 513,7
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	33 182,1	77,6		33 104,5
IX A	Nationale Schuld	53 325,5		26 691,4 ¹	26 634,1
IX B	Financiën	4 523,3	511,2	0,2 ²	4 012,0
X	Defensie	14 087,0			14 087,0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	15 541,0	0,8		15 540,3
XII	Verkeer en Waterstaat	9 341,8	2,9		9 338,9
XIII	Economische Zaken	3 570,3			3 570,3
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 022,2	20,1		3 002,2
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	38 299,2	51,0		38 248,2
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	12 216,5	16,9		12 199,6
	Ontwikkelingssamenwerking		(5 980,1)		5 980,0
	Aanvullende posten	1 919,2			1 919,2
	Gemeentefonds	15 163,5	52,7		15 110,8
	Provinciefonds	1 262,4			1 262,4
	Fonds Investeringsrekening	830,0			830,0
	Rijkswegenfonds	1 697,0			1 697,0
	Mobiliteitsfonds	210,5			210,5
	Belastingafdrachten aan de EG	7 025,0			7 025,0
	Consolidatie	- 573,1			- 573,1
	Totaal	230 674,1	(5 980,1)	26 691,6	203 982,6

¹ Betreft aflossing staatsschuld en aankoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën.

² Betreft ontmutingen.

³ Betreft uitgifte van vaste schuld en verkoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën.

⁴ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden en door het staatsmuntbedrijf afgeleverde munt.

Niet belasting ontvangsten c.f. ontwerp-begroting	Waarvan niet rele- vante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2	
			I Huis der Koningin
5,6		5,6	II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
4,1		4,1	III Algemene Zaken
23,0		23,0	IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
93,3		93,3	V Buitenlandse Zaken
786,5		786,5	VI Justitie
392,2		392,2	VII Binnenlandse Zaken
2 270,0		2 270,0	VIII Onderwijs en Wetenschappen
2 081,0	2 000,0 ³	81,0	IX A Nationale Schuld
5 035,9	115,8 ⁴	4 920,1	IX B Financiën
550,1		550,1	X Defensie
6 336,3		6 336,3	XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
2 297,5		2 297,5	XII Verkeer en Waterstaat
7 552,1		7 552,1	XIII Economische Zaken
474,2		474,2	XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
928,5		928,5	XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid
1 830,4		1 830,4	XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur Ontwikkelingssamenwerking
615,0		615,0	Aanvullende posten
			Gemeentefonds
			Provinciefonds
300,0		300,0	Fonds Investeringsrekening
101,0		101,0	Rijkswegenfonds
			Mobiliteitsfonds
			Belastingafdrachten aan de EG
- 573,1		-573,1	Consolidatie
31 103,6	2 115,8	28 987,8	Totaal

4. De Belastingontvangsten

4.1. Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1990, 1991 en 1992

	Realisatie 1990	Ontwerp- begroting 1991	Herziene raming ¹ 1991	Vermoedelijke uitkomst 1991	Raming 1992
I Kostprijsverhogende belastingen	59 635	60 465	62 930	62 505	65 270
a Invoerrechten	2 663	2 730	2 765	2 850	3 010
b Omzetbelasting	37 938	38 200	40 000	39 700	40 900
c Bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's en motorrijwielen	2 615	2 700	2 750	2 750	3 015
d Accijns van lichte olie	3 706	3 925	4 095	4 025	4 460
e Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	1 782	1 855	2 035	2 020	2 250
f Tabaksaccijns	2 086	2 040	2 090	2 070	2 200
g Alcoholaccijns	928	820	900	930	890
h Bieraccijns	566	540	580	600	580
i Wijnaccijns	200	240	180	220	240
j Suikeraccijns	57	55	50	50	55
k Accijns van alcoholvrije dranken	413	385	440	400	420
l Belastingen van rechtsverkeer	3 021	3 190	3 140	3 040	3 150
m Motorrijtuigenbelasting					
1 exclusief toeslag Rijkswegenfonds	2 056	2 125	2 235	2 180	2 350
2 toeslag Rijkswegenfonds	1 459	1 515	1 520	1 520	1 595
3 tijdelijke toeslag Mobiliteitsfonds	145	145	150	150	155
II Belastingen op inkomen, winst en vermogen	76 623	86 985	85 095	85 045	87 980
a Inkomstenbelasting	5 412	6 600	5 700	7 200	6 600
b Loonbelasting	49 051	53 600	54 600	54 400	57 700
c Dividendbelasting	2 303	2 360	2 360	2 360	2 410
d Kansspelbelasting	109	95	110	110	110
e Vennootschapsbelasting	17 371	21 450	19 750	18 400	18 500
f Vermogensbelasting	1 223	1 275	1 285	1 285	1 330
g Successierechten	1 154	1 255	1 290	1 290	1 330
h WIR-premiebelasting		350			
III Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	65	50	50	50	50
IV Totaal Generaal	136 323	147 500	148 075	147 600	153 300
Aandeel van het Gemeentefonds	14 898 ²	13 979 ⁴	14 056 ⁴	14 005 ⁴	15 189 ⁷
Aandeel van het Provinciefonds	1 197 ³	1 128 ⁵	1 134 ⁵	1 130 ⁵	1 285 ⁸
Aandeel van het Rijkswegenfonds	1 459	1 515	1 520	1 520	1 595
Aandeel van het Mobiliteitsfonds	145	145	150	150	155
Aandeel van de Europese Gemeenschappen					
1 in de invoerrechten	2 663	2 730	2 765	2 850	3 010
2 in de omzetbelasting	3 407	3 911	3 883	3 957	4 015
Afdracht aan Investeringsrekening	2 025	1 000 ⁶	650 ⁶	650 ⁶	60 ⁶
	25 795	24 408	24 158	24 262	25 309
Ten bate van de rijksbegroting	110 528	123 092	123 917	123 338	127 991

¹ Zie Tweede Kamer vergaderjaar 1990-1991, 22 116, nr. 1 (Voorjaarsnota 1991)

² 11,46% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en motorrijtuigenbelasting

³ 0,921% van de onder 2 bedoelde opbrengst

⁴ 9,94% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten, de motorrijtuigenbelasting en de WIR-premiebelasting

⁵ 0,802% van de onder 4 bedoelde opbrengst

⁶ De voeding geschiedt conform de besluitvorming inzake het WIR-dossier (Tweede Kamer, vergaderjaar 1990-1991, 21 300 G, nr 6)

⁷ 10,39% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting

⁸ 0,879% van de onder 7 bedoelde opbrengst

4.2. De invloed van fiscale maatregelen op de belastingontvangsten 1992

Als gevolg van fiscale maatregelen nemen de belastingontvangsten in 1992 op kasbasis met 900 miljoen gulden af ten opzichte van de raming bij ongewijzigd fiscaal beleid. Enerzijds treedt een derving op van 1420 miljoen gulden als gevolg van de doorwerking van reeds vaststaande maatregelen, terwijl anderzijds de nog te realiseren maatregelen leiden tot een opbrengst van 520 miljoen gulden. In tabel 4.2.1. is aangegeven om welke maatregelen het gaat, uitgesplitst naar vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgenomen maatregelen. Zowel wijzigingen in de fiscale wetgeving als maatregelen in de uitvoeringssfeer zijn in het overzicht opgenomen.

De reeds vaststaande maatregelen leiden tot een daling van de belastingontvangsten ten opzichte van 1991 met per saldo 1420 miljoen gulden. De belangrijkste positieve invloed gaat uit van maatregelen die in het kader van de Tussenbalans zijn genomen, zoals de verhoging van de benzine- en de dieselaccijns (+ 730 miljoen), de verhoging van de motorrijtuigenbelasting (+ 50 miljoen) en de verhoging van het huurwaardeforfait (+ 325 miljoen). In de uitvoeringssfeer treedt in 1992 ten opzichte van 1991 een derving op van 1175 miljoen als gevolg van het aflopen van de tijdelijke verhoging van het percentage van de automatische voorlopige aanslagregeling in de vennootschapsbelasting. (ongerekend de voorgenomen verlenging op een niveau van 104%; zie hierna). De versnelde inning van belastingen met ingang van 1 oktober 1991 door het wegnemen van de feitelijke tolerantetermijn leidt voorts in 1992 tot een mutatie van de belastingopbrengst ten opzichte van het voorafgaande jaar met 1550 miljoen gulden. Niet in het overzicht opgenomen is het effect van een kasverschuiving die zich in 1990/91 heeft voorgedaan in verband met de ligging van de feestdagen. De opbrengst 1992 komt daardoor ten opzichte van 1991 circa 800 miljoen hoger uit.

Bij het parlement aanhangig zijn thans wetsvoorstellen in verband met de herstructurering van de accijnzen, de invoering van de houderschapsbelasting en de Brede Herwaardering. De positieve invloed van deze maatregelen op de belastingopbrengst 1992 bedraagt per saldo 105 miljoen gulden.

De belastingopbrengst neemt daarnaast in 1992 per saldo met 415 miljoen toe als gevolg van maatregelen, waarvoor nog wetsvoorstellen bij het parlement zullen worden ingediend, alsmede door in 1992 voorgenomen maatregelen in de uitvoeringssfeer. De belangrijkste effecten gaan uit van de tariefmaatregelen in de loon- en inkomstenbelasting (- 355 miljoen), de verhoging van de tabaksaccijns (+ 265 miljoen) en de voorgenomen fasering van de verlaging van het percentage van de automatische voorlopige aanslagregeling in de vennootschapsbelasting (+ 375 miljoen).

Tabel 4.2.1. De invloed op de belastingopbrengst 1992 van reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgestelde fiscale maatregelen; mutaties op kasbasis ten opzichte van 1991 (in miljoenen guldens).

A. Vaststaande maatregelen	
omzetbelasting	- 900
- versnelde inning belastingen per ultimo	+ 25
overig	+ 25
accijnzen	+ 540
- verhoging benzine-accijns per 6-7-1991	+ 190
- verhoging dieselaccijns per 6-7-1991	+ 350
motorrijtuigenbelasting	+ 45
- verhoging ipg-toeslag per 16-7-1991 en	+ 45
- verhoging per 16-9-1991	+ 140
- verhoging dieseltoeslag per 16-7-1991 en per	+ 140
16-9-1991	+ 140
- compensatie wegvervoer per 16-7-1991	- 130
overig (saldo)	+ 5
loon- en inkomstenbelasting	- 450
- versnelde inning belastingen per ultimo	- 450
1991	- 450
- verhoging huurwaardeforfait vanaf 1-7-1991	+ 325
- verroeging afschrijving milieuverdelijke	- 15
investeringen per 1-9-1991	- 15
overig (saldo)	+ 100
vennootschapsbelasting	- 200
- versnelde afschrijving milieuverdelijke	- 200
1991	- 200
- verroegde afschrijving milieuverdelijke	- 65
investeringen per 1-9-1991	- 65
- aflopen tijdelijke verhoging percentage	- 1175
automatische voorlopige aanslagregeling per	- 1175
1-1-1992	- 1175
overig	+ 135
vermogensbelasting	+ 10
Subtotaal	- 1420
B. Aanhangige maatregelen	
- herstructurering accijnzen per 1-1-1992	- 30
- invoering houderschapsbelasting per	+ 20
1-7-1992	+ 20
- brede herwaardering per 1-1-1991 en	+ 115
1-1-1992	+ 115
Subtotaal	+ 105
C. Voorgenomen maatregelen	
- verhoging belastingvrije voet per 1-1-1992	- 1005
- verhoging arbeidskostenforfait per 1-1-1992	- 470
- terugnemen inflatiecorrectie op de	+ 1120
schiffen ten van het tarief LB/B in 1992	+ 1120
- fasering verhoging percentage automatische	+ 375
voorlopige aanslagregeling Vpb in 1992	+ 375
- verhoging tabaksaccijns vanaf 1-1-1992	+ 265
- verhoging motorrijtuigenbelasting per	+ 50
1-1-1993	+ 50
- vermindering stimuleringsbedragen schone	+ 130
auto's per 1-1-1992	+ 130
- aanpassing deelnemingsvrijstelling aan	- 70
EG-richtlijn per 1-1-1992	- 70
- vrijetelling kamerverhuur per 1-1-1992	- 5
- uitbreiding rente-renteseignering per 1-1-1992	+ 25
Subtotaal	+ 415
Totaal	- 900

4.3. De belastingontvangsten in 1991

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste mutaties per belastingsoort ten opzichte van de stand in de Voorjaarsnota 1991.

De ontvangsten aan *omzetbelasting* worden 300 miljoen gulden lager geraamd dan in de Voorjaarsnota. De reden daarvoor is dat het Centraal Planbureau de raming voor de bestedingen (zowel particuliere consumptie als investeringen) neerwaarts heeft bijgesteld.

De geraamde opbrengst aan *accijnzen* is per saldo met 55 miljoen gulden neerwaarts bijgesteld. Deze bijstelling is gedeeltelijk gebaseerd op het kasverloop in de eerste zeven maanden van 1991 en gedeeltelijk op een ander tijdpad bij de invoering van de olie-accijns verhogingen.

Bij de overige *kostprijsverhogende belastingen* is sprake van geringe bijstellingen t.o.v. de Voorjaarsnota. De bijstelling bij de invoerrechten (+85 miljoen gulden) volgt uit het feit dat het Centraal Planbureau de groei van de invoerwaarde opwaarts heeft bijgesteld. De gestegen rente en de gedaalde omloopsnelheid van huizen zorgen voor een minder sterke groei van de opbrengst aan overdrachtsbelasting. De belastingen van rechtsverkeer worden daardoor lager geraamd (– 100 miljoen gulden) dan ten tijde van de Voorjaarsnota.

De geraamde kasopbrengst bij de *inkomstenbelasting* is met 1,5 miljard gulden verhoogd. Dit is het gevolg van de hogere voorlopige aanslagoplegging over de belastingjaren 1990 en 1991 in mei tot en met juli van dit jaar. De inzichten in de transactie-opbrengst over 1988 en 1989 stemmen overeen met de conclusies uit het belastingonderzoek. De hoge voorlopige aanslag-oplegging over 1990 en 1991 hangt onder andere samen met de aangiften over 1990 die tot nu toe zijn binnengekomen (de voorlopige aanslagen 1990 en 1991 waren gebaseerd op een voorlopige schatting). Daarnaast zorgt een verdere stroomlijning van de voorlopige aanslagregeling er voor dat aanslagen sneller worden opgelegd.

De precieze gevolgen voor de transactie-raming zijn nog onduidelijk. Uit het belastingonderzoek (Tweede Kamer, Vergaderjaar 1990–1991, 22 069) kwam naar voren dat er structureel sprake was van een stabilisatie van de transactie-opbrengst inkomstenbelasting, maar dat de effecten van de Oort-maatregelen onzeker waren. Meer zekerheid hierover kan pas worden gegeven bij de evaluatie van de Oort-maatregelen die volgend jaar plaats zal vinden. Dit kan betekenen dat de nu geconstateerde ontwikkeling die in de endogene groei is meegenomen alsnog in de autonome mutaties blijkt te moeten worden verantwoord.

De opbrengst aan *loonbelasting* wordt 200 miljoen gulden lager geraamd dan in de Voorjaarsnota. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat voor 1991 een lagere contractloonontwikkeling dan ten tijde van de Voorjaarsnota wordt verwacht.

De raming van de opbrengsten aan *vennootschapsbelasting* is ten opzichte van de Voorjaarsnota 1991 met 1,4 miljard neerwaarts bijgesteld. De geraamde opbrengsten aan vennootschapsbelasting uit de aardgassector zijn ongewijzigd gebleven.

De neerwaartse bijstelling van de raming van de vennootschapsbelasting resulteert enerzijds uit het feit dat het Centraal Planbureau de winstontwikkeling van NV's en BV's voor 1991 lager raamt dan ten tijde van het CEP 1991. Dit wordt onder andere veroorzaakt door andere inzichten in de ontwikkeling van rentelasten en afschrijvingen.

Daarnaast volgt de bijstelling uit het feit dat op basis van informatie over de aanslagoplegging de ramingen voor de transactie jaren 1989, 1990 en 1991 aanzienlijk zijn verlaagd.

De ramingen van de opbrengsten uit overige *belastingen op inkomen, winst en vermogen* zijn ten opzichte van de Voorjaarsnota niet bijgesteld.

4.4. De belastingontvangsten in 1992

De totale opbrengst aan rijksbelastingen zal in 1992 naar verwachting 153,3 miljard gulden bedragen. De belastingopbrengst groeit daardoor met 5,7 miljard gulden ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst 1991. De belastingopbrengsten die samenhangen met de aardgaswinning zullen naar verwachting in 1992 dalen met 0,2 miljard gulden. De groei van de belastingopbrengst uit de niet-gassector bedraagt derhalve 5,9 miljard gulden.

De toename van de belastingopbrengst wordt per saldo met 0,9 miljard gulden negatief beïnvloed door de gevolgen van autonome maatregelen. De belangrijkste daarvan zijn de tariefmaatregelen in de loon- en inkomstenbelasting (verhoging belastingvrije voet en arbeidskostenforfait en terugnemen inflatiecorrectie op de schijflengten), de verhoging van de benzine-accijns, de dieselaccijns, de toeslag op de motorrijtuigenbelasting, de tabaksaccijns en het huurwaardeforfait, de aanpassing van de deelnemingsrichtlijn en de gefaseerde afbouw van het verhoogde AVAR-percentage.

De endogene groei van de belastingopbrengst bedraagt 6,6 miljard gulden. Het bedrag dat met de inflatiecorrectie is gemoeid, is begrepen in de endogene groei. De opbrengst van het terugnemen van de inflatiecorrectie op de schijflengten in het jaar 1992 is verwerkt in de autonome groei.

In onderstaande tabel is een beknopt overzicht opgenomen van de belastingramingen 1991 en 1992. Een uitgebreid overzicht is opgenomen in bijlage 4.1.

Tabel 4.4.1. Raming belastingopbrengsten (kasbasis)

	Vermoe- delijke uitkomst 1991	Ontwerp- begro- ting 1992	Verschil	
			Absoluut	Procentueel
Kostprijsverhogende belastingen	62 505	65 270	+ 2 765	+ 4,4
waarvan:				
- omzetbelasting	39 700	40 900	+ 1 200	+ 3,0
- accijnzen	10 315	11 095	+ 780	+ 7,6
- overige	12 490	13 275	+ 785	+ 6,3
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	85 045	87 980	+ 2 935	+ 3,5
waarvan				
- inkomstenbelasting	7 200	6 600	- 600	- 8,3
- loonbelasting	54 400	57 700	+ 3 300	+ 6,1
- vennootschapsbelasting	18 400	18 500	+ 100	+ 0,5
- overige	5 045	5 180	+ 135	+ 2,7
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	50	50	0	0
Totaal-Generaal	147 600	153 300	+ 5 700	+ 3,9

De opbrengst aan *omzetbelasting* wordt voor 1992 geraamd op 40,9 miljard gulden. Dit is een toename van 1,2 miljard gulden ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst in 1991. De door het CPB verwachte ontwikkeling van de bestedingen is bepalend voor de endogene groei.

De totale opbrengst aan *accijnzen* neemt met 0,8 miljard gulden toe. De opbrengststijging wordt grotendeels veroorzaakt door de gevolgen van fiscale maatregelen (voorgenomen verhoging van de tabaksaccijns en doorwerking van olie-accijnsverhogingen in 1991). Bij de raming van de endogene groei van de olie-accijnzen en de tabaksaccijns is rekening gehouden met negatieve volume-effecten door de tariefverhogingen. Gedragsreacties op tariefwijzigingen blijven echter moeilijk te voorspellen.

Voor de overige *kostprijsverhogende* belastingen wordt een opbrengsttoename geraamd van 0,8 miljard gulden. De belangrijkste autonome maatregel die hierop van invloed is, is de verhoging van de bijzondere verbruiksbelasting (130 miljoen gulden) die samenhangt met de vermindering van de stimuleringsbedragen van schone auto's. Bij de motorrijtuigenbelasting heeft de verhoging in 1991 een overloopeffect naar de kas van 1992.

De geraamde endogene opbrengststijging bij de invoerrechten bedraagt 160 miljoen gulden. Deze is gebaseerd op de verwachte groei van de goedereninvoer.

De geraamde endogene opbrengststijging bij de bijzondere verbruiksbelasting is gebaseerd op een waardeverhoging van de autoverkoop van ongeveer 5% in 1992.

Bij de motorrijtuigenbelasting wordt een endogene opbrengststijging geraamd, die in lijn is met de verwachte ontwikkeling van het motorrijtuigenpark.

De geraamde opbrengst aan *inkomstenbelasting* voor 1992 bedraagt 6,6 miljard gulden. Dit is een daling van 0,6 miljard gulden ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst 1991. Zoals hiervoor uiteengezet wordt bij de inkomstenbelasting in de kas van 1991 incidenteel een extra hoge opbrengst ontvangen omdat de (nadere) voorlopige aanslagoplegging in 1991 ertoe leidt dat extra opbrengst uit zowel het belastingjaar 1990 als het belastingjaar 1991 in de kas van 1991 wordt ontvangen.

Autonome maatregelen beïnvloeden de stijging van de kasopbrengst in 1992 per saldo met een bedrag van 0,1 miljard gulden. De belangrijkste daarvan zijn de verhoging van het huurwaardeforfait en de verhoging van de belastingvrije voet.

De geraamde opbrengst bij de *loonbelasting* bedraagt 57,7 miljard gulden in 1992. De groei ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst 1991 bedraagt 3,3 miljard gulden. De belangrijkste autonome maatregelen die de opbrengst beïnvloeden zijn de verhoging van de belastingvrije voet, de verhoging van het arbeidskostenforfait en het terugnemen van de inflatiecorrectie op de schijflengten. De endogene groei van de loonbelastingopbrengst is gebaseerd op de verwachte loon- en werkgelegenheidsontwikkeling in de marktsector en de collectieve sector en de nominale groei van de uitkeringen.

De opbrengst van de *vennootschapsbelasting* zal in 1992 naar verwachting 18,5 miljard gulden bedragen waarvan 2,1 miljard gulden afkomstig is uit de aardgassector. Ten opzichte van 1991 wordt een opbrengststijging van 0,1 miljard gulden verwacht. De opbrengst in de aardgassector daalt met 0,2 miljard gulden.

Autonome maatregelen beïnvloeden de opbrengst in 1992 negatief met 0,9 miljard gulden. De belangrijkste daarvan is de gefaseerde afbouw van het verhoogde AVAR-percentages.

De endogene groei van de opbrengst aan vennootschapsbelasting is gebaseerd op de ontwikkeling van het winstinkomen van NV's en BV's.

De overige *belastingen op inkomen, winst en vermogen* nemen per saldo met 135 miljoen gulden toe ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst 1991.

Autonome maatregelen beïnvloeden deze opbrengst negatief voor 80 miljoen gulden. Het betreft hier de gevolgen van de aanpassing van de deelnemingsvrijstelling aan de EG richtlijn voor de dividendbelastingopbrengst.

De belastingdruk

De gecorrigeerde belastingdruk (kasbasis) van het Rijk en de lagere overheden tezamen zal naar huidig inzicht zowel in 1991 als in 1992 31,9% bedragen.

De belastingdruk van de lagere overheden blijft in 1991 en 1992 ongewijzigd op een niveau van 1,3% van het nationale inkomen.

Meerjarige belastingramingen

Bij de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet is aan de Kamer toegezegd dat het Kabinet bij de ontwerpbegroting inzicht zal verschaffen in de ontwikkeling van de belastingopbrengst op middellange termijn.

Een volwaardige meerjarige belastingraming is alleen mogelijk als deze wordt gebaseerd op een actueel inzicht in de middellange termijn ontwikkeling van de economie.

De meest recente middellange termijn prognose is gemaakt ten behoeve van het Economisch Beeld 1992 in april 1991. Een actueel beeld van het CPB voor de jaren 1993 en 1994 is momenteel niet voorhanden. Voor de jaren 1995 en 1996 – die buiten de huidige kabinetsperiode vallen – is nooit een macro-economisch beeld beschikbaar geweest.

Dit heeft tot gevolg dat de meerjarencijfers voor de belastingontvangsten in deze Miljoenennota noodzakelijkerwijs een technisch karakter moeten dragen. Bij de technische extrapolatie zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd.

De actuele belastingraming voor het jaar 1992 is als basis voor de extrapolatie voor de jaren 1993 tot en met 1996 genomen.

Wat betreft het veronderstelde fiscale regime in de periode 1993–1996 is uitgegaan van de gevolgen van vastgestelde en voorgenomen maatregelen.

De raming van de endogene opbrengstgroei – de groei bij ongewijzigd fiscaal regime – sluit aan bij laatste raming waarbij een actueel middellange termijn economisch beeld beschikbaar was (bij het Economisch Beeld 1992 in het voorjaar van 1992, rekening houdend met maatregelen ZW/WAO en loonmatiging langs de lijnen van koopkrachtbehoud). De endogene groei van deze raming is als uitgangspunt genomen voor de extrapolatie voor de jaren 1993 en 1994.

Voor de jaren 1995 en 1996 is de omvang van de endogene groei bepaald op de gemiddelde endogene opbrengstgroei over de jaren 1991 t/m 1994. Voor de raming van de vennootschapsbelasting uit de aardgassector is aangesloten bij de in deze Miljoenennota gepresenteerde gasbatenraming.

Op deze wijze wordt rekenkundig een zo goed mogelijk inzicht verschaft in de ontwikkeling van de belastingontvangsten in meerjarige perspectief, een inzicht dat bovendien nog het beste aansluit bij het meest recente beeld van de economie op de middellange termijn, namelijk dat ten tijde van de Voorjaarsnota 1991.

De hierboven geschetste extrapolatie methode sluit qua methodiek aan bij de gebruikelijke technische extrapolatietechnieken van een aantal uitgavenposten.

Op grond van de hiervoor geschetste methodiek kan de volgende meerjarige belastingraming worden gepresenteerd (in miljarden gulden):

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Kostprijsverhogende belastingen	62,5	65,3	69,6	73,7	77,5	81,5
w.v. – omzetbelasting	(39,7)	(40,9)	(42,6)	(45,3)	(47,3)	(49,5)
– accijnzen	(10,5)	(11,1)	(12,1)	(12,4)	(13,0)	(13,6)
– overige	(12,5)	(13,3)	(14,7)	(15,6)	(16,8)	(18,0)
– indirecte belastingen, passend in EG-harmonisatie	(–)	(–)	(0,2)	(0,4)	(0,4)	(0,4)
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	85,0	87,9	93,4	99,4	104,6	109,6
w.v. – inkomstenbelasting	(7,2)	(6,6)	(6,9)	(7,1)	(7,1)	(7,1)
– loonbelasting	(54,4)	(57,7)	(61,8)	(66,5)	(70,6)	(74,9)
– vennootschapsbelasting	(18,4)	(18,5)	(19,3)	(20,1)	(21,0)	(21,6)
– overige	(5,0)	(5,2)	(5,4)	(5,7)	(5,9)	(6,0)
Niet nader toe te rekenen belastingontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Reservering t.b.v. tweede tranche Tussenbalans basisaftrek oplopend tot 1994	–	–	– 0,3	– 0,6	– 0,6	– 0,6
Totaal-Generaal	147,6	153,3	162,8	172,6	181,6	190,6

Resultaten onderzoek vennootschapsbelasting

Eind vorig jaar is door de Minister van Financiën opdracht gegeven een nader onderzoek in te stellen naar de oorzaken van de tegenvallende opbrengst bij de vennootschapsbelasting. Daarbij moest vooral aandacht worden besteed aan de verschillen tussen de commerciële en de fiscale winstontwikkeling.

De tegenvaller in de vennootschapsbelasting blijkt voor een belangrijk deel te verklaren door de in het verleden gehanteerde wijze van afleiding van de grondslag uit het overig inkomen.

Gebleken is dat de feitelijke grondslagontwikkeling van de Vpb anders is geweest dan in de ramingen was voorzien. De groei van de Vpb-grondslag wordt beduidend beperkt door op een andere wijze rekening te houden met de fiscale afschrijvingen en voorts door op een betere wijze rekening te houden met de rentebaten en -lasten.

Uitgevoerd steekproefonderzoek over het belastingjaar 1988 leerde dat er geen indicaties zijn die wijzen op een significant verschil in ontwikkeling tussen de commerciële en fiscale winstontwikkeling. Hier kon dus geen nadere verklaring van de tegenvaller worden gevonden. Wel bleek dat de verscheidenheid in de fiscale winstontwikkeling bij de Vpb-plichten zeer groot is. Het hanteren van één groeipercentage voor de endogene groei van de vennootschapsbelasting, kan dan gemakkelijk leiden tot grote ramingsmarges.

De uitkomsten van het onderzoek zullen de Kamer worden toegezonden.

WABM-heffingen

In de notitie bekostiging milieubeleid (Tweede Kamer 1991–1992, 21 137, nr. 95) wordt aangegeven dat in de bekostigingssystematiek de

rol van het instrument «algemene bestemmingsheffing» zwaarder wordt aangezet. Tevens wordt het belastingkarakter van de algemene bestemmingsheffing nader onderstreept. Het vroeger wel gehanteerde onderscheid tussen milieu-uitgaven die uit de algemene middelen dan wel uit de opbrengst van de algemene bestemmingsheffing worden bekostigd, vervaagt daarmee. De algemene bestemmingsheffing wordt daarom voortaan algemene bestemmingsbelasting genoemd.

Voor de periode 1991–1994 wordt de volgende opbrengst aan WABM-heffingen geraamd:
(in miljoenen guldens)

	1991	1992	1993	1994
WABM-heffingen	926	1543	1964	2209

5. Horizontale toelichting ten behoeve van de Miljoenennota 1992

Algemeen

In deze bijlage wordt het verloop van de meerjarencijfers zoals die nu door het kabinet zijn vastgesteld, toegelicht. Deze horizontale toelichting heeft aldus betrekking op de stand Miljoenennota 1992, dat wil zeggen de vermoedelijke uitkomsten 1991, de ontwerpbegroting 1992 en de meerjarencijfers 1993-1996. De ontwikkeling in de uitgaven en niet-belastingontvangsten over de jaren heen (horizontaal) wordt toegelicht op het niveau van de beleidsterreinen, zonodig nader uitgesplitst. Indien er geen daling of groei in de cijfers is verwerkt wordt geen toelichting vermeld.

Voor een uitvoerige toelichting op artikelniveau zij verwezen naar de betreffende ontwerpbegrotingen en memories van toelichting.

5.1 De relevante uitgaven 1991 en 1992 en de meerjarenramingen 1993-1996 van het Rijk.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
I Huis der Koningin	11	12	12	12	12	12

De verhoging van de raming vanaf 1992 wordt veroorzaakt door de structurele doorwerking van de arbeidsvoorwaardenmaatregelen overheidspersoneel 1991.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	223	229	221	222	226	226

De stijging van de ontwerp-begroting in 1992 wordt voor een groot deel veroorzaakt door een hogere raming van het budget van de Tweede Kamer, met name samenhangend met de gevolgen van de nieuwbouw. Voorts is er sprake van een personeelsuitbreiding bij de Raad van State en de Algemene Rekenkamer. De daling in 1993 wordt veroorzaakt door het aflopen van de tijdelijke personeelsuitbreiding (3 miljoen) bij de Raad van State en een vermindering van de uitgavenstijging ten behoeve van de Tweede Kamer.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
III Algemene Zaken	51	52	51	50	50	50

De vermindering van de meerjarenramingen in 1994 met (afgerond) 1 miljoen wordt veroorzaakt door (verdere) structurele ombuigingstaakstellingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	3	3	3	3	3	3

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
V Buitenlandse Zaken	1281	1790	1973	2048	2153	2264

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>1. Diversen</i>	454	472	465	459	457	457

De hogere raming in 1992 ten opzichte van 1991 wordt mede veroorzaakt door de reeds gedeeltelijk uitgedeelde prijsbijstellingstranche 1992. De verlaging van de uitgaven na 1992 wordt veroorzaakt door de daling van de middelen die uit de Oost-Europafaciliteit voor Buitenlandse Zaken beschikbaar zijn gesteld, alsmede door de grote efficiëncymaatregelen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>2. Vierde Eigen Middel</i>	827	1318	1508	1589	1696	1807

De stijging in de afdrachten van het zogenaamde «Vierde Eigen Middel» wordt veroorzaakt door de stijgende uitgaven voor de EG die slechts gedeeltelijk door hogere inkomsten uit de andere drie middelen van de EG worden gedekt. Voor een verdere toelichting op de uitgaven voor de EG en de afdrachten van Nederland aan de EG zij verwezen naar bijlage 10 van deze nota.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VI Justitie	4039	4185	4277	4315	4351	4371

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>1. Algemeen</i>	440	442	459	447	464	466

De fluctuaties in de (meerjaren)cijfers ten opzichte van 1991 zijn het gevolg van verschillende – veelal technische – oorzaken. Allereerst is er een daling omdat de personeelsuitgaven van de Directie Vreemdelingen-zaken met ingang van het begrotingsjaar 1992 zijn overgeboekt naar het desbetreffende hoofdbeleidsterrein. Vervolgens is het budgettaire effect van de wijziging van de Vreemdelingenwet (10 miljoen) voorlopig op dit hoofdbeleidsterrein in mindering gebracht. Ook de taakstelling uit hoofde van de grote efficiency is vooruitlopend op de toedeling naar de desbetreffende beleidsterreinen hier verwerkt (1994 en verdere jaren: 25 miljoen). Tot slot is de uitdeling van (een deel) van de prijscompensatie 1992 (14 miljoen) hier verwerkt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. <i>Politie</i>	1341	1357	1377	1396	1407	1414

De toeneming van de geraamde uitgaven na 1991 is overwegend te verklaren aan de hand van de volgende factoren. De politiesterkte neemt geleidelijk toe in het kader van het Nationaal Milieubeleidsplan. Uit het Regeerakkoord worden met name ten behoeve van het wegwerken van achterstanden bij en het verder op peil brengen van de materiële voorzieningen gelden toegekend.

Voorts is er de jaarlijkse volume-groei van 0,5 % en is in het kader van de uitvoering van het wetsvoorstel ter verruiming van de mogelijkheden tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel («Pluk ze») de sterkte verhoogd. Daartegenover is het aandeel van de politie (oplopend tot 10 miljoen in 1994 en de volgende jaren) als invulling van de tussenbalans verwerkt. Bovendien is een gefaseerde overheveling van gelden naar het ministerie van Binnenlandse Zaken ter uitvoering van de herverdeling van de politiesterkte (PKP) verwerkt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. <i>Vreemdelingenzaken</i>	41	83	80	78	78	78

De hogere raming in 1992 houdt verband met het opnemen van de personeelsuitgaven van de directie Vreemdelingenzaken (voorheen onder algemeen), alsmede met de consequenties van de toename van het aantal asielzoekers tot 20 000. De daling na 1992 is het gevolg van het wegvallen van tijdelijke middelen ten behoeve van het wegwerken van achterstanden bij de behandeling van asielzoekers.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Jeugdbescherming en reclassering</i>	380	388	386	380	380	380

De (per saldo) afname in de meerjarencijfers is hoofdzakelijk een gevolg van de in het kader van de tussenbalans te treffen maatregelen. Deze maatregelen hebben voornamelijk betrekking op het aanpassen van de capaciteit van het reclasseringswerk en het bereiken van een besparing op de overhead van de onder deze sector ressorterende beleidsvelden (raden voor de kindbescherming, jeughulpverlening en reclassering). Ingaande 1994 leiden deze maatregelen tot een structurele verlaging van de uitgaven met 20 miljoen.

Een stijging wordt veroorzaakt doordat, conform de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet, de doorberekeningen (voornamelijk eigen bijdragen) niet langer in mindering op de uitgaven worden gebracht, maar als ontvangsten verantwoord.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Delinquentenzorg en jeugdinrichtingen</i>	833	862	882	903	903	903

De toename van de uitgaven ten opzichte van 1991 houdt hoofdzakelijk verband met de uitvoering van de nota «Voorzieningenbeleid delinquentenzorg en jeugdinrichtingen: 1990 – 1994». Deze toename wordt in de jaren 1991 – 1993 beperkt aangezien de in het kader van de

tussenbalans getroffen maatregelen (voornamelijk terughoudend aanstellingsbeleid en temporiseren aanschaffingen in het kader van eerdergenoemde nota) gedeeltelijk op dit beleidsterrein neerslaan.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>6. Rechtspraak en rechtshulp</i>	1004	1053	1093	1119	1136	1147

De oploop in de meerjarencijfers wordt in het bijzonder veroorzaakt door de trendmatige toename in de uitgaven voor rechtshulp en door de uitbreiding van de personeelssterkte bij de gerechtelijke diensten. Deze laatste uitbreiding vloeit voort uit de intensivering van het handhavingsbeleid en de verwachte toename van de werklust als gevolg van de nieuwe wetgeving en beleidswijzigingen. Het gaat hierbij met name om de reorganisatie van de rechterlijke organisatie (inclusief functiewaardering), de effecten van het onder 2 (Politie) genoemde wetsvoorstel «Pluk ze», de uitvoering van het Nationaal Milieubeleidsplan en het intensiveren van de inning van boeten en transacties.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VII Binnenlandse Zaken	4442	4514	4512	4524	4534	4554

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>1. Algemeen</i>	314	368	361	350	350	350

De hogere uitgaven in 1992 ten opzichte van 1991 worden in overwegende mate veroorzaakt door de post loonbijstelling 1991.

De daling in de meerjarencijfers na 1992 wordt met name veroorzaakt door de grote efficiency-taakstelling en de vacaturekorting.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>2. Openbaar bestuur</i>	47	47	47	43	39	37

Het meerjarencijfer in 1994 daalt ten opzichte van 1993 omdat met ingang van 1994 vooralsnog geen uitgaven zijn geraamd in verband met de coördinatie door het ministerie van Binnenlandse Zaken van het sociale vernieuwingsbeleid.

Ook is in 1993 incidenteel een bedrag van 3 miljoen opgenomen ten behoeve van de tegemoetkoming aan gemeenten die bij de heffing van onroerend goedbelasting nog moeten overgaan van de oppervlaktegrondslag naar de waardegrondslag.

De geleidelijke daling van de meerjarencijfers na 1994 hangt samen met de afnemende uitgaven ten behoeve van de wachtgeldregelingen in verband met de herschikking van gemeenschappelijke regelingen en gemeentelijke herindelingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>3. Minderhedenbeleid</i>	28	26	26	15	15	15

De geleidelijke daling in de meerjarencijfers is het gevolg van het voorziene afnemende beroep op de Wet-Rietkerk-uitkering. De verlaging in 1994 ten opzichte van 1993 betreft een beoogde aanpassing van de bijdrage aan de voormalige PCG-gemeenten. De bijdrage wordt tot en

met 1993 via de brede doeluitkering sociale vernieuwing aan deze gemeenten verstrekt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Coördinatie civiele verdediging</i>	2	-	-	-	-	-

Als uitvloeisel van de integratie van de Staf Civiele Verdediging binnen het Directoraat-Generaal Openbare Orde en Veiligheid worden de met de coördinatie van het civiele verdedigingsbeleid samenhangende taken met ingang van de begroting 1992 verantwoord onder hoofdbeleidsterrein 5 «Openbare Orde en Veiligheid».

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Openbare orde en veiligheid:</i>	2737	2819	2882	2928	2940	2966
- algemene bijdragen	2048	2091	2146	2180	2217	2253
- huisvesting	125	79	106	113	120	119
- automatisering	25	55	54	61	66	66
- reorganisatie kosten politie	25	79	79	81	48	36
- brandweer	98	105	98	98	94	96
- overige	416	410	399	395	395	396

De stijging bij de Algemene bijdragen wordt in het bijzonder veroorzaakt door de jaarlijkse volumegroei van 200 formatieplaatsen, alsmede de extra gelden voor het Functiewaarderingsstelsel. Tevens is hierin verwerkt de groei als gevolg van het wetsvoorstel ter verruiming van de mogelijkheden tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel («Pluk ze»), de uitvoering van het Nationaal Milieubeleidsplan en Schengen, alsmede de gelden ten behoeve van de asielzoekerscentra. Voor wat betreft Huisvesting is de stijging hoofdzakelijk het gevolg van de in het regeerakkoord opgenomen gelden.

In de oplopende reeks Automatisering komt tot uiting het resultaat van de maatregelen genoemd in het rapport Werkgroep Politie Budget. Ook is hier een deel verwerkt van de in het regeerakkoord opgenomen gelden.

In de reeks Reorganisatie kosten politie komt de fluctuatie van de invoeringskosten van de reorganisatie tot uiting.

De daling in de meerjarencijfers bij Brandweer veroorzaakt wordt door het aflopen van het project Voorlichting Rampenbestrijding (VORAMP).

De daling in de meerjarencijfers in de categorie Overige is met name het gevolg van het stopzetten (na 1992) van de tijdelijke KMAR-bijstand aan Amsterdam.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>Binnenlandse Veiligheidsdienst</i>	59	61	59	59	59	59

De hogere uitgaven in 1992 ad 2 miljoen ten opzichte van 1991 kunnen verklaard worden door extra uitgaven in verband met de herstructurering van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Management en personeelsbeleid</i>	1200	1143	1089	1081	1090	1087

De daling van de uitgaven in 1992 ten opzichte van 1991 is per saldo het resultaat van een aantal factoren. Naast een verhoging van het WWV-budget in 1991, is tevens sprake van een ingaande 1991 structurele overheveling van een aanzienlijk deel van het WWV-budget naar de begrotingen van het Gemeente- en Provinciefonds. Voorts wordt in 1992 een daling voorzien van het beroep op de rechtspositionele regelingen voor post-actieven Indonesië.

De ontwikkelingen na 1992 worden voor een groot deel verklaard door de volgende factoren.

Een overboeking naar het Gemeente- en Provinciefonds in verband met het na 31 maart 1992 beschikbaar komen van de met de tijdelijke regeling VUT-60 jaar gemoeide middelen voor het decentrale arbeidsvoorwaardenoverleg.

Per saldo treedt een verlaging van het ZVO-budget op in verband met de verlaging van de maximumpremie voor de WTZ-standaardpolis voor bejaarden. Het verlagende effect op de uitgaven wordt deels teniet gedaan door de verhoging van de WTZ-omslagbijdrage voor particulier verzekerden. Daarnaast resulteert de toevoeging inzake de opbrengst verlaging jeugdsalarissen aan het Arbeidsmarkt en Opleidingsfonds in een licht oplopende reeks.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
8. Informatievoorziening en automatiseringsbeleid	55	50	48	48	41	40

De daling in de meerjarencijfers na 1994 hangt samen met het GBA-project. Na 1994 treedt de definitieve fase in en worden slechts voornamelijk exploitatiekosten geraamd met betrekking tot het beheer van het GBA-netwerk.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VIII Onderwijs en Wetenschappen	31682	33104	32644	32888	33065	33557

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Ministerie algemeen:	482	1039	1087	1212	1456	1774
- personeel	195	194	187	184	184	184
- centrale diensten	33	33	33	33	33	33
- automatisering	92	92	85	80	79	77
- internationale betrekkingen	23	19	20	26	26	26
- bemiddeling wachtgelden	30	30	30	30	30	30
- diversen	38	34	34	34	33	32
- loon/prijsbijstelling	71	637	698	825	1071	1391

De vermindering van de personele uitgaven is het gevolg van de personele reductie in het kader van de grote efficiency-operatie.

De kosten van automatisering geven met ingang van 1992 een daling te zien, doordat in ontwikkeling zijnde projecten in de exploitatiefase komen.

Bij Internationale betrekkingen wordt de vermindering in 1992 veroorzaakt door de verwerking in 1991 van een extra bijdrage in het kader van de hulp aan Oost-Europa en een eenmalige overboeking. De verhogingen vanaf 1993 zijn het gevolg van de activiteiten in het kader van de nota 'Grenzen Verleggen'.

Voorts is de structurele overboeking van de cumulatieve incidentele loonbijstelling van de aanvullende post naar de desbetreffende artikelen opgenomen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. <i>Basisonderwijs:</i>	6921	6919	6796	6905	6982	7064
- onderwijsuitgaven	5723	5787	5816	5885	5912	5953
- huisvestingskosten	1111	1037	884	922	964	1005
- vernieuwingsactiviteiten	45	42	42	45	53	53
- onderwijsvoorangsbeleid	42	53	54	53	53	53

De onderwijsuitgaven omvatten de personele uitgaven en de kosten voor materiële instandhouding van het reguliere basisonderwijs alsmede de uitgaven voor onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden, onderwijs in het buitenland, uitgaven inzake onderwijs-projecten buitenlandse zigeuners en overige uitgaven. De stijging van deze onderwijsuitgaven wordt voornamelijk bepaald door de hogere gemiddelde salarissen en door de groei van het aantal leerlingen. De ontwikkeling in de huisvestingskosten wordt veroorzaakt door de doorwerking van de Londo-nabetalingsproblematiek en de met het oog hierop getroffen maatregelen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. <i>Speciaal onderwijs</i>	1600	1626	1647	1686	1720	1764
- onderwijsuitgaven	1380	1420	1438	1470	1499	1536
- huisvesting	202	187	190	197	202	209
- vernieuwingsactiviteiten	8	6	6	6	6	6
- overige uitgaven	10	13	13	13	13	13

In de onderwijsuitgaven zijn opgenomen de personele uitgaven en de kosten voor materiële instandhouding van het speciaal onderwijs. De stijging van deze onderwijsuitgaven wordt veroorzaakt door de geraamde stijging van het leerlingenaantal. De ontwikkeling van de huisvestingskosten kent een overeenkomstig verloop als in het basisonderwijs, doordat het speciaal onderwijs de maatregelen ten gevolge van de Londa-nabetalingsproblemen in het reguliere basisonderwijs volgt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs alsmede lager beroepsonderwijs:</i>	5634	5831	5766	5818	5778	5759
- onderwijsuitgaven	5415	5590	5536	5596	5559	5540
- inventarissen	92	114	121	121	119	119
- projecten	127	127	109	101	100	100

De daling van het leerlingenaantal geeft een, in verband met de vaste kosten, relatief beperkte daling in de meerjarenramingen te zien. Overigens wordt dit effect geneutraliseerd door belangrijke beleidsintensivering als basisvorming, fusiestimulering en convenantseenheden.

In 1991 is voor 21 miljoen gekort op de inventarisuitgaven.

De verhoogde uitgaven voor de projecten in de jaren 1991 tot en met 1993 worden veroorzaakt door de extra middelen ten behoeve van zorgverbreding en activiteiten 2e fase VO.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie:</i>	2787	2845	2763	2773	2762	2779
- onderwijsuitgaven	2642	2615	2498	2488	2468	2485
- inventaris	50	118	157	160	150	150
- projecten	95	112	108	125	144	144

De lagere uitgaven voor inventaris in 1991 ten opzichte van 1992 en latere jaren is met name het gevolg van de reeds in de begroting 1991 toegelichte kasverschuiving. Daarnaast is in 1991 voor 21 miljoen gekort op de inventarisuitgaven.

De oploop bij de projecten wordt veroorzaakt door de startkwalificaties.

De daling van de onderwijsuitgaven met ingang van 1993 is vooral het gevolg van de vermindering van de financiering door O&W van de basis-educatie, het VAVO en het deeltijd-MBO, en een aantal overige bijstellingen, zoals een vermindering van het aantal nabetalingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>Huisvesting voortgezet onderwijs:</i>	780	767	769	761	776	774
- bouw	369	348	366	371	397	403
- rente en aflossing, huren	354	364	350	339	330	324
- overige uitgaven	57	55	53	51	49	47

In verband met de budgettaire problematiek van 1991 is een incidentele verlaging van het bouwbudget aangebracht, die is gerealiseerd door het beperken van bouwprojecten. Tevens worden door middel van het verlagen van het bouwbudget gedurende de komende jaren gelden vrijgemaakt ter dekking van hogere huuruitgaven. Deze hogere uitgaven hangen deels samen met de invoering van het nieuwe vergoedingstelsel voor het voortgezet onderwijs en zijn deels het gevolg van het toenemend gebruik dat van deze wijze van huisvesting wordt gemaakt.

Het rente- en aflossing/huurartikel is bedoeld voor tijdelijke huisvesting. Ondanks de hierboven genoemde uitgavenstijging kent dit artikel een dalend verloop van de uitgaven. Deze uitgaven dalen met de vervallen rente en aflossingen van geëxpireerde leningen, terwijl daar geen uitgaven voor rente en aflossing van nieuwe gegarandeerde leningen meer tegenover staan.

De overige uitgaven bestaan grotendeels uit de vergoeding van investeringskosten van de voormalige VGLO en ULO-scholen. Door het aflopen van de destijds aangegane leningen kent het uitgavenpatroon een dalend verloop.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Huisvesting hoger onderwijs:</i>	367	404	519	511	507	507
- HBO	228	243	365	345	335	335
- universiteiten	135	150	153	165	171	171
- adviseurkosten	4	2	1	1	1	1

De uitgaven voor het HBO lopen in 1992 en in versterkte mate in 1993 voornamelijk op doordat er een rentevergoeding wordt betaald samenhangend met de overdracht van het economisch claimrecht van de gebouwen aan de instellingen. In 1993 is een piek te zien doordat er een kasverschuiving tussen 1993 en 1994 plaatsvindt.

Het wisselend verloop van de uitgaven voor universiteiten en onderzoeksinstellingen wordt veroorzaakt door het tempo waarin deze instellingen hun investeringen verrichten. Het bedrag voor 1991 is extra laag door een verschuiving van 1991 naar 1990. Deze vindt zijn oorzaak in een hoog bouwtempo in 1990.

De daling in de uitgaven voor adviseurskosten hangt samen met de afnemende bemoeienis van O&W met de huisvesting van de academische ziekenhuizen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>8. Hoger beroepsonderwijs:</i>	1599	1832	1800	1808	1747	1768
- structurele bekostiging	1512	1761	1739	1765	1704	1726
- overige uitgaven	87	71	61	43	43	42

Bij de categorie Structurele bekostiging wordt het wisselend verloop van de uitgaven in 1991 t/m 1993 voornamelijk verklaard uit de kasschuif die samenhangt met de overdracht economisch claimrecht onroerend goed. De daling in 1995 is te verklaren uit maatregelen in het kader van de bevordering van de doelmatigheid van leerwegen. De incidentele loonontwikkeling is met ingang van 1991 cumulatief in de meerjarencijfers verwerkt.

Bij de categorie overige uitgaven is de daling te verklaren uit het overbrengen van projectgelden naar de reguliere bekostiging.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>9. Universiteiten, overige instellingen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs:</i>	4570	4680	4514	4536	4556	4610
- universiteiten en academische ziekenhuizen	3855	4011	3945	4016	4042	4078
- rechtspositie	335	333	259	222	201	201
- overige uitgaven	320	336	310	298	313	331

Het stijgende verloop van de meerjarencijfers van de Universiteiten en Academische Ziekenhuizen wordt voornamelijk verklaard door de verwerking van de cumulatieve incidentele loonbijstelling. Het dalend verloop bij de rechtspositionele maatregelen wordt verklaard door een beperking die is aangebracht, vooruitlopend op aanpassing van de regelgeving voor niet-actieven.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>10. Overige uitgaven hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek:</i>	150	-	-	-	-	-
- instituten voor hoger en postacademisch onderzoek	128	-	-	-	-	-
- overige uitgaven	22	-	-	-	-	-

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>11. Onderzoeksbeoefening:</i>	722	738	740	740	744	746
- KNAW, NWO, de wetenschappelijke bibliotheken en de overige instellingen	529	534	534	531	529	528
- internationale instellingen	101	106	109	112	114	112
- overige uitgaven	92	98	97	97	101	106

De incidentele loonontwikkeling is met ingang van 1991 cumulatief in de meerjarencijfers verwerkt.

De toename in de cijfers bij de internationale instellingen wordt veroorzaakt door een stijging van de internationale verdragsverplichtingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>12. Voorzieningen t.b.v. het onderwijs:</i>	383	365	326	323	331	333
- lerarenopleidingen alsmede na-, om- en herscholing	55	55	58	59	63	63
- overige activiteiten op het gebied van voorzieningen	117	98	69	71	73	74
- verzorgingsinstellingen	194	186	173	166	168	169
- onderwijsvoorrangsbeleid	12	13	13	14	14	14
- vakbondsfaciliteiten	5	13	13	13	13	13

Het meerjarig verloop van de overige activiteit wordt verklaard door fluctuaties in het OPSTAP-budget. De daling in de uitgaven voor de verzorgingsinstellingen wordt veroorzaakt door een efficiencykorting op de uitgaven voor deze instellingen, waartoe in het kader van de tussenbalans is besloten.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>13. Wetenschapsbeleid:</i>	173	174	177	179	180	179
- instituten	139	139	140	141	140	140
- projecten	34	35	37	38	40	39

De oploop in het projectenbudget is het gevolg van het toevoegen van extra middelen in verband met internationale onderzoeksfaciliteiten.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>14. Studiefinanciering, rechtspositionele uitkeringen en examens:</i>	5725	5885	5739	5636	5527	5501
- apparaatskosten	176	168	163	161	160	159
- studiefinanciering	4494	4739	4762	4741	4760	4777
- examens	17	16	16	16	16	16
- uitkeringen rechtspositie	587	606	553	487	442	421
- VUT-regeling	138	144	132	202	148	128
- DOP-wet	313	212	113	29	1	0

Het hoger beloop van de uitgaven voor studiefinanciering vanaf 1992 is het gevolg van een samenstel van maatregelen, die deels leiden tot hogere uitgaven (met name de compensatie in de studiefinanciering voor de lesgeldverhoging) en deels leiden tot lagere uitgaven (lagere uitgaven aan beurs) en al dan niet overeenkomstig hogere uitgaven aan leningen.

Daarnaast is er sprake van een stijging van de rentedragende leningen welke (mede) wordt veroorzaakt door de ontwikkeling van het aantal leerlingen.

Als gevolg van het beleid gericht op het verminderen van de wachtgelduitgaven dalen de rechtspositionele uitgaven.

De daling in de uitgaven van de DOP-wet is het gevolg van het aflopen van de DOP-regelingen I en II.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IXa Nationale Schuld	25100	26634	28470	30294	32312	34548

De sterke stijging van de rentelasten wordt voor het overgrote deel veroorzaakt door de groei van de staatsschuld. Daarnaast speelt – vanaf 1992 – de herfinanciering van leningen tegen de rekenrente van 8,75% een rol. Deze rekenrente is namelijk hoger dan de gemiddelde rente van de af te lossen leningen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IXb Financiën	4424	4012	3894	3842	3805	3805

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>EKI</i>	600	440	400	380	360	360

De meerjarenraming voor de exportkredietverzekering is gebaseerd op de verwachting dat de huidige schades als gevolg van de stand van het obligo geleidelijk aflopen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. <i>BF-kredieten</i>	79	68	62	68	69	69

De uitgavendaling in de jaren 1992 en 1993 is met name het gevolg van een onderuitputting in de garantieverlening in 1989 en 1990. Het beroep op de regeling BF is in 1991 weer toegenomen. Hierdoor zullen de uitgaven in 1994 en latere jaren zich naar verwachting ongeveer op het oude niveau stabiliseren.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. <i>Muntwezen</i>	55	39	33	30	29	29

De daling van de reeks muntwezen is het gevolg van een tweetal ontwikkelingen, te weten een daling van de metaalprijzen, met name nikkel, en een gewijzigd muntprogramma (relatief meer productie van lagere denominaties), waardoor er minder muntmetaal benodigd is.

Bovendien is in de raming voor de muntendienst rekening gehouden met een herziening van het systeem van de muntendienst, hetgeen zal leiden tot lagere kosten bij het Rijk.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Materieel departement</i>	115	107	105	107	107	108

De daling van het budget materieel departement in 1992 wordt veroorzaakt door de incidentele verhoging van het budget 1991 voor diverse posten (onder andere Comptabel Bestel en Staatsloterij). De daling die in 1993 optreedt is het gevolg van enkele kleine mutaties.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Materieel Belastingdienst</i>	704	725	689	694	699	702

De stijging van de geraamde uitgaven in 1992 is met name toe te schrijven aan een (structurele) verhoging van het budget voor automatisering. Deze verhoging wordt meerjarig afgevlakt door invulling van ombuigingen (tussenbalans en begrotingsvoorbereiding 1992) en de taakoverdracht OGB aan gemeenten per 1 januari 1992.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>Personeel departement</i>	161	162	160	153	153	153

De daling na 1993 houdt voornamelijk verband met de bijdrage aan de grote efficiency operatie.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Personeel Belastingdienst</i>	1923	1914	1884	1863	1844	1843

De daling in de (meerjaren)raming van de personele uitgaven van de Belastingdienst houdt voornamelijk verband met de bijdrage aan de grote efficiency operatie (wegvallen binnengrenzen EG) en de taakoverdracht OGB aan gemeenten per 1 januari 1992.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
8. <i>Rente teruggave belastingen</i>	564	341	341	341	341	341

De ten opzichte van 1991 (meerjarig) geraamde verlaging van de uitgaven is een gevolg van de voorgenomen aanpassing van de renteregeling per 1 januari 1992.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
9. <i>Diversen</i>	223	216	220	206	203	200

De piek in de uitgaven van 1991 houdt voornamelijk verband met de eenmalige kapitaaldeelname in de European Bank for Reconstruction and Development. De daling in 1992 wordt veroorzaakt door technische verschuivingen binnen het hoofdstuk. Door het voornemen tot stopzetten van de garantieregeling PPM met ingang van 1992 dalen de uitgaven vanaf 1994.

Daar staat een stijging tegenover als gevolg van een comptabel-technische overboeking van Defensie in verband met onroerend-goedbelasting.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
X Defensie	14120	14087	13815	13598	13611	13548
<i>1. Algemeen:</i>	1160	1379	1345	1343	1323	1300
– personele exploitatie	335	335	329	330	323	322
– materiële exploitatie	293	278	282	262	253	252
– infrastructuur/bouw	329	352	335	342	337	327
– overige investeringen	96	88	73	81	79	67
– bijdragen en subsidies	107	106	104	104	104	104
– nog te verdelen prijsbijstelling	0	220	222	224	227	228

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Defensienota. De dalende reeks bij de overige investeringen kan met name worden verklaard door de afnemende investeringen in automatisering en telecommunicatie, verband houdende met de vertraagde vervanging van verschillende systemen en verschuivingen als gevolg van de voortgang van diverse projecten.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>2. Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld:</i>	1514	1561	1554	1551	1577	1577

Het verloop van de uitgaven wordt bepaald door een aantal factoren, waaronder een gewijzigd 'nadienbeleid', de verhoging van de uitkeringen op basis van de Uitkeringswet gewezen militairen en de zogenoemde reserve-overdracht, zijnde een compensatie voor het financiële nadeel van een pensioenbreuk bij dienstverlating.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>3. Koninklijke Marine</i>	2952	2892	2748	2604	2471	2537
– personele exploitatie	1423	1389	1359	1356	1321	1299
– materiële exploitatie	459	432	429	432	454	469
– infrastructuur/bouw	120	110	81	72	90	86
– groot materieel	949	960	879	743	606	683
– subsidies	1	1	1	1	1	1

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Defensienota. Onder andere in verband met deze personeelsreductie vertonen ook de meerjarenramingen voor infrastructuur/bouw een dalend verloop. De daling van de uitgavenraming voor overige investeringen wordt in belangrijke mate veroorzaakt door vertragingen van het kustmijnenvegerproject, de munitie-opbouw en kwaliteitsverbeterende projecten, de aanpassing van het betaalschema van het bevoorradingsschip 'Poolster' en door het schrappen van diverse moderniseringsprogramma's.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>4. Koninklijke Landmacht</i>	5401	5361	5380	5225	5349	5258
– personele exploitatie	3284	3099	2957	2857	2859	2794
– materiële exploitatie	981	950	932	912	899	880
– infrastructuur/bouw	243	248	234	252	224	205
– groot materieel	870	1043	1235	1182	1344	1357
– subsidies en bijdragen	23	21	22	22	22	22

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsvermindering conform de uitgangspunten van de Defensienota. Als gevolg van deze reductie vertonen ook de meerjarenramingen voor materiële exploitatie en infrastructuur/bouw een dalend verloop. Het stijgend verloop van de uitgavenramingen voor overige investeringen wordt met name verklaard door de voorziene uitgaven voor de aanschaf van bewapende helikopters en transporthelikopters.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. Koninklijke Luchtmacht	2800	2606	2502	2597	2617	2604
- personele exploitatie	1347	1246	1219	1194	1144	1074
- materiële exploitatie	610	606	606	608	610	607
- infrastructuur/bouw	155	129	131	141	142	138
- groot materieel	688	625	545	654	721	785

Conform de uitgangspunten van de Defensienota dalen als gevolg van de personeelsvermindering de uitgaven voor personele exploitatie. Deze personeelsvermindering weerspiegelt zich ook in de uitgaven voor infrastructuur/bouw. Als gevolg van de voorgenomen aanschaf van nieuwe transportvliegtuigen laten de meerjarenramingen voor overige investeringen vanaf 1993 een stijgend verloop zien.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. Koninklijke Marechaussee	265	274	286	278	274	272
- personele exploitatie	223	223	227	225	222	220
- materiële exploitatie	22	22	22	22	22	22
- infrastructuur/bouw	12	17	26	20	19	19
- groot materieel	8	12	11	11	11	11

De uitgaven voor personele exploitatie dalen na 1993 als gevolg van de personeelsreducties. In de eerste jaren wordt deze daling teniet gedaan door de gefaseerde opwaardering van functies. Door een verschuiving van in 1991 aan te schaffen automatiseringsmiddelen naar latere jaren wordt de stijging bij de post groot materieel van 1991 naar 1992 verklaard.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. Civiele verdediging:	28	14	0	0	0	0
- personele exploitatie	20	11	0	0	0	0
- materiële exploitatie	7	3	0	0	0	0
- infrastructuur/bouw	1	0	0	0	0	0

Met ingang van 1993 zullen de activiteiten van het Korps Mobiele Colonnas worden beëindigd.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening, en Milieubeheer	14 985	15 540	14 890	14 606	15 231	15 214

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Centrale sector	194	204	184	176	172	167

De verhoging in 1992 wordt veroorzaakt door het budget ten behoeve van de voorbereiding van de nieuwbouw VROM. De daling vanaf 1993 wordt deels verklaard door het wegvallen van dit budget. Andere oorzaken van deze daling zijn de aflopende uitgavenreeksen ten behoeve van het flankerend beleid, de ontwikkeling van SBB en de BTW-compensatie.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. <i>Bouwbeleid</i>	13	14	14	14	11	11

Aangezien de bijdrage van VROM aan het Stimuleringsfonds Architectuurbeleid (ad. 3 miljoen) voorsnog tot en met 1994 is verwerkt ontstaat in 1995 een daling van de uitgaven van 3 miljoen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. <i>Volkshuisvesting algemeen</i>						
<i>beheer en diversen</i>	309	316	297	299	298	294
– personeel DGVH	128	138	128	122	121	121
– materieel DGVH	133	134	122	131	132	131
– onderzoek DGVH	23	22	26	25	24	21
– overige	25	22	21	21	21	21

De stijging van de personele uitgaven van DGVH in 1992 is met name het gevolg van het aantrekken van extra tijdelijk personeel ter voorkoming van oplopende werkvoorraden bij de afhandeling van subsidie-aanvragen en voor de inhuur van externe deskundigen op het gebied van de informatievoorziening en automatisering.

De lichte stijging van de materiële uitgaven in 1992 en de geleidelijke daling daarna worden voornamelijk veroorzaakt door de afwikkeling en implementatie van projecten in het kader van het financieel management volkshuisvesting, waarvan het zwaartepunt in 1992 is komen te liggen; de stijging van de uitgaven in 1994 en 1995 is het gevolg van met name de in deze jaren benodigde reservering voor bestuurskosten in het kader van de implementatie van de Nota Volkshuisvesting. De stijging van de uitgaven voor onderzoek DGVH in 1993 t/m 1995 wordt veroorzaakt door de kosten van de in die jaren te verrichten onderzoeken naar woningbehoefte en kwaliteit van de woningvoorraad (WBO/KWO).

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Objectsubsidies</i>	8207	8355	8055	7568	7912	7764
a. actief deel	586	565	900	1122	1321	1492
b. niet-actief deel	7621	7790	7155	6446	6591	6272

Met ingang van de begroting 1992 wordt een nieuwe indeling van de begrotingsartikelen gepresenteerd, dit om het specifieke karakter van de Volkshuisvestingsbegroting tot uitdrukking te brengen. Gekozen is voor een tweedeling die met name tot uitdrukking komt bij de raming voor de objectsubsidies:

een actief deel omvattende de artikelen waarop met ingang van het begrotingsjaar 1992 nog nieuwe verplichtingen kunnen worden aangegaan;

een niet-actief deel, waarop met ingang van het begrotingsjaar 1992 geen nieuwe verplichtingen worden aangegaan.

De totale raming van de objectsubsidies geeft in de periode 1992–1996 een wisselend beeld te zien.

In het navolgende wordt afzonderlijk ingegaan op het actieve en het niet-actieve deel.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>4a. Objectsubsidies actief</i>	586	565	900	1122	1321	1492
- garanties	21	34	34	27	27	27
- bijzondere aandachtsgroepen	444	398	444	457	461	472
- subsidies marktsector	94	78	70	91	91	69
- budget sociale woningbouw	-	-	-	199	392	580
- budget kopkosten	-	-	341	330	318	302
- budget						
huurverlagingstoelagen	-	-	-	18	32	42
- afkoop renteloze leningen	12	40	11	-	-	-
- boekwaardeverlaging huurwoningen	15	15	-	-	-	-

Het verloop van de uitgaven voor objectsubsidies van actieve regelingen wordt veroorzaakt door tal van factoren.

Het verloop van de uitgaven voor garanties is voornamelijk het gevolg van een tweetal kasverschuivingen van 1991 naar 1992 en van 1992 naar 1993.

De daling van de uitgaven voor bijzondere aandachtsgroepen van 1991 naar 1992 is met name het gevolg van de daling van de uitgaven voor uitfinanciering van in het verleden aangegane verplichtingen voor verzorgingstehuizen bejaarden. De stijging van de uitgaven vanaf 1992 wordt veroorzaakt door een toename van de uitgaven voor gehandicapten in verband met het gehanteerde groei-model. De stijging wordt vanaf 1994 mede bepaald door een ombuiging in 1992 en 1993 op de uitgaven ten behoeve van knelpunten ouderenbeleid.

Als gevolg van een daling van de programma's voor premie C dalen in de periode 1991-1993 de uitgaven aan subsidies voor de marktsector. Daartegenover staat een stijgende tendens door een stapeling van jaargangen bij de jaarlijkse bijdragen voor huurwoningen beleggers. Het hogere niveau voor de uitgaven in 1994 en 1995 wordt veroorzaakt door een verandering van de betaalsleutel van de programma's premie C in 1992 en 1993.

De stijging van de uitgaven voor sociale woningbouw en huurverlagingstoelagen wordt veroorzaakt door nieuwe gunningen die van jaar op jaar plaatsvinden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>4b. Objectsubsidies niet-actief</i>	7621	7790	7155	6446	6591	6272
- jaarlijkse bijdragen oude regeling huurwoningen	1452	1441	1016	704	901	626
- jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP	3943	4140	4651	4762	4975	4999
- kopkosten	218	116	39	2	-	-
- bijdragen ineens verbetering huurwoningen	1184	1316	701	300	121	122
- jaarlijkse bijdragen koopwoningen	808	777	748	678	594	525
- overige	16	-	-	-	-	-

Het verloop van het totaal van de uitgaven voor objectsubsidies van de met ingang van 1992 niet meer actieve regelingen laat een dalende tendens zien. Deze dalende tendens wordt veroorzaakt doordat het uitgaven betreffen op basis van verplichtingen aangegaan tot en met 1991 en wordt versterkt door de budgettaire gevolgen van de trendmatige huurverhoging van 5,5% per jaar.

Tegenover deze daling van de totale uitgaven staat een stijging van de uitgaven voor Jaarlijkse bijdragen oude regelingen huurwoningen in 1995 en een stijging van de uitgaven Jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP. De stijging van de uitgaven voor oude regelingen in 1995 wordt voornamelijk veroorzaakt door de stalling van enkele kasverschuivingen van het DGVh op dit onderdeel. De stijging bij de Jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP wordt veroorzaakt door het 'ontdynamiseren' van de subsidies, hetgeen leidt tot het naar voren halen van kasbetalingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>5. Subjectsubsidies</i>	1953	2102	2160	2291	2475	2670
– individuele huursubsidie	1876	2033	2097	2228	2412	2607
– huurgewenningsbijdragen	9	4	1	–	–	–
– vergoeding verhuurders	68	65	62	63	63	63

Het verloop van de uitgaven voor huursubsidie (IHS) wordt bepaald door het aantal IHS-ontvangers en de gemiddelde bijdrage.

Er wordt een toename van het aantal IHS-ontvangers voor de gehele meerjarenperiode verwacht, waarbij is rekening gehouden met sociaal-economische en demografische factoren en de toename van het aantal asielzoekers en gedoogden.

Verder worden de uitgaven voor IHS beïnvloed door de te nemen maatregelen ter beheersing van het niveau van de uitgaven en ter bevordering van de doelmatigheid van de IHS-uitgaven. Deze maatregelen zijn voor een belangrijk deel reeds bij de begroting 1991 aangekondigd. Daarnaast gaat het om maatregelen die getroffen zijn in het kader van de tussenbalans. Het voornemen bestaat om de maatregelen per 1 juli 1992 te effectueren.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>6. Leningen</i>	731	634	516	417	345	426
– woningwet woningen	87	80	5	–	–	–
– liquiditeitstekorten	571	485	433	348	238	152
– overige	73	69	78	69	107	274

Met ingang van 1988 worden geen nieuwe rijksleningen meer verstrekt ten behoeve van de financiering van woningwetwoningen.

De uitgaven ten gevolge van de rijksfinanciering van liquiditeitstekorten dalen sterk in verband met de op nul gestelde huur en kostenparameters. Hierdoor worden na afloop van het eerste exploitatie-tijdvak van 10 jaar geen leningen meer verstrekt.

De uitgaven ten behoeve van Leningen overige zijn relatief laag; de stijging in 1995 en 1996 hangt samen met het verschil tussen de geëxtrapoleerde budgettaire gevolgen van de voorgestelde maatregelen en de ombuigingstaakstelling.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>7. Stadsvernieuwing en verstedelijking</i>	1287	1438	1216	1229	1378	1311
– infrastructuur en locatiesubsidies	133	280	179	188	201	201
– stadsvernieuwing	1154	1158	1037	1041	1177	1110

De verhoging van de uitgaven voor het Algemeen Milieubeheer wordt ondermeer veroorzaakt door het feit dat het bedrag dat in 1991 en volgende jaren beschikbaar is voor de financiering van de uitvoering van de NMF-activiteiten door de lagere overheden is toegenomen. De toegevoegde gelden ten behoeve van het inlopen van de achterstanden met betrekking tot de handhavingstaken die door de provincies moeten worden uitgevoerd worden vanaf 1992 in het Provinciefonds opgenomen, hiermee wordt de daling in 1992 verklaard. In het kader van het NMF vindt ook een intensivering plaats van de stimulering van de ontwikkeling van milieutechnologie en van milieuzorg-systemen. De bijgeboekte NMF-gelden nemen per jaar toe totdat in 1994 het structurele niveau wordt bereikt. Een uitzondering daarop wordt gevormd door de NMF-plus-gelden voor de vergoeding van apparaatskosten opgenomen. Deze gelden worden vanaf 1995 in het Provinciefonds opgenomen. Hierdoor daalt het budget voor Algemeen Milieubeheer na 1994. Voor Afvalstoffen geldt een progressieve ontwikkeling tot 1995, daarna treedt een stabilisatie op. De achtergrond hiervan is dat er stapsgewijs een nieuwe inzamel- en verwerkingsstructuur geïmplementeerd zal worden. Daarnaast zullen er voor de verschillende prioritaire stoffen successievelijk maatregelen getroffen worden om hergebruik en preventie te stimuleren. Deze voorzieningen dienen voor het jaar 2000 gerealiseerd te worden.

De uitgaven ten behoeve van Drinkwater, water en bodem stijgen vanaf 1991 als gevolg van een intensivering van de bodemsaneringsoperatie waartoe werd besloten in het regeerakkoord. De stijging na 1992 kan worden verklaard doordat binnen DGM extra gelden zijn vrijgemaakt voor de uitvoering van de stimuleringsregeling voor bodembescheringsgebieden. De uitgaven ten behoeve van de Tijdelijke Opslagplaatsen komen na 1992 te vervallen.

9. Milieubeheer	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- algemeen milieubeheer	995	1085	1178	1254	1257	1258
- afvalstoffen	68	75	96	123	133	137
- drinkwater, water, bodem	245	277	309	321	336	336
- luchtreiniging	149	184	194	193	191	191
- geluid-/omgevingskwaliteit	105	107	114	115	108	108
- overige	160	182	181	188	189	191

8. Rijksplanologische dienst	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Het verloop van de uitgaven wordt met name veroorzaakt door toevoeging van een aftlopende reeks ten behoeve van een automatiseringsproject bij de RPD.	62	66	66	64	64	64

De uitgaven voor Infrastructuur- en lokatiesubsidies worden in de periode 1991 en 1992 sterk bepaald door een aantal kasverschuivingen. In de periode vanaf 1993 wordt de stijging in deze uitgaven voornamelijk veroorzaakt door het te voeren ruimtelijk ordeningsbeleid. Met ingang van 1993 is het Stadsvernieuwingfonds met 150 miljoen verlaagd. Daartegenover staat dat het resterende budget voor de verbetering van particuliere huurwoningen vanaf 1992 in het Stadsvernieuwingfonds wordt opgenomen. Daarnaast heeft een kasschuif ad 125 miljoen plaatsgevonden van 1991 naar 1995 waarvoor in 1996 compensatie ad 50 miljoen wordt verleend.

De raming voor Bestrijding Luchtverontreiniging stijgt in 1992 onder andere als gevolg van een bijdrage in 1991 aan de SVV-problematiek van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Daarnaast is de stijging het gevolg van extra gelden die in het kader van het NMP zijn toegevoegd.

De stijging van de uitgaven ten behoeve van Geluid en omgevingskwaliteit in 1993 heeft betrekking op de onderdelen Gebiedenbeleid en Sanering verkeers- en industrielawaai. Voor Gebiedenbeleid zijn gelden in het kader van het NMP aan dit artikel toegevoegd en voor Sanering verkeers- industrielawaai geldt dat het budget voor 1992 daalt als gevolg van enkele compensaties en overhevelingen. De daling in 1995 is het gevolg van een betere aansluiting tussen kas en verplichtingen, waardoor de kasbudgetten tot en met 1994 opgehoogd zijn.

Voor de Overige artikelen geldt dat de stijging na 1992 het gevolg is van de overheveling vanuit alle werkartikelen naar het personeelsartikel in verband met het apart zichtbaar maken van de kosten als gevolg van niet-reguliere werkzaamheden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>10. Rijksgebouwendienst</i>	917	969	852	949	978	919
– personeel	79	85	85	85	85	85
– huren	180	191	178	178	182	195
– alternatieve financieringen	31	37	64	70	75	75
– onderhoud en exploitatie	158	192	170	179	151	157
– investeringskosten rijksdiensten	327	257	144	168	178	116
– JR120/Justitie	–	66	68	127	164	149
– investeringen en huren tbv derden	95	95	95	95	95	95
– overige	47	46	48	47	48	47

Het hoofdbeleidsterrein Rijksgebouwendienst laat aanzienlijke fluctuaties in de uitgaven in de jaren 1991 t/m 1996 zien. Enerzijds wordt dit veroorzaakt doordat het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit (Sacri) vervroegd in de jaren t/m 1990 werd uitgevoerd, anderzijds zijn middelen toegevoegd, die vrij zullen komen door de verkoop van rijksgronden en -panden en welke bestemd zijn voor herhuisvesting rijksdiensten. Tenslotte leiden diverse ombuigingen en taakstellingen tot een verdere afname van de beschikbare middelen.

Een en ander wordt vooral zichtbaar op het artikel Investeringskosten rijksdiensten. Vooral in 1991 geeft dit artikel een relatief hoog beschikbaar bedrag te zien. Enerzijds heeft dit te maken met het koppelen van een deel van de investeringsuitgaven aan de ontvangsten op grond van de afstoot van gronden en panden (als gevolg van een hogere ontvangstenraming zijn de uitgaven verhoogd), anderzijds is dit een gevolg van het feit dat in dat jaar de uitgaven voor JR 120/Justitie (het in het Regeerakkoord overeengekomen programma ter oplossing van de investeringsproblematiek van justitiële diensten) nog ten laste van dit artikel worden verricht. Met ingang van 1992 wordt voor deze uitgaven een nieuw artikel aan de begroting van de Rijksgebouwendienst toegevoegd, t.w. JR 120/Justitie. De daling van de uitgaven in 1996 wordt ondermeer veroorzaakt doordat voor 1996 minder verkoopopbrengsten zijn geraamd. Tevens zijn diverse begrotingsoverhevelingen binnen de Rijksgebouwendienst voor de financiering van het MPR 1992–1996 hier oorzaak van.

De beschikbare middelen voor Huren en Alternatieve financieringen laten gezamenlijk een stijgend verloop zien. Oorzaak hiervan is dat steeds meer huisvestingsoplossingen via dit beleidsterrein worden gerealiseerd. Compensatie wordt nagenoeg steeds binnen de beschikbare middelen bij de Rijksgebouwendienst gevonden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>11. Kadaster vastgoed informatie</i>	317	357	352	345	341	330

De uitgavenontwikkeling bij het Kadaster wordt verklaard door het met ingang van 1992 uit te voeren Kadaster Ondernemingsplan. Dit plan vergt aanvankelijk hoge investeringen, hetgeen de stijging van de uitgaven in 1992 veroorzaakt. In de jaren daarna zullen als gevolg van die investeringen onder meer efficiency-effecten optreden die de daling in de reeks verklaren.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XII. Verkeer en Waterstaat	9186	9339	8591	8715	8770	8920

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>1. Algemene departementale aangelegenheden:</i>	1515	1564	1519	1455	1453	1453
– apparaatsuitgaven pers.	1164	1073	1036	986	986	986
– apparaatsuitgaven mat.	204	187	189	185	185	185
– overige uitgaven	147	304	294	284	282	282

In verband met de privatisering van de Rijksluchtvaartschool (RLS) in 1992 dalen de apparaatsuitgaven.

De overheveling van de Wet Uitkeringen Wegen naar het Gemeente- en Provinciefonds veroorzaakt een daling van de apparaatsuitgaven personeel in 1993.

Daarnaast heeft er in 1992 een verschuiving plaatsgevonden van apparaatsuitgaven personeel naar de categorie 'overige uitgaven' (vorming en opleiding). Deze verschuiving heeft geleid tot een verhoging van de overige uitgaven.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>2. Verkeersveiligheid:</i>	66	65	64	63	63	63

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>3. Algemeen waterstaatsaangelegenheden:</i>	183	195	204	205	206	208
– overige uitgaven rijkswaterstaat	89	86	82	83	84	86
– afgifte documenten door de RDW en de PTT	49	63	85	86	89	89
– overige uitgaven RDW	45	46	37	36	33	33

De stijging bij de uitgaven voor afgifte van documenten door de Rijksdienst voor het Wegverkeer en de PTT met ingang van 1992 hangt samen met de invoering van het nieuwe kenteken-registratiesysteem. De overige uitgaven zijn met ingang van 1992 lager geraamd vanwege de afronding van de ontwikkelingsfase van het nieuwe kenteken-registratiesysteem.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Infrastructuur waterstaat:</i>	1187	1271	406	376	402	355
- aanleg en verbetering scheepvaartwegen/havens	196	222	226	189	223	194
- wet uitkering wegen	865	884	-	-	-	-
- stedelijke verkeersvoorzieningen	24	31	52	59	52	47
- bijdrage aan het RWF	3	15	15	23	28	19
- overige uitgaven	99	119	113	105	99	95

De fluctuaties tussen de jaren in de raming voor aanleg en verbetering scheepvaartwegen en havens vloeien voort uit het verwachte uitgavenverloop van de verschillende projecten in het kader van het meerjarenprogramma scheepvaartwegen en havens. In het kader van SVV deel d vindt bovendien een intensivering plaats.

De stijging van de raming voor de Wet Uitkeringen Wegen is gebaseerd op de verwachte trendmatige groei van het wagenpark met 2,2%. De Wet Uitkeringen Wegen wordt met ingang van 1993 overgeheveld naar het Gemeente- en het Provinciefonds (deze overheveling is een jaar vertraagd).

De uitgaven voor stedelijke verkeersvoorzieningen nemen toe in het kader van SVV deel d.

In de post bijdrage aan het RWF zijn de van VROM afkomstige gelden voor geluidschermen, gelden van Economische Zaken inzake ISP-bijdragen en SVV-gelden ten behoeve van fietsvoorzieningen opgenomen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Conditionering waterstaat:</i>	1035	1086	1157	1236	1208	1022
- stormvloedkering nieuwe waterweg	120	166	122	146	130	72
- onderhoud scheepvaartwegen en havens	271	324	346	341	356	287
- wet verontreiniging oppervlaktewateren	83	63	87	108	119	86
- versterking primaire waterkeringen	163	138	157	150	146	148
- onderhoud en bijdragen overige waterkeringen	145	153	154	158	160	160
- onderhoud en bijdragen waterhuishouding	63	57	61	67	67	67
- overige uitgaven	190	185	230	266	230	202

Het uitgavenpatroon bij de stormvloedkering Nieuwe Waterweg fluctueert in verband met het bestaande uitvoeringsprogramma.

Op het terrein van onderhoud scheepvaartwegen en havens hebben intensiveringen tot en met 1995 plaatsgevonden in het kader van SVV deel d.

De stijging van de uitgaven WVO hangt samen met de in de Derde Nota Waterhuishouding voorziene maatregelen. Na 1995 dalen de uitgaven in verband met het verdwijnen van de uitkeringsregeling zuurstofbindende stoffen.

Uitgaven in het kader van Deltawerken en rivierdijken zijn met ingang van 1992 opgenomen bij het artikel versterking primaire waterkeringen. In 1991 vallen deze uitgaven onder overige uitgaven.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>inrichting en ontwikkeling IJsselmeerpolders:</i>	135	139	131	97	64	53

De daling in de uitgaven vloeit voort uit de geleidelijke afronding tot 1996 van de taken van de voormalige Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en de versoering in de uitvoering van de bestuursovereenkomst met Almere.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Openbaar vervoer en goederenvervoer:</i>	4716	4660	4749	4963	5050	5486
- bijdragen openb. vervoer	3833	3696	3734	3552	3625	3717
- bijdragen infrastructuur openbaar vervoer en goederenvervoer per spoor	592	656	707	1086	1102	1441
- onderzoek en ontwikkeling	32	61	67	66	74	63
- overige uitgaven	259	247	241	259	249	265

De bijdragen openbaar vervoer groeien jaarlijks met 2% in verband met de vervangingswaardeproblematiek. Daartegenover staat een structurele beperking van de uitgaven (oplopend tot 420 miljoen in 1994) als gevolg van de tussenbalans-maatregelen ter vermindering van de subsidies aan het openbaar vervoer.

De groei bij de bijdragen infrastructuur openbaar vervoer en bij onderzoek en ontwikkeling vindt plaats in het kader van SVV deel d.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
8. <i>Luchtvaartaanlegingen</i>	149	148	185	175	194	165

De stijging in 1993 wordt veroorzaakt door de isolatiekosten rond vliegveld Beek. In 1994 vindt een toename plaats als gevolg van de bijdrage ten behoeve van Zestienhoven, terwijl de isolatiekosten rond Beek in dat jaar weer dalen. In 1996 worden geen isolatiekosten ten behoeve van Beek meer gemaakt.

Vanaf 1992 maakt de RLS, in verband met de privatisering, geen onderdeel meer uit van dit beleidsterrein.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
9. <i>Zeescheepvaart en maritieme aanlegingen:</i>	161	171	134	105	90	74
- IPZ	113	118	77	49	34	18
- overige uitgaven	48	53	57	56	56	56

De Investeringspremieregeling Zeescheepvaart (IPZ) wordt tijdelijk verlengd met een regeling voor 1991 en 1992. De ontwikkeling van de uitgaven is het gevolg van het kasritme van de verschillende tranches van de IPZ. Met ingang van 1993 wordt de IPZ beëindigd. De daardoor vrijvallende middelen worden aangewend in het kader van SVV deel d.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
10. Telecommunicatie en postzaken	19	18	18	18	18	18

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
11. Meteorologische aangelegenheden	21	22	23	23	23	24

De toename bij meteorologische aangelegenheden is het gevolg van een intensivering van het klimaatonderzoek.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996

XIII Economische Zaken

– verplichtingen (bruto)	4144	3519	3181	3155	3132	3187
– kas	3787	3570	3419	3361	3227	3429

De ramingen zijn hieronder per hoofdbeleidsterrein toegelicht. De toelichtingen richten zich op de ontwikkelingen in de verplichtingenramingen, omdat deze het gevoerde beleid het meest direct weerspiegelen. De kasramingen zijn een afgeleide van de verplichtingenramingen en worden onder de verplichtingenreeks vermeld.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Algemeen	603	575	553	535	533	534
	596	579	565	539	533	535

Dit hoofdbeleidsterrein omvat de personele en materiële uitgaven van het ministerie in enge zin en een aantal buitendiensten, waaronder het CBS.

In de raming voor 1991 is rekening gehouden met kosten van de herhuisvesting van het kernministerie. Voor personele uitgaven is voor 1992 407 miljoen geraamd. De daling in de ramingen houdt met name verband met de gevolgen van de grote efficiency operatie.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. Industrieel en algemeen technologiebeleid	1060	984	846	829	818	792
	979	1003	903	906	870	865

De daling in de ramingen van het hoofdbeleidsterrein voor industrieel en algemeen technologiebeleid wordt voor een groot deel veroorzaakt door de afschaffing van de INSTIR per 1 oktober 1991. Daarnaast is bezuinigd op de InnovatieCentra, onderzoek en ontwikkeling ten behoeve van het technologiebeleid, subsidies ten behoeve van de industriële ontwikkeling en de internationale ruimtevaartprogramma's.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. Industriebeleid	351	97	79	59	39	39
	215	160	121	100	62	289

Dit hoofdbeleidsterrein omvat het industriebeleid dat niet primair technologisch georiënteerd is. Bij Voorjaarsnota 1991 is een deel van het budget voor zeescheepsnieuwbouw dat geraamd was voor de jaren 1993 en 1994 naar voren (1991 en 1992) gehaald. Daarnaast is, in het kader van de ombuigingen, de raming voor zeescheepsnieuwbouw voor 1994 met 10 miljoen verlaagd; vanaf 1995 zijn de beschikbare bedragen (15 miljoen) in hun geheel ingezet voor de bezuinigingen.

Voorts is uit het begrotingsartikel ten behoeve van de versterking van de economische structuur met ingang van 1991 circa 12 miljoen overgeheveld naar het budget voor de Investeringspremieregeling.

Voor 1991 is aan de begroting van Economische Zaken een verplichtingenbedrag van 242 miljoen toegevoegd, waarvan het kasbeslag voor 1996 is geraamd. Deze verplichting vloeit voort uit de overeenkomst tussen de Staat, Volvo Car Corporation en Mitsubishi Motors Corporation.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Regionaal beleid</i>	500	395	297	331	333	346
	610	520	487	436	391	388

De verplichtingenramingen voor Regionaal Beleid vertonen een dalende lijn tot 1993 en daarna een geleidelijke stijging. De hoge raming voor 1991 houdt verband met het doorschuiven van 125 miljoen verplichtingenruimte uit 1990 ten behoeve van de Investeringspremieregeling (IPR), de BRT-compensatie en de regioprogramma's. De daling in de ramingen vanaf 1992 houdt verband met de invulling van de ombuigingstaakstelling, in welk kader verlagingen zijn aangebracht bij de IPR, het bedrijfsomgevingsbeleid en de regioprogramma's. Daarnaast speelt mee dat vanaf 1992 geen raming meer is opgenomen ten behoeve van de BRT-compensatie. Voor het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) zijn geen verplichtingenramingen meer opgenomen, vanwege de gewijzigde financiële relatie tussen het EFRO, de provincies en EZ (zie ook de toelichting van de ontvangsten).

De stijging van de ramingen in latere jaren betreft de beschikbare budgetten voor het bedrijfsomgevingsbeleid. De verplichtingenbudgetten stijgen van circa 40 miljoen in 1992 tot 110 miljoen in 1996.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Diensten, midden- en kleinbedrijf en ordening</i>	328	272	262	258	261	254
	336	312	304	284	272	256

De raming voor 1991 is bij eerste suppletore begroting met circa 40 miljoen verhoogd in verband met het doorschuiven van verplichtingenruimte uit 1990 en een verhoging van het budget voor informatietechnologiebeleid.

In totaal wordt op dit beleidsterrein in 1992 ruim 31 miljoen, in 1993 en 1995 circa 49 miljoen en in 1994 en vanaf 1996 ruim 45 miljoen omgebogen. De belangrijkste bezuinigingen vanaf 1992 op dit hoofdbeleidsterrein betreffen de afschaffing van de subsidieregeling managementondersteuning en de verlaging van het garantieplafond van de Borgstellingsregeling.

Verder worden met ingang van 1993 geen gelden meer uitgetrokken voor de verbetering van het toeristisch produkt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>Energiebeleid</i>	1010	891	835	832	837	911
	848	789	829	862	859	851

In verband met enkele incidentele factoren valt de verplichtingenraming 1991 hoog uit in vergelijking met andere jaren. Het gaat onder meer om het doorschuiven van 48 miljoen verplichtingen uit 1990 en om een eenmalige desaldering met de ontvangsten (verrekening extra dividend EBN voor DSM). Daarnaast leiden ombuigingen vanaf 1992 tot een verlaging van 66 miljoen in 1992 en 1993, 69 miljoen in 1994, 64 miljoen in 1995 en 59 miljoen in 1996. De taakstelling is ingevuld ten laste van bevordering energiebesparing en duurzame energie (56 miljoen) en onderzoek en ontwikkeling op energiegebied.

De relatieve pieken in 1992 en 1996 houden verband met de vierjaarlijkse bijdrage aan Euratom van 75 miljoen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Buitenlandse economische betrekkingen en exportbevordering</i>	292	305	309	311	311	311
	203	207	210	234	240	245

De ramingen op dit hoofdbeleidsterrein zijn verhoogd met 125 miljoen in 1991, olopend tot 172 miljoen vanaf 1994. Dit betreft het beschikbare budget voor de Oost-Europafaciliteit, dat op de EZ-begroting geparkeerd staat.

Vanaf 1992 wordt op dit beleidsterrein ruim 27 miljoen omgebogen, 7 miljoen ten laste van de EVD en ruim 20 miljoen ten laste van de exportfinancieringsfaciliteit en de bevordering van buitenlandse economische betrekkingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XIV Landbouw Natuurbeheer en Visserij	3180	3002	3010	3051	3060	3062

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Algemeen:</i>	1004	830	823	793	799	802
- personeel	524	533	520	498	498	498
- materieel	245	245	252	246	252	254
- overige	235	52	51	49	49	49

De stijging van de post Personeel in 1992 wordt deels veroorzaakt doordat conform de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet de doorberekeningen aan andere departementen niet langer in mindering op de uitgaven worden gebracht, maar als ontvangsten worden verantwoord. De bedragen worden voortaan bruto geboekt (14 miljoen). Voorts geldt de loonbijstelling voor 1991 slechts voor een deel van het jaar (6 miljoen). Tevens is met ingang van 1992 een bijstelling van 3 miljoen verwerkt voor uitzendkrachten ten laste van het materieel-artikel.

Met ingang van 1992 is de grote efficiency operatie verwerkt (11 miljoen) alsmede de 0,5% extra vacaturekorting (3 miljoen).

De afname van de budgetten onder de post Voorlichting houdt voornamelijk verband met het feit dat het Landbouwschap met ingang van 1993 jaarlijks een 5% hogere bijdrage in de kosten van de Stichting Landbouwwoorlichting voor haar rekening zal nemen. De bijdrage van het

3. Landbouwwoorlichting en ontwikkeling:		1991	1992	1993	1994	1995	1996
ontwikkeling:		283	320	381	457	457	460
- voorlichting		77	76	72	66	63	60
- ontwikkeling en sanering		178	218	284	366	369	375
- overige		28	26	25	25	25	25

1991 1992 1993 1994 1995 1996

Bij het Landbouwonderwijs zijn geringe fluctuaties te zien. Deze worden veroorzaakt door de met het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen gemaakte budgettaire afspraken alsmede door de invulling van de ombuigingsstaakstelling.

Tevens worden de verschillen tussen de budgetten 1991 en 1992 bij alle onderdelen, met uitzondering van Schoolgebouwen en grond, verklaard door een verschil in de loonbijstelling.

In zowel de uitgaven voor het Hoger agrarisch onderwijs als voor het voortgezet agrarisch onderwijs is rekening gehouden met een herziene prognose van de leerlingenaantallen.

Het budget voor Overige subsidies en uitgaven wordt - naast het genoemde onder Algemeen - beïnvloed door de toenemende uitgaven voor wachtgeld.

De verschillen in de budgetten voor het voortgezet agrarisch onderwijs worden tevens veroorzaakt door een overboeking in het kader van de Structuurnota Landbouw.

2. Agrarisch onderwijs:		1991	1992	1993	1994	1995	1996
- wetensch. onderwijs		744	749	751	752	758	756
- hoger agrarisch onderwijs		97	93	94	90	89	90
- agrarisch praktijkschool		47	46	45	44	44	44
- schoolgebouwen en grond		43	44	44	43	44	44
- overige subsidies en uitgaven		26	28	31	34	36	33
- voortgezet agrarisch onderwijs		307	316	315	320	322	321

De daling na 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt door de grote efficiency operatie.

Bij de post materieel zijn conform de vierde wijziging van de Compta-biliteitswet met ingang van 1992 de doorberekeningen bruto gebouwt (11 miljoen). In de Voorjaarsnota 1991 is een mutatie verwerkt die ertoe leidt dat het uitgavenniveau 1992 ten opzichte van het niveau 1991 met 3 miljoen daalt. Daarnaast vindt een correctie plaats in verband met uitzendkrachten (-3 miljoen) en zijn de aan deze post toebedeelde bedragen in het kader van de Structuurnota Landbouw in 1992 3 miljoen lager dan in 1991. Voorts wordt in 1992 2 miljoen omgebogen op het materieelbudget. De overige verschillen in het budget voor latere jaren houden in hoofdzaak verband met de toedeling en de hierop aangebrachte herschikking in 1990 van gelden voor de Structuurnota Landbouw en het Natuurbeleidspjan.

Het verschil op de post Overige tussen 1991 en 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat in 1991 een verplichte bijdrage aan het Landbouw-Egalisatiefonds (afdeling A) van 184 miljoen is opgenomen en de EG-boete ad 78 miljoen voor achterstallige invoerheffing voor maniook.

ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij neemt dienovereenkomstig af.

Als gevolg van beleidsintensivering in het kader van de Structuurnota Landbouw vertoonden de budgetten onder de post Ontwikkelingen en sanering ten tijde van de Miljoenennota 1991 reeds een stijging.

De daling in 1992 genoemd onder de post Overige hangt samen met het uitgavenpatroon bij de uitvoering van projecten in het kader van het Programma Samenwerking Oost-Europa.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>4. Inrichting en beheer:</i>	622	612	619	627	629	629
- landinrichting	317	298	303	296	295	294
- beheer landbouwgronden	71	76	79	83	82	81
- natuur	138	149	163	179	182	184
- bos- en landschapsbouw	33	32	29	29	29	29
- openluchtrecreatie	63	57	45	40	41	41

De daling van de uitgaven voor Landinrichting in 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat in 1991 een desaldering van 10 miljoen is verwerkt en door de invulling van een ombuiging met ingang van 1992 ten laste van dit onderdeel tot een bedrag van 10 miljoen. De verhoging in 1993 wordt veroorzaakt door het opheffen van de Stadsmeierrechten krachtens de Herinrichtingswet Oost-Groningen en Gronings Drentse Veenkoloniën. Hiervoor is door het ministerie van Economische Zaken compensatie verleend.

De beleidsintensivering in het kader van het Natuurbeleidsplan zijn de oorzaak geweest van de stijgende budgetten voor zowel Beheer Landbouwgronden als Natuur.

Voorts zijn op deze posten ombuigingen verwerkt en de begrotings-technische consequenties van het met het IPO afgesloten convenant met betrekking tot de uitvoering van het Natuurbeleidsplan.

De daling voor de uitgaven Bos- en landschapsbouw hangt samen met de invulling van de ombuigingen.

De aflopende meerjarencijfers voor Openluchtrecreatie vloeien voort uit enerzijds de verhoging in 1991 en 1992 voor uitgaven in het kader van de toeristische speerpuntgebieden (jaarlijks 7 miljoen) en anderzijds de verlaging in verband met de invulling van de ombuigingen (1993: 5 miljoen; 1994 en volgende jaren 10 miljoen).

Het verschil tussen de bedragen voor 1991 en 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt door het aflopen van projecten in het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>5. Kwaliteitszorg:</i>	109	96	74	63	63	63
- dierziekten	60	59	49	49	49	49
- voeding en kwaliteit	49	37	25	14	14	14

De verlaging van de begroting 1992 voor zowel het onderdeel Dierziekten als voor het onderdeel Voeding en kwaliteit wordt voornamelijk veroorzaakt door de invulling van de ombuigingen.

Tevens is in uitgaven voor Voeding en kwaliteit een uitgavendaling verwerkt die samenhangt met deerschikking van gelden in het kader van het Natuurbeleidsplan.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. Onderzoek:	402	377	359	355	351	349
- wetensch. onderzoek	72	62	58	54	55	53
- praktijkonderzoek	25	16	15	15	15	15
- gebouwen en grond	58	51	40	40	35	35
- personeel onderzoek	247	248	246	246	246	246

Naast de invulling van de ombuigingen is op het onderdeel Wetenschappelijk onderzoek een herverdeling van gelden van de Structuurnota Landbouw en het Natuurbeleidsplan verwerkt. Tevens is voor 1991 in verband met afrekening van subsidies een bedrag ad 5 miljoen opgenomen.

Het verschil bij de uitgaven in 1991 en 1992 bij het Praktijkonderzoek hangt voornamelijk samen met de uitvoering van de Structuurnota Landbouw.

Voor de periode tot en met 1992 zijn in het kader van het ontwikkelingsplan Landbouwkundig onderzoek extra middelen uitgetrokken voor het onderdeel Gebouwen en grond.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. Visserijen	16	18	3	3	3	3

Het verschil tussen de beschikbare bedragen voor 1992 en 1993 houdt verband met de in 1993 aflopende uitgaven voor sanering van de visserijvloot.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	37671	38248	38202	38459	38635	38669

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Algemeen:	333	320	313	304	300	300
- personele uitgaven	197	198	192	184	181	181
- algemene beheersuitgaven	136	122	121	120	119	119

De stijging in 1992 ten opzichte van 1991 is toe te schrijven aan de bijdrage van de personele artikelen in de dekking van de departementale problematiek. De dalende uitgaven bij de personeelsartikelen is nagenoeg geheel toe te schrijven aan de verwerkte taakstellingen in het kader van de grote en kleine efficiency operatie.

De daling in 1992 bij de uitgaven algemeen beheer wordt veroorzaakt doordat in 1991 de uitgaven incidenteel hoger waren in verband met de nieuwbouw en in verband met de verbetering Comptabel bestel.

De aflopende reeks vanaf 1992 wordt veroorzaakt door het verminderen van onderzoek en de verwerking van de materiële taakstellingen complementair aan de grote efficiency operatie.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. ABA:	2016	1843	1824	1820	1819	1810
- Jeugdspaarwet	48	50	47	49	48	39
- rijksbijdrage CBA	1949	1787	1772	1766	1766	1766
- overige	19	6	5	5	5	5

Het variërende verloop van de raming bij de Jeugdspaarwet in de periode 1991–1995 houdt voornamelijk verband met de wisselende aantallen gepremieerden. De stijging in 1992 is mede toe te schrijven aan de effecten van de gelijkstelling van bepaalde samenlevingsvormen aan het huwelijk. De daling in 1996 wordt voornamelijk veroorzaakt door de rente-maatregel uit 1987.

De aflopende reeks bij de Rijksbijdrage CBA wordt nagenoeg geheel veroorzaakt door uitfinancieringseffecten en het verwerken van de ombuiging vanaf 1992.

De verlaging bij Overige in 1992 is het gevolg van het beëindigen van een EGKS-bijdrage van 9 miljoen en een circa 3 miljoen lagere voorziening voor projecten samenwerking Oost Europa. Na 1992 is een ombuiging op verschillende subsidies verwerkt.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>3. Arbeid:</i>	31	27	27	25	24	24
– onderzoek	21	20	20	20	20	20
– arbeidsplaatsverbetering	4	2	2	1	0	0
– overige	6	5	5	4	4	4

De verlaging bij Onderzoek is het gevolg van een ombuiging.

Het beleid ten aanzien van Arbeidsplaatsverbetering wordt beëindigd. De aflopende reeks heeft nog slechts betrekking op uitfinanciering van eerder aangegane verplichtingen. De aflopende reeks bij Overige is eveneens het gevolg van een ombuiging.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>4. Sociale Zekerheid:</i>	35166	35915	35883	36143	36311	36343
– rijksbijdragen	14206	13862	13662	13859	13859	13859
– Liquidatiewet	170	169	169	169	169	80
– Toeslagenwet	656	674	688	696	712	717
– WSW	3381	3360	3347	3328	3299	3299
– WWV	97	55	50	30	30	30
– IOAW/IOAZ	413	491	584	691	829	898
– bijstand	9892	9940	9776	9666	9671	9694
– GWJ/JWG	97	148	195	192	214	244
– AKW	5830	6729	6849	6870	6894	6905
– banenpools	265	334	417	502	502	502
– overige	159	153	146	140	132	115

De Rijksbijdragen zijn in 1991 hoger dan het structurele niveau vanaf 1992. Enerzijds vanwege nabetalingen op afrekeningen van de vergoedingen ten behoeve van «vroeggehandicapten» en anderzijds doordat een deel van de ombuigingen in de premiesector van de sociale zekerheid teruggestuurd wordt ten gunste van het financieringstekort via lagere rijksbijdragen.

In 1996 wordt de financiering van de Invaliditeitswetten beëindigd.

De maatregelen in de Ziektewet en de WAO (aanscherping van het begrip passende arbeid en het effect van de duurverkorting van de WAO-uitkering) leiden tot een grotere stijging van de uitgaven van de Toeslagenwet dan reeds werd voorzien bij Miljoenennota 1991. De wijziging in de AAW heeft een neerwaartse invloed op de uitgaven voor de Toeslagenwet tot gevolg.

Het dalende verloop van de WSW-uitgaven tot en met 1995 is het gevolg van de ombuigingen volgens de tussenbalans. De uitgaven voor de WWV zijn in de jaren 1991, 1992 en 1993 hoger dan het structurele bedrag (bedoeld voor art. 36-uitgaven) aangezien in deze jaren nog uitgaven in het kader van de gelijkberechtiging worden verricht.

De oplopende reeks bij de IOAW/IOAZ is verder verhoogd door de effecten van de maatregelen die voor de Ziektewet en de WAO zijn voorgesteld.

De meerjarencijfers voor de Algemene Bijstandswet worden beïnvloed door een aantal ontwikkelingen, waarvan de belangrijkste zijn: de meevallende werkloosheid in 1991, de MEV-raming voor de macro-werkloosheid, de jongerenmaatregelen, de invloed van de WAO-maatregelen op de RWW-uitgaven, een hogere instroom van asielzoekers en gedoogden en de gunstige effecten van het werkgelegenheidspakket op de RWW-uitgaven.

De gefaseerde invoering van de Jeugdwerggarantiewet (de geleidelijke uitbreiding van de doelgroep tot 27-jarigen) verklaart de stijgende reeks bij de Jeugdwerggarantiewet.

De verschillen tussen 1991 en 1992 bij de AKW houden – naast een verhoging van het volume – verband met de wettelijke indexering per 1 januari en 1 juli 1991 en met de koopkrachtcompensatie voor het Plan Simons voor de ziektekostenverzekering en de kasschuif van 1991 naar 1990 van 600 miljoen.

De stijging in de uitgaven voor de Banenpools wordt verklaard door de oploop in het budget voor de startsubsidie (zoals in het Regeerakkoord is afgesproken) en de oploop in de bespaarde RWW-uitkeringen, die ter financiering van de banenpoolplaatsen worden aangewend.

De dalende reeks Overige houdt verband met afnemende uitkeringsverplichtingen voor VVU-regelingen voor ex-mijnwerkers en de ombuigingen die op diverse subsidies zijn aangebracht.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. Migratie	59	70	82	94	108	119

Deze oplopende reeks is het gevolg van het geraamde beroep op de definitieve remigratieregeling.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. Tewerkstelling Erkend Gewetensbezwaarden (TEGMD)	42	53	53	53	53	53

Het verschil tussen 1991 en de overige jaren is toe te schrijven aan circa 500 minder plaatsingen van erkend gewetensbezwaarde dienstplichtigen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
8. Emancipatie	24	20	20	20	20	20

De structurele verlaging in 1992 is een ombuiging.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	12453	12200	12014	11802	11794	11792

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Algemeen	343	371	302	295	295	293

De fluctuaties in de meerjarencijfers op dit hoofdbeleidsterrein vormen de saldi van diverse mutaties. Belangrijkste hiervan zijn de afloop van de middelen comptabel bestel na 1991, het stopzetten van het regionaal beleid ISP/PNL na 1992 en de verlaging vanaf 1992 in verband met het opnemen van de middelen voor de 4 grote steden ad 22 miljoen in de doeluitkering jeugdhulpverlening.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2. <i>Welzijn algemeen</i>	90	91	87	84	83	83

De ontwikkeling in de meerjarencijfers wordt verklaard door de ombuiging op projecten/experimenten/onderzoek.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
3. <i>Sportzaken</i>	48	48	47	48	48	48

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
4. <i>Maatschappelijke ontwikkeling</i>	213	182	181	181	182	182

De ontwikkeling in de meerjarencijfers wordt voornamelijk verklaard door de ombuigingen door middel van stopzetting of korting van subsidies aan landelijke organisaties c.q. door middel van stopzetting of korting van subsidies aan projecten/experimenten/onderzoek. Voorts is de raming met 6 miljoen verlaagd in verband met de ombuiging op maatschappelijke opvang.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
5. <i>Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers</i>	545	448	376	378	379	379

De daling in de geraamde uitgaven kan worden verklaard door de invoering van het nieuwe opvangmodel en het pakket maatregelen met betrekking tot de gedoogden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
6. <i>Jeugdwelzijn</i>	1173	1214	1225	1086	1086	1085

De ontwikkeling in de meerjarencijfers wordt voornamelijk verklaard door de toevoeging van 130 miljoen voor de jaren 1990–1993 voor kinderopvang en door de intensiveringen voor kinderopvang uit het regeerakkoord, oplopend tot 160 miljoen in 1994. In 1992 is dit beleidsterrein verhoogd door het opnemen van de middelen voor de 4 grote steden ad 22 miljoen in de doeluitkering. Voorts is het budget verlaagd in verband met ombuigingen op de jeugdhulpverlening die oplopen tot 53 miljoen in 1994 en voor de korting van circa 10 miljoen op de subsidies aan projecten/experimenten/onderzoek en landelijke organisaties.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
7. <i>Ouderenbeleid</i>	3021	3030	2967	2923	2923	2923

De ontwikkeling na 1991 is voornamelijk het gevolg van de efficiency-maatregelen oplopend tot 75 miljoen in 1994, zoals die zijn genomen in het kader van de tussenbalans en de aanvullende budgetkorting van 50 miljoen vanaf 1993.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
8. <i>Gehandicaptenbeleid</i>	48	44	44	44	43	43

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
9. <i>Verzetsdeelnemers en vervolgd</i>	1008	861	835	817	798	798

De daling van 1991 naar 1992 wordt voornamelijk verklaard door het feit dat in 1991 incidenteel 147,5 miljoen beschikbaar is voor de uitvoering van de wet Ambtelijke Grondslagen WUV en WUBO. Voorts is de daling die zich vanaf 1991 inzet het gevolg van de herijking van de ramingen van de oorlogsgetroffenen waaruit naar voren is gekomen dat voornamelijk in verband met de sterfttekans trendmatig een afnemend beroep op deze wetten zal plaatsvinden. Op het terrein van de regelingen voor oorlogsgetroffenen en verzetsdeelnemers zijn in de afgelopen paar jaar verbeteringen aangebracht in de sfeer van de administratieve organisatie, het beheer en met de oprichting van de PUR en van de uitvoering in het algemeen.

Van de bovengenoemde maatregelen mag een besparingseffect worden verwacht. Op grond hiervan heeft WVC een bedrag oplopend tot 7,1 miljoen in mindering gebracht op de meerjarencijfers. Deze verlaging dient ter invulling van de fraudetaakstelling.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
10. <i>Volksgezondheid algemeen</i>	256	248	247	245	246	246

Op dit beleidsterrein is een ombuiging aangebracht op subsidies aan projecten/experimenten/onderzoek en landelijke organisaties.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
11. <i>Financiering en planning volksgezondheid</i>	3012	2890	3087	3115	3146	3150

In verband met de compensatie van koopkrachteffecten die optreden als gevolg van de geleidelijke wijziging van het stelsel van ziektekostenverzekering wordt de rijksbijdrage AWBZ voor 1992 verlaagd met 192,5 miljoen en met ingang van 1993 met 230 miljoen structureel. Tevens is de kasschuif van 1992 naar 1993 ad 41,9 miljoen in de cijfers verwerkt. Deze kasschuif is een uitvloeisel van de besluitvorming omtrent de ombuigingstaakstelling voor WVC. De oloploop in de meerjarencijfers hangt samen met de intensivering zorg conform het regeerakkoord, die bij de Startbrief is opgenomen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>12. Gezondheidszorg</i>	382	370	363	361	361	361

De ontwikkeling na 1991 is voornamelijk het gevolg van subsidieverlagingen in het kader van de tussenbalans. Op dit beleidsterrein is eveneens een ombuiging aangebracht op subsidies aan projecten/experimenten/onderzoek en landelijke organisaties.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>13. Gezondheidsbescherming</i>	54	60	61	61	61	61

De stijging van de meerjarencijfers ten opzichte van 1991 wordt veroorzaakt door incidentele afboekingen in 1991 bij de Inspectie Gezondheidsbescherming in verband met de renovatie respectievelijk de aanschaf van gebouwen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>14. Staatstoezicht volksgezondheid</i>	3	3	3	3	3	3

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>15. Rijksinstituut voor Welzijn en volksgezondheid</i>	180	179	178	179	179	179

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>16. Cultuur algemeen</i>	140	140	139	137	137	137

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>17. Kunsten</i>	396	417	401	401	401	399

De stijging in 1992 ten opzichte van 1991 is een gevolg van het feit dat de ombuigingstaakstelling voor 1991 voor een deel neerslaat op de voor projecten en experimenten beschikbare incidentele budgetten op dit hoofdbeleidsterrein.

De daling van de reeks na 1992 wordt veroorzaakt doordat de toedeling van de extra middelen in gevolge het regeerakkoord (ad 40 miljoen) aan dit hoofdbeleidsterrein in 1992 afloopt (TK 1989-1990, 21 300 XVI, nr.65), alsmede door het aflopen van de incidentele subsidie ten behoeve van de filmconservering in de jaren 1990 tot en met 1992 en de ombuiging op de podiumkunsten die oploopt tot 6 miljoen in 1996.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>18. Cultuurbeheer</i>	218	284	260	252	216	215

Bovenstaande cijfers tonen het effect van een tweetal kasverschuivingen van 1990 en 1991 naar 1992, 1993 en 1994 op het terrein van de monumentenzorg. Tevens is een oplopende reeks uit de 40 miljoen regeerakkoordmiddelen aan dit hoofdbeleidsterrein toegevoegd.

Daarnaast is de resterende bijdrage aan het Stadsvernieuwingsfonds op dit hoofdbeleidsterrein ingezet voor de taakstelling uit de tussenbalans. De verlaging in 1995 wordt veroorzaakt door het feit dat tot en met 1994 extra middelen voor monumentale kerken beschikbaar worden gesteld.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>19. Media</i>	1243	1245	1136	1126	1141	1141

De belangrijkste oorzaak van de fluctuatie in de meerjarenreeks op dit hoofdbeleidsterrein is de verwerking van de beleidsvoornemens uit de Nota Publieke omroep in de begroting. De financiering door de ledengebonden omroepgemachtigden zelf verklaart de daling van de uitgaven.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>20. Bibliotheken</i>	49	46	46	46	46	46

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>21. Letteren, leenvergoeding</i>	31	29	29	20	20	20

De daling in dit meerjarencijfer na 1993 is een gevolg van het feit dat de uitvoering van de leenvergoedingsregeling dan buiten WVC zal plaatsvinden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Ontwikkelingssamenwerking	5683	5980	6456	6847	7240	7652

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Totale hulplafond 1,5% NNI	6372	6631	7118	7519	7920	8342
- toevoeging regeerakkoord	150	150	150	150	150	150
- minus toerekening EG-hulp	-266	-205	-211	-220	-228	-238
- minus kapitaalmarktmiddelen	-577	-577	-577	-577	-577	-577
- minus conservatieve ramingsbijstelling		-25	-25	-25	-25	-25
- bandbreedte 1988, 1989 en 1990	4	0	1			
- rentesubsidies algemene middelen		6				
Begrotingsbezwaar:	5683	5980	6456	6847	7240	7652

De stijging van 1990 tot en met 1995 wordt voornamelijk veroorzaakt door de groei van het Netto Nationaal Inkomen (NNI) zoals dat geraamd is in de Macro-Economische Verkenning van het CPB.

Deze stijging van het begrotingsbezwaar als gevolg van de groei van het NNI wordt in de Nederlandse begroting iets afgevlakt door de verwachte toename van de EG-hulp in de periode 1993 tot 1996 ten opzichte van 1992.

		1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Totaal ontwikkelingsuitgaven over de hoofdstukken verdeeld:</i>		5683	5980	6456	6847	7240	7652
		1991	1992	1993	1994	1995	1996
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken:	287	281	274	274	274	274
V	Buitenlandse Zaken:	4725	4965	5430	5793	6175	6586
VIII	Onderwijs en Wetenschappen:	78	78	78	78	78	78
IXB	Financiën:	448	511	529	557	568	569
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer:	1	1	1	1	1	1
XII	Verkeer en Waterstaat:	3	3	3	3	3	3
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij:	20	20	20	20	20	20
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid:	51	51	51	51	51	51
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur:	17	17	17	17	17	17
	Gemeentefonds:	53	53	53	53	53	53
		1991	1992	1993	1994	1995	1996
Aanvullende posten		14	2280	7787	13156	18415	23408
– <i>Loonbijstelling c.a</i>		0	1694	4610	7402	10362	13 559

De aanvullende post loonbijstelling c.a. neemt van 1991 naar 1992 toe met 1694 miljoen. Deze stijging heeft betrekking op de ruimte arbeidsvoorwaarden collectieve sector, de premiekostenontwikkeling volgens de Macro-Economische Verkenning 1992, de incidentele loonontwikkeling voor de g + g-sector en de koppelingskosten van de uitkeringen. Daarnaast zijn in de aanvullende post opgenomen een voorziening voor bejaardenoorden, de aanpassing van de uitkeringen aan oorlogsgetroffenen en een raming van de wachtgelden voor O&W en WVC. Het is de bedoeling dat deze wachtgeldvoorziening bij de Voorjaarsnota 1992 wordt overgeboekt naar het begrotingshoofdstuk. Het gaat om uitverdieneffecten bij ombuigingsmaatregelen, waarvan op dit moment nog geen exacte raming gemaakt kon worden. Tot slot zijn de taakstelling ziekteverzuim en een voorziening koopkrachtreparatie in verband met de tweede fase van de stelselherziening gezondheidszorg verwerkt.

De stijging van de aanvullende post loonbijstelling in de jaren 1993 en volgende heeft hoofdzakelijk dezelfde oorzaken als de toename van 1991 naar 1992. Per saldo varieert de jaarlijkse toename van 2916 (van 1992 naar 1993) tot 3197 (van 1995 naar 1996). Voor de loonstijging en de premiekostenontwikkeling is uitgegaan van het Economisch Beeld 1992 van het CPB, waarnaast rekening is gehouden met het ZW/WAO-pakket. Daarnaast is in het budget incidentele loonontwikkeling vanaf 1993 de overheidssector opgenomen (het budget van 1992 is bij de Loonbijstellingsbrief 1991 reeds overgeboekt naar de begrotingshoofdstukken). De taakstelling ziekteverzuim kent een oploop tot en met het jaar 1994.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Herstructureringsmiddelen</i>	0	22	81	137	193	250

De aanvullende post herstructureringsmiddelen neemt jaarlijks toe, doordat elk jaar nieuwe tranches van 50 miljoen worden toegevoegd. Van de tranche 1992 is reeds een groot deel overgeboekt naar de begrotingshoofdstukken (onder andere in verband met de functiewaardering van de politie).

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Prijsbijstelling</i>			1390	2665	4020	5406
tranche 1992			-	-	-	-
tranche 1993			1390	1416	1426	1426
tranche 1994				1249	1257	1257
tranche 1995					1337	1337
tranche 1996						1386

De aanvullende post prijsbijstelling in de Miljoenennota 1992 geeft aan met welke bedragen de rijksbegroting moet worden aangepast om deze op het prijspeil te brengen van het desbetreffende jaar, conform de ramingen van het Centraal Planbureau zoals die in de Macro-Economische Verkenning 1992 (MEV 1992) zijn opgenomen. In bovenstaande tabel heeft elke tranche betrekking op de prijsmutaties in het desbetreffende jaar. Al deze mutaties tezamen geven de reeks aan waarmee de rijksbegroting moet worden opgehoogd om van constante naar lopende prijzen te komen.

Evenals vorig jaar is de prijsbijstellingstranche 1992 reeds bij Miljoenennota 1992 aan elke ontwerpbegroting 1992 en de bijbehorende meerjarencijfers toegevoegd. In bovenstaande tabel zijn derhalve alleen de tranches voor 1993 t/m 1996 opgenomen.

De verdeling over de hoofdstukken voor de meerjarencijfers op basis van de huidige raming is in onderstaande tabel weergegeven; het gaat hier overigens louter om een indicatieve verdeling. Feitelijke toedeling van de respectievelijke tranches vindt plaats voor of tijdens het desbetreffende begrotingsjaar op basis van dan te bepalen actuele inzichten in de prijsontwikkelingen:

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
hst II			2	4	6	8
hst III			1	2	2	3
hst IV			0	0	0	0
hst V			13	27	41	56
hst VI			54	105	158	211
hst VII			39	80	122	164
hst VIII			259	502	750	1006
hst IX			37	70	106	142
hst X			290	532	814	1097
hst XI			235	457	710	960
hst XII			187	364	548	738
hst XIII			60	120	173	232
hst XIV			60	117	173	230
hst XV			20	37	52	70
hst XVI			133	248	365	489
			1390	2665	4020	5406

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Nader te bepalen structurele ombuigingen</i>			-1420	-1047	-1047	-1047

Teneinde het meerjarige budgettaire beeld sluitend te maken wordt een taakstellende aftrekpost bij de uitgaven opgenomen van 1420 miljoen in 1993 en 1047 miljoen met ingang van 1994. Deze taakstelling zal worden gerealiseerd door structurele ombuigingen bij de uitgaven, zoveel mogelijk in te vullen door een selectieve aanpak. Definitieve besluitvorming over de verdeling van de taakstelling en over concrete maatregelen vindt plaats bij de begrotingsvoorbereiding 1993.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Nominale bijstelling rijksbijdrage AKW</i>		197	477	731	995	1268
tranche 1992		197	201	202	202	203
tranche 1993			276	277	278	278
tranche 1994				252	253	253
tranche 1995					262	262
tranche 1996						272

Voor de indexering van de Algemene Kinderbijslagwet is een aanvullende post gecreëerd in verband met een afwijkende systematiek ten opzichte van algemene prijsbijstelling. De oploop in de aanvullende post wordt verklaard door de cumulatie van de verschillende tranches.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Comptabel bestel</i>	13	0	0	0	0	0

De aanvullende post Comptabel bestel is in 1987 ingesteld ter medefinanciering van de incidentele kosten gemoeid met de verbetering van het comptabel bestel. Sindsdien zijn jaarlijkse gelden uit deze post toebedeeld aan de onderscheiden begrotingshoofdstukken. In verband met het tijdelijke karakter van de operatie zal de aanvullende post comptabel bestel worden opgeheven.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Studiefinanciering</i>	-	55	116	187	251	310

Op de aanvullende post indexering studiefinanciering worden de uitgaven opgenomen die voortvloeien uit de indexering van de normbedragen voor kosten van levensonderhoud en ziektekosten. Er is sprake van een oploop in de uitgaven als gevolg van de prijsontwikkeling vanaf 1992.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Nom. bijstelling GF/PF</i>	0	16	623	1191	1785	2404

De aanvullende post Nominale bijstelling GF/PF neemt in de periode 1991-1996 toe met 2404 miljoen. Op deze post wordt het bedrag geraamd voor de nominale compensatie van het Gemeentefonds en het Provinciefonds. Voor 1991 en 1992 heeft reeds een uitdeling plaatsgevonden van de nominale compensatie. Het bedrag voor 1992 betreft een reservering ten behoeve van de nacalculatie van de nominale compensatie 1991 naar huidige inzichten. Bij Voorjaarsnota 1992 vindt een uitdeling van de nacalculatie plaats naar de fondsen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Parkeerpost verschil FIN/CPB inzake AAW/AWW</i>	-	-	587	1228	1228	1228

Het betreft hier de tranches 1993 en 1994 van de indexering van de Rijksbijdrage AAW/AWW.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Grote efficiency</i>	-	-49	-154	-171	-155	-155

Deze reeks bevat de geraamde opbrengsten van de grote efficiency operatie minus de aanwending van deze gelden voor regeerakkoord-prioriteiten (Schengen, reorganisatie politie en rechterlijke macht, GBA) en financieringstekort.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
- <i>Decentralisatie-impuls</i>	-	-16	-275	-550	-550	-550

Deze reeks betreft de nog niet ingevulde taakstelling uit hoofde van de decentralisatie-impuls.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Gemeentefonds	14513	15111	15592	15735	15962	16126

In de periode 1991-1996 nemen de uitgaven van het Gemeentefonds toe met 1613 miljoen. Dit bedrag is het saldo van ombuigingen over de periode 1991-1996 van 469 miljoen, een volume-acces over de periode 1991-1996 (jaarlijks 1%) van in totaal 855 miljoen, een nominale compensatie van 384 miljoen in 1992 en een bedrag aan overige wijzigingen van 443 miljoen.

Het bedrag van 843 miljoen wordt voor een belangrijk deel bepaald door 2 omvangrijke overboekingen: 217 miljoen in verband met de decentralisatie van de bijzondere bijstand (voor 1991 is reeds 83 miljoen toegevoegd aan het Gemeentefonds) en 429 miljoen in verband met de overheveling van de gelden gemoeid met de herziening van het wegenbeheer en de herziening van de bekostiging van de wegzorg. Het restant van 197 miljoen betreft een aantal overige wijzigingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Provinciefonds	1178	1262	1942	1969	1997	2017

In de periode 1991-1996 nemen de uitgaven van het Provinciefonds toe met 839 miljoen. Dit bedrag is het saldo van ombuigingen over de periode 1991-1996 van 58 miljoen, een volume-acces over de periode 1991-1996 (jaarlijks 1%) van in totaal 84 miljoen, een nominale compensatie van 31 miljoen in 1992 en een bedrag aan overige wijzigingen van 782 miljoen.

Het bedrag van 782 miljoen wordt voor een belangrijk deel bepaald door een overboeking van 667 miljoen in verband met de overheveling van de gelden gemoeid met de herziening van het wegenbeheer en de herziening van de bekostiging van de wegzorg. Het restant van 115 miljoen betreft een aantal overige wijzigingen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Fonds Investeringsrekening	335	830	730	625	445	235
Bruto-kasuitgaven	335	830	730	625	445	235
(Netto-kasuitgaven)	-90	530	530	500	370	185

De hier vermelde Bruto-kasuitgaven zijn inclusief de temporiseringsmaatregel, waartoe in september 1990 door het Kabinet is besloten. De Netto-kasuitgaven worden gevormd door de bruto-kasuitgaven te verminderen met de te ontvangen desinvesteringsbetalingen. Het lage niveau van de uitgaven in 1991 wordt met name veroorzaakt door het initiële effect van de temporiseringsmaatregel.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Belastingafdrachten aan de EG	6807	7025	7328	7721	8128	8552

De stijging van de Belastingafdrachten aan de EG (BTW-afdrachten en invoerrechten) wordt verklaard door de veronderstellingen omtrent de groei van de BTW-grondslag en de invoerrechten. Voor een nadere toelichting zij verwezen naar bijlage 10 van deze Miljoenennota.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Rijkswegenfonds	1611	1697	1589	1654	1768	1771

De uitgavenontwikkeling van het Rijkswegenfonds wordt primair bepaald door de (belasting-)inkomsten van het Fonds.

Jaarlijks worden deze inkomsten via een toeslag op de motorrijtuigenbelasting geïndexeerd. Voor 1992 is rekening gehouden met een factor van 3%. Er is voorts rekening gehouden met een jaarlijkse groei van 2,2% van het wagenpark. De stijging in 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de sanering van het wegenbeheer een jaar is uitgesteld en derhalve zijn beslag krijgt in 1993. Door de aanpassing van de verdeling van de bij de operatie betrokken weggedeelten zijn de bedragen die vanaf 1993 overgeboekt worden naar het Provincie- en Gemeentefonds aangepast (was 116,5 miljoen, is 130 miljoen geworden).

De bijdragen van derden vertonen in de tijd een grillig verloop omdat deze afhankelijk worden gesteld van de stand van de uitvoering van projecten.

Met ingang van 1992 zal het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer structureel een bijdrage leveren van 6 miljoen per jaar voor geluidsanering bij reconstructies van rijkswegen.

In verband met de opbrengst uit de tol voor de Wijkertunnel alsmede een kleine bijstelling van de tolopbrengst voor de tunnel onder de Noord, wordt vanaf 1995 de opbrengst uit de tolheffing verhoogd met 67 miljoen. Tegenover deze opbrengst staat een betalingsverplichting aan de exploitant van de tunnels.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Mobiliteitsfonds	200	211	195	122	139	129

Door vertraging van projecten komt in 1991 circa 116 miljoen niet tot besteding. Dit bedrag wordt in 1992 aan de ontvangsten toegevoegd. Deze toevoeging leidt in combinatie met het kasritme, voortvloeiend uit het actuele uitvoeringsprogramma, tot het geraamde uitgavenverloop.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Nog niet toegerekend	-	-	291	521	521	494

Bij de tussenbalans is voor de eventuele invoering van een Combikaart 440 miljoen vanaf 1993 gereserveerd. Daarnaast is in afwachting van de uitkomst van de onderhandelingen in EG-verband over de fiscale harmonisatie betreffende het wegvervoer (dieselaccijns, motorrijtuigenbelasting en tol) vanaf 1994 structureel een stelpost van 230 miljoen gereserveerd.

Bij de besluitvorming over de voorbereiding van de begroting 1992 is een deel van de taakstelling van Verkeer en Waterstaat voor 1993 en latere jaren gerealiseerd door een structurele beperking van circa 150 miljoen van het voor de Combikaart gereserveerde budget; dit teneinde de uitgaven voor infrastructuur te ontzien.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Consolidatie	-561	-573	-547	-546	-546	-671

De post consolidatie neemt in 1996 toe als gevolg van een omvangrijke bijdrage van het Rijkswegenfonds aan Verkeer en Waterstaat.

5.2. De niet-belastingontvangsten 1991 en 1992 en de meerjarenramingen 1993-1996 van het Rijk

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	5	6	8	8	8	8

De stijging in 1993 heeft overwegend betrekking op de ontvangsten als gevolg van de doorberekening van de kosten asielzoekers.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
III Algemene Zaken	11	4	4	4	4	4

De verhoging van de raming in 1991 van 4 naar 11 miljoen wordt veroorzaakt doordat in 1991 gelden worden ontvangen, waarvan de verrekening met de uitgaven niet meer in het uitgavenjaar 1990 kon plaatsvinden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	50	23	20	23	23	23

Het verschil in de ontvangsten tussen 1991 en 1992 wordt verklaard door een in 1991 met vertraging ontvangen betaling die betrekking heeft op het dienstjaar 1990. Vanaf 1994 is het effect zichtbaar van de aflossing van door Nederland verstrekte begrotingssteun aan Aruba van 100 miljoen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
V Buitenlandse Zaken	113	93	89	87	85	82

De hogere ontvangsten in 1991 worden veroorzaakt door het aanzuiveren door de NIO van de rekening-courant van de NIO bij het ministerie van Financiën. In 1990 werd het negatieve saldo op deze rekening ten laste van de uitgavenbegroting gebracht. Voor het overige wordt de daling voornamelijk veroorzaakt door een geleidelijke afname van de inkomsten uit leningen verstrekt aan ontwikkelingslanden.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VI Justitie	656	787	900	958	947	947

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Algemeen</i>	86	104	121	117	117	117
2. <i>Politie</i>	39	73	73	73	73	73
3. <i>Vreemdelingenzaken</i>	2	2	2	2	2	2
4. <i>Jeugdbescherming en reclassering</i>	2	9	8	9	9	9
5. <i>Delinquentenzorg en jeugdinstellingen</i>	108	109	109	110	110	110
6. <i>Rechtspraak en rechtshulp</i>	419	490	587	647	636	636

De fluctuaties in de ontvangstenreeks Algemeen worden nagenoeg geheel veroorzaakt door de toerekening aan het plafond van Ontwikkelingssamenwerking van een deel van de kosten verbonden aan de behandeling van asielprocedures. In verband met de doorberekening van de beveiligingskosten van luchthavens is de raming van de niet-belastingontvangsten Politie met ingang van 1992 verhoogd.

De toename in de reeks bij Jeugdbescherming en reclassering is voornamelijk een gevolg van het onder de ontvangsten ramen van de eigen bijdragen. Deze werden tot en met 1991 als aftrekpost onder de subsidie-uitgaven jeugdbescherming geraamd. De hogere ontvangsten bij Rechtspraak en rechtshulp hebben vooral betrekking op boeten en transacties en zijn een gevolg van tariefsverhogingen, maatregelen in het kader van de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel alsmede van maatregelen gericht op het verbeteren van de incassopraktijk.

Daarnaast is de raming van de inkomsten uit griffierechten verhoogd met 3,5 miljoen in 1992 oplopend tot ruim 25 miljoen in 1994 en volgende jaren. Deze stijging is voornamelijk een gevolg van een voorgenomen tariefsverhoging.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VII Binnenlandse Zaken	404	392	397	393	393	396

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Algemeen</i>	10	10	10	10	10	10
2. <i>Openbaar bestuur</i>	77	77	77	77	77	77
5. <i>Openbare orde en veiligheid</i>	210	209	224	221	223	226
7. <i>Management en personeelsbeleid</i>	94	81	69	69	69	69
8. <i>Informatievoorziening en automatiseringsbeleid</i>	13	15	17	16	14	14

De stijging in de ontvangsten na 1992 wordt in overwegende mate veroorzaakt door stijgende ontvangsten van de Dienst Geneeskundige Verzorging Politie en door de doorberekening van kosten asielzoekerscentra aan Ontwikkelingssamenwerking.

De hogere ontvangsten in 1991 en 1992 worden veroorzaakt door een drietal desalderingen. Voor 1991 gaat het daarbij om door de Rijksbedrijfsgezondheids- en bedrijfsveiligheidsdienst (RBB) verwachte extra ontvangsten op grond van een aantal nieuwe overeenkomsten. Daarnaast verwacht de Rijks Psychologische Dienst (RPD) extra inkomsten tengevolge van de bijgestelde tarieven, alsmede een nieuw gesloten overeenkomst inzake psychologische onderzoeken.

In 1992 betreft het een desaldering in verband met de door te berekenen kosten van het Rijks Opleidingsinstituut (ROI). Per 1 januari 1993 wordt uitgegaan van een verzelfstandigd ROI.

De hogere ontvangsten in de jaren 1992 t/m 1994 hangen voornamelijk samen met de ontvangsten die in het kader van het GBA-project zullen worden gerealiseerd gedurende de overgangsfase van dit project. Gedurende de overgangsfase worden de kosten van de uitwisseling van berichten via het GBA-netwerk in rekening gebracht bij de desbetreffende gemeenten. In de definitieve fase zullen de berichtkosten worden verrekend via de GBA-beheersorganisatie.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VIII Onderwijs en Wetenschappen	1206	2270	1309	1262	1276	1278

De ontvangsten vertonen in 1992 een piek als gevolg van de overdracht van het economisch claimrecht van de gebouwen aan de HBO-instellingen.

De daling van de ontvangsten met ingang van 1993 wordt veroorzaakt doordat de post «nader in te vullen door CBA/Bedrijfsleven» (zie de tweede Nota van Wijziging op de Rijksbegroting 1991) wordt ingevuld door een verlaging van de bekostiging aan de instellingen door O&W.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IXa Nationale Schuld	210	81	81	81	81	81

De ontvangsten in 1991 werden (eenmalig) beïnvloed door bijgestorte rente bij heropening van staatsleningen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IXb Financiën	5761	4920	4720	5037	5037	5078
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>EKI</i>	584	450	410	370	370	370
2. <i>Winstafdracht De Nederlandsche Bank</i>	2375	2050	2000	2125	2250	2375
3. <i>Dividend uit staatsdeelnemingen</i>	109	82	82	82	82	82
4. <i>Staatsloterij</i>	186	212	182	182	182	182
5. <i>Muntwezen</i>	41	6	7	4	4	4
6. <i>Domeinen</i>	484	515	445	650	494	409
7. <i>Verrichte werkzaamheden</i>	460	413	408	408	408	408
8. <i>Inningskosten Douane</i>	281	288	288	288	288	288
9. <i>Rente belastingschulden</i>	514	436	436	436	436	436
10. <i>Kosten vervolging</i>	71	81	77	77	77	77
11. <i>Rente en aflossing diverse leningen</i>	99	128	140	142	142	142
12. <i>Diverse ontvangsten fiscale zaken</i>	205	180	175	205	235	235
13. <i>Bijzondere financiering</i>	284	22	22	22	22	22
14. <i>Diversen</i>	68	57	48	46	47	48

De ontwikkeling van de ontvangsten uit hoofde van de Exportkredietverzekering (EKI) is grotendeels gebaseerd op verwachte schaderestituties die voortkomen uit consolidatieovereenkomsten.

In 1991 is de winstuitkering van De Nederlandsche Bank incidenteel hoger omdat eerst een interim-uitkering plaats heeft. De stijging van de winstuitkering in de jaren na 1992 wordt, bij stabiel veronderstelde rente en dollarkoers, met name veroorzaakt door de stijging van beleggingsinkomsten uit hogere activa van de Nederlandsche Bank.

De daling in 1992 van Dividend uit staatsdeelnemingen is het gevolg van de overboeking van de rente uit de nieuw verworven Internationale Nederlanden Groep-obligaties naar het artikel rente en aflossing diverse leningen (zie hoofdbeleidsterrein Diversen).

De incidentele stijging in 1992 bij de ontvangsten Staatsloterij wordt veroorzaakt door de voorgenomen verzelfstandiging. Op het moment van verzelfstandiging verkrijgt de Staatsloterij als gevolg van de verandering van de begrotingsystematiek een vordering op de Staat ter grootte van 30 miljoen.

De hoge ontvangsten in 1991 bij het Muntwezen houden verband met de verkopen van de f50munt 1991. De raming voor 1992 en 1993 is respectievelijk 2 en 3 miljoen hoger dan het voor de jaren nadien door extra kapitaalontvangsten als gevolg van voorraaddaling bij 's Rijks Munt.

Het verloop van de ontvangsten bij Domeinen houdt verband met de verkoop van RGD-panden en Defensie-objecten. Beide reeksen vertonen een grillig verloop, waardoor ook de totaalreeks niet constant is.

Daarnaast waren er in 1991 incidentele ontvangsten voor de verkoop van munitie aan het Verenigd Koninkrijk. De hoge raming in 1994 heeft betrekking op extra verkopen van Defensie-goederen (130 miljoen) ter invulling van een taakstelling voor Defensie uit de tussenbalans.

De vanaf 1992 optredende daling van de ontvangsten uit Verrichte werkzaamheden is een gevolg van de taakoverdracht OGB aan gemeenten per 1 januari 1992, waardoor aan de gemeenten ook geen perceptiekosten meer in rekening worden gebracht.

De stijging van de vergoeding van Inningskosten voor aan de EG af te dragen douanerechten (10% van die douanerechten) is een gevolg van de geraamde (volume-)stijging van de invoer.

De daling van de te ontvangen Rente van belastingschulden met ingang van 1992 wordt veroorzaakt door een lager rentepercentage als gevolg van de voorgenomen aanpassing van de regeling voor heffings- en invorderingsrente per 1 januari 1992.

De stijging van ontvangsten uit (doorberekende) Kosten van vervolgijng met ingang van 1992 betreft het saldo van de voorgestelde verhoging van tarieven in de Kostenwet en het niet meer kunnen doorberekenen van vervolgingkosten aan nalatige onroerend-goedbelastingschuldigen in verband met de taakoverdracht OGB aan gemeenten per 1 januari 1992.

De stijging in de raming Rente en aflossing diverse leningen in 1992 wordt veroorzaakt door de toevoeging van de rente uit hoofde van obligaties Internationale Nederlanden Groep aan deze post. De stijging in latere jaren ontstaat door de aflossing van enkele leningen. De op het artikel Diverse ontvangsten fiscale zaken en belastingen voor 1992 en 1993 geraamde daling en vanaf 1994 (weer) optredende stijging van de ontvangsten houdt verband met de vertragung van de invoering van het wetsvoorstel Simons (administratieve boeten). De ontvangsten Bijzondere Financiering vloeien voort uit de verkoop van aandelen Volvo Car BV aan Volvo Car Corporation en Mitsubishi Motor Corporation (zie memorie van toelichting hoofdstuk XIII, Economische Zaken).

De piek in 1991 bij Diversen wordt voornamelijk verklaard door incidentele ontvangsten uit hoofde van de RSV-dading.

X Defensie	601	550	537	532	532	532
	1991	1992	1993	1994	1995	1996

De ontvangsten nemen ten opzichte van 1991 met name af als gevolg van het niet meer verplegen van burgerpatiënten in het militair ziekenhuis in Utrecht. Tevens heeft zich in 1991 een aanzienlijke incidentele verhoging voorgedaan in verband met ontvangsten voor de inzet van personeel bij vredesoperaties.

XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	6013	6336	6669	6957	6992	7080
	1991	1992	1993	1994	1995	1996

1. Algemeen	1	1	1	1	1	1
2. Volkshuisvesting, waarvan:	4582	4257	4156	4182	4221	4321
- rente	3772	3710	3685	3697	3696	3753
- aflossing	440	380	381	411	451	496
- overig	370	167	90	74	74	72
3. Milieubeheer	961	1583	2014	2275	2275	2275
4. Huisvestingskosten, waarvan:	129	121	122	122	122	122
- RGD	34	26	27	27	27	27
- ten behoeve van derden	95	95	95	95	95	95
7. Kadaster	340	374	376	377	373	361

Bij de Volkshuisvesting wordt voor de jaren tot 1993 een lager niveau van de rente-ontvangsten verwacht. Dit is voornamelijk het gevolg van het ondynamiseren na het tiende jaar van de DKF-leningen voor de bestaande woningwetwoningen. Na 1993 stijgt het niveau van de veronderstelde rente-ontvangsten door de verwachte rente-aanpassing naar 8,75%.

Als gevolg van de ondynamisering na het tiende jaar van de DKF-leningen stijgen de reguliere aflossingen, terwijl ook bij de van oorsprong annuïtaire leningen sprake is van stijgende aflossingen.

Bij de overige middelen Volkshuisvesting is in 1991 een eenmalig bedrag opgenomen van 150 miljoen in verband met de opheffing van het Bezitvormingsfonds. De daling van de overige ontvangsten hangt voornamelijk samen met de daling van de restituties objectsubsidies, die het gevolg is van een daling van het aantal financiële afwikkelingen. Tevens leidt het in het kader van de tussenbalans vervallen van het WVC-aandeel in het Stadsvernieuwingsfonds van 1992 tot daling van de overige ontvangsten.

De oloop in de ontvangsten Milieubeheer vindt zijn oorsprong in het voornemen om meer milieu-uitgaven te financieren uit WABM-heffingen.

De ontwikkeling van de ontvangsten Kadaster wordt veroorzaakt door de verwachte ontwikkeling van de onroerend-goedmarkt en tariefstijgingen, waarbij het principe van kostendekkendheid uitgangspunt is. Een en ander hangt samen met het met ingang van 1992 uit te voeren Kadaster Ondernemingsplan.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XII Verkeer en Waterstaat	1870	2298	2313	2257	2223	2313
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Algemene departementale aangelegenheden	18	16	14	14	14	14
2. Verkeersveiligheid	2	2	2	2	2	2
3. Algemene Waterstaatsaangelegenheden	211	216	216	216	216	216
4. Infrastructuur waterstaat	11	6	4	1	0	125
5. Conditionering waterstaat	127	145	150	147	145	145
6. Inrichting en ontwikkeling IJsselmeerpolders	72	53	51	46	43	39
7. Openbaar vervoer en goederenvervoer	75	23	22	21	21	18
8. Luchtvaartaanlegenheden	180	197	201	196	197	197
9. Zeescheepvaart en maritieme aangelegenheden	86	82	78	63	60	58
10. Telecommunicatie en postzaken	1082	1551	1569	1544	1518	1492
11. Meteorologische aangelegenheden	7	7	7	7	7	7

Bij het beleidsterrein Algemene Waterstaatsaangelegenheden wordt de stijging in 1992 veroorzaakt door toenemende ontvangsten uit de afgifte van documenten door de Rijksdienst voor het Wegverkeer en de PTT.

De daling van de ontvangsten bij Infrastructuur Waterstaat wordt veroorzaakt door afnemende bijdragen van derden voor de aanleg en verbetering van scheepvaartwegen en havens. De stijging in 1996 is het gevolg van een bijdrage van het Rijkswegenfonds aan hoofdstuk XII ten behoeve van het SVV.

Bij het beleidsterrein Conditionering Waterstaat wordt de stijging in 1992 veroorzaakt door stijgende ontvangsten uit de WVO-heffing (Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren) en uit bijdragen van de waterschappen en de stad Rotterdam voor de Stormvloedkering Nieuwe Waterweg.

De daling bij Inrichting en Ontwikkeling IJsselmeerpolders vloeit voort uit de geleidelijke afronding van de taken van de voormalige Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en de versoering in de uitvoering van de bestuursovereenkomst met Almere.

De ontvangsten Openbaar Vervoer en goederenvervoer dalen na de eenmalige verrekening in 1990 (met uitloop naar 1991) van het verschil tussen in het verleden verstrekte rijksbijdragen aan het openbaar vervoer en de realisatiecijfers.

De daling bij het beleidsterrein Zeescheepvaart en Maritieme aangelegenheden wordt veroorzaakt door afnemende ontvangsten uit de BV Loodswezen ten behoeve van het functioneel leeftijdsontslag loodsen.

De stijging bij het beleidsterrein Telecommunicatie en Postzaken hangt samen met de verwachte dividend- en rentebetalingen door de NV PTT.

Daarnaast vindt de verrekening van voorschotten en declaraties van de spreidingsoperatie PTT in 1992 en 1993 op dit artikel plaats.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XIII Economische Zaken	8040	7552	7059	6882	6805	6779
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Algemeen</i>	60	62	62	63	64	64
2. <i>Technologie</i>	73	92	81	57	51	44
3. <i>Industrie</i>	204	240	166	142	3	2
4. <i>Regionaal beleid</i>	64	59	47	41	27	22
5. <i>DMO</i>	116	108	108	105	86	73
6. <i>Energiebeleid:</i>						
- <i>aardgasbaten</i>	7100	6600	6200	6100	6200	6200
- <i>niet aardgasbaten</i>	422	390	394	373	373	373
7. <i>Export</i>	1	1	1	1	1	1

Op het onderdeel Algemeen worden ontvangsten van algemene aard en de ontvangsten van een aantal buitendiensten geraamd. De lichte stijging in de ramingen was vorig jaar al zichtbaar en betreft de ontvangsten van het Bureau voor de Industriële Eigendom.

De ontvangsten met betrekking tot Technologie betreffen voornamelijk geraamde ontvangsten uit hoofde van in het verleden verstrekte Technische Ontwikkelingskredieten (TOK). In deze raming is voorzien dat de omvang van de TOK-ontvangsten op termijn terugloopt. De relatieve pieken in 1992 en 1993 houden verband met incidentele terugbetalingen door ESA op grond van bijstellingen van in het verleden door EZ betaalde contributies.

Op het onderdeel Industrie worden de ontvangsten in verband met de herstructurering van de staalindustrie en verleende steun aan bedrijven geraamd. De ontvangsten staalindustrie betreffen voornamelijk (incidentele) uitkeringen door Hoogovens: 190 miljoen in 1991, 165 miljoen in 1992, 155 miljoen in 1993 en 135 miljoen in 1994. In 1992 is voorts rekening gehouden met ontvangsten in verband met een terugbetaling door de MIP en het opheffen van het Industrieel Garantiefonds (samen circa 63 miljoen). Een actualisatie van de openstaande kredieten in verband met verleende steun aan bedrijven heeft tot een structurele verlaging van de ramingen met ingang van 1994 geleid.

De ontvangsten op het onderdeel Regionaal Beleid betreffen voornamelijk de gelden die Nederland uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) ontvangt. De financiële relatie tussen het EFRO, de provincies en EZ is met ingang van 1990 gewijzigd. De EFRO-bijdragen worden vanaf 1990 direct uitgekeerd aan betrokken lagere overheden, zonder dat dit de EZ-begroting nog raakt. De ramingen zijn in verband hiermee verlaagd met de volgende reeks: 1991: 21 miljoen, 1992: 33 miljoen, 1993: 54 miljoen, 1994: 61 miljoen, 1995: 70 miljoen, 1996: 75 miljoen.

De komende jaren is nog een aflopende reeks ontvangsten voor het EFRO geraamd voor in het verleden in dit kader aangegane verplichtingen.

De ontvangstendaling bij DMO kan voor een groot deel verklaard worden door lagere geraamde opbrengsten uit casino's (totale opbrengst in 1992 75 miljoen, in 1996 50 miljoen). Deze terughoudende raming wordt veroorzaakt door de (veronderstelde) invloed van de toenemende concurrentie van andere kansspelen. Daarnaast worden lagere ontvangsten geraamd uit hoofde van de borgstellingsregelingen MKB in verband met de verlaging van het garantieplafond met 150 miljoen.

Bij het onderdeel Energie worden de aardgasbaten geraamd. De ontwikkeling van de aardgasbaten wordt aan het eind van deze bijlage apart toegelicht.

De overige ontvangsten van Energie betreffen voornamelijk dividendafdrachten van DSM en de desalderingsposten Centraal Orgaan Voorraadvoeding Aardolieprodukten (COVA) en Energie Beheer Nederland (EBN). De hoge raming voor 1991 houdt onder meer verband met verhoging van de verwachte winstuitkering van EBN voor DSM met ruim 30 miljoen.

De ontvangsten bij het onderdeel Export bestaan uit de ontvangsten van de EVD (Economische voorlichting en exportpromotie) en de algemene ontvangsten van de BEB die voorheen onder Algemeen werden geraamd.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XIV Landbouw Natuurbeheer en Visserij	435	474	501	519	521	523
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. Algemeen	178	194	207	223	223	223
2. Agrarisch onderwijs	8	1	1	1	1	1
3. Landbouwvoorlichting en ontwikkeling	57	99	111	110	111	110
4. Inrichting en beheer	158	146	147	148	149	150
5. Kwaliteitszorg	0	1	1	1	1	1
6. Onderzoek	29	27	28	30	30	32
7. Visserijen	5	6	6	6	6	6

De onder algemeen opgenomen olopende ontvangsten worden voornamelijk veroorzaakt door de toepassing van de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet waardoor doorberekeningen niet langer in mindering op de uitgaven worden gebracht maar ten gunste van de ontvangsten worden verantwoord (verschil 1992 ten opzichte van 1991: 18 miljoen), alsmede door verhoging van de keuringstarieven van de Rijksdienst voor keuring voor Vee en Vlees (1993 ten opzichte van 1992: 13 miljoen en 1994 ten opzichte van 1993: 16 miljoen).

Het verschil tussen 1991 en 1992 bij het Agrarisch onderwijs wordt in hoofdzaak veroorzaakt door de met het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen afgesproken overboeking inzake de inning van les gelden (-3 miljoen vanaf 1992) en door de afrekening van subsidievoorschotten in 1991 (3 miljoen).

Het verschil tussen 1991 en 1992 bij Landbouwvoorlichting en -ontwikkeling wordt veroorzaakt doordat de invoering van sectorheffingen is vertraagd.

In 1991 worden de bijdragen van derden 10 miljoen hoger geraamd. Hierdoor wordt een belangrijk deel van het verschil tussen 1992 en 1991 bij Inrichting en beheer verklaard.

De verschillen bij Onderzoek houden in hoofdzaak verband met de geraamde ontvangsten die samenhangen met de Structuurnota landbouw.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1032	928	954	979	977	972
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Arbeid</i>	24	24	24	24	24	24
2. <i>Sociale Zekerheid</i>	844	836	877	902	900	895
4. <i>TEGMD</i>	40	47	47	47	47	47
5. <i>Overige</i>	124	21	6	6	6	6

De reeks Sociale Zekerheid is het saldo van geraamde hogere anti-cumulatie afdrachten bij de WSW en ontvangsten van Ontwikkelingssamenwerking in verband met de uitgaven voor gedoogden en asielzoekers. Daarnaast vinden in 1991 restituties plaats op voorschotten voor het «plan Simons» (voorloper van de banenpool) en voor de banenpools zelf.

De lagere raming 1991 bij de TEGMD-ontvangsten houdt verband met 500 minder plaatsingen in 1991 van erkend gewetensbezwaarden.

De hoge ontvangst in de reeks Overige voor 1991 wordt voor 70 miljoen veroorzaakt door de afwikkeling van de liquidatie van het Bezitvormingsfonds (BVF). Verder zijn in de ramingen 1991 en 1992 ontvangsten van 50 respectievelijk 16 miljoen van het Centraal Bestuur Arbeidsvoorziening opgenomen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1858	1830	1661	1624	1639	1639
	1991	1992	1993	1994	1995	1996
1. <i>Algemeen</i>	3	2	2	2	2	2
2. <i>Welzijn Algemeen</i>	42	47	47	31	31	31
5. <i>Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers</i>	372	364	311	311	311	311
6. <i>Jeugdwelzijn</i>	13	14	14	15	15	15
9. <i>Verzetsdeelnemers en vervolgden</i>	16	11	11	11	11	11
10. <i>Volksgezondheid algemeen</i>	44	36	32	28	28	28
12. <i>Gezondheidszorg</i>	2	2	2	2	2	2
13. <i>Gezondheidsbescherming</i>	2	2	2	2	2	2
15. <i>Rijksinstituut voor Welzijn en Volksgezondheid</i>	81	78	78	80	80	80
16. <i>Cultuur algemeen</i>	5	5	5	5	5	5
18. <i>Cultuurbeheer</i>	21	11	11	11	11	11
19. <i>Media</i>	1247	1248	1136	1126	1141	1141
21. <i>Letteren en leenvergoeding</i>	10	10	10	-	-	-

De fluctuaties in de meerjarencijfers hebben verscheidene oorzaken.

De daling in de bijdragen van Ontwikkelingssamenwerking ten behoeve van het beleidsterrein Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers hangt samen met de daling in de uitgaven van dit beleidsterrein.

Bij Volksgezondheid en Welzijn algemeen hangen de hogere geraamde ontvangsten in 1991, 1992 en 1993 samen met incidenteel verwachte meerontvangsten die zijn aangewend als invulling voor de taakstelling in het kader van de tussenbalans.

In 1991 worden op het beleidsterrein Verzetsdeelnemers en vervolgd terugontvangsten van incidentele aard geraamd. De fluctuaties van het RIVM hangen samen met de werkzaamheden voor derden.

De daling in de meerjarenreeks bij Cultuurbeheer is een gevolg van de jaarlijkse administratieve verwerking van de zogenaamde meerinkomsten bij de rijksmuseumen.

De belangrijkste oorzaak van de fluctuatie in de ontvangsten op het beleidsterrein van de Media is de verwerking van de beleidsvoornemens uit de Nota Publieke omroep in de begroting. De financiële gevolgen hangen samen met de raming van de reclame-ontvangsten en de onttrekking van middelen van de algemene reserve voor de omroep.

De daling in meerjarencijfers na 1993 bij Letteren en Leenvergoeding is een gevolg van het feit dat de uitvoering van de leenvergoedingsregeling dan buiten WVC zal plaatsvinden waarmee tevens de daarmee samenhangende inkomsten wegvallen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Aanvullende posten	133	615	-57	-57	-57	185
- Verkoop Staatsdeelnemingen	133	615	-57	-57	-57	185

De stijging in 1992 ten opzichte van 1991 is het gevolg van het besluit in 1992 voor 625 miljoen aan staatsdeelnemingen te verkopen. Hiermee komt de totale taakstelling voor 1991 en 1992 te zamen uit op 1 miljard. Van de taakstelling 1991 (ad 375 miljoen) zal 241,7 miljoen worden gerealiseerd door middel van verkoop van aandelen Volvo Car BV. Voor 1993 tot en met 1995 is geen taakstelling verkoop staatsdeelnemingen opgenomen en is uitsluitend de raming voor dividendderving opgenomen. Voor 1996 is een taakstelling verwerkt van 241,7 miljoen. Deze post houdt verband met het opnemen van hetzelfde bedrag als uitgave (in 1996) op het hoofdstuk Economische Zaken uit hoofde van de overeenkomst tussen de Staat, Volvo Car Corporation en Mitsubishi Motors Corporation (zie memorie van toelichting Hoofdstuk XIII, Economische Zaken).

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Fonds Investeringsrekening	425	300	200	125	75	50

De raming van de ontvangsten geeft het verloop weer van de desinvesteringbetalingen. Het betreft een aflopende reeks, omdat de WIR inmiddels is afgeschaft.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Rijkswegenfonds	126	101	87	116	194	159

De daling in 1992 wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door bijdragen van lagere overheden in diverse projecten.

De fluctuaties in latere jaren hangen hiermee samen. Vanaf 1992 levert het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer structureel een bijdrage van 6 miljoen per jaar voor geluidsanering bij reconstructies van rijkswegen. Verder zijn er vanaf 1992 extra SVV-gelden aan het Rijkswegenfonds toegevoegd ten behoeve van fietsvoorzieningen.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Consolidatie	-561	-573	-547	-546	-546	-671

De post Consolidatie neemt in 1996 toe als gevolg van een omvangrijke bijdrage van het Rijkswegenfonds aan Verkeer en Waterstaat.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Aardgasbaten (x 1 miljard)	9,4	8,7	8,3	8,4	8,7	8,8
Niet-belastingontvangsten	7,1	6,6	6,2	6,1	6,2	6,2
Vennootschapsbelasting	2,3	2,1	2,1	2,3	2,5	2,6

De gasbatenraming is onderhevig aan onzekerheden op de olie- en valutamarkten, alsmede aan veranderingen bij de gasafzet door flexibele contracten. Het Niet-belastingontvangsten-gedeelte van de gasbaten wordt geraamd op de begroting van Economische Zaken.

Bij de raming is uitgegaan van licht oplopende olieprijsen bij een constante dollarkoers van fl 1,95. Voorts is rekening gehouden met de begin dit jaar goedgekeurde additionele exporten, alsmede met de voorgenomen tijdelijke verlaging van de COVA-heffing.

De dalende lijn van de verwachte inkomsten – met name tot 1994 – is onder meer het gevolg van de te verwachten verder afnemende produktie van het Groningenveld ten gunste van andere velden, wat gepaard gaat met hogere winningskosten en een lager aandeel van de Staat; dit heeft een drukkend effect op de gasbaten.

Het relatief hoge niveau in 1991 hangt met name samen met de hogere gasprijzen als gevolg van de dure olie in verband met de Golf-crisis. De verhoging na 1994 is een gevolg van de verwachting, dat de olieprijsen de komende jaren licht oplopen; voor 1992 wordt uitgegaan van \$ 20 per vat, in 1993 en 1994 oplopend tot \$ 21 per vat, terwijl voor 1995 en 1996 een prijs van \$ 22 is geraamd.

6. Uitgaven en niet-belastingontvangsten, mutaties sinds de Voorjaarsnota 1991

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
I HUIS DER KONINGIN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	
Diversen	0,0	0,4	0,4	0,4	0,4	
Extrapolatie						11,7
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	11,7
Stand miljoenennota 1992	11,4	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7
II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	215,6	211,1	205,0	204,5	207,5	
Diversen	7,2	18,0	15,5	17,6	18,1	
Extrapolatie						226,1
Afrondingsverschillen	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	7,2	18,1	15,5	17,6	18,1	226,1
Stand miljoenennota 1992	222,8	229,2	220,5	222,1	225,6	226,1
II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	5,4	5,2	5,2	5,2	5,2	
Diversen	0,0	0,4	3,1	3,2	3,2	
Extrapolatie						8,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,4	3,1	3,2	3,2	8,4
Stand miljoenennota 1992	5,4	5,6	8,3	8,4	8,4	8,4

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
III ALGEMENE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	49,9	50,3	50,2	50,3	50,3	
Diversen	1,4	1,5	0,8	-0,3	-0,3	
Extrapolatie						49,9
Afrondingsverschillen	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	1,4	1,6	0,8	-0,4	-0,4	49,9
Stand miljoenennota 1992	51,3	51,9	51,0	49,9	49,9	49,9
III ALGEMENE ZAKEN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	10,8	3,5	3,5	3,5	3,5	
Diversen	0,0	0,6	0,4	0,4	0,4	
Extrapolatie						3,9
Afrondingsverschillen	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-0,1	0,6	0,4	0,4	0,4	3,9
Stand miljoenennota 1992	10,7	4,1	3,9	3,9	3,9	3,9
IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	2,9	3,0	3,0	3,0	3,0	
Diversen	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	
Extrapolatie						3,0
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	3,0
Stand miljoenennota 1992	3,0	3,1	3,1	3,0	3,0	3,0
IV KABINET VOOR NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	48,6	23,0	20,3	23,0	22,8	
Diversen	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						22,6
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	22,6
Stand miljoenennota 1992	49,9	23,0	20,3	23,0	22,8	22,6

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
V BUITENLANDSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	1.359,3	2.043,2	2.129,0	2.177,2	2.232,9	
vierde eigen middel	-86,0	-106,2	-1,7	31,8	81,8	
naar ez: restant oost-europafaciliteit *		-165,8	-170,3	-171,8	-171,8	
Diversen	7,5	18,5	15,9	10,7	10,6	
Extrapolatie						2.264,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-78,5	-253,5	-156,1	-129,3	-79,5	2.264,4
Stand miljoennota 1992	1.280,8	1.789,7	1.972,9	2.047,9	2.153,4	2.264,4
V BUITENLANDSE ZAKEN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	112,5	87,1	83,8	81,5	79,6	
Diversen	0,4	6,2	5,0	5,0	5,6	
Extrapolatie						82,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,4	6,2	5,0	5,0	5,7	82,4
Stand miljoennota 1992	112,9	93,3	88,8	86,5	85,3	82,4
VI JUSTITIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	3.941,6	4.019,1	4.081,9	4.153,9	4.183,0	
ombuigingen	-15,7	-82,8	-91,3	-108,9	-108,9	
invulling taakstelling grote efficiency met boeten *		10,0	35,0	75,0	75,0	
justitie-aandeel asielzoekers tot 20.000 *		9,4	26,1	26,1	26,1	
grote efficiency *	-10,6	-36,5	-100,0	-100,0		
loonbijstelling *	88,1	105,5	104,3	105,4	105,6	
prijsbijstelling 1991 *	26,4	27,1	28,0	28,4		
uit aanvullende post grote efficiency;	12,0	27,5	35,0	35,0	35,0	
rechterlijke macht *						
uit aanvullende post grote efficiency; schengen *	1,5	10,0	23,6	27,0	27,0	
Diversen	11,2	70,0	71,8	73,6	80,3	
Extrapolatie						4.371,0
Afrondingsverschillen	-0,1	0,1	-0,1	-0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	97,0	165,5	195,0	161,1	168,5	4.371,0
Stand miljoennota 1992	4.038,6	4.184,6	4.276,9	4.315,0	4.351,5	4.371,0

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VI JUSTITIE						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	650,9	670,3	663,5	664,6	667,0	
hogere tarieven boeten en transacties		72,0	127,0	132,0	119,0	
invulling ge-taakstelling met ontvangsten (boeten)*		10,0	35,0	75,0	75,0	
justitie-aandeel ivm groei asielaanvragen uit os-plafond*		9,4	26,1	26,1	26,1	
Diversen	5,2	24,8	48,8	60,3	60,3	
Extrapolatie						947,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	5,2	116,2	236,9	293,4	280,4	947,4
Stand miljoenennota 1992	656,1	786,5	900,4	958,0	947,4	947,4
VII BINNENLANDSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	4.298,0	4.321,6	4.356,8	4.399,0	4.413,9	
doortrekken taakstelling tussenbalans		-25,0	-6,3			
taakstelling		-13,3	-36,1	-49,0	-49,0	
loonbijstelling *	95,2	112,0	111,1	109,4	109,4	
loonbijstelling algemeen *	11,0	17,8	22,2	25,9	32,6	
naar gf: afschaffing tijdelijke regeling vut-60 jaar *		-6,3	-50,8	-57,2	-57,2	
prijsbijstelling *		28,9	28,6	31,1	31,6	
uit grote efficiency, regionalisatie politie *		31,2	29,7	29,7	27,2	
Diversen	37,4	46,9	56,5	35,1	25,4	
Extrapolatie						4.554,2
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	0,0	0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	143,6	192,1	154,9	125,1	120,0	4.554,2
Stand miljoenennota 1992	4.441,6	4.513,7	4.511,7	4.524,1	4.533,9	4.554,2
VII BINNENLANDSE ZAKEN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	394,8	386,2	387,6	389,5	392,0	
Diversen	9,3	6,0	9,2	3,8	1,3	
Extrapolatie						395,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	9,3	6,0	9,2	3,8	1,3	395,8
Stand miljoenennota 1992	404,1	392,2	396,8	393,3	393,3	395,8

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	30.842,2	31.554,7	31.338,2	31.638,5	31.941,8	
taakstelling begrotingsvoorbereiding 1992	-122,2	-554,8	-548,4	-595,8	-595,8	
bijstelling raming londo-vergoedingen basisonderwijs		101,2	104,6	105,9	105,0	
schaalmaatregelen basisonderwijs			-25,0	-25,0	-25,0	
verlenging afschrijvingstermijn huisvesting basisonderwijs		-94,0	-85,0	-77,0	-69,0	
leerlingen middelbaar beroepsonderwijs/ leerlingwezen	-10,0	64,0	66,6	63,9	58,1	
beroep door asielzoekers op onderwijsvoorzieningen		25,0	36,2	47,7	58,4	
leerlingstijging studiefinanciering		35,4	41,4	37,8	29,1	
prijsstijging ov-studentenkaart		25,0	40,0	55,0	55,0	
bijstelling normbedragen ov-studentenkaart	19,9	27,4	30,9	31,5	31,6	
wegboeken "restantproblematiek" miljoenennota 1991		180,0	214,0	197,0		
internationalisering onderwijs		25,0	50,0	50,0	50,0	
startkapitaal vervangingsfonds		50,0				
<i>formatiebudget-systeem</i>						
kasrealisatie personele lasten basisonderwijs	-60,0	-113,2	-113,8	-114,4	-115,0	
onderuitputting incidenteel/alg salarismaatr gelden	-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	
onderuitputting personele lasten voortgezet onderwijs	-80,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	
onderuitputting rechtspositionele	-25,0					
onderuitputting studiefinanciering	-40,0	-55,0	-55,0	-55,0	-55,0	
verlaging basisbeurs wsf		-25,0	-37,0	-48,0	-48,0	
omzetting basisbeurs voortgezet ond naar kb- niveau			-15,0	-45,0	-40,0	
voortgangscontrole studiefinanciering hoger onderwijs			-10,0	-40,0	-40,0	
voortgangscontrole studiefinanciering voortgezet onderw			-15,0	-35,0	-50,0	
weglek algemene les/college-geldverhoging naar ts & sf		50,0	50,0	50,0	50,0	
weglek specifieke les/college-geldverhoging naar ts & sf		25,0	25,0	25,0	25,0	
beperking wachtgeldten basisonderwijs			-25,9	-32,8	-34,7	
beperking wachtgeldten hoger beroepsonderwijs			-25,3	-31,5	-27,0	
beperking wachtgeldten voortgezet onderwijs			-41,9	-55,4	-50,2	
beperking wachtgeldten wetenschappelijk onderwijs			-51,4	-66,3	-59,9	
incidentele beperking inventarissen voortgezetonderwijs	-41,8					
afschaffing garanties academische ziekenhuizen	-0,9	-197,5	-149,5	-161,5	-190,5	
verlaging subsidie diverse wo-instellingen			-30,0	-50,0	-60,0	
asielzoekers		31,0	7,0	7,0	7,0	
beperking verblijfsduur havo/vwo			-30,0	-45,0	-60,0	
bijdrage bedrijfsleven voor beroepsonderwijs			-50,0	-50,0	-50,0	
correctie kasschuif izk-uitkering wetensch onderwijs	40,4					
drie-jarige bevrozing inkomensnormen						
tegemoetkoming studiekosten		-15,0	-30,0	-45,0	-45,0	
fraudetaakstelling		-13,2	-20,2	-26,4	-26,4	
inleveren prijsbijstelling			-24,2	-31,3	-128,0	
kaskorting wetenschappelijk onderwijs	-40,4					
kasverschuiving ivm opbrengst verkoop hbo gebouwen in '92	400,0	-400,0				
prijsbijstelling studieleningen: macro-mutatie		13,2	27,8	39,4	50,1	
rebudgettering sf: rentedragende leningen		540,0	597,0	670,0	706,0	
rente-bijstelling huisvesting basisonderwijs		23,5	38,7	50,0	54,4	
rentevergoeding overdracht economisch claimrecht		19,6	91,5	91,5	91,5	
vervallen rentesubsidies ivm uitstel verzelfstandiging sf			-50,0	-50,0	-50,0	
wachtgeldconsequenties ombuigingsmaatregelen onderwijs		36,2	86,1	77,9	59,9	

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
kleine efficiency *	-47,6	-47,6	-47,6	-47,6	-47,6	
loonbijstelling *	675,0	795,4	783,9	791,6	797,0	
prijsbijstelling *		191,2	193,1	196,1	196,3	
taakstelling ziekteverzuim *		100,0	200,0	300,0	300,0	
van Inv: studiefinanciering landbouwonderwijs *	66,7	66,8	66,8	66,8	66,8	
Diversen	156,5	750,3	146,2	134,1	309,5	
Extrapolatie						33.557,2
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	840,6	1.558,9	1.306,5	1.250,2	1.123,7	33.557,2
Stand miljoenennota 1992	31.682,8	33.104,6	32.644,7	32.888,7	33.065,5	33.557,2

VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	1.141,9	1.645,3	1.181,7	1.184,6	1.169,2	
terugdraaien bijdrage bedrijfsleven beroepsonderwijs		-57,0	-65,0	-70,0	-75,0	
vergoeding cba voor scholingsdiensten		50,0				
algemene lesgeld verhoging		100,0	100,0	100,0	100,0	
specifieke lesgeld verhoging		50,0	50,0	50,0	50,0	
correctie 2e nota van wijziging: lesgeldverhoging		-40,7	-40,7	-34,2	-34,2	
overdracht economisch claimrecht gebouwen hbo/wo		420,0				
kasrealisatie studiefinanciering	30,0	20,0	15,0			
terugbetaling renteloze voorschotten/rentedragende leningen	4,0	64,2	50,9	26,5	19,5	
verzelfstandiging sf-leningen	2,7	6,6	7,6	11,2	28,8	
Diversen	27,7	11,7	9,1	-5,9	17,3	
Extrapolatie						1.278,0
Afrondingsverschillen	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	64,3	624,7	126,8	77,6	106,3	1.278,0
Stand miljoenennota 1992	1.206,2	2.270,0	1.308,5	1.262,2	1.275,5	1.278,0

IXA NATIONALE SCHULD

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	24.976,2	26.652,1	27.103,2	27.537,8	28.002,2	
boete vervroegde aflossing	37,5					
disagio	132,5					
herfinanciering agv vervroegde aflossing		65,6	65,6	65,6	65,6	
hogere rekenrente 1992-1995		9,4	1.246,3	2.519,1	3.895,1	
hogere tekortraming		44,3	146,2	308,6	485,2	
lagere feitelijke rente 1991		-36,4	-36,4	-36,4	-36,4	
vervallen reguliere rentebetalingen agv vervroegde aflossing		-88,2	-88,1	-88,0	-87,4	
vervallen schatkistpapier	-45,8		45,8			
Diversen	0,0	-12,7	-12,7	-12,7	-12,7	
Extrapolatie						34.547,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	124,2	-18,0	1.366,7	2.756,2	4.309,4	34.547,8
Stand miljoenennota 1992	25.100,4	26.634,1	28.469,9	30.294,0	32.311,6	34.547,8

	1996	1995	1994	1993	1992	1991
IXA NATIONALE SCHULD						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0
rente bij storting						128,5
Diversen		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Extrapolatie	81,0					
Afrondingsverschillen		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	81,0	0,0	0,0	0,0	0,0	128,5
Stand miljoenennota 1992	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0	209,5
IXB FINANCIEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	3.869,9	3.888,4	3.912,9	3.989,4	4.352,1	3.989,4
aanpassing renteregeling	-223,0	-223,0	-223,0	-223,0	-223,0	-223,0
invorderingsrente	175,0	175,0	175,0	175,0	175,0	175,0
taakoverdracht ogb aan lagere overheden	-50,6	-49,6	-43,6	-38,0	-28,8	-38,0
grote efficiency "	-67,4	-51,4	-24,9	-2,8	64,7	64,7
loonbijstelling "	75,8	76,0	75,9	77,8	77,8	77,8
prijsbijstelling "	28,1	28,1	28,3	29,4	29,4	29,4
Diversen	-3,2	-1,7	-6,4	4,1	6,8	6,8
Extrapolatie	3.805,3					
Afrondingsverschillen		0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	3.805,3	-65,3	-46,6	-18,6	22,6	71,5
Stand miljoenennota 1992	3.805,3	3.804,6	3.841,8	3.894,3	4.012,0	4.423,6
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	4.585,8	4.551,0	4.570,6	4.721,6	5.422,5	4.721,6
aandelen Volvo-car					241,7	
aanpassing renteregeling	-78,0	-78,0	-78,0	-78,0	-78,0	-78,0
taakoverdracht ogb aan lagere overheden	-72,6	-72,6	-72,6	-60,0	5,0	5,0
verkopen defenise	120,0	236,0	45,0	5,0	5,0	5,0
verkopen panden rgd	50,5	74,1	32,6	109,2	109,2	109,2
vertraging wetsvoorstel simons		-30,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0
vordering van staatsloterij (fasering betaling)	-7,5	-7,5	-5,0	30,0	30,0	30,0
winstuitkering dnb	400,0	325,0	250,0	225,0	75,0	75,0
Diversen	38,9	39,3	37,4	27,4	17,0	17,0
Extrapolatie	5.078,1					
Afrondingsverschillen		0,0	0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	5.078,1	451,3	486,3	149,5	198,5	338,6
Stand miljoenennota 1992	5.078,1	5.037,1	5.037,3	4.720,1	4.920,1	5.761,1

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
X DEFENSIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	13.979,6	14.172,3	14.146,0	14.119,2	14.119,6	
automatisering en telecommunicatie centrale organisatie		-14,4	-28,9	-29,1	-43,3	
internationale verplichtingen	-21,0	-66,3	-81,5	-89,0	-97,0	
militaire pensioenen, uitkeringen en wachtgelden	3,0	53,0	35,8	29,9	55,0	
militair personeel koninklijke marine	-11,4	-49,3	-50,7	-39,9	-49,3	
overig groot materieel koninklijke marine	0,4	-40,7	-145,5	-229,9	-282,3	
burgerpersoneel koninklijke landmacht	0,4	-12,8	-19,8	-27,3	-24,6	
militair personeel koninklijke landmacht	-6,0	-184,1	-199,9	-165,5	-134,1	
andere personele uitgaven koninklijke landmacht		-50,3	-108,2	-54,9	23,6	
materiele exploitatie koninklijke landmacht	-10,0	-125,8	-124,4	-171,3	-157,6	
overig groot materieel koninklijke landmacht		-69,1	-152,9	-252,0	-168,5	
helicopterprojecten		-11,9	75,7	95,8	145,7	
materiele exploitatie koninklijke luchtmacht		-34,3	-28,5	-38,8	-28,2	
overig groot materieel koninklijke luchtmacht	-56,3	49,6	74,6	67,8	-176,0	
gevechtsvliegtuigen f-16			-43,3	-87,5	-21,7	
loonbijstelling *	204,1	236,5	226,2	222,9	219,1	
prijsbijstelling *		219,9	222,1	224,4	227,7	
Diversen	37,5	14,7	18,2	23,2	2,8	
Extrapolatie						13.548,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	140,7	-85,3	-331,1	-521,2	-508,7	13.548,4
Stand miljoenennota 1992	14.120,3	14.087,0	13.814,9	13.598,0	13.610,9	13.548,4
X DEFENSIE						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	575,9	550,1	536,9	531,9	531,9	
Diversen	24,6	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	
Extrapolatie						531,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	24,6	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	531,7
Stand miljoenennota 1992	600,5	550,1	536,7	531,7	531,7	531,7
XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	15.047,4	15.487,2	15.040,3	14.804,0	15.455,9	
aanpassing kas-verplichtingen bij diverse milieu-artikelen		25,5	10,0			
aanpassing raming gehandicapten incl beleidswijzigingen	2,0	11,1	40,0	43,1	31,5	
aanpassing stadsvernieuwingsfonds ikv ombuigingen 1992			-150,0	-150,0	-150,0	
afkoopvoorstellen renteloze leningen obv verplichtingen 1991		34,8	11,3			
afstoot gronden en panden van financiën tbv vrom/rgd		109,2	32,6	74,1	50,5	

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
asielzoekers		7,3	14,0	25,0	31,0	
beperking vertraging vaststellingen jaarlijkse bijdragen dkp	39,0			-39,0		
bijstelling dkp raming	-39,4	16,5	78,9	78,2	82,9	
bijstelling raming individuele huursubsidie		21,5	45,2	53,1	80,8	
bijstelling raming premie koopwoningen nav realisatie 1990		2,7	-6,7	-23,3	-48,4	
halvering budget woningaanpassingen ikv ombuigingen 1992		-7,5	-48,8	-56,3	-67,5	
invulling taakstelling 1991/1992 verbeteringen en isolatie	-30,0		30,0			
inzet prijsbijstelling milieu tbv taakstelling		-32,1	-34,7	-39,6	-40,1	
inzet prijsbijstelling volkshuisvesting tbv taakstelling		-99,5	-116,8	-127,5	-131,4	
kasschuif jrl bijdr huurwoningen ivm taakstelling 1991/1992		-25,1	25,1			
niet regulier personeel milieu		26,0	20,8	15,6	15,6	
niet verdelen 10% reserve 1991 budget woningverbetering	-11,6	-69,6	-23,2	-11,6		
ombuiging niet ingrijpende woningverbeteringen		-2,8	-19,3	-24,8	-27,5	
rebudgettering leningen woningwet	0,6	0,9	-1,8	-47,3	-72,1	
restant-problematiek voorjaarsnota volkshuisvesting		27,4	-89,9	65,7	-35,7	
sleutelproblematiek en dekking budget woningaanpassingen		-42,6	9,9	13,3	-3,3	
stalling reservering agv Extrapolatie ombuigingsmaatregelen						38,1
stalling restant kasschuiven ombuigingen begroting 1992			7,2	-45,3	37,5	
verkoop woningwetwoningen		-5,3	-11,7	-21,1	-32,2	
verlaging budget kopkosten ikv ombuigingen 1992			-30,0	-30,0	-30,0	
verlaging budget soc woningbouw agv netto contante waarde				-46,5	-91,4	
voortzetting 1% lagere normhuurcompensatie ihs vanaf 1994				11,5	36,9	
naar provinciefonds voor milieu-apparaatskosten (worma) *		-41,6	-41,6	-41,6	-41,6	
prijsbijstelling *		164,5	187,6	194,0	198,5	
Diversen	-22,5	-68,2	-88,1	-67,6	-56,9	
Extrapolatie						15.213,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-61,9	53,1	-150,0	-197,8	-224,7	15.213,7
Stand miljoenennota 1992	14.985,5	15.540,3	14.890,3	14.606,2	15.231,2	15.213,7

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	6.022,0	5.736,6	5.739,4	5.856,5	5.902,1	
extra milieuheffingen		550,0	948,7	1.120,0	1.120,0	
extra milieuheffingen agv vaartuigenbelasting		41,0				
hogere wabm-ontvangsten ivm compensatie 1990		25,5	10,0			
Diversen	-8,6	-16,8	-29,6	-19,9	-29,8	
Extrapolatie						7.080,1
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-8,6	599,7	929,1	1.100,1	1.090,2	7.080,1
Stand miljoenennota 1992	6.013,4	6.336,3	6.668,5	6.956,6	6.992,3	7.080,1

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XII VERKEER EN WATERSTAAT						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	9.109,4	8.455,9	8.567,2	8.594,7	8.631,1	
amendement nr 6 onderzoek en ontwikkeling en stimulering ov	-29,1					
bedrijfsvervoer		-14,0	-21,2	-31,2	-39,0	
beperking combikaart			-149,1	-149,4	-149,3	
infrastructuur stadsgewestelijk ov		-47,6				
korting prijsbijstelling		-25,0	-25,0	-25,0	-25,0	
premieverlaging spf		-40,0				
tussenbalans bijstelling svv		70,3	94,6	471,0	471,0	
uitvoering tussenbalans subsidies ov		-98,0	-228,0	-420,0	-420,0	
vertraging investeringsprojecten regionale luchthavens		-5,8	-31,6	-18,6	0,3	
vervroegde aflossing bov annuïteit		-37,0		-37,0	-37,0	
niet doorgaan nieuwe uitkeringsregelingen wvo *		-48,1	-42,7	-21,0	-5,1	
grote efficiency *		-19,1	-36,9	-85,1	-85,1	
loonbijstelling *	55,8	66,1	64,8	64,8	64,9	
prijsbijstelling *		144,6	146,9	149,5	149,8	
van aanvullende staartpost combikaart *			149,1	149,4	149,3	
van pf/gf voor wet uitkeringen wegen *		874,4				
waggs *	79,5	80,1	81,7	81,2	83,4	
Diversen	-29,1	-18,0	20,8	-7,9	-19,5	
Extrapolatie						8.919,9
Afrondingsverschillen	0,0	0,1	-0,1	-0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	77,1	883,0	23,3	120,6	138,7	8.919,9
Stand miljoenennota 1992	9.186,5	9.338,9	8.590,5	8.715,3	8.769,8	8.919,9

XII VERKEER EN WATERSTAAT

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	1.957,9	2.351,8	2.356,1	2.277,5	2.228,0	
amendement nr 6 bijdrage van het rwf	-29,1					
divendafdrachten nv ptt 1990	-43,0					
geen dividend klm	-25,0					
niet doorgaan nieuwe uitkeringsregelingen wvo *		-48,1	-42,7	-21,0	-5,1	
Diversen	9,2	-6,3	-0,4	0,7	0,4	
Extrapolatie						2.312,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-87,9	-54,3	-43,1	-20,4	-4,8	2.312,8
Stand miljoenennota 1992	1.870,0	2.297,5	2.313,0	2.257,1	2.223,2	2.312,8

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	3.768,4	3.666,9	3.671,3	3.669,2	3.550,1	

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
afschaffing innovatiestimuleringsregeling per 1 oktober 1991	-0,9	-51,3	-202,0	-220,1	-220,1	
beperking budget investeringspremieregeling (ipr)		-11,6	-10,1	-20,3	-26,6	
beperking specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering	-4,9	-29,1	-5,2	-7,6	-10,3	
herziening kasramingen / kasritme (diverse artikelen)	-39,7	-5,9	-5,3	-3,2	-11,7	
inzetten prijsbijstelling voor taakstellingen		-29,5	-30,3	-30,5	-30,4	
kasverschuiving oost-europa-faciliteit	-39,3	-35,7	-26,2	-5,1	-0,9	
ombuiging bevordering energiebesparing en duurzame energie	-7,6	-13,3	-24,0	-39,1	-44,5	
vervroegde aflossing leningen rom's	66,7	-38,8	-28,6	-12,3	-1,1	
vervroegde uitkering aan algemeen mijnwerkersfonds	35,5	-35,5				
dividend energiebeheer nederland (ebn) voor dsm *	31,5					
europes fonds voor de regionale ontwikkeling (efro) *	-21,2	-33,1	-54,0	-61,0	-69,8	
grote efficiency *		-3,0	-16,4	-32,0	-32,0	
prijsbijstelling *		44,3	49,2	51,6	50,0	
van buza: oost-europafaciliteit tot en met 1996 *		165,8	170,3	171,8	171,8	
Diversen	-1,7	-20,0	-69,8	-100,5	-97,7	
Extrapolatie						3.429,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	18,4	-96,6	-252,4	-308,3	-323,2	3.429,0
Stand miljoenennota 1992	3.786,8	3.570,3	3.418,9	3.360,9	3.226,9	3.429,0

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	7.987,5	7.254,2	6.926,4	6.408,5	6.248,7	
bijstelling raming dividend dsm	8,5	11,4	26,4	8,4	8,4	
bijstelling ramingen aardgasopbrengsten		200,0	100,0	500,0	600,0	
opbrengst industrieel garantiefonds		32,0				
opbrengst maatschappij voor industriële projecten (mip)		31,0				
dividend energiebeheer nederland (ebn) voor dsm *	31,5					
europes fonds voor de regionale ontwikkeling (efro) *	-21,2	-33,1	-54,0	-61,0	-69,8	
Diversen	33,6	56,6	59,9	25,8	17,4	
Extrapolatie						6.778,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	52,4	297,9	132,3	473,2	555,9	6.778,8
Stand miljoenennota 1992	8.039,9	7.552,1	7.058,7	6.881,7	6.804,6	6.778,8

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	3.113,8	3.170,8	3.214,4	3.278,7	3.287,2	
ombuiging intering saldo fonds ontwikkeling en sanering		-50,0	-40,0			
ombuiging ontwikkeling en sanering voor de landbouw		-22,5	-28,5	-31,5	-31,5	
ombuiging voeding en kwaliteit		-9,0	-16,0	-26,0	-26,0	
tegenvaller maniok thailand 1983	78,2					
grote efficiency *		-10,6	-21,3	-42,5	-42,5	

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
loonbijstelling *	44,5	52,4	50,7	50,9	51,0	
naar o&w ten behoeve van landbouwonderwijs *	-72,3	-74,1	-69,8	-66,9	-66,4	
naar pf voor ipo-convenant natuurbeleidsplan *		-13,1	-18,1	-27,0	-27,0	
prijsbijstelling *		44,8	47,1	49,2	49,4	
Diversen	15,8	-86,5	-108,5	-134,4	-134,1	
Extrapolatie						3.061,5
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	66,3	-168,6	-204,4	-228,2	-227,1	3.061,5
Stand miljoenennota 1992	3.180,1	3.002,2	3.010,0	3.050,5	3.060,1	3.061,5

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	439,1	477,9	490,5	492,7	493,8	
tariefsverhoging rijksdienst voor de keuring van vee & vlees			13,0	29,0	29,0	
naar o&w ten behoeve van landbouwonderwijs *	-24,6	-27,7	-27,1	-27,1	-27,1	
Diversen	20,4	23,9	24,2	24,4	24,9	
Extrapolatie						523,2
Afrondingsverschillen	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-4,1	-3,7	10,1	26,4	26,8	523,2
Stand miljoenennota 1992	435,0	474,2	500,6	519,1	520,6	523,2

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	37.401,2	37.978,9	38.104,4	38.076,3	38.107,1	
abw asielzoekers		67,0	73,3	77,4	84,6	
abw gelijke behandeling aaw			10,6	21,2	31,8	
abw thuiswonenden uitvoeringsgegevens 1991	-77,1	-76,8	-77,7	-74,9	-76,5	
abw uitstel invoering verhaalsbepalingen tot 1 januari 1992	25,5	63,0				
abw/rww/akw gedoogden		20,0	30,2	74,9	94,9	
akw koopkrachtcompensatie ivm plan simons		112,5	150,0	150,0	150,0	
akw volumebijstelling	25,9	36,0	27,2	8,1	-1,6	
ioaw aanscherping begrip passende arbeid			13,3	49,5	110,3	
ioaw duurverkortung				16,2	36,0	
arbeidsongeschiktheidsuitkering						
ioaw effecten ziekwet-maatregelen		3,8	10,9	31,2	35,9	
ioaw macro effecten tussenbalansmaatregelen		10,9	22,9	25,7	33,5	
ioaw uitvoering 1991	-33,6	-45,3	-49,4	-53,1	-55,5	
ioaz aanscherping begrip passende arbeid			9,2	16,1	47,1	
ombuiging op rijksbijdrage arbvo		-150,0	-150,0	-150,0	-150,0	
rww effecten werkgelegenheidspakket		-26,0	-42,7	-60,9	-78,6	
rww effecten ziekwet maatregelen		24,2	66,8	111,7	123,0	
rww uitstel invoering verhaalsbepalingen tot 1 januari 1992	10,1	26,1				
rww uitstel van jongerenmaatregelen						

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
(uitwonenden/schoolverl)	17,6	30,1	7,5	3,0		
rww uitvoeringsgegevens 1991	-322,6	-177,6	-160,0	-142,7	-143,0	
rww wagw-effecten	-35,4	-53,3	-53,3	-71,4	-71,5	
rww werkloosheidsontwikkeling mev		53,3	53,3	53,5	53,6	
rww/abw aanscherping handhavingsbeleid		-17,5	-35,0	-39,4	-39,3	
terugtrekken rijksbijdragen		-333,0	-533,0	-336,0	-336,0	
wsw subsidie taakstelling tuba en grote- efficiency-korting		-27,5	-45,0	-70,0	-70,0	
gedoogden *			23,8	28,1	28,1	
akw juli-indexering *	10,1	41,2	41,8	40,9	41,1	
koppeling uitkeringen *	401,4	483,4	485,4	490,1	491,2	
waggs *	163,9	163,7	163,4	163,4	163,4	
Diversen	84,1	41,1	54,2	20,5	25,4	
Extrapolatie						38.669,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	269,9	269,3	97,6	383,1	527,9	38.669,4
Stand miljoenennota 1992	37.671,1	38.248,2	38.202,0	38.459,4	38.635,0	38.669,4

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	1.019,7	857,2	856,6	857,0	856,8	
wsw anti-cumulatiebaten tussenbalans		40,0	60,0	80,0	80,0	
gedoogden *			23,8	28,1	28,1	
Diversen	12,1	31,3	13,4	13,5	11,8	
Extrapolatie						972,1
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	12,1	71,3	97,1	121,6	119,9	972,1
Stand miljoenennota 1992	1.031,8	928,5	953,7	978,6	976,7	972,1

XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	12.126,1	12.195,1	12.252,7	12.161,4	12.136,8	
budgetkorting bejaardenoorden			-50,0	-50,0	-50,0	
compensatie koopkrachteffecten stelselherziening		-192,5	-230,0	-230,0	-230,0	
efficiency korting bejaardenoorden		-22,5	-35,0	-75,0	-75,0	
invulling taakstelling grote efficiency		-2,4	-17,3	-32,3	-32,3	
kasverschuiving awbz		-41,9	29,2	-2,7	6,6	
ombuiging jeugdhulpverlening		-33,6	-44,5	-53,0	-53,0	
ombuiging prijsbijstelling 1992		-54,1	-52,6	-50,2	-49,3	
ombuiging project experiment/onderzoek en landel organisatie		-52,0	-57,7	-59,0	-59,0	
ombuiging regionaal beleid isp/pnl			-56,4	-56,4	-56,4	
nota publieke omroep *	-14,2	8,8	-103,2	-113,2	-98,2	
bijstelling waggs 1991 *	255,1	259,2	263,8	266,1	266,6	
loonbijstelling *	18,4	22,3	28,0	28,1	28,1	

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
prijbsijstelling rijksbijdrage ziektekosten 1991	23,9	24,9	26,2	26,7	26,9	
uitdeling prijsbijstelling 1992 *		98,7	99,1	97,5	97,0	
Diversen	44,1	-10,3	-38,2	-55,6	-64,3	
Extrapolatie						11.791,9
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	0,1	0,0	-0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	327,3	4,5	-238,5	-359,0	-342,4	11.791,9
Stand miljoenennota 1992	12.453,4	12.199,6	12.014,2	11.802,4	11.794,4	11.791,9

XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

Stand voorjaarsnota 1991	1.844,3	1.804,1	1.751,0	1.753,2	1.753,1	
nota publieke omroep *	-14,2	8,8	-103,2	-113,2	-98,2	
Diversen	27,7	17,4	13,5	-16,0	-16,0	
Extrapolatie						1.638,9
Afrondingsverschillen	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	13,6	26,3	-89,7	-129,2	-114,2	1.638,9
Stand miljoenennota 1992	1.857,9	1.830,4	1.661,3	1.624,0	1.638,9	1.638,9

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

UITGAVEN

Stand voorjaarsnota 1991	5.681,7	5.923,2	6.390,3	6.777,0	7.170,1	
bedrijfsleven en ontwikkeling	1,5	81,5	169,2	174,5	175,5	
betalingsbalanssteun en schulden	-17,6	-148,7	-229,5	-271,2	-192,2	
bijstelling NNI	31,2	58,6	62,9	66,5	70,4	
hulp aan suriname	-16,1	-30,0				
landenprogramma	26,2	106,1	115,4	178,5	243,5	
milieubeleid	-15,0	25,0	50,0	75,0	75,0	
noodhulp opvang vluchtelingen en asielgerechtigden	55,1	36,4	37,4	35,9	34,4	
		10,4	76,0	80,3	80,3	
rentesubsidies en apparataats- kosten NIO en FMO			-9,2	-31,9	-62,4	
toerekening EG-hulpverlening	-30,2	-0,2	2,4	3,2	-0,4	
verdeling bijstelling NNI	-31,2	-59,4	-254,9	-322,4	-416,9	
bijdrage IDA (hoofdstuk IX B)	4,5	16,6	24,7	66,6	19,0	
diversen	-7,4	-39,7	20,9	14,7	43,7	
Extrapolatie						7.652,3
Afrondingsverschillen	0,0	0,2	0,0	0,0	0,1	
totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	1,0	56,8	65,3	69,7	70,0	7.652,3
stand Miljoenennota	5.682,7	5.980,0	6.455,6	6.846,7	7.240,1	7.652,3

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
GEMEENTEFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	14.542,2	15.337,1	15.460,6	15.625,7	15.800,9	
evenredig aandeel nadere ombuigingen						
begrotingsvoorbereiding 1992			-71,4	-60,9	-62,8	
evenredig aandeel ombuigingen tussenbalans/ begrotingsvoorbereiding 1992		-235,9	-310,6	-386,3	-362,2	
naar v&w: uitstel overheveling wuw-middelen *		-398,6				
van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992 *		383,6	383,6	383,6	383,6	
van biza: afschaffing vut-60 *		6,3	50,8	57,2	57,2	
Diversen	-28,9	18,3	79,1	116,0	145,5	
Extrapolatie						16.125,6
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-28,9	-226,3	131,5	109,6	161,3	16.125,6
Stand miljoenennota 1992	14.513,3	15.110,8	15.592,1	15.735,3	15.962,2	16.125,6
GEMEENTEFONDS						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand miljoenennota 1992	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PROVINCIEFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	1.175,9	1.837,8	1.859,3	1.883,8	1.907,9	
evenredig aandeel ombuigingen						
tussenbalans/begrotingsvoorbereiding 1992		-29,1	-38,4	-47,7	-44,8	
uitstel overheveling wuw-middelen		-28,6				
naar v&w: uitstel overheveling wuw-middelen *		-617,0				
van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992 *		30,6	30,6	30,6	30,6	
van Inv: natuurbeleidsplan (apparaatskosten) *		13,1	18,1	27,0	27,0	
van vrom: ten behoeve van het milieu *		41,6	41,6	41,6	41,6	
Diversen	2,5	14,0	30,7	33,5	34,2	
Extrapolatie						2.016,5
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	2,5	-575,4	82,6	85,0	88,6	2.016,5
Stand miljoenennota 1992	1.178,4	1.262,4	1.941,9	1.968,8	1.996,5	2.016,5

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
FONDS INVESTERINGSREKENING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	335,0	830,0	730,0	625,0	445,0	235,0
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Extrapolatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	235,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	235,0
Stand miljoenennota 1992	335,0	830,0	730,0	625,0	445,0	235,0
FONDS INVESTERINGSREKENING						
<i>NET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	425,0	300,0	200,0	125,0	75,0	50,0
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Extrapolatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0
Stand miljoenennota 1992	425,0	300,0	200,0	125,0	75,0	50,0
RIJKSWEGENFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	1.596,0	1.527,1	1.539,6	1.596,1	1.636,9	1.636,9
aanleg/uitbreiding wegen en oeververbindingen	-8,0	-32,0	-12,0	-12,0	-12,0	10,4
fietsvoorzieningen	46,0	47,0	48,0	48,0	48,0	48,0
prijsindex toeslag motorrijtuigenbelasting	-3,2	3,6	3,6	3,6	4,4	65,0
aanleg/uitbreiding wegen en oeververbinding *	12,0	-13,5	-13,5	-13,5	-13,5	4,4
van p/f/gf voor wet uitkeringen wegen *	3,2	50,6	21,7	28,8	28,8	28,8
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Extrapolatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.771,2
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	15,2	169,9	49,8	57,9	131,1	1.771,2
Stand miljoenennota 1992	1.611,2	1.697,0	1.589,4	1.654,0	1.768,0	1.771,2

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
RIJKSWEGENFONDS						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	113,9	93,6	70,6	92,1	96,9	
opbrengst tolheffing				-32,0		
tolopbrengsten wijkertunnel					65,0	
bijdragen van derden *	12,0	-0,2	8,9	41,9	10,6	
Diversen	0,0	7,6	7,4	13,5	21,0	
Extrapolatie						158,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	12,0	7,4	16,3	23,4	96,6	158,7
Stand miljoenennota 1992	125,9	101,0	86,9	115,5	193,5	158,7
MOBILITEITSFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	233,3	206,1	169,8	170,9	161,7	
bijdrage aan lagere overheden ed	-33,7	4,4	25,3	-49,4	-22,7	
Diversen	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						128,5
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-33,4	4,4	25,3	-49,4	-22,7	128,5
Stand miljoenennota 1992	199,9	210,5	195,1	121,5	139,0	128,5
NOMINALE BIJSTELLING AKW						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	69,6	146,8	269,8	393,6	521,8	
akw indexering bijstelling obv mev 1992	-2,6	90,6	247,7	376,4	512,7	
vrijval akw-indexering	-56,9					
prijbsijstelling *	-10,1	-41,2	-41,8	-40,9	-41,1	
Diversen	0,0	1,2	1,3	1,4	1,4	
Extrapolatie						1.267,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-69,6	50,6	207,2	336,9	473,0	1.267,7
Stand miljoenennota 1992	0,0	197,4	477,0	730,5	994,8	1.267,7

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
NOMINALE BIJSTELLING GF/PF						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	257,3	642,5	1.040,5	1.453,1	
Bijstelling nominale compensatie gf/pf		172,4	394,4	564,4	746,3	
naar gf: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992 *		-383,6	-383,6	-383,6	-383,6	
naar pf: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992 *		-30,6	-30,6	-30,6	-30,6	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						2.403,9
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	-241,8	-19,8	150,2	332,1	2.403,9
Stand miljoenennota 1992	0,0	15,5	622,7	1.190,7	1.785,2	2.403,9
COMPTABEL BESTEL						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	15,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
Diversen	-2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand miljoenennota 1992	13,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PARKEERPOST FRAUDEBESTRIJDING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	-75,0	-115,0	-150,0	-150,0	
verdelen taakstelling over hoofdstukken	0,0	75,0	115,0	150,0	150,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						0,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	75,0	115,0	150,0	150,0	0,0
Stand miljoenennota 1992	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
PARKEERPOST AAW-VERSCHIL FIN/CPB						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	587,0	1.228,0	1.228,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						1.228,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1.228,0
Stand miljoenennota 1992	0,0	0,0	587,0	1.228,0	1.228,0	1.228,0

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
GROTE EFFICIENCY						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	-18,4	-20,3	
taakstelling grote efficiency	30,0	-44,1	-282,7	-543,9	-543,9	
grote efficiency: departementale bijdragen		60,3	188,9	412,6	428,6	
grote efficiency: reservering flankerend beleid		15,0	40,0	80,0	80,0	
naar biza: reorganisatie politie *		-31,2	-29,7	-29,7	-27,2	
naar just: reorganisatie rechterlijke macht *	-12,0	-24,4	-31,8	-31,8	-34,8	
naar just: schengen *	-1,5	-10,0	-23,6	-27,0	-27,0	
Diversen	-16,5	-14,6	-15,0	-13,1	-13,7	
Extrapolatie						-155,3
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	-49,0	-153,8	-152,9	-135,0	-155,3
Stand miljoenennota 1992	0,0	-49,0	-153,8	-171,3	-155,3	-155,3
DECENTRALISATIE-IMPULS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
opbrengst decentralisatie-impuls		-15,5	-275,0	-550,0	-550,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						-550,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	-15,5	-275,0	-550,0	-550,0	-550,0
Stand miljoenennota 1992	0,0	-15,5	-275,0	-550,0	-550,0	-550,0
VERKOOP STAATSDEELNEMINGEN						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	375,0	-28,0	-28,0	-28,0	-28,0	
bijstelling derving dividend		18,0	-29,0	-29,0	-29,0	
bijstelling opbrengsten verkoop staatsdeelnemingen		625,0				
naar Financien: aandelen Volvo-car	-241,7					
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						184,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-241,7	643,0	-29,0	-29,0	-29,0	184,7
Stand miljoenennota 1992	133,3	615,0	-57,0	-57,0	-57,0	184,7

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
PRIJSBIJSTELLING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	19,6	439,7	927,6	1.449,2	2.040,8	
basisverlaging tussenbalans		-11,3	-64,4	-172,8		
macro-mutatie		655,2	1.624,6	2.484,9	3.058,7	
prijbsijstelling buitenland		22,7	46,1	70,6	95,2	
prijbsijstelling tranche 1992		-1.088,3	-1.126,1	-1.147,8	-1.154,9	
prijbsijstelling rijksbijdragen ziektekosten *	-23,9	-24,9	-26,2	-26,7	-26,9	
Diversen	4,3	6,9	7,4	7,1	6,4	
Extrapolatie						5.406,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	-0,1	0,1	0,1	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-19,6	-439,7	461,3	1.215,4	1.978,6	5.406,0
Stand miljoennota 1992	0,0	0,0	1.388,9	2.664,6	4.019,4	5.406,0
LOONBIJSTELLING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	1.891,3	3.140,1	4.673,9	6.489,4	8.274,5	
arbeidsvoorwaardenruimte		640,0	1.761,0	2.666,0	3.621,0	
incidentele loonontwikkeling		10,0	35,0	65,0	125,0	
koopkrachtreparatie simons		145,0	145,0	145,0	145,0	
oorlogsgetroffenen		15,0	25,0	25,0	25,0	
premiekostenontwikkeling		-285,9	-377,7	-558,9	-854,0	
taakstelling ruimte g + g-sector 1992, pggm- premieverlaging		-150,0	-150,0	-150,0	-150,0	
tegenboeking omrekening intensiveringen		-17,4	-43,4	-78,9	-78,9	
uitputtingsresultaat loonbijstelling 1991	-58,1	-23,8	-20,8	-22,9	-18,1	
kleine efficiency *	64,8	64,8	64,8	64,8	64,8	
koppeling uitkeringen *	-52,1	-52,0	-52,1	-52,2	-52,2	
loonbijstelling, algemene salarismaatregel + premies *	-1.287,0	-1.519,2	-1.488,7	-1.493,5	-1.495,2	
loonbijstelling, incidenteel overheid 1992 *		-86,5	-86,5	-86,5	-86,5	
taakstelling ziekteverzuim *		-160,0	-335,0	-500,0	-500,0	
waggs *	-538,5	-542,4	-548,1	-550,0	-552,7	
Diversen	-20,5	-20,1	-27,2	-32,4	-22,7	
Extrapolatie						11.075,0
Afrondingsverschillen	0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-1.891,3	-1.982,6	-1.098,9	-559,4	170,5	11.075,0
Stand miljoennota 1992	0,0	1.157,5	3.575,0	5.930,0	8.445,0	11.075,0

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ZIEKTEVERZUIM EN WACHTGELDEN						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
taakstelling ziekteverzuim		-60,0	-135,0	-200,0	-200,0	
wachtgelden o&w		5,2	19,7	32,2	41,0	
wachtgelden wvc		11,1	41,2	50,1	50,1	
taakstelling ziekteverzuim *		60,0	135,0	200,0	200,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						84,2
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	16,3	60,9	82,3	91,1	84,2
Stand miljoenennota 1992	0,0	16,3	60,9	82,3	91,1	84,2
HERSTRUCTURERINGSMIDDELEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	20,8	57,1	108,7	158,3	212,1	
Diversen	-20,8	-35,6	-27,7	-21,7	-19,4	
Extrapolatie						250,1
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-20,8	-35,6	-27,7	-21,6	-19,4	250,1
Stand miljoenennota 1992	0,0	21,5	81,0	136,7	192,7	250,1
KOPPELING UITKERINGEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	353,5	577,6	881,8	1.168,0	1.454,2	
aanpassing uitkeringen		373,9	525,4	659,4	810,3	
koppeling uitkeringen *	-349,3	-431,4	-433,3	-437,9	-439,0	
Diversen	-4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						2.400,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	-353,5	-57,5	92,1	221,5	371,3	2.400,0
Stand miljoenennota 1992	0,0	520,1	973,9	1.389,5	1.825,5	2.400,0
INDEXERING WSF						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	44,0	66,0	98,0	138,0	
aanpassing studiefinanciering		1,0	16,0	47,0	63,0	
Diversen	0,0	10,4	34,1	42,3	49,5	
Extrapolatie						310,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	11,4	50,1	89,3	112,5	310,4
Stand miljoenennota 1992	0,0	55,4	116,1	187,3	250,5	310,4

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
BELASTINGAFDRACHTEN EG						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	6.649,0	6.916,0	7.416,0	7.952,0	8.531,0	
btw-afdrachten	73,0	44,0	-38,0	-91,0	-159,0	
invoerrechten	85,0	65,0	-50,0	-140,0	-244,0	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						8.552,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	158,0	109,0	-88,0	-231,0	-403,0	8.552,0
Stand miljoenennota 1992	6.807,0	7.025,0	7.328,0	7.721,0	8.128,0	8.552,0
NOG NADER TE BEPALEN STRUCTURELE OMBUIGINGEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand Voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Nog nader te bepalen						
structurele ombuigingen	0,0	0,0	-1419,9	-1046,9	-1046,9	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						-1046,9
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	-1419,9	-1046,9	-1046,9	-1046,9
Stand miljoenennota 1992	0,0	0,0	-1419,9	-1046,9	-1046,9	-1046,9
NOG NIET TOEGEREKEND						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
v&w (combikaart)			440,0	440,0	440,0	
v&w (reserve v&w)				230,0	230,0	
naar V&W, middelen combi-kaart			-149,1	-149,4	-149,3	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						494,4
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	0,0	0,0	290,9	520,6	520,7	494,4
Stand miljoenennota 1992	0,0	0,0	290,9	520,6	520,7	494,4

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
CONSOLIDATIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	-616,3	-625,9	-535,4	-531,3	-532,3	
Bijstelling consolidatie	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						-670,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	-670,8
Stand miljoenennota 1992	-560,9	-573,1	-546,7	-545,9	-545,8	-670,8
CONSOLIDATIE						
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>						
Stand voorjaarsnota 1991	-616,3	-625,9	-535,4	-531,3	-532,3	
Bijstelling Consolidatie	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
Diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie						-670,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties t.o.v. voorjaarsnota 1991	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	-670,8
Stand miljoenennota 1992	-560,9	-573,1	-546,7	-545,9	-545,8	-670,8

6.1. Inleiding

In de Voorjaarsnota 1991 is ten opzichte van de stand Miljoenennota 1991 een meerjarig overzicht van de toen bekende mutaties opgenomen. In deze bijlage 6 worden de sindsdien opgetreden mutaties weergegeven en, voorzover groter dan 25 miljoen, voorzien van een toelichting. Het overzicht van mutaties ten opzichte van stand Voorjaarsnota 1991 bevat naast nieuwe uitvoeringsmutaties ook de mutaties die voortvloeien uit de begrotingsvoorbereiding 1992. Het overzicht in deze bijlage en het overzicht bij de Voorjaarsnota 1991 vormen gezamenlijk een integrale aansluiting tussen de stand Miljoenennota 1991 en de nieuwe stand 1992.

6.2. Algemene Toelichting

Een aantal mutaties komt op diverse hoofdstukken/fondsen voor. Deze mutaties worden niet telkens afzonderlijk per hoofdstuk toegelicht, maar in deze algemene toelichting behandeld.

De mutatie «loonbijstelling» heeft betrekking op de meerjarige verdeling van de loonbijstelling 1991 over de hoofdstukken uit de aanvullende post loonbijstelling. Deze overheveling beïnvloedt het financieringstekort derhalve niet. Door middel van deze uitdeling wordt het prijspeil van de loongevoelige uitgaven op de hoofdstukken meerjarig op het niveau 1991 gebracht.

De posten die met een * zijn aangemerkt zijn voor het financieringstekort neutraal: het betreffen overboeking tussen begrotingshoofdstukken/fondsen en desalderingen (gelijktijdige verhoging of verlaging van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten).

6.3. Toelichting per hoofdstuk

Buitenlandse Zaken

Uitgaven

De afdracht vierde eigen middel EG (afdrachten Bruto Nationaal Produkt) valt in 1991 lager uit als gevolg van een minder hoge stijging van de EG-landbouwuitgaven dan bij Voorjaarsnota verwacht werd; tevens is door de ontwikkeling van de dollar in de laatste maanden de verwachte opvraag van de monetaire reserve grotendeels vervallen (bij Voorjaarsnota nog geraamd op 600 mecu).

In 1992 is de afdracht nu (grotendeels) gebaseerd op de vastgestelde EG-ontwerp-begroting 1992; deze ligt 600 mecu lager dan geraamd bij Voorjaarsnota. Ook ligt de communautaire opbrengst uit de BTW en invoerrechten hoger, zodat per saldo het vierde eigen middel lager is.

Meerjarig is de raming van het EG-BNP naar beneden bijgesteld; dit leidt tot een lager uitgavenplafond. Anderzijds lopen de inkomsten uit BTW en invoerrechten minder op dan voorzien. Per saldo leidt dit in latere jaren tot een verhoging van de BNP-afdracht.

De overboeking van de middelen voor hulp aan Oost-Europa naar de EZ-begroting is een gevolg van het Kabinetbesluit om een meerjarige Oost-Europafaciliteit in het leven te roepen van 200 miljoen, die grotendeels op de begroting van EZ zal worden verantwoord. In de begroting van Buitenlandse Zaken zullen voortaan nog twee uitgavencategorieën van de Oost-Europafaciliteit worden opgenomen: de 25 miljoen van het West-Oost-Zuid-programma van Ontwikkelingssamenwerking en de middelen die zijn voorzien voor de financiering van de additionele apparaatskosten van Buitenlandse Zaken die zijn veroorzaakt door de omwenteling in Midden en Oost-Europa.

Justitie

Uitgaven

De groei van het aantal asielzoekers van 14 000 tot 20 000 per jaar veroorzaakt een uitgavenstijging van 26,1 miljoen. Deze stijging heeft betrekking op de behandeling van asielaanvragen op rechtshulp, uitbreiding van de rechterlijke macht en bewaring van uitgeprocedeerde asielzoekers. De ombuigingen waartoe het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding heeft besloten leiden tot een verlaging van de uitgaven met 82,8 miljoen. De invulling van deze taakstelling vindt plaats door onder meer een vacature-korting en een temporisering van de materiële uitgaven.

De uitgavenbegroting stijgt in verband met de herziening van de rechterlijke organisatie (gecombineerd met functiewaardering), die de komende jaren ter hand zal worden genomen, met een bedrag dat oploopt tot structureel 38 miljoen.

De gehele taakstelling grote efficiency is aanvankelijk in mindering op de uitgaven gebracht. Aangezien de taakstelling gedeeltelijk wordt ingevuld met de opbrengst van boeten en transacties (zie de niet-belastingontvangsten) is de eerder verwerkte taakstelling voor deze invulling gecorrigeerd.

Het kabinet heeft inmiddels de invoering van de eerste fase van de herziening van de rechterlijke organisatie, die met name betrekking heeft op de administratieve rechtspraak, in werking gezet. De kosten van de herziening en de functiewaardering worden gedekt uit de opbrengsten van de Grote Efficiency. Dit geldt eveneens voor de kosten die voortvloeien uit het accoord van Schengen.

Niet-belastingontvangsten

Voor 1992 en de volgende jaren is een forse verhoging van de opbrengsten uit boeten en transacties geraamd; één en ander als gevolg van de verhoging van de tarieven voor verkeersovertredingen. Voorts is een snellere en meer efficiënte inning voorzien en zullen ook de ruimere mogelijkheden tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel tot meeropbrengsten (deels fiscaal) leiden.

In de hogere uitgaven voor asielzoekers wordt gedeeltelijk bijgedragen door het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking (26,1 miljoen vanaf 1993) wat op de Justitie begroting in technische zin tot uitdrukking komt door hogere ontvangsten.

Binnenlandse Zaken

Uitgaven

Binnenlandse Zaken heeft de taakstelling in het kader van de begrotingsvoorbereiding ingevuld door het opheffen van het Korps Mobiele Colonnies en met onderputting.

In de aanvullende post grote efficiency uit de Miljoenennota 1991 zijn gelden uit de operatie grote efficiency voor kabinetsprioriteiten gereserveerd. Na de besluitvorming over de invulling van de taakstelling grote efficiency zijn deze gelden aan de betreffende begrotingshoofdstukken toegevoegd. Voor de begroting van Binnenlandse Zaken betekent dit een verhoging van het uitgavenniveau ten behoeve van de kabinetsprioriteiten GBA (Gemeentelijke Basisadministratie), Regionalisatie Politie en Schengen.

Onderwijs en Wetenschappen

Uitgaven

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992 is de begroting van Onderwijs en Wetenschappen een taakstelling opgelegd van 122,2 miljoen in 1992, oplopend tot 595,8 miljoen in 1995 (structureel).

De structurele bijstelling van de raming voor de materiële vergoedingen in het basisonderwijs (Londo-systeem) leidt tot een ophoging van 101,2 miljoen in 1992 (105 miljoen structureel). Met behulp van een aantal maatregelen, onder andere met betrekking tot de gemiddelde schaalgrootte van de scholen (-28 miljoen in 1993; -30 miljoen in 1995) en de verlenging van de afschrijvingstermijn van 40 jaar naar 60 jaar voor basisscholen (-94 miljoen in 1992, aflopend tot -69 miljoen in 1995), wordt per saldo een overschrijding van de uitgaven voor het basisonderwijs voorkomen.

De jaarlijkse actualisatie van de leerlingenramingen heeft met name tot een verhoging van de uitgaven genoodzaakt in de sector middelbaar beroepsonderwijs/leerlingwezen (64 miljoen in 1992; 58,1 miljoen in 1995). Deze overschrijding wordt voor een deel gecompenseerd door een daling in het algemeen voortgezet onderwijs (-16,8 miljoen in 1992; -24 miljoen in 1995). Het toenemend aantal asielzoekers veroorzaakt voorts eveneens een hoger beroep op onderwijsvoorzieningen (25 miljoen in 1992; 58,4 miljoen in 1995).

Ook de uitgaven voor studiefinanciering zijn op basis van de actualisatie van de studentenramingen opwaarts bijgesteld (35,4 miljoen in 1992; 29,1 miljoen in 1995). Daarenboven zijn op grond van de autonome volume-ontwikkelingen de normbedragen voor de OV-studentenkaart hoger uitgevallen (19,9 miljoen in 1991; 31,6 miljoen in 1995). De stijging van de OV-prijzen heeft ook tot gevolg dat het contract met de NS duurder wordt (25 miljoen in 1992; 55 miljoen structureel).

Tijdens de begrotingsvoorbereiding 1991 veroorzaakte het stijgende leerlingaantal, het hogere beroep op wachtgeldregelingen alsmede het stijgende gebruik van de studiefinanciering een overschrijding. Voor een deel van deze overschrijdingen, de zogenaamde «restantproblematiek Miljoenennota 1991», diende de oplossing plaats te vinden in het kader van deze begrotingsvoorbereiding. De Ministerraad heeft besloten dit restant voor de jaren 1993 (214 miljoen) en 1994 (197 miljoen) te betrekken bij de generale problematiek, hetgeen een ophoging van de OenW-begroting met de genoemde bedragen betekent. Voor de restantaakstelling 1992 (180 miljoen) is een oplossing gevonden in een additionele verkoopopbrengst in verband met de overdracht van het economisch claimrecht in het hoger onderwijs.

Naast deze autonome ontwikkelingen zijn enkele intensiveringen verwerkt, met name gericht op de internationalisering van het onderwijs (25 miljoen in 1992; 50 miljoen vanaf 1993 structureel). Tevens is in 1992 50 miljoen gereserveerd als initiële vulling van het vervangingsfonds in het kader van het formatiebudgetsysteem.

Tegenover de gesignaleerde autonome overschrijdingen op grond van de ontwikkelingen van het leerlingaantal staat een structurele autonome daling van de (gemiddelde) personele lasten vanaf 1992. Het gaat hier om de doorwerking van de in 1991 opgetreden kasrealisatie in zowel het basisonderwijs (-60 miljoen, oplopend tot -115 miljoen), leerlingwezen/VAVO (-10 miljoen structureel), het speciaal onderwijs (-10 miljoen structureel) en het voortgezet onderwijs (-80 miljoen structureel). Eveneens valt in 1991 een doorwerking van de kasrealisatie 1990 van -25 miljoen te constateren bij de rechtspositionele uitgaven. Op grond van een ramingstechnische bijstelling vallen de uitgaven voor studiefinanciering lager uit (40 miljoen in 1991; -55 miljoen vanaf 1992, structureel).

Voorts zijn de uitgaven voor de studiefinanciering beperkt in de vorm van een verlaging van de basisbeurs (besparing 25 miljoen in 1992, met ingang van 1994 48 miljoen structureel), mede bedoeld om de gestegen kosten van de OV-studentenkaart op te vangen.

Op het gebied van de studiefinanciering is nog een aantal maatregelen genomen ter invulling van de afgesproken subsidietaakstellingen. De WSF-basisbeurs voor leerlingen in het voortgezet onderwijs (AVO en LBO) wordt op het niveau gebracht van de corresponderende kinderbijslag-uitkeringen. Deze systematiek leidt tot een besparing van -15 miljoen in 1993; -40 miljoen in 1995. Voorts moet een systematische controle op de studievoortgang zowel in het hoger als voortgezet onderwijs leiden tot lagere uitgaven voor studiefinanciering (respectievelijk -10 miljoen in 1993; -40 miljoen structureel en -15 miljoen in 1993; -50 miljoen structureel).

Bij de niet-belastingontvangsten worden de lesgeld-maatregelen toegelicht; de hiermee samenhangende compensatie voor de uitgaven voor de studiefinanciering (WSF) en voor de tegemoetkoming in de studiekosten (TS) worden hier zichtbaar.

Vooruitlopend op de door de minister van Binnenlandse Zaken in overleg met de werkgeversorganisaties af te spreken reductie van de wachtgelduitgaven, is reeds een taakstellende besparing opgenomen voor het basisonderwijs (25,9 miljoen in 1993, oplopend tot 34,7 miljoen in 1994), het HBO (resp. 25,3 miljoen en 27 miljoen), het voortgezet onderwijs (resp. 41,9 miljoen en 50,2 miljoen) en het WO (resp. 51,4 miljoen en 59,1 miljoen).

O&W heeft voorts taakstellingen ingevuld door een incidentele beperking van het budget voor de inventarissen in het voortgezet- en het middelbaar beroepsonderwijs (-41,8 miljoen).

Bij de Voorjaarsnota is de afschaffing van de garantieregeling voor de bouw van Academische Ziekenhuizen reeds aangekondigd en voor het jaar 1991 budgettair verwerkt in de debudgetteringsregel. Thans wordt de structurele doorwerking van deze maatregel budgettair verwerkt. Deze meerjarige besparingen wordt onder andere als invulling van de subsidie-taakstellingen aangewend (197,5 miljoen in 1992; 190,5 miljoen in 1995). Deze besparing is zichtbaar bij de zogenaamde «debudgetteringsregel». Deze besparing wordt thans als het ware naar de begroting van O&W «overgeboekt», hetgeen een verhoging van deze begroting betekent. De verhoging is vervolgens aangewend ter compensatie van taakstellingen.

Het toegenomen aantal asielzoekers dat in afwachting is van een beslissing over een verblijfsvergunning leidt tot hogere onderwijsuitgaven in de sfeer van basiseducatie.

Door het beperken van ondoelmatige leerwegen en doublures in het voortgezet onderwijs zal de gemiddelde verblijfsduur verlaagd worden. Dit resulteert in een besparing van -30 miljoen in 1993 (-60 miljoen vanaf 1995).

Ter vervanging van de bij Tweede Nota van Wijziging op de begroting 1991 ingeboekte hogere ontvangsten van het bedrijfsleven en het CBA aan het beroepsonderwijs is een structurele verlaging van de uitgaven met -50 miljoen vanaf 1993 verwerkt. De bijdrage van de sociale partners aan het beroepsonderwijs resulteert immers niet in een betaling aan het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen (de oorspronkelijk ingeboekte ontvangsten) maar in minder door de overheid bekostigd onderwijs (en dus in lagere uitgaven).

De subsidie aan een aantal instellingen voor wetenschappelijk onderwijs zal heroverwogen worden; een besparing van 60 miljoen structureel (30 miljoen in 1993) uit dien hoofde is in de begroting verwerkt.

De bij Voorjaarsnota gemelde verschuiving van de uitbetalingsdatum van de IZK-uitkering gaat voor het wetenschappelijk onderwijs niet door (40,4 miljoen), omdat de onderwijsvakbonden hier niet mee hebben ingestemd. Het besparingsverlies wordt gecompenseerd door een kaskorting op de bijdrage aan de instellingen voor wetenschappelijk onderwijs (-40,4 miljoen in 1991).

Het bevriezen van de inkomensnormen, op grond waarvan het recht op een tegemoetkoming in de studiekosten wordt bepaald, leidt tot een besparing van 15 miljoen in 1992 en van 45 miljoen vanaf 1994.

De fraudetaakstelling vloeit voort uit het besluit van de regering om het misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies terug te dringen.

De raming van de vergoedingen die O&W verstrekt aan gemeenten ten behoeve van door gemeenten afgesloten leningen voor de huisvesting van het basisonderwijs wordt als gevolg van de rentewijzigingen opwaarts bijgesteld (23,5 miljoen in 1992, 54,4 miljoen in 1995).

In de Voorjaarsnota is reeds uitvoerig ingegaan op het streven naar een verdere versterking van de zelfstandigheid van de instellingen van hoger onderwijs, ter bevordering van de doelmatigheid van het financiële beheer. Inmiddels is aan de Tweede Kamer het aan deze doelstelling ten grondslag liggende heroverwegingsrapport over de doelmatigheid van de onderwijshuisvesting en het bijbehorende regeringsstandpunt bij brief van 25 juni 1991 door de minister van Onderwijs en Wetenschappen aangeboden.

Onderdeel van de versterking van de verzelfstandiging van het hoger onderwijs vormt de overdracht van de economische eigendom¹ van gebouwen in het hoger onderwijs aan de desbetreffende instellingen. Hieruit resulteert voor het rijk een (éénmalige) verkoopopbrengst; zie toelichting bij de niet-belastingontvangsten. Met de structurele lasten die hiermee samenhangen, in de vorm van hogere kapitaalslasten van de door de HBO-instellingen af te sluiten leningen, is in de ontwerpbegroting en meerjarenramingen van Onderwijs en Wetenschappen rekening gehouden. Hiervoor is door middel van een reallocatie van middelen binnen de onderwijsbegroting en meerjarenramingen ruimte gecreëerd. De daadwerkelijke overdracht vindt in 1992 plaats, terwijl de incidentele opbrengsten voor een bedrag van 480 miljoen in 1991 nodig zijn voor de begrotingsproblematiek uit hoofde van de besparingsverliezen studieleningen (WSF). In de Voorjaarsnota is in dit kader een kasverschuiving van 480 miljoen verwerkt. Inmiddels is besloten om de eerdergenoemde kasverschuiving te beperken tot 80 miljoen. Door middel van een kasoperatie, die bestaat uit een korting op betalingen aan instellingen voor hoger onderwijs in 1991 en een evenredige verhoging van de betalingen in 1992, wordt deze sterk in omvang beperkte kasverschuiving gerealiseerd. Derhalve wordt de oorspronkelijk verwerkte kasschuif voor 400 miljoen «tegengeboekt». De overdracht van de economische eigendom vormt niet alleen (indirect) een bijdrage aan de oplossing van de incidentele begrotingsproblematiek 1991, maar vormt tevens het sluitstuk van een verantwoorde verzelfstandiging van de instellingen van hoger onderwijs, aangezien alle investeringsbeslissingen en -bevoegdheden in één hand worden gelegd.

De rentevergoeding die als gevolg van de overdracht van het economisch claimrecht van HBO-gebouwen aan de zogenaamde «lumpsum-rijksbijdrage» moet worden toegevoegd is nu eveneens opgenomen (19,6 miljoen in 1992, oplopend tot 91,5 miljoen vanaf 1993 structureel).

Tot slot is het besluit over de rentedragende studieleningen (WSF) technisch verwerkt door de studieleningen weer in de OenW-begroting op te nemen (540 miljoen in 1992, oplopend tot 706 miljoen in 1995)

Niet-belastingontvangsten

De bij de Tweede Nota van Wijziging geraamde ontvangsten van het bedrijfsleven als bijdrage in de kosten van het beroepsonderwijs zijn, zoals toegelicht bij de uitgaven, gecorrigeerd (-57 miljoen in 1992, oplopend tot -75 miljoen in 1995).

Voor 1992 wordt door het Centraal Bureau voor de Arbeidsvoorziening wel een directe bijdrage aan diverse scholingsdiensten verstrekt voor een bedrag van 50 miljoen.

Als invulling van de taakstellingen is onder andere besloten tot een algemene verhoging van les gelden. De opbrengst van deze verhoging

¹ Dat wil zeggen de bepaling dat onroerende goederen vervreemd noch bezwaard kunnen worden zonder toestemming van het Rijk.

bedraagt bruto 100 miljoen vanaf 1992 structureel. Daarnaast zal voor bruto 50 miljoen (eveneens vanaf 1992 structureel) aan specifieke lesgeldmaatregelen getroffen worden. De oorspronkelijke, bij Tweede Nota van Wijziging 1991 ingeboekte lesgeldverhoging, die hiermee samenhangt wordt teruggedraaid.

Bovenop de reeds bij Voorjaarsnota gemelde overdracht van het economisch claimrecht van gebouwen in het hoger onderwijs voor een bedrag van 480 miljoen wordt nu een additionele verkoopopbrengst van 420 miljoen geraamd. Voor 180 miljoen zal deze opbrengst worden aangewend ter dekking van de zogenaamde restant-problematiek voor het jaar 1992. De resterende 240 miljoen dient als incidentele invulling van de opgelegde budgettaire taakstellingen in 1992.

De bij de uitgaven gememoreerde meevallers bij de studiefinanciering manifesteren zich tevens in de vorm van hogere ontvangsten. Naast een ramingstechnische bijstelling op grond van de kasrealisatie (30 miljoen in 1991, 20 miljoen in 1992 en 15 miljoen in 1993) worden de terugbetalingen uit hoofde van de renteloze voorschotten en de rentedragende leningen hoger geraamd (4 miljoen in 1991, 64,2 miljoen in 1992 aflopend tot 19,5 miljoen in 1995).

Nationale Schuld

Uitgaven

Tot en met juni 1991 treedt er een boete op als gevolg van vervroegde aflossingen (37,5 miljoen). Als gevolg van de uitgifte van staatsleningen beneden pari is sindsdien een bedrag van 132,5 miljoen aan disagio ingeboekt.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 1991 is de gehanteerde rekenrente voor de in de jaren 1992 tot en met 1995 uit te geven schuld verhoogd van 6% naar 8,75%. Hieruit vloeien voor deze jaren hogere rentelasten voort oplopend tot 3 895 miljoen in 1995.

Als gevolg van hoger geraamde NNI-cijfers en financieringstekorten neemt de financieringsbehoefte toe, waardoor de geraamde rentelasten hoger zullen liggen: met 44,3 miljoen in 1992, welk bedrag oploopt tot 485,2 miljoen in 1995. Tot en met juni 1991 kon 750 miljoen vervroegd worden afgelost. Dit leidt tot per saldo lagere rentelasten in de jaren 1992 tot en met 1995, te weten het verschil tussen de vervallen rente en de rente op de noodzakelijke herfinanciering.

Aangezien de sinds de Voorjaarsnota aangetrokken vaste schuld per saldo een lagere coupon heeft dan de veronderstelde rekenrente van 8,75%, liggen de rentelasten in de jaren 1992 tot en met 1995 jaarlijks 36,4 miljoen lager.

Als gevolg van een veronderstelde latere herplaatsing van schatkistpapier dan bij Voorjaarsnota voorzien, verschuift de met deze herplaatsing samenhangende rentebetaling van 1991 naar 1993 (45,8 miljoen).

Niet-belastingontvangsten

In 1991 doet zich een meevaller voor van 128,5 miljoen, die voor het grootste deel (121,1 miljoen) het gevolg is van de heropening per 21 juni 1991 van de 8,5%-staatslening d.d. 15 maart. De meevaller bestaat uit de bijbetaling van de rente over het tijdvak 15 maart tot 21 juni over het pas op 21 juni gestorte deel van de opbrengst van deze staatslening.

Financiën

Uitgaven

Bij ongewijzigd beleid zullen de uitgaven voor invorderings- en heffingsrente structureel met 175 miljoen stijgen. Met het oog hierop is besloten tot het instellen van een drempeltijdvak voor de voorlopige aanslagen en het hanteren van het promesse-disconto in plaats van de wettelijke rente. Deze maatregelen leiden tot een uitgaven-verlaging van

structureel 223 miljoen. De maatregelen leiden echter ook tot een daling van de niet-belastingontvangsten met 78 miljoen.

De uitvoeringskosten van de Belastingdienst dalen als gevolg van de overdracht van de inning van de onroerend goedbelastingen (OGB) aan de gemeenten (38 miljoen in 1992, oplopend tot 53,6 miljoen in 1996 e.v.j.).

Niet-belastingontvangsten

De ontvangsten uit hoofde van de invorderings- en heffingsrente dalen met 78 miljoen als gevolg van het hanteren van het promesse-disconto in plaats van de wettelijke rente (een maatregel ter beperking van de uitgaven voor invorderings en heffingsrente).

Voorts dalen de niet-belastingontvangsten doordat na de overdracht van de inning van de OGB aan de gemeenten geen perceptiekosten en vervolgingskosten wegens schuldige OGB-nalatigheid meer aan de gemeenten in rekening worden gebracht (60 miljoen in 1992, oplopend tot 72,6 miljoen in latere jaren).

Incidenteel hogere opbrengsten ontstaan met name in 1994 (206 miljoen) en 1995 (80 miljoen) door de verkoop van, op grond van de Defensie-nota, overtollig defensiematerieel. Met ingang van 1992 zijn de ontvangsten die zijn voorzien op basis van de verkoop van RGD objecten meerjarig geraamd.

In het kader van de verzelfstandiging van de Staatsloterij is een vordering op de Staat van 30 miljoen vastgesteld. De betaling is nu naar de jaren 1993 tot en met 1996 verschoven, wat voor 1992 resulteert in een meevaller van 30 miljoen. Het wetsvoorstel-Simons biedt de mogelijkheid reeds bij primitieve belastingaanslagen boeten op te leggen. Als gevolg van vertraging (invoering thans voorzien op 1 januari 1993) dient de ontvangstenraming voor de jaren 1992-1994 te worden verlaagd.

De winstuitkering DNB wordt thans structureel hoger geraamd als gevolg van de hogere rente en de hogere dollarkoers. Deze meevaller belooft 225 miljoen in 1992 en loopt op tot 400 miljoen in 1994 en volgende jaren.

Defensie

Uitgaven

Het overgrote deel van de mutaties dat het uitgaventotaal van Hoofdstuk X bepaalt is het gevolg van de herstructurering van de krijgsmacht, zoals omschreven in de Defensienota.

Door de vertraging van de invoering van het nieuwe salarissysteem voor de krijgsmacht, door de afkoop van leasecontracten in 1990 en door de vertraagde vervanging van verschillende systemen worden de uitgaven voor automatisering en telecommunicatie van de centrale organisatie met 14,4 miljoen in 1992 neerwaarts bijgesteld.

De daling van de uitgaven voor internationale verplichtingen wordt met name veroorzaakt door de vermindering van de bijdragen aan het NAVO-infrastructuurprogramma. Deze vermindering van de bijdragen is mogelijk als gevolg van de nieuwe veiligheidspolitieke situatie in Europa.

Als gevolg van onder andere wijziging van het nadienbeleid, de verhoging van de uitkeringen op basis van de Uitkeringswet gewezen militairen met 3% en de zogenaamde reserve-overdracht – een compensatie voor het financieel nadeel van een pensioenbreuk bij dienstverlating – is in 1992 53 miljoen meer geraamd op het artikel militaire pensioenen, uitkeringen en wachtgelden.

De afslanking bij de Koninklijke Marine verloopt sneller dan verwacht. De uitgaven voor militair personeel Koninklijke Marine kunnen daarom neerwaarts worden bijgesteld.

Met name een herziene opbouw van munitievoorraden, een versnelling van de aanschaf van Harpoon-raketten, het vertragen van de vervanging van de geleide-wapen fregatten en het vervallen van het moderniserings-

programma van de Kortenaer-klasse leiden per saldo tot een verlaging van de uitgaven voor overig groot materieel Koninklijke Marine met 40,7 miljoen in 1992, oplopend tot 282,3 miljoen in 1995.

Als gevolg van de in de Defensienota gepresenteerde herstructurering en verkleining van het Eerste Legerkorps, inclusief de uitstralingseffecten hiervan, een hoger dan verwacht personeelsverloop en een tijdelijk verminderde behoefte aan dienstplichtigen kunnen de uitgaven voor militair personeel Koninklijke Landmacht met 184,1 miljoen in 1992, 199,9 miljoen in 1993, 165,5 miljoen in 1994 en 134,1 miljoen in 1995 worden verlaagd. Bij het burgerpersoneel van de landmacht maken met name de inkrimping van de Haagse staven, het Nationaal Territoriaal Commando en het Nationaal Logistiek Commando een neerwaartse bijstelling mogelijk.

Deze daling van de aantallen bij het burger- en militair personeel heeft ook invloed op de overige personele uitgaven. Als gevolg van lagere uitgaven voor met name kleding, voeding, reis- en verblijfkosten en geneeskundige verzorging kunnen de ramingen van de overige personele uitgaven meerjarig worden verlaagd.

Als gevolg van de in de Defensienota aangekondigde maatregelen zullen de komende jaren de aantallen tanks, pantserinfanterievoertuigen en artilleriestukken etcetera worden gereduceerd. Als uitvloeisel hiervan is er ook een lagere behoefte aan onderhoud, munitie, benzine, olie en smeermiddelen en dergelijke. Verder zal ook minder worden geoefend waardoor onder andere minder geld hoeft te worden uitgetrokken voor huur van schietterreinen etcetera. In verband met bovenstaande zijn de ramingen voor materiële exploitatie van de Koninklijke Landmacht voor de jaren 1992 t/m 1995 variërend van circa 125 miljoen tot circa 160 miljoen verlaagd.

Ook de ramingen voor het overig groot materieel van de Koninklijke Landmacht kunnen in deze orde van grootte worden verlaagd. Deze verlagingen zijn mogelijk door aanpassingen in betalingsschema's, uitstel, afstel en vertraging van een groot aantal projecten, zoals de 40-ton vrachtauto, de lichte vrachtauto, elektronische oorlogvoering, de bergingstank, verstrooibare mijnen, de verbetering van de Leopard I-V-tank en de tank 2000.

Voor de aanschaf van transporthelikopters zijn de ramingen voor helikopterprojecten in 1993, 1994 en 1995 respectievelijk met 75,7 miljoen, 95,8 miljoen en 145,7 miljoen verhoogd.

De materiële exploitatie-uitgaven Koninklijke Luchtmacht dalen met circa 30 miljoen per jaar in de periode 1992-1995. De verlagingen zijn toe te schrijven aan de uitfasering van het F-27-vliegtuig en de Alouette III-helikopter, een neerwaartse bijstelling van de posten elektrisch, elektronisch en bewapeningsmaterieel, alsmede lagere uitgaven voor brandstoffen, olie en smeermiddelen.

De raming voor het Overig groot materieel van de Koninklijke Luchtmacht vertoont in de jaren 1992, 1993 en 1994 een stijging met bedragen van respectievelijk circa 50, 75 en 68 miljoen en in 1995 een daling met 176 miljoen.

Deze mutaties worden met name veroorzaakt door de bijstelling van de fasering van de uitgaven voor de voorgenomen aanschaffing van nieuwe transportvliegtuigen. De omvang van het project wordt door deze fasering niet aangetast.

De ramingen voor de gevechtsvliegtuigen F-16 zijn met 43,3 miljoen in 1993, 87,5 miljoen in 1994 en 21,7 miljoen in 1995 verlaagd als gevolg van een bijstelling van de fasering van het betalingsschema van het aanschaffingsprogramma en het «midlife update» programma van de F-16.

Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Uitgaven

In het kader van het verkrijgen van een correcte aansluiting kas/verplichtingen hebben zich bij Milieubeheer een aantal mutaties voorgedaan. Per saldo leveren deze mutaties een verhoging van de

budgetten op van 25,5 miljoen in 1992 en 10,0 miljoen in 1993. Deze verhogingen worden gecompenseerd door hogere ontvangsten uit WABM-heffingen.

De ramingen voor de huisvesting gehandicapten zijn verhoogd als gevolg van nadere aanpassingen van het voorgenomen beleid en enkele ramingstechnische wijzigingen.

Ter oplossing van de algemene volkshuisvestingproblematiek zal het Stadsvernieuwingsfonds met ingang van 1993 met 150 miljoen worden gekort.

Op basis van actuele inzichten in de financiële situatie van een aantal toegelaten instellingen is de raming met betrekking tot de afkoopvoorstellen renteloze leningen bijgesteld.

Met ingang van 1992 zijn de uitgaven die worden gedekt uit de afstoot door de Dienst der Domeinen van RGD-objecten (gronden en panden) meerjarig geraamd. Als gevolg van de asielzoekers- en gedoogdenproblematiek vindt op de VROM-begroting een meerjarige verhoging van de uitgaven plaats.

De raming met betrekking tot de uitgaven als gevolg van de dynamische kostprijsystematiek is gecorrigeerd ten opzichte van de bij brief van 20 februari 1991 aan de Kamer gemelde tekortreeks. Deze correctie houdt mede verband met een vertraging van een op een eerder moment verwerkte kasschuif.

De bijstelling van de raming individuele huursubsidie betreft een herberekening van de budgettaire effecten van maatregelen genomen in het kader van de Tussenbalans (o.a. handhaven van franchises bejaarden, verkorten van overgangstermijnen en uitbreiding jongerenmaatregelen).

Als gevolg van de doorwerking van de realisatie 1990 zijn de ramingen voor bijdragen premie koopwoningen aangepast; het betreft effecten van inkomensstoetsen en de toegepaste kassleutel. Op verplichtingenbasis wordt het nog resterende budget Woningaanpassingen met ingang van 1992 voor 50% ingezet voor invulling van de ombuigingstaakstelling. Kasmatig leidt dit tot de vermelde cijfers.

In het kader van de totale budgettaire problematiek is besloten tot een kasverschuiving van 30 miljoen van 1991 naar 1993 op het artikel Bijdragen verbeteringen huurwoningen en warmte-isolatie.

Ter realisering van de ombuigingen is ondermeer besloten de prijsbijstelling Volkshuisvesting en Milieu hiervoor in te zetten. Dit betekent dat de diverse budgetten niet aan de in 1992 te verwachten prijsstijging kunnen worden aangepast.

Binnen het totaal van de invulling van de ombuigingen is van 1992 naar 1993 een kasverschuiving aangebracht bij de jaarlijkse bijdrage huurwoningen.

In de begroting 1992 wordt per dienst aangegeven in welke mate gebruik wordt gemaakt van niet-regulier personeel. In voorgaande jaren werden uitgaven ten behoeve van niet-regulier personeel op andere – met name materiële – artikelen geraamd. Met ingang van het onderhavige begrotingsjaar worden deze uitgaven per dienst centraal geraamd op het begrotingsartikel «niet-regulier personeel».

De 10% reserve binnen het budget voor verbetering van huurwoningen zal ingezet worden ter invulling van de ombuigingstaakstelling.

Analoog aan de Tussenbalansmaatregel met betrekking tot de niet-ingrijpende woningverbetersubsidies voor de overige toegelaten instellingen komen deze subsidies ook voor de studentenhuisvesting te vervallen.

De rebudgettering leningen woningwet heeft betrekking op het feit dat door de ontdynamisering van de kostprijsystematiek per 1 januari 1993 vanaf het moment van conversie geen aanvullende leningen (ter oplossing van liquiditeitstekorten) meer worden verstrekt.

Bij Voorjaarsnota bleef een reeks bij de volkshuisvesting nog oningevuld. Deze restantreeks is betrokken bij de besluitvorming over de begroting 1992 en is derhalve als zodanig geëlimineerd.

Een aanpassing van de toegepaste kassleutels in verband met de kortingen op het verbeterbudget en de gewijzigde verhouding van het verbeter- en het gehandicaptaandeel van de raming leiden tot een verlaging in 1992 en 1995 en tot een verhoging in 1993 en 1994 van het budget woningaanpassingen.

Het verschil tussen de geëxtrapoleerde budgettaire gevolgen van de voorgestelde maatregelen en de ombuigingstaakstellingen is als reservering gestald op het artikel Leningen woningwet.

Uit de begrotingsvoorbereiding 1992 resteert een restantreeks nog te realiseren kasverschuivingen die gestald is op het artikel Jaarlijkse bijdragen huurwoningen oude regelingen.

De geprognoseerde verkoop van woningwetwoningen leidt tot lagere jaarlijkse subsidiebijdragen.

In het kader van de totale budgettaire problematiek bij de begrotingsvoorbereiding 1992 wordt het verplichtingenbudget Kopkosten met ingang van 1992 structureel met 30 miljoen verlaagd. Kasmatig leidt dit tot effecten van dezelfde grootte één jaar later.

De verlaging van het budget sociale woningbouw is het saldo-effect van de aanpassing aan de normwoning 1992 alsmede van de wijziging van de parameters voor de bepaling van de hoogte van de netto-contante waarde.

Als gevolg van het voortzetten van het beleid met betrekking tot het 1% lager vaststellen van de normhuurstijging voor huishoudens met een inkomen op minimumniveau is voor de tijdvakken 1994/1995 en 1995/1996 een reservering opgenomen oplopend tot 64,1 miljoen in 1996.

De apparaatskosten van provincies voortvloeiende uit het Bijdragenbesluit Openbare Lichamen WABM worden overgeheveld naar het Provinciefonds.

Niet-belastingontvangsten

Het kabinet heeft besloten om meer milieu-uitgaven (tot een bedrag van 1120 miljoen vanaf 1994) uit milieuheffingen te financieren.

Als gevolg van het niet in 1992 invoeren van de pleziervaartuibgasting worden de WABM-heffingen in dat jaar verhoogd. Uit deze middelen worden milieu-uitgaven in het kader van de Derde Nota Waterhuishouding gefinancierd.

Vanwege achterblijvende ontvangsten in 1990 bij de WABM-heffingen komen in 1992 en 1993 meer ontvangsten binnen.

Verkeer en Waterstaat

Uitgaven

Amendement nr.6 op het RWF maakt de bijdrage van het RWF aan Hoofdstuk XII van 29,1 miljoen ter invulling van de generale taakstellingen op het RWF ongedaan. Hierdoor dalen de ontvangsten op Hoofdstuk XII. Amendement nr.6 op Hoofdstuk XII levert de alternatieve invulling voor deze taakstellingen. Hierdoor dalen de uitgaven op het hoofdstuk XII.

Op het bedrijfsvervoer wordt 15,5 miljoen in 1992 oplopend naar 33,5 miljoen in 1995 bezuinigd door de oorspronkelijk begrote stijging van het budget te schrappen.

Tijdens de Tussenbalans is in beginsel besloten tot de invoering van een combikaart. Daarvoor was een bedrag van 440 miljoen vanaf 1993 gereserveerd. Inmiddels is besloten tot het uitwerken van een combikaart die voldoet aan de doelstelling uit het SVV om de groei van het autobezit af te remmen. Deze kaart is minder duur dan aanvankelijk geraamd werd. De hierdoor vrijvallende middelen van 150 miljoen worden ingezet voor de invulling van ombuigingstaakstellingen. Daarnaast past Verkeer en Waterstaat een korting toe op de uitgedeelde prijsbijstelling om

daarmee taakstellingen te kunnen invullen. Het artikel Bijdragen infrastructuur openbaar- en goederenvervoer wordt in 1992 met 47,6 miljoen verlaagd met name doordat er minder investeringen plaatsvinden in de infrastructuur van het stadsgewestelijk OV.

Als gevolg van de premieverlaging van 11,2% naar 8% bij het Spoorwegpensioenfonds kan de exploitatiebijdrage 1992 aan de NS met 40,0 miljoen dalen. Bij de Tussenbalans is besloten om ten behoeve van de uitvoering van het Structuurschema Verkeer en Vervoer additionele middelen aan de begroting van V&W toe te voegen; 70 miljoen in 1992, 94 miljoen in 1993 en 471 miljoen in de jaren daarna.

Bij de Tussenbalans is besloten tot een subsidietaakstelling voor het openbaar vervoer van 98 miljoen in 1992, 128 miljoen in 1993 en 420 miljoen structureel.

Op het uitgavenartikel beheer en ontwikkeling luchthavens treden er voor de periode 1992 t/m 1994 overschotten op door vertraging van een aantal investeringsprojecten op regionale luchthavens (Beek, Eelde).

Doordat de annuïteit aan het Beleidsorgaan Openbaar Vervoer (BOV) voor 1992 in 1991 vervroegd wordt afgelost en de tranches 1994 en 1995 in 1991 worden afgekocht valt een bedrag van 37 miljoen in de desbetreffende jaren vrij.

Door het niet doorgaan van de in de Derde Nota Waterhuishouding aangekondigde uitkeringen voor de sanering van fosfaten, nitraten en slib dienen de uitgaven WVO en de daarmee samenhangende heffingsopbrengsten neerwaarts bijgesteld te worden.

De overheveling van WUW-middelen van de hoofdstukken V&W en RWF is één jaar vertraagd (tot 1993). Als gevolg hiervan worden de hiermee samenhangende bedragen geboekt van het Gemeente- en Provinciefonds naar Hoofdstuk XII en het RWF.

Niet-belastingontvangsten

Voor een toelichting op de mutatie van 29,1 miljoen bijdrage van het RWF en op de mutatie als gevolg van nieuwe uitkeringsregelingen WVO zij verwezen naar de uitgaven.

Het netto resultaat van de PTT over 1990 bedraagt 1566 miljoen. De feitelijke dividendafracht bedraagt 526 miljoen. Ten opzichte van de begroting 1991 is dit een ontvangstentegenvaller van 43 miljoen.

Bij de ontvangsten treedt verder een tegenvaller van 25 miljoen op omdat de KLM in 1991 géén dividend uitkeert.

Economische Zaken

Uitgaven

De opgenomen verlaging bij de Innovatiestimuleringsregeling (Instir) is het gevolg van de afschaffing van de regeling per 1 oktober 1991 in het kader van de invulling van de taakstellingen.

Ter invulling van de taakstellingen wordt het budget voor de Investeringspremierregeling (IPR) en het budget voor de Specifieke bedrijfsgerichte Technologiestimulering verlaagd. Economische Zaken maakt elke begrotingsvoorbereiding een herberekening van de kasuitgaven die voortvloeien uit de departementale verplichtingen. Op basis van de resultaten van deze exercitie zijn de kasramingen op diverse artikelen bijgesteld. Per saldo leidt dit tot de reeks met de omschrijving «Herziening kasramingen/kasritme (diverse artikelen)».

De kasramingen van de door de ministerraad voor hulp aan Oost-Europa vastgestelde faciliteit worden door een kasverschuiving aangepast aan het tempo waarin naar verwachting de desbetreffende verplichtingen tot betaling zullen komen. Een deel van de taakstellingen vult Economische Zaken in door de uitgedeelde prijsbijstelling 1992 hiervoor grotendeels in te zetten.

De ombuigingstaakstellingen leiden tot een beperking van de budgetten voor bevordering energiebesparing en duurzame energie. De in de Nota Energiebesparing geschetste brede aanpak blijft echter in stand, zodat realisatie van de geformuleerde doelstellingen niet ver achterop hoeft te raken.

In verband met het specifieke verplichtingenkarakter van de EZ-begroting worden – om ook voor de jaren 1992 en 1993 de taakstellingen volledig te realiseren – de verplichtingenmaatregelen aangevuld met onder meer een kasschuif. Het beperken, dan wel afschaffen van een beleidsinstrument levert namelijk pas na enkele jaren een volledige opbrengst in de kas.

Door betalingen te vervroegen naar 1991 ontstaat kasruimte in met name 1992 en 1993, die aangewend wordt voor de invulling van de taakstellingen. Dit is de achtergrond van de mutaties met betrekking tot de versnelde aflossingen van leningen, die in het verleden voor de ROM's (Regionale Ontwikkelings Maatschappijen) onder Staatsgarantie zijn afgegeven, en de versnelde uitkering van het Rijk aan het Algemeen Mijnerwerkerspensioenfonds. Economische Zaken fungeert als doorgeefluik aan DSM van het dividend van Energie Beheer Nederland (EBN). Dat dividend valt nu hoger uit dan eerder geraamd.

De middelen van de Europese Gemeenschap die in het kader van het EFRO (Europees Fonds voor de Regionale Ontwikkeling) voor Nederlandse regio's beschikbaar zijn, werden tot nu toe op het begrotingshoofdstuk van Economische Zaken verantwoord. Vanaf einde 1990 loopt het EFRO echter niet meer via de Rijksbegroting, maar is er voortaan sprake van een rechtstreekse relatie tussen de betrokken regio's en de EG.

De mutatie «grote efficiency» geeft de bedragen aan die in het kader van de grote efficiency-operatie van Economische Zaken naar de desbetreffende aanvullende post worden overgeboekt.

Onlangs heeft de ministerraad besloten tot het beschikbaar stellen van verplichtingenruimte in het kader van hulp aan Oost-Europa tot en met 1995. Deze Oost-Europa-faciliteit wordt grotendeels verantwoord op het begrotingshoofdstuk van Economische Zaken. De hiervoor benodigde middelen komen van een parkeerpost op het begrotingshoofdstuk van Buitenlandse Zaken.

Niet-belastingontvangsten

De bijstelling van de raming dividend DSM komt voort uit een actualisatie van de geraamde dividendafdrachten van de NV DSM.

De bijstelling van de ramingen van de aardgasopbrengsten kan als volgt worden verklaard. Ten opzichte van de Voorjaarsnota is in de jaren na 1992 sprake van een oplopende meevaller, voornamelijk ten gevolge van een hoger veronderstelde dollarkoers (thans f.1,95 ten opzichte van f.1,80 bij de Voorjaarsnota). Daarnaast is met ingang van 1992 sprake van een enigszins hogere exportprijs.

Twee majeure ontvangsten maken deel uit van de invulling van de ombuigingstaakstelling. Het betreft de opbrengst van de voorgenomen opheffing van de Stichting Industrieel Garantiefonds (IGF) en van een terugbetaling door de Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP) aan de Staat.

Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Uitgaven

De bijdrage aan het O&S-fonds wordt in 1992 en 1993 extra, met respectievelijk 50 en 40 miljoen, verlaagd. Deze extra-verlaging leidt in beide jaren tot intering op het saldo van het O&S-fonds.

De ombuiging ontwikkeling en sanering voor de landbouw heeft betrekking op het beperken van de vestigingssteun en de aanscherping

van de criteria inzake subsidies voor structuurverbetering, innovatiestimulering en bedrijfsverzorging.

De ombuiging voeding en kwaliteit betreft de stapsgewijze afbouw van de subsidiëring aan de privaatrechtelijke keuringsinstellingen.

De «Maniok-tegenvaller» is een EG-boete, die een gevolg is van het arrest van het Europese Hof d.d. 16 mei 1991, waarbij Nederland veroordeeld werd tot betaling van een achterstallige invoerheffing uit 1983 vermeerderd met rente. Maniok is een veevoerproduct uit Thailand. In het kader van de grote efficiency-operatie is het personeelsbudget van het ministerie met de genoemde bedragen verlaagd.

Aangezien de uitvoering van de studiefinanciering door de Informatiseringsbank geschiedt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van O&W, zijn de hiermee samenhangende bedragen op begroting van LNV in verband met het verlenen van studiefinanciering aan studenten aan agrarische instellingen overgeboekt naar O&W.

LNV heeft met het IPO een convenant gesloten ter uitvoering van het Natuurbeleidsplan. De overgeboekte bedragen zijn bedoeld om samen met het rijk natuurontwikkelingsprojecten te realiseren.

Niet-belastingontvangsten

Als gevolg van het kostendekkend maken van de keuringstarieven van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV) treden er extra-opbrengsten op.

De overboeking naar O&W betreft les gelden en aflossingen van de studievoorschotten van studenten aan agrarische instellingen omdat O&W deze bijdragen dikwijls ook feitelijk ontvangt.

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Uitgaven

De verkorte procedure bij asielaanvragen en de verhoogde instroom van asielzoekers leidt bij de ABW tot een verhoging vanaf 1992 met 67 miljoen oplopend tot 84,6 miljoen in 1995.

Als gevolg van de stringente toepassing van het vereiste van inkomensderving in de AAW (gelijke behandeling) zullen vanaf 1993 de bijstandsuitgaven toenemen: 10,6 miljoen in 1993 en 31,8 miljoen in 1995. Op grond van de uitvoeringsgegevens over 1991 kan er bij de ABW thuiswonenden een forse meevaller gemeld worden die structureel van aard is. De meevaller bij de ABW bedraagt in 1991 77,1 miljoen en in 1995 76,5 miljoen. Doordat de invoering van het verplichte verhaal door de sociale dienst op een onderhoudsplichtige vertraging heeft opgelopen in het wetgevingstraject doen zich besparingsverliezen voor bij de ABW-thuiswonenden. Er is sprake van een besparingsverlies van 25,5 miljoen in 1991 en 63 miljoen in 1992. De nieuwe invoeringsdatum is gesteld op 1 januari 1992. Er worden extra uitgaven bij met name de Bijstand verwacht vanaf 1992 door de gewijzigde behandeling van gedoogden: 20 miljoen in 1992 oplopend tot 94,9 miljoen in 1995 (exclusief de OS-bijdrage in de uitgaven voor de gedoogden).

Er vindt via de AKW koopkracht-compensatie plaats vanaf 1992 voor de effecten van het Plan Simons voor het ziektekostenstelsel. Dit houdt in dat de uitgaven voor de AKW in 1992 met 112,5 en vanaf 1993 structureel met 150 miljoen verhoogd worden.

Als gevolg van wijziging in het bestand van de AKW (volume-effecten) doet zich in 1991 een tegenvaller van 25,9 miljoen voor.

Door de aanscherping van het begrip passende arbeid in de WAO-voorstellen kunnen minder mensen een beroep doen op een WAO-uitkering en zullen gedeeltelijk arbeidsongeschikte werknemers in de IOAW terecht komen, waardoor deze uitgaven in 1993 met 13,3 miljoen stijgen en in 1995 met 110,3 miljoen. De duurverkorting van de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen heeft tot gevolg dat er meer gedeel-

telijk arbeidsongeschikte werknemers een beroep op de IOAW zullen doen. Dit leidt tot extra uitgaven in 1994: 16,2 miljoen.

De Ziektewet maatregelen hebben tot gevolg dat er meer oudere werklozen in de IOAW instromen door verdringingseffecten op de arbeidsmarkt. Hiervoor worden de ramingen van de IOAW met 3,8 miljoen in 1992 en met 35,9 miljoen in 1995 verhoogd.

Als gevolg van macro-effecten van de Tussenbalansmaatregelen zullen de uitgaven voor de IOAW naar verwachting stijgen met 10,9 miljoen in 1992 en in 1995 met 33,5 miljoen. Op grond van uitvoeringsgegevens van de IOAW kan het begrotingsbedrag verlaagd worden met 33,6 miljoen in 1991 en oplopend tot 55,5 miljoen.

De aanscherping van het begrip «passende arbeid» als onderdeel van de WAO-maatregelen leidt tot extra uitgaven bij de IOAZ: in 1993 9,2 miljoen en in 1995 47,1 miljoen.

In de Tussenbalans is de Rijksbijdrage aan het Centraal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening met 150 miljoen vanaf 1992 verlaagd.

De wijzigingen in de fiscale sfeer (met name de wijzigingen in het arbeidskostenforfait) hebben een positief werkgelegenheidseffect, waardoor de uitgaven voor de RWW verlaagd kunnen worden met 26 miljoen in 1992 en met 78,6 miljoen in 1995. De maatregelen in de Ziektewet hebben verdringingseffecten op de arbeidsmarkt tot gevolg, waardoor het beroep op de RWW groter zal worden. De ramingen worden verhoogd met 24,2 miljoen in 1992 oplopend tot 123 miljoen in 1995.

Doordat de invoering van de verhaalsbepalingen vertraging heeft opgelopen in het wetgevingstraject (invoeringsdatum is nu gesteld op 1 januari 1992) doen zich besparingsverliezen voor bij de RWW: 10,1 miljoen in 1991 en 26,1 miljoen in 1992. Ook bij de jongerenmaatregelen in de Bijstand (het beperken van de uitwonendennorm en de schoolverlatersmaatregel) is vertraging opgelopen bij de invoering. Beide maatregelen zullen nu op 1 april 1992 ingevoerd worden waardoor er binnen de RWW besparingsverliezen ontstaan van 17,6 miljoen in 1991 en 3 miljoen in 1994. Op grond van uitvoeringsgegevens 1991 kunnen de RWW uitgaven verlaagd worden met 322,6 miljoen in 1991 en 143,0 miljoen in 1995.

De effecten die ingeboekt waren in de RWW als gevolg van het vrijwillig voldoen aan de WAGW-normen – meer arbeidsongeschikten zouden in dienst genomen worden waardoor er verdringingseffecten op de arbeidsmarkt zouden ontstaan – hebben zich niet voorgedaan: een meevaller in de RWW van 35,4 miljoen in 1991 oplopend tot 71,5 miljoen in 1996.

Op grond van de ramingen in de MEV valt de werkloosheidsontwikkeling tegen, waardoor de RWW uitgaven vanaf 1992 stijgen met ruim 53 miljoen.

De aanscherping van het handhavingsbeleid in de gehele sociale zekerheid heeft tot gevolg dat er besparingen op de uitkeringslasten zullen optreden. De besparingen bij de RWW en de ABW worden geraamd op 17,5 miljoen in 1992 en 39,3 miljoen in 1995.

Een deel van de ombuigingen in de premiesector van de sociale zekerheid zullen teruggesluisd worden ten gunste van het financieringstekort via het terugtrekken en verlagen van enkele rijksbijdragen: in 1992 333 miljoen, in 1993 533 miljoen en vanaf 1994 336 miljoen.

In het kader van de subsidietaakstellingen uit de Tussenbalans en de operatie Grote Efficiency zullen de budgetten voor de sociale werkvoorzieningsschappen vanaf 1992 verlaagd worden met 27,5 miljoen in 1992 oplopend tot 70 miljoen in 1994.

Een deel van de kosten van de gedoogden wordt vanaf 1993 gedekt door Ontwikkelingssamenwerking, 23,8 miljoen oplopend tot 28,1 miljoen in 1995. Per 1 juli 1991 zijn de kinderbijslagbedragen aangepast aan de gestegen prijsindex voor de particuliere consumptie. Hiervan is het effect in 1991 10,1 miljoen en structureel ruim 40 miljoen.

Zowel per 1 januari als per 1 juli 1991 zijn de sociale uitkeringen verhoogd op grond van de Wet Aanpassingsmechanismen (WAM). Hierdoor is er aan de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid structureel ruim 480 miljoen toegevoegd. Hierin zit tevens de loonbijstelling voor de VUT ex-mijnwerkers begrepen. De WAGGS bijstelling (voornamelijk WSW-werknemers) bedraagt ruim 163 miljoen structureel.

Niet-belastingontvangsten

De WSW anti-cumulatiebatens zullen stijgen doordat het aantal werknemers met een arbeidsongeschiktheidsuitkering in de sociale werkplaatsen de komende jaren naar verwachting zal stijgen door benutting van de efficiencywinst.

Uit hoofde van de gedoogden problematiek zal Ontwikkelingssamenwerking een deel van de kosten voor zijn rekening nemen die bij SZW bij de ontvangsten verantwoord worden.

Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

Uitgaven

Bij de bejaardenoorden kan onder meer uit hoofde van schaalvergroting een besparing worden bereikt van 22,5 miljoen in 1992 oplopend tot 75 miljoen in 1994. Met ingang van 1993 zal daarenboven 50 miljoen aan besparingen worden ingeboekt, die mogelijk zijn door maatregelen in de sfeer van bedrijfsvoering en samenwerking. Voorts loopt in het kader van de stelselherziening een onderzoek naar de mogelijkheid van een spoedige onderbrenging (1993) van de bejaardenoorden in de AWBZ. In juli van dit jaar is daarover advies gevraagd aan de Ziekenfondsraad en het COTG.

In verband met compensatie van de koopkrachteffecten van de tweede stap stelselherziening zorg wordt de rijksbijdrage ziektekosten verlaagd met 192,5 miljoen in 1992 oplopend tot 230 miljoen vanaf 1993.

Via een kasschuif op de rijksbijdrage AWBZ wordt een deel van de ombuigingstaakstelling 1992 verschoven naar 1993. Maatregelen op het terrein van de jeugdhulpverlening maken het mogelijk dat het budget met circa 34 miljoen in 1992 en met 53 miljoen vanaf 1994 verlaagd kan worden. Op de subsidies aan de landelijke organisaties op het terrein van Welzijn en Volksgezondheid wordt een korting aangebracht die tezamen met de verlaging van het budget voor experimenten, onderzoek en projecten oploopt tot 59 miljoen in 1994. De specifieke uitkering ad 56,4 miljoen aan provincies en gemeenten uit hoofde van de ISP/PNL-overeenkomst zal worden beëindigd met ingang van 1993. Op het terrein van de omroep leiden met name de afgenomen reclame-ontvangsten, de onttrekking van middelen aan de reserve voor de omroep en de eigen bijdrage van de ledengebonden zendgemachtigden tot de mutatie uit hoofde van de nota publiek omroep.

Ontwikkelingssamenwerking

De stijgende uitgaven voor Bedrijfsleven en Ontwikkeling worden veroorzaakt door de compensatie die met begrotingsmiddelen wordt geboden voor de geleidelijke afschaffing van de kapitaalmarkt middelen in het programma voor ontwikkelingsrelevante exporttransacties (vanaf 1992) en de middelenvoorziening van de FMO (vanaf 1993).

Het saldo van de verhogingen en verlagingen binnen het OS-budget is ten laste gebracht van het onderdeel Betalingsbalanssteun en Schulden, inclusief de daarin begrepen parkeerpost.

De stijging in de ramingen van het Netto Nationaal Inkomen ten opzichte van de Voorjaarsnota leidt tot een nominale stijging van het OS-budget van 37 miljoen in 1991 tot 71 miljoen in 1995.

De verlaging van de uitgavenraming voor hulp aan Suriname wordt veroorzaakt door de verwachting met betrekking tot de absorptiecapaciteit van de hulpverlening aan Suriname in 1991 en 1992.

De verhoging van het Landenprogramma wordt mede veroorzaakt door de compensatie die met begrotingsmiddelen wordt geboden voor de geleidelijke afschaffing van de leningencapaciteit in het Landenprogramma.

De meerjarige verhoging van het Milieu-programma is het gevolg van een verdere intensivering van het milieubeleid in ontwikkelingslanden binnen het totale OS-beleid.

De verhoging van de uitgavenraming voor Noodhulp wordt verklaard door de toenemende behoefte aan noodhulp in ontwikkelingslanden.

De verhoging van de meerjarencijfers voor de opvang van vluchtelingen en asielgerechtigden heeft te maken met het feit dat de OS-bijdrage aan deze opvang structureel op het niveau van 1991 (420 miljoen) wordt gebracht. Deze ophoging hangt samen met de toename van het aantal asielzoekers.

De verlaging van de rentesubsidies is met name een gevolg van de afschaffing van de kapitaalmarkt middelen, waardoor minder rentesubsidies behoeven te worden betaald.

De mutatie in de toerekening EG-hulpverlening in 1991 is het gevolg van de in de gewijzigde EG-begroting opgenomen verhoging van de beschikbare bedragen voor hulp aan de Koerden, aan de Hoorn van Afrika en aan de Bezette Gebieden.

De Verdeling Bijstelling NNI betreft de verdeling van de deels reeds in de stand Voorjaarsnota opgenomen groei van het OS-budget als gevolg van de stijging van het NNI.

De meerjarencijfers van de bijdrage aan IDA (International Development Association) worden aangepast, omdat de raming door IDA van uitbetaling op goedgekeurde leningen naar boven zijn bijgesteld.

Gemeentefonds

Uitgaven

De maatregelen met betrekking tot de Ziektewet en de Wet Arbeidsongeschiktheid (ZW/WAO) leiden tot een groter beroep op de ABW. De desbetreffende mutaties betreffen de compensatie voor het 10% aandeel van de gemeenten als gevolg van de effecten van de maatregelen op de bijstandslasten.

Op 6 juni 1991 is bestuurlijk overleg gevoerd tussen een delegatie van het kabinet en vertegenwoordigers van VNG en IPO over de berekening van het evenredig aandeel in de ombuigingen uit de tussenbalans en de begrotingsvoorbereiding 1992. Tijdens dit overleg is overeenstemming bereikt tussen genoemde partijen over een reeks ombuigingen oplopend van 235,9 miljoen in 1992 tot 362,2 miljoen in 1995.

Ná het bestuurlijk overleg van 6 juni heeft het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992 besloten tot nadere ombuigingen waarin ook het Gemeentefonds een evenredig aandeel levert. Bij de bepaling van het evenredig aandeel in deze nadere ombuigingen wordt de gebruikelijke methodiek gehanteerd. Het kabinet heeft besloten het evenredig aandeel voor 1992 bij het aandeel voor 1993 op te tellen. Het gaat hierbij om voorlopige ombuigingsbedragen van 71,4 miljoen in 1993, 60,9 miljoen in 1994 en 62,8 miljoen structureel vanaf 1995. Op basis van de cijfers in deze Miljoenennota zullen de bedragen definitief worden vastgesteld.

In verband met het uitstel van de overheveling van WUW-middelen naar het Gemeentefonds tot 1 januari 1993 wordt in totaal een bedrag van 398,6 miljoen teruggeboekt naar de begrotingen van Verkeer en Waterstaat en van het Rijkswegenfonds.

De nominale compensatie 1992 voor het Gemeentefonds wordt voorlopig vastgesteld op 383,6 miljoen, uitgaande van een percentage van 2,6%.

Als gevolg van de afschaffing van de tijdelijke regeling VUT-60 jaar per 1 april 1992 vallen de middelen die met de regeling en de desbetreffende sectorale vertalingen samenhangen vrij. Genoemde middelen komen beschikbaar voor het decentrale arbeidsvoorwaardenoverleg. De bedragen worden bij wijze van voorlopige vaststelling van de aanvulling op de nominale compensatie 1992 overgeboekt van de begroting van Binnenlandse Zaken naar het Gemeentefonds. Bij Voorjaarsnota 1992 vindt de definitieve vaststelling plaats.

Provinciefonds

Uitgaven

Op 6 juni 1991 is bestuurlijk overleg gevoerd tussen een delegatie van het kabinet en vertegenwoordigers van VNG en IPO over de berekening van het evenredig aandeel in de ombuigingen uit de tussenbalans en de begrotingsvoorbereiding 1992. Tijdens dit overleg is overeenstemming bereikt tussen genoemde partijen over een reeks ombuigingen oplopend van 29,1 miljoen in 1992 tot 44,8 miljoen in 1995.

Ná het bestuurlijk overleg van 6 juni heeft het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992 besloten tot nadere ombuigingen waarin ook het Provinciefonds fonds een evenredig aandeel levert. Bij de bepaling van het evenredig aandeel in deze nadere ombuigingen wordt de gebruikelijke methodiek gehanteerd. Het kabinet heeft besloten het evenredig aandeel voor 1992 bij het evenredig aandeel voor 1993 op te tellen. Het gaat hierbij om voorlopige ombuigingsbedragen van 8,8 miljoen in 1993, 7,5 miljoen in 1994 en 7,8 miljoen structureel vanaf 1995. Op basis van de cijfers in deze Miljoenennota zullen de bedragen definitief worden vastgesteld.

In verband met het uitstel van de overheveling van WUW-middelen c.a. naar het Provinciefonds tot 1 januari 1993 wordt in totaal een bedrag van 617 miljoen teruggeboekt naar de begrotingen van Verkeer en Waterstaat en van het Rijkswegenfonds.

De nominale compensatie 1992 voor het Provinciefonds wordt voorlopig vastgesteld op 30,6 miljoen, uitgaande van een percentage van 2,6%.

Ten behoeve van de uitvoering van het Natuurbeleidsplan en de Structuurnota Landbouw heeft de staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij via het Provinciefonds middelen ter beschikking gesteld aan de provincies ter compensatie van de hiermee gemoeide kosten. Het betreft een bedrag van 13,1 miljoen oplopend tot 27 miljoen in 1994.

Met ingang van 1992 wordt uitgegaan van een overheveling van enkele rijksbijdragen voor provinciale milieu-apparaatskosten van de begroting van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu naar het Provinciefonds. Hiermee is een bedrag gemoeid van 41,6 miljoen.

Rijkswegenfonds

Uitgaven

De mutatie aanleg/uitbreiding wegen en oeververbindingen bestaat voor 10 miljoen uit een technische correctieboeking binnen het fonds. Daarnaast zijn de betalingen aan de tunnelmaatschappijen betreffende de tunnel onder «de Noord» aangepast.

Bij de toeslag op de motorrijtuigenbelasting wordt rekening gehouden met een prijsstijging van 3%. Dit leidt tot een verhoging van de belastingontvangsten en een dienovereenkomstige verhoging van de uitgaven van het Rijkswegenfonds.

Uitgaande van een positieve beslissing over de private financiering van de Wijkertunnel is vanaf 1995 65 miljoen per jaar als betaling door het Rijk opgenomen.

De overheveling van WUW-middelen van de hoofdstukken V&W en RWF is één jaar vertraagd (tot 1993). Als gevolg hiervan worden de hiermee samenhangende bedragen geboekt van het Gemeente- en Provinciefonds naar Hoofdstuk XII en het RWF.

Niet-belastingontvangsten

Aangezien nog niet vaststaat op welk tijdstip in 1994 de tol zal worden ingevoerd zijn de opbrengsten uit tolheffing voorlopig met 32 miljoen verlaagd en op nihil gebracht.

Uitgaande van een positieve beslissing over de private financiering van de Wijkertunnel is vanaf 1995 65 miljoen per jaar als inkomsten uit tolheffing ten behoeve van betaling met eenzelfde omvang door het Rijk opgenomen (zie ook de uitgaven)

Gebleken is dat bij de raming van het artikel aanleg/uitbreiding van wegen en oeververbindingen en het artikel onderhoud en verbetering van wegen en oevers bijdragen van derden in mindering van bezwaar zijn geboekt. Gelet op de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet dienen dergelijke bijdragen «bruto-geboekt» te worden. Daartoe zijn zowel de uitgaven als ook de niet-belastingontvangsten verhoogd met het bedrag van deze bijdragen van derden.

Mobiliteitsfonds

Uitgaven

Bij het Mobiliteitsfonds zijn, als gevolg van een wijziging van het uitvoeringsprogramma, de ramingen aangepast aan een actueel kasritme.

Nominale bijstelling AKW

Uitgaven

De AKW-uitgaven zijn geïndexeerd aan de prijsontwikkeling particuliere consumptie. De hogere nominale ontwikkeling zoals die in de MEV 1992 is opgenomen leidt tot een verhoging van de aanvullende post AKW-indexering. De meevaller in 1991 wordt veroorzaakt door een lager indexcijfer in 1991 dan eerder werd geraamd. Op basis van dit indexcijfer wordt de AKW tweemaal per jaar bijgesteld.

Aanvullende post nominale bijstelling Gemeente- en Provinciefonds

Uitgaven

De nominale bijstelling van de fondsen neemt ten opzichte van de ramingen bij de Voorjaarsnota 1991 toe met 172,4 miljoen in 1992 oplopend tot 746,3 miljoen in 1995. De huidige ramingen zijn gebaseerd op de Macro-Economische Verkenningen van het Centraal Planbureau.

In verband met de voorlopige vaststellingen van de nominale compensatie 1992 van het Gemeentefonds en het Provinciefonds vinden uitdelingen plaats naar de fondsen van respectievelijk 383,6 en 30,6 miljoen.

Parkeerpost Fraudebestrijding

Uitgaven

De taakstelling die bij het regeerakkoord is verwerkt in het kader van de bestrijding van fraude wordt over de diverse begrotingshoofdstukken verdeeld. De taakstelling die geparkeerd stond op de aanvullende post fraudebestrijding kan derhalve tegengeboekt worden.

Grote Efficiency

Uitgaven

De taakstelling grote efficiency is in het kader van de Tussenbalans verhoogd tot 660 miljoen in 1994. Daarnaast is de taakstelling verhoogd in verband met de formatieve uitbreiding van de Algemene Rekenkamer.

In de Miljoenennota 1991 was per saldo een taakstellende opbrengst van 120 miljoen opgenomen, overeenkomend met het saldo van de regeerakkoordprioriteiten, te financieren uit de grote efficiency operatie. In deze bijlage wordt de – ten opzichte van de Miljoenennota 1991 – aanvullende taakstellende reeks gepresenteerd.

De taakstelling grote efficiency is voor een belangrijk deel ingevuld met departementale voorstellen. De bedragen zijn op de departementale begrotingen verwerkt en overgeboekt naar de aanvullende post grote efficiency. Het totaal van de invulling bedraagt 60,3 miljoen in 1992, oplopend tot 428,6 miljoen in 1995.

In de aanvullende post grote efficiency uit de Miljoenennota 1991 zijn gelden voor kabinetsprioriteiten gereserveerd. Na de besluitvorming over de invulling van de taakstelling zijn de gelden voor deze prioriteiten aan de desbetreffende begrotingshoofdstukken toegevoegd. Het betreft gelden voor de reorganisatie rechterlijke macht, regionalisatie politie, Schengen en gemeentelijke basisadministratie.

De gepresenteerde restant-taakstelling bedraagt 49,0 miljoen in 1992, oplopend tot 155,3 miljoen in 1995. Rekening houdend met de noodzakelijke reservering voor uitverdieneffekten (o.a. flankerend beleid), bedraagt de nog over de departementen te verdelen restant-taakstelling 64 miljoen in 1992, oplopend tot 235,3 miljoen in 1995. Omdat de reservering voor uitverdieneffekten in de aanvullende post is opgenomen, wordt de netto-restant-taakstelling gepresenteerd.

Ten aanzien van een deel van de restant-taakstelling is reeds besloten over de verdeling van deze taakstelling over onderwerpen (die meerdere departementen betreffen). De concrete verdeling naar de betrokken departementen dient nog plaats te vinden.

Voor meer gedetailleerde informatie zij verwezen naar de brief van de minister van Binnenlandse Zaken over de grote efficiency.

Decentralisatie-Impuls

Uitgaven

In de aanvullende post decentralisatie-impuls is als taakstelling opgenomen 15,5 miljoen in 1992 oplopend tot 550 miljoen structureel.

De taakstelling voor de decentralisatie-impuls operatie is in 1992 verlaagd, omdat op korte termijn onvoldoende voorstellen konden worden gerealiseerd.

Verkoop staatsdeelnemingen

Niet-belastingontvangsten

De bijstelling van de reeks «derving dividend» is een saldo van een pluspost van 18 miljoen (structureel met ingang van 1992) ten gevolge van verkoop aandelen Volvo Car en een minpost van 47 miljoen (structureel met ingang van 1993) ten gevolge van het besluit om in 1992 voor 625 miljoen aan staatsdeelnemingen te verkopen.

Prijsbijstelling

Uitgaven

De prijsbijstellingstranche 1991 is, met uitzondering van de prijsbijstelling voor de rijksbijdragen ziektekosten, reeds bij Miljoenennota 1991 aan de begrotingshoofdstukken toegekend. Ten opzichte van de stand Voorjaarsnota 1991 hebben de volgende mutaties plaats gevonden.

Als gevolg van de uitgavenbeperkende maatregelen in het kader van de Tussenbalans, die voor een deel ook betrekking hebben op de prijsgevoelige uitgaven van de departementen, is de aanvullende post prijsbijstelling neerwaarts aangepast.

De reeks macro-mutaties is een gevolg van de gewijzigde macro-economische inzichten met betrekking tot de prijsontwikkeling.

Voor uitgaven die onontkoombaar in het buitenland moeten worden gedaan (deze uitgaven hebben betrekking op de begrotingen van Buitenlandse Zaken, Onderwijs en Wetenschappen en Economische Zaken) is een extra categorie in de prijsbijstellingsystematiek opgenomen, wat heeft geresulteerd in een toename van de aanvullende post prijsbijstelling.

Voorts is prijsbijstellingstranche 1992 aan de departementen toegevoegd, zodat de aanvullende post voor 1992 is leeggeboekt.

De prijsbijstellingstranche 1991 voor de Rijksbijdragen Ziektekosten is bij de Vermoedelijke Uitkomsten 1991 uitgekeerd.

Aanvullende posten loonbijstelling, ziekteverzuim, wachtgelden en koppeling uitkeringen

Uitgaven

De ramingen voor de loonbijstelling voor 1992 en volgende jaren moeten per saldo naar boven worden bijgesteld. De arbeidsvoorwaardenruimte collectieve sector wordt opgehoogd met 640 miljoen in 1992 oplopend tot 3621 miljoen in 1995 als gevolg van de hogere prijsontwikkeling en contractloonstijging in de jaren 1992-1995. De voorziening incidentele loonontwikkeling wordt bijgesteld met 10 miljoen in 1992 oplopend tot 125 miljoen in 1995 als gevolg van een hogere grondslag (ondermeer door het opnemen van defensiepersoneel vanaf 1995). Vervolgens is ter compensatie van de relatieve inkomensachteruitgang van ambtenaren en militairen ten opzichte van de marktsector, die optreedt bij de invoering van de tweede fase van de stelselherziening gezondheidszorg, in totaal 145 miljoen vanaf 1992 uitgetrokken. Hiermee was reeds rekening gehouden in de nota naar aanleiding van het Eindverslag van de Wet Stelselherziening ziektekostenverzekering en de middelen hiervoor worden binnen de stelselherziening gefinancierd. De voorziening oorlogsgetroffenen wordt opgehoogd met 15 miljoen in 1992 oplopend tot 25 miljoen in 1995. De MEV 1992 geeft aanleiding tot een aanpassing van het premiekostenbeeld met -285,9 miljoen in 1992 tot -854 miljoen in 1995, welke grotendeels wordt veroorzaakt door een sterke daling van de vereveningsbijdrage en de ZW-premie. Vervolgens is -150 miljoen vanaf 1992 opgenomen als taakstelling voor de g + g-sector, die moet worden gerealiseerd bij de PGGM-premie. Voorts kan de voorziening omrekening intensiveringen uit de Startbrief worden afgeboekt, omdat in de grondslagen van de loonkostenberekeningen de intensiveringen zijn opgenomen: -17,4 miljoen in 1992 tot -78,9 miljoen in 1995. Tot slot resulteert de uitdeling van de tranches 1991 van de aanvullende post loonbijstelling in een meevaller van 58,1 miljoen in 1991 aflopend tot 18,1 miljoen in 1995.

Het totaal dat aan de begrotingshoofdstukken is overgeboekt voor de loonbijstelling 1991 bedraagt 1789,6 miljoen in 1991 oplopend tot 2418,1 miljoen in 1995. Bij de overboeking van de kosten van de algemene salarisverhoging in 1991 is de opbrengst van de kleine efficiency-maatregel ad 0,25% van de loonsom verrekend: 64,8 miljoen vanaf 1991. De algemene salarisverhoging en de premiekostenontwikkeling voor het jaar 1991 leidden tot een forse bijstelling van de begrotingen met in totaal 1287 miljoen in 1991 tot 1495,2 miljoen in 1995 voor de overheidssector. Daarnaast is de incidentele loonontwikkeling overgeboekt voor de overheidssector voor de tranche 1992: 86,5 miljoen structureel. De aanpassing van de uitkeringen aan oorlogsgetroffenen is

voor de tranche 1991 verwerkt (16,9 miljoen in 1991 tot 19,1 miljoen in 1995). Verder is de taakstelling ziekteverzuim voor het onderwijspersoneel, welke was opgenomen op de begroting van O&W, naar de aanvullende post loon-bijstelling overgeheveld: 100 miljoen in 1992 oplopend tot 300 miljoen in 1995. Tot slot zijn voor de g+g-sector de arbeidsvoorwaardenruimte, de premiekostenontwikkeling, het budget incidentele loonontwikkeling voor 1991 en de beschikbare herstructureeringsmiddelen in de WAGGS-bijstelling naar de desbetreffende begrotingshoofdstukken overgeboekt.

De taakstelling ziekteverzuim voor de jaren 1992-1994 is in de aanvullende post verwerkt in stappen van telkens een half procent van de loonsom: -60 miljoen in 1992 tot -200 miljoen in 1995. Voor O&W en WVC wordt een wachtgeldvoorziening opgenomen, omdat de uitverdieneffecten bij de ombuigingsmaatregelen op dit moment nog niet exact geraamd kunnen worden: met 16,3 miljoen in 1992 oplopend tot 91,1 miljoen in 1995 is vooralsnog rekening gehouden.

Ten behoeve van de aanpassing van de uitkeringen is de aanvullende post verhoogd met 373,9 miljoen in 1992 oplopend tot 810,3 miljoen in 1995, hetgeen evenals de voorziening arbeidsvoorwaardenruimte te maken heeft met de hogere prijsstijging en contractlonen die het CPB voor de jaren 1992 en volgende verwacht. Van de tranche 1991 is ten behoeve van de koppelingkosten van de uitkeringen 401,4 miljoen in 1991 oplopend tot 491,2 miljoen in 1995 naar de begroting van SZW overgeboekt.

Indexering WSF

Uitgaven

De stijging van de kosten voor levensonderhoud en ziektekosten wordt gecompenseerd in de aanvullende beurs; de voor deze indexering van de aanvullende beurs gereserveerde bedragen in de aanvullende post WSF worden aan de prijsontwikkelingen aangepast.

Belastingafdrachten EG

Uitgaven

Zowel de ramingen voor de BTW-grondslag als voor de invoerrechten zijn met ingang van 1993 ten opzichte van Voorjaarsnota neerwaarts bijgesteld als gevolg van de gewijzigde economische vooruitzichten. Voor 1991 en 1992 heeft voor beide nog een kleine opwaartse bijstelling plaatsgevonden. Dat leidt tevens in 1992 nog tot een hogere nabetaling over de BTW-grondslag 1991 en in 1991 wordt nu rekening gehouden met een hogere nabetaling over de BTW-grondslag 1990, dan bij Voorjaarsnota geraamd.

Nog nader te bepalen structurele ombuigingen

Uitgaven

Teneinde het meerjarig budgettaire beeld sluitend te maken wordt een taakstellende aftrekpost bij de uitgaven opgenomen van 1419,9 miljoen in 1993 en 1046,9 met ingang van 1994. Deze taakstelling zal worden gerealiseerd door structurele ombuigingen bij de uitgaven, zoveel mogelijke in te vullen door een selectieve aanpak. Definitieve besluitvorming over de verdeling van de taakstelling en over concrete maatregelen vindt plaats bij de begrotingsvoorbereiding 1993.

7. De verticale toelichting op de meerjarencijfers 1990-1996 van het Rijk

7.1. Algemeen

Inleiding

Sinds de Miljoenennota 1989 is het gebruikelijk in de Miljoenennota een verticale toelichting te presenteren. Voor de achtergrond, bedoeling en opzet ervan zij in de eerste plaats verwezen naar de Miljoenennota 1986 (pagina's 186 en 187).

In het streven de omvang van deze bijlage, onder behoud van de informatieve waarde ervan, te beperken is met ingang van dit jaar de verticale toelichting over de het voorbije begrotingsjaar (1990) samengevoegd met de verticale toelichting over de overige jaren binnen de horizon van de meerjarenramingen (1991-1996). Aldus resulteert een enkel overzicht waarin voor alle begrotingshoofdstukken en voor alle relevante jaren de stand Miljoenennota 1992 mutatiegewijs wordt opgebouwd vanuit de stand Miljoenennota 1991. De indeling van mutaties in zeven categorieën is gehandhaafd. Drie van deze categorieën (kasverschuivingen, desalderingen en overboekingen) zijn technisch van aard. De overige, beleidsmatig interessante, categorieën zijn tegenvallers, meevallers, beleidsmatige verhogingen en beleidsmatige verlagingen. Omwille van de overzichtelijkheid zijn de minder belangrijke mutaties (in het algemeen: mutaties waarvan het budgettaire effect de 25 miljoen niet te boven gaat) telkens samengevoegd en onder de omschrijving 'diversen' in de toepasselijke categorie geplaatst.

De bovenomschreven verticale toelichting wordt voorafgegaan door een tweetal totaaloverzichten. Hierin wordt per hoofdstuk aangegeven welk (per saldo) effect de mee- en tegenvallers respectievelijk de beleidsmatige mutaties hebben op de omvang van het financieringstekort.

7.2 Totaaloverzichten

Tabel 7.2.1 Overzicht van saldi van mee- en tegenvallers per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten te zamen van miljoenennota 1991 tot en met miljoenennota 1992 (in miljoenen gulden; + is tekortverhogend)

Hoofdstukken	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I Huis der Koningin	0	0	0	0	0	0
II Hoge Colleges van Staat	1	6	0	0	0	0
III Algemene Zaken	5	-7	0	0	0	0
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	-3	-1	0	0	0	0
V Buitenlandse Zaken	-18	194	470	607	617	680
VI Justitie	-55	68	0	0	0	0
VII Binnenlandse Zaken	-36	64	26	25	21	21
VIII Onderwijs en Wetenschappen	-512	-177	130	256	273	310
IXA Nationale Schuld	61	179	-36	1497	2888	4442
IXB Financiën	-70	-286	-199	-252	-622	-463
X Defensie	-38	-28	-4	-6	-6	-6
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	143	418	529	470	642	906
XII Verkeer en Waterstaat	-111	99	12	9	7	7
XIII Economische Zaken	-151	-1329	-909	-928	-879	-865
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	-17	206	0	0	0	0
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	-579	-778	-474	-504	-723	-725
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1	82	0	0	0	0
Ontwikkelingssamenwerking	-18	-18	88	315	418	476
Aanvullende posten	4	280	879	1947	2582	3377
Gemeentefonds	-5	0	0	3	10	18
Provinciefonds	0	0	0	-6	-5	-4
Fonds investeringsrekening	130	0	-50	-50	-25	-5
Rijkswegenfonds	62	5	0	0	0	0
Mobiliteitsfonds	-64	27	15	15	13	0
Belastingafdracht aan de EG	-88	166	326	306	352	388
Consolidatie	0	0	0	0	0	0
Totaal	-1354	-831	804	3704	5564	8559

Tabel 7.2.2 Overzicht van saldi van beleidsmatige mutaties per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten te zamen van miljoenennota 1991 tot en met miljoenennota 1992 (in miljoenen gulden; + is tekortverhogend).

Hoofdstukken	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I Huis der Koningin	0	0	0	0	0	0
II Hoge Colleges van Staat	0	1	13	6	8	11
III Algemene Zaken	0	-1	-1	-1	-1	-1
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	0	-11	0	0	0	0
V Buitenlandse Zaken	-3	-23	-8	-7	-11	-9
VI Justitie	0	-84	-143	-215	-247	-231
VII Binnenlandse Zaken	-3	-8	-2	-19	-25	-29
VIII Onderwijs en Wetenschappen	-27	108	-336	-266	-383	-569
IXA Nationale Schuld	0	0	0	0	0	0
IXB Financiën	265	-98	-297	-222	-359	-379
X Defensie	-295	-301	-502	-726	-915	-901
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	-11	-481	-1196	-2449	-2991	-2979
XII Verkeer en Waterstaat	-9	-191	-242	-364	-225	-225
XIII Economische Zaken	0	78	-220	-366	-422	-432
XIV Landbouw en Visserij	0	-74	-211	-244	-259	-259
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	56	61	-368	-465	-114	33
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	83	-87	-460	-596	-670	-670
Ontwikkelingssamenwerking	-61	-36	-15	-62	-106	-74
Aanvullende posten	-25	832	612	2457	3489	4690
Gemeentefonds	0	1	-225	-339	-385	-341
Provinciefonds	0	0	-58	-36	-44	-42
Fonds investeringsrekening	0	-340	-345	-145	200	200
Rijkswegenfonds	3	-35	46	47	48	48
Mobiliteitsfonds	0	-30	9	30	-45	-18
Belastingafdracht aan de EG	0	0	0	0	0	0
Consolidatie	0	0	0	0	0	0
Totaal	-28	-718	-3949	-3983	-3458	-2173

7.3 De verticale toelichting 1990-1996

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
I HUIS DER KONINGIN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	
	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	
Extrapolatie							11,7
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	0,1	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	11,7
Stand miljoenennota 1992	11,1	11,4	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7
II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	202,1	208,3	205,8	201,6	200,9	201,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	1,1	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	1,1	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	5,2	6,9	17,6	9,1	11,2	14,4	
	5,2	6,9	17,6	9,1	11,2	14,4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
diversen	-5,1	-6,0	-4,9	-3,4	-3,1	-3,1	
	-5,1	-6,0	-4,9	-3,4	-3,1	-3,1	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	0,5	0,3	0,6	3,3	3,3	3,4	
	0,5	0,3	0,6	3,3	3,3	3,4	
<i>Overboekingen:</i>							
diversen	2,4	5,3	10,1	9,9	9,8	9,9	
	2,4	5,3	10,1	9,9	9,8	9,9	
<i>Kasverschuivingen:</i>							
diversen	-2,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-2,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							226,1
Afrondingsverschillen	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	2,0	14,5	23,4	18,9	21,2	24,6	226,1
Stand miljoenennota 1992	204,1	222,8	229,2	220,5	222,1	225,6	226,1
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	5,2	5,1	5,0	5,0	5,0	5,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
III ALGEMENE ZAKEN							
UITGAVEN							
Stand miljoenennota 1991	48,0	50,3	50,2	50,1	50,1	50,1	48,0
Tegenvallers:							
diversen	7,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Meevallers:	-1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
diversen	-1,9	-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Beleidsmatige uitgavenverhogingen:	0,0	0,3	0,3	0,5	0,7	0,7	0,7
diversen	0,0	0,3	0,3	0,5	0,7	0,7	0,7
Beleidsmatige uitgavenverlagingen:	0,0	-0,4	-0,8	-0,9	-1,1	-1,1	-1,1
diversen	0,0	-0,4	-0,8	-0,9	-1,1	-1,1	-1,1
Overboekingen:	0,1	1,8	2,3	1,4	0,4	0,4	0,4
diversen	0,1	1,8	2,3	1,4	0,4	0,4	0,4
Extrapolatie	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Afrondingsverschillen	5,7	1,0	1,7	0,9	-0,2	-0,2	-0,2
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	53,7	51,3	51,9	51,0	49,9	49,9	49,9
Stand miljoenennota 1992	53,7	51,3	51,9	51,0	49,9	49,9	49,9
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1991	4,2	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
Meevallers:	0,3	6,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
diversen	0,3	6,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:	0,0	0,7	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4
diversen	0,0	0,7	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4
Extrapolatie	0,0	0,0	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	0,3	7,2	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4
Stand miljoenennota 1992	4,5	10,7	4,1	3,9	3,9	3,9	3,9

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
IV KABINET VOOR NEDERLANDSE-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	3,0	68,5	66,4	63,0	63,0	63,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
tijdelijke financiering nio		-65,5	-63,4	-60,0	-60,0	-60,0	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	-65,5	-63,4	-60,0	-60,0	-60,0	
<i>Overboekingen:</i>							
diversen	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Extrapolatie							3,0
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	0,0	-65,5	-63,3	-59,9	-60,0	-60,0	3,0
Stand miljoenennota 1992	3,0	3,0	3,1	3,1	3,0	3,0	3,0
 <i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	38,8	88,8	86,4	80,3	83,0	82,8	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	2,8	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
	2,8	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
tijdelijke financiering nio		-54,7	-63,4	-60,0	-60,0	-60,0	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	-54,7	-63,4	-60,0	-60,0	-60,0	
<i>Kasverschuivingen:</i>							
diversen	-14,5	14,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-14,5	14,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							22,6
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-11,8	-38,9	-63,4	-60,0	-60,0	-60,0	22,6
Stand miljoenennota 1992	27,0	49,9	23,0	20,3	23,0	22,8	22,6
 V BUITENLANDSE ZAKEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	467,6	1.066,5	1.466,4	1.519,4	1.590,7	1.633,4	
<i>Tegenvallers:</i>							
vierde eigen middel	0,1	218,0	468,8	606,3	616,8	679,8	
diversen	7,0	0,0	5,4	5,4	5,4	5,4	
	7,1	218,0	474,2	611,7	622,2	685,2	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	4,5	10,6	11,6	11,1	7,4	7,3	
	4,5	10,6	11,6	11,1	7,4	7,3	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
diversen	-0,4	-32,1	-19,4	-17,9	-18,1	-18,1	
	-0,4	-32,1	-19,4	-17,9	-18,1	-18,1	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	2,7	0,9	2,9	1,4	1,2	1,2	
	2,7	0,9	2,9	1,4	1,2	1,2	
<i>Overboekingen:</i>							
naar ez: restant oost-europafaciliteit			-165,8	-170,3	-171,8	-171,8	
diversen	14,3	17,0	19,8	17,6	16,5	16,4	
	14,3	17,0	-146,0	-152,7	-155,3	-155,4	
Extrapolatie							2.264,4
Afrondingsverschillen	-0,3	-0,1	0,0	-0,1	-0,2	-0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	15,4	214,3	323,3	453,5	457,2	520,0	2.264,4
Stand miljoenennota 1992	483,0	1.280,8	1.789,7	1.972,9	2.047,9	2.153,4	2.264,4
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1991	172,7	87,4	85,9	82,8	80,6	80,3	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-0,3	-0,9	-2,0	-1,9	-1,9	-1,2	
	-0,3	-0,9	-2,0	-1,9	-1,9	-1,2	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	13,1	24,6	6,7	6,7	6,7	6,7	
	13,1	24,6	6,7	6,7	6,7	6,7	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
diversen	7,1	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	7,1	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	2,7	0,9	2,9	1,4	1,2	1,2	
	2,7	0,9	2,9	1,4	1,2	1,2	
Extrapolatie							82,4
Afrondingsverschillen	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	22,5	25,5	7,4	6,0	5,9	5,0	82,4
Stand miljoenennota 1992	195,2	112,9	93,3	88,8	86,5	85,3	82,4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
VI JUSTITIE							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	3.854,4	3.900,9	3.976,6	4.039,8	4.113,0	4.135,1	
<i>Tegenvallers:</i>							
meerkosten asielzoekers		41,7					
diversen	15,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	15,6	41,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-58,0	-5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-58,0	-5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
beveiligingskosten luchthavens (dienst luchtvaart)		35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	
diversen	47,2	80,3	106,5	120,3	125,9	121,6	
	47,2	115,3	141,5	155,3	160,9	156,6	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
ombuigingen		-46,1	-82,8	-91,3	-108,9	-108,9	
verdeling middelen tbv knelpunten		-34,5	-33,5	-33,5	-33,5	-33,5	
diversen	-47,2	-63,8	-55,8	-65,7	-69,3	-61,3	
	-47,2	-144,4	-172,1	-190,5	-211,7	-203,7	
<i>Desalderingen:</i>							
invulling taakstelling grote efficiency met boeten			10,0	35,0	75,0	75,0	
justitie-aandeel asielzoekers tot 20.000			9,4	26,1	26,1	26,1	
diversen	3,1	2,2	18,4	29,7	29,7	29,7	
	3,1	2,2	37,8	90,8	130,8	130,8	
<i>Overboekingen:</i>							
grote efficiency			-10,6	-36,5	-100,0	-100,0	
loonbijstelling	6,7	98,5	116,4	116,0	117,9	118,1	
prijsbijstelling 1991			26,4	27,1	28,0	28,4	
uit aanvullende post grote efficiency; rechterlijke macht		12,0	27,5	35,0	35,0	35,0	
uit aanvullende post grote efficiency; schengen		1,5	10,0	23,6	27,0	27,0	
diversen	-5,4	16,2	31,4	16,6	14,4	24,6	
	1,3	128,2	201,1	181,8	122,3	133,1	
Extrapolatie							4.371,0
Afrondingsverschillen	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-38,1	137,7	208,0	237,1	202,0	216,4	4.371,0
Stand miljoenennota 1992	3.816,3	4.038,6	4.184,6	4.276,9	4.315,0	4.351,5	4.371,0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1991	607,5	630,2	636,3	629,5	630,6	633,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
vertraging wetgeving mbt beveiligingskst luchthavens		-26,3					
diversen	-11,7	-8,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-11,7	-35,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	24,3	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	24,3	3,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	0,0	-4,0	-1,5	-1,0	0,0	0,0	
	0,0	-4,0	-1,5	-1,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
heffing tbv beveiligingskosten luchthavens		35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	
hogere tarieven boeten en transacties			72,0	127,0	132,0	119,0	
diversen	0,0	24,2	6,9	19,1	29,6	29,6	
	0,0	59,2	113,9	181,1	196,6	183,6	
<i>Desalderingen:</i>							
invulling ge-taakstelling met ontvangsten (boeten)			10,0	35,0	75,0	75,0	
justitie-aandeel ivm groei asielaanvragen uit os-plafond			9,4	26,1	26,1	26,1	
diversen	3,1	2,2	18,4	29,7	29,7	29,7	
	3,1	2,2	37,8	90,8	130,8	130,8	
Extrapolatie							947,4
Afrondingsverschillen	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	15,8	25,9	150,2	270,9	327,4	314,4	947,4
Stand miljoenennota 1992	623,3	656,1	786,5	900,4	958,0	947,4	947,4
VII BINNENLANDSE ZAKEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	4.388,6	4.187,0	4.240,5	4.270,7	4.307,4	4.329,2	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	31,1	63,7	4,6	3,9	0,0	0,0	
	31,1	63,7	4,6	3,9	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-64,5	-16,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-64,5	-16,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	28,5	49,4	55,6	44,5	39,1	33,9	
	28,5	49,4	55,6	44,5	39,1	33,9	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
doortrekken taakstelling tussenbalans			-25,0	-6,3			
privatisering rcc	-69,6						
taakstelling			-13,3	-36,1	-49,0	-49,0	
diversen	-28,0	-61,4	-19,5	-15,6	-15,7	-14,0	
	<u>-97,6</u>	<u>-61,4</u>	<u>-57,8</u>	<u>-58,0</u>	<u>-64,7</u>	<u>-63,0</u>	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	11,8	28,4	25,1	24,9	25,1	23,5	
	<u>11,8</u>	<u>28,4</u>	<u>25,1</u>	<u>24,9</u>	<u>25,1</u>	<u>23,5</u>	
<i>Overboekingen:</i>							
loonbijstelling		97,7	100,1	103,0	102,0	102,0	
loonbijstelling algemeen	0,5	11,6	17,8	22,2	25,9	32,6	
naar gf: afschaffing tijdelijke regeling vut-60 jaar			-6,3	-50,8	-57,2	-57,2	
prijsbijstelling			28,9	28,6	31,1	31,6	
salarisherstructurering		65,6	55,1	55,1	55,7	54,0	
uit grote efficiency, regionalisatie politie			31,2	29,7	29,7	27,2	
van gf/pf; jeugdsalarissen		15,8	18,9	21,4	23,8	27,2	
diversen	-6,7	-7,6	5,4	13,0	2,0	-8,2	
	<u>-6,2</u>	<u>183,1</u>	<u>251,1</u>	<u>222,2</u>	<u>213,0</u>	<u>209,2</u>	
<i>Kasverschuivingen:</i>							
diversen	-10,1	7,1	-5,3	3,4	4,0	0,9	
	<u>-10,1</u>	<u>7,1</u>	<u>-5,3</u>	<u>3,4</u>	<u>4,0</u>	<u>0,9</u>	
Extrapolatie							4.554,2
Afrondingsverschillen	0,0	0,4	-0,1	0,1	0,2	0,2	
	<u>0,0</u>	<u>0,4</u>	<u>-0,1</u>	<u>0,1</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-107,0	254,6	273,2	241,0	216,7	204,7	4.554,2
Stand miljoenennota 1992	4.281,6	4.441,6	4.513,7	4.511,7	4.524,1	4.533,9	4.554,2
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	550,7	395,7	388,3	388,0	389,6	391,5	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-31,4	-16,8	-21,3	-21,3	-21,3	-21,3	
	<u>-31,4</u>	<u>-16,8</u>	<u>-21,3</u>	<u>-21,3</u>	<u>-21,3</u>	<u>-21,3</u>	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	34,3	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>34,3</u>	<u>0,5</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
privatisering rcc	-67,1						
diversen	-0,6	-3,8	-0,2	-0,2	-0,5	-0,6	
	<u>-67,7</u>	<u>-3,8</u>	<u>-0,2</u>	<u>-0,2</u>	<u>-0,5</u>	<u>-0,6</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	28,5	49,4	55,6	44,5	39,1	33,9	
	<u>28,5</u>	<u>49,4</u>	<u>55,6</u>	<u>44,5</u>	<u>39,1</u>	<u>33,9</u>	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	11,7	28,4	25,1	24,9	25,1	23,5	
Extrapolatie							395,8
Afroundingsverschillen	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-52,2	8,4	3,9	8,8	3,7	1,8	395,8
Stand miljoenennota 1992	498,5	404,1	392,2	396,8	393,3	393,3	395,8
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	31.197,2	30.850,4	30.992,5	31.242,8	31.524,7	31.812,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
bijstelling raming londo-vergoedingen	101,2		104,6		105,9	105,0	
basisonderwijs							
leerlingen middelbaar beroepsonderwijs/	64,0		66,6		63,9	58,1	
leerlingwezen							
beroep door asielzoekers op	25,9		36,2		47,7	58,4	
onderwijsvoorzieningen							
leerlingstijging studiefinanciering	35,4		41,4		37,8	29,1	
prijsstijging ov-studentenkaart	25,0		40,0		55,0	55,0	
weglek algemene les/college-geldverhoging			50,0		50,0	50,0	
naar ts & st							
weglek specifieke les/college-geldverhoging			25,0		25,0	25,0	
naar ts & st							
leerlingen middelbaar beroepsonderwijs/	51,9						
leerlingwezen							
nabatalingen beroepsonderwijs	29,7						
prijsbijstelling studieleeningen: macro-mutatie			13,2		39,4	50,1	
rente-bijstelling huisvesting basisonderwijs			23,5		38,7	54,4	
wachtgeldconsequenties ombuigingsmaatregelen			36,2		86,1	59,9	
diversen	94,7	98,2	63,3	73,1	63,1	97,4	
Meevallers:	124,4	176,0	461,8	589,5	615,7	642,4	
kasrealisatie personeel lasten basisonderwijs	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	
onderuitputting incidenteel/alg salarismaatr	-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	-50,0	
gelden							
onderuitputting personeel lasten voortgezet	-80,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	-60,0	
onderwijs							
onderuitputting rechtspositionele uitgaven	-25,0	-40,0	-55,0	-55,0	-55,0	-55,0	
onderuitputting studiefinanciering							
kasrealisatie personeel & materiele kosten	-162,0						
voortgezet onderwijs							
kasrealisatie personeel en materiele kosten	-109,1						
basisonderwijs							

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
aanvullende financiering wsf	-28,1						
kasrealisatie algemene salarismaatregel-gelden	-42,6						
personele kosten basisonderwijs	-30,0						
personele kosten speciaal onderwijs	-26,7						
diversen	-149,1	-74,9	-91,6	-99,8	-124,0	-114,9	
	-547,6	-329,9	-316,6	-324,8	-349,0	-339,9	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
bijstelling raming londo-vergoedingen basisonderwijs		271,0					
bijstelling normbedragen ov-studentenkaart		19,9	27,4	30,9	31,5	31,6	
wegboeken "restantproblematiek" Miljoenennota 1991			180,0	214,0	197,0		
internationalisering onderwijs			25,0	50,0	50,0	50,0	
startkapitaal vervangingsfonds			50,0				
formatiebudget-systeem							
nvw: startkwalificaties arbeidsmarkt/ beroepsonderwijs		13,4	30,0	30,0	48,0	67,0	
materiele kosten basisonderwijs (londo): hoger voorschot	55,8						
dva: bijstelling dop-regeling	33,2						
dva: bijstelling dop-vut-adv	62,8						
compensatie nabetalings tlv ontvangsten beroepsonderwijs	29,8						
asielzoekers			31,0	7,0	7,0	7,0	
bijstelling adv-budget		5,1	36,3	58,9	57,0	42,1	
bijstelling dop-regeling		52,3	31,2	43,9	47,3	7,4	
bijstelling dop-vut-adv		75,3	138,2	88,3	48,7	49,0	
correctie kasschuif izk-uitkering wetensch onderwijs		40,4					
inzet incidenteel 1990 tbv dop-vut-adv uitgaven			0,2	19,1	31,0	84,8	
kasverschuiving ivm opbrengst verkoop hbo gebouwen in '92			480,0				
kasverschuiving ivm opbrengst verkoop hbo gebouwen in '92		400,0					
prijscompensatie londo	30,9						
rebudgettering sf: rentedragende leningen			540,0	597,0	670,0	706,0	
rentevergoeding overdracht economisch claimrecht			19,6	91,5	91,5	91,5	
uitstel verzelfstandiging rentedragende leningen wsf		510,0					
diversen	91,7	680,0	1.988,6	2.027,6	2.208,2	2.353,9	
	304,2	2.067,4	3.577,5	3.258,2	3.487,2	3.490,3	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
taakstelling begrotingsvoorbereiding 1992		-122,2	-554,8	-548,4	-595,8	-595,8	
schaalmaatregelen basisonderwijs				-25,0	-25,0	-25,0	
verlenging afschrijvingstermijn huisvesting basisonderwijs			-94,0	-85,0	-77,0	-69,0	
kasrealisatie personele lasten basisonderwijs			-53,2	-53,8	-54,4	-55,0	
verlaging basisbeurs wsf			-25,0	-37,0	-48,0	-48,0	
omzetting basisbeurs voortgezet onderwijs naar kinderbijslag-niveau				-15,0	-45,0	-40,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
voortgangscntrole studiefinanciering hoger onderwijs				-10,0	-40,0	-40,0	
voortgangscntrole studiefinanciering voortgezet onderwijs				-15,0	-35,0	-50,0	
beperking wachtgelden basisonderwijs				-25,9	-32,8	-34,7	
beperking wachtgelden hoger beroepsonderwijs				-25,3	-31,5	-27,0	
beperking wachtgelden voortgezet onderwijs				-41,9	-55,4	-50,2	
beperking wachtgelden wetenschappelijk onderwijs				-51,4	-66,3	-59,9	
incidentele beperking inventarissen voortgezetonderwijs		-41,8					
afschaffing garanties academische ziekenhuizen		-0,9	-197,5	-149,5	-161,5	-190,5	
verlaging subsidie diverse wo-instellingen				-30,0	-50,0	-60,0	
nvw: dekking uit opbrengst noodwet studiefinanciering		-32,0	-32,0	-32,0	-32,0	-32,0	
nvw: wet bedragen sf 1991			-9,0	-22,0	-35,0	-45,0	
materiele kosten basisonderwijs (londo): niet verrekend	-47,0						
dva: inzet incidenteel 1989 tbv dop-vut-adv uitgaven	-38,6						
arbeidsvoorwaardenbeleid dop-vut-adv onderwijzend personeel		-38,3	-38,3	-38,3	-38,3	-38,3	
beperking verblijfsduur havo/vwo				-30,0	-45,0	-60,0	
bijdrage bedrijfsleven voor beroepsonderwijs				-50,0	-50,0	-50,0	
compensatie nabetalingen beroepsonderwijs drie-jarige bevrozing inkomensnormen	-29,7						
tegemoetkoming studiekosten			-15,0	-30,0	-45,0	-45,0	
fraudetaakstelling			-13,2	-20,2	-26,4	-26,4	
inleveren prijsbijstelling				-24,2	-31,3	-128,0	
inzet conventansgelden tbv dop-vut-adv onderw personeel		-51,7	-107,3	-107,1	-70,6	-61,1	
inzet incidenteel 1989 tbv dop-vut-adv uitgaven		-37,5	-60,6	-70,0	-81,0	-89,9	
kaskorting wetenschappelijk onderwijs		-40,4					
kasverschuiving ivm opbrengst verkoop hbo gebouwen in '92		-480,0					
kasverschuiving ivm opbrengst verkoop hbo gebouwen in '92			-400,0				
restantopbrengst noodwet studiefinanciering		-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	
tb: onderschrijding pers & mater kosten & ontv sf		-170,1					
tb: verschuiving izk-uitbetaling		-202,0					
verlaging bouwprogramma hoger onderwijs		-35,0					
verlaging bouwprogramma voortgezet onderwijs		-25,0					
vertraging kosten tbv verzelfstandiging		-30,0					
vervallen rentesubsidies ivm uitstel verzelfstandiging sf				-50,0	-50,0	-50,0	
diversen	-169,6	-597,1	-1.264,9	-1.851,5	-1.997,3	-2.003,1	
	-284,9	-1.934,0	-2.894,8	-3.468,5	-3.849,6	-4.003,9	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	6,8	-12,6	-8,6	-8,6	-8,6	-8,6	
	6,8	-12,6	-8,6	-8,6	-8,6	-8,6	
<i>Overboekingen:</i>							
kleine efficiency		-48,2	-48,2	-48,2	-48,2	-48,2	
loonbijstelling	0,5	682,8	810,6	806,4	821,7	827,1	
loonbijstelling algemeen		86,7	110,0	125,1	140,7	148,7	
prijsbijstelling			191,2	193,1	196,1	196,3	
taakstelling ziekteverzuim			100,0	200,0	300,0	300,0	
van Inv: studiefinanciering landbouwonderwijs		66,7	66,8	66,8	66,8	66,8	
waggs		32,8	32,3	32,3	32,3	32,3	
diversen	-3,2	39,4	30,2	-19,4	-41,0	-49,9	
	-2,7	860,2	1.292,9	1.356,1	1.468,4	1.473,1	
<i>Kasverschuivingen:</i>							
diversen	-5,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-5,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							33.557,2
Afrondingsverschillen	0,0	0,3	-0,1	0,0	-0,1	0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-404,8	832,4	2.112,1	1.401,9	1.364,0	1.253,5	33.557,2
Stand miljoenennota 1992	30.792,4	31.682,8	33.104,6	32.644,7	32.888,7	33.065,5	33.557,2
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	1.100,3	1.145,7	1.216,9	1.225,3	1.229,7	1.209,4	
<i>Tegenvallers:</i>							
kasrealisatie les- en cursusgelden	-25,1						
diversen	-30,2	-20,0	-14,4	-16,3	-16,7	-17,3	
	-55,3	-20,0	-14,4	-16,3	-16,7	-17,3	
<i>Meevallers:</i>							
kasrealisatie studiefinanciering	35,2						
kasrealisatie teveel betaalde voorschotten basisonderwijs	25,9						
kasrealisatie studiefinanciering		30,0	20,0	15,0			
diversen	82,8	13,2	10,1	10,0	10,0	10,0	
	143,9	43,2	30,1	25,0	10,0	10,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
terugdraaien bijdrage bedrijfsleven beroepsonderwijs			-57,0	-65,0	-70,0	-75,0	
correctie 2e nota van wijziging: lesgeldverhoging			-40,7	-40,7	-34,2	-34,2	
nvw: correctie bijdrage bedrijfsleven		-90,0	-145,0	-145,0	-145,0	-145,0	
diversen	-5,2	-15,1	-23,4	-28,9	-39,4	-44,6	
	-5,2	-105,1	-266,1	-279,6	-288,6	-298,8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
vergoeding cba voor scholingsdiensten			50,0				
algemene lesgeld verhoging			100,0	100,0	100,0	100,0	
specifieke lesgeld verhoging			50,0	50,0	50,0	50,0	
overdracht economisch claimrecht gebouwen hbo/wo			900,0				
invulling taakstelling nabetalings middelbaar beroepsonderwijs	29,8						
nvw: maatregelen arbeidsvoorziening/ bedrijfsleven			57,0	65,0	70,0	75,0	
nvw: vergoeding scholingsdiensten door cba		50,0					
nvw: verhoging les gelden voortgezet onderwijs			40,7	40,7	34,2	34,2	
tb: onderschrijving pers & mater kosten & ontv sf		40,5					
terugbetaling renteloze voorschotten/ rentedragende leningen		4,0	64,2	50,9	26,5	19,5	
verzelfstandiging sf-leningen		2,7	6,6	7,6	11,2	28,8	
diversen	22,2	33,3	16,0	21,5	17,5	46,4	
	52,0	130,5	1.284,5	335,7	309,4	353,9	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	6,8	-12,6	-8,6	-8,6	-8,6	-8,6	
	6,8	-12,6	-8,6	-8,6	-8,6	-8,6	
<i>Overboekingen:</i>							
diversen	0,0	24,6	27,7	27,1	27,1	27,1	
	0,0	24,6	27,7	27,1	27,1	27,1	
Extrapolatie							1.278,0
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	142,2	60,5	1.053,1	83,2	32,5	66,1	1.278,0
Stand miljoenennota 1992	1.242,5	1.206,2	2.270,0	1.308,5	1.262,2	1.275,5	1.278,0

IXA NATIONALE SCHULD

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991	22.952,0	24.792,7	26.670,3	26.972,9	27.406,3	27.869,2	
<i>Tegenvallers:</i>							
boete vervroegde aflossing	16,5	37,5					
disagio	53,8	186,1					
herfinanciering agv vervroegde aflossing			65,6	65,6	65,6	65,6	
hoger kapitaalmarktberoep door overfunding		233,5	233,5	233,5	233,5	233,5	
hogere rekenrente 1992-1995			9,4	1.246,3	2.519,1	3.895,1	
hogere rente vaste schuld 1990		56,2	56,2	56,2	56,2	56,2	
hogere rente vaste schuld 1991			37,3	37,3	37,3	37,3	
hogere tekortraming			44,3	146,2	308,6	485,2	
rente vaste schuld	25,1						
vervallen schatkistpapier					45,8		
diversen	37,6	19,4	31,2	31,4	31,7	32,0	
	133,0	532,7	477,5	1.862,3	3.252,0	4.804,9	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Meevallers:</i>							
lager disconto financieringsarrangement	-46,1						
lagere feitelijke rente 1991			-36,4	-36,4	-36,4	-36,4	
rente en kosten interventiepot	-57,6						
rentelasten lagere herplaatsing schatkistpapier		-130,8	-331,1	-184,1	-184,5	-184,5	
vervallen reguliere rentebetalingen agv			-88,2	-88,1	-88,0	-87,4	
vervroegde aflossing							
vervallen schatkistpapier		-45,8					
vervroegde aflossing 1990		-35,5	-33,4	-31,3	-29,2	-27,1	
diversen	-13,0	-12,9	-24,6	-25,4	-26,2	-27,1	
	-116,7	-225,0	-513,7	-365,3	-364,3	-362,5	
Extrapolatie							34.547,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	16,3	307,7	-36,2	1.497,0	2.887,7	4.442,4	34.547,8
Stand miljoenennota 1992	22.968,3	25.100,4	26.634,1	28.469,9	30.294,0	32.311,6	34.547,8
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	127,3	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
rente en kosten interventiepot	-53,4						
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-53,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
rente bij storting		128,5					
diversen	9,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	9,3	128,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							81,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-44,1	128,5	0,0	0,0	0,0	0,0	81,0
Stand miljoenennota 1992	83,2	209,5	81,0	81,0	81,0	81,0	81,0
IXB FINANCIEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	4.380,4	4.404,3	4.002,8	3.920,5	3.894,4	3.872,5	
<i>Tegenvallers:</i>							
exportkredietverzekering	113,8						
invorderingsrente	101,0	125,0	175,0	175,0	175,0	175,0	
diversen	15,8	20,8	13,5	10,1	8,7	9,4	
	230,6	145,8	188,5	185,1	183,7	184,4	
<i>Meevallers:</i>							
bijzondere financieringen	-26,0						
diversen	-85,3	-19,5	-20,0	-19,9	-11,8	-9,8	
	-111,3	-19,5	-20,0	-19,9	-11,8	-9,8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	16,6	11,2	18,2	20,4	34,3	35,5	
	16,6	11,2	18,2	20,4	34,3	35,5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
aanpassing renteregeling			-223,0	-223,0	-223,0	-223,0	
heffingsrente	-224,0						
taakoverdracht ogb aan lagere overheden			-38,0	-43,6	-49,6	-50,6	
diversen	-3,5	-32,6	-59,6	-70,4	-80,2	-78,8	
	-227,5	-32,6	-320,6	-337,0	-352,8	-352,4	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	0,7	3,9	1,9	1,9	1,5	1,5	
	0,7	3,9	1,9	1,9	1,5	1,5	
<i>Overboekingen:</i>							
grote efficiency			-2,8	-24,9	-51,4	-67,4	
loonbijstelling	4,2	71,6	85,2	84,0	84,8	84,7	
naar ez; overheveling oost-europa budget		-122,2	-3,0				
prijsbijstelling			29,4	28,3	28,1	28,1	
diversen	-37,5	-38,9	32,2	35,7	30,7	27,2	
	-33,3	-89,5	141,0	123,1	92,2	72,6	
Extrapolatie							3.805,3
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,2	0,2	0,3	0,3	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-124,1	19,3	9,2	-26,2	-52,6	-67,9	3.805,3
Stand miljoenennota 1992	4.256,3	4.423,6	4.012,0	3.894,3	3.841,8	3.804,6	3.805,3
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	4.867,6	5.026,6	4.556,6	4.395,6	4.201,0	4.335,8	
<i>Tegenvallers:</i>							
exportkredietverzekering	-60,3						
diversen	-59,1	-30,9	-28,6	-28,6	-28,7	-30,6	
	-119,4	-30,9	-28,6	-28,6	-28,7	-30,6	
<i>Meevallers:</i>							
exportkredietverzekering		114,0					
restituties bijzondere financieringen	28,9	5,0					
verkopen defensie					130,0		
verkopen domeinen: panden		27,0					
winstuitkering dnb		250,0	375,0	425,0	675,0	650,0	
diversen	40,9	47,4	21,0	21,1	17,9	18,1	
	69,8	443,4	396,0	446,1	822,9	668,1	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
aanpassing renteregeling			-78,0	-78,0	-78,0	-78,0	
administratieve boeten	-155,0						
heffingsrente	-350,0						
taakoverdracht ogb aan lagere overheden			-60,0	-72,6	-72,6	-72,6	
vertraging wetsvoorstel simons			-60,0	-60,0	-30,0		
diversen	0,0	0,0	-1,0	-6,0	-8,5	-8,5	
	-505,0	0,0	-199,0	-216,6	-189,1	-159,1	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
verkopen defensie			5,0	45,0	106,0	120,0	
verkopen munitie		33,7					
verkopen panden rgd			109,2	32,6	74,1	50,5	
vordering van staatsloterij (fasering betaling)			30,0				
diversen	29,6	42,7	49,1	44,1	49,5	51,0	
	29,6	76,4	193,3	121,7	229,6	221,5	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	0,7	3,8	1,9	1,9	1,5	1,5	
	0,7	3,8	1,9	1,9	1,5	1,5	
<i>Overboekingen:</i>							
verkoop staatsdeelnemingen	1.250,0						
aandelen volvo-car		241,7					
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	1.250,0	241,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							5.078,1
Afrondingsverschillen	0,4	0,1	-0,1	0,0	0,1	-0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	726,1	734,5	363,5	324,5	836,3	701,3	5.078,1
Stand miljoenennota 1992	5.593,7	5.761,1	4.920,1	4.720,1	5.037,3	5.037,1	5.078,1

X DEFENSIE

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991	14.429,8	14.205,9	14.135,9	14.096,5	14.068,0	14.067,8	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-12,7	-23,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-12,7	-23,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
militaire pensioenen, uitkeringen en wachtgeld		20,4	53,0	35,8	29,9	55,0	
materiele exploitatie koninklijke marine	21,0	28,8	15,3	10,6	23,5	22,6	
overig groot materieel koninklijke marine	9,7	37,8					
m-fregatten	19,7			23,2	16,3	40,6	
helicopterprojecten				75,7	95,8	145,7	
bouw koninklijke luchtmacht		26,0	10,5	12,8	22,2	7,9	
overig groot materieel koninklijke luchtmacht			49,6	74,6	67,8		
gevechtsvliegtuigen f-16	34,2	20,9					
btw leopard-2 tanks	56,3						
diversen	77,2	115,0	104,0	101,7	105,6	142,4	
	218,1	248,9	232,4	334,4	361,1	414,2	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
automatisering en telecommunicatie centrale organisatie	-6,5	-17,1	-30,7	-30,4	-30,4	-44,1	-97,0
internationale verplichtingen	-23,6	-66,3	-81,5	-89,0	-89,0	-49,3	-330,4
militair personeel koninklijke marine	-36,4	-49,3	-50,7	-50,7	-39,9	-49,3	-330,4
overig groot materieel koninklijke marine		-10,2	-163,1	-250,7	-250,7	-330,4	-330,4
m-fregatten		-59,4	-30,3				
militair personeel koninklijke landmacht	-27,6	-101,7	-183,3	-199,1	-164,7	-133,3	
andere personele uitgaven koninklijke landmacht	-45,8	-9,7	-50,0	-107,9	-54,6		
landmacht	-48,4	-43,6	-127,4	-126,0	-172,9	-159,2	
materiele exploitatie koninklijke landmacht							
overig groot materieel koninklijke landmacht	-85,8	-76,7	-69,4	-142,1	-241,2	-157,0	
bouw koninklijke luchtmacht	-32,9						
overig groot materieel koninklijke luchtmacht	-135,6	-72,8					
gevechtsvliegtuigen f-16	-113,9	-115,1	-111,1	-96,9	-125,9	-127,3	
diversen	-490,0	-545,5	-714,4	-1.041,3	-1.256,8	-1.295,3	
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	18,9	37,4	10,4	10,4	10,4	10,4	10,4
<i>Overboekingen:</i>							
loonbijstelling	3,2	211,3	245,4	237,1	235,6	231,8	
prijsbijstelling	0,1	-14,4	-42,5	-44,2	-44,6	-45,6	
diversen	3,3	196,9	422,8	415,0	415,4	413,9	
Extraplatie	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	13.548,4
Af rondingsverschillen	-260,6	-85,6	-48,9	-281,6	-470,0	-456,9	13.548,4
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	14.169,2	14.120,3	14.087,0	13.814,9	13.598,0	13.610,9	13.548,4
Stand miljoenennota 1992	640,5	554,0	516,3	501,3	496,3	496,3	496,3
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	0,0	-1,0	-2,1	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
<i>Meevallers:</i>							
diversen	27,3	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	-11,9	-16,1	-13,3	-6,6	-6,6	-6,6	-6,6
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
diversen	35,2	20,2	32,8	26,0	26,0	26,0	26,0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
diversen	18,9	37,4	10,4	10,4	10,4	10,4	
	18,9	37,4	10,4	10,4	10,4	10,4	
Extrapolatie							531,7
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	69,5	46,5	33,8	35,4	35,4	35,4	531,7
Stand miljoenennota 1992	710,0	600,5	550,1	536,7	531,7	531,7	531,7

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991 14.465,4 14.947,0 15.438,8 15.571,3 15.634,2 15.965,6

Tegenvallers:

rente 8,75% ipv 6% miv 1992			6,6	265,0	575,0	918,3	
tb problematiek dynamische kostprijs-systematiek		458,0	320,0	60,0	5,0	15,0	
tb problematiek; correctie openstaande verplichtingen			89,0	64,0			
tb problematiek aanpassing vaststellingen verbetersubsidies		41,3		3,5			
tb problematiek groter beroep op regelingen gehandicapten		49,1	74,3	49,7	49,4	49,2	
tb, lastenstijgingsparameter: 3% ipv 2% miv 1991		6,2	25,6	45,1	57,0	79,8	
gedeeltelijk teniet doen kasschuif individuele huursubsidie	28,4						
jrl bijdr dkp-systeem agv eerder gereedkomen woningen	32,6						
opheffing stalling ivm uitstel liquidatie bezitsvormingsfonds	75,0						
ramingstechnische bijstelling leningen woningw	90,0						
ramingstechnische bijstelling vermoedelijk beloop dkp	135,0						
realisatie 1990 beschikking geldelijke steun eigen woning 84		25,2					
van financiën; ivm verkoop panden en gronden (middelenafpraak)		27,0					
diversen	237,1	63,2	67,5	46,5	54,5	45,2	
	598,1	670,0	583,0	533,8	740,9	1.107,5	

Meevallers:

aanpassing bijdragen verbeteringen agv betalingsverloop	-100,0						
aanpassing locatiesubsidies agv budgettaire situatie dgvh	-26,0						
bijstelling raming premie koopwoningen nav realisatie 1990				-6,7	-23,3	-48,4	
diversen	-297,3	-93,9	-46,1	-41,0	-23,7	-31,7	
	-423,3	-93,9	-46,1	-47,7	-47,0	-80,1	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996

Beleidsmatige uitgavenverhogingen:

tb problematiek; eliminatie stalpost restant	4,0	11,3	41,5	55,3	47,9		
ombuigingen 1991							
tb, gevolgen hogere huurrend voor ihs	15,0	44,0	77,0	123,0	175,0		
tb, kasverschrijving stadsvernieuwing excl						125,0	
rentegevolgen							
aanpassing kas-verplichtingen bij diverse	25,5		10,0				
milieu-artikelen							
aanpassing raming gehandicapten incl	2,0	11,1	40,0	43,1	31,5		
beleidswijzigingen							
afkoopvoorzellen renteloze leningen obv	34,8		11,3				
verplichtingen 1991							
afstoot gronden en panden van financien tbv	109,2		32,6	74,1	50,5		
vrom/rgd							
asielzoekers		7,3	14,0	25,0	31,0		
bijdragen boekwaaardeverlagingen	30,0						
bijstelling dkr raming		16,5	78,9	78,2	82,9		
bijstelling raming individuele huursubsidie		21,5	45,2	53,1	80,8		
bijstelling raming sanering woningbeheerders	10,1						
correctie openstaande leningbedragen leningen	50,0						
woningwet							
correctie restantreeks dgvh agv herverdeling		32,9	17,6	25,2	26,1		
bouwprogramma							
niet regulier personeel milieu		26,0	20,8	15,6	15,6		
stalling reservering agv extrapolatie							
ombuigingsmaatregelen							
stalling restant kasschulden ombuigingen			7,2		37,5		
begroting 1992							
voorzetting 1% lagere normhuurcompensatie ihs				11,5	36,9		
vanaf 1994							
diversen	57,9	270,5	311,1	241,5	252,7	253,2	
Beleidsmatige uitgavenverlagingen:	57,9	381,6	676,2	637,6	756,8	1.032,0	
tb problematiek; realisatie kasverschrijving	-59,5						
1990-1991							
tb, 10% korting verbeteringen 1991	-8,0	-56,0	-39,0	-19,0			
tb, diverse maatregelen tbv ihs-problematiek		-25,0	-76,0	-123,0	-175,0		
tb, huurparameter op nul miiv 1-1-1993		-65,0	-245,0	-285,0	-255,0		
tb, huurrend 5,5% ipv 3% miiv 1991	-40,2	-255,6	-455,1	-627,0	-839,8		
tb, kasverschrijving stadsvernieuwing excl	-125,0						
rentegevolgen							
tb, stop kleine voorzieningen gehandicapten	-5,0	-25,0	-77,9	-538,1	-677,4		
tb, verlagng budget woningverbetering ivm							
huurrend 5,5%							
tb, verlagng kopkosten 1991	-25,0						
aanpassing stadsvernieuwingstonds ikv							
ombuigingen 1992							
bijstelling dkr raming	-39,4						

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
compensatie svv		-25,0					
correctie openstaande leningbedragen leningen woningwet			-74,1				
halvering budget woningaanpassingen ikv ombuigingen 1992			-7,5	-48,8	-56,3	-67,5	
inzet prijsbijstelling milieu tbv taakstelling			-32,1	-34,7	-39,6	-40,1	
inzet prijsbijstelling volkshuisvesting tbv taakstelling			-99,5	-116,8	-127,5	-131,4	
niet verdelen 10% reserve 1991 budget woningverbetering		-11,6	-69,6	-23,2	-11,6		
ombuiging niet ingrijpende woningverbeteringen			-2,8	-19,3	-24,8	-27,5	
rebudgettering leningen woningwet				-1,8	-47,3	-72,1	
sleutelproblematiek en dekking budget woningaanpassingen			-42,6			-3,3	
stalling restant kasschuiven ombuigingen begroting 1992					-45,3		
verkoop woningwetwoningen			-5,3	-11,7	-21,1	-32,2	
verlaging budget kopkosten ikv ombuigingen 1992				-30,0	-30,0	-30,0	
verlaging budget kopkosten ikv ombuigingen 1992				-30,0	-30,0	-30,0	
verlaging budget soc woningbouw agv netto contante waarde					-46,5	-91,4	
diversen	-67,8	-302,7	-381,5	-367,7	-348,8	-326,7	
	-67,8	-641,4	-1.244,5	-2.157,2	-2.649,1	-2.919,4	
<i>Desalderingen:</i>							
aanpassing kasraming agv bouw kracht/warmte station marine	30,0						
diversen	0,7	22,1	-5,8	-4,7	-4,0	-5,4	
	30,7	22,1	-5,8	-4,7	-4,0	-5,4	
<i>Overboekingen:</i>							
naar provinciefonds voor milieu-apparaatskosten (worma)			-41,6	-41,6	-41,6	-41,6	
prijsbijstelling			164,5	187,6	194,0	198,5	
diversen	31,3	4,4	-9,9	-22,2	-24,2	-25,9	
	31,3	4,4	113,0	123,8	128,2	131,0	
<i>Kasverschuivingen:</i>							
tb, kasverschuiving		-180,8	180,8				
tb, vertraging vaststellingen dkp		-130,0	-113,0	171,0	72,0		
bepanking kasverschuiving 1991/1992		90,0	-90,0				
bepanking vertraging vaststellingen jaarlijkse bijdragen dkp		39,0			-39,0		
correctie openstaande leningbedragen leningen woningwet		-25,0	25,0				
invulling taakstelling 1991/1992 verbeteringen en isolatie		-30,0		30,0			
kasschuif jrl bijdr huurwoningen ivm			-25,1	25,1			

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
taakstelling 1991/1992							
kasverschrijving agv te verwachten	-25,0	-25,0	25,0				
begrotingsuitputting							
diversen	-5,1	-42,5	22,5	6,5	13,5	0,0	
Extrapolatie	-5,1	-304,3	25,2	232,6	46,5	0,0	15.213,7
Afrondingsverschillen	0,2	0,0	0,5	0,8	-0,3	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	222,0	38,5	101,5	-681,0	-1.028,0	-734,4	15.213,7
Stand miljoenennota 1992	14.687,4	14.985,5	15.540,3	14.890,3	14.606,2	15.231,2	15.213,7
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1991	5.610,1	5.611,3	5.707,0	5.726,8	5.809,0	5.784,6	
<i>Tegenvallers:</i>							
aanpassing vermoedelijk beloop rente	-50,0						
aanpassing vermoedelijk beloop wabm	-35,5						
ramingstechnische wijziging rente-ontvangsten		-43,4	-29,4				
realisatie 1990 restitutes objectsubsidies			-45,0		-55,0	-55,0	
vertraging opheffing bezitsvormingsfonds	-150,0						
diversen	-60,6	-0,8	-1,2	-1,3	-1,4	-1,4	
Meevallers:	-296,1	-44,2	-30,6	-46,3	-56,4	-56,4	
liquidatie bezitsvormingsfonds	150,0						
rente 8,75% ipv 6% miv 1992				36,4	84,7	154,1	
aanpassing vermoedelijk beloop affossingen	130,0						
affossingen leningen woningwet oa ivm financ	49,5						
afwikkeling							
realisatie 1990 restitutes subjectsubsidies	26,1	17,8	19,7	22,1	24,2	24,2	
restitutes objectsubsidies agv verbetering	40,7						
procedures							
diversen	107,4	26,7	20,3	6,7	2,0	0,0	
327,6	202,8	38,1	62,8	108,8	178,3		
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	0,0	-49,3	-20,4	-38,9	-34,7	-48,5	
0,0	-49,3	-20,4	-38,9	-34,7	-48,5		
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
verhoging brandstofheffingen	122,9						
effect eerdere vaststelling leningen	30,5	7,5					
extra milieuhetffingen			550,0	948,7	1.120,0	1.120,0	
extra milieuhetffingen agv vaartuijgenbelasting	41,0						
hogere wabm-ontvangsten ivm compensatie 1990		25,5	10,0				
terugstorting voorschotten affossingen leningen	55,0						
woningwet							
verkoop woningwetwoningen	30,0						
diversen	0,8	32,3	13,9	10,0	13,8	19,7	
0,8	270,7	647,9	968,7	1.133,8	1.139,7		

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
aanpassing kasraming agv bouw kracht/warmte	30,0						
station marinediversen	0,7	22,1	-5,8	-4,7	-4,0	-5,4	
	30,7	22,1	-5,8	-4,7	-4,0	-5,4	
Extrapolatie							7.080,1
Afrondingsverschillen	-0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	62,9	402,1	629,3	941,7	1.147,6	1.207,7	7.080,1
Stand miljoenennota 1992	5.673,0	6.013,4	6.336,3	6.668,5	6.956,6	6.992,3	7.080,1

XII VERKEER EN WATERSTAAT

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991   **9.161,6**   **9.078,4**   **8.382,1**   **8.494,9**   **8.530,1**   **8.567,5**

Tegenvallers:

overloop declaraties eg sloopregeling van 1990 naar 1991		26,1					
spreidingskosten ptt 1991		25,0					
diversen	192,1	31,4	12,9	9,4	8,0	8,0	
	192,1	82,5	12,9	9,4	8,0	8,0	

Meevallers:

eg sloopregeling binnenvaart	-98,0						
financiering investeringen middellange termijn	-44,0						
ov							
strassenbenutzungsgebühr	-35,0						
diversen	-114,9	-36,7	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	
	-291,9	-36,7	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	

Beleidsmatige uitgavenverhogingen:

tussenbalans bijstelling svv			70,3	94,6	471,0	471,0	
diversen	68,2	88,7	208,2	325,7	343,7	389,3	
	68,2	88,7	278,5	420,3	814,7	860,3	

Beleidsmatige uitgavenverlagingen:

amendement nr 6 onderzoek en ontwikkeling en stimulering ov		-29,1					
bedrijfsvervoer			-14,0	-21,2	-31,2	-39,0	
beperking combikaart				-149,1	-149,4	-149,3	
infrastructuur stadsgewestelijk ov			-47,6				
korting prijsbijstelling			-25,0	-25,0	-25,0	-25,0	
ov projecten naar mobiliteitsfonds		-25,0					
premieverlaging spf			-40,0				
uitvoering tussenbalans subsidies ov			-98,0	-228,0	-420,0	-420,0	
vertraging deltawerken	-27,5						
vertraging investeringsprojecten regionale luchthavens			-5,8	-31,6	-18,6		
vervroegde aflossing bov annuïteit			-37,0		-37,0	-37,0	
diversen	-27,3	-223,5	-252,2	-325,4	-354,2	-410,7	
	-54,8	-277,6	-519,6	-780,3	-1.035,4	-1.081,0	

<i>Desalderingen:</i>						
amendement nr 15 fietsvoorzieningen	-70,0	-62,3	-54,4	-50,6	-43,7	32,0
amendement nr 15 onderzoek en ontwikkeling	39,0	42,0	42,0	32,0	32,0	
waterstaat						
amendement nr 31 stimulering ov	32,0					
niet doorgaan nieuwe uitkeringsregelingen wvo		-48,1	-42,7	-21,0	-5,1	
diversen	2,8	-17,9	-23,0	-22,8	-29,8	
Overboekingen:	2,8	-86,3	-78,1	-62,4	-46,6	
grote efficiency		-19,1	-36,9	-85,1	-85,1	
loonbijstelling	2,7	61,9	72,7	72,8	72,9	
prijsbijstelling		144,6	146,9	149,5	149,8	
van aanvullende staartpost combikaart			149,1	149,4	149,3	
van p/f/gf voor wet uitkeringen wegen		874,4				
waggs		153,8	154,4	155,5	157,7	
diversen	-13,6	14,3	44,2	18,6	17,5	
Extrapolatie	-10,9	230,0	1.271,2	524,6	460,7	462,1
Af rondingsverschillen	-0,1	-0,1	0,4	0,0	-0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-94,6	108,1	956,8	95,6	202,3	8.919,9
Stand miljoenennota 1992	9.067,0	9.186,5	9.338,9	8.590,5	8.715,3	8.919,9
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
Stand miljoenennota 1991	2.293,9	1.900,0	2.382,5	2.386,9	2.315,1	2.265,1
<i>Tegenvallers:</i>						
dividendafdrachten nv ptt 1990	-43,0					
geen dividend km	-25,0					
diversen	-68,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	
Meevallers:	-68,0	-71,0	-3,0	-3,0	-3,0	
diversen	79,2	17,4	3,4	3,4	3,4	
Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:	-0,1	-2,7	-0,2	0,0	0,0	
diversen	-0,1	-2,7	-0,2	0,0	0,0	
Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:	22,2	5,1	0,9	3,8	4,1	4,4
diversen	22,2	5,1	0,9	3,8	4,1	4,4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
amendement nr 15 bijdrage van het rwf		-36,4	-33,2	-31,6	-31,6	-31,6	
amendement nr 31 verrekening van voorschotten							
ov		32,0					
niet doorgaan nieuwe uitkeringsregelingen wvo			-48,1	-42,7	-21,0	-5,1	
diversen	2,8	25,7	-4,9	-3,9	-10,0	-10,1	
	2,8	21,3	-86,2	-78,2	-62,6	-46,8	
Extrapolatie							2.312,8
Afrondingsverschillen	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	36,0	-30,0	-85,0	-73,9	-58,0	-41,9	2.312,8
Stand miljoenennota 1992	2.329,9	1.870,0	2.297,5	2.313,0	2.257,1	2.223,2	2.312,8

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991 **3.801,5** **3.701,8** **3.696,4** **3.679,3** **3.675,6** **3.555,6**

Tegenvallers:

instir ("oude" regeling)	26,0						
internationale technologiestimulering	26,0						
uitgaven scheepsbouw eerder tot betaling	55,0	17,0					
diversen	91,2	2,0	13,4	22,9	29,1	29,7	
	198,2	19,0	13,4	22,9	29,1	29,7	

Meevallers:

(diverse) energiebesparingsregelingen	-72,0						
bepierking specifieke bedrijfsgerichte technologiestimulering		-4,9	-28,1				-1,3
herziening kasramingen / kasritme (diverse artikelen)		-39,7	-5,9	-5,3	-3,2		-11,7
investeringspremieregeling	-30,0						
investeringspremieregeling (ipr)	-28,9						
invulling tussenbalanstaakstelling 1991		-50,0					
kasverschuiving oost-europa-faciliteit		-39,3	-35,7	-26,2	-5,1		-0,9
uitgaven scheepsbouw eerder tot betaling			-8,5	-18,2	-24,7		-27,4
diversen	-167,7	-42,2	-11,1	-14,6	-39,3		-25,0
	-298,6	-176,1	-89,3	-64,3	-72,3		-66,3

Beleidsmatige uitgavenverhogingen:

vervroegde aflossing leningen rom's		66,7					
vervroegde uitkering aan algemeen mijnwerkersfonds		35,5					
diversen	12,1	69,7	60,5	69,1	25,9	39,6	
	12,1	171,9	60,5	69,1	25,9	39,6	

Beleidsmatige uitgavenverlagingen:

afschaffing innovatiestimuleringsregeling per 1 oktober 1991		-0,9	-51,3	-202,0	-220,1		-220,1
inzetten prijsbijstelling voor taakstellingen			-29,5	-30,3	-30,5		-30,4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
ombuiging bevordering energiebesparing en duurzame energie		-7,6	-13,3	-24,0	-39,1	-44,5	
vervroegde aflossing leningen rom's			-38,8	-28,6	-12,3	-1,1	
vervroegde uitkering aan algemeen mijnwerkersfonds			-35,5				
diversen	-12,1	-81,6	-117,3	-150,6	-145,5	-175,1	
	-12,1	-90,1	-285,7	-435,5	-447,5	-471,2	
<i>Desalderingen:</i>							
dividend energiebeheer nederland (ebn) voor dsm		31,5					
europes fonds voor de regionale ontwikkeling (efro)		-21,2	-33,1	-54,0	-61,0	-69,8	
ivm nieuwe financieringsstructuur rom's	27,0						
diversen	2,3	6,8	2,9	-0,8	-1,8	-2,8	
	29,3	17,1	-30,2	-54,8	-62,8	-72,6	
<i>Overboekingen:</i>							
grote efficiency			-3,0	-16,4	-32,0	-32,0	
prijsbijstelling			44,3	49,2	51,6	50,0	
van buza: oost-europafaciliteit tot en met 1996			165,8	170,3	171,8	171,8	
van financiën: overheveling hulpelden oost-europa		122,2	3,0				
diversen	2,5	21,0	-5,0	-0,9	21,2	22,2	
	2,5	143,2	205,1	202,2	212,6	212,0	
Extrapolatie							3.429,0
Afrondingsverschillen	0,2	0,0	0,1	0,0	0,3	0,1	
Totaal mutaties tov miljoennota 1991	-68,4	85,0	-126,1	-260,4	-314,7	-328,7	3.429,0
Stand miljoennota 1992	3.733,1	3.786,8	3.570,3	3.418,9	3.360,9	3.226,9	3.429,0
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoennota 1991	6.473,5	6.846,8	6.754,2	6.226,4	6.108,5	6.048,7	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-46,3	-4,0	-0,5	-0,8	-5,4	-10,4	
	-46,3	-4,0	-0,5	-0,8	-5,4	-10,4	
<i>Meevallers:</i>							
bijstelling aardgasbaten		1.100,0	500,0	700,0	300,0	200,0	
bijstelling raming dividend dsm		8,5	11,4	26,4	8,4	8,4	
bijstelling ramingen aardgasopbrengsten			200,0	100,0	500,0	600,0	
meevallende ontvangsten tok's	25,5						
opbrengst industrieel garantiefonds			32,0				
opbrengst maatschappij voor industriële projecten (mip)			31,0				
diversen	71,2	67,8	58,9	61,4	32,9	30,4	
	96,7	1.176,3	833,3	887,8	841,3	838,8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	0,0	0,0	-4,8	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	-4,8	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
diversen	0,0	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	3,8	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Desalderingen:</i>							
dividend energiebeheer nederland (ebn) voor dsm		31,5					
europes fonds voor de regionale ontwikkeling (efro)		-21,2	-33,1	-54,0	-61,0	-69,8	
ivm nieuwe financieringsstructuur rom's	27,0						
diversen	2,3	6,8	2,9	-0,8	-1,8	-2,8	
	29,3	17,1	-30,2	-54,8	-62,8	-72,6	
Extrapolatie							6.778,8
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	79,7	1.193,1	797,9	832,3	773,2	755,9	6.778,8
Stand miljoenennota 1992	6.553,2	8.039,9	7.552,1	7.058,7	6.881,7	6.804,6	6.778,8
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	3.055,2	3.087,4	3.154,8	3.201,9	3.265,3	3.272,2	
<i>Tegenvallers:</i>							
tegenvaller landbouwegalisatiefonds		105,7					
tegenvaller maniok thailand 1983		78,2					
diversen	8,0	5,2	7,4	5,9	4,0	4,3	
	8,0	189,1	7,4	5,9	4,0	4,3	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-21,1	-5,3	-7,3	-5,8	-3,8	-4,1	
	-21,1	-5,3	-7,3	-5,8	-3,8	-4,1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	40,5	12,2	3,1	6,4	0,5	0,7	
	40,5	12,2	3,1	6,4	0,5	0,7	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
ombuiging 1991 taakstelling tussenbalans		-54,9					
ombuiging intering saldo fonds ontwikkeling en sanering			-50,0	-40,0			
ombuiging ontwikkeling en sanering voor de landbouw			-22,5	-28,5	-31,5	-31,5	
ombuiging voeding en kwaliteit			-9,0	-16,0	-26,0	-26,0	
diversen	-40,5	-27,8	-132,5	-152,6	-173,0	-173,3	
	-40,5	-82,7	-214,0	-237,1	-230,5	-230,8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Desalderingen:</i>							
vertraging invoering sectorheffingen		-34,5					
ontwikkeling & sanering							
diversen	31,0	14,3	21,2	21,7	23,4	24,1	
	31,0	-20,2	21,2	21,7	23,4	24,1	
<i>Overboekingen:</i>							
grote efficiency			-10,6	-21,3	-42,5	-42,5	
loonbijstelling	1,6	47,1	55,3	54,1	54,7	54,8	
naar o&w ten behoeve van landbouwonderwijs		-72,3	-74,1	-69,8	-66,9	-66,4	
naar pf voor ipo-convenant natuurbeleidsplan			-13,1	-18,1	-27,0	-27,0	
prijsbijstelling			44,8	47,1	49,2	49,4	
diversen	-4,5	24,4	34,6	24,7	24,1	25,2	
	-2,9	-0,8	36,9	16,7	-8,4	-6,5	
Extrapolatie							3.061,5
Afrondingsverschillen	-0,2	0,4	0,1	0,3	0,0	0,2	
Totaal mutaties tov miljoennota 1991	14,8	92,7	-152,6	-191,9	-214,8	-212,1	3.061,5
Stand miljoennota 1992	3.070,0	3.180,1	3.002,2	3.010,0	3.050,5	3.060,1	3.061,5
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoennota 1991	468,4	498,5	480,8	493,0	493,8	494,6	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-16,9	-24,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-16,9	-24,4	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	20,5	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
	20,5	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
tariefsverhoging rijksdienst voor de keuring van vee & vlees				13,0	29,0	29,0	
diversen	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	3,0	0,0	13,0	29,0	29,0	
<i>Desalderingen:</i>							
vertraging invoering sectorheffingen		-34,5					
ontwikkeling & sanering							
diversen	31,0	14,3	21,2	21,7	23,4	24,1	
	31,0	-20,2	21,2	21,7	23,4	24,1	
<i>Overboekingen:</i>							
naar o&w ten behoeve van landbouwonderwijs		-24,6	-27,7	-27,1	-27,1	-27,1	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	-24,6	-27,7	-27,1	-27,1	-27,1	
Extrapolatie							523,2
Afrondingsverschillen	-0,1	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoennota 1991	34,5	-63,5	-6,6	7,6	25,3	26,0	523,2
Stand miljoennota 1992	502,9	435,0	474,2	500,6	519,1	520,6	523,2

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoennota 1991	34.851,0	36.347,9	38.174,1	38.258,1	38.365,8	38.400,1	
<i>Tegenvallers:</i>							
abw asielzoekers			67,0	73,3	77,4	84,6	
abw incentive doorwerking 1990		27,8					
abw periodiek algemeen < 65 uitstel verhaalsbepalingen		37,5					
abw periodiek algemeen > 65 uitvoering 1990		16,6	19,3	22,0	24,7	28,4	
abw uitstel invoering verhaalsbepalingen tot 1 januari 1992		25,5	63,0				
akw oa lagere premie-opbrengsten	72,0						
akw volumebijstelling		25,9	36,0	27,2	8,1		
bijstand asielzoekers hogere instroom		34,2					
ioaw macro effecten tussenbalansmaatregelen			10,9	22,9	25,7	33,5	
rww cep stijging werkloosheid		17,9	97,4	190,0	158,3	211,9	
rww tegenvallende remigratie		14,7	20,5	25,7	30,3	34,8	
rww uitstel invoering verhaalsbepalingen tot 1 januari 1992		10,1	26,1				
rww werkloosheidsontwikkeling mev			53,3	53,3	53,5	53,6	
diversen	36,6	165,6	104,0	152,2	119,4	122,2	
	108,6	375,8	497,5	566,6	497,4	569,0	
<i>Meevallers:</i>							
abw incentive doorwerking 1990			-28,4	-19,0	-21,0	-21,0	
abw periodiek algemeen < 65 doorwerking uitvoering 1990		-137,3	-131,9	-209,0	-293,1	-338,9	
abw thuiswonenden uitvoeringsgegevens 1991		-77,1	-76,8	-77,7	-74,9	-76,5	
abw thuiswonenden volume- en prijsontwikkeling	-44,0						
arbvo programmagelden onderuitputting	-27,6						
bijstand volume-ontwikkeling en ontw gemidd uitkering	-116,8						
ioaw doorwerking volume-ontwikkeling 1990		-85,9	-97,5	-108,4	-114,8	-114,9	
ioaw uitvoering 1991		-33,6	-45,3	-49,4	-53,1	-55,5	
migratie volume definitieve regeling		-15,0	-19,2	-22,4	-25,5	-28,7	
rijksbijdrage aaw/aww vervallen indexering	-113,0						
rww doorwerking uitvoering 1990		-205,5	-177,7	-162,1	-155,9	-152,3	
rww effecten werkgelegenheidspakket			-26,0	-42,7	-60,9	-78,6	
rww uitvoeringsgegevens 1991		-322,6	-177,6	-160,0	-142,7	-143,0	
rww volume- en prijsontwikkeling	-148,0						
rww wagw-effecten		-35,4	-53,3	-53,3	-71,4	-71,5	
www kleiner volume gelijkberechtiging	-65,0						
diversen	-224,9	-144,7	-98,1	-107,3	-127,4	-132,7	
	-739,3	-1.057,1	-931,8	-1.011,3	-1.140,7	-1.213,6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
abw gelijke behandeling aaw				10,6	21,2	31,8	
abw/rww/akw gedoogden			20,0	30,2	74,9	94,9	
additionele scholingsgelden	35,0						
akw koopkrachtcompensatie ivm plan simons			112,5	150,0	150,0	150,0	
bijzondere bijstand	44,4						
ioaw aanscherping begrip passende arbeid				13,3	49,5	110,3	
ioaw duurverkorting arbeids- ongeschiktheidsuitkering					16,2	36,0	
ioaw effecten ziektewet-maatregelen			3,8	10,9	31,2	35,9	
ioaz aanscherping begrip passende arbeid				9,2	16,1	47,1	
rww effecten ziektewet maatregelen			24,2	66,8	111,7	123,0	
rww jongerenmaatregelen (uitwonenden/ schoolverlaters)		104,9	20,4	20,9	20,2	20,9	
rww uitstel jeugdwerkgarantiewet derde nota van wijziging		45,0	69,2	77,2	94,0	114,9	
rww uitstel van jongerenmaatregelen (uitwonenden/schoolverlaters)		17,6	30,1	7,5	3,0		
verlenging voorziening gemeentelijke werkgelegenheidsplannen		38,0					
diversen	69,4	10,1	26,5	67,8	83,5	95,6	
	148,8	215,6	306,7	464,4	671,5	860,4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
3e nvw jeugdwerkgarantiewet		-81,7	-66,3	-87,4	-98,1	-135,1	
ombuiging op rijksbijdrage arbvo			-150,0	-150,0	-150,0	-150,0	
rww/abw aanscherping handhavingsbeleid			-17,5	-35,0	-39,4	-39,3	
terugtrekken rijksbijdragen			-333,0	-533,0	-336,0	-336,0	
wsw subsidie taakstelling tuba en grote- efficiency-korting			-27,5	-45,0	-70,0	-70,0	
diversen	-92,7	-19,0	-61,6	-75,4	-87,1	-91,6	
	-92,7	-100,7	-655,9	-925,8	-780,6	-822,0	
<i>Desalderingen:</i>							
gedoogden				23,8	28,1	28,1	
diversen	2,2	23,1	13,3	9,5	8,4	6,5	
	2,2	23,1	13,3	33,3	36,5	34,6	
<i>Overboekingen:</i>							
akw januari-indexering		86,3	117,0	118,7	120,4	120,9	
akw juli-indexering		10,1	41,2	41,8	40,9	41,1	
koppeling uitkeringen		401,4	483,4	485,4	490,1	491,2	
van gemeentefonds: uitstel decentr bijzondere bijstand		216,7					
waggs		163,9	163,7	163,4	163,4	163,4	
diversen	0,2	30,4	39,0	7,5	-5,4	-10,4	
	0,2	908,8	844,3	816,8	809,4	806,2	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Kasverschuivingen:</i>							
kasverschuiving akw	-950,0	950,0					
diversen	-8,0	8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-958,0</u>	<u>958,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
Extrapolatie							38.669,4
Afrondingsverschillen	-0,6	-0,3	0,0	-0,1	0,1	0,3	
	<u>-1.530,8</u>	<u>1.323,2</u>	<u>74,1</u>	<u>-56,1</u>	<u>93,6</u>	<u>234,9</u>	<u>38.669,4</u>
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991							
Stand miljoenennota 1992	33.320,2	37.671,1	38.248,2	38.202,0	38.459,4	38.635,0	38.669,4
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	1.026,2	858,3	856,9	857,2	857,1	856,9	
<i>Tegenvallers:</i>							
niet realiseren liquidatie bezitsvormingsfonds in 1990	-70,0						
diversen	-20,3	-8,7	-0,8	-0,6	-0,1	-0,1	
	<u>-90,3</u>	<u>-8,7</u>	<u>-0,8</u>	<u>-0,6</u>	<u>-0,1</u>	<u>-0,1</u>	
<i>Meevallers:</i>							
liquidatie bezitsvormingsfonds in 1991		70,0					
restituties sz hogere ontvangsten	30,0						
wsw anti-cumulatiebaten tussenbalans		20,0	40,0	60,0	80,0	80,0	
diversen	8,2	15,1	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>38,2</u>	<u>105,1</u>	<u>40,0</u>	<u>60,0</u>	<u>80,0</u>	<u>80,0</u>	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
diversen	-4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-4,1</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
ontvangst centraal bestuur arbeidsvoorziening (tussenbalans)		50,0					
diversen	4,1	4,1	19,1	3,9	5,1	5,3	
	<u>4,1</u>	<u>54,1</u>	<u>19,1</u>	<u>3,9</u>	<u>5,1</u>	<u>5,3</u>	
<i>Desalderingen:</i>							
gedoogden				23,8	28,1	28,1	
diversen	2,2	23,1	13,3	9,5	8,4	6,5	
	<u>2,2</u>	<u>23,1</u>	<u>13,3</u>	<u>33,3</u>	<u>36,5</u>	<u>34,6</u>	
Extrapolatie							972,1
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0	
	<u>-49,9</u>	<u>173,5</u>	<u>71,6</u>	<u>96,5</u>	<u>121,5</u>	<u>119,8</u>	<u>972,1</u>
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991							
Stand miljoenennota 1992	976,3	1.031,8	928,5	953,7	978,6	976,7	972,1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	11.477,3	12.059,7	12.165,3	12.224,6	12.134,2	12.109,8	
<i>Tegenvallers:</i>							
meerkosten asielzoekers		82,0					
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	82,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-10,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-10,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
kasinspanningsverplichting oorlogsgetroffenen	66,6						
kasverschuiving awbz				29,2		6,6	
diversen	2,6	16,6	14,9	5,6	5,4	5,2	
	69,2	16,6	14,9	34,8	5,4	11,8	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
budgetkorting bejaardenoorden				-50,0	-50,0	-50,0	
compensatie koopkrachteffecten							
stelselherziening			-192,5	-230,0	-230,0	-230,0	
efficiency korting bejaardenoorden			-22,5	-35,0	-75,0	-75,0	
invulling taakstelling grote efficiency			-2,4	-17,3	-32,3	-32,3	
kasverschuiving awbz			-41,9		-2,7		
ombuiging jeugdhulpverlening			-33,6	-44,5	-53,0	-53,0	
ombuiging prijsbijstelling 1992			-54,1	-52,6	-50,2	-49,3	
ombuiging project.experiment./onderzoek & land. organisaties			-52,0	-57,7	-59,0	-59,0	
ombuiging regionaal beleid isp/pnl				-56,4	-56,4	-56,4	
realisatie taakstelling 1991 tussenbalans		-40,6					
diversen	-35,7	-44,5	-53,7	-66,1	-64,5	-74,7	
	-35,7	-85,1	-452,7	-609,6	-673,1	-679,7	
<i>Desalderingen:</i>							
nota publieke omroep		-14,2	8,8	-103,2	-113,2	-98,2	
slotboeking radio televisie pers	-26,7						
diversen	43,9	35,4	-8,4	-11,4	-21,4	-21,4	
	17,2	21,2	0,4	-114,6	-134,6	-119,6	
<i>Overboekingen:</i>							
bijstelling waggs 1991		269,2	273,3	277,9	280,2	280,7	
loonbijstelling	30,6	50,0	53,7	59,4	59,1	59,0	
prijsbijstelling rijksbijdrage ziektekosten 1991		23,9	24,9	26,2	26,7	26,9	
uitdeling prijsbijstelling 1992			98,7	99,1	97,5	97,0	
diversen	-12,0	16,0	21,1	16,2	7,0	8,4	
	18,6	359,1	471,7	478,8	470,5	472,0	
Extrapolatie							11.791,9
Afrondingsverschillen	-0,2	-0,1	0,0	0,2	0,0	0,1	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	58,2	393,7	34,3	-210,4	-331,8	-315,4	11.791,9
Stand miljoenennota 1992	11.535,5	12.453,4	12.199,6	12.014,2	11.802,4	11.794,4	11.791,9

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	1.744,2	1.818,0	1.807,5	1.754,3	1.756,5	1.756,5	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-12,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-12,6</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>0,8</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
asielzoekers	-72,0						
diversen	-10,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-82,8</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
diversen	33,3	18,7	22,4	21,5	2,0	2,0	
	<u>33,3</u>	<u>18,7</u>	<u>22,4</u>	<u>21,5</u>	<u>2,0</u>	<u>2,0</u>	
<i>Desalderingen:</i>							
nota publieke omroep		-14,2	8,8	-103,2	-113,2	-98,2	
slot boeking radio televisie pers	-26,7						
diversen	43,9	35,4	-8,4	-11,4	-21,4	-21,4	
	<u>17,2</u>	<u>21,2</u>	<u>0,4</u>	<u>-114,6</u>	<u>-134,6</u>	<u>-119,6</u>	
Extrapolatie							1.638,9
Afrondingsverschillen	-0,3	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	
	<u>-44,4</u>	<u>39,9</u>	<u>22,9</u>	<u>-93,0</u>	<u>-132,5</u>	<u>-117,6</u>	<u>1.638,9</u>
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-44,4	39,9	22,9	-93,0	-132,5	-117,6	1.638,9
Stand miljoenennota 1992	1.699,8	1.857,9	1.830,4	1.661,3	1.624,0	1.638,9	1.638,9

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1991	5.344,1	5.737,1	5.906,8	6.202,4	6.535,1	6.837,6	
<i>Tegenvallers:</i>							
bijdrage ida		4,5	16,6	24,7	66,6	19,0	
bijstelling nni		41,5	97,4	290,9	358,4	452,9	
diversen	5,3	3,6	7,6	15,6	7,2	10,2	
	<u>5,3</u>	<u>49,6</u>	<u>121,6</u>	<u>331,2</u>	<u>432,2</u>	<u>482,1</u>	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-23,2	-67,4	-33,3	-15,9	-14,0	-5,9	
	<u>-23,2</u>	<u>-67,4</u>	<u>-33,3</u>	<u>-15,9</u>	<u>-14,0</u>	<u>-5,9</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
bedrijfsleven en ontwikkeling		1,5	81,5	169,2	174,5	175,5	
landenprogramma	17,5	53,2	105,8	115,0	178,0	243,0	
milieubeleid			25,0	50,0	75,0	75,0	
noodhulp	111,9	55,1	36,4	37,4	35,9	34,4	
opvang vluchtelingen en asielgerechtigden			10,4	76,0	80,3	80,3	
schenkeningen kabna		39,3	38,0	36,0	36,0	36,0	
tegenboeking		27,6	2,6				
diversen	68,5	61,2	49,9	50,9	50,8	63,2	
	<u>197,9</u>	<u>237,9</u>	<u>349,6</u>	<u>534,5</u>	<u>630,5</u>	<u>707,4</u>	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
betalingsbalanssteun en schulden		-21,8	-148,7	-229,5	-271,2	-192,2	
hulp aan suriname	-33,2	-82,4	-30,0				
opvang vluchtelingen en asielgerechtigden	-82,8						
rentesubsidies algemene middelen			-12,0	-34,0	-50,0	-50,0	
rentesubsidies en apparaatskosten nio en fmo				-9,2	-31,9	-62,4	
schenken (kabna)	-80,2						
toerekening eg-hulpverlening		-81,5	-0,2			-0,4	
verdeling bijstelling nni		-41,5	-97,4	-290,9	-358,4	-452,9	
diversen	-63,1	-47,2	-76,3	-32,7	-25,2	-23,0	
	-259,3	-274,4	-364,6	-596,3	-736,7	-780,9	
Extrapolatie							7.652,3
Afrondingsverschillen	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,4	-0,2	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-79,2	-54,4	73,2	253,2	311,6	402,5	7.652,3
Stand miljoenennota 1992	5.264,8	5.682,7	5.980,0	6.455,6	6.846,7	7.240,1	7.652,3
AANVULLENDE POSTEN							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	95,8	2.361,7	4.734,5	8.268,9	12.122,0	15.425,3	
<i>Tegenvallers:</i>							
akw indexerings bijstelling obv mev 1992			90,6	247,7	376,4	512,7	
bijstelling nominale compensatie gf/pf		174,7	347,1	569,1	739,1	921,0	
macro-mutatie prijsontwikkeling			655,2	1.624,6	2.484,9	3.058,7	
premielkostenontwikkeling	6,5	171,5					
prijsbijstelling buitenland			22,7	46,1	70,6	95,2	
diversen	2,2	4,3	9,2	16,9	14,1	11,4	
	8,7	350,5	1.124,8	2.504,4	3.685,1	4.599,0	
<i>Meevallers:</i>							
basisverlaging tussenbalans			-11,3	-64,4	-172,8		
premielkostenontwikkeling			-93,3	-215,9	-377,8	-667,9	
vrijval akw-indexering		-56,9					
diversen	-5,7	-13,5	-3,9	-1,9	-2,7	-4,2	
	-5,7	-70,4	-108,5	-282,2	-553,3	-672,1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
aanpassing studiefinanciering		4,2	11,5	26,3	57,5	73,4	
aanpassing uitkeringen		84,8	458,7	610,2	744,2	895,1	
arbeidsvoorwaardenruimte		130,0	680,0	1.751,0	2.646,0	3.601,0	
bijstelling opbrengst decentralisatie-impuls			122,0				
grote efficiency: taakstelling		30,0					
grote efficiency: reserv flankerend beleid			15,0	40,0	80,0	80,0	
incidentele loonontwikkeling		5,0	15,0	40,0	70,0	130,0	
koopkrachtrepatriatie simons			145,0	145,0	145,0	145,0	
oorlogsgetroffenen			15,0	25,0	25,0	25,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
v&w (combikaart)				440,0	440,0	440,0	
v&w (reserve v&w)					230,0	230,0	
verdelen fraudetaakstelling			75,0	115,0	150,0	150,0	
wachtgelden o&w			5,2	19,7	32,2	41,0	
wachtgelden wvc			11,1	41,2	50,1	50,1	
diversen	0,0	250,0	3,6	9,3	0,0	10,4	
	0,0	279,1	1.553,5	3.262,7	4.670,0	5.871,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
decentralisatie-impuls			-137,5	-275,0	-550,0	-550,0	
taakstelling grote efficiency			-44,1	-282,7	-543,9	-543,9	
naar v&w (middelen combikaart tbv invulling taakstelling)				-149,1	-149,4	-149,3	
taakstelling ruimte g + g-sector 1992, pggm-premieverlaging			-150,0	-150,0	-150,0	-150,0	
taakstelling ziekteverzuim			-60,0	-135,0	-200,0	-200,0	
tegenboeking omrekening intensiveringen		-6,4	-24,4	-50,4	-85,9	-85,9	
uitputtingsresultaat loonbijstelling 1991		-58,1	-23,8	-20,8	-22,9	-18,1	
nader te bepalen structurele omb 1993 evj				-1.419,9	-1.046,9	-1.046,9	
diversen	-25,1	-7,9	127,8	-0,3	-10,7	-15,7	
	-25,1	-72,4	-461,3	-2.483,0	-2.759,8	-2.759,8	
<i>Overboekingen:</i>							
comptabel bestel	28,7	-39,0	-2,5				
grote efficiency: departementale bijdragen			60,3	188,9	412,6	428,6	
kleine efficiency		89,2	89,2	89,2	89,2	89,2	
koppeling uitkeringen		-401,4	-483,4	-485,4	-490,1	-491,2	
loonbijstelling algemeen		-84,2	-104,5	-117,3	-130,5	-140,4	
loonbijstelling, algemene salarismaatregel + premies		-1.287,0	-1.519,2	-1.488,7	-1.493,5	-1.495,2	
loonbijstelling, incidenteel overheid 1992			-86,5	-86,5	-86,5	-86,5	
loonbijstelling, ruimte burgerlijke rijksdienst	-21,7	-32,2	-30,4	-30,4	-30,4	-30,4	
loonbijstelling, scholingsmiddelen		-13,6	-27,2	-40,8	-54,1	-54,1	
loonbijstelling, waggs	-31,5	-31,8	-31,7	-31,5	-30,9	-30,9	
naar biza: reorganisatie politie			-31,2	-29,7	-29,7	-27,2	
naar gf: nacalcul nominale compensatie 1990		-94,5	-94,5	-94,5	-94,5	-94,5	
naar gf: voorl vaststelling nominale compensatie 1992			-383,6	-383,6	-383,6	-383,6	
naar gf: vaststelling nominale compensatie 1991		-57,2	-57,2	-57,2	-57,2	-57,2	
naar just: reorganisatie rechterlijke macht		-12,0	-24,4	-31,8	-31,8	-31,8	
naar just: schengen		-1,5	-10,0	-23,6	-27,0	-27,0	
naar pf: voorl vaststelling nominale compensatie 1992			-30,6	-30,6	-30,6	-30,6	
indexering akw tranche 1991		-96,4	-158,2	-160,5	-161,3	-162,0	
toedeling awbz tranche 1991		-23,9	-24,9	-26,2	-26,7	-26,9	
prijbsbijstelling tranche 1992			-1.088,3	-1.126,1	-1.147,8	-1.154,9	
salarisherstructurering, naar biza:		-52,2	-41,1	-41,1	-41,1	-41,1	
weduwnaarspensioen							
taakstelling ziekteverzuim			-100,0	-200,0	-300,0	-300,0	
waggs	8,0	-657,6	-661,5	-667,2	-669,1	-671,8	
diversen	-2,2	-92,4	-84,8	-71,5	-57,8	-43,4	
	-18,7	-2.887,7	-4.926,2	-4.946,1	-4.872,4	-4.862,9	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Kasverschrijvingen:</i>							
comptabel bestel	-55,0						
comptabel bestel overloop 1990	55,0						
diversen	0,0	-2,5	2,5	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	-55,0	52,5	2,5	0,0	0,0	0,0	23.167,5
Afroundingsverschillen	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,4	0,2	
Totaal mutaties tov miljoenenota 1991	-95,8	-2.348,3	-2.815,3	-1.944,2	170,0	2.175,4	23.167,5
Stand miljoenenota 1992	0,0	13,4	1.919,2	6.324,7	12.292,0	17.600,7	23.167,5
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenenota 1991	1.250,0	1.000,0	-75,0	-75,0	-75,0	-75,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
bijstelling opbrengsten verkoop	-625,0						
staatsdeelname							
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
bijstelling derving dividend	0,0	0,0	65,0	18,0	18,0	18,0	
bijstelling opbrengsten verkoop			625,0				
staatsdeelname							
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Overboekingen:</i>							
naar financieel: verkoop staatsdeeln	-1.250,0						
naar financieel: aandelen volvo-car		-241,7					
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie	-1.250,0	-241,7	0,0	0,0	0,0	0,0	184,7
Afroundingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenenota 1991	-1.250,0	-866,7	690,0	18,0	18,0	18,0	184,7
Stand miljoenenota 1992	0,0	133,3	615,0	-57,0	-57,0	-57,0	184,7
GEMEENTEFONDS							
Stand miljoenenota 1991	13.716,3	14.589,9	15.180,8	15.306,5	15.478,0	15.655,9	
<i>Legvallers:</i>							
diversen	9,7	0,0	0,4	2,9	10,4	18,4	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-14,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
diversen	-14,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	0,0	18,5	28,7	43,1	66,9	90,0	
	0,0	18,5	28,7	43,1	66,9	90,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
evenredig aandeel nadere ombuigingen				-71,4	-60,9	-62,8	
begrotingsvoorbereiding 1992							
evenredig aandeel ombuigingen tussenbalans/ begrotingsvoorbereiding 1992			-235,9	-310,6	-386,3	-362,2	
diversen	-0,4	-17,5	-18,2	0,0	-5,0	-5,5	
	-0,4	-17,5	-254,1	-382,0	-452,2	-430,5	
<i>Overboekingen:</i>							
naar biza: jeugdsalarissen (a&o-fonds)		-14,6	-17,4	-19,8	-22,0	-25,0	
naar szw: uitstel decentralisatie bijzondere bijstand		-216,7					
naar v&w: uitstel overheveling wuw-middelen			-398,6				
van ap: nacalculatie nominale compensatie 1990		94,5	94,5	94,5	94,5	94,5	
van ap: vaststelling nominale compensatie 1991		57,2	57,2	57,2	57,2	57,2	
van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992			383,6	383,6	383,6	383,6	
van biza: afschaffing vut-60			6,3	50,8	57,2	57,2	
diversen	0,4	2,0	29,4	55,3	61,7	60,9	
	0,4	-77,6	155,0	621,6	632,2	628,4	
Extrapolatie							16.125,6
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoennota 1991	-4,7	-76,6	-70,0	285,6	257,3	306,3	16.125,6
Stand miljoennota 1992	13.711,6	14.513,3	15.110,8	15.592,1	15.735,3	15.962,2	16.125,6
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoennota 1991	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							0,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoennota 1991	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Stand miljoennota 1992	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
PROVINCIEFONDS							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	1.126,4	1.165,2	1.827,1	1.848,7	1.874,0	1.898,5	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	0,0	0,0	0,0	-5,6	-4,7	-3,7	
	0,0	0,0	0,0	-5,6	-4,7	-3,7	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
diversen	0,0	0,3	0,2	11,6	11,5	11,5	
	0,0	0,3	0,2	11,6	11,5	11,5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
evenredig aandeel ombuigingen tussenbalans/ begrotingsv. 1992			-29,1	-38,4	-47,7	-44,8	
uitstel overheveling wuw-middelen			-28,6				
diversen	0,0	0,0	0,0	-8,8	-8,0	-8,3	
	0,0	0,0	-57,7	-47,2	-55,7	-53,1	
<i>Overboekingen:</i>							
naar v&w: uitstel overheveling wuw-middelen			-617,0				
van ap: voorlopige vaststelling nominale compensatie 1992			30,6	30,6	30,6	30,6	
van Inv: natuurbeleidsplan (apparaatskosten)			13,1	18,1	27,0	27,0	
van vrom: ten behoeve van het milieu			41,6	41,6	41,6	41,6	
diversen	0,0	12,9	24,4	44,1	44,5	44,1	
	0,0	12,9	-507,3	134,4	143,7	143,3	
Extrapolatie							2.016,5
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	0,0	13,2	-564,7	93,2	94,8	98,0	2.016,5
Stand miljoenennota 1992	1.126,4	1.178,4	1.262,4	1.941,9	1.968,8	1.996,5	2.016,5
FONDS INVESTERINGSREKENING							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	2.250,0	675,0	1.200,0	900,0	450,0	150,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
tegenvaller bij voorlopige rekening	83,1						
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	83,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
herziening raming bij voorjaarsnota			-25,0	-25,0	-25,0	-5,0	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	-25,0	-25,0	-25,0	-5,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
wir-knip aanpassing					200,0	300,0	
diversen							
	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>200,0</u>	<u>300,0</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingsen:</i>							
wir-knip aanpassing		-340,0	-345,0	-145,0			
diversen							
	<u>0,0</u>	<u>-340,0</u>	<u>-345,0</u>	<u>-145,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
Extrapolatie							235,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	83,1	-340,0	-370,0	-170,0	175,0	295,0	235,0
Stand miljoenennota 1992	2.333,1	335,0	830,0	730,0	625,0	445,0	235,0
NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
Stand miljoenennota 1991	550,0	425,0	275,0	175,0	125,0	75,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
tegenvallende desinvesteringebetalingen	-47,0						
diversen	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-47,2</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Meevallers:</i>							
herziening raming bij voorjaarsnota			25,0	25,0			
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>25,0</u>	<u>25,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
Extrapolatie							50,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-47,2	0,0	25,0	25,0	0,0	0,0	50,0
Stand miljoenennota 1992	502,8	425,0	300,0	200,0	125,0	75,0	50,0
RIJKSWEGENFONDS							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	1.637,3	1.628,9	1.522,1	1.532,6	1.586,6	1.628,4	
<i>Tegenvallers:</i>							
diversen	46,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>46,0</u>	<u>5,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	-10,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	<u>-10,1</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	<u>0,0</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
amendement nr 12 fietsvoorzieningen		63,7	63,5	61,9	51,9	51,9	
bijdrage aan hoofdstuk v&w		26,5					
prijsindex toeslag motorrijtuigenbelasting			46,0	47,0	48,0	48,0	
vergoeding aan tunnelmaatschappijen voor wijkertunnel						65,0	
diversen	3,4	1,7	61,5	40,7	20,7	26,1	
	<u>3,4</u>	<u>1,7</u>	<u>61,5</u>	<u>40,7</u>	<u>20,7</u>	<u>26,1</u>	
	3,4	91,9	171,0	149,6	120,6	191,0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
aanleg/uitbreiding wegen en oeververbindingen			-8,0		-29,0		
amendement nr 12 bijdrage aan hoofdstuk v&w		-26,4	-23,2	-21,6	-21,6	-21,6	
amendement nr 12 overige uitgaven		-39,0	-42,0	-42,0	-32,0	-32,0	
blokkade voor nadelig saldo 1990		-34,4					
fietsvoorzieningen			-32,0	-12,0	-12,0	-12,0	
diversen	-4,6	-26,8	-19,8	-27,0	-10,0	-10,4	
	-4,6	-126,6	-125,0	-102,6	-104,6	-76,0	
<i>Desalderingen:</i>							
aanleg/uitbreiding wegen en oeververbinding		12,0	-3,2	3,6	35,6	4,4	
diversen	1,6	0,0	15,6	19,7	29,3	33,7	
	1,6	12,0	12,4	23,3	64,9	38,1	
<i>Overboekingen:</i>							
van pf/gf voor wet uitkeringen wegen			116,5	-13,5	-13,5	-13,5	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	0,0	116,5	-13,5	-13,5	-13,5	
Extrapolatie							1.771,2
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	36,4	-17,7	174,9	56,8	67,4	139,6	1.771,2
Stand miljoenennota 1992	1.673,7	1.611,2	1.697,0	1.589,4	1.654,0	1.768,0	1.771,2
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	238,5	113,9	88,6	63,6	82,6	88,4	
<i>Tegenvallers:</i>							
bijdragen van derden	-33,9						
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-33,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
diversen	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	7,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlagingen:</i>							
opbrengst tolheffing					-32,0		
diversen	-4,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-4,6	0,0	0,0	0,0	-32,0	0,0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhogingen:</i>							
tolopbrengsten wijkertunnel						65,0	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	67,0	
<i>Desalderingen:</i>							
bijdragen van derden		12,0	-0,2	8,9	41,9	10,6	
diversen	1,6	0,0	12,6	14,4	23,0	27,5	
	1,6	12,0	12,4	23,3	64,9	38,1	
Extrapolatie							158,7
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-29,4	12,0	12,4	23,3	32,9	105,1	158,7
Stand miljoenennota 1992	209,1	125,9	101,0	86,9	115,5	193,5	158,7

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
MOBILITEITSFONDS							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	129,1	202,8	186,9	150,5	153,8	157,2	
<i>Tegenvallers:</i>							
toevoeging voordelig saldo 1990		67,6					
diversen	0,0	1,8	15,0	15,0	12,7	0,0	
	0,0	69,4	15,0	15,0	12,7	0,0	
<i>Meevallers:</i>							
vertraging projecten	-42,7						
verwacht voordelig saldo 1991		-42,7					
diversen	-20,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-63,6	-42,7	0,0	0,0	0,0	0,0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhogingen:</i>							
bijdrage aan lagere overheden ed			4,4	25,3			
diversen	0,0	4,4	4,2	4,3	4,4	4,5	
	0,0	4,4	8,6	29,6	4,4	4,5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagingen:</i>							
bijdrage aan lagere overheden ed		-33,7			-49,4	-22,7	
diversen	0,0	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	-34,0	0,0	0,0	-49,4	-22,7	
Extrapolatie							128,5
Afrondingsverschillen	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-63,5	-2,9	23,6	44,6	-32,3	-18,2	128,5
Stand miljoenennota 1992	65,6	199,9	210,5	195,1	121,5	139,0	128,5
BELASTINGAFDRACHTEN EG							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	6.010,0	6.641,0	6.699,0	7.022,0	7.369,0	7.740,0	
<i>Tegenvallers:</i>							
btw-afdrachten		46,0	186,0	151,0	182,0	203,0	
invoerrechten		120,0	140,0	155,0	170,0	185,0	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	0,0	166,0	326,0	306,0	352,0	388,0	
<i>Meevallers:</i>							
invoerrechten	-79,5						
diversen	-8,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	-87,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Extrapolatie							8.552,0
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	-87,5	166,0	326,0	306,0	352,0	388,0	8.552,0
Stand miljoenennota 1992	5.922,5	6.807,0	7.025,0	7.328,0	7.721,0	8.128,0	8.552,0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
CONSOLIDATIE							
<i>UITGAVEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	-638,7	-616,3	-625,9	-535,4	-531,3	-532,3	
<i>Desalderingen:</i>							
bijstelling consolidatie	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
Extrapolatie							-670,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	-670,8
Stand miljoenennota 1992	-520,5	-560,9	-573,1	-546,7	-545,9	-545,8	-670,8
<i>NIET-BELASTINGONTVANGSTEN</i>							
Stand miljoenennota 1991	-638,7	-616,3	-625,9	-535,4	-531,3	-532,3	
<i>Desalderingen:</i>							
bijstelling consolidatie	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
diversen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	
Extrapolatie							-670,8
Afrondingsverschillen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Totaal mutaties tov miljoenennota 1991	118,2	55,4	52,8	-11,3	-14,6	-13,5	-670,8
Stand miljoenennota 1992	-520,5	-560,9	-573,1	-546,7	-545,9	-545,8	-670,8

8. Heroverweging, beleidsevaluatie en privatisering/verzelfstandiging

8.1. Heroverweging en beleidsevaluatie

De heroverwegingsprocedure zal het komend jaar gericht worden op de evaluatie van een aantal subsidieregelingen. Deze aanpak past in het beleid van het kabinet betreffende subsidies. Het zogenaamde «tweede spoor» van het geïntegreerde subsidiebeleid voorziet in de toetsing van subsidieregelingen aan de criteria van actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid. Het kabinet heeft zijn voornemens op dit terrein uiteengezet in een brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (brief van 12 juni 1991; kamerstuk TK 1990–1991 22150 nr.4). De heroverweging van (groepen van) subsidieregelingen is een essentieel onderdeel van deze aanpak. In de komende heroverwegingsronde wordt hiermee een begin gemaakt.

Mede met het oog op het gebruik van de heroverwegingsprocedure bij de evaluatie van subsidieregelingen, heeft het kabinet een aantal wijzigingen aangebracht in de heroverwegingsprocedure. Deze wijzigingen hebben vooral tot doel om een snelle en flexibele werkwijze mogelijk te maken en om te waarborgen dat de te produceren heroverwegingsrapporten over subsidieregelingen het karakter zullen hebben van fundamentele rapporten op hoofdlijnen.

De wijzigingen die zijn aangebracht betreffen de volgende punten:

- a. de omvang van de werkgroepen zal worden beperkt tot in beginsel niet meer dan één ambtenaar per departement
- b. de tijdsduur van de onderzoeken zal worden beperkt zodat alle rapporten uiterlijk op 1 april gereed zijn, behoudens ontheffing in speciale gevallen
- c. op initiatief van het primair verantwoordelijke departement kan een externe voorzitter worden aangezocht
- d. heroverwegingswerkgroepen kunnen niet alleen de uitvoering van feitenonderzoeken, maar ook de ontwikkeling van beleidsvarianten uitbesteden aan externe bureau's of deskundigen
- e. het voorschrift van een 20%-besparingsvariant vervalt; wel zal een fundamentele beleidsevaluatie moeten worden uitgevoerd en zullen er beleidsvarianten moeten worden ontwikkeld die aansluiten op de evaluatie (eventueel ook meer dan 20%).

Tevens heeft het kabinet besloten dat een onderzoeksmethodiek zal worden toegepast die specifiek gericht is op de problematiek van subsidies. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de onderzoeksvragen die ook zijn gebruikt bij de opstelling van de ambtelijke rapportages ten behoeve van de besluitvorming over de Tussenbalans (het «rode boek» en het «witte boek», SDU uitgeverij, Den Haag 1991).

Wat betreft de keuze van de heroverwegingsonderwerpen stelt het kabinet voorop dat het geïntegreerde subsidiebeleid (eerste en tweede spoor) breed zal worden aangepakt en dat de komende heroverwegingsronde zeker niet als een afronding van de gekozen benadering is te beschouwen.

Bij de keuze van de onderwerpen voor de komende heroverwegingsronde is een pragmatische benadering gevolgd waarbij, onder meer gegeven de beperkte capaciteit, een zekere spreiding over de in aanmerking komende departementen is nagestreefd. Dat het departement van V&W niet is betrokken bij de komende heroverwegingsronde is te verklaren uit het feit dat het heroverwegingsonderzoek «Tariefdifferentiatie openbaar vervoer» kortgeleden is gestart en volgens afspraak in 1991 zal worden voltooid. Wat betreft het departement van VROM is besloten om voor de komende ronde af te zien van een heroverwegingsonderzoek. In de nota «Volkshuisvesting in de Jaren '90» en bij de Tussenbalans zijn de subsidie-instrumenten van de Volkshuisvesting in samenhang beschouwd en zijn maatregelen genomen die zijn gericht op beperking van de objectsubsidie-uitgaven. In dit verband zijn met name te noemen de extra huurverhoging en de afbouw van verbeter-subsidies.

Zoals in de Memorie van Toelichting van de begroting van VROM, sector volkshuisvesting, wordt vermeld, is een feitenonderzoek verricht naar omvang en ontwikkeling van de algemene bedrijfsreserves van de sociale verhuurders. Het Kabinet zal aan dit feitenonderzoek een beleidsstandpunt verbinden en de Kamer daarover inlichten.

Bij de onderwerpselectie voor de komende heroverwegingsronde is tevens gezocht naar onderwerpen die niet recent bij de Tussenbalans, respectievelijk de begrotingsvoorbereiding fundamenteel zijn herzien of thans – al dan niet via de decentralisatie-impuls – anderszins reeds onderwerp van (evaluatie)-onderzoek zijn. Een voorbeeld van dit laatste is het onderzoek naar de voorlichtingssubsidies waartoe het kabinet besloten heeft. Dit onderzoek zal worden uitgevoerd in het kader van de operatie Grote Efficiency. Ook onderwerpen waaraan kortgeleden een heroverwegingsonderzoek is gewijd en waarover een regeringsstandpunt is bepaald, komen niet in aanmerking. Tenslotte is uiteraard gezocht naar (clusters van) regelingen die een substantieel budgettair beslag kennen.

De onderwerpen waaraan het komend jaar een onderzoek zal worden gewijd, zijn:

1. Subsidies overig wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid (O&W)
2. Subsidies delinquentenzorg en jeugdinstellingen (Justitie)
3. Subsidies ontwikkeling en sanering van de landbouw (LNV)
4. Subsidies podiumkunsten (WVC)
5. Volksgezondheidssubsidies (WVC)
6. Onderzoek van fraudegevoeligheid van regelgeving in de sociale zekerheid (SZW)

Het onder 6. genoemde onderwerp betreft in hoofdzaak inkomensoverdrachten. De problematiek die hierbij aan de orde is, komt echter in sterke mate overeen met die welke bij de subsidie-onderwerpen aan de orde is.

De omschrijving van de genoemde onderwerpen en de samenstelling van de heroverwegingswerkgroepen luidt als volgt:

1. Overig wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid

Het onderzoek richt zich op de actualiteit, effectiviteit en doelmatigheid van subsidieregelingen en bijdragen aan programma's op het terrein van wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid. In het bijzonder worden onderzocht de navolgende onderdelen van de O&W-begroting: de bijdragen aan instituten voor internationaal onderwijs en onderzoek (NUFFIC, ISS, ITC, ASC), de bijdrage aan de

Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW), de bijdragen aan wetenschappelijke bibliotheken en informatieverzorging, de bijdragen aan internationale onderzoeksinstellingen (CERN, ESO, MBL, EMBC), de stimuleringsgelden wetenschapsbeoefening en kennisoverdracht, de bijdragen aan investeringen wetenschapsbeoefening (het Intentioneel Apparaat Schema), de bijdragen aan projecten op het gebied van wetenschapsbeleid (coördinatie-activiteiten, activiteiten ter verbetering van de wetenschappelijke infrastructuur in Nederland, Coördinatiefonds Sectorraden, Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, en dergelijke).

Overzicht van de bij het onderzoek te betrekken beleidsonderdelen:

Onderdeel	art.
Instituten voor internationaal onderwijs en onderzoek	09.28
KNAW	11.01
Wetenschappelijke bibliotheken en informatieverzorging	11.03
Bijdragen aan internationale onderzoeksinstellingen	11.05
Stimuleringsgelden wetenschapsbeoefening en kennisoverdracht	11.06
Investeringen wetenschapsbeoefening	11.07
Projecten	13.02

Deelnemende departementen: O&W (voorzitter), Fin, EZ, AZ.

2. Subsidies delinquentenzorg en jeugdinrichtingen

Het onderzoek richt zich primair op de doelmatigheid en de effectiviteit van de subsidies aan de particuliere justitiële jeugdinrichtingen en aan de particuliere inrichtingen voor tbs-gestelden. De kosten per plaats per jaar bedragen ruim 0,1 miljoen resp. 0,2 miljoen. Er wordt een groeiende vraag naar capaciteit in deze sector verwacht en het voornemen bestaat om tot uitbreiding over te gaan (met name in de aangrenzende sector Rijksinrichtingen).

In het bijzonder zou het onderzoek zich moeten richten op de effectiviteit en doelmatigheid van deze inrichtingen versus die van (extra-murale) alternatieve vormen van strafexecutie. De wijze van tenuitvoerlegging van straffen is in beweging. Op grond van gebrek aan effectiviteit en hoge kosten wordt steeds vaker afstand genomen van de klassieke straf van vrijheidsbeneming, ten gunste van de zogenaamde alternatieve straffen.

Alhoewel het onderzoek primair betrekking zal hebben op de subsidies aan de particuliere inrichtingen, zal het onderzoek relevant zijn voor de overige in deze sector werkzame instellingen (gevangeniswezen, justitiële rijksinrichtingen voor jeugdigen en tbs-gestelden).

Onderdeel	Art.
Subsidies delinquentenzorg en jeugdinrichtingen	05.03

Deelnemende departementen: Just (voorzitter), WVC, Fin en AZ

3. Ontwikkeling en sanering landbouw

De subsidieregelingen voor de landbouw lopen voor het grootste deel via het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de landbouw. Dit fonds wordt gevoed met rijksbijdragen uit de LNV-begroting en EG-bijdragen.

Het onderzoek moet gericht zijn op het kritisch doorlichten van de bestaande subsidieregelingen voor ontwikkeling en sanering van de landbouw (deels lopend via het O. en S.-fonds) op actualiteit, effectiviteit

en doelmatigheid in een veranderende landbouwomgeving. Daarbij moet ook aandacht besteed worden aan de keuze tussen heffen en subsidiëren als instrumenten van gedragsbeïnvloeding.

Daarnaast dient het onderzoek zich te richten op de financiële en bestuurlijke verhouding tussen de stichting die het O. en S.-plafond beheert en de overheid alsmede op de procedures die gelden voor de vaststelling van subsidieregelingen en de toekenning van subsidies in concrete gevallen.

Omvang van het bij het onderzoek te betrekken beleidsonderdeel:

Onderdeel	Art.
Ontwikkeling en sanering	03.02/03.04

Deelnemende departementen: LNV (voorzitter), Just, EZ, Fin, AZ.

4. Podiumkunsten

Gelet op de doelstellingen van het subsidiebeleid richt het onderzoek zich in de eerste plaats op de subsidiemethodiek. In het bijzonder dienen de mogelijkheden te worden gezien om de subsidies meer afhankelijk te maken van de aard en omvang van de vraag (bijvoorbeeld normsubsidies per verkochte plaatskaart en meer in het algemeen verdere toepassing van het profijtbeginsel). Ook moet worden gezien of subsidies meer specifiek kunnen worden gericht op bepaalde publieksgroepen (bijvoorbeeld via kortingskaarten).

Het onderzoek richt zich in de tweede plaats op de actualiteit en effectiviteit van de subsidies in relatie tot de doelstelling van regionale spreiding.

Tenslotte dient in het onderzoek aandacht gegeven te worden aan de mogelijkheden om bij de financiering van de gezelschappen meer gebruik te maken van sponsoring. Bij dit onderzoek zullen de resultaten van de analyse in het kader van het Kunstenplan worden betrokken.

Omvang van het bij het onderzoek te betrekken beleidsonderdeel:

Onderdeel	art.
Podiumkunsten	17.02

Deelnemende departementen: WVC (voorzitter), Fin, AZ.

5. Volksgezondheid

Het onderzoek richt zich op de actualiteit, doelmatigheid en de doeltreffendheid van de subsidiëring door het Rijk op het terrein van de volksgezondheid. Het betreft een groot aantal subsidies en bijdragen aan instellingen, programma's en projecten ten behoeve van onderzoek, ontwikkeling, voorlichting, ondersteuning en opleidingen. In het bijzonder kan in dit onderzoek betrokken worden de prioriteitenstellingen, de mogelijke bundeling van subsidiestromen, het draagvlak van de sector zelf, en de wijze van bekostiging inclusief de mate van de kostendekking.

Overzicht van de bij het onderzoek te betrekken beleidsonderdelen:

Onderdeel	art.
Onderzoeksinstituten, onderzoek en ontwikkelingswerk	10.05
Zorg voor gehandicapten	12.01
Ziektebestrijding	12.02
Eerste-lijnszorg	12.03
Hart- en vaatziekten, epidemiologie en sportgeneeskunde	12.04*
Onderzoek en experimenten drugsbeleid	12.05/2
AIDS en SOA	12.06
Geestelijke volksgezondheid	12.07
Overige subsidies volksgezondheid	12.08
Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding	12.09
Beroepen en opleidingen	12.10

* Onderdelen 3, 4 en 7.

Deelnemende departementen: WVC (voorzitter), Fin, AZ.

6. Onderzoek naar fraudegevoeligheid van regelgeving in de sociale zekerheid

In de sociale zekerheidswetgeving is voorgeschreven over welke feiten en omstandigheden uitkeringsinstanties dienen te beschikken alvorens het recht op en de hoogte van de uitkering (en de continuering of beëindiging van dit recht) kan worden vastgesteld. Een aantal van deze gevraagde (of gewijzigde) feiten en omstandigheden is moeilijk objectief vast te stellen. Bij wijze van voorbeeld: feiten betreffende de samenlevingsvorm, aanwezigheid van inkomsten, de wijze en plaats van huisvesting. Het gevolg hiervan kan zijn dat een te ruime uitleg wordt gegeven ten opzichte van de bedoelingen van de wetgever waardoor een te ruim gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die de regelgeving biedt.

In de afgelopen jaren zijn op het gebied van misbruik en oneigenlijk gebruik van de sociale zekerheidsregelingen diverse onderzoeken verricht die bruikbare resultaten hebben opgeleverd. In dit verband kan onder meer worden verwezen naar onderzoek naar gebruikersruimte in de sociale zekerheid en naar de evaluatie van de Bijdrageregeling bijzondere controle. Voorts is nog een aantal onderzoeken en projecten gaande die deels eerst in de loop van 1992 tot resultaten zullen leiden. Dit betreft in het bijzonder het project Handhavingsbeleid, richtlijnen inzake opsporing van sociale zekerheidsfraude, onderzoek van de commissie Kortmann naar de leefvormen, de decentralisatie-impuls en de verificatie van cliëntgegevens.

Het onderhavige heroverwegingsonderzoek heeft tot doel te inventariseren welke (onderdelen van) regelgeving in de sociale zekerheid leiden tot misbruik en/of oneigenlijk gebruik van deze regelgeving. Deze inventarisatie dient waar nodig te geschieden op basis van feitelijk onderzoek bij uitkeringsinstanties en het openbaar ministerie in welk kader tevens zal worden nagegaan in hoeverre gebruik kan worden gemaakt van de resultaten van voornoemd verricht en nog lopend onderzoek. Uiteraard zal hierbij voorop moeten staan dat gestreefd wordt naar voorstellen die een doeltreffende, doelmatige en rechtmatige uitvoering van deze wetten waarborgen zonder dat deze voorstellen tot meer uitgaven leiden.

Deelnemende departementen: SZW (voorzitter), Just, Fin, BiZa, AZ.

Op het gebied van de interdepartementale beleidsevaluatie buiten het verband van de heroverwegingsprocedure kan worden vermeld dat het in de Miljoenennota 1991 aangekondigde onderzoek naar de uitvoeringskosten van de sociale verzekeringen eind 1990 begonnen is. Inmiddels is een vooronderzoek en plan van aanpak voor het vervolgtraject

verschenen (SVr-Advies 1990/29), alsmede een eerste voortgangsrapport (SVr-Rapport 91/3). Het project uitvoeringskosten sociale verzekeringen, dat in 1992 beëindigd zal worden, zal leiden tot een toetsings- en beheersingsmodel van de uitvoeringskosten.

Zoals in hoofdstuk 5 van deze Miljoenennota vermeld, heeft de Algemene Rekenkamer in haar jongste jaarverslag aandacht besteed aan de beleidsevaluatie bij de Rijksdienst en aanbevelingen opgesteld ter verbetering van de bestaande situatie. Deze aanbevelingen betreffen onder meer de vastlegging van verantwoordelijkheden met betrekking tot de uitvoering en het gebruik van beleidsevaluatie, een meer systematische werkwijze, de vergroting van inzicht in de kosten van beleidsevaluatie en waarborgen voor de kwaliteit van beleidsevaluatie-onderzoek. Het kabinet heeft een voorlopige reactie op de aanbevelingen neergelegd in zijn brief aan de Voorzitter van Tweede Kamer van 18 juni 1991 (kamerstuk TK 1990-1991, 20 032, nr. 15). Deze reactie houdt in hoofdzaak in dat het kabinet positief staat tegenover de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer. Deze aanbevelingen passen in de beleidsvoornemens van het kabinet en geven daaraan op bepaalde punten nadere uitwerking. Op afzienbare termijn zal in het kabinet nadere besluitvorming plaatsvinden en zal de Tweede Kamer daarover worden geïnformeerd.

8.2. Privatisering/verzelfstandiging

Als vervolg op de rapportage over de verzelfstandigings-/privatiseringsprojecten in de Miljoenennota 1991 (bijlage 8) volgt hieronder een overzicht van de sinds de vorige Miljoenennota afgeronde en lopende projecten, die worden uitgevoerd volgens de procedure van de Interdepartementale Begeleidingscommissie Privatisering.

Voor meer informatie per project moge worden verwezen naar de Memories van Toelichting bij de afzonderlijke begrotingshoofdstukken en naar de kamerstukken, die verband houden met het wetgevingstraject van de afzonderlijke projecten.

Overzicht van de voortgang van privatiseringsprojecten sedert Miljoenennota 1991.

A. Projecten waarbij sinds de Miljoenennota 1991 de privatisering heeft plaatsgevonden	Ministerie	Datum ¹	Aard van de beslissing
Rijkscomputercentrum	BiZa	01-11-1990	verzelfstandiging
Rijksluchtvaartschool	V&W	01-07-1991	afstoting
Openluchtmuseum	WVC	01-01-1991	verzelfstandiging
Bibliotheek- en Documentatiefunctie bij de departementen	EZ	1991	doelmatigheidsverbetering en gedeeltelijke uitbesteding
Rijksopleidingscentrum voor Verloskundigen	WVC	01-01-1991	afstoting
B. Projecten in uitvoering of onderzoek	Ministerie	Datum ¹	Aard van de (beoogde) beslissing
Rijksopleidingsinstituut ²	BiZa		verzelfstandiging
Rijks-Bedrijfsgezondheidsdienst- en Bedrijfsveiligheidsdienst ²	BiZa		verzelfstandiging
Verzekeringskamer	Fin		verzelfstandiging
Staatsloterij ²	Fin		verzelfstandiging
Rijksmunt ²	Fin		verzelfstandiging
Laboratorium Belastingdienst	Fin		MR-besluit in voorbereiding
Lijndiensten vrachtovervoer	Def		MR-besluit in voorbereiding
Luchtverkeersbeveiliging ²	V&W		verzelfstandiging
Rijksdienst voor het wegverkeer ²	V&W		verzelfstandiging
Staatsbosbeheer ²	LNV		verzelfstandiging
Landbouwkundig onderzoek ²	LNV		verzelfstandiging
Landbouwvoorlichting ²	LNV		verzelfstandiging
Rijksmusea ²	WVC		verzelfstandiging
Raad voor het ouderenbeleid	WVC		IBP-advies in voorbereiding
Hydrografische diensten ²	V&W/Def		resultaten van de federatieve samenwerking afwachten
Rijkswerf	Def		beslissing over eventuele verdergaande verzelfstandiging op basis van evaluatie-onderzoek van de bereikte efficiency-resultaten

¹ Alleen bij afstoting en verzelfstandiging zijn data aan te geven

² Onderdeel van de operatie Grote Efficiency

Bovenstaand overzicht geeft aan dat het afgelopen jaar een beperkt aantal projecten, meestal na een voorbereidingsfase van enkele jaren, is afgerond. Ten aanzien van een aantal andere heeft de Ministerraad inmiddels principe-beslissingen tot verzelfstandiging genomen. Voor een deel maken deze, zoals aangegeven, onderdeel uit van de operatie Grote Efficiency.

9. De financiën van de lagere overheden

9.1. Inleiding

In deze bijlage wordt ingegaan op een aantal aspecten van de financiën van de lagere overheden. Enkele beleidsvoornemens van het Rijk die daarvoor van grote betekenis zijn, komen ook aan de orde. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de decentralisatie-operatie die in het kader van de Tussenbalans in gang is gezet.

Paragraaf 9.2. gaat in op de inkomstenbronnen van gemeenten en provincies. Tevens wordt daarin de bekostigingsvoorkeur besproken. In de paragrafen 9.3., 9.4. en 9.5. worden enkele ontwikkelingen met betrekking tot achtereenvolgens de eigen inkomsten, de begrotingsfondsen (Gemeentefonds en Provinciefonds) en de specifieke uitkeringen besproken.

De uitgavenkant van de lagere overheden komt aan de orde in paragraaf 9.6. In deze paragraaf worden de kapitaaluitgaven van de lagere overheden in samenhang met de financiering daarvan belicht. Ook komt de liquiditeitspositie van de lagere overheden hier aan de orde. In paragraaf 9.7. tenslotte wordt ingegaan op de ontwikkeling van het financieringstekort van de lagere overheden.

9.2. Inkomstenbronnen gemeenten en provincies

Het doel van het financiële verhoudingsbeleid is het (onder bepaalde randvoorwaarden) bevorderen dat bij de middelentoedeling aan lagere overheden wordt gekozen voor bekostigingswijzen die:

- a. langs zo kort mogelijke lijnen verband leggen tussen het nut en offer van activiteiten (profijtgedachte);
- b. de lagere overheden zoveel mogelijk vrijheid laten bij het bepalen van de hoogte van de beschikbare middelen, alsmede bij het bepalen van de richting waarin en de wijze waarop deze zullen worden aangewend;
- c. gepaard gaan met zo weinig mogelijk apparaatskosten bij zowel het Rijk als de lagere overheden.

Op basis van voornoemde criteria en de verschillende bekostigingswijzen, bestaat er, vanuit het gezichtspunt van de allocatie van middelen, de volgende voorkeursvolgorde van bekostigingswijzen van taken en activiteiten van lagere overheden:

1. eigen inkomsten (tarieven, gebruikersbijdragen en belastingen);
2. algemene uitkering;
3. specifieke uitkeringen.

Uit tabel 9.2.1. blijkt dat het hierbij om een substantieel deel van de collectieve sector gaat, namelijk ruim f 58 miljard in 1991.

Tabel 9.2.1. Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies (begrotingscijfers: bedragen in miljoenen gulden)

	1987	%	1988	%	1989	%	1990	%	1991			
									gemeen- ten	pro- vincies	totaal	%
1. – Heffingen en rechten ¹	1 679	2,9	1 785	3,2	1 928	3,7	2 184	3,9	2 209	256	2 465	4,2
– Eigen belastingsgebied ²	3 001	5,2	3 128	5,7	3 237	6,1	3 347	6,0	3 304	254	3 558	6,1
2. Algemene uitkering ³	12 832	22,1	13 163	23,8	13 952	23,8	14 982	27,0	14 621	1 164	15 785	27,1
3. Specifieke uitkeringen	40 587	69,8	37 152	67,3	33 888	63,9	35 106	63,1	32 520	3 937	36 457	62,6
Totaal	58 099	100,0	55 228	100,0	53 005	100,0	55 619	100,0	52 654	5 611	58 265	100,0
Totaal specifieke uitkeringen	370		322		243		216				218	

¹ Wat de gemeenten betreft: rioolrechten, reinigingsrechten, verontreinigingsheffing, leges, precario rechten, marktgelden, begraafrechten en parkeergelden. Wat de provincies betreft: leges, grondwaterheffing, verontreinigingsheffing en opcenten omroepbijdragen.

² Het betreft voor gemeenten onroerend-goedbelastingen, hondenbelasting, woonforensenbelasting, toeristenbelasting, baatbelasting en bouwgrondbelasting. Het betreft voor provincies: de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting.

³ Uitgegaan van de bedragen in de ontwerp-begrotingen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, inclusief Nota's van Wijziging.

9.3. Eigen inkomsten

Het kabinet heeft een standpunt bepaald op het rapport van de werkgroep die alternatieve mogelijkheden voor het provinciaal belastinggebied heeft onderzocht (de zogenaamde werkgroep Haks). Dit standpunt is op 6 juni 1991 in een mondeling overleg met de Tweede Kamer aan de orde geweest. Een ruime meerderheid in de Tweede Kamer onderschrijft het kabinetsstandpunt in grote lijnen. De voorkeur van de provincies voor opcentenheffing op de loon- en inkomstenbelasting werd door vrijwel alle fracties van de hand gewezen. De Tweede Kamer acht een beslissing op dit moment over verruiming van de limiet opcenten op de motorrijtuigenbelasting voorbarig. De vraag of een dergelijke verruiming gewenst is, dient te worden beantwoord in relatie tot het provinciale takenpakket.

De Wet overdracht taken OGB (Stb. 1990, 549) draagt met ingang van 1 januari 1992 de heffing en invordering van de onroerend-goedbelastingen over van de Belastingdienst naar de gemeenten. Het wetsvoorstel voorziet in de mogelijkheid dat aan een aantal gemeenten reeds per 1 januari 1991 bedoelde taken worden overgedragen. In totaal hebben 35 gemeenten van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Deze gemeenten verzorgen sinds 1 januari 1991 zelf de heffing en invordering van de onroerend-goedbelastingen.

Met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal Overleg (IPO) is op 7 mei 1991 bestuurlijk overeenstemming bereikt over de hoofdlijnen van het wetsvoorstel waardering onroerende zaken. De Ministerraad is op 31 mei 1991 met het wetsvoorstel akkoord gegaan. Het wetsvoorstel is om advies aan de Raad van State aangeboden. Op basis van het wetsvoorstel zullen enkele onderwerpen verder via algemene maatregelen van bestuur worden uitgewerkt. Voorts wordt gewerkt aan de instelling per 1 januari 1992 van de voorlopige Raad voor de waardering van onroerende zaken.

Bij de Staten-Generaal is aanhangig een voorstel tot wijziging van de gemeentewet met betrekking tot de materiële belastingbepalingen (Kamerstukken II 1989/90, 21 591). De Nota naar aanleiding van het eindverslag is op 16 juli 1991 uitgebracht. Het voorstel behelst onder andere de afschaffing van de heffingsgrondslag oppervlakte bij de onroerendgoedbelastingen en het samenvoegen van de huidige baat- en bouwgrondbelasting tot een baatbelasting nieuwe stijl.

9.4. Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds

De omvang van de algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds wordt in belangrijke mate bepaald door in de bestuursakkoorden vastgelegde afspraken tussen het Rijk en de VNG en het IPO. De bestuursakkoorden zijn afgesloten voor de huidige kabinetsperiode.

De voor de omvang relevante afspraken uit de bestuursakkoorden hebben met name betrekking op het volume-accres, het evenredig aandeel in ombuigingen gecorrigeerd voor besparingsverliezen, het evenredig aandeel in niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen, de impulsen uit hoofde van de in het Regeerakkoord gestelde prioriteiten en de nominale ontwikkelingen.

Daarnaast kan de in het kader van de Tussenbalans gestarte operatie decentralisatie-impuls belangrijke financiële implicaties hebben voor de beide fondsen. Het kabinet voert overleg met de VNG en het IPO over een lijst met onderwerpen die volgens het kabinet in aanmerking komen om te worden gedecentraliseerd. Deze lijst is opgenomen in de memorie van toelichting van de ontwerp-begroting 1992 van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Over het totaal aan beleidsterreinen dat in de decentralisatie-impuls is betrokken en de daarmee gemoeide middelen wordt nog overleg gevoerd met de VNG en het IPO.

In het navolgende worden puntsgewijs de belangrijkste financiële aspecten van de beide fondsen besproken.

Volume-accres

In beide bestuursakkoorden is opgenomen dat het volume-accres voor deze kabinetsperiode gehandhaafd blijft op 1%. Voor het Gemeentefonds is hiermee in 1992 een bedrag van f 163,7 miljoen gemoeid en voor het Provinciefonds een bedrag van f 11,8 miljoen.

Evenredig aandeel in ombuigingen

In de bestuursakkoorden is opgenomen dat het Gemeentefonds en het Provinciefonds evenredig zullen delen in ombuigingen als gevolg van macro-economische tegenvallers, achteraf te corrigeren voor besparingsverliezen. Het Gemeentefonds en het Provinciefonds zullen tevens een evenredig aandeel ontvangen in niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen.

In het kader van de vaststelling van het evenredig aandeel in de ombuigingen uit de Tussenbalans en de begrotingsvoorbereiding 1992 is op 6 juni 1991 bestuurlijk overleg gevoerd tussen een delegatie van het kabinet en vertegenwoordigers van VNG en IPO. In dit overleg is overeenstemming bereikt tussen genoemde partijen. De hiermee gemoeide bedragen voor 1992 zijn f 235,9 miljoen voor het Gemeentefonds en f 29,1 miljoen voor het Provinciefonds. Voor een verdere uiteenzetting en doorwerking in de meerjarencijfers wordt verwezen naar de memories van toelichting bij de ontwerp-begrotingen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds voor het jaar 1992.

Ná het bestuurlijk overleg van 6 juni heeft het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992 besloten tot aanvullende ombuigingen waarin ook het Gemeentefonds en het Provinciefonds een evenredig aandeel leveren. Bij de bepaling van het evenredig aandeel wordt de gebruikelijke methodiek gehanteerd. Het kabinet heeft besloten het evenredig aandeel voor 1992 bij het aandeel voor 1993 op te tellen. Op basis van de cijfers in deze Miljoenennota zullen de ombuigingsbedragen definitief wor-

den vastgesteld. Voor een overzicht van de bedragen wordt verwezen naar eerder genoemde begrotingsstukken van het Gemeentefonds en het Provinciefonds.

Evenredig aandeel in besparingsverliezen en beleidsintensiveringen

Aan de bepalingen met betrekking tot het evenredig delen in besparingsverliezen en beleidsintensiveringen, althans voorzover het betreft nieuwe en nadere besluiten ten opzichte van de Startbrief, is bij Voorjaarsnota 1991 voor het eerst uitvoering gegeven. De financiële gevolgen zijn verwerkt in de Voorjaarsnota 1991 en de daarmee samenhangende eerste suppletore begrotingen van beide fondsen. Het betreft in omvang relatief geringe bedragen.

Impulsen

In de bestuursakkoorden is opgenomen dat aan het Gemeentefonds voor 1992 een bedrag van f 50 miljoen structureel wordt toegevoegd en aan het Provinciefonds voor 1992, 1993 en 1994 telkens structureel f 7,5 miljoen voor prioriteiten die ook het kabinet in het Regeerakkoord heeft gesteld, zoals milieu, sociale vernieuwing en investeringen.

Zowel in 1993 als in 1994 zal f 50 miljoen structureel aan het Gemeentefonds worden toegevoegd mits de ontwikkeling van het financieringstekort van het Rijk dit toelaat.

Nominale ontwikkelingen

De nominale compensatie 1992 bedraagt voor het Gemeentefonds f 383,6 miljoen en voor het Provinciefonds f 30,6 miljoen. Daarnaast wordt aan de gemeenten en provincies als aanvulling op de nominale compensatie 1992 respectievelijk f 6,8 miljoen en f 0,5 miljoen beschikbaar gesteld. Voorts wordt als tegemoetkoming in de kosten van incidentele loonontwikkeling ten opzichte van 1991 f 20 miljoen aan het Gemeentefonds en f 2 miljoen aan het Provinciefonds toegevoegd.

Overige wijzigingen

Van de overige wijzigingen in de omvang van het Gemeentefonds ten opzichte van 1991 vloeit de grootste voort uit het uitstel van de decentralisatie van de bijzondere bijstand naar het Gemeentefonds (f 216,7 miljoen).

Totaaloverzicht

In het volgende overzicht wordt een beeld gegeven van de belangrijkste wijzigingen in de algemene uitkeringen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds:

Tabel 9.4.1. Overzicht opbouw algemene uitkeringen en integratie-uitkering voor het jaar 1992 (bedragen × f miljoen)

	Gemeentefonds	Provinciefonds
Begrotingsbedrag 1991	14 558,4 ¹	1 178,4
Wijzigingen:		
a Volume-accres	163,7	11,7
b Ombuigingen	- 257,4	- 31,8
c Aandeel beleidsintensivering/- besparingsverliezen	- 7,8	- 1,0
d Prioriteiten Regeerakkoord/impulsen	50,0	6,0
e Nominale ontwikkelingen	410,4	33,1
f Bijstelling aandeel gemeenten in bijstandslasten a.g.v. rijksbeleid	2,8	nvt
g Taakwijzigingen	- 4,8	21,9
h Sanering specifieke uitk./ wijziging bekostingswijze	237,3	44,0
i Overige	3,7	-
Totaal wijzigingen	597,9	84,0
Begrotingsbedrag 1992	15 156,3	1 262,4

¹ Dit bedrag betreft de algemene en integratie-uitkering van het Gemeentefonds inclusief een bedrag van f 52,7 miljoen, zijnde het deel van de welzijnsgelden dat betrekking had op de Rijksbijdrageregeling welzijn minderheden. Dit bedrag maakt deel uit van het plafond voor ontwikkelingsamenwerking.

9.5. Specifieke uitkeringen

Het grootste deel van de inkomsten van lagere overheden komt voort uit specifieke uitkeringen. De tabellen 9.2.1. en 9.5.1. laten dit zien. In 1991 ontvingen provincies en gemeenten gezamenlijk ruim f 36 miljard uit specifieke uitkeringen. Sinds 1982 is een beleid gevoerd gericht op het terugdringen van het aantal specifieke uitkeringen. Dit beleid heeft erin geresulteerd dat het aantal specifieke uitkeringen in 1991 tot 218 specifieke uitkeringen is teruggebracht. In 1983 waren dit er nog 514.

Tabel 9.5.1. Totaal bedragen van specifieke uitkeringen (bedragen in miljoenen gulden)

Ministerie	1987	1988	1989	1990	1991				aantal uitkeringen
					gemeenten	provincies	derden	totaal	
Justitie	1	3	3	11	14	0	0	14	2
Binnenlandse Zaken	2 169	2 084	2 056	2 125	2 145	5	0	2 150	18
Onderwijs en Wetenschappen	5 304	5 052	4 795	4 760	4 996	10	15	5 021	48
Financiën	7	10	9	9	9	0	0	9	1
Defensie	7	6	7	10	6	0	0	6	2
Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieu	10 261	8 320	7 638	8 427	7 924	505	0	8 429	37
Verkeer en Waterstaat	2 443	2 410	2 332	2 592	1 772	955	5	2 732	23
Economische Zaken	329	353	328	320	137	173	117	427	15
Landbouw, Visserij en Natuurbeheer	85	62	50	47	33	5	4	42	12
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	15 986	14 656	13 714	13 731	14 027	2	0	14 029	18
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	4 164	4 296	3 120	3 244	1 457	2 282	41	3 780	42
Totaal	40 756	37 252	34 052	35 276	32 520	3 937	182	36 639	-
Waarvan sociale zekerheidsuitgaven	15 850	14 382	13 679	13 731	-	-	-	14 027	-
Aantal specifieke uitkeringen	370	322	243	216	-	-	-	-	218

Het kabinet heeft, anders dan tijdens de vorige twee kabinetperiodes, geen kwantitatieve saneringstaakstelling van specifieke uitkeringen op zich genomen. De sanering van specifieke uitkeringen heeft uiteraard wel de volle aandacht van het kabinet. In het kader van de Tussenbalans heeft het kabinet besloten de decentralisatie hernieuwde aandacht te geven. Zoals reeds eerder gesteld heeft het kabinet een lijst van onderwerpen vastgesteld die in aanmerking komen voor decentralisatie dan wel voor nader onderzoek naar mogelijkheden voor decentralisatie. Als gevolg van de decentralisatie-impuls zal het aantal specifieke uitkeringen verder worden gereduceerd. Tevens zal hierdoor, in aanvulling op de onder de vorige regeringen bereikte sanering in aantallen, nu ook het totaalbedrag aan specifieke uitkeringen verder worden verlaagd ten gunste van de omvang van de andere inkomstenbronnen van de lagere overheden, de algemene uitkering uit het Gemeentefonds of het Provinciefonds en de eigen belastinginkomsten.

De bijzondere bijstand zal in 1992 geheel in het Gemeentefonds zijn opgenomen. De decentralisatie van het wegenbeheer zal per 1 januari 1993 zijn beslag krijgen.

Het kabinet heeft besloten dat er een Fonds sociale vernieuwing komt.

Hierin wordt een groot aantal specifieke uitkeringen opgenomen. In 1992 zal de verdere vormgeving van het Fonds sociale vernieuwing plaatsvinden in samenhang met de voorbereidingen rond de Wet sociale vernieuwing. Met het instellen van het Fonds sociale vernieuwing zal een verdere deregulering en ontkokering van de bij de sociale vernieuwing betrokken beleidsterreinen worden bewerkstelligd.

9.6. De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering daarvan

Kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

De totale kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies kwamen in 1990 uit op 13,7 miljard en bleven daarmee iets achter bij die van 1989. Zoals uit tabel 9.6.1 blijkt, is deze daling het gevolg van de afnemende met 1,4 miljard van de post «Verstreekte leningen». Een groot deel van deze post bestaat uit leningen die door gemeenten aan woningbouwcorporaties en aan nutsbedrijven zijn verstrekt. In het kader van het reorganisatieproces in de nutssector (verkoop gemeentelijke nutsbedrijven en omzetting in naamloze vennootschappen) zijn minder leningen aan nutsbedrijven verstrekt. De teruggang hangt voorts samen met het toegenomen belang van de garantieverlening door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw voor de financiering van de volkshuisvesting. Dit heeft er toe geleid dat het aandeel van de gemeenten in de financiering van de woningbouw is afgenomen. Wanneer de post «Verstreekte leningen» buiten beschouwing wordt gelaten, blijkt dat de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies zijn toegenomen en wel van 10,3 naar 11,6 miljard gulden. Daarmee heeft de stijging van de kapitaaluitgaven, die in 1989 een aanvang nam, zich in 1990 in versterkte mate doorgezet.

Uit tabel 9.6.1. kan worden opgemaakt dat deze stijging zich bij vrijwel alle posten voordeed. De kapitaaluitgaven voor «Verkeer, vervoer en waterstaat», voor «Volksgesondheid» en voor «Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting» stegen het sterkst.

Binnen de post «Verkeer, vervoer en waterstaat» stegen de uitgaven voor wegen, straten en pleinen met ruim 13 procent tot 1,2 miljard. Voorts namen de uitgaven voor openbaar vervoer toe van 0,1 tot 0,3 miljard, hetgeen vooral verband hield met de aanleg van de sneltramver-

binding tussen Amsterdam en Amstelveen. De uitgavenstijging bij de post «Volksgezondheid» was grotendeels terug te vinden in de toegenomen investeringen bij het onderdeel reiniging.

De gestegen kapitaaluitgaven voor de post «Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting» kwamen grotendeels voor rekening van het onderdeel bouwgrondexploitatie. De kosten van het aankopen en bouwrijp maken van gronden stegen in 1990 met 0,4 miljard tot 3,5 miljard.

Tabel 9.6.1. Kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden gulden

Jaar	1987	1988	1989	1990
Algemeen bestuur	1,0	0,9	0,8	0,9
Openbare orde en veiligheid	0,2	0,2	0,2	0,3
Verkeer, vervoer en waterstaat	1,7	1,3	1,4	1,9
Economische Zaken	0,9	0,9	0,8	0,8
Onderwijs	0,6	0,6	0,7	0,7
Cultuur en recreatie	0,7	0,7	0,7	0,8
Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	0,1	0,1	0,1	0,2
Volksgezondheid	0,7	0,7	0,7	0,9
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	3,9	4,3	4,7	4,9
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>
Subtotaal	10,0	9,9	10,3	11,6
Verstreckte leningen	<u>8,1</u>	<u>4,8</u>	<u>3,5</u>	<u>2,1</u>
Totaal kapitaaluitgaven	18,1	14,7	13,8	13,7
Idem in % NNI	4,6	3,7	3,3	3,0

Bron: CBS

Financiering van de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

Tabel 9.6.2. geeft een overzicht van de wijze waarop de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies zijn gefinancierd.

Tabel 9.6.2. De financiering van de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden gulden

Jaar	1987	1988	1989	1990
Kapitaaluitgaven (-)	- 18,1	- 14,7	- 13,8	- 13,7
Kapitaalinkomsten, waarvan				
- Overschot gewone dienst (voor afschrijvingen)	4,6	3,6	4,2	3,6
- Opbrengst verkoop goederen	2,6	3,6	3,6	3,8
- Rijksleningen woningbouw (netto)	- 9,8	- 0,3	0,4	0,2
- Ontvangen bijdragen	1,9	2,6	2,5	2,8
- Overige kapitaalinkomsten (inclusief ontvangen aflossingen)	<u>13,7</u>	<u>3,8</u>	<u>2,9</u>	<u>3,2</u>
Financieringstekort (-)	- 5,1	- 1,4	- 0,2	- 0,1
Aflossingen (-)	<u>- 8,6</u>	<u>- 5,5</u>	<u>- 7,2</u>	<u>- 6,3</u>
Financieringsbehoefte	13,7	- 6,9	- 7,4	- 6,4
Bruto beroep op lange middelen	<u>14,7</u>	<u>8,1</u>	<u>7,8</u>	<u>6,1</u>
Mutatie netto vlottende schuld (stijging = -)	1,0	1,2	0,4	- 0,3

Bron: CBS

Uit de tabel kan worden opgemaakt dat de kapitaalinkomsten van de gemeenten en de provincies in 1989 en 1990 bijna toereikend waren voor de afdekking van de kapitaaluitgaven. Wel deden zich in 1990 verschuivingen in de inkomsten voor ten opzichte van 1989. Zo nam de opbrengst uit verkoop van goederen (voornamelijk verkoop van bouwrijpe gronden) met 0,2 miljard toe tot 3,8 miljard. Ook de

ontvangen bijdragen vertoonden een stijging, en wel met 0,3 miljard. Dit hing vooral samen met de gestegen overdrachten ten behoeve van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting. Voorts vertoonden de overige kapitaalinkomsten een stijging met 0,3 miljard, hetgeen grotendeels toegeschreven kan worden aan de toeneming van de ontvangen aflossingen. De (sluit)post gewone dienst tenslotte daalde met 0,6 miljard. Gelet op het restpostkarakter kunnen uit hoogte van het saldo geen conclusies worden getrokken.

Het financieringstekort gevoegd bij de aflossingen levert de financieringsbehoefte op. In 1990 bedroeg deze 6,4 miljard, een daling ten opzichte van 1989 met 1,0 miljard. Deze daling is vooral het gevolg van het feit dat door het hogere renteniveau in 1990 minder oude leningen voor vervroegde aflossing in aanmerking kwamen dan in het voorafgaande jaar.

Het kapitaalmarktberoep bleef in 1990 achter bij de financieringsbehoefte, hetgeen resulteerde in een stijging van de netto vlottende schuld van de gemeenten en de provincies met 0,3 miljard.

Liquiditeitspositie van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen

In 1990 is de bruto vlottende schuld van de lagere overheid gestegen met 0,7 miljard tot 6,4 miljard. De liquiditeitscreatie van de lagere overheid bedroeg derhalve 0,7 miljard in 1990. Deze creatie is vrijwel geheel toe te schrijven aan de gemeenten, die hun bruto vlottende schuld in 1990 lieten toenemen met 0,6 miljard; hiervan kwam 0,2 miljard voor rekening van de vier grote steden. Aangezien de vlottende middelen van de lagere overheid met 0,4 miljard toenamen tot 4,7 miljard, nam de netto vlottende schuld per saldo met 0,3 miljard toe. De stijging van de vlottende middelen had grotendeels (0,3 miljard) betrekking op de gemeenten. Zoals grafiek 9.6.1. laat zien, daalde de ruimte onder de kasgeldlimiet in 1990 van 6,5 miljard naar 6,2 miljard.

De stijging van de netto vlottende schuld van de lagere overheid kan mogelijk in verband gebracht worden met het feit dat in 1990 weer een meer normale rentestructuur is ontstaan.

In het eerste kwartaal van 1991 daalde de bruto vlottende schuld van de lagere overheid met 0,4 miljard tot 6,0 miljard. Deze daling komt geheel voor rekening van de gemeenten. In dezelfde periode steeg evenwel de netto vlottende schuld met 0,1 miljard tot 1,8 miljard, hetgeen samenhangt met de daling van de aangehouden vlottende middelen met 0,5 miljard. Ook deze daling heeft voornamelijk bij de gemeenten plaatsgevonden. Als gevolg van de gestegen netto vlottende schuld daalde de ruimte van de lagere overheid onder de kasgeldlimiet tot 6,1 miljard.

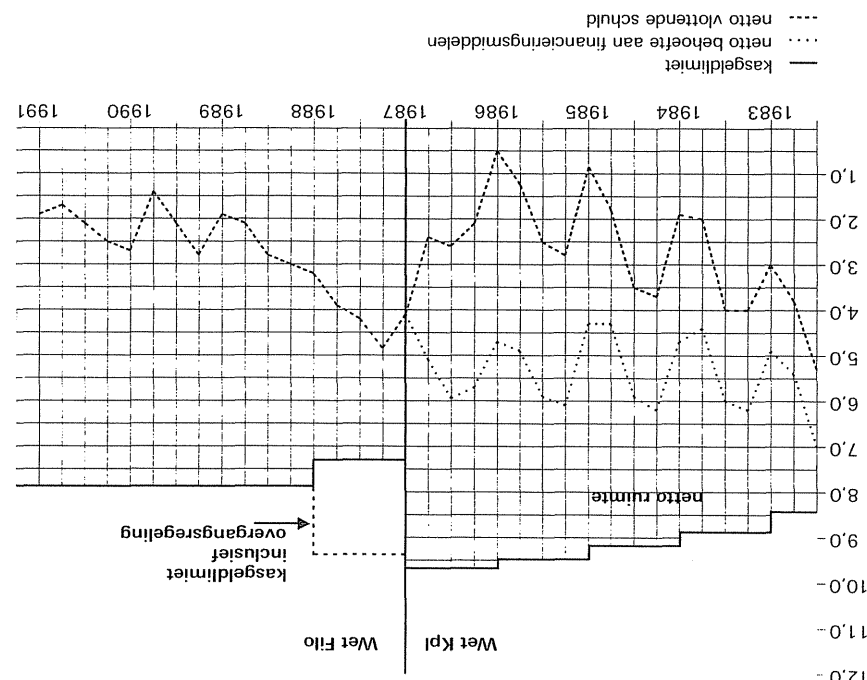
Bron: De Nederlandse Bank. De cijfers voor 1990 zijn nog voorlopig.
 Deze post omvat het saldo op de totale dienst van waterschappen en gemeenschappelijke regelingen (voor zover geregistreerd) evenals - tot en met 1988 - de door de BNG en de NWB verstrekte kredieten onder overheidsgarantie aan woningbouwverenigingen en semi-overheidsbedrijven en -instellingen.

Jaar	1987	1988	1989	1990
Saldo gewone dienst (na afschrijvingen)	1,2	0,9	1,0	0,8
Saldo kapitaaldienst	(0,0)	(-0,2)	(0,0)	(-0,2)
Saldo totale dienst	-1,3	-0,3	0,0	0,0
Diversen ¹	-2,5	-1,0	-0,1	0,0
Financieringstekort lagere overheden	-3,8	-1,3	-0,1	0,0
Financieringstekort lagere overheden, exclusief v.a.w., exclusief BNG en NWB	-1,0	-0,4	-0,1	0,0

Tabel 9.7.1. Het financieringstekort van de lagere overheden naar onderdelen; in % van het nationaal inkomen.

Het financieringstekort van de lagere overheden over 1990 bedroeg 0,0%. NI en week daarmee weinig af van het tekort over 1989 (0,1% NI). Het feit dat de tekorten in de laatste jaren aanmerkelijk lager waren dan voor Nederlandse Gemeenten (BNG) en de Nederlandse Waterschapsbank (NWB), die met ingang van 1 januari 1989 door De Nederlandse Bank niet langer tot de sector lagere overheid maar tot de sector banken worden gerekend. Teneinde de ontwikkeling van het financieringstekort in de afgelopen jaren te laten aansluiten bij de nieuwe tekortdefinitie, zijn in tabel 9.7.1. ook tekortcijfers over de jaren 1987 en 1988 opgenomen exclusief BNG en NWB. Uit deze cijfers blijkt dat het tekort zich in 1988 op een niveau van 0,4% NI bewoog.

9.7. Het financieringstekort van de lagere overheden

Grafiek 9.6.1. Liquiditeitsniveaus van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen; primo kwartaalcijfers; in miljarden gulden.

De daling van het tekort in 1989 en 1990 hangt vooral samen met het afgenomen tekort op de kapitaaldienst van de gemeenten en de provincies.

Dit is het gevolg van enerzijds de teruggelopen omvang van de door de gemeenten verstrekte leningen aan woningbouwcorporaties en nutsbedrijven en anderzijds van gestegen inkomsten met name uit de verkoop van goederen en diensten.

De daling van de post «Diversen» sinds 1987 (zie tabel 9.7.1.) heeft vrijwel uitsluitend te maken met de sterk verminderde omvang van de vervroegde aflossing op woningwetleningen en de herfinanciering daarvan door BNG en NWB, en met het niet langer tot de lagere overheidssector rekenen van de BNG en de NWB met ingang van 1989. Wanneer genoemde post hiervoor wordt gecorrigeerd blijkt dat er nauwelijks sprake is van een daling.

Met ingang van 1985 is bij de raming van het financieringstekort van de lagere overheid gekozen voor een trendmatige benadering. Dit heeft de afgelopen jaren geresulteerd in een raming van 0,5% NI. Ook in de Miljoenennota 1991 is van dit cijfer uitgegaan.

Gelet evenwel op de structurele ontwikkelingen die zich in de laatste jaren aftekenen en die met name betrekking hebben op een teruglopend tekort op de kapitaaldienst van de gemeenten, behoeft het trendmatige tekortcijfer bijstelling.

Voor 1991 en 1992 wordt daarom thans uitgegaan van een financieringstekort voor de lagere overheid van 0,0% NI.

10. De begroting van de EG

10.1. Inleiding

In de hoofdtekst van deze Miljoenennota is reeds op diverse plaatsen ingegaan op de beleidsmatige aspecten van de EG, de voorbereidingen en mogelijke consequenties van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en de Europese Politieke Unie (EPU) en de ontwikkeling van de EG-uitgaven en de Nederlandse EG-afrachten in zijn algemeenheid.

Deze bijlage beoogt aanvullend daarop, een samenvattend overzicht te geven van de ontwikkeling, de omvang, de samenstelling en de financiering van de EG-uitgaven en van het Nederlandse aandeel in de eigen middelen van de EG. In het verlengde daarvan zal tevens nader worden ingegaan op de groei en de ramingsbijstellingen van de Nederlandse afrachten aan de EG.

Voor wat Nederland betreft, zijn de invoerrechten, de BTW-afracht en het vierde eigen middel (BNP-afracht) relevante overheidsuitgaven. Aangezien BTW- en BNP-afrachten aan de EG budgettair als een uitgave van het Rijk worden beschouwd, leidt een verhoging van deze Nederlandse afrachten (ceteris paribus) tot een budgettaire problematiek. Voor de invoerrechten geldt in principe dat vastgestelde rechten worden afgedragen. Hogere afrachten van invoerrechten aan de EG leiden dus niet tot een verhoging van het financieringstekort. Zij worden echter wel tot de collectieve lastendruk (CLD) gerekend, zodat hogere afrachten van invoerrechten (ceteris paribus) per definitie gepaard gaan met een verhoging van de CLD.

De ontwikkeling van de EG-uitgaven heeft derhalve consequenties voor de inspanningen die op nationaal niveau worden geleverd om de omvang van de collectieve sector en het financieringstekort te beheersen respectievelijk terug te dringen.

De consequenties zijn, gezien de feitelijke ontwikkeling van de EG-uitgaven en de verwachtingen voor de toekomst, aanzienlijk. Zo zijn bijvoorbeeld de EG-uitgaven vanaf 1987 in 5 jaar tijd in totaal met 77% toegenomen (1987 realisatie: 35 miljard ECU; 1992 voorontwerp-begroting 62 miljard ecu.¹) Op de achterliggende factoren voor wat betreft de ontwikkeling van de uitgavenplafonds van de EG in de Financiële Vooruitzichten, zoals de uitgaven-intensivering die in het Interinstitutioneel Accoord uit 1988 is overeengekomen, de vele beleidsmatige verhogingen van de Financiële Vooruitzichten in de afgelopen tijd en de technische aanpassingen aan de ontwikkelingen van het EG-BNP en het EG-prijsniveau, wordt in paragraaf 10.2. nader ingegaan.

In paragraaf 10.3. wordt vervolgens ingegaan op de EG begroting 1991 en de ontwerp-begroting 1992, alsmede de ontwikkeling van de onderscheiden uitgavencategorieën.

De ontwikkeling van de Nederlandse afrachten aan de EG is navenant aan die van de EG-uitgaven. In 1987 droeg Nederland 5000 miljoen gulden af aan de EG (exclusief landbouweffingen), voor 1991 zal dit

---

¹ Betalingskredieten; voor vastleggingskredieten respectievelijk 38 en 65 miljard ecu.

naar verwachting 7635 miljoen gulden zijn en de raming voor 1994 gaat uit van 9310 miljoen gulden. Bij de aanvang van het kabinet werd de afdracht aan de EG voor het jaar 1994 nog geraamd op 8289 miljoen gulden (Startbrief; exclusief de stelpost voor Oost-Europa), zodat inmiddels dit meerjarencijfer met 1,0 miljard gulden opwaarts bijgesteld is moeten worden. Deze bijstellingen in de meerjarenramingen komen in paragraaf 10.4. nader aan de orde.

Duidelijk is dat beleidsintensiveringen op communautair niveau en onvoldoende beheersing van de EG-uitgaven kunnen leiden tot nationale budgettaire problematiek. Daarbij moet er nog op gewezen worden dat een extra complicatie voor de meerjarencijfers is, dat voor de jaren na 1992 thans nog een financieel kader voor de EG ontbreekt. De huidige Financiële Vooruitzichten bevatten slechts EG-uitgaven-plafonds voor de jaren 1988 - 1992, zodat een reële inschatting van de ontwikkeling van de EG-uitgaven en -afdrachten voor 1993 en volgende jaren moeilijk is. Deze onzekerheden voor de toekomst worden in de laatste paragraaf aangestipt.

10.2. De Financiële Vooruitzichten

Het financiële kader

In het Interinstitutioneel Akkoord van 29 juni 1988 zijn afspraken vastgelegd tussen de drie betrokken instellingen (de Commissie, het Europese Parlement en de Raad) over het te voeren financiële beleid van de Gemeenschap tot en met 1992.

Een belangrijk onderdeel van dit akkoord zijn de Financiële Vooruitzichten die op hoofdlijnen aangeven welke maximumbedragen tot en met 1992 in de EG-begroting kunnen worden opgenomen. Dit uitgavenkader bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. jaarlijkse plafonds voor het totaal van de eigen middelen van de EG in percentages van het totale BNP van de Gemeenschap voor die jaren;
- b. meerjarenramingen voor de verplichtingenruimte (vastleggingskredieten) in totaalbedragen per jaar en uitgesplitst voor zes onderscheiden uitgavencategorieën;
- c. een uit de verplichtingenplafonds voortvloeiende kasuitgavenprognose (betalingskredieten) in totaalbedragen per jaar.

Bij de onder a. genoemde jaarlijkse plafonds is een veiligheidsmarge van 0,03% van het BNP van de Gemeenschap aangehouden om het hoofd te kunnen bieden aan onvoorziene uitgaven; over aanwending hiervan moeten Raad en Parlement in onderling overleg beslissen.

Het plafond voor vastleggingskredieten, inclusief de marge voor onvoorziene uitgaven, is voor 1992 vastgesteld op 1,30% van het totale BNP van de Gemeenschap in 1992; voor betalingskredieten is vastgesteld dat het totale bedrag van de aan de Gemeenschap toegewezen eigen middelen niet meer mag belopen dan 1,20% van het totale BNP van de EG in 1992 (eveneens inclusief de veiligheidsmarge van 0,03% BNP).

Het Interinstitutioneel Akkoord (IIA) en de daarin opgenomen Financiële Vooruitzichten beoogde een financieel kader aan te geven voor de ontwikkeling van de EG-uitgaven, zoals onder meer verwoord in artikel 6: «De Financiële Vooruitzichten 1988-1992 geven, uitgedrukt in vastleggingskredieten, de omvang en de samenstelling van de te verwachten uitgaven van de Gemeenschap aan, met inbegrip van de ontwikkeling van nieuwe beleidsmaatregelen.».

Artikel 7 over de betekenis van de Financiële Vooruitzichten luidt als volgt: «Het Europese Parlement, de Raad en de Commissie erkennen dat elk van de in de vooruitzichten 1988-1992 omschreven financiële doelstellingen een jaarlijks maximumbedrag van uitgaven voor de Gemeenschap uitmaakt. Zij verbinden zich om deze verschillende

Datum Cie. Herziening t.b.v. voorstel

Tabel 10.2.1. Wijzigingsvoorstellen Financiële Vooruitzichten

		Bedragen in mln. ecu (vastleggingen)		
		1990	1991	1992
dec. 1989	Polen en Hongarije	+ 300	-	-
febr. 1990	Oost-Europa, Latijns-Amerika, Middellandse zee, prioriteiten Europese Acte (vervoer, milieu, energie, audiovisueel, beroepsopleidingen) en administratie	+ 200	+ 1260	+ 2062
sept. 1990	Duitse eenwording	-	+ 1000	+ 1100
sept. 1990	Financiële bijstand aan Egypte, Jordanië en Turkije i.v.m. Golfcrisis	-	+ 630	-
okt. 1990	Terugbetalingen Spanje/Portugal	-	+ 180	-
(dec. 1990)	(Technische bijstand USSR) ¹	-	(+ 400)	-
febr. 1991	Nieuw voorstel technische bijstand USSR, financiële steun Israël/bezette gebieden, Midden- en Oost-Europa en reserve voor spoedeisende crisissituaties	+ 1000	+ 1000	+ 1200
april 1991	Noodhulp aan Iraakse bevolkingsgroepen van Koerdische oorsprong	-	+ 100	-
april/mei 1991	Bijzonder voedselhulpprogramma t.b.v. (Hoor van) Afrika	-	+ 140	-
Totaal ingediende voorstellen tot verhoging van financiële vooruitzichten		+ 500	+ 4310	+ 4362

¹ Later ingetrokken en in nieuw voorstel meegenomen.

De eerste beleidsmatige aanpassing vond plaats in december 1989, toen ingevolge een akkoord tijdens een triloog Raad-Parlement-Commissie een onmiddellijke aanpassing van de Financiële Vooruitzichten voor 1990 plaatsvond met 300 mecu voor hulp aan Polen en Hongarije. Deze werd snel gevolgd door nieuwe wijzigingsvoorstellen met name voor het jaar 1991. In de volgende tabel is een totaaloverzicht opgenomen van alle ingediende voorstellen.

Voorstellen tot herziening en wijziging van de Financiële Vooruitzichten

In de afgelopen anderhalf jaar zijn er maar liefst negen voorstellen tot wijziging (ex art. 4 en/of art. 12 IIA) van de Financiële Vooruitzichten bij de Raad ingediend, met name in reactie op ontwikkelingen buiten de EG. Dit is dan nog afgezien van de verhogingen van de Vooruitzichten als gevolg van technische aanpassingen.

maximumbedragen in de loop van de desbetreffende begrotingspro-
cedure in acht te nemen.»

In het IIA is tevens opgenomen (art. 9, 10 en 11) dat jaarlijks een kelling van het bruto nationaal product (BNP) en de prijzen en aan de hand van de uitvoering in het voorliggende begrotingsjaar (overdracht overblijvende middelen meerjarenprogramma's).

Tevens is in artikel 12 de mogelijkheid aangegeven van beleidsmatige uitgiften dient te blijven binnen de opgenomen marge voor onvoorzien uitgaven van 0,03% van het BNP. Deze herziening moet plaatsvinden op voorstel van de Commissie en bij gemeenschappelijk besluit (bij meerderheid) van Raad en Parlement.

Ten slotte is in artikel 4 van het IIA opgenomen dat een wijziging van het IIA (en dus tevens van de daarin opgenomen Financiële Vooruitzichten) slechts kan plaatsvinden met instemming van alle (drie) instellingen (en bij unanimitéit binnen de Raad).

Ten slotte heeft de Commissie bij het voorontwerp-begroting 1992 reeds aangekondigd binnenkort (opnieuw) met een voorstel tot wijziging van de Vooruitzichten te komen en wel voor categorie 5 (huishoudelijke uitgaven), ten behoeve van verhuizing van de Commissie en van haar diensten van het Berlaymont-gebouw naar andere gebouwen, alsmede voor uitbreiding van personeel.

Overigens moet er op gewezen worden dat dit alleen de (door de Commissie) ingediende voorstellen betreft. Na besluitvorming door Raad en Parlement is uiteindelijk in de jaren 1990, 1991 en 1992 het maximum aan vastleggingen in de Financiële Vooruitzichten met respectievelijk 500, 3318 en 2588 mecu verhoogd.

In tabel 10.2.2. is de stand van het totaal aan vastleggingskredieten per jaar vanaf de oorspronkelijke raming uit het IIA weergegeven.

Tabel 10.2.2. Ontwikkeling Financiële Vooruitzichten (vastleggingskredieten in miljoenen ecu)

	1988	1989	1990	1991	1992
Financiële Vooruitzichten in IIA 1988 (prijzen '88)	45 303	46 885	48 900	50 950	52 800
april 1989: technische aanpassing ¹	+ 41	+ 1 579	+ 4 085	+ 4 230	+ 4 390
december 1989: beleidsmatige herziening ²	-	-	+ 300	-	-
juni 1990: technische aanpassing ¹	-	-	-	+ 2 979	+ 3 259
beleidsmatige herziening ³	-	-	+ 200	+ 1 225	+ 1 478
december 1990: beleidsmatige herziening ⁴	-	-	-	+ 1 365	+ 1 110
maart 1991: technische aanpassing ¹	-	-	-	-	+ 3 555
mei 1991: beleidsmatige herziening ⁵	-	-	-	+ 728	pm
Financiële vooruitzichten 1991:	45 344	48 464	53 485	61 477	66 592
Totale bijstelling t.o.v. IIA:	+ 41	+ 1 579	+ 4 585	+ 10 527	+ 13 792

Ter toelichting op tabel 10.2.2. dient het volgende:

ad 1: technische aanpassing op grond van de volume-ontwikkeling van het BNP en de prijzen en in verband met de uitvoering van de begroting;

ad 2: eerste beleidsmatige aanpassing ex artikel 12 IIA (marge onvoorzien) voor categorie 4; 300 mecu voor PHARE-programma Polen en Hongarije;

ad 3: tweede beleidsmatige aanpassing ex artikel 12 IIA. Hiervan is 200 miljoen ecu in 1990, 820 mecu in 1991 en 970 miljoen ecu in 1992 bestemd voor hulp aan Midden- en Oost-Europa; het restant in categorie 4 (respectievelijk 355 mecu en 658 mecu in 1991 en 1992) is specifiek bestemd voor de landen van het Middellandse-Zeegebied, Azië en Latijns-Amerika, alsmede beleidsmaatregelen ter begeleiding van de totstandkoming van de interne markt. Voorts is in verband met een herberekening van de inflatie 90 mecu in 1991 aan de structuurfondsen toegevoegd. Tenslotte is rubriek 5 aangepast met respectievelijk -40 en -150 mecu als gevolg van een voordelig saldo van uitgaven voor voorraadvermindering en méér administratieve uitgaven;

ad 4: de derde beleidsmatige aanpassing berustte op artikel 4 van het IIA. De vastleggingskredieten werden als volgt verhoogd (in mln ecu):

	1991	1992
cat. 2 Duitse eenwording	750	1000
cat. 3 Duitse eenwording	-50	-
cat. 4 Duitse eenwording	65	75
Golfcrisis	530	-
Life-programma (milieu)	30	35
Perifra (randgebieden EG)	40	
cat. 5 administratieve uitgaven	40	40
terugbetalingen Spanje/Portugal	180	
voorraadvermindering	-220	-40
Totaal	1365	1110

ad 5: op 2 mei jl. zijn de Raad, de Commissie en het Parlement overeengekomen dat in rubriek 4 van de Financiële Vooruitzichten de vastleggingskredieten met 728 mecu in 1991 worden verhoogd ten behoeve van de financiering van de technische bijstand aan de USSR (400 mecu), financiële bijstand aan Israël en de bezette gebieden (87,5 mecu), noodhulp aan de Koerden in Irak (100 mecu) en een bijzonder voedselhulpprogramma ten behoeve van Afrika (140 mecu).

De Raad verklaarde hierbij dat het onderdeel betreffende de Koerden onder artikel 4 van het IIA valt en dat de overige onderdelen gebaseerd zijn op artikel 12, waarmee de bedoelde marge voor 1991 en 1992 uitgeput is.

Uitgavencategorieën

In tabel 10.2.3. is weergegeven hoe de verschillende uitgavencategorieën zich hebben ontwikkeld ten opzichte van de oorspronkelijke ramingen uit het IIA.

Tabel 10.2.3. Uitgavencategorieën Financiële Vooruitzichten (vastleggingskredieten in miljoenen Ecu)

	IIA: Financiële Vooruitzichten juni '88 ¹			Financiële Vooruitzichten mei '91 ²	
	1988	1991	1992	1991	1992
1. Landbouwgarantieuitgaven	27 500	29 000	29 600	33 000	35 039
2. Structuurfondsen	7 790	12 100	13 450	14 804	18 009
3. Meerjarige programma's ³	1 210	2 150	2 400	2 466	3 115
4. Overig beleid ⁴	2 103	2 700	2 800	5 648	5 224
5. Huishoudelijke uitgaven	5 700	4 000	3 550	4 559	4 205
6. Monetaire reserve	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Totaal vastleggingen	45 303	50 950	52 800	61 477	66 592

¹ Prijzen 1988.

² Lopende prijzen.

³ Mediterrane programma's en onderzoek.

⁴ Sociaal beleid, visserij, energie, interne markt, ontwikkelingssamenwerking.

Uit deze tabel is onder andere te berekenen hoe de relatieve aandelen van de verschillende categorieën uitgaven zich hebben ontwikkeld. Zo blijkt het aandeel van de landbouwuitgaven, dat volgens de oorspronkelijke Vooruitzichten uit het IIA zou moeten zakken van 61% naar 56%, volgens de huidige Vooruitzichten te zakken naar 52,5%. (Voor de feitelijke ontwikkeling van de landbouwuitgaven wordt verwezen naar paragraaf 10.3.) Op een rijtje gezet voor alle categorieën ziet dit er als volgt uit:

Tabel 10.2.4. Procentuele aandelen van de uitgavencategorieën (in vastleggingskredieten)

	1988 cfm. IIA	1992 cfm. IIA	1992 cfm. huidige F.V.
1. Landbouw	61	56	52
2. Structuurfondsen	17	25	27
3. Meerjarenprogramma's	3	5	5
4. Overig beleid	4	5	8
5. Huishoudelijke uitgaven	13	7	6
6. Monetaire reserve	2	2	2
Totaal	100%	100%	100%

Hieruit blijkt dat met name het aandeel van de uitgaven in categorie 4 sterker gestegen is dan in het IIA reeds was voorzien. Bedacht moet daarbij worden dat in het IIA voor het totaal der uitgaven reeds een reële stijging was voorzien van 16,5% tussen 1988 en 1992. Voor categorie 4 was reeds een stijging opgenomen van 33%. De groei van de landbouwuitgaven (categorie 1) blijft, ondanks een forse stijging in absolute bedragen (van 27500 naar 35039 mecu, nog altijd een stijging met 27%), achter bij de groei van de totale uitgaven, zodat het relatieve aandeel zakt.

Betalingskredieten in procenten van het EG-BNP

Onderdeel van de Financiële Vooruitzichten uit het IIA zijn jaarlijkse tussenplafonds voor de totale communautaire begroting op kasbasis, gedefinieerd als percentage van het bruto nationaal produkt van de twaalf lidstaten te zamen (EG-BNP). Deze tussenplafonds uit het IIA mochten met maximaal 0,03% van het EG-BNP worden overschreden (conform artikel 12 IIA); de EG-uitgaven op kasbasis mogen echter niet uitkomen boven de 1,2% van het EG-BNP, dat als grens is opgenomen in het eigen-middelenbesluit (dat is geratificeerd door alle lidstaten afzonderlijk).

Ter vergelijking zijn de huidige percentages in tabel 10.2.5. afgezet tegen de oorspronkelijke percentages uit het IIA:

Tabel 10.2.5. Betalingskredieten in procenten van het EG-BNP

	1988	1989	1990	1991	1992
IIA tussenplafonds (marge onvoorzien)	1,12 0,03	1,14 0,03	1,15 0,03	1,16 0,03	1,17 0,03
Financiële Vooruitzichten juni '91 (incl. marge onvoorzien)	1,09	1,07	1,09	1,13	1,14

Hieruit kan worden geconcludeerd dat, ondanks de sterke groei van de EG-uitgaven, deze uitgaven als percentage van het EG-BNP aanzienlijk lager zijn komen te liggen dan in de oorspronkelijke percentages voorzien, als gevolg van een hogere reële groei van het EG-BNP dan was voorzien bij de opstelling van het IIA. Voor het niveau van de EG-uitgaven in absolute bedragen (en dus ook voor de nationale afdrachten) heeft dit per saldo echter geen effect.

Hierbij kan echter nog aangetekend worden dat in principe de vastleggingskredieten in absolute bedragen, zoals opgenomen in de Financiële Vooruitzichten, het uitgangspunt vormen. Deze bedragen worden ieder jaar bijgesteld aan de hand van de prijsontwikkeling (de reële groei per uitgavencategorie was immers reeds verdisconteerd in de Financiële

Vooruitzichten bij het IIA). Uitzondering hierop vormen de monetaire reserve (gelijkblijvend absoluut bedrag van 1 miljard ecu) en de landbouwuitgaven, die slechts met 74% van de EG-BNP-groei mogen toenemen. Het is derhalve logisch dat de groei van het totaal der uitgaven achterblijft bij de groei van het EG-BNP en het percentage voor elk der jaren lager wordt dan bij de totstandkoming van het IIA is voorzien (afgezien van de bij de Financiële Vooruitzichten reeds opgenomen reële groei van de uitgaven).

Tevens moge duidelijk zijn dat bij het terugvallen van de EG-BNP-groei, het percentage betalingskredieten (nu 1,14) kan oplopen en de ruimte tot aan het maximum van het eigen-middelenbesluit (nu 1,20) snel kan verminderen.

De Financiële Vooruitzichten als budgettair kader

De vraag kan worden gesteld of en in hoeverre het IIA met de daarin opgenomen Financiële Vooruitzichten nu werkelijk heeft gefunctioneerd als budgettair kader en de begrotingsdiscipline heeft bevorderd. Hierbij is een aantal kanttekeningen te plaatsen, die wellicht ook een rol zouden kunnen spelen bij de voorbereiding en behandeling van een nieuw inter-institutioneel financieel kader.

In het IIA is immers opgenomen dat de Commissie vóór het einde van 1991 verslag uitbrengt over de tenuitvoerlegging van het akkoord en voorstellen doet voor de in het licht van de opgedane ervaring erin aan te brengen wijzigingen.

Het belangrijkste gegeven is wel de ruimte die er bestaat tussen de uitgavennormering in het eigen-middelenbesluit en in de Financiële Vooruitzichten. Het huidige maximum uit het eigen-middelenbesluit (1,20% EG-BNP) ligt ten opzichte van de Vooruitzichten op een relatief hoog niveau. Gegeven de koppeling van de norm uit het eigen-middelenbesluit aan (de ontwikkeling van) het EG-BNP loopt deze ruimte bij een gestage economische groei bovendien steeds verder op. Dit leidt tot aanhoudende druk om die ruimte op te vullen door verhoging van de Vooruitzichten.

(Volgens de huidige ramingen zou verhoging van de EG-uitgaven tot 1,2% van het EG-BNP structureel voor de Nederlandse afdrachten een tegenvaller van ca. 400 miljoen gulden inhouden.)

Daarnaast bestaat er voor de niet-verplichte uitgaven nog een normering in de vorm van het maximum stijgingspercentage (msp). De laatste jaren zijn steeds meer vraagtekens te plaatsen bij de rol van dit msp aangezien de laatste jaren de groei van vele niet-verplichte uitgaven boven dit toegestane msp uit is gegaan. Bovendien is het onderscheid tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven fluïde. De uitgavenplafonds per categorie uit de Vooruitzichten maken een beduidend hogere groei mogelijk dan op basis van het msp mogelijk zou zijn geweest.

Bij het bestaan van drie verschillende uitgavennormeringen naast elkaar blijkt de praktijk zich het meest te richten op het uiterste maximum.

Ten aanzien van de plafonds uit de Financiële Vooruitzichten is in de afgelopen jaren veelal gebleken dat beleidsintensiveringen tot een verhoging van die plafonds hebben geleid en slechts in beperkte mate tot beschikbaarheid van prioriteiten en het aangeven van posterioriteiten binnen het bestaande uitgaventotaal.

Het blijkt immers vrij gemakkelijk om het plafond aangepast te krijgen in het geval van een wijziging ex artikel 12 IIA. De vereiste gekwalificeerde meerderheid blijkt in de praktijk meestal wel te vinden in de Raad van Ministers (waarin Nederland 5 van de 76 stemmen heeft). Daarnaast

bestaan er in de praktijk vrijwel waterdichte schotten tussen de verschillende categorieën uitgaven. Bovendien zou een dergelijke posterioriteiten-afweging dan afhankelijk kunnen zijn van de beslissingen van instanties die buiten het eigenlijke begrotingsproces staan. Anders gezegd: de organisatie van de besluitvorming én de bevoegdheidsverdeling tussen en binnen de instellingen van de Gemeenschap bemoeilijken een integrale afweging en bevorderen een «snelle uitweg» naar verhoging van de financiële plafonds.

Ter illustratie kan daarbij onder meer worden gewezen op uitspraken van het EP bij de richtsnoeren van het Parlement voor het begrotingsbeleid in 1992, waarin het uitspreekt: «... dat eventuele voorstellen van de Commissie of de Raad voor bijkomende uitgaven die niet in overeenstemming zijn met de in deze resolutie vastgelegde prioriteiten, een verhoging van de eigen middelen van de Gemeenschap met zich mee moeten brengen.».

Een ander probleem ten aanzien van de Financiële Vooruitzichten is het feit dat het een 5-jarig kader is en geen voortrollende meerjarennormering. Dat houdt in dat bij de toetsing van de beleidsmatige meerjarenprogramma's moeilijk is te beoordelen of de daaruit voortvloeiende uitgaven in te passen zijn in het budgettair kader ná 1992. Het in feite ontbreken van dat kader en van extrapolatieregels betekent tevens een groot probleem bij de ramingen van de nationale EG-afdrachten, die (bij gebrek aan beter en uitgaand van ongewijzigd beleid) zijn gebaseerd op het percentage van het EG-BNP voor betalingskredieten uit het laatste jaar van de huidige Financiële Vooruitzichten (in casu 1,14%).

Ten slotte heeft het onderscheid tussen vastleggingskredieten en betalingskredieten als consequentie dat met het opvullen van ruimte onder het plafond voor vastleggingen in enig jaar, de ruimte voor betalingen in latere jaren kan worden aangetast. Zo staan er inmiddels nog aangegane verplichtingen uit eerdere jaren open, die nog niet tot betaling zijn gekomen, ten bedrage van maar liefst 18,5 miljard ecu (ultimo 1990).

Bovenstaande kanttekeningen zullen kunnen worden geplaatst bij de discussie over evaluatie en vernieuwing van het Interinstitutioneel Akkoord uit 1988.

10.3. De EG-begrotingen 1991 en 1992

De EG-begroting 1991

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het verdere verloop van de begrotingsbehandeling 1991 na de vaststelling door de begrotingsraad van juli 1990 van de ontwerp-begroting.

Tabel 10.3.1. Stadia van de begrotingsprocedure 1991 (miljoenen ecu; lopende prijzen)

	Betalingskredieten
Voorontwerp-begroting	52 970
Ontwerp-begroting	52 423
Eerste lezing EP	54 021
Definitieve begroting	55 592
Eerste begrotingswijziging	56 017 ¹
<i>Aangepaste Financiële Vooruitzichten</i>	58 035

¹ NB: Indien het tweede wijzigingsvoorstel onverkort wordt overgenomen wordt het totaal 56 777 mecu.

Het Europese Parlement sprak zich in eerste lezing uit over de ontwerp-begroting op 25 oktober 1990. Het EP gaf daarbij als prioriteit onder andere de volgende onderwerpen aan: het creëren van een financieel instrument voor het milieu, extra middelen voor perifere regio's in de Gemeenschap, versnellen van het tweede kaderprogramma onderzoek en extra aandacht voor jeugd, cultuur en ontwikkelingssamenwerking.

Op 15 november gaf de Raad in tweede lezing een oordeel over de amendementen en wijzigingsvoorstellen van het EP. Daarnaast diende de Raad zich uit te spreken over de extra kosten voortvloeiend uit de Duitse eenwording en de Golfcrisis. Nadat de Ecofinraad van 19 november hiervoor nieuwe Financiële Vooruitzichten had vastgesteld, kon de Begrotingsraad op dezelfde dag zijn tweede lezing over de ontwerp-begroting afronden.

Vervolgens kon in een trilog tussen Raad, Commissie en EP overeenstemming bereikt worden over hun respectieve wensen, zodat op 13 december 1990 de voorzitter van het EP de EG-begroting voor 1991 kon vaststellen.

In het voorjaar kwam een eerste wijziging op de begroting tot stand van 425 mecu waarin onder meer opgenomen is de communautaire hulp aan de USSR, de Koerden en Afrika.

Deze begrotingswijziging werd mogelijk gemaakt omdat de Financiële Vooruitzichten ook opwaarts werden bijgesteld (zie paragraaf 10.2.).

Inmiddels heeft de Commissie bij de Raad en het Europees Parlement een voorontwerp ingediend voor een tweede wijziging en aanvulling van de begroting 1991. Dit wijzigingsvoorstel voor een bedrag van 760 mecu is volgens de Commissie noodzakelijk wegens de conjuncturele ontwikkelingen op de landbouwmarkten. Dit voorstel heeft geen gevolgen voor de Financiële Vooruitzichten omdat er onder de zogenaamde landbouw guideline nog een bedrag van 995 mecu beschikbaar is.

Ten slotte heeft de Commissie in juli aangekondigd dat extra gelden – middels hernieuwde aanpassing van de Financiële Vooruitzichten – nog dit jaar nodig zullen zijn voor de verhuizing van al het personeel uit het Berlaymontgebouw.

De EG-begroting 1992

De Begrotingsraad heeft op 25 juli 1991 in eerste lezing de ontwerp-begroting 1992 vastgesteld. Zowel voor de vastleggingskredieten als voor de betalingskredieten onderschrijft het ontwerp de Financiële Vooruitzichten met ongeveer 1 miljard Ecu.

Tabel 10.3.2. Stadia van de begrotingsprocedure 1992 (miljoenen ecu; lopende prijzen)

Voorontwerp-begroting	62 614
Ontwerp-begroting	62 407
Financiële Vooruitzichten	63 241

Vergeleken met de begroting 1991 betekent deze ontwerp-begroting 1992 een stijging van 9,6% aan vastleggingskredieten en van 10,7% aan betalingskredieten.

In een ontmoeting met het EP nam de Raad kennis van de prioriteitenstelling van het Parlement, met name:

- voor nieuwe onvoorzien uitgaven dienen extra financiële middelen ter beschikking te worden gesteld;
- de uitgaven van de EOGFL-garantiesector dienen via concrete beleidsmaatregelen beperkt te worden;
- voor het EP blijven prioritair onder andere de cohesie, de sociale dimensie, transport, onderwijs, etc..

Het EP zal in oktober zijn eerste lezing over dit onderwerp afronden. Ten slotte zij opgemerkt dat bij de behandeling van deze begroting de hervormingsvoorstellen van de Commissie met betrekking tot het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid niet betrokken zijn.

In tabel 10.3.3. wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de EG-uitgaven naar bestedingscategorie.

Tabel 10.3.3. EG-begroting naar bestedingscategorie (betalingskredieten in miljoenen ecu; lopende prijzen)

	1989	1990	1991	1992
1. Garantie van de landbouwmarkten	24 406	25 069	32 516	36 008
2. Structuurfondsen en visserij	8 528	10 380	14 290	17 559
3. Opleiding, jeugd, cultuur, voorlichting en andere acties op sociaal gebied	221	257	392	361
4. Energie, euratom-onderzoek en milieu	148	142	215	209
5. Consumentenbescherming, interne markt, industrie en innovatie	166	170	295	205
6. Onderzoek en technologische ontwikkeling	1 240	1 429	1 744	1 740
7. Samenwerking met derde landen	1 036	1 234	2 654	2 350
8. Vergoedingen, garanties en reserves	2 891	2 394	1 262	1 043
9. Huishoudelijke kredieten	1 390	1 510	1 679	1 909
10. Overige instellingen	704	829	970	1 023
Totaal	40 730	43 414	56 017	62 407

1989: realisatie (bron: begroting 1991).

1990: vermoedelijke realisatie (bron: Voorontwerp 1992).

1991: definitieve begroting 1991 inclusief eerste wijziging.

1992: ontwerp-begroting 1992.

10.4. De ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten

10.4.1. Bijstellingen tussen Miljoenennota 1991 en 1992

Ramingsbijstellingen van de Nederlandse EG-afdrachten na de Miljoenennota 1991 hebben plaatsgevonden bij Tussenbalans, bij Voorjaarsnota 1991 en nu bij Miljoenennota 1992. In het navolgende zullen de achtereenvolgende mutaties in de ramingen van de afdrachten aan de EG ten opzichte van de stand bij Miljoenennota 1991 worden weergegeven.

Tussenbalans

Bij Tussenbalans heeft een bijstelling van (alléén) de BNP-afdracht plaatsgevonden van 162 miljoen gulden in 1991 en 177 miljoen gulden structureel ten opzichte van Miljoenennota 1991. Voor het jaar 1991 was deze bijstelling het gevolg van de ingediende Nota van Wijziging nr. 1 op de ontwerp-begroting van de EG, waarin werd voorgesteld deze in 1991 te verhogen als gevolg van de Duitse eenwording (landbouwwitgaven + 1315 mecu, structuurfondsen + 450), de steun in verband met de Golfcrisis en administratieve uitgaven. Verondersteld werd dat daar voor de EG ca. 1 miljard ecu aan extra inkomsten (verhoogde afdrachten) tegenover zouden staan, waarmee voor Nederland per saldo een hogere afdracht van ca. 162 miljoen gulden zou resulteren.

Meerjarig werd een hoger EG-BNP voorzien door de eenwording van Duitsland, dus een hoger uitgavenplafond, ergo hogere afdrachten; tevens verminderde de veronderstelde meevaller in de EG-landbouwwit-

gaven. Bij Regeerakkoord was immers op grond van CPB-ramingen een structurele verlaging van de meerjarenraming van de Nederlandse BNP-afdracht met 450 miljoen gulden ingeboekt op grond van een veronderstelde onderschrijding van 4,5 miljard ecu op de landbouwuitgaven (ten opzichte van het plafond uit de Financiële Vooruitzichten). Per saldo werd als gevolg van beide factoren bij Tussenbalans uitgegaan van een verhoging van de Nederlandse BNP-afdracht met 177 miljoen gulden vanaf 1992.

Voorjaarsnota 1991

Bij Voorjaarsnota 1991 is uitgegaan van nieuwe macro-ramingen voor de BTW-grondslag en invoerrechten. Ten gevolge hiervan zijn de ramingen voor de BTW-afdrachten naar boven bijgesteld; tevens is in 1991 en 1992 rekening gehouden met nabetalings over het voorgaande jaar. In 1991 is de afdracht verlaagd door de verwerking van een hoger begrotingsoverschot uit 1990. De af te dragen invoerrechten stijgen vanwege toegenomen prijs en volume van de invoer; hier staan hogere ontvangsten invoerrechten tegenover, zodat deze mutatie – in principe – financierings-tekort-neutraal is. Voor de berekening van de BNP-afdracht wordt vanaf de Voorjaarsnota uitgegaan van de ramingen voor het BNP, de BTW-grondslag en de invoerrechten op communautair niveau. (Voorheen werd er van uitgegaan dat de ontwikkeling van de EG-macro's – gemiddeld – gelijk stond aan de ontwikkeling van het Nederlandse BNP en de nationale BTW-grondslag en invoerrechten). Aangezien de groei van het EG-BNP (vooralsnog) sterker is dan die van het Nederlandse BNP, heeft dit enerzijds meerjarig een hoger uitgavenplafond voor de EG, en dus hogere afdrachten, tot gevolg. Anderzijds daalt het relatieve aandeel van Nederland in het EG-BNP en dus in het Vierde Eigen Middel.

Vervolgens is voor de raming van de BNP-afdracht in 1991 bij Voorjaarsnota uitgegaan van een (aangekondigde) verhoging van de EG-landbouwuitgaven in 1991 met 1 miljard ecu, tot aan het maximaal toegestane niveau van het EG-landbouwrichtsnoer, en van het opvragen van 600 mecu op de monetaire reserve als gevolg van de ontwikkeling van de dollar-ecu pariteit. Beide factoren leidden tot een ramingsbijstelling op de Nederlandse BNP-afdracht van ca. 140 miljoen gulden in 1991.

Daarmee is bij de landbouwgarantie-uitgaven van de EG de eerder in het Regeerakkoord veronderstelde onderuitputting voor het jaar 1991 volledig verdwenen. Voor dat jaar immers is geen sprake meer van 4,5 miljard ecu onderschrijding van het landbouwrichtsnoer, maar van volledige uitputting daarvan. Ook voor latere jaren moet nu uitgegaan worden van volledige uitputting tot aan het plafond voor de landbouwuitgaven, sterker nog, naar verwachting zal slechts met moeite binnen de budgettaire grenzen van het landbouwrichtsnoer gebleven kunnen worden. Hierdoor ontstaat in feite een budgettaire tegenvaller van 450 miljoen gulden in de Nederlandse meerjarenramingen van de EG-afdrachten.

Na Voorjaarsnota 1991

Ten opzichte van de Voorjaarsnota 1991 is de raming van de BNP-afdracht voor 1991 nu per saldo naar beneden bijgesteld. Enerzijds is als gevolg van de herziening van de Vooruitzichten de BNP-afdracht verhoogd (bij Voorjaarsnota was reeds rekening gehouden met + 255 mecu betalingskredieten voor de USSR en Israël; uiteindelijk werd dit 422,5 miljoen ecu voor de USSR, Israël, de Koerden en Afrika tezamen); anderzijds kan als gevolg van de ontwikkeling van de dollar-ecu pariteit

de geraamde opvraag van de monetaire reserve volgens de huidige inzichten beperkt blijven tot 50 mecu. Voorts blijkt de noodzakelijke verhoging van de landbouwuitgaven in 1991 «slechts» 760 mecu te bedragen, waartegenover nog een extra overschot van 225 mecu uit 1990 wordt ingeboekt. Het effect op het totale vierde eigen middel is derhalve niet 1,6 miljard ecu, zoals nog bij Voorjaarsnota geraamd, maar 585 miljoen ecu (760 + 50 -/- 225).

Voor 1992 is de raming nu gebaseerd op het totaal van de ontwerp-begroting 1992 (plus 50 mecu aan ruimte onder de plafonds bij de niet-verplichte uitgaven, die door het EP kan worden opgevuld). Dit komt per saldo 200 mecu lager uit dan was geraamd bij Voorjaarsnota. Tevens kan nu rekening worden gehouden met ca. 400 mecu aan overige inkomsten in 1992 (meerjarig niet geraamd) en blijkt de communautaire opbrengst van de drie overige eigen middelen ca. 500 mecu hoger.

Als gevolg van deze drie factoren is het vierde eigen middel ca. 1100 mecu lager dan bij Voorjaarsnota geraamd. Tevens is rekening gehouden met een iets lagere ecu koers (f.2,32 in plaats van f.2,33). Ook is, gezien de stijging van het Nederlandse BNP in 1991, rekening gehouden met een nabetaling in 1992 bij de BNP-afdracht.

Tenslotte was bij Voorjaarsnota vanaf 1992 nog de (resterende) stelpost uit het Regeerakkoord ad f.175 miljoen opgenomen in de raming van het vierde eigen middel. Bij de beraadslaging over de rijksbegroting 1992 heeft het kabinet besloten om deze stelpost voor 5 jaar, met ingang van 1992, over te hevelen naar de begroting van EZ ten behoeve van hulp aan Oost-Europa. Zoals bekend heeft het kabinet bij Regeerakkoord een stelpost opgenomen op de EG-afdrachten (tegenover de structurele verlaging met 450 miljoen gulden) van 200 miljoen gulden, ten behoeve van «nieuwe uitgavenstromen bij de EG» en multilaterale en bilaterale hulp aan Oost-Europa. Bij Miljoenennota 1991 is 25 miljoen van dit bedrag structureel bij Ontwikkelingssamenwerking opgenomen (zogenaamde «West-Oost-Zuid»-programma). Niettegenstaande het wegvallen van genoemde 450 miljoen meevaller en het optreden van communautaire beleidsintensiveringen (zie paragraaf 10.2.), waarvoor deze stelpost eveneens (gedeeltelijk) had kunnen worden gebruikt, heeft het kabinet toch besloten het nog resterende bedrag volledig beschikbaar te stellen voor het Nederlandse hulpprogramma voor Oost-Europa.

(Daarbij kan nog aangetekend worden dat Nederland via de EG uiteraard ook meebetaalt aan het communautaire hulpprogramma voor Oost-Europa van ca. 1 miljard ecu in 1992 en aan de recent overeengekomen technische hulpverlening aan de USSR).

Tenslotte kan voor wat betreft de meerjarige raming van de BNP-afdracht nog gewezen worden op een iets naar beneden bijgestelde raming van het EG-BNP (dus een lager uitgavenplafond en vierde eigen middel); anderzijds worden de verwachte communautaire opbrengsten uit de BTW en de invoerrechten voor de komende jaren nu lager ingeschat, hetgeen weer leidt tot een hoger vierde eigen middel. Per saldo resulteert een verhoging, oplopend tot ca. 140 miljoen in 1996. Door overboeking van de bovengenoemde stelpost uit het Regeerakkoord resulteert uiteindelijk een verlaging. Meerjarig wordt uitgegaan van een ecu-koers van f.2,32.

Bij de Nederlandse invoerrechten vindt voor 1991 en 1992 een opwaartse bijstelling plaats en vanaf 1993 een neerwaartse. Bij de BTW-afdrachten wordt vanaf 1993 een structureel lagere BTW-grondslag verondersteld, met een nabetaling in 1992 van 72 miljoen gulden over het voorgaande jaar.

In 1991 wordt rekening gehouden met een hogere nabetaling over 1990, aangezien de BTW-grondslag 1990 ex post hoger uit valt dan was voorzien.

Samenvattend

De ontwikkeling van de verschillende afdrachten tussen Miljoenennota 1991 en Miljoenennota 1992 ziet er als volgt uit.

Tabel 10.4.1. Nederlandse afdrachten aan de EG (x mln. gldn.)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
<i>Invoerrechten</i>						
• Stand MN'91	2730	2870	3025	3190	3 365	
(Stand VJN)	2765	2945	3230	3500	3 794	4 113)
• Stand MN'92	2850	3010	3180	3360	3 550	3 750
mutatie	+ 120	+ 140	+ 155	+ 170	+ 185	
<i>BTW-afdracht</i>						
• Stand MN'91	3911	3829	3997	4179	4 375	
(Stand VJN)	3883	3971	4186	4452	4 737	5 040)
• Stand MN'92	3957	4015	4148	4361	4 578	4 802
mutatie	+ 46	+ 186	+ 151	+ 182	+ 203	
<i>BNP-afdracht</i>						
• Stand MN'91 ¹	609	1015	1072	1144	1 188	
(Stand VJN ¹)	913	1590	1680	1729	1 786	1 842)
• Stand MN'92	827	1318	1508	1589	1 696	1 807
mutatie	+ 218	+ 303	+ 436	+ 445	+ 508	
<i>T.i.v. Rijksbegroting</i>						
• Stand MN'91	7250	7714	8094	8513	8 928	
(Stand VJN ¹)	7561	8506	9096	9681	10 318	10 995)
• Stand MN'92	7635	8343	8835	9310	9 824	10 359
Mutatie	+ 385	+ 629	+ 741	+ 797	+ 896	
Landbouweffingen	500	500	500	500	500	500
Totale afdrachten Stand MN'92	8135	8843	9335	9810	10 324	10 859

¹ Inclusief stelpost Oost-Europa met ingang van 1992 175 miljoen structureel (excl. 25 mln. OS).

10.4.2. Oorzaken van de groei in de afdrachten

Vergelijking ramingen met de Startbrief

Vergeleken met de budgettaire uitgangspunten bij de aanvang van deze kabinetsperiode, zoals weergegeven in de Startbrief, is bij de Nederlandse EG-afdrachten sprake van majeure verhogingen. Deze vormden een belangrijk onderdeel van de budgettaire problematiek waarvoor het kabinet zich in de afgelopen periode geplaatst heeft gezien.

In tabel 10.4.2. is een vergelijking gemaakt tussen de ramingen voor de EG-afdrachten ten tijde van de aanvang van deze kabinetsperiode en de huidige meerjarenramingen.

Tabel 10.4.2. Ramingen van de Nederlandse EG-afdrachten (x mln. gldn.) (invoerrechten, BTW-afdracht en BNP-afdracht)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Startbrief (excl. stelpost 200 mln.)	7224	7508	7879	8289	-	
MN'92 (excl. hulp Oost-Europa)	7635	8343	8835	9310	9824	10 359
Verhoging	+ 411	+ 835	+ 956	+ 1021	nvt	nvt

Deze forse ramingsbijstellingen worden globaal veroorzaakt door een drietal factoren, te weten het niet optreden van de bij Startbrief ingeboekte meevaller voor onderschrijdingen van het landbouw-richtsnoer, het tot stand komen van communautaire beleidsintensivering (zie paragraaf 10.2.) en ten derde technische aanpassingen. In dit laatste element spelen factoren een rol als de ontwikkeling van het EG-BNP, het percentage van het EG-BNP dat wordt geëxtrapoleerd als uitgavenplafond, de overige inkomsten van de EG (worden meerjarig niet geraamd), waaronder met name de overgehevelde overschotten van de EG-begroting in het voorgaande jaar (in 1991 kwam als gevolg hiervan 2600 miljoen ecu in mindering op de afdrachten van de lidstaten), het relatieve Nederlandse aandeel in de eigen middelen en tenslotte de koers van de ecu.

Globaal is de verdeling over deze drie factoren weergegeven in de volgende tabel.

Tabel 10.4.3. Onderliggende factoren bij ramingsbijstelling EG-afdrachten tussen Startbrief en Miljoenennota 1992 (x mln. gldn.)

	1991	1992	1993	1994
- niet optreden meevaller landbouw-uitgaven	+ 450	+ 450	+ 450	+ 450
- communautaire beleidsintensivering	+ 300	+ 260	+ 260	+ 260
- technische aanpassingen	+ 339	+ 125	+ 246	+ 311
ramingsbijstelling Startbrief - MN'92	+ 411	835	956	1021

De EG-afdrachten 1992-1996

In een horizontale analyse van de ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten aan de EG tussen 1991 en 1996, volgens de meest recente ramingen, spelen de volgende factoren een rol.

Van 1991 op 1992 spelen de stijging van het EG-BNP én de stijging van het maximale uitgavenpercentage uit de Financiële Vooruitzichten (respectievelijk 1,135 en 1,137% EG-BNP) een rol. Daarnaast wordt het niveau van de afdrachten in 1991 neerwaarts beïnvloed door de verwerking van de EG-begrotingsoverschotten uit voorgaande jaren (ca. 2600 mecu).

Bij de stijging van de afdrachten van 1992 op 1993 is opnieuw zowel een verhoging van het uitgavenpercentage van het EG-BNP, als een verhoging van dat EG-BNP zelve, aan de orde. In de jaren ná 1993 is uitgegaan van een gelijkblijvend EG-uitgavenplafond van 1,14% EG-BNP. Voorts is in 1993 (en verdere jaren) geen rekening meer gehouden met overige inkomsten van de EG (in 1992 is hiervoor conform ontwerp-begroting ca. 400 mecu opgenomen).

Door de veronderstelling van een gelijkblijvend uitgavenplafond in procenten van het EG-BNP, wordt de groei van de afdrachten na 1993 nog slechts veroorzaakt door het proportioneel meegroeien in de ontwikkeling van het EG-BNP, de BTW-grondslag en de invoerrechten en mutaties in het relatieve aandeel van Nederland in de eigen middelen.

10.4.3. Het relatieve aandeel van de eigen middelen en het Nederlandse aandeel daarin

Een overzicht van de ontwikkeling van de eigen middelen en hun relatieve aandeel in de financiering van de EG-uitgaven is opgenomen in tabel 10.4.4. Hieruit blijkt dat het aandeel van de traditionele eigen middelen gestaag terugloopt. Het vierde eigen middel heeft een steeds

groter aandeel in de totale inkomsten van de EG, maar fluctueert sterk mede vanwege het inboeken van overschotten uit voorgaande dienstjaren.

Tabel 10.4.4. De ontwikkeling van de eigen middelen en de inkomsten van de EG (x mln. ecu en in procenten van het begrotingstotaal)

	1988	%	1989	%	1990	%	1991	%	1992	%
landbouwheffingen	2 606	(6)	2 399	(5)	1 876	(4)	2 294	(4)	2 329	(4)
invoerrechten	9 310	(22)	10 313	(22)	10 285	(22)	11 950	(21)	11 600	(18)
BTW-afdracht	24 522	(58)	26 927	(59)	28 968	(62)	30 256	(54)	34 232	(55)
BNP-afdracht	4 446	(11)	4 691	(10)	285	(1)	8 564	(15)	13 869	(22)
overige inkomsten	877	(2)	506	(1)	727	(2)	337	(1)	378	(1)
overschotten t-1	500	(1)	1 162	(3)	4 464	(9)	2 616	(5)	0	(-)
Totaal	42 261	(100)	45 998	(100)	46 605	(100)	56 017	(100)	62 407	(100)

Het Nederlandse aandeel in de onderscheiden eigen middelen afzonderlijk en in de totaliteit ervan, is getoond in tabel 10.4.5. Als gevolg van de relatief achterblijvende groei van het Nederlandse BNP en de BTW-grondslag ten opzichte van de communautaire groei van beide grootheden, loopt het Nederlandse aandeel in de desbetreffende eigen middelen structureel terug. Het gemiddelde Nederlandse aandeel in de eigen middelen – en dus in de financiering van de EG-uitgaven – loopt over de jaren eveneens iets terug.

Tabel 10.4.5. Nederlands aandeel in eigen middelen (% van het totaal van het eigen middel)

	1988	1989	1990	1991	1992
landbouwheffingen	7,59	8,58	8,49	7,31	8,01
invoerrechten	9,15	9,23	9,52	8,99	10,01
BTW	5,88	5,22	5,09	5,32	4,96
BNP	6,33 ¹	2,93 ²	1,03 ³	4,49	4,31
aandeel in vier eigen middelen	6,84	6,09	6,32	6,08	5,88

NB: 1988, 1989, 1990 realisatie, 1991 na 1e begrotingswijziging, 1992 voorontwerp-begroting

¹ Aanvullende middelen o.b.v. het BNP; Spanje en Italië hebben hun aandeel eerst in 1989 overgemaakt; België heeft zijn aandeel in 1988 slechts gedeeltelijk gestort. Gecorrigeerd 6,06%.

² Gecorrigeerd voor nabetalingen Spanje, Italië en België: 4,73%.

³ Nabetalingen over voorgaande jaren.

10.5. Onzekerheden bij de meerjarenramingen van de EG-afdrachten

Zoals reeds eerder aangegeven, zijn de meerjarenramingen van de EG-afdrachten met veel onzekerheden omgeven. Dit vloeit enerzijds voort uit ramingstechnische onzekerheden, zoals met name de afhankelijkheid van een groot aantal exogene macro-factoren, waaronder de ontwikkeling van het BNP, de BTW-grondslag en de invoerrechten zowel op communautair als op nationaal niveau. Ook zijn er beleidsmatige onzekerheden, zoals het ontbreken van een nieuw financieel kader na 1992 (nieuw Interinstitutioneel Akkoord met financiële plafonds en een evaluatie van het eigen-middelen-besluit), eventuele toetredingen tot de EG (op termijn) en de daaruit voortvloeiende eventuele netto-kostenstijgingen, en ten leste eventuele nieuwe communautaire taken, beleidsterreinen of beleidsintensiveringen voortkomend uit de intergouvernementele conferentie over de Europese Politieke Unie.

Naast ramingstechnische en beleidsmatige onzekerheden zijn er expliciete ramingstechnische veronderstellingen, zoals het ongewijzigd extrapoleren van het percentage EG-BNP als meerjarig uitgavenplafond

(1,14%), het géén rekening houden met het opvragen van de monetaire reserve (uitgezonderd gedeeltelijk voor 1991), het constant veronderstellen van de ecu-koers (op f.2,32) en het kunnen inpassen van het steeds groter wordend stuwmeer van nog niet tot betaling gekomen verplichtingen binnen de plafonds voor de betalingskredieten.

Alleen al het opvullen van de huidige ruimte onder de grens uit het eigen-middelen-besluit (van 1,14% EG-BNP naar 1,20% EG-BNP) zou zo'n 400 miljoen gulden extra Nederlandse BNP-afdracht, en dus een forse budgettaire tegenvaller, tot gevolg hebben.

Overigens is er ook in het geval van een gelijkblijvend uitgavenplafond in procenten van het EG-BNP, toch ruimte voor enige reële groei van de EG-uitgaven en derhalve voor communautaire beleidsintensivering en nieuw beleid. Het groeitempo van de EG-uitgaven van de afgelopen jaren zal in dat geval wel enigszins getemperd moeten worden, vanwege de betaalbaarheid voor de lidstaten. Enige budgettaire spanning zal dan – gezien de veelheid van wensen en beleidsvoornemens – voor de Gemeenschap in de toekomst onvermijdelijk zijn, hetgeen zal nopen tot een scherpere prioriteitenstelling; in landbouwtermen zou daarbij echter bedacht kunnen worden dat immers alleen de drukking van de melk de boter voortbrengt.

11. Overzicht van de garantieverlening door het Rijk

Deze bijlage vermeldt het uitstaande risico voor het Rijk per ultimo van het vorige, het lopende en het komende jaar, uit hoofde van reeds verleende en nog in het lopende en komende jaar te verlenen garanties. Daarnaast worden vermeld de betalingen en de ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties. De informatie wordt hier gepresenteerd per hoofdstuk van de begroting. In de afzonderlijk begrotingen van de hoofdstukken wordt deze informatie weergegeven bij de garantie-artikelen, respectievelijk in de artikelsgewijze toelichting.

Tabel 11.1. Uitstaand risico en nieuwe machtigingen per hoofdstuk

Hoofdstuk	Risico van het Rijk aan het einde van			Machtiging tot het verlenen van nieuwe garanties	
	1990 ¹	1991 ²	1992 ³	1991 ²	1992 ³
III Algemene Zaken	1	1	0	0	0
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken ⁴	976	932	887	0	0
V Buitenlandse Zaken ⁵	6 417	6 553	6 354	362	72
VII Binnenlandse Zaken	59	51	32	0	0
VIII Onderwijs en Wetenschappen ⁶	1 376	1 808	1 689	542	0
IX-B Financiën ⁷	48 596	70 961	70 784	31 894	10 253
X Defensie	47	47	47	0	0
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer ⁸	45 266	47 296	49 425	2 061 ⁹	2 161 ⁹
XII Verkeer en Waterstaat	3 318	3 722	4 556	200	1 136
XIII Economische Zaken	4 318	4 491	4 457	750	600
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	429	433	441	20	25
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	6	5	4	0	0
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 011	6 070 ¹⁰	5 906 ¹⁰	835	650
Totaal	116 820	142 370	144 582	36 664	14 897

¹ Rekening.

² Vermoedelijke uitkomsten.

³ Ontwerp-begroting.

⁴ Betref Ontwikkelingssamenwerking.

⁵ Betref voornamelijk Ontwikkelingssamenwerking.

⁶ Exclusief garanties krachtens artikel N-2 van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet.

⁷ Inclusief een aandeel voor O.S.

Exclusief waarborg betalingsverplichtingen Nederlandse Waterschapsbank N.V. ad 28,3 miljoen ultimo 1990 en exclusief het risico op grond van de Wet Aansprakelijkheid kernongevallen.

⁸ Exclusief garanties uit hoofde van de begroting van het Bezitvormingsfonds.

⁹ Vermelde bedragen betreffen het saldo van aflossingen en nieuwe garanties.

¹⁰ Het risico uit hoofde van de indenniteitsregeling gedurende het dienstjaar is p.m. geraamd.

Tabel 11.2. Betalingen en ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties

Hoofdstuk	Omschrijving	1990		1991		1992	
		Ontwerp- begroting	Rekening	Ontwerp- begroting	Vermoe- delijke uitkom- sten	Ontwerp- begroting	
1. Betalingen							
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	35	56	35	35	35
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	Lager dan 5 miljoen	3	3	3	3	3
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen	98	51	79	79	68
		Particuliere participatiemaatschappijen	20	24	21	21	17
		Exportkredietverzekering	718	894	600	600	440
		Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden	10	10	21	21	20
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Deelneming in verlies gemeentegaranties eigen woningbezit	32	12	29	21	34
XII	Verkeer en Waterstaat	Lager dan 5 miljoen	0	3	0	3	3
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	74	45	60	45	47
		Energiebeleid	9	10	10	10	10
		Lager dan 5 miljoen	3	1	2	2	2
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	Lager dan 5 miljoen	3	2	3	3	4
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Lager dan 5 miljoen	0	1	1	1	1
Totaal			1 005	1 112	864	844	684
2. Ontvangsten							
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	0	2	0	0	0
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen en PPM	16	81	22	42	22
		Exportkredietverzekering	380	384	470	584	450
		Lager dan 5 miljoen	1	0	1	1	1
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	13	28	21	25	17
Totaal			410	495	514	652	490

12. Burgerlijk rijkspersoneel

Tabel 12.1. Overzicht Burgerlijk Rijkspersoneel voor de jaren 1992–1996

Begrotingshoofdstuk	Begr.sterkte	Meerjarenramingen			
		1992	1993	1994	1995
II Hoge Colleges van Staat ¹ en Kabinet der Koningin	1 686	1 617	1 627	1 627	1 627
III Algemene Zaken	334	334	334	334	334
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	60	60	60	60	60
V Buitenlandse Zaken (incl. Ontwikkelingssamenwerking)	3 683	3 673	3 673	3 673	3 673
VI Justitie (incl. politie) ²	35 939	36 481	37 235	37 299	37 299
VII Binnenlandse Zaken	2 192	2 192	2 150	2 140	2 140
VIII Onderwijs en Wetenschappen (incl. wetenschappelijke instellingen) ³	3 479	2 482	2 467	2 467	2 467
IX-B Financiën/departement Financiën/Belastingdienst	1 974 29 358	1 973 29 240	1 973 29 179	1 973 29 178	1 973 29 178
X Defensie	23 628	22 879	22 044	21 485	20 576
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	7 593	7 630	7 644	7 659	7 659
XII Verkeer en Waterstaat ⁴	14 685	14 683	14 683	14 683	14 683
XIII Economische Zaken	5 455	5 455	5 455	5 444	5 444
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij ⁵	10 686	10 673	10 673	10 673	10 673
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2 669	2 669	2 669	2 644	2 644
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur ⁶	6 967	6 926	6 902	6 890	6 890
Subtotaal Taakstelling Grote Efficiëncy ⁷	150 418 – 911	148 996 – 2 700	148 817 – 5 486	148 258 – 5 886	147 349 – 5 886
Totaal	149 477	146 266	143 301	142 342	141 433

¹ Inclusief overboekingen naar Justitie.

² Exclusief plaatsen t.b.v. Rijkspolitie (asielzoekerscentra) en Rijkspolitie/Rechterlijke Macht (Akkoord van Schengen), overboekingen van O + W (CvB Studiefinanciering) en Raad van State.

³ Inclusief overboekingen naar Justitie (CvB Studiefinanciering).

⁴ Exclusief privatisering 1991/1992: 1176 plaatsen; 1993: 2 plaatsen.

⁵ Exclusief privatisering 1991: 700 plaatsen Dienst Landbouwvoorlichting; 1991 e.v. 1050 plaatsen Staatsbosbeheer.

⁶ Exclusief plaatsen t.b.v. asielzoekerscentra.

⁷ De definitieve verdeling in het kader van de Grote Efficiëncy Operatie kan nog leiden tot bijstelling van deze reeks.

Tabel 12.2. Operatie Grote Efficiency: Nadere verdeling per departement. (Opbrengst in voltijdarbeidsplaatsen).¹

Begrotingshoofdstuk	1992	1993	1994	1995
V Buitenlandse Zaken/Ontwikkelingssamenwerking	10	20	28	28
VI Justitie	0	0	110	110
VII Binnenlandse Zaken	27	69	230	230
VIII Onderwijs en Wetenschappen	65	156	273	273
IX-B Financiën	46	581	1 191	1 591
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	218	369	530	530
XII Verkeer en Waterstaat	296	565	1 344	1 344
XIII Economische Zaken	51	274	532	532
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	152	304	608	608
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	6	103	223	223
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	40	260	418	418
Totaal	911	2 700	5 486	5 886

¹ De definitieve verdeling kan nog leiden tot bijstelling van de aantallen.

Tabel 12.3. Overzicht Burgerlijk Rijkspersoneel voor het jaar 1991

Begrotingshoofdstuk	Begr.st.91 Milj.nt. 91	Begr.st. 91 Milj.nt. 92 ¹	Werk.bezet per 30-6-91
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	1 541	1 619	1 482
III Algemene Zaken	335	334	322
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	60	60	60
V Buitenlandse Zaken (incl. Ontwikkelingssamenwerking)	3 657	3 669	3 595
VI Justitie (incl. politie)	34 940	35 199	32 627
VII Binnenlandse Zaken	2 191	2 187	2 097
VIII Onderwijs en Wetenschappen (incl. wetenschappelijke instellingen)	3 537	3 515	3 387
IX-B Financiën/departement ²	1 981	1 973	1 873
Financiën/Belastingdienst	30 643	30 415	29 106
X Defensie	25 043	24 700	26 417
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	7 439	7 527	7 284
XII Verkeer en Waterstaat	14 697	14 686	15 196
XIII Economische Zaken	5 485	5 483	5 227
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	10 702	10 706	11 248
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2 684	2 668	2 522
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 979	6 964	6 840
Totaal	151 913	151 704	149 283

¹ Omvat de toegestane mutaties t.o.v. het aantal in de Miljoenennota 1991.

² Exclusief privatisering Staatsloterij (67 plaatsen) per 1-1-1992.

Toelichting

Het overzicht in tabel 12.1. geeft de begrote sterkte van het burgelijk rijksperoneel voor 1992 en de personele meerjarenramingen 1993-1996, voor zover dit personeel valt onder de hoofdstukken van de rijksbegroting. Aansluitend is in tabel 12.2. opgenomen de verdeling van de af te boeken plaatsen in het kader van de operatie Grote Efficiency (GE). Deze aantallen zullen nog toenemen omdat nog niet de gehele taakstelling is ingevuld. Tevens worden in tabel 12.3. de volumegegevens voor 1991 weergegeven. Alle aantallen zijn omgerekend naar en afgerond op hele volletijdsfuncties.

Ten opzichte van de aantallen van de Miljoenennota 1991 is er voor 1992 in totaal een netto daling van bijna 1% (excl. GE). De cijfers laten voor de jaren na 1992 een verdere daling van het aantal plaatsen zien. Deze daling is het saldo van een aantal inkrimpingen en uitbreidingen zoals deze plaatsgevonden hebben met betrekking tot de afzonderlijke begrotingshoofdstukken. De inkrimpingen betreffen voor het overgrote deel het ministerie van Defensie, waar de begrotingssterkte een daling laat zien van 343 plaatsen in 1991 naar 4467 plaatsen in 1996. Daarnaast wordt de daling veroorzaakt door het afstoten van plaatsen bij het ministerie van Financiën (Belastingdienst) in verband met het overdragen van de werkzaamheden in het kader van de onroerend goedbelasting naar de gemeenten (500 plaatsen in 1992 oplopend tot 650 plaatsen in 1994 en verdere jaren) en in verband met het niet doorgaan van de WIR-premiebelasting (125 plaatsen in 1991 en 1992 aflopend naar 73 plaatsen in 1996). Verder zijn met ingang van 1991 onder meer nog 333 plaatsen in het kader van de operatie Kleine Efficiency afgeboekt.

Uitbreiding van de personeelsbegroting doet zich voor bij de ministeries die betrokken zijn bij de opvang van asielzoekers. De toename van het aantal asielzoekers (een groei van 14 000 naar 20 000 op jaarbasis) de afgelopen periode heeft voor de ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie en bij de Raad van State gezorgd voor een verhoging van de werklast. De begroting van de genoemde ministeries is daartoe voor 1991 en verdere jaren uitgebreid met 23 (BuiZa) en 285,5 (Justitie) plaatsen. De begroting van de Raad van State is uitgebreid met 58 plaatsen in 1991 en 1992 en 44 plaatsen in 1993 en volgende jaren.

In verband met de uitvoering van het NMP is de begroting van het ministerie van Justitie opgehoogd met 14,5 plaatsen in 1991 oplopend tot 117,5 plaatsen in 1994 en volgende jaren. Eveneens in het kader van het NMP is de begroting van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu uitgebreid met 94 plaatsen in 1991 oplopend tot 276 in 1994 en de jaren daarna.

In verband met de gewenste versterking van de capaciteit met betrekking tot de inning van boeten en transacties is de begroting van het ministerie van Justitie uitgebreid met 60 plaatsen in 1992 oplopend tot 150 plaatsen in 1994 en verdere jaren.

Niet in de cijfers zijn verwerkt de derde en vierde tranche (1991 en 1992) van de overheveling van begrotingsplaatsen van de rijkspolitie naar de gemeentepolitie in het kader van het project Kwantificering Politiewerk. De besluitvorming over het al dan niet doorgaan van de genoemde tranches is nog niet afgerond.

In de cijfers is de taakstelling van de Grote Efficiency-operatie voor de rijksoverheid als totaal opgenomen. Daarnaast is in een toelichtende staat de verdeling per ministerie zichtbaar gemaakt (tabel 12.2.). Zoals uit de cijfers blijkt zal door de operatie GE het volume van de rijksdienst

afnemen met 5886 plaatsen in 1995, exclusief verzelfstandigingen. De definitieve verdeling van de horizontale en aanvullende onderwerpen in het kader van de Grote Efficiency zal nog leiden tot een bijstelling van deze reeks.

Met betrekking tot de personele aspecten van de rijksbegroting zal de Tweede Kamer nog uitvoerig worden geïnformeerd in een afzonderlijke nota. De resultaten van de operatie Grote Efficiency en de besluitvorming terzake zullen eveneens in de nota worden behandeld.

13. Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen

Tabel 13.1. De ontwikkeling van de bruto overheidsschuld vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

per ultimo	staatsschuld (1)	schuld van provincies en gemeenten (2)	onderlinge schuld- verhoudingen (3)	overheidsschuld (4 = 1 + 2 - 3)
1970	32 948 (29,6)	45 613 (40,9)	15 292 (13,7)	63 269 (56,8)
1971	35 119 (28,1)	50 160 (40,1)	17 271 (13,8)	68 008 (54,4)
1972	36 548 (25,8)	55 223 (39,0)	19 794 (14,0)	71 977 (50,8)
1973	38 774 (23,8)	60 564 (37,2)	22 880 (14,1)	76 458 (47,0)
1974	41 301 (22,4)	66 680 (36,2)	25 282 (13,7)	82 699 (44,9)
1975	46 735 (23,4)	72 204 (36,1)	27 895 (14,0)	91 044 (45,5)
1976	54 996 (24,0)	77 352 (33,7)	30 991 (13,5)	101 357 (44,1)
1977	61 704 (24,6)	81 250 (32,3)	33 704 (13,4)	109 250 (43,5)
1978	72 529 (26,9)	85 474 (31,7)	36 515 (13,5)	121 488 (45,1)
1979	84 394 (29,5)	90 407 (31,6)	39 835 (13,9)	134 966 (47,2)
1980	99 518 (32,8)	99 110 (32,6)	44 006 (14,5)	154 622 (50,9)
1981	118 457 (37,5)	108 943 (34,4)	49 867 (15,8)	177 533 (56,1)
1982	144 653 (43,8)	114 951 (34,8)	54 701 (16,5)	204 903 (62,0)
1983	174 795 (51,1)	120 203 (35,1)	58 885 (17,2)	236 113 (69,0)
1984	203 116 (56,6)	125 107 (34,9)	63 785 (17,8)	264 438 (73,8)
1985	228 283 (60,7)	129 433 (34,4)	66 393 (17,7)	291 323 (77,5)
1986	238 735 (62,2)	123 725 (32,2)	55 395 (14,4)	307 065 (80,0)
1987	251 157 (65,4)	118 862 (31,0)	45 563 (11,9)	324 456 (84,5)
1988	274 473 (68,7)	120 400 (30,2)	45 281 (11,3)	349 592 (87,6)
1989	293 842 (69,4)	121 554 (28,7)	45 762 (10,8)	369 634 (87,3)
1990	317 666 (70,0)	121 900 (26,8)	45 990 (10,1)	393 576 (86,7)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

Tabel 13.2. De ontwikkeling van de financieringsbehoefte van de overheid (rijk en lagere overheid) vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	rijk (1)	lagere overheid ¹ (2)	overheid (3 = 1 + 2)
1970	1 839 (1,6)	3 918 (3,5)	5 757 (5,2)
1971	2 264 (1,8)	4 264 (3,4)	6 528 (5,2)
1972	741 (0,5)	3 990 (2,8)	4 731 (3,3)
1973	196 (0,1)	4 445 (2,7)	4 641 (2,9)
1974	1 737 (0,9)	6 103 (3,3)	7 840 (4,3)
1975	7 318 (3,7)	5 674 (2,8)	12 992 (6,5)
1976	10 104 (4,4)	4 833 (2,1)	14 937 (6,5)
1977	9 918 (3,9)	3 968 (1,6)	13 886 (5,5)
1978	11 608 (4,3)	4 808 (1,8)	16 416 (6,1)
1979	15 822 (5,5)	5 011 (1,8)	20 833 (7,3)
1980	18 505 (6,1)	9 944 (3,3)	28 449 (9,4)
1981	24 596 (7,8)	8 653 (2,7)	33 249 (10,5)
1982	31 024 (9,4)	6 064 (1,8)	37 088 (11,2)
1983	34 550 (10,1)	5 791 (1,7)	40 341 (11,8)
1984	36 387 (10,1)	7 124 (2,0)	43 511 (12,1)
1985	31 790 (8,5)	11 922 (3,2)	43 712 (11,6)
1986	18 419 (4,8)	27 046 (7,0)	45 465 (11,8)
1987	29 906 (7,8)	24 987 (6,5)	54 893 (14,3)
1988	41 748 (10,5)	14 747 (3,7)	56 495 (14,1)
1989	42 830 (10,1)	7 406 (1,8)	50 236 (11,9)
1990	43 882 (9,7)	6 279 (1,4)	50 161 (11,1)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

¹ Hieronder wordt verstaan: provincies, gemeenten, waterschappen en de gemeenschappelijke regelingen met een bestuurlijk karakter, alsmede tot en met 1988 de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank. Met ingang van 1989 worden de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank niet meer tot de lagere overheid gerekend.

Tabel 13.3. De ontwikkeling van het financieringstekort, de aflossingen en de financieringsbehoefte van de overheid (rijk en lagere overheid) vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	financieringstekort ¹ (1)	aflossingen (2)	financieringsbehoefte (3 = 1 + 2)
1970	4 052 (3,6)	1 705 (1,5)	5 757 (5,2)
1971	4 481 (3,6)	2 047 (1,6)	6 528 (5,2)
1972	2 706 (1,9)	2 025 (1,4)	4 731 (3,3)
1973	2 347 (1,4)	2 294 (1,4)	4 641 (2,9)
1974	5 066 (2,8)	2 774 (1,5)	7 840 (4,3)
1975	10 089 (5,0)	2 903 (1,5)	12 992 (6,5)
1976	11 064 (4,8)	3 873 (1,7)	14 937 (6,5)
1977	9 469 (3,8)	4 417 (1,8)	13 886 (5,5)
1978	11 238 (4,2)	5 178 (1,9)	16 416 (6,1)
1979	15 052 (5,3)	5 781 (2,0)	20 833 (7,3)
1980	21 771 (7,2)	6 678 (2,2)	28 449 (9,4)
1981	25 856 (8,2)	7 393 (2,3)	33 249 (10,5)
1982	28 802 (8,7)	8 286 (2,5)	37 088 (11,2)
1983	32 121 (9,4)	8 220 (2,4)	40 341 (11,8)
1984	31 066 (8,7)	12 445 (3,5)	43 511 (12,1)
1985	27 067 (7,2)	16 645 (4,4)	43 712 (11,6)
1986	22 699 (5,9)	22 766 (5,9)	45 465 (11,8)
1987	30 208 (7,9)	24 685 (6,4)	54 893 (14,3)
1988	27 188 (6,8)	29 306 (7,3)	56 494 (14,1)
1989	23 104 ² (5,5)	27 132 (6,4)	50 228 (11,9)
1990	22 139 (4,9)	28 022 (6,2)	50 161 (11,1)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

¹ Exclusief debudgettering en inclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen.

² Zie voetnoot bij tabel 13.2.

Tabel 13.4. De ontwikkeling van de rentelasten¹ en de aflossingen van het rijk vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	(1)	(2)	(3 = 1 + 2)
	rentelasten	aflossingen	totale uitgaven ² hoofdstuk IX A
1970	1 701 (1,5)	577 (0,5)	2 278 (2,0)
1971	1 966 (1,6)	660 (0,5)	2 626 (2,1)
1972	2 045 (1,4)	700 (0,5)	2 745 (1,9)
1973	2 195 (1,3)	1 095 (0,7)	3 290 (2,0)
1974	2 534 (1,4)	770 (0,4)	3 304 (1,8)
1975	2 876 (1,4)	1 016 (0,5)	3 892 (1,9)
1976	3 362 (1,5)	1 483 (0,6)	4 845 (2,1)
1977	4 081 (1,6)	1 905 (0,8)	5 986 (2,4)
1978	4 734 (1,8)	2 402 (0,9)	7 136 (2,6)
1979	5 454 (1,9)	2 798 (1,0)	8 252 (2,9)
1980	6 893 (2,3)	3 274 (1,1)	10 167 (3,4)
1981	8 923 (2,8)	3 713 (1,2)	12 636 (4,0)
1982	11 784 (3,6)	3 981 (1,2)	15 765 (4,8)
1983	14 459 (4,2)	4 013 (1,2)	18 472 (5,4)
1984	17 199 (4,8)	5 786 (1,6)	22 985 (6,4)
1985	19 550 (5,2)	8 744 (2,3)	28 294 (7,5)
1986	21 156 (5,5)	11 015 (2,9)	32 171 (8,4)
1987	21 463 (5,5)	14 431 (3,8)	35 894 (9,3)
1988	22 008 (5,5)	19 591 (4,9) ²	41 599 (10,4)
1989	21 757 (5,1) ²	19 975 (4,7)	41 732 (9,9)
1990	22 968 (5,1)	20 913 (4,6)	43 881 (9,7) ²
1991	25 100 (5,3)	23 658 (5,0)	48 758 (10,2)
1992	26 634 (5,3)	24 563 (4,9)	51 197 (10,3)
1993	28 470 (5,3)	26 190 (4,9)	54 660 (10,2)
1994	30 294 (5,4)	32 643 (5,8)	62 937 (11,1)
1995	32 312 (5,4)	35 005 (5,9)	67 317 (11,3)
1996	34 548 (5,5)	24 152 (3,8)	58 700 (9,3)

Bron: Voor de jaren 1970 tot en met 1990 Rekening Hoofdstuk IX A, voor 1991 Vermoede-lijke Uitkomsten en vanaf 1992 Begroting en Meerjarenramingen van Hoofdstuk IX A.

¹ Inclusief overige kosten.

² Als gevolg van de privatisering van de PTT vervallen met ingang van 1989 op Begroting IX A de post rente over reserves van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 03.01) en de post rente over in 's Rijks schatkist aanwezig gelden van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 02.01). Deze wijziging heeft een neerwaarts effect op de rentelasten in 1989 en volgende jaren. In 1988 bedroegen de desbetreffende posten in totaal 1036 miljoen gulden, hetgeen overeenkomt met 0,25% van het nationale inkomen.

³ Sinds 1 januari 1988 wordt, als uitvloeisel van de deregulering van de kapitaalmarkt per 1 januari 1986, het schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de gestedigde schuld gerekend. Het gaat hierbij om een bedrag van 5834 miljoen gulden. Dit heeft tot gevolg dat het in 1988, 1989 en 1990 vervallende schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de aflossingen op de gestedigde schuld wordt gerekend. In 1988 gaat het om een bedrag van 3004 miljoen, in 1989 om 1855 miljoen en in 1990 om 975 miljoen gulden.

⁴ Bij de Vermoedelijke Uitkomsten 1990 is de portefeuille staatsschuld overgebracht van begrotingshoofdstuk IX B naar begrotingshoofdstuk IX A. Voor de jaren 1991 tot en met 1996 is in de begroting een bedrag van 2 miljard opgenomen (artikel 04.01). De cijfers in de tabel zijn exclusief dit bedrag.

14. Staatsbalans per 31 december 1990¹

(met ter vergelijking de cijfers van de balansen 1986 t/m 1989)

Activa	31 dec. 1986	31 dec. 1987	31 dec. 1988	31 dec. 1989	31 dec. 1990
Kas-, bank en girosaldi	6 750	4 282	4 583	994	2 230
Vorderingen op korte termijn:					
a. Belastingen	22 450	28 465	27 485	30 780	36 445
b. Overige	20 906	23 242	24 838	22 800	21 062
Vorderingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover verplichtingen staan	15 431	13 859	14 572	14 928	13 510
Vorderingen op lange termijn:					
a. Leningen woningwetbouw	55 335	46 368	46 412	47 187	47 670
b. Overige	12 655	11 741	11 821	11 710	14 120
Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen	11 022	13 636	14 424	17 561	16 897
Deelnemingen in en leningen aan ondernemingen en staatsbedrijven	76 670	78 665	84 150	58 205	56 150
Onroerende en roerende goederen	122 010	125 340	127 040	131 500	134 650
Diverse activa	80	89	62	78	206
Saldo	57 616	69 356	90 149	104 995	117 024
	400 925	415 043	445 536	440 738	459 964

¹ Een toelichting op de staatsbalans wordt
separaat aan het parlement verstrekt.

Passiva	31 dec. 1986	31 dec. 1987	31 dec. 1988	31 dec. 1989	31 dec. 1990
Schulden op korte termijn:					
a. Schatkistpapier in omloop	15 655	13 485	6 752	3 282	1 575
b. Overige	37 909	38 659	42 196	22 610	22 706
Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover vorderingen staan	15 431	13 859	14 572	14 928	13 510
Verplichtingen, verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen	8 022	10 222	10 691	13 535	12 542
Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op uit te geven vaste leningen	1 612	1 468	1 225	932	630
Schulden op lange termijn:					
a. Binnenlandse schuld	219 466	234 474	263 949	287 155	312 110
b. Verplichtingen betreffende pensioenfondsen en het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	1 737	1 595	1 435	1 232	975
c. Overige	458	431	456	299	326
Reserve waardeveranderingen	100 635	100 850	104 260	96 765	95 590
	400 925	415 043	445 536	440 738	459 964

Voor een overzicht van de door het Rijk verstrekte garanties wordt verwezen naar bijlage 11 betreffende «overzicht van de garantieverlening door het Rijk».

15. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1990–1992 ingedeeld volgens de functionele classificatie

Cijfermatig overzicht gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie 1989¹

In deze bijlage zijn de uitgaven en ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen (aangevuld met de afdrachten aan de EG (BTW en invoerrechten) en de aanvullende posten uitgaven en niet-belastingontvangsten) gegroepeerd naar onderwerpen van staatszorg².

De indeling naar onderwerpen van staatszorg is gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie van de uitgaven en ontvangsten van 1989³. Deze classificatie sluit nauw aan bij de Classification of Functions of Government (kortweg COFOG genoemd) van de Verenigde Naties, doch er is een klein aantal verschillen te signaleren. De belangrijkste twee zijn dat de Benelux Functionele Classificatie ook van toepassing is op de ontvangsten (de COFOG is alleen van toepassing op de uitgaven) en dat er een aparte groep (07.3) in is opgenomen voor de uitgaven voor milieu.

Relatie met de begrotingswetsontwerpen en begrotingshoofdstukken

In de artikelsgewijze toelichtingen op de begrotingswetsontwerpen zijn per begrotingsartikel de uitgaven c.q. de ontvangsten gecodeerd met onder meer een functionele code, die het desbetreffende (deel)ontwerp van staatszorg weergeeft. Sommatie van de gecodeerde bedragen per begrotingsartikel(onderdeel) van de rijksbegroting (inclusief fondsen e.d.) resulteert in het cijferoverzicht van deze bijlage.

Onderwerpen van staatszorg lopen niet volledig parallel met de indeling in de begrotingshoofdstukken. Zo komen uitgaven voor onderwijs of sociale voorzieningen voor op verschillende begrotingshoofdstukken (de functionele hoofdgroep onderwijs komt onder meer voor op de hoofdstukken O&W en LNV).

Dit betekent dat de totalen per functie niet gelijk zijn aan de totalen per hoofdstuk van bijlage 2 ook al lijkt de omschrijving in een aantal gevallen dezelfde.

In de navolgende gevallen is er een directe relatie tussen een onderwerp van staatszorg volgens de Benelux Functionele Classificatie en andere «bekende» cijfers betreffende het onderwerp.

Ontwikkelingssamenwerking (groep 01.5) spoort met het totaal (van de hoofdstukken van de rijksbegroting) van het ontwikkelingssamenwerkingsplafond.

Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek (groep 04.6) spoort met het desbetreffende totaal van de uitgaven in het kamerstuk Wetenschapsbudget 1991.

De belastingopbrengsten (groep 13.6) sporen met het cijfer in bijlage 4 van deze Miljoenennota.

¹ Een uittreksel van de classificatie is gepubliceerd in de Nederlandse Staatcourant nr. 18 van 25 januari 1990. De volledige tekst is opgenomen in het Handboek Financiële Informatie en Administratie Rijksoverheid (HAFIR).

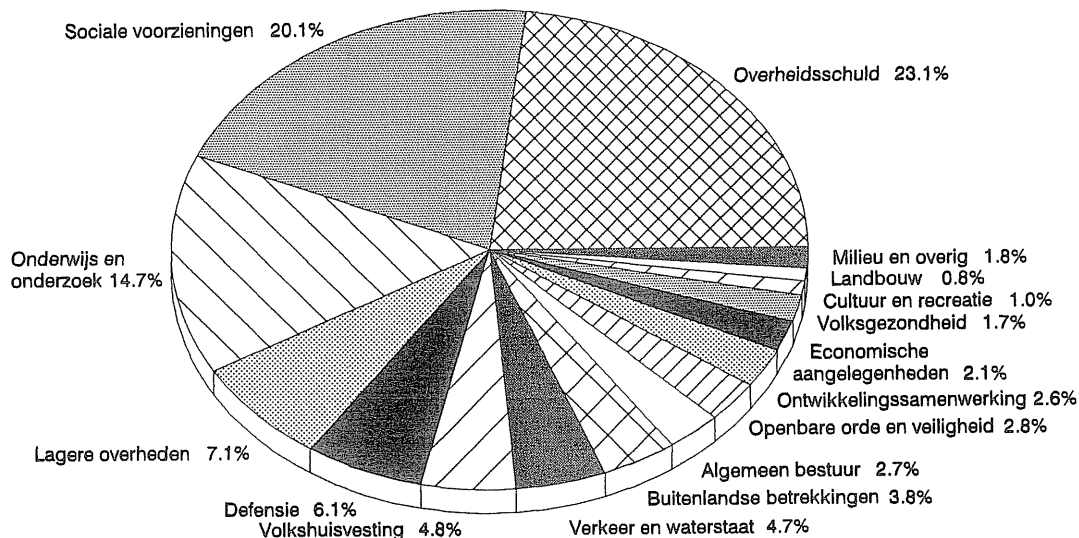
² In bijlage 17.3 is een overzicht van de functionele (hoofd)groepen in de periode 1983-1992 opgenomen.

³ In de Miljoenennota 1991 is voor het eerst volgens de nieuwe Benelux Functionele Classificatie gegroepeerd. Enkele afwijkingen ten opzichte van de Benelux Functionele Classificatie 1972 zijn in de desbetreffende bijlage 15 nader toegelicht.

Ter illustratie

Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse onderwerpen van staatszorg in de totale uitgaven is onderstaande grafiek opgenomen. Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gelaten omdat 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen bestaat.

UITGAVEN VOLGENS DE FUNCTIONELE CLASSIFICATIE

Onderwerpen van staatszorg lopen niet volledig parallel met de indeling in begrotingshoofdstukken ook al lijkt de omschrijving het zelfde

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting	1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
<i>01</i>	<i>Algemeen bestuur; buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking</i>	<i>17 589</i>	<i>20 319</i>	<i>21 060</i>	<i>2 651</i>	<i>3 020</i>	<i>2 866</i>
01.1	Algemeen Bestuur: uitvoerende en wetgevende lichamen, bestuursorganen	496	542	549	24	8	8
01.2	Financieel bestuur en domein/eigendommen	3 216	3 665	3 456	1 591	2 238	2 151
01.3	Centrale diensten van het bestuursapparaat	2 335	2 212	2 306	772	526	578
01.4	Buitenlandse betrekkingen	6 277	8 217	8 769	129	119	124
01.5	Ontwikkelingssamenwerking	5 265	5 683	5 980	135	129	5
<i>02</i>	<i>Defensie</i>	<i>14 133</i>	<i>14 101</i>	<i>14 068</i>	<i>696</i>	<i>587</i>	<i>532</i>
02.0	Algemeen	1 982	2 052	2 047	145	110	95
02.1	Landmacht	5 841	5 772	5 674	229	179	170
02.2	Luchtmacht	2 722	2 646	2 631	161	128	133
02.3	Marine	2 929	2 878	2 917	157	143	128
02.4	Militaire pensioenen	655	720	767	0	0	4
02.5	Buitenlandse militaire bijstand	4	33	32	4	27	2
<i>03</i>	<i>Openbare orde en veiligheid</i>	<i>5 968</i>	<i>6 186</i>	<i>6 504</i>	<i>604</i>	<i>656</i>	<i>787</i>
03.0	Algemeen	359	477	428	12	87	104
03.1	Rechtspleging	924	999	1 059	403	366	491
03.2	Politie	3 650	3 649	3 940	69	90	77
03.3	Gevangeniswezen	820	836	871	113	107	109
03.4	Brandweer	100	102	103	3	2	2
03.5	Burgerlijke bescherming	56	60	41	4	4	4
03.6	Overige beschermde diensten	59	63	62	0	0	0
<i>04</i>	<i>Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek</i>	<i>31 756</i>	<i>32 435</i>	<i>33 987</i>	<i>1 286</i>	<i>1 215</i>	<i>2 269</i>
04.0	Onderwijs algemeen	419	409	465	31	25	11
04.1	Leerlingen- studentenvoorzieningen	0	0	0	0	0	0
04.2	Primair onderwijs	8 381	8 974	9 112	81	23	25
04.3	Secundair onderwijs	12 396	12 298	12 353	205	223	708
04.4	Tertiair onderwijs	8 088	8 084	9 414	962	941	1 513
04.5	Overig onderwijs	349	370	343	3	3	11
04.6	Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	2 123	2 300	2 300	4	0	1
<i>05</i>	<i>Volksgesondheid</i>	<i>3 973</i>	<i>4 224</i>	<i>3 965</i>	<i>292</i>	<i>270</i>	<i>256</i>
05.0	Algemeen	391	349	347	78	46	36
05.1	Preventie gezondheidszorg	443	306	315	18	24	16
05.2	Medische behandeling	3 139	3 569	3 303	196	200	204
05.3	Overige gezondheidszorg	0	0	0	0	0	0

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting	1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
<i>06</i>	<i>Sociale voorzieningen</i>	<i>41 370</i>	<i>45 874</i>	<i>46 413</i>	<i>1 136</i>	<i>1 157</i>	<i>1 018</i>
06.0	Algemeen	350	369	198	59	3	17
06.1	Sociale verzekering	17 080	20 392	20 828	793	824	826
06.2	Sociale bijstand	12 761	12 950	13 301	71	73	59
06.3	Maatschappelijke dienstverlening	9 243	9 465	9 368	81	139	31
06.4	Algemene arbeidsaangelegenheden	1 936	2 698	2 718	132	118	85
<i>07</i>	<i>Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu</i>	<i>12 019</i>	<i>12 230</i>	<i>12 683</i>	<i>5 227</i>	<i>5 653</i>	<i>5 994</i>
07.0	Algemeen	219	195	204	2	1	0
07.1	Volkshuisvesting	9 459	9 362	9 598	4 460	4 492	4 200
07.2	Ruimtelijke ordening	1 072	1 157	1 223	1	26	0
07.3	Milieu	1 108	1 322	1 433	763	1 130	1 789
07.4	Drinkwater	0	0	0	0	0	0
07.5	Natuur en landschapsbehoud	161	194	225	1	4	5
<i>08</i>	<i>Cultuur, recreatie en erediensten</i>	<i>2 176</i>	<i>2 424</i>	<i>2 280</i>	<i>1 348</i>	<i>1 420</i>	<i>1 351</i>
08.0	Algemeen	179	257	135	31	0	0
08.1	Kunsten en oudheidkunde	584	792	703	24	34	11
08.2	Volksontwikkeling	77	80	76	7	58	10
08.3	Sport en recreatie	144	59	120	94	79	82
08.4	Radio, televisie en pers	1 192	1 236	1 246	1 192	1 249	1 248
08.5	Erediensten en levensbeschouwelijke en maatschappelijke organisaties	0	0	0	0	0	0
<i>09</i>	<i>Brandstoffen en energie</i>	<i>578</i>	<i>766</i>	<i>772</i>	<i>5 459</i>	<i>7 411</i>	<i>6 698</i>
09.0	Algemeen	240	396	417	5	0	3
09.1	Brandstoffen	312	334	316	5 454	7 411	6 695
09.2	Electriciteit en overige energie	26	36	39	0	0	0
<i>10</i>	<i>Landbouw, jacht en visserij</i>	<i>2 054</i>	<i>2 119</i>	<i>1 939</i>	<i>530</i>	<i>423</i>	<i>443</i>
10.0	Algemeen	670	702	632	49	45	35
10.1	Akkerbouw, tuinbouw, wijnbouw en veeteelt	544	642	503	179	113	168
10.2	Ruilverkaveling	420	420	374	146	147	137
10.3	Bosbouw	206	198	185	42	34	40
10.4	Jacht en visserij	29	27	31	10	10	10
10.5	Ontginning en ontwikkeling van aangewonnen land	185	130	214	104	74	53

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting	1990 Rekening	1991 Vermoe- delijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
11	<i>Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten</i>	6 377	3 821	4 106	5 397	4 427	3 611
11.0	Algemeen	738	732	697	72	57	60
11.1	Algemene economische aangelegenheden	3 413	1 116	1 572	932	1 112	800
11.2	Mijnwezen (exclusief brandstoffen)	16	13	12	4	5	4
11.3	Industrie	1 997	1 709	1 574	950	706	470
11.4	Handel en opslag	142	190	170	29	3	27
11.5	Horeca	0	0	0	0	0	0
11.6	Toerisme	59	59	62	0	0	0
11.7	Overige diensten	12	2	19	3 410	2 544	2 250
12	<i>Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat</i>	10 226	10 567	10 730	2 190	1 771	2 196
12.0	Algemeen	196	225	192	1	1	1
12.1	Landwegen	5 705	5 846	6 142	733	258	313
12.2	Spoorwegen	2 526	2 451	2 269	93	114	0
12.3	Scheepvaartwegen en havens	916	962	1 096	118	127	121
12.4	Luchtvaartwegen	266	309	240	203	174	190
12.5	Pijpleidingen	0	0	0	2	2	2
12.6	Communicatie	67	95	48	1 032	1 089	1 558
12.7	Waterkering en waterkwantiteitsbeheer	522	619	703	4	6	11
12.8	Landaanwinning	28	60	40	4	0	0
13	<i>Uitgaven en ontvangsten die niet of niet onmiddellijk over de hoofdgroepen 01 t/m 12 worden verdeeld</i>	37 704	41 168	45 476	136 368	147 943	154 067
13.1	Rente	22 813	24 906	26 634	44	210	81
13.2	Betrekkingen met lagere publiekrechtelijke lichamen voorzover niet in andere functies opgenomen	14 891	15 692	16 426	1	0	0
13.6	Belastingen	0	0	0	136 323	147 600	153 300
13.9	Uitgaven en ontvangsten nader te verdelen over de hoofdgroepen 01 t/m 13 (ondermeer aanvullende posten)	0	570	2 416	0	133	686
14	<i>Overheidsschuld</i>	22 096	25 876	26 691	1 290	2 150	2 116
14.1	Aflossing en Opneming ¹ van gevestigde schuld in nationale valuta	20 913	23 690	24 691	(45 843)	(45 089)	(45 134)
14.2	Aflossing en opneming van gevestigde schuld in vreemde valuta	0	0	0	0	0	0
14.3	Ontmunting en aanmunting	0	0	0	242	150	116
14.6	Aan- en verkoop van staatsschuld	1 028	2 000	2 000	1 008	2 000	2 000
14.7	Agio/disagio bij aflossing en opneming van gevestigde schuld	155	186	0	40	0	0
	<i>Totaal</i>	<i>208 019</i>	<i>222 110</i>	<i>230 674</i>	<i>164 474</i>	<i>178 103</i>	<i>184 404</i>

¹ Opneming is niet in de telling opgenomen.

16. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1988–1992 ingedeeld volgens de economische classificatie

In deze bijlage zijn de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting gegroepeerd naar macro-economische categorieën. De indeling is gebaseerd op de Benelux Economische Classificatie (BEC) van 1982, die op haar beurt is gebaseerd op het «System of National Accounts (SNA)» van de Verenigde Naties en het «Europees Stelsel van Economische Rekeningen» (ESER) van het Bureau voor de Statistiek van de Europese gemeenschappen. Dit maakt het mogelijk de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting in te passen in het systeem van de nationale boekhouding (de Nationale Rekeningen). In de BEC worden 10 hoofdgroepen onderscheiden: de hoofdgroepen 1 t/m 4 omvatten de lopende verrichtingen en de hoofdgroepen 5 t/m 9 de kapitaalverrichtingen. Hoofdgroep 0 is bestemd voor niet-verdeelde posten. Binnen de hoofdgroepen vindt een meer gedetailleerde codering plaats. Zo worden overdrachten binnen de sector overheid nader uitgesplitst in overdrachten naar universiteiten, sociale verzekeringsinstellingen, gemeenten, provincies etc.

In de artikelsgewijze toelichtingen van de begrotingswetsontwerpen zijn de bedragen onder meer voorzien van een (macro-)economische code volgens de BEC. Sommatie van de begrotingsbedragen per economische code resulteert in onderstaand overzicht.

De indeling in macro-economische categorieën geeft inzicht in de economische aard (bijvoorbeeld consumptie, investeringen) en bestemming (bijvoorbeeld sector bedrijven, sector gezinnen) van de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting.

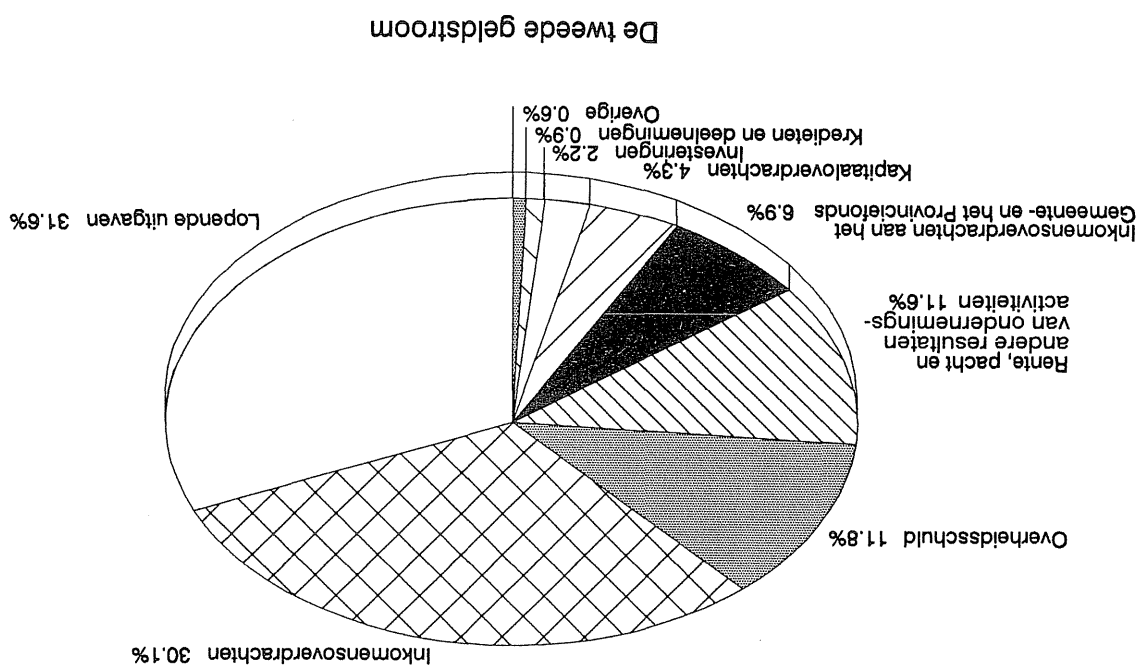
Ter bepaling van de economische code die bij een bepaald begrotingsartikel hoort, is het criterium van de «eerste geldstroom» relevant en niet het criterium van de «tweede geldstroom c.q. eindbestemming». Toepassing van «het criterium van de eerste geldstroom» betekent dat bijvoorbeeld bijstandsuitkeringen gecodeerd worden als overdracht aan gemeenten (eerste geldstroom; code 43.2) en niet als overdracht aan gezinnen (de tweede geldstroom; code 34.4). Een ander voorbeeld: kapitaaloverdrachten van het rijk aan bijvoorbeeld gemeenten respectievelijk gezinnen met als oogmerk dat ze leiden tot investeringen door gemeenten respectievelijk gezinnen worden niet geboekt als overheidsinvesteringen maar als kapitaaloverdracht binnen de sector overheid (groep 6) of aan andere sectoren (groep 5).

Door het hanteren van «het criterium van de eerste geldstroom» geeft de indeling in macro-economische categorieën dus niet altijd een kant en klaar inzicht in de uiteindelijke bestemming en aard van de rijksuitgaven.

In een nadere analyse zijn de inkomens- en kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid (tezamen bijna 45% van de uitgaven van het Rijk) verbijzonderd over de overige economische categorieën volgens het criterium van de tweede geldstroom. Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse economische categorieën in de uitgaven van het Rijk volgens het criterium van de tweede geldstroom is onderstaande grafiek opgenomen.

Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gebleven omdat ongeveer 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen bestaat. In bijlage 17.4 is voor de economische hoofdgroepen een tienja-renoverzicht gepresenteerd.

UITGAVEN VOLGENS DE ECONOMISCHE CLASSIFICATIE

Code	Omschrijving	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Rekening	1991 Vermoedelijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
1.	Lopende uitgaven en ontvangsten voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)					
	<i>Uitgaven</i>	<i>31 346</i>	<i>32 339</i>	<i>32 905</i>	<i>32 747</i>	<i>33 340</i>
11	Lonen en sociale lasten	17 522	17 707	18 347	18 739	18 772
12 en 14	Aankoop van niet duurzame goederen en van diensten	7 491	8 262	8 528	8 307	8 536
13	Aankoop van duurzame militaire goederen	5 158	5 240	5 024	4 631	4 951
16	Afdracht omroepbijdragen	1 175	1 130	1 006	1 070	1 081
	<i>Ontvangsten</i>	<i>3 823</i>	<i>3 595</i>	<i>4 117</i>	<i>3 309</i>	<i>4 002</i>
11	Inhoudingen op lonen (voornamelijk wegens inkoop van diensttijd voor pensioen)	116	122	92	82	98
16, 17 en 18	Verkoop van goederen en diensten	3 707	3 473	4 025	3 227	3 904
2.	Rente, pacht en andere resultaten van vermogen en van ondernemingsactiviteit					
	<i>Uitgaven</i>	<i>21 719</i>	<i>21 658</i>	<i>22 851</i>	<i>25 017</i>	<i>26 750</i>
21	Rente overheidsschuld	21 719	21 546	22 717	24 854	26 619
22	Bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	0	3	13	0	0
25	Overige uitgaven aan vermogen	0	109	121	163	131
	<i>Ontvangsten</i>	<i>12 449</i>	<i>11 806</i>	<i>13 351</i>	<i>15 997</i>	<i>15 253</i>
26	Rente overheidsvorderingen	4 817	4 123	3 957	4 307	4 012
27	Aandeel in exploitatiewinsten van overheidsbedrijven	655	259	360	384	352
28	Overige opbrengsten van vermogen (voornamelijk aardgasopbrengsten)	6 977	7 424	9 034	11 306	10 889
3.	Inkomensoverdrachten aan en van andere sectoren					
	<i>Uitgaven</i>	<i>21 404</i>	<i>27 458</i>	<i>26 502</i>	<i>28 548</i>	<i>30 554</i>
30.1	Inkomensoverdrachten aan overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	102	96	66	52	92
31.1	Huur- en renteverlagende subsidies aan bedrijven	516	629	638	673	518
31.2 en 31.3	Prijssubsidies en andere exploitatiesubsidies aan bedrijven	4 147	4 088	3 799	4 008	3 060
32	Andere inkomensoverdrachten aan bedrijven en financiële instellingen	25	8	7	85	80
	Inkomensoverdrachten:					
33	Aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	93	98	79	80	81
34	Aan gezinnen	7 308	13 549	12 875	12 632	14 958
35.1, 35.2 en 35.3	Aan E.G.-instellingen en -landen	6 342	6 109	5 964	7 712	8 438
35.4, 35.5 en 35.6	Aan andere internationale instellingen en andere landen	2 871	2 881	3 074	3 306	3 327

Code	Omschrijving	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Rekening	1991 Vermoedelijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
	<i>Ontvangsten</i>	<i>120 810</i>	<i>122 797</i>	<i>138 599</i>	<i>151 250</i>	<i>156 538</i>
30.6	Inkomensoverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	102	96	66	52	92
36	Indirecte belastingen en heffingen	56 138	56 855	60 582	64 586	
37	Directe belastingen	62 754	64 004	76 566	84 811	
38	Overige inkomensoverdrachten van bedrijven, financiële instellingen, privaatrechtelijke instellingen en gezinnen	1 594	1 667	1 273	1 673	1 142
39.1, 39.2 en 39.3	Inkomensoverdrachten van E.G.-instellingen en -landen	123	91	26	30	28
39.4, 39.5 en 39.6	Inkomensoverdrachten van andere internationale instellingen en andere landen	99	84	96	98	122
4.	Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid					
	<i>Uitgaven</i>	<i>71 404</i>	<i>70 567</i>	<i>84 634</i>	<i>91 876</i>	<i>94 132</i>
	Inkomensoverdrachten:					
41.2	Aan rijksuniversiteiten	2 915	3 069	3 176	3 248	3 618
41.3	Aan vrije universiteiten	690	663	679	714	1 168
41.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	2 851	3 057	3 609	5 535	5 627
42	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	3 206	3 457	14 730	17 574	15 377
43.1	Aan provincies	5 392	5 047	5 265	5 184	5 481
43.2	Aan gemeenten	38 680	38 265	40 919	42 481	43 531
43.3	Aan waterschappen	5	5	10	5	5
43.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	3 025	2 101	2 180	2 537	2 270
43.5	Aan overige regionale en lokale overheden	88	116	96	69	70
44	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	14 163	14 067	13 970	14 528	14 986
	<i>Ontvangsten</i>	<i>1 971</i>	<i>1 882</i>	<i>1 695</i>	<i>1 296</i>	<i>1 968</i>
	Inkomensoverdrachten:					
46	Van de centrale overheid	226	293	192	10	179
47	Van de sociale verzekeringsinstellingen	1 100	1 097	1 093	1 110	1 140
48	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	319	231	236	63	241
49	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	326	261	174	110	408
5.	Kapitaaloverdrachten aan en van andere sectoren					
	<i>Uitgaven</i>	<i>10 148</i>	<i>7 914</i>	<i>7 155</i>	<i>5 355</i>	<i>5 399</i>
50.1	Kapitaaloverdrachten aan overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	0	0	0	0	0
51.1	Investeringsbijdragen aan bedrijven en financiële instellingen	7 020	4 793	3 978	2 236	2 570
51.2	Andere kapitaaloverdrachten aan bedrijven	56	53	138	80	17
51.3 en 51.4	Andere kapitaaloverdrachten aan kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	1 655	1 551	1 669	1 514	1 272
52	Kapitaaloverdrachten aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	67	57	54	56	83
53	Kapitaaloverdrachten aan gezinnen (voornamelijk investeringsbijdragen)	1 108	1 070	1 055	1 099	1 030
54.1, 54.2 en 54.3	Kapitaaloverdrachten aan E.G.-instellingen en -landen	179	272	172	190	219

Code	Omschrijving	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Rekening	1991 Vermoedelijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
54.4, 54.5 en 54.6	Kapitaaloverdrachten aan andere internationale instellingen en andere landen	63	118	89	180	207
	<i>Ontvangsten</i>	2 269	1 812	2 194	2 341	2 190
50.6	Kapitaaloverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren	0	0	0	0	0
56	Vermogensheffingen	1 086	1 124	1 154	1 290	1 340
57	Kapitaaloverdrachten van bedrijven en financiële instellingen	1 045	601	970	969	781
58	Kapitaaloverdrachten van privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	95	6	6	5	7
59	Kapitaaloverdrachten van het buitenland	43	81	64	77	62
6.	Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid					
	<i>Uitgaven</i>	6 158	7 140	6 258	6 662	6 906
	Kapitaaloverdrachten:					
61.2	Aan rijksuniversiteiten	139	200	193	126	119
61.3	Aan vrije universiteiten	44	62	59	38	37
61.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	180	164	153	157	125
62	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	176	171	171	170	169
63.1	Aan provincies	123	81	43	23	20
63.2	Aan gemeenten	4 316	5 294	4 673	4 941	5 349
63.3	Aan waterschappen	240	255	190	172	67
63.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	38	28	23	23	0
63.5	Aan overige regionale en lokale overheden	29	15	32	3	2
64	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	873	870	721	1 009	1 019
	<i>Ontvangsten</i>	156	154	103	114	288
	Kapitaaloverdrachten:					
68	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	66	107	83	107	108
69	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	90	47	20	7	180
7.	Investerings- en desinvesteringen					
	<i>Uitgaven</i>	2 924	2 942	3 247	2 989	3 206
71	Aankoop van grond en gebouwen	16	17	13	11	10
72	Nieuwbouw van gebouwen	809	699	604	573	542
73.1	Aanleg van wegen	835	858	1064	898	1 037
73.2, 73.3 en 73.4	Aanleg van waterbouwkundige werken, pijpleidingen en overige werken	709	675	718	751	814
74	Verwerving van andere investeringsgoederen	555	693	848	755	803
	<i>Ontvangsten</i>	387	333	350	230	232
76 en 77	Verkoop van investeringsgoederen	387	333	350	230	232
8.	Kredietverleningen en -aflossingen, deelnemingen en liquidatie van deelnemingen					
	<i>Uitgaven</i>	6 077	2 962	2 371	2 027	1 963
81.1 en 81.2	Kredietverleningen aan bedrijven en kredietinstellingen	2 543	196	176	124	122
81.4 en 81.5	Deelnemingen in bedrijven en kredietinstellingen	63	12	42	43	14
83	Kredietverleningen aan gezinnen	492	493	506	510	567
84.1	Kredietverleningen aan het buitenland	37	34	112	0	0
84.2	Deelnemingen in het buitenland	303	395	426	487	511

Code	Omschrijving	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Rekening	1991 Vermoedelijke uitkomsten	1992 Ontwerp- begroting
85.1.	Kredietverleningen aan de centrale overheid	71	54	56	77	76
85.2	Kredietverleningen aan sociale verzekeringsinstellingen	0	0	0	0	0
85.3	Kredietverleningen aan regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetleningen)	2 568	1 778	1 053	785	674
	<i>Ontvangsten</i>	<i>7 849</i>	<i>4 887</i>	<i>2 775</i>	<i>827</i>	<i>892</i>
86	Kredietaflossingen door en liquidatie van deelnemingen in bedrijven en financiële instellingen	4 469	2 910	1 758	148	185
87.2	Kredietaflossingen door gezinnen	767	897	379	188	278
88.1	Kredietaflossingen door het buitenland	56	68	73	56	55
88.2	Liquidaties van deelnemingen in het buitenland	4	2	3	1	1
89.2	Kredietaflossingen door sociale verzekeringsinstellingen	0	0	0	0	0
89.3	Kredietaflossingen door regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetleningen) ¹	2 553	1 010	562	434	373
9.	Overheidsschuld					
	<i>Uitgaven</i>	<i>20 429</i>	<i>21 031</i>	<i>22 096</i>	<i>24 923</i>	<i>26 563</i>
90.1	Verwerving van staatsschuld	672	972	1 028	2 000	2 000
91.1	Aflossing van gevestigde overheidsschuld	19 590	19 975	20 913	22 869	24 563
91.5	Disagio bij opnemng van schuld	167	77	155	54	0
92	Ontmuntngen	0	7	0	0	0
	<i>Ontvangsten</i>	<i>1 241</i>	<i>1 447</i>	<i>1 290</i>	<i>2 260</i>	<i>2 117</i>
90.6	Verkoop van staatsschuld	700	997	1 008	2 000	2 000
96.1	Opnemng van gevestigde overheidsschuld ²	(49 082)	(43 190)	(45 843)	(... ..)	(... ..)
96.4	Agio bij opnemng van schuld	107	92	40	0	0
97	Aanmuntngen	434	358	242	260	117
10.	Diversen					
	Aanvullende post uitgaven	0	0	0	1 844	1 372
	Aanvullende post niet-belastingontvangsten	0	0	0	977	808
	Totaal uitgaven	191 609	194 011	208 022	221 401	230 215
	Totaal ontvangsten	150 955	148 713	164 474	178 311	184 088
	Begrotingssaldo	- 40 654	- 45 298	- 43 548	- 43 090	- 46 127
	Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	18 474	22 422	21 609	20 410	24 998
	Financieringssaldo¹	- 22 180	- 22 876	- 21 939	- 22 680	- 21 129

¹ Niet in de telling opgenomen.

17. Tienjarenoverzicht 1983–1992

17.1. Financieringssaldo

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
1 Totale Uitgaven	159 076	168 678	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	208 019	222 110	230 674
2 Aflossingen	4 013	5 787	8 720	11 017	14 431	19 590	19 975	20 913	23 690	24 691
3 Aankoop van portefeuille staatsschuld	571	634	658	439	815	672	972	1 028	2 000	2 000
4 Ontmuntingen	0	0	0	0	16	0	0	0	0	0
5 Relevante rijks-uitgaven (5 = 1-2-3-4)	154 492	162 256	165 378	170 491	173 882	171 347	173 064	186 078	196 420	203 983
8 Totale ontvangsten	124 617	132 835	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	164 474	178 103	184 404
9 Verkoop van portefeuille staatsschuld	585	623	504	584	795	700	996	1 008	2 000	2 000
10 Aanmuntingen	26	88	23	35	139	421	357	200	115	116
11 Relevante ontvangsten (11 = 8-9-10)	124 005	132 125	142 314	163 535	159 186	149 834	147 360	163 266	175 988	182 288
w.v. belasting-ontvangsten	91 775	94 261	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	136 323	147 600	153 300
w.v. niet-belasting-ontvangsten	32 230	37 864	43 988	57 890	46 213	31 463	26 989	26 943	28 388	28 988
12 Begrotingssaldo (12 = 8-1)	-34 459	-35 843	-31 914	-17 793	-29 023	-40 654	-45 298	-43 545	-44 007	-46 270
13 Saldo relevante ontvangsten en relevante uitgaven (13 = 11-5)	-30 487	-30 132	-23 065	-6 956	-14 696	-21 513	-25 704	-22 812	-20 432	-21 695
14 Mutatie derdenrekening	-47	-507	147	-589	-748	-667	2 828	873	-970	875
15 Feitelijk Financieringssaldo, (15 = 13 + 14)	-30 534	-30 639	-22 917	-7 545	-15 443	-22 180	-22 876	-21 939	-21 402	-20 820
(idem in % NNI)	-8.9%	-8.5%	-6.1%	-2.0%	-4.0%	-5.6	-5.4%	-4.8%	-4.5%	-4.2%
16 Vervroegde aflossingen woningwet-leningen	-	-	2 296	16 289	13 218	2 011	-185	-206	-206	-206
17 Debudgetteringen	4 072	1 737	1 113	1 079	1 191	1 706	2 077	1 902	1 475	1 080
18 Studieleningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-553
19 Genormeerd Financieringssaldo ¹ (18 = 15-16-17-18)	-34 606	-32 376	-26 326	-24 913	-29 853	-25 897	-24 767	-23 635	-22 671	-21 141
(idem in % NNI)	-10.1%	-9.0%	-7.0%	-6.5%	-7.8%	-6.5%	-5.8%	-5.2%	-4 ³ / ₄ %	-4 ¹ / ₄ %
20 Opneming van gevestigde overheidsschuld	34 349	35 913	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	45 843	45 089	45 134

¹ Feitelijk financieringssaldo excl. VAW, incl. debudgetteringen, excl. studieleningen

17.2. Budgettaire kernegevens

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
1 Financieringssaldo Rijk	-10.1%	-9.0%	-7.0%	-6.5%	-7.8%	-6.5%	-5.8%	-5.2%	4.4%	-4.4%
2 Financieringssaldo OPL, incl. VAW ¹	-0.4%	-0.1%	-1.1%	-4.0%	-3.8%	-1.3%	-0.1%	0.0%	0.0%	0.0%
3 Financieringssaldo OPL, excl. VAW ¹	-0.4%	-0.1%	-0.8%	-1.4%	-1.4%	-0.9%	-0.1%	0.0%	0.0%	0.0%
4 Exploitatiesaldo sociale fondsen ²	+0.9%	+0.5%	+1.1%	0.0%	+0.4%	+0.9%	+0.5%	-0.6%	+0.1%	+0.2%
5 Financieringssaldo collectieve sector (5 = 1 + 3 + 4)	-9.6%	-8.6%	-6.7%	-8.0%	-8.8%	-6.5%	-5.3%	-5.8%	-4.6%	-4.1%
6 Rijksuitgaven incl. debudgetteringen	158 564	163 993	166 491	171 570	175 073	173 053	175 141	187 980	197 895	205 063
7 Rijksuitgavenquote (RUQ)	46.3%	45.7%	44.3%	44.7%	45.6%	43.3%	41.3%	41.4%	41.4%	41.1%
8 Relevante rijksontvangsten, excl. VAW	124 005	132 125	140 018	147 246	146 968	147 823	147 545	163 472	176 193	182 493
9 Rijksontvangstenquote (ROQ)	36.2%	36,8%	37.2%	38.4%	38.3%	37.0%	34.9%	36.0%	36.9%	36.6%
10 Collectieve uitgaven, incl. debudg.	250 040	255 360	259 640	269 630	274 000	273 490	274 820	291 120	301 550	315 200
11 Collectieve uitgavenquote (CUQ)	73.0%	71.2%	69.1%	70.3%	71.4%	68.5%	64.9%	63.9%	63.1%	63.2%
12 Belastingdruk	27.9%	27.4%	27.3%	28.6%	30.5%	30.7%	29.5%	31.7%	31.9%	31.9%
13 Premiedruk	24.3%	23.1%	22.9%	22.1%	23.2%	23.2%	21.2%	19.3%	19.5%	19.9%
14 Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve lastenkarakter ⁵	2.3%	2.6%	2.9%	2.7%	1.7%	1.3%	1.1%	1.2%	1.5%	1.6%
15 Collectieve lastendruk (CLD) ³ (15 = 12 + 13 + 14)	54.6%	53.1%	53.0%	53.4%	55.4%	55.3%	51.8%	52.2%	52.9%	53.4%
16 Nationale inkomen (netto, marktprijzen, miljarden) ⁴	342 390	358 560	375 990	383 830	383 960	399 280	424 080	454 100	478 050	498 500
17 Staatsschuldquote	51.1%	56.6%	60.7%	62.2%	65.4%	68.7%	69.4%	70.0%	70.9%	72,2%

¹ Bron: De Nederlandsche Bank (DNB). Voor de jaren 1983 tot en met 1988 is het tekort weergegeven van de OPL inclusief de BNG en de NWB (conform de toen geldende definitie). Vanaf 1989 wordt het tekort gedefinieerd van de OPL exclusief BNG en NWB. Voor 1991 en 1992 betreft het een trendmatige raming van Financiën. Bij de bepaling van het financieringstekort is verondersteld dat de vervroegde aflossingen van woningwetteningen voor 50% in 1985, voor 60% in 1986 en voor 70% in 1987 en 1988 worden geherfinancierd via de Bank van Nederlandse Gemeenten.

² Bron: Centraal Planbureau (CPB)

³ Bij de berekening van de collectieve lastendruk worden de belastingdruk en de druk van de niet-belastingontvangsten met het karakter van een collectieve last, conform de sinds de meerjarencijferbrief gebruikte methode, op kasbasis opgenomen. De premiedruk wordt op transactiebasis verwerkt. De cijfers voor 1990, 1991 en 1992 zijn gecorrigeerd voor statistische vertekeningen, zie verder noot 2 bij bijlage 1.

⁴ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek respectievelijk Centraal Planbureau. ⁵ In deze regel zijn verwerkt het binnenlands deel van de niet-belastingontvangsten uit aardgas (0,9% NI in 1992), de ontvangsten uit riool- en reinigingsrechten van de OPL (0,35% NI in 1992) en een aantal rijksheffingen (WABM, WVO, Zonering, Meststofwet en COVA; 0,35% NI in 1992).

17.3. Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen

A. Uitgaven

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1991	Ont- werp- be- grotng 1992
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990		
Algemeen bestuur	5 353	5 406	5 495	5 459	5 663	5 799	6 215	6 047	6 419	6 311
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	3 781	4 406	4 858	5 289	5 391	6 675	6 544	6 277	8 217	8 769
Ontwikkelingssamenwerking	3 344	3 987	3 653	4 556	4 443	4 593	4 868	5 265	5 683	5 980
Defensie	13 071	13 458	13 589	13 789	13 890	14 007	14 145	14 133	14 101	14 068
Openbare orde en veiligheid	5 309	5 303	5 401	5 561	5 597	5 597	5 549	5 968	6 186	6 504
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	27 078	26 752	27 152	28 403	30 719	30 361	30 869	31 756	32 435	33 987
Volksgesondheid	3 074	2 842	2 987	2 732	2 646	2 789	4 425	3 973	4 224	3 965
Sociale voorzieningen	31 003	31 775	30 828	29 019	27 446	27 989	30 117	41 370	45 874	46 413
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	9 739	11 922	13 251	13 236	12 805	11 896	11 785	10 750	10 714	11 025
Milieu, natuur en landschapsbehoud	930	994	998	1 081	973	1 001	1 063	1 269	1 516	1 658
Cultuur en recreatie	2 275	2 581	2 483	2 556	2 782	2 917	2 504	2 176	2 424	2 280
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	8 227	7 987	8 088	11 232	12 889	8 798	7 410	6 955	4 587	4 878
Landbouw, jacht en visserij	2 136	2 176	2 235	2 099	2 169	2 042	2 077	2 054	2 119	1 939
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	11 243	12 335	11 597	11 420	11 606	11 444	9 381	10 226	10 567	10 730
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	13 450	13 120	13 203	12 901	13 395	13 425	14 339	14 891	15 692	16 426
Overheidsschuld (incl. rente)	19 063	23 634	28 938	32 614	36 730	42 276	42 720	44 909	53 325	50 782
Diversen (aanvullende posten e.d.)	—	—	—	—	—	—	—	—	5 701	2 416
Totaal van de uitgaven	159 076	168 678	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	208 019	222 110	230 674

B. Ontvangsten

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1991	Ont- werp- be- groting 1992
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990		
Algemeen bestuur	1 449	1 992	2 359	2 632	2 496	2 676	2 536	2 387	2 772	2 737
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelings- samenwerking)	233	262	289	279	233	471	172	129	119	124
Ontwikkelingssamenwerking	157	246	256	161	122	233	137	135	129	5
Defensie	697	667	640	598	658	698	574	696	587	532
Openbare orde en veiligheid	448	498	442	441	456	468	544	604	656	787
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	663	895	894	1 126	1 734	2 060	2 071	1 286	1 215	2 269
Volksgezondheid	266	275	268	198	218	190	316	292	270	256
Sociale voorzieningen	1 172	1 446	1 615	1 227	1 399	1 258	1 114	1 136	1 157	1 018
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	5 359	6 742	9 625	23 953	19 307	7 040	5 092	4 463	4 519	4 200
Milieu, natuur en landschapsbehoud	508	493	442	455	470	469	543	764	1 134	1 794
Cultuur en recreatie	1 104	1 075	1 194	1 231	1 325	1 235	1 396	1 348	1 420	1 351
Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en -energie)	15 278	17 746	20 110	19 498	11 441	7 700	10 460	10 856	11 838	10 509
Landbouw, jacht en visserij	538	636	514	591	502	667	597	530	423	443
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	3 517	4 103	4 448	4 638	5 027	5 416	1 304	2 190	1 771	2 196
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	—	—	10	2	23	256	3	1	0	0
Overheidsschuld (incl. rente)	1 453	1 498	1 410	1 479	1 737	1 747	1 483	1 334	2 360	2 197
Diversen (aanvullende posten e.d.)	—	—	—	—	—	—	—	—	133	686
Belastingen	91 775	94 261	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	136 323	147 600	153 300
w.o. Kostprijsverhogende belastingen	41 697	44 762	46 998	49 834	53 460	55 471	56 117	59 698	61 522	64 178
Belasting op inkomen winst en vermogen	50 078	49 499	51 328	55 811	59 513	62 900	65 254	76 625	86 078	89 122
Totaal van de ontvangsten	124 617	132 835	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	164 474	178 103	184 404
Opnemings gevestigde staatsschuld	34 349	35 913	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	45 843	45 089	45 134

17.4. Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1991	Ont- werp- be- groting 1992
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990		
<i>Uitgaven</i>	<i>159 076</i>	<i>168 678</i>	<i>174 756</i>	<i>181 947</i>	<i>189 144</i>	<i>191 609</i>	<i>194 011</i>	<i>208 019</i>	<i>222 110</i>	<i>230 674</i>
1 Lopende uitgaven voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	27 817	28 333	29 116	29 742	30 580	31 346	32 339	32 905	32 747	33 340
2 Rente, pacht en bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	14 793	17 334	19 713	21 296	21 502	21 719	21 658	22 851	25 017	26 750
3 Inkomensoverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	15 910	18 725	18 801	19 781	20 116	21 404	27 458	26 502	28 548	30 554
4 Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	71 293	70 138	70 647	69 506	71 317	71 404	70 567	84 634	93 048	93 828
5 Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	9 192	10 460	10 113	12 882	13 976	10 148	7 914	7 155	5 344	5 399
6 Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	4 359	4 681	5 431	5 375	5 282	6 158	7 140	6 404	6 337	7 093
7 Investerings	2 805	3 504	2 593	2 426	2 766	2 924	2 942	3 101	3 189	3 121
8 Kredietverleningen en deelnemingen	8 323	9 082	8 964	9 483	8 343	6 077	2 962	2 371	1 990	1 979
9 Overheidsschuld en ontmutingen	4 584	6 421	9 378	11 456	15 262	20 429	21 031	22 096	25 876	26 691
Aanvullende posten	–	–	–	–	–	–	–	–	14	1 919
<i>Ontvangsten</i>	<i>124 617</i>	<i>132 835</i>	<i>142 842</i>	<i>164 154</i>	<i>160 121</i>	<i>150 955</i>	<i>148 713</i>	<i>164 474</i>	<i>178 103</i>	<i>184 404</i>
1 Lopende ontvangsten voor goederen en diensten	2 838	3 121	3 039	3 164	3 215	3 823	3 595	4 117	3 309	4 002
2 Rente, pacht en andere opbrengsten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	20 947	24 575	27 459	27 324	17 225	12 449	11 806	13 351	15 997	15 253
3 Inkomensoverdrachten van andere sectoren dan de overheid	93 657	96 049	100 922	107 492	115 110	120 810	122 797	138 599	150 854	156 545
4 Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	1 538	1 802	1 851	1 725	2 170	1 971	1 882	1 695	1 469	2 056
5 Kapitaaloverdrachten van andere sectoren dan de overheid	1 640	1 991	1 929	2 344	2 619	2 269	1 812	2 194	2 686	2 180
6 Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	38	20	18	178	48	156	154	103	156	390
7 Desinvesteringen	171	165	123	292	419	387	333	350	230	341
8 Kredietaflossingen en liquidatie van deelnemingen	3 177	4 401	6 973	21 016	18 381	7 849	4 887	2 775	1 119	905
9 Overheidsschuld en aanmutingen	611	711	528	619	934	1 241	1 447	1 290	2 150	2 117
Aanvullende post niet-belastingontvangsten	–	–	–	–	–	–	–	–	133	615
<i>Begrotingssaldo</i>	<i>– 34 459</i>	<i>– 35 843</i>	<i>– 31 914</i>	<i>– 17 793</i>	<i>– 29 023</i>	<i>– 40 654</i>	<i>– 45 298</i>	<i>– 43 545</i>	<i>– 44 007</i>	<i>– 46 270</i>
Aflossing en overige mutaties en correcties	3 925	5 204	8 997	10 248	13 580	18 483	22 422	21 606	22 605	25 450
<i>Financieringssaldo</i>	<i>– 30 534</i>	<i>– 30 639</i>	<i>– 22 917</i>	<i>– 7 545</i>	<i>– 15 443</i>	<i>– 22 180</i>	<i>– 22 876</i>	<i>– 21 939</i>	<i>– 21 402</i>	<i>– 20 820</i>

17.5. Enkele saldogrootheden betreffende de rijksbegroting, gebaseerd op de economische codering

A. In miljarden gulden

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1991	Ont- werp- be- grotng 1992
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990		
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4) ¹	-10,8	-9,0	-5,0	-0,6	-5,8	-6,9	-11,9	-9,2	-7,7	-8,6
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	-11,9	-13,1	-13,6	-15,8	-16,6	-13,9	-13,1	-11,2	-8,9	-9,9
3 Subtotaal (1+2)	-22,7	-22,1	-18,6	-16,4	-22,4	-20,8	-25,0	-20,4	-16,6	-18,5
4 Investerings (hoofdgroep 7)	-2,6	-3,3	-2,5	-2,1	-2,3	-2,5	-2,6	-2,8	-3,0	-2,7
5 Vorderingsaldo Rijk (3+4)	-25,3	-25,4	-21,1	-18,5	-24,7	-23,3	-27,6	-23,2	-19,6	-21,2
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	-5,2	-4,7	-2,0	+11,5	+10,0	+1,8	+1,9	+0,4	-0,7	-0,5
7 Saldo aflossingen Rijk ² (hoofdgroep 9)	-4,0	-5,7	-8,8	-10,8	-14,3	-19,2	-19,6	-20,8	-23,7	-24,6
8 Begrotingsaldo Rijk (5+6+7)	-34,5	-35,8	-31,9	-17,8	-29,0	-40,7	-45,3	-43,6	-44,0	-46,3
9 Aflossing en overige mutaties en correcties	+4,0	+5,1	+9,0	+10,3	+13,5	+18,5	+22,4	+21,7	+22,6	+25,5
10 Financieringsaldo Rijk incl. V.A.W. (8+9)	-30,5	-30,7	-22,9	-7,5	-15,5	-22,2	-22,9	-21,9	-21,4	-20,8
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	-	-	+2,3	+16,3	+12,2	+2,0	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
12 Debudgetteringen	+4,1	+1,7	+1,1	+1,1	+1,2	+1,7	+2,1	+1,9	+1,5	+1,1
13 Studieleningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,6
14 Genormeerd financieringsaldo (14=10-11-12-13)	-34,6	-32,4	-26,3	-24,9	-28,9	-25,9	-24,8	-23,6	-22,7	-21,1

¹ Inclusief de aanvullende posten.

² Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.

B. In procenten van het nationale inkomen

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1991	Ont- werp- be- groting 1992
	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990		
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4) ¹	-2,9	-2,3	-1,1	+0,1	-1,3	-1,5	-2,8	-2,0	-1,6	-1,7
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	-3,7	-3,9	-3,8	-4,3	-4,5	-3,7	-2,1	-2,5	-1,9	-2,0
3 Subtotaal (1 + 2)	-6,6	-6,2	-4,9	-4,2	-5,8	-5,2	-5,9	-4,5	-3,5	-3,7
4 Investerings (hoofdgroep 7)	-0,8	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7	-0,6	-0,6
5 Vorderingsaldo Rijk (3 + 4)	-7,4	-7,1	-5,6	-4,8	-6,4	-5,8	-6,5	-5,2	-4,1	-4,3
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	-1,5	-1,3	-0,5	+ 3,0	+ 2,6	+ 0,4	+0,4	+0,1	-0,1	-0,1
7 Saldo aflossingen Rijk (hoofdgroep 9) ²	-1,2	-1,6	-2,4	-2,8	-3,7	-4,7	-4,6	-4,6	-5,0	-4,9
8 Begrotingssaldo Rijk (5 + 6 + 7)	-10,1	-10,0	-8,5	-4,6	-7,5	-10,1	-10,7	-9,7	-9,2	-9,3
9 Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	+ 1,2	+ 1,5	+ 2,4	+ 2,7	+ 3,5	+ 4,6	+ 5,3	+ 4,8	+4,7	+5,1
10 Financieringssaldo Rijk incl. V.A.W. (8 + 9)	-8,9	-8,5	-6,1	-1,9	-4,0	-5,5	-5,4	-4,9	-4,5	-4,2
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	-	-	+ 0,6	+ 4,3	+ 3,2	+ 0,5	-0,0	-0,0	-0,0	-0,0
12 Debudgettering	+1,2	+0,5	+0,3	+0,3	+0,3	+0,4	+0,5	+0,4	+0,3	+0,2
13 Studieleningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,1
14 Genormeerd financieringssaldo (14 = 10 - 11 - 12 - 13)	-10,1	-9,0	-7,0	-6,5	-7,5	-6,4	-5,9	-5 ¹ / ₄	-4 ¹ / ₄	-4 ¹ / ₄

¹ Inclusief de aanvullende posten.

² Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.

18. De collectieve sector 1970–1992

In deze bijlage wordt een overzicht gepresenteerd van een aantal kerngrootheden met betrekking tot de collectieve sector. De tabellen bieden de mogelijkheid om de ontwikkeling van de rijksuitgavenquote (RUQ), de collectieve-uitgavenquote (CUQ), de collectieve-lastendruk (CLD) en het financieringstekort van het Rijk met elkaar in verband te brengen. Tot nu toe bestond die mogelijkheid niet.

Met het oog hierop is de definitie van de collectieve-uitgavenquote – ten opzichte van de in vorige Miljoenennota's gepresenteerde CUQ – in overleg met het CPB in beperkte mate aangepast. De nieuwe CUQ wordt opgesteld in samenwerking met het CPB en is ook grotendeels gebaseerd op cijfers van het CPB/CBS (voor de realisatiejaren). De cijfers voor 1991 en 1992 zijn deels op Financiën-cijfers gebaseerd.

Tabel 18.1 Uitgaven¹ van de collectieve sector naar bestedende organen (in procenten van het nationale inkomen)

Jaar	Rijksuitgaven quote	Onderlinge betalingen ²	Rijksaandeel CUQ	OPL-uitgaven	Onderlinge betalingen	OPL aandeel CUQ	Uitgaven sociale fondsen	Collectieve uitgavenquote
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
1970	30,5	16,6	13,9	20,0	0,6	19,4	15,7	49,0
1971	31,8	17,4	14,4	21,0	0,9	20,1	16,8	51,3
1972	31,1	16,9	14,2	21,6	0,9	20,7	17,5	52,4
1973	31,4	17,4	14,0	21,4	0,8	20,6	17,8	52,4
1974	32,6	18,3	14,3	22,0	0,9	21,1	18,9	54,3
1975	37,2	20,7	16,5	24,2	0,9	23,3	20,9	60,7
1976	37,6	21,5	16,1	24,0	1,0	23,0	20,8	59,9
1977	37,4	21,5	15,9	23,8	1,1	22,7	21,4	60,0
1978	40,3	22,8	17,5	23,6	1,1	22,5	22,5	62,5
1979	42,1	23,3	18,8	24,4	1,5	22,9	23,4	65,1
1980	43,0	23,6	19,4	24,6	1,3	23,3	24,2	66,9
1981	45,1	24,0	21,1	25,6	1,3	24,3	24,8	70,2
1982	46,9	24,6	22,3	26,2	1,4	24,8	25,3	72,4
1983	46,3	23,0	23,3	26,6	1,6	25,0	24,7	73,0
1984	45,7	22,5	23,2	26,3	1,9	24,4	23,6	71,2
1985	44,3	22,1	22,2	26,3	2,3	24,0	22,9	69,1
1986	44,7	20,7	24,0	29,3	5,9	23,4	22,9	70,3
1987	45,6	20,5	25,1	27,5	4,7	22,8	23,5	71,4
1988	43,3	19,4	23,9	23,0	1,7	21,3	23,3	68,5
1989	41,3	17,8	23,5	20,9	1,2	19,7	21,7	64,9
1990	41,4	19,3	22,1	19,7	1,0	18,7	23,1	63,9
1991	41,4	20,2	21,2	19,5	0,9	18,6	23,3	63,1
1992	41,1	20,0	21,1	19,4	0,9	18,5	23,6	63,2

¹ Het betreft ongecorrigeerde cijfers.

² Inclusief beperkte verschillen tussen de rijksuitgavenquote (conform de begrotings-systematiek) en de bruto-rijksuitgaven als percentage van het NI bij het CPB a.g.v. kleine verschillen in de salderingswijze.

In tabel 18.1. bestaat de CUQ (kolom 9) uit de optelling van het rijksaandeel in de CUQ (kolom 4), het OPL aandeel in de CUQ (kolom 7) en de uitgaven van de sociale fondsen (kolom 8). Het rijksaandeel in de CUQ (kolom 4) wordt daarbij bepaald door van de rijksuitgaven (kolom 2) de onderlinge betalingen aan lagere overheden en sociale fondsen (kolom 3) af te trekken. Uit tabel 18.1. valt af te lezen dat ongeveer de helft van de totale rijksuitgaven wordt overgedragen aan de lagere overheden en de sociale fondsen. Het rijksaandeel in de collectieve uitgavenquote is daarmee ongeveer de helft van de rijksuitgavenquote.

Het OPL-aandeel in de CUQ (kolom 7) ontstaat eveneens door van de uitgaven (kolom 5) de onderlinge betalingen (aan het Rijk; kolom 6) af te trekken. De uitgaven van de sociale fondsen tenslotte vormen rechtstreeks het aandeel van deze fondsen in de CUQ, omdat de sociale fondsen geen geld via een andere overheidslaag besteden.

Opvallend is dat – na consolidatie voor onderlinge betalingen – de aandelen van Rijk, lagere overheden en sociale fondsen in de totale CUQ thans ongeveer even groot zijn (alle drie grofweg 20% NI).

Tabel 18.2 De uitgaven van de collectieve sector naar economische categorieën (in procenten van het nationale inkomen)

Jaar	Lonen en sociale lasten	Materiële consumptie	Rente	Ink. overdrachten bedrijven	Ink. overdrachten gezinnen	Ink. overdrachten buitenland	Investeringen	Verm. overdrachten	Kredietverlening ¹	Collectieve uitgaven quote
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1970	12,0	4,8	2,9	0,5	18,3	0,4	5,1	1,5	3,6	49,0
1971	12,6	4,7	3,0	0,5	19,6	0,8	5,3	1,3	3,5	51,3
1972	12,8	4,4	2,8	0,7	20,7	0,8	4,7	1,4	4,1	52,4
1973	12,8	4,1	2,7	0,7	21,2	1,1	4,1	1,7	3,9	52,4
1974	13,3	4,4	2,9	0,9	22,6	1,1	4,0	1,4	3,7	54,3
1975	14,3	4,7	3,1	1,1	25,6	1,5	4,3	2,0	4,0	60,7
1976	14,1	4,7	3,0	1,5	25,9	1,1	4,1	2,1	3,4	59,9
1977	14,2	5,0	3,1	1,5	26,4	1,2	3,7	1,3	3,7	60,0
1978	14,4	5,3	3,2	1,6	27,5	1,6	3,6	1,4	4,1	62,5
1979	14,6	5,7	3,3	1,6	28,3	1,6	3,4	2,0	4,6	65,1
1980	14,4	5,7	3,7	1,6	29,1	1,6	3,6	2,9	4,3	66,9
1981	14,1	6,0	4,3	1,7	30,6	1,7	3,5	3,3	5,0	70,2
1982	14,0	6,0	5,2	1,9	32,2	1,8	3,2	3,2	4,9	72,4
1983	13,6	6,2	5,8	2,0	32,8	1,7	3,0	3,0	4,9	73,0
1984	12,9	6,2	6,1	2,1	31,5	1,9	3,3	3,3	4,0	71,2
1985	12,4	6,3	6,6	2,3	30,2	2,0	2,9	3,2	3,3	69,1
1986	12,3	6,3	7,0	2,1	30,2	2,2	2,7	3,9	3,5	70,3
1987	12,6	6,4	7,0	2,2	30,9	2,2	2,7	4,1	3,3	71,4
1988	12,1	6,4	6,7	2,1	30,3	2,3	2,7	3,1	2,9	68,5
1989	11,4	6,2	6,5	2,2	29,3	2,3	2,7	2,5	1,8	64,9
1990	11,1	6,0	6,3	2,0	30,0	2,2	2,6	2,4	1,5	63,9
1991	10,9	5,7	6,4	2,0	30,0	2,5	2,5	1,8	1,2	63,1
1992	10,7	5,6	6,5	2,0	30,4	2,6	2,6	1,8	1,1	63,2

¹ Inclusief debudgeteringen

Tabel 18.2. geeft de opbouw van de collectieve-uitgavenquote naar economische categorieën weer. Aangezien hier naar de collectieve sector wordt gekeken, anders dan in bijlage 16 van deze Miljoenennota, waar alleen het Rijk wordt gezien, komen in tabel 18.2. geen inkomensoverdrachten binnen de collectieve sector voor.

Uit de tabel valt af te lezen dat de inkomensoverdrachten aan gezinnen (kolom 6) verreweg de grootste categorie zijn. Deze categorie bevat de inkomensoverdrachten van het Rijk (o.a. kinderbijslag, IHS en studiefinanciering), de inkomensoverdrachten van de lagere overheden (o.a. bijstand, bejaardenoorden) en alle uitkeringen van de sociale fondsen. De categorie inkomensoverdrachten aan bedrijven bevat onder andere de objectsubsidies Volkshuisvesting en de openbaar-vervoers-subsidies. De WIR is verwerkt in de categorie vermogensoverdrachten.

Tabel 18.3 Collectieve-uitgaven, collectieve-lastendruk en financieringstekort van de collectieve sector (in procenten van het nationale inkomen)

Jaar	Collect. uitgaven quote	Niet-Bel. Ontv. en overig	CUQ minus NBO	Belast. druk	Premie- druk	NBO-druk	Collect. lastendruk	Fin. tekort Rijk	Fin. tekort OPL	Fin. tekort soc.fondsen
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1970	49,0	4,9	44,1	26,0	15,0	0,1	41,1	1,2	2,4	-0,6
1971	51,3	4,8	46,5	27,3	15,9	0,2	43,4	1,3	2,3	-0,5
1972	52,4	7,9	46,5	28,1	16,1	0,2	44,4	0,1	1,8	0,2
1973	52,4	6,2	46,2	28,1	17,4	0,3	45,8	-0,3	1,7	-1,0
1974	54,3	5,6	48,3	27,7	18,4	0,4	46,5	0,7	2,2	-1,0
1975	60,7	7,3	53,4	29,0	19,3	0,6	48,9	3,3	1,8	-0,7
1976	59,9	6,7	53,2	28,8	18,8	1,5	49,1	4,0	1,0	-0,9
1977	60,0	6,1	53,9	29,4	18,7	1,6	49,7	3,4	0,6	0,2
1978	62,5	7,1	55,4	30,2	19,1	1,6	50,9	3,8	0,7	-0,1
1979	65,1	7,4	57,7	30,3	19,7	1,5	51,5	5,6	0,7	-0,1
1980	66,9	6,6	60,3	30,6	20,2	1,9	52,7	5,7	2,1	-0,2
1981	70,2	7,2	63,0	29,6	20,9	2,8	53,3	7,7	1,6	0,4
1982	72,4	7,9	64,5	29,1	21,9	2,8	53,8	9,4	0,6	0,7
1983	73,0	8,8	64,2	28,0	24,3	2,3	54,6	10,1	0,4	-0,9
1984	71,2	9,5	61,7	27,4	23,1	2,6	53,1	9,0	0,1	-0,5
1985	69,1	9,4	59,7	27,3	22,9	2,9	53,0	7,0	0,8	-1,1
1986	70,3	9,0	61,3	28,6	22,1	2,7	53,4	6,5	1,4	0,0
1987	71,4	7,2	64,2	30,5	23,2	1,7	55,4	7,8	1,4	-0,4
1988	68,5	6,7	61,8	30,7	23,2	1,3	55,3	6,5	0,9	-0,9
1989	64,9	7,8	57,1	29,5	21,2	1,1	51,8	5,8	0,1	-0,5
1990	63,9	6,8	58,0	31,7	19,3	1,2	52,2	5,2	0,0	0,6
1991	63,1	5,5	57,6	31,9	19,5	1,5	52,9	4,75	0,0	-0,1
1992	63,2	5,7	57,5	31,9	19,9	1,6	53,4	4,25	0,0	-0,2

Tabel 18.3. toont de financiering van de collectieve uitgaven. Een relatief klein deel van de collectieve uitgaven (kolom 2) wordt gedekt uit niet-belastingontvangsten die niet tot de collectieve-lastendruk worden gerekend (kolom 3). Dit betreft onder andere het buitenlandse deel van de gasbaten, ontvangen woningwetrete, de winstafdracht van de Nederlandsche Bank en verkoop staatsdeelnemingen. Daarnaast zijn in deze reeks ook de kas-transactie-verschillen opgenomen tussen de collectieve-lastendruk en tekortcijfers conform Financiën en de collectieve-uitgaven-cijfers conform het CBS.

De collectieve uitgaven die niet gedekt worden door niet-belastingontvangsten (kolom 4) worden per definitie gefinancierd uit de collectieve-lastendruk (kolom 8) en financieringstekorten (kolommen 9, 10 en 11). De collectieve-lastendruk (kolom 8) bestaat daarbij uit de belastingdruk (kolom 5), de premiedruk (kolom 6) en de druk van niet-belastingontvangsten met een CLD-karakter (het binnenlandse deel van de aardgasbaten en milieueffingen; kolom 7).

Definitiewijziging collectieve uitgavenquote

De definitie van de collectieve-uitgavenquote is, zoals hierboven al aangegeven, in overleg met het CPB enigszins gewijzigd ten opzichte van de vorige Miljoenennota. De aanpassingen sluiten direct aan bij een aantal bezwaren die bestonden tegen de in de vorige Miljoenennota's gehanteerde definitie.

- Bij de oude definitie van de collectieve-uitgavenquote werden de uitgaven direct gesaldeerd met bepaalde ontvangsten (o.a. verkoop staatsdeelnemingen). Dit kon als gevolg hebben dat de CUQ daalde mede omdat bepaalde ontvangsten, zoals verkoop staatsdeelnemingen, stegen. Bij de nieuwe definitie worden (waar mogelijk) alleen de uitgaven meegenomen. Dit sluit ook beter aan bij de rijksuitgavenquote, waarbij (eveneens) niet direct wordt gesaldeerd met niet-belastingontvangsten.

- Bij de oude definitie waren niet de afdrachten van de Nederlandse overheid aan de EG, maar de (via het Landbouw Egalisatiefonds afdeling

B lopende) prijsverlagende subsidies op landbouwprodukten van de EG aan de Nederlandse agrarische sector opgenomen. Bij de nieuwe definitie is aangesloten bij de gebruikelijke begrotingssystematiek, waarin de Nederlandse afdracht aan de EG als uitgave meetelt.

– Bij de oude definitie werden bepaalde uitgaven op kasbasis en andere uitgaven op transactiebasis meegenomen. Bij de nieuwe definitie is ervoor gekozen om alle rijksuitgaven (conform FT en RUQ) op kasbasis te verwerken.

Als gevolg van de bovenstaande veranderingen is op eenvoudige wijze de aansluiting te maken tussen financieringstekort, collectieve-lastendruk, rijksuitgavenquote en collectieve-uitgavenquote. Op basis van de oude CUQ was zo'n aansluiting zeer moeilijk te maken.

De bovenstaande aanpassingen, en dan vooral het ongesaldeerd opnemen van (collectieve) uitgaven en niet-belastingontvangsten, leidt er toe dat de nu gebruikte collectieve-uitgavenquote iets hoger is dan de vroeger gepresenteerde CUQ. In de onderstaande tabel wordt voor een aantal jaren weergegeven wat de cijfermatige gevolgen zijn van de definitiewijziging.

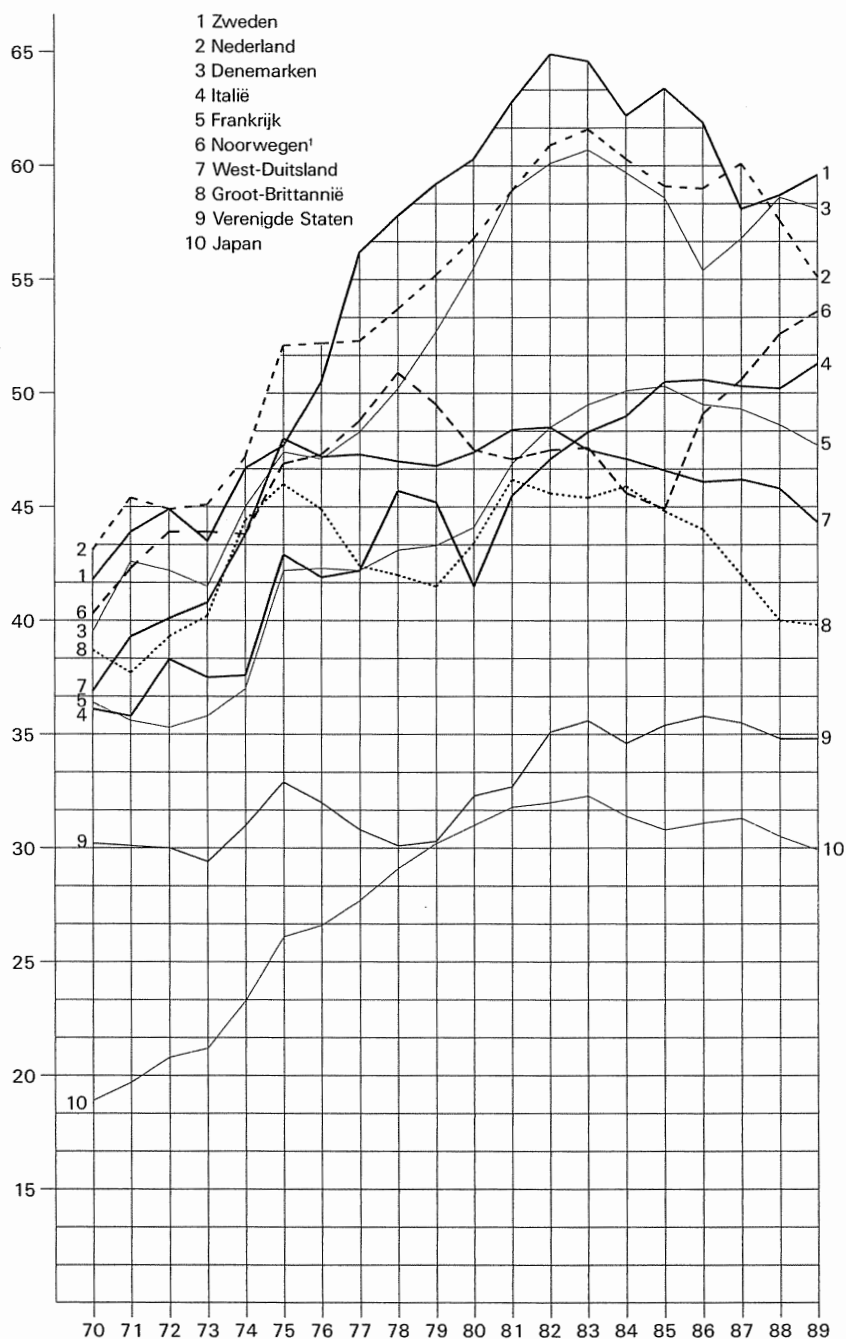
Vershil tussen oude en nieuwe definitie van de CUQ

	1970	1975	1980	1985	1990
Oude definitie CUQ	48,5	59,1	65,3	66,8	61,6
Aanpassing	+0,5	+1,6	+1,6	+2,3	+2,3
Nieuwe definitie CUQ	49,0	60,7	66,9	69,1	63,9

Het bovenstaande verschil wordt voor 1990 met name verklaard door het niet langer met de bruto uitgaven salderen van ontvangsten uit kredietverlening en de verkoop staatsdeelnemingen (+ 1,1% NI in 1990) en lopende ontvangsten voor goederen en diensten (+ 1,3% NI in 1990).

In deze bijlage is voor alle jaren de nieuwe definitie toegepast, om de vergelijkbaarheid van de cijfers van de diverse jaren te handhaven.

Figuur 18.1 De collectieve uitgavenquote in een aantal geïndustrialiseerde landen
(in procenten bruto binnenlands produkt)

Bron: OECD National Accounts
¹ excl. netto kapitaaloverdrachten

De hierboven gehanteerde collectieve- uitgavenquote is het quotiënt van de collectieve uitgaven en het bruto binnenlands produkt, berekend op basis van gegevens van de OECD. Onder de collectieve uitgaven worden begrepen de uitgaven van de centrale overheid, de lokale overheden en de sociale fondsen. Het betreft zowel de lopende uitgaven (lonen en salarissen, netto materiële consumptie, en inkomensoverdrachten) en kapitaaluitgaven (netto investeringen en netto vermogensafdrachten). De kredietverlening wordt niet meegenomen. Dit veroorzaakt mede dat de in deze grafiek gebruikte cijfers niet geheel vergelijkbaar zijn met die in tabellen 18.1, 18.2 en 18.3. De bedoeling van deze grafiek is evenwel inzicht te bieden in de ontwikkeling van de collectieve- uitgavenquote van een aantal geïndustrialiseerde landen over een relatief lange periode.

19. Verantwoording en accountantscontrole

Tabel 19.1 Stand der verantwoording per 5 september 1991 (suppletore begrotingen)

jaar	Aantal nog tot stand te brengen suppletore begrotingswetten	waarvan nog in te dienen bij Financiën	waarvan in interdepartementaal traject (Dep/Fin)	waarvan in behandeling bij de Tweede Kamer	waarvan in behandeling bij de Eerste Kamer
1988	1	-	-	1	-
1989	1	-	-	1	-
1990	25	-	-	25	-
1991	21	-	-	-	21
Totaal	48	-	-	27	21

Tabel 19.2 Stand der verantwoording per 5 september 1990 (rekeningen)

Jaar	Rekening/Rijksrekening/Rekenwet
1980	Ontwerp-Rekenwet op 19 juli 1990 ingediend bij de Tweede Kamer (Kamerstuk 21 648).
1981	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 649)
1982	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 650)
1983	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 651)
1984	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 652)
1985	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 653)
1986	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 654)
1987	Rijksrekening op 13 augustus 1991 ter vaststelling overgelegd aan de Staten-Generaal.
1988	Rijksrekening op 25 juni 1991 ter goedkeuring overgelegd aan de Algemene Rekenkamer
1989	Inzending van rijksrekening aan de Algemene Rekenkamer wacht op vaststelling van 1 suppletore begroting door de Staten-Generaal.
1990	Alle departementale rekeningen (inclusief die van de begrotingsfondsen en van de staatsbedrijven) zijn officieel op 1 juni 1991 aan de Algemene Rekenkamer overgelegd en begin september 1991 via de ontwerp-slotwetten aan de Tweede Kamer.

Tabel 19.3 Stand van de accountantscontrole bij de departementen over 1990

Hoofdstuk		Datum rapport over 1990	Soort verklaring opgenomen in accountantsrapport	Opmerkingen
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	3 mei 1991	goedkeurende verklaring	de verplichtingen zijn niet in de controle betrokken omdat de administratie gebreken vertoont
III ¹	AZ	26 april 1991	goedkeurende verklaring	
IV	KabNAAZ	29 april 1991	goedkeurende verklaring	
V	BuZa	26 april 1990	geen verklaring	verklaring gepland over dienstjaar 1991
VI	Justitie	29 april 1991	verklaring met beperking	
VII	BiZa	29 mei 1991	verklaring van oordeelonthouding	de verplichtingen zijn niet in de controle betrokken omdat de administratie gebreken vertoont
VIII	O&W	29 april 1991	goedkeurende verklaring	
IX	Financiën	1 mei 1991	goedkeurende verklaring	de verklaring heeft niet betrekking op de toelichting bij de rekening
X	Defensie	26 april 1991	goedkeurende verklaring	
XI	VROM	24 mei 1991	goedkeurende verklaring	de verklaring dekt niet volledig de inhoud van de toelichting af
XII	V&W	6 mei 1991	verklaring met beperking	
XIII	EZ	29 april 1991	goedkeurende verklaring	
XIV	LNV	29 april 1991	goedkeurende verklaring	
XV	SZW	3 mei 1991	afkeurende verklaring	de financiële verantwoording voldoet niet aan de eis van rechtmatigheid
XVI	WVC	1 mei 1991	goedkeurende verklaring	

¹ Inclusief hoofdstuk I, Huis der Koningin

Toelichting bij tabel 19.3

Tabel 19.3 bevat een overzicht van de stand van de accountantscontrole bij de departementen met betrekking tot het dienstjaar 1990. De afgegeven soorten accountantsverklaringen over 1990 zijn conform het herziene verklaringenstelsel van het NIVRA.

De algemene controle van de departementale accountantsdienst mondt uit in een samenvattend accountantsrapport aan de minister. Indien sprake is van een controle die het gehele ministeriële terrein bestrijkt, wordt in dat rapport één van de volgende accountantsverklaringen bij de financiële verantwoording van het ministerie opgenomen:

De goedkeurende verklaring houdt in dat de accountant tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording voldoet aan de eraan te stellen eisen. Eventuele afwijkingen zijn in ieder geval niet materieel;

De verklaring met beperking houdt in dat de accountant:

- als gevolg van onzekerheden van materieel belang met betrekking tot de controle niet tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording in alle opzichten aan de eraan te stellen eisen voldoet en/of

- als gevolg van bedenkingen van materieel belang tegen de verantwoording tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording niet in alle opzichten aan de eraan te stellen eisen voldoet.

De verklaring met beperking heeft geen goedkeurende betekenis;

De verklaring van oordeelonthouding houdt in dat de accountant als gevolg van onzekerheden met betrekking tot de controle die de getrouwheid van de verantwoording wezenlijk kunnen aantasten, niet tot het oordeel heeft kunnen komen dat de verantwoording aan de eraan te stellen eisen voldoet. Veelal zal dit een gevolg zijn van ernstige tekortkomingen in het stelsel van de administratieve organisatie en interne controle;

De afkeurende verklaring houdt in dat de accountant als gevolg van bedenkingen tegen de verantwoording die de getrouwheid wezenlijk aantasten, tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording niet voldoet aan de eraan te stellen eisen.

20. Samenvatting van het heroverwegingsrapport «verder bouwen aan beheer»

Het beheer bij de rijksoverheid is volop in ontwikkeling. Op de fundamenten die sinds 1985 met de operatie comptabel bestel zijn gelegd, wordt in dit rapport verder gebouwd. Het gaat daarbij om het formuleren van praktisch toepasbare oplossingen voor bestaande knelpunten ter bevordering van doelmatig beheer, zonder dat hierdoor de beheersing van de rijksbegroting wordt aangetast. Op basis van een meer resultaatgerichte visie op sturing worden voorstellen gedaan voor herijking van financiële en personele beheersregels, voor stroomlijning van het begrotingsproces en wordt een nieuwe comptabele organisatievorm geïntroduceerd: het agentschap.

Heroverweging van beheersregels

Het Regeerakkoord 1989 geeft de reorganisatie van de rijksdienst een nieuwe impuls. «Inzet daarbij is dat de rijksdienst belangrijke beleidsfuncties vervult en dat de uitvoering wordt opgedragen aan de andere overheden, dan wel opgedragen aan zelfstandige bestuursorganen of te verzelfstandigen diensten. «Ook de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft expliciet aandacht gevraagd voor het beheersregime in de rijksdienst. Tegen deze achtergrond heeft het kabinet in augustus 1990 besloten tot een heroverwegingsonderzoek dat beoogt de discussie over de wenselijkheid van de differentiatie van de beheersregels in de rijksdienst – in het bijzonder de financiële beheersregels – op korte termijn en in breed verband tot praktisch toepasbare conclusies te doen leiden. Inzet daarbij is het versterken van een doelmatige bedrijfsvoering bij de rijksoverheid.

Het beheersregime

De werkgroep heeft ten behoeve van haar taakopdracht geïnventariseerd welke knelpunten in het beheersregime de verschillende onderdelen van de rijksdienst ervaren. Hierbij is rekening gehouden met het vaak uiteenlopende karakter van overheidsuitgaven en overheidsdiensten. De knelpunten blijken zich hoofdzakelijk voor te doen op een vijftal gebieden. Ten eerste worden de beleidsvrijheden met betrekking tot de personeel- en materieelbudgetten te beperkt gevonden. De begrotingstechnische scheiding tussen beide budgetten belemmert het voeren van een doelmatig beheer. Van centrale sturing van middelen zou overgegaan moeten worden op sturing van prestaties, met meer decentrale verantwoordelijkheid voor de apparaatsinzet. Ook bestaat de behoefte aan meer flexibiliteit in het arbeidsvoorwaardenbeleid en bij de inzet van huisvestingsbudgetten. Ten tweede worden de budgettaire jaargrenzen als knellend ervaren. Zowel het feit dat budgetten niet zonder meer mogen worden overgeheveld naar volgende begrotingsjaren als het ontbreken van voldoende reserveringsfaciliteiten staan in bepaalde gevallen doelmatig werken in de weg. Ten derde bestaan er onvoldoende prikkels voor efficiënt werken. Dit geldt zowel voor het genereren van extra ontvangsten als voor het creëren van efficiencywinst. Ten vierde knelt soms het verplichtingen-kasstelsel en het ontbreken van leningsbevoegdheid, met name voor investeringsuitgaven.

Ten vijfde wordt het slagvaardig opereren belemmerd door de veelheid van overleg dat nodig blijkt te zijn gedurende het begrotingsproces en door de activiteiten van opeenvolgende controle instanties.

Voor een zinvolle beoordeling van deze op micro-niveau ervaren knelpunten, is het goed deze te bezien in het licht van een algemeen macro-perspectief. Omdat het budgetmechanisme – in tegenstelling tot het marktmechanisme – geen zelfregulerend element bevat, worden de budgettaire afwegingen binnen de overheid gereguleerd door middel van de begrotingscyclus. Uitgangspunten hierbij zijn onder meer de universaliteit van de begroting, de verantwoordelijkheid van ministers voor de begroting en voor het beheer, het autorisatierecht van de Staten-Generaal, zoveel mogelijk integrale prioriteitenstelling en een beperkt aantal afwegingsmomenten in het begrotingsproces. Daarnaast bestaan beleidsinhoudelijke kabinetsdoelstellingen ten aanzien van het financiële, personele, en sociaal-economische beleid. Dit zijn de beleidsinhoudelijke kaders waarbinnen het begrotingsproces zich moet voltrekken.

Tussen procedurele randvoorwaarden en beleidsinhoudelijke doelstellingen enerzijds en doelmatig financieel beheer bij onderdelen van de rijksdienst anderzijds kan een spanning bestaan. Bij het vinden van oplossingen gaat het om de verwezenlijking van de gerechtvaardigde verlangens uit «micro»-oogpunt, zonder dat er een onevenredige aantasting plaats mag vinden van de «macro»-doelen. Dat betekent dat de speelruimte veelal klein zal zijn.

Een visie op beheer

De aandacht voor het beheer is in de loop van de jaren tachtig toegenomen. Hierdoor, en door de budgettaire situatie welke leidde tot strengere budgetdisciplineregels, is de kritiek gegroeid op bestaande beheersregels.

De basis voor het huidige financiële beheer is gelegd in de tweede helft van de jaren tachtig door de operatie comptabel bestel. Het verbeteren van de administratieve organisatie, één van de doelstellingen van de operatie, is een belangrijke voorwaarde voor een ordelijk financieel beheer en een efficiënte controle daarop. Bij veel departementen heeft bezinning op de verdeling van taken en verantwoordelijkheden geleid tot de conclusie dat het wenselijk is beleid en beheer meer in één hand te leggen. In de praktijk betekent dit mandatering en delegatie van bevoegdheden op financieel terrein. Hoewel decentralisatie van de financiële functie op zichzelf geen doel is van de operatie comptabel bestel, heeft de operatie zodoende een impuls gegeven tot een verandering in toedeling van verantwoordelijkheden.

Geleidelijk heeft zich een meer resultaatgerichte visie op de besturing van organisaties ontwikkeld. Kerngedachte is dat door het delegeren van bepaalde verantwoordelijkheden voor de apparaatsinzet aan de beleids- onderdelen en door het creëren van prikkels in het beheersregime, de taakuitvoering doelmatiger kan geschieden. Door een nauwe betrokkenheid van centrale en politieke instanties bij de beleids- en begrotingsvoorbereiding en een gedegen verantwoording achteraf, kunnen beleids- onderdelen meer bevoegdheden krijgen tijdens de uitvoering van de begroting. Dit bevordert de doelmatigheid van de apparaatsinzet en de resultaatverantwoordelijkheid van de beleidsdirecties.

Verantwoording dragen betekent ook aanspreekbaar zijn. Dit betekent dat er sancties, in positieve en negatieve zin, kunnen worden verbonden aan het al dan niet behalen van de prestaties. Zo mogelijk moeten in het

management prikkels worden toegepast die doelmatig beheer stimuleren. Bijsturing door centrale organen zal binnen organisaties met gemeenschappelijke doelstellingen echter onvermijdelijk blijven. Wanneer daartoe aanleiding bestaat, blijven ingrepen in de beleidsuitvoering daarom mogelijk.

Resultaatgericht management betekent (nog) niet dat de beoogde prestaties of activiteiten koste wat kost gehaald moeten worden. Als bepaalde prestaties of activiteiten duurder blijken te zijn dan aanvankelijk is gedacht, zal de tering naar de nering gezet moeten worden. In veel gevallen zullen indicatoren een aanvullend karakter hebben. Bij de onderbouwing van de begrotingsvoorstellen en de verantwoording over de bedrijfsvoering vormen zij in ieder geval een onmisbaar aanvullend beheersingsinstrument.

Enkele kenmerken van het meer resultaatgerichte besturingsmodel zijn:

- *meer integraal management*: beleid en beheer liggen in één hand. De manager van een dienstonderdeel is verantwoordelijk voor de inzet van middelen om het beleid uit te voeren, en zal daarop ook worden aangesproken.
- *centrale sturing op hoofdlijnen*: op centraal niveau worden de randvoorwaarden gecreëerd waarbinnen delegatie en mandatering van verantwoordelijkheden in de uitvoeringsfase worden mogelijk gemaakt.
- *afspraken over de producten en de budgettaire randvoorwaarden*: tijdens de beleids- en begrotingsvoorbereiding maakt de centrale leiding duidelijke afspraken met de dienstonderdelen over de productie, over de daarvoor beschikbare middelen alsmede over positieve en negatieve sancties die verbonden zijn aan het al dan niet behalen van de prestaties.
- *systematische verantwoording aan de dienstleiding*: de dienstonderdelen leggen periodiek tijdens de uitvoering en door het uitbrengen van de rekening achteraf aan de dienstleiding verantwoording af.
- *periodieke doorlichting*: ieder organisatie-onderdeel wordt periodiek onderworpen aan een onderzoek naar de actualiteit van de taken en naar de kwaliteit van de taakvervulling.

De mate waarin er sprake kan zijn van toepassing van een meer resultaatgericht besturingsmodel, is mede afhankelijk van de kenmerken van de betrokken organisatie. Hierbij moet worden opgemerkt dat er geen blauwdruk bestaat voor het maken van deze keuze; daarvoor zijn er te veel factoren die een rol spelen bij de uiteindelijke afweging die de organisatorische status bepaalt.

Een meer resultaatgerichte wijze van werken heeft gevolgen voor de taken van centrale instanties en beleidsdirecties. Binnen departementen zullen de centrale directie Financieel-Economische Zaken (FEZ) en de directie Personeelszaken sturen op hoofdlijnen. De beleidsdirecties zullen een meer integraal management voeren. Van belang blijft in de toekomst, ook nu meer departementen over een goedkeurende accountantsverklaring beschikken, dat er binnen een departement een dienst is, in casu de Departementale Accountantsdienst (DAD), die een beoordelende en adviserende functie vervult ten aanzien van administratieve processen en het financiële beheer. Naarmate dienstonderdelen er inderdaad in slagen het vooraf afgesproken beleid uit te voeren en binnen de begroting te blijven, kan de aandacht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en van het ministerie van Financiën geleidelijk verder verschuiven van de begrotingsuitvoering naar de beleids- en begrotingsvoorbereiding en de verantwoording.

Wanneer de rijksdienst meer op de aldus beschreven wijze opereert, vergemakkelijkt dit de werkwijze van de Algemene Rekenkamer. Een betere administratieve organisatie en departementale accountantscontrole zorgen ervoor dat de Algemene Rekenkamer zich bij het rechtmatigheidsonderzoek meer kan beperken tot reviews. Ook voor de Staten-Generaal kan meer resultaatgericht management op de departementen positieve gevolgen hebben. Meer dan tot op heden zullen de Staten-Generaal door een sterkere nadruk op de resultaten van het beleid inzicht krijgen in de produkten en diensten die met de aangewende collectieve middelen worden voortgebracht.

Ontwikkelingen als beschreven in Nederland doen zich ook elders voor. Flexibilisering van het beheersregime in ruil voor betere verantwoordingsinformatie en efficiency-taakstellingen worden in diverse landen toegepast. In het Verenigd Koninkrijk is een speciale comptabele organisatievorm ontwikkeld, agency genaamd, een meer zelfstandig functionerend organisatie-type binnen de rijksoverheid. In Nederland is tot heden de bovendepartementale regelgeving nog niet wezenlijk aangepast om meer resultaatgericht management mogelijk te maken.

Herijking van beheersregels

Gezocht moet worden naar oplossingen die doelmatig financieel en personeel beheer bevorderen zonder de macro-doelstellingen inzake het financiële, personele en sociaal-economische beleid buiten bereik te plaatsen.

Voor de personele en materiële uitgaven wordt aanbevolen het management in de rijksdienst meer integraal verantwoordelijk te maken voor de bedrijfsvoering. In verband hiermee dient de sturing en beheersing gericht te zijn op het integrale apparaatsbudget; dit laat de mogelijkheden tot het voeren van een beleid dat is gericht op reductie van het personeelsvolume, onverlet. Om te voorkomen dat de programma-uitgaven worden aangesproken ten gunste van het apparaatsbudget, en daarmee mogelijk voor personeelsuitbreidingen respectievelijk het voorkomen van personeelsinkrimpingen worden gebruikt, is een duidelijk onderscheid tussen apparaats- en programma-uitgaven noodzakelijk. Vanuit de optiek van een doelmatig beheer valt er verder veel voor te zeggen als de begrotingstechnische scheiding tussen personele en materiële uitgaven zou vervallen. Het verdient aanbeveling dat het kabinet hierover in overleg treedt met de Staten-Generaal. Indien daartoe wordt besloten, is wijziging van de Comptabiliteitswet noodzakelijk.

Voorts is het op personeelsgebied wenselijk dat periodiek de integrale topformaties van departementen worden vastgesteld, waarmee tijdens de uitvoering flexibel omgegaan kan worden. Daarnaast verdient het aanbeveling uitwerking te geven aan de mogelijkheid van toepassing van verschillende functiewaarderingsystemen binnen de rijksdienst, alsmede op specifieke situaties toegesneden vormen van functiewaardering te introduceren. Deze moeten dan wel gepresenteerd worden in schalen van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren en deze moeten grosso modo overeenstemmen met de uitkomsten van het Rijksfunctiewaarderingsstelsel. De ervaringen met de sinds kort bestaande mogelijkheid van differentiatie van arbeidsvoorwaarden en van de sinds enkele jaren bestaande mogelijkheden tot beloningsdifferentiatie moeten worden afgewacht voor er tot eventuele verdere differentiatie wordt overgegaan. Aan de mogelijkheden van beloningsdifferentiatie kan meer bekendheid gegeven worden.

Om de eindejaarsproblematiek op te lossen verdient het aanbeveling spiegelbeeldige mutaties tussen opeenvolgende jaren met een marge van per saldo 0,25% van het departementale begrotingstotaal toe te staan zonder dat in de afzonderlijke jaren de compensatievraag aan de orde is. In deze situatie mag dus over de jaren heen worden gecompenseerd, onder voorbehoud van autorisatie door de Staten-Generaal. De budgetdisciplineregels moeten hiervoor worden aangepast.

Speciaal voor investeringen in kapitaalgoederen wordt aanbevolen een reserveringsmogelijkheid te creëren door toe te staan dat in de begrotingsvoorbereiding een verlaging in het eerstvolgende begrotingsjaar en/of van nabije meerjarencijfers wordt gecombineerd met een in totaliteit evengrote verhoging van de budgetten in verderaf gelegen jaren, waarbij sprake is van compensatie over de jaren heen. Ook dit vergt aanpassing van de budgetdisciplineregels.

Een belangrijk instrument bij het verwerven van middelen en het genereren van efficiencywinsten, kan zijn dat de kosten die overheidsdiensten maken, worden doorberekend aan de (eventuele) afnemers van de goederen en/of diensten. Het verdient aanbeveling meer bewust om te gaan met de mogelijkheid van toepassing van kostendoorberekening. Per geval moeten overigens extra ontvangsten worden afgewogen tegen bijkomende transactie- en bureaucratiekosten van kostendoorberekening.

Voor de werkgroep vormt het verplichtingen-kasstelsel thans een gegeven. Dat neemt niet weg dat het de moeite waard is om na te gaan of het in speciale gevallen mogelijk en wenselijk kan zijn binnen de rijksdienst af te wijken van het verplichtingen-kasstelsel zonder dat de macro-doelstellingen daaronder lijden. Bij de uitwerking van de agent-schappen wordt hierop ingegaan.

Ten aanzien van de leningsbevoegdheid beveelt de werkgroep aan de bepaling in de Comptabiliteitswet, volgens welke alleen de minister van Financiën de bevoegdheid heeft leningen af te sluiten, te handhaven en in het verlengde daarvan af te spreken dat debudgetteringsachtige constructies zoveel mogelijk achterwege zullen blijven. De eventuele voordelen van een decentrale leningsbevoegdheid voor de bedrijfsvoering wegen niet op tegen de nadelen voor de allocatie en normering.

Stroomlijning van het begrotingsproces

Het is belangrijk dat de procedurele last van het begrotingsoverleg beperkt blijft. Op basis van een versterkte beleids- en begrotingsvoorbereiding en verantwoording kan de uitvoering worden ontlast van een deel van de procedurele last. Hiertoe dient de begroting beter inzicht te geven in de relatie tussen de benodigde middelen en de prestaties. Slechts wanneer in de begrotingsvoorbereiding duidelijk wordt gemaakt welke resultaten met het beleid worden beoogd, kan er sprake zijn van een meer resultaatgerichte management.

Ter ontlasting van het begrotingsproces is het wenselijk dat het aantal begrotingsmutaties, alsmede het overleg hierover wordt beperkt. Het verdient daarom aanbeveling voor zoveel mogelijk artikelen bij de begrotingsvoorbereiding budgetteringsafspraken voor het totaal van die onderdelen te maken. Dit totaal heeft betrekking op het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten. Op de keuze of een begrotingspost onder de gebudgetteerde of de niet-gebudgetteerde categorie valt, kan tijdens de uitvoering niet worden teruggekomen. De keuze om te gaan budgetteren geldt in principe meerdere jaren. Binnen het totaal van de gebudgetteerde uitgaven en niet-belastingontvangsten, is over het karakter van

begrotingsmutaties tijdens de uitvoering geen interdepartementaal overleg meer nodig. Dit betekent een belangrijke ontlasting van het overlegcircuit en een stimulans voor doelmatig beheer. Deze systematiek vergt een gewijzigde toepassing van de huidige budgetdisciplineregels.

Teneinde ruimte te creëren voor het opvangen van tegenvallers in de uitvoeringsfase kunnen departementen overwegen om op hun begrotingshoofdstuk een reserve te creëren. Op basis van dezelfde overweging kan op macro-niveau ten tijde van een nieuw regeerakkoord een algemene begrotingsreserve worden overwogen. De werkgroep constateert, naast voordelen, overigens ook nadelen bij het introduceren en hanteren van begrotingsreserves.

Het verdient aanbeveling om vanuit de verschillende posities en verantwoordelijkheden, tot een goede taakverdeling tussen de diverse controle-organen te komen. Als uitgangspunt geldt hierbij dat het primaat van de accountantscontrole op het financiële beheer, bij de DAD's ligt. De DAD's vervullen in het controlebestel van het rijk een basisfunctie. Het ligt voor de hand, dat de Algemene Rekenkamer zo veel mogelijk gebruik maakt van de resultaten van de controle van de DAD's. Voor de Centrale Accountantsdienst (CAD) van het ministerie van Financiën betekent deze taakverdeling dat de nadruk van haar werkzaamheden zal komen te liggen op het terrein van coördinatie en beleidsvorming van de accountantscontrole bij het rijk. De toezichhoudende taak van de CAD zal zich vooral richten op de controle door de DAD en op gemeenschappelijke aandachtspunten op het gebied van beheer en administratie bij de departementen.

Tot slot verdient het aanbeveling meer aandacht te besteden aan een kritische doorlichting van de begroting (bestaand beleid) door de departementen en de diensten zelf. Ook is het van belang dat het ministerie van Financiën door een kritische doorlichting van het bestaande beleid in het kader van de begrotingsvoorbereiding een actieve rol vervult. Voorzover personele en organisatorische aspecten aan de orde zijn, is daarbij samenwerking met het ministerie van Binnenlandse Zaken noodzakelijk. Daarnaast dient de minister van Financiën, en in voorkomende gevallen ook de minister van Binnenlandse Zaken, een initiërende en coördinerende rol te vervullen bij de bevordering van de kwaliteit van de departementale evaluaties. Dit kan tevens door het praktische gebruik van kengetallen en indicatoren te stimuleren.

Interne en externe verzelfstandiging

Voor sommige diensten zal, ondanks de aanbevolen aanpassingen in de beheersregels en in het begrotingsproces, een optimale bedrijfsvoering nog niet te bereiken zijn. Creatie van verdergaande, meer speciale beheersregels is dan nodig. Dat komt neer op het gebruik maken van c.q. het creëren van verschillende zogenaamde verzelfstandigingsvormen.

Onderscheiden kunnen worden:

- interne verzelfstandiging, waarbij de verzelfstandiging binnen de departementale organisatie plaatsvindt;
- externe verzelfstandiging door middel van functionele decentralisatie (zelfstandige bestuursorganen);
- externe verzelfstandiging door creatie van onder marktcondities werkende ondernemingen en door oprichting van volgens het beginsel van kostendekking werkende stichtingen (privatisering).

De vraag of en in hoeverre een beperking van de ministeriële verantwoordelijkheid voor de uitvoering van bepaalde taken mogelijk en gewenst wordt geacht is primair een politiek-bestuurlijke vraag. Per geval zal moeten worden afgewogen welke organisatievorm de meest wenselijke is.

De situatie kan zich voordoen dat, gezien vanuit het gezichtspunt van de ministeriële verantwoordelijkheid, de voorkeur uitgaat naar het verrichten van bepaalde taken door het rijk, maar dat bepaalde wensen vanuit de bedrijfsvoering er – ondanks de voorgestelde veranderingen van de comptabele en personele beheersregels – toe leiden dat toch gekozen wordt voor externe verzelfstandiging, in plaats van interne verzelfstandiging. Bestuurlijk-politieke overwegingen prevaleren dan niet. Om oneigenlijke keuzen te voorkomen wordt een differentiatie van beheersregels voorgesteld. Speciale beheersregels voor dienstonderdelen, die afwijken van de bovendepartementale regelgeving, kunnen worden beschouwd als een vorm van interne verzelfstandiging. De werkgroep beveelt hiertoe aan een apart beheersregime te ontwikkelen via de constructie van een agentschap. De constructie van staatsbedrijven kan daarmee vervallen. Uitvoering van deze aanbeveling vereist een wijziging van de Comptabiliteitswet.

Het agentschap

Agentschappen zijn overheidsinstellingen met een grotere zelfstandigheid dan de huidige departementale (buiten)diensten. Het agentschap is bedoeld voor onderdelen van het rijk waarbij een doelmatiger bedrijfsvoering bereikt kan worden via een speciaal beheersregime, zonder dat de macro-doelstellingen van normering, allocatie en beheersing in gevaar komen. Niet elk agentschap hoeft hetzelfde regime te hebben. Het gaat om maatwerk, uiteraard binnen algemene kaders die voortvloeien uit het feit dat het gaat om de aanwending van overheidsgeld. Van geval tot geval zal moeten worden gezien welke bevoegdheden en verantwoordelijkheden een agentschap krijgt. Kenmerkend voor agentschappen is dat ze meer bevoegdheden bij de bedrijfsvoering hebben dan «normale» beleidsdirecties. De manager van een agentschap is ten volle aanspreekbaar op het beheer. Natuurlijk blijft de minister onder wie een agentschap ressorteert, ten opzichte van de Staten-Generaal volledig verantwoordelijk voor het beleid en beheer van agentschappen, maar de facto zal de positie van de minister ten aanzien van het beheer wel veranderen. De specifieke bevoegdheden en verantwoordelijkheden dienen bij de instelling duidelijk te worden vastgelegd.

De mogelijke extra bevoegdheden van een agentschap op financieel gebied vallen in wezen in twee onderdelen uiteen. Sommige agentschappen zullen de verantwoordelijkheid krijgen een zeker bedrijfsvermogen te beheren met behulp waarvan de verlangde produktie moet worden voortgebracht. Deze agentschappen zullen, net als de staatsbedrijven nu, een resultatenrekening en een balans dienen te overleggen. Zij zullen de begroting dan ook moeten opstellen volgens het stelsel van baten en lasten en een commerciële boekhouding voeren. De essentie is dat de administratieve vormgeving zo doelmatig mogelijk moet zijn toegesneden op het presenteren van de bedrijfsresultaten. Bij zo'n agentschap wordt er op het resultaat gestuurd. De kaspositie is veel meer een randvoorwaarde. Het begrotingsstelsel voor dit soort agentschappen zal derhalve in het algemeen het baten-lastenstelsel zijn. Agentschappen zonder eigen vermogensbeheer zullen veelal met een verplichtingen-kasstelsel werken. Op financieel terrein zullen de extra bevoegdheden dan vooral liggen in ruimere faciliteiten voor het omgaan met de jaargrenzen van het budget. Deze zouden, evenals bij de agentschappen met een eigen vermogensbeheer, gerealiseerd kunnen worden via een reserveringsmogelijkheid.

De werkgroep geeft in overweging om bij de regels van de budgetdiscipline ruimte te bieden aan de schommelingen in deze reserve van agent-

schappen. Bij de risico's hiervan zij vooral bedacht dat een eventuele verslechtering van het budgettaire beeld altijd vooraf is gegaan door een gunstiger positie. Per saldo treedt er dus geen verslechtering voor de staatsschuld op.

Agentschappen voeren een afgescheiden beheer en administratie. Het ligt voor de hand die aparte status mede gestalte te geven door een agentschap een rekening-courant-verhouding met de Rijkshoofdboekhouding (RHB) van het ministerie van Financiën te geven. Over de tegoeden mag een agentschap dan vrijelijk beschikken.

De werkgroep acht een leningsbevoegdheid voor agentschappen niet juist, gegeven het feit dat agentschappen ten principale onderdeel van het rijk blijven. Als er vanuit allocatieve overwegingen behoefte zou bestaan aan extra financiële armslag is de aangewezen weg dat de bijdragen die van de begroting van het moederdepartement naar het agentschap gaan, worden verhoogd. Gebeurt dat niet, dan gaat het niet aan de algehele prioriteitenstelling en de begrotingsnormering te ondergraven via een zelfstandig beroep van het agentschap op de kapitaalmarkt. Dit zou tevens het autorisatierecht van de Staten-Generaal in ernstige mate aantasten. Alleen private ondernemingen kunnen zelfstandig een beroep op de kapitaalmarkt doen.

Een belangrijk punt van aandacht is hoe bij agentschappen inhoud wordt gegeven aan het budgetrecht van de Staten-Generaal. Voor de Staten-Generaal is het belangrijkste dat bij de autorisatie, op welke wijze die ook precies vorm krijgt, rekening wordt gehouden met het feit dat een agentschap stuurt op het bedrijfsresultaat dat onder meer tot uitdrukking komt in de vorm van winst of verlies. Dan ligt het in de rede dat de autorisatie zich ook hier op richt. Er zijn verschillende mogelijkheden om met oog voor de bedrijfsvoering het budgetrecht goed tot uitdrukking te laten komen. Zo zou via de begroting van het moederdepartement ook aparte autorisatie van het beoogde exploitatieresultaat aan de Staten-Generaal gevraagd kunnen worden. Via de rekening van het moederdepartement wordt vervolgens verantwoording aan de Staten-Generaal afgelegd. Door de rekening van het agentschap als bijlage te voegen bij de financiële verantwoording van het moederdepartement, krijgen de Staten-Generaal een volledig inzicht in de resultaten van een agentschap. Het is evenwel ook denkbaar om de financiële verantwoording van het agentschap, als het ware in de vorm van een slotwet, als zodanig ter autorisatie, in casu ter vaststelling aan de Staten-Generaal voor te leggen. Het is een kwestie van enerzijds administratieve doelmatigheid en anderzijds invulling van het autorisatierecht waarover duidelijk ook de opinie van de Staten-Generaal gehoord zou moeten worden. Dat geldt evenzeer voor een hieraan verwante vraag, namelijk of de instelling van een agentschap al dan niet via een afzonderlijke instellingswet geregeld dient te worden. Het is wenselijk over het budgetrecht bij agentschappen in overleg te treden met de Staten-Generaal.

De grote vraag is uiteraard aan welke onderdelen van het rijk bij de instelling van agentschappen wordt gedacht. Voor de werkgroep is die vraag moeilijk te beantwoorden. Immers, de daarvóór liggende vraag is of activiteiten door het rijk verricht moeten worden en dat is een vraag, die van geval tot geval moet worden beantwoord. Maar ook voor activiteiten die binnen het rijk blijven, is op voorhand moeilijk aan te geven of een bepaald type overheidsdienst in aanmerking komt voor de status van agentschap.

Er zijn verschillende soorten overheidsactiviteiten en er zijn verschillende vormen van interne en externe verzelfstandiging. Tussen beide bestaat

geen één op één relatie. Steeds weer zal moeten worden gezien op welke wijze activiteiten op de meest doelmatige manier kunnen worden verricht. In de ene situatie zal het «gewone» zelfbeheer de aangewezen weg zijn, in een andere situatie volledige privatisering. Van belang is dat er steeds een goede afweging wordt gemaakt. Diensten, waarvoor wordt overwogen ze op afstand te zetten, moeten vooraf goed worden doorgelicht, of het nu gaat om een vorm van interne of van externe verzelfstandiging. Duidelijk moet zijn waarom bijvoorbeeld voor een agentschap gekozen wordt en bijvoorbeeld niet voor het «gewone» zelfbeheer of voor een vorm van externe verzelfstandiging. Ook zal bij onderdelen die voor externe verzelfstandiging kiezen, de vraag gesteld kunnen worden waarom niet voor de agentschap-status wordt gekozen.

Bij de verdergaande vormen van interne en externe verzelfstandiging zal de bedrijfsvoering baat moeten hebben. Als gevolg van de flexibilisering van het beheersregime bij verzelfstandiging kan worden verwacht dat in de bedrijfsmatige sfeer voordelen worden gerealiseerd die ook tot budgettaire besparingen kunnen leiden. Wanneer geen besparingen mogelijk zouden zijn op het apparaatsbudget van de betrokken dienst en van het betrokken departement, moet men zich met nadruk de vraag stellen in hoeverre het zinvol is dat men zich de kosten en moeite getroost die onvermijdelijk aan de creatie van vormen van verzelfstandiging verbonden zullen zijn. Bij het moederdepartement zijn besparingen mogelijk als gevolg van een geringere coördinatielast.

Vanuit deze optiek ligt het in de rede dat agentschappen en de moederdepartementen enigerlei vorm van taakstellende efficiëncykorting opgelegd krijgen. Deze zou dan in een zodanige vorm gegoten moeten worden, dat ze geen aantasting oplevert van de prikkel tot efficiënt werken. Tevens ligt het in de rede dat rekening wordt gehouden met de eventuele aanloopkosten die de agentschapstatus met zich brengt.

Overigens zal het opleggen van dit soort efficiëncytaakstellingen zeker niet beperkt hoeven te blijven tot agentschappen. Ook binnen de «normale» rijksdienst, alsmede juist bij verdergaande vormen van verzelfstandiging (zelfstandige bestuursorganen, echte privatisering) ligt een dergelijke taakstelling naar het oordeel van de werkgroep in de rede. Agentschappen en vormen van externe verzelfstandiging hebben dan, via hun verzelfstandigde beheersregime, de concrete instrumenten om die taakstelling waar te maken.

Een belangrijk element bij verzelfstandigde eenheden binnen de rijksdienst is, dat deze op duidelijke wijze verantwoording afleggen over het gevoerde beheer. Uitgaande van eenheden die bedrijfsmatig beogen te opereren, ligt het in de rede dat agentschappen de verantwoording over hun beheer vormgeven via duidelijke en informatieve kengetallen respectievelijk produktiemaatstaven. Via dergelijke indicatoren kan vooraf een aanduiding worden gegeven van hoe men zo effectief en doelmatig mogelijk met de beschikbare middelen wil omgaan. En achteraf vormen de indicatoren een maatstaf om het gevoerde beheer te toetsen. Met behulp van de kengetallen kan ook inhoud worden gegeven aan de efficiëncytaakstellingen.

Omdat het bij agentschappen om maatwerk gaat en de departementen zelf het best op de hoogte zijn van eventuele knelpunten in het beheer, ligt het in de rede dat de departementen voorstellen voor de invoering van agentschappen doen. Het is wenselijk een standaardprocedure voor de invoering van agentschappen te ontwikkelen.

Gelet op het bijzondere karakter van agentschappen, zowel in comptabel opzicht als met betrekking tot de begrotingsbeheersing, ligt het in de rede om bij de instelling van agentschappen een horizonbepaling in te bouwen. Na zeg twee à drie jaar zou het agentschap in die vorm slechts voortgezet moeten worden als een expliciete evaluatie tot een positief oordeel leidt. Toetsingspunten kunnen dan onder andere gelegen zijn in de behaalde efficiencywinst, in het zinvol hanteren van kengetallen en produktiemaatstaven, in de ervaringen met betrekking tot de reservevorming en in het hanteren van het autorisatierecht door de Staten-Generaal. Overigens verdient het ook aanbeveling een nadere uitwerking te geven aan de toetsingspunten voor de vormgeving van zelfstandige bestuursorganen.

Ten slotte

Hoewel een aantal van de voorgestelde ontwikkelingen reeds in gang is gezet, zal de verdere versterking van het beheer bij de rijksoverheid bewust gestuurd en begeleid moeten worden. Voor de verdere uitwerking van de aanbevelingen zullen in voorkomende gevallen invoeringstrajecten moeten worden bepaald.

21. Samenvatting nota kapitaaldienst

Na het verschijnen van het achtste rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte in 1989 is de aandacht voor een eventuele invoering van de kapitaaldienst verder toegeomen. Het kabinet heeft in het kader van de plenaire behandeling van de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet 1976 aangegeven met een aparte nota over de kapitaaldienst te komen. In deze nota zou onder meer een relatie kunnen worden gelegd met het onderwerp differentiatie van beheersregels. De Tweede Kamer van de Staten-Generaal heeft naar aanleiding van de behandeling van de Voorjaarsnota 1991 een motie aangenomen, waarin de regering wordt verzocht te bevorderen dat met ingang van de begroting 1993 een zodanige aanpassing van de begrotingssystematiek materieel zal zijn voorbereid, dat het onderscheid tussen investeringsuitgaven en consumptieve uitgaven beter tot uitdrukking wordt gebracht.

Ok het kabinet zelf hecht eraan de begrotingssystematiek kritisch onder de loep te nemen. Waar dat verantwoord mogelijk is, moet ook die systematiek bijdragen aan het bevorderen van de kwaliteit van de begroting, in casu van de keuzes die in het begrotingsproces tot stand komen. Een versterking van de structuurversterkende uitgaven – overigens een breed, vrij heterogeen begrip – is daarbij zeer gewenst. Bezien moet worden op welke wijze de (huidige) begrotingssystematiek kan worden versterkt met elementen die bijdragen aan een betere afweging op de rijksbegroting.

Tegen deze achtergrond zijn de voor- en nadelen van een eventuele kapitaaldienst in deze nota uitvoerig belicht en in relatie gebracht met de huidige begrotingssystematiek. Terwille van een goede analyse en van heldere conclusies, is de aanvankelijke vraagstelling gesplitst in een viertal deelvragen, te weten :

a Dient het geïntegreerde verplichtingen-kasstelsel vervangen te worden door het begrotingssstelsel van baten en lasten?

b Dient de bestaande boekhouding, die van het kameralistische type is, vervangen te worden door een boekhouding van het commerciële type?

c Dient de bestaande normering van het financieringsstelsel te worden te worden door één of andere vorm van de gulden financieringsregel?

d Dient de bestaande ongesplitste begroting vervangen te worden door een begroting die is ingedeeld in een gewone dienst en een kapitaal-dienst?

Het centrale vertrekpunt voor de analyse is geweest de mogelijke versterking van de economische afweging in het begrotingsproces. De elementen van het begrotingssstelsel, het systeem van de overheidsboekhouding, de begrotingsindeling en de begrotingsnormering dienen optimaal in dienst te staan van een goede besluitvorming in het begrotingsproces. De uitkomsten van het afwegingsproces veranderen evenwel niet vanzelf door aanpassing van deze elementen. Daarvoor gaat het tezeer om een kwestie van prioriteitenstelling en hebben alle vormen

van begrotingsstelsels, -indelingen en -normeringen hun sterke en zwakke kanten. Dat neemt echter niet weg dat de begrotingssystematiek zoveel mogelijk dienstbaar gemaakt moet worden aan een goed afwegingsproces.

Ad a en b: *De kapitaaldienst als een kwestie van begrotingsstelsel en boekhouding*

De voor de begrotingsinfrastructuur meest ingrijpende vorm van een kapitaaldienst zou de introductie van het begrotingsstelsel van baten en lasten zijn. Dit stelsel dwingt immers tot een splitsing van de begroting in een kapitaaldienst en een gewone dienst, en nodigt bovendien wel zeer uit tot het hanteren van een boekhouding van het commerciële type.

De conclusie in deze nota luidt dat het enerzijds, met name om doelmatigheidsredenen, niet gewenst is voor de rijksbegroting als geheel het baten- en lastenstelsel te introduceren, maar dat anderzijds voor specifieke onderdelen van de rijksdienst dit stelsel wel zinvol kan zijn, zonder dat dit afbreuk hoeft te doen aan de eenheid van de begroting. Deze conclusie wordt getrokken op grond van het feit dat de belangrijkste argumenten voor de invoering van het baten- en lastenstelsel, namelijk een zo goed mogelijke afweging tussen de kosten en het nut van het overheidsoptreden en een zo goed mogelijk inzicht in de vermogensontwikkeling bij het Rijk, niet of althans niet over de hele linie, opgaan. Wat het inzicht in de kosten betreft wordt geconstateerd dat, technisch gezien, wel allerlei indirecte kosten aan begrotingsartikelen kunnen worden toegerekend, maar dat het belangrijkste oogmerk voor het zinvol in kaart brengen van de kosten, namelijk de koppeling met de opbrengsten, veelal ontbreekt. Het Rijk brengt nu eenmaal voor het overgrote deel collectieve goederen en diensten voort die via algemene belastingen worden bekostigd.

Wat het inzicht in de ontwikkeling van het vermogen betreft wordt geconstateerd dat het Rijk niet een huishouding is waarvan het bestuur primair gericht kan zijn op het instandhouden of vergroten van het ter beschikking staande vermogen. Daarvoor is het begrotingsproces te zeer een proces waarmee uiteenlopende politieke doelstellingen worden verwezenlijkt en is het te weinig een louter economisch proces. Voor het accentueren van het economisch aspect in het afwegingsproces rond de jaarlijkse begroting is informatie over de ontwikkeling van het staatsvermogen echter wel zinvol; daarvoor is evenwel geen ander begrotingsstelsel of boekhoudsysteem nodig.

Resumerend luidt de conclusie dat in een huishouding als die van de centrale overheid, men de administratie niet moet inrichten volgens een stelsel dat geheel en al gericht is op het kennen van de kosten omdat de uit die administratie verkregen informatie niet spoort met de informatie die primair nodig is voor de besturing van die huishouding. Wat de verslaglegging over de omvang en samenstelling van het vermogen betreft, is de bestaande extra-comptabele methode die wordt gehanteerd voor de staatsbalans doelmatig en voldoende nauwkeurig. Ook het geïntegreerde verplichtingen-kasstelsel, waarvan de invoering thans in de fase van afronding verkeert, heeft bepaalde zwakke punten. Toch lijkt dit stelsel, alles afwegende, op dit moment de beste ondersteuning te kunnen geven aan het begrotingsproces. Dit stelsel dient op dit moment dan ook met kracht te worden ondersteund.

Hoewel de invoering van het baten- en lastenstelsel voor de rijksbegroting als geheel niet doelmatig wordt geacht, zou het stelsel van baten en lasten, in combinatie met een commerciële boekhouding, wel zinvol kunnen worden toegepast bij bepaalde specifieke onderdelen van de rijksdienst, via de comptabele figuur van de agentschappen. Agentschappen worden in het tegelijk met de Miljoenennota 1992 uitgebrachte heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer» naar voren

gebracht als een mogelijke nieuwe figuur binnen de rijksdienst, met de introductie waarvan het staatsbedrijf zou kunnen vervallen. Met het staatsbedrijf heeft het agentschap gemeen dat het bedoeld is voor die dienstonderdelen waar een bedrijfsmatig beheer mogelijk is. Het agentschap verschilt van het staatsbedrijf door wat bredere toepassingsmogelijkheden. De toepassing van het stelsel van baten en lasten in combinatie met een commerciële boekhouding zou met name bij die agenschappen moeten worden overwogen waaraan een afzonderlijk deel van het rijksvermogen in beheer wordt gegeven. Overigens – maar dit staat theoretisch bezien los van de keuze voor een bepaald begrotingsstelsel – vallen agenschappen wel onder het reguliere allocatiemechanisme van de rijksbegroting en tevens binnen het bereik van de begrotingsnormering. Zij hebben, ook in de visie van het heroverwegingsrapport, geen eigen leningsbevoegdheid. Aldus wordt voorkomen dat de eenheid van de rijksbegroting tezeer zou worden uitgehold.

In het verlengde van de vraag of het begrotingsstelsel zou moeten worden aangepast, zijn ook de private financieringsconstructies ter sprake gebracht. Er zijn ontwikkelingen gaande die in zekere zin kunnen worden opgevat als een beweging in de richting van een partiële toepassing van het baten- en lastenstelsel. Voorbeelden daarvan zijn bepaalde private financieringsconstructies zoals bijvoorbeeld de leasing van rijksgebouwen. De partiële toepassing van het baten- en lastenstelsel bestaat eruit dat de jaarlasten van de desbetreffende investeringsprojecten op de rijksbegroting drukken, maar dat de bijbehorende investeringsuitgaven zich bevinden op een (fictieve) kapitaaldienst in private handen. Min of meer in het verlengde hiervan liggen private financieringsconstructies, bijvoorbeeld rond de bouw van tunnels. In het algemeen zullen private financieringsconstructies vaak duurder zijn dan financiering door middel van staatsleningen. Voorkomen moet worden dat private financieringen worden gebruikt om geen andere redenen dan om te debudgetteren. Daarbij is grote aandacht geboden voor een evenwichtige spreiding van risico's. Die dienen niet onevenredig op de overheid worden afgewenteld. Uiteindelijk kan alleen een aantoonbare grotere doelmatigheid bij de verwezenlijking of exploitatie van een via private financiering tot stand te brengen voorziening een dergelijke financieringsconstructie rechtvaardigen.

Ad c: *De kapitaaldienst als een kwestie van begrotingsnormering*

De vraag naar de begrotingsnormering kan op een integrale wijze (dat wil zeggen voor de rijksbegroting als geheel) en op een partiële wijze worden benaderd. Bij de integrale wijze van benaderen wordt het pleidooi voor de kapitaaldienst vaak gehouden vanuit de wens via de gulden financieringsregel de economische afweging sterker te benadrukken. Bij de partiële benadering wordt vaak gedacht aan die onderdelen van de rijksdienst waarbij er mogelijkheden zijn voor het hanteren van een baten/lastenstelsel en, in combinatie daarmee, een commerciële boekhouding. De vraag is dan of het partiële-kapitaaldienst-karakter ook tot uitdrukking zou (moeten) komen in de begrotingsnormering. Min of meer in het verlengde hiervan wordt ook wel bepleit om (min of meer) renderende investeringen of kredieten als zodanig buiten de begrotingsnormering te plaatsen. Ook dit is een illustratie van een partiële benadering van de kapitaaldienst. De achterliggende gedachting daarbij is dat deze uitgaven zodanige opbrengsten genereren dat de uitgaven als zodanig niet aan de begrotingsnorm behoeven te worden getoetst. Vanuit het perspectief van specifieke onderdelen van de rijksdienst en van bepaalde zichzelf terugverdienende uitgaven, is het begrijpelijk om het vraagstuk van de normering partieel te benaderen.

Begrotingsnormen zijn evenwel randvoorwaarden die fungeren als totaal kader waarbinnen de afweging en de allocatie van de collectieve

middelen moet plaatsvinden. Het is derhalve niet goed mogelijk dat op partiële gronden bepaalde gedeelten van de begroting buiten de normering worden gesteld, zonder dat dit duidelijke consequenties heeft voor de begrotingsnormering als geheel. Anders gezegd: in termen van de begrotingsnormering kan niet sprake zijn van een partiële benadering, i.c. een «partiële kapitaaldienst», die – ten opzichte van de huidige tekortnormering – er op zou neerkomen dat bepaalde delen van de rijks-uitgaven buiten de tekortnormering zouden worden geplaatst. Daarmee is niet uitgesloten dat kapitaaluitgaven ook in de begrotingsnormering een bijzondere plaats krijgen toebedacht, maar dat kan dan alleen in een breder perspectief, waarbij ook de normering van alle andere uitgaven en ontvangsten in het geding is. Aldus geredeneerd komt de discussie over de begrotingsnormering uiteindelijk automatisch neer op een afweging van voor- en nadelen rond de gedachte om de begroting te normeren volgens de gulden financieringsregel.

Noch de invoering van het stelsel van baten en lasten noch een gesplitste begroting in een gewone dienst en een kapitaaldienst is noodzakelijk om de begroting op deze wijze te kunnen normeren.

De conclusie in deze nota is dat het weliswaar geen aanbeveling verdient nu reeds of op termijn de gulden financieringsregel voor de rijksbegroting als geheel of partieel als (enige) leidende norm in het begrotingsproces te gaan hanteren, maar dat de notie van de gulden financieringsregel als een van de oriëntatiepunten in de begrotingsnormering zeker zinvol kan zijn.

Onderkend moet worden dat de gulden financieringsregel theoretisch gezien tegemoet kan komen aan het sterker benadrukken van de economische accenten in het begrotingsproces. In zijn zuivere vorm en als leidende norm betekent deze regel immers dat leningfinanciering voor kapitaaluitgaven is toegestaan en dat de jaarlijkse lasten van die leningen via een sluitende gewone dienst dienen te worden gespaard. Met name de investeringsuitgaven lijken hierdoor tegenover de overige uitgaven beter tot hun recht te kunnen komen.

In de bestaande budgettaire situatie is de invoering van de gulden regel in zijn zuivere vorm echter niet gewenst omdat de uitgavenbeheersing daardoor te zeer zou kunnen eroderen. Het gevaar is namelijk niet denkbeeldig dat het ene aspect van de gulden regel, te weten de leningfinanciering, zal worden omarmd en dat het andere aspect, te weten het sluiten van de gewone dienst, in onvoldoende mate zal worden gerespecteerd. De beteugeling van de groeiende staatsschuld, een belangrijke kabinetsdoelstelling, zou hiermee in gevaar kunnen komen. Deze beteugeling is onder meer nodig omdat de rente-uitgaven in verband met de staatsschuld andere, meer nuttige uitgaven verdringen. Zeker bij de huidige omvang van de staatsschuld zijn de rente-uitgaven erg hoog en is de rentegevoeligheid van de begroting groot. De hierboven genoemde bezwaren gelden evenzeer bij een partiële toepassing van de gulden financieringsregel.

Ook vanuit een gunstiger budgettaire uitgangssituatie kleven er aan de gulden financieringsregel in zijn zuivere vorm en als leidende norm de nodige beperkingen en bezwaren. Te noemen zijn hier met name de problemen bij een zinvolle en bestuurlijk hanteerbare vaststelling van de definitie van de kapitaaluitgaven en bij de verwerking van de afschrijvingen. Daarnaast kan gemakkelijk een (nieuwe) bestuurlijke onevenwichtigheid bij begrotingsbeslissingen ontstaan door een leidende gulden regel, doordat van grote investeringsprojecten wel de volle politiek/psychologische en macro-economische voordelen op korte termijn worden geplukt maar de budgettaire lasten niet ten volle worden gedragen. Tenslotte moet als een bezwaar worden genoemd dat een grootheid als de staatsschuld buiten de directe normering wordt geplaatst.

Bovenstaande bezwaren richten zich niet op de inhoudelijke notie van de gulden financieringsregel – vanuit de versterking van de economische invalshoek moet die zonder meer als positief worden aangemerkt — maar op de veronderstelling dat deze regel de enige en leidende norm zou moeten zijn. In de nota is daarom een andere vorm van de gulden financieringsregel onderscheiden, namelijk die van aanvullend oriëntatiepunt in het begrotingsproces. Op termijn kan met dit gulden oriëntatiepunt worden aangesloten bij de ideeën ter voorkoming van excessieve begrotingstekorten die zich momenteel in het kader van de EMU ontwikkelen. Deze ideeën gaan in de richting van een groep indicatoren zoals het financieringstekort, de staatsschuld en de gulden financieringsregel, aan de hand waarvan het begrotingsbeleid in de afzonderlijke lidstaten wordt beoordeeld. Tevens kan via een zodanig oriëntatiepunt tegengas gegeven worden tegen een mogelijke uitholling van de rijksbegroting: uit een analyse vanuit de optiek van de gulden financieringsregel zal immers blijken in hoeverre bijvoorbeeld een steeds grotere verschuiving van kapitaaluitgaven naar lopende uitgaven dreigt plaats te vinden. Aldus kan ook een ongeremde groei van het verschijnsel leasen worden onderkend.

Praktisch gezien zou het gulden oriëntatiepunt kunnen worden vormgegeven door uit te gaan van de economische classificatie van overheidsuitgaven. Nadere keuzen welke uitgaven wel en welke niet als kapitaaluitgaven zouden moeten worden aangemerkt, moet uiteraard nog wel worden gemaakt. Voor de afschrijvingen ware een vuistregel te hanteren die neerkomt op een vast percentage van de bruto-investeringen. In bijlage 3 van de nota kapitaaldienst wordt een eerste aanzet gepresenteerd.

In de (nabije) toekomst zou een dergelijke opstelling in de Miljoenennota kunnen worden gepresenteerd. Op termijn zal kunnen worden aangesloten bij de ideeën die in EMU-verband worden ontwikkeld.

Ad d: *De kapitaaldienst als een kwestie van begrotingsindeling*

De meest letterlijke en meest eenvoudige invoering van een kapitaaldienst zou uitsluitend bestaan uit een andere indeling van de begroting, zonder over te gaan op het begrotingsstelsel van baten en lasten. In deze nota wordt geconcludeerd dat het, mede met het oog op het weergeven van de gulden financieringsregel als oriëntatiepunt, zeker zinvol kan zijn om voortaan op geaggregeerd niveau een indeling van de begroting langs de lijnen van een kapitaaldienst en een lopende dienst te geven. In hoofdstuk 4 van de Miljoenennota 1992 wordt een dergelijke opstelling reeds gepresenteerd. Een formele splitsing, tot op het laagste autorisatieniveau (in casu het niveau van begrotingsartikelen) acht het kabinet evenwel onnodig en ongewenst, zowel om doelmatigheidsredenen als terwille van de hanteerbaarheid en inzichtelijkheid van de begroting.

In de nota kapitaaldienst wordt toegelicht waarom de regering het niet noodzakelijk en ook niet raadzaam acht om de begroting formeel in te delen in een kapitaaldienst en een gewone dienst. Het lijkt haar niet waarschijnlijk dat een aparte presentatie van de kapitaaluitgaven, eventueel aangevuld met toegerekende rente en aflossingsuitgaven, op zichzelf een betere economische afweging te weeg kan brengen. Voor een goede beoordeling van kapitaaluitgaven kan de jaarlijkse opstelling van begrotingsartikelen alleen niet voldoende zijn. Daarvoor zijn bij de start van elk project integrale analyses van kosten en baten noodzakelijk die in de toelichting op de begroting gegeven dienen te worden. Een bezwaar van een begrotingsindeling met een formele kapitaaldienst is dat deze tot een fragmentarisering van de begrotingsartikelen zal leiden omdat elk artikel dient te worden onderscheiden naar het criterium van kapitaaluitgave of overige uitgave. Deze fragmentarisering zou de overzichtelijkheid en de uitvoeringsflexibiliteit van de begroting niet ten goede komen. Ten slotte is een gesplitste begroting ook niet nodig voor

de ondersteuning van een eventueel in te voeren gulden financieringsregel. Er zijn voldoende andere hulpmiddelen om een beleidsmatig te hanteren verzameling kapitaaluitgaven op een geaggregeerd niveau uit de begroting af te kunnen leiden. In de Miljoenennota kan en zal hiervan ook worden gebruik gemaakt ter ondersteuning van de onder ad d ter sprake komende gulden financieringsregel als oriëntatiepunt in het begrotingsproces. Wel moet hierbij worden aangetekend dat bij het gebruik van een zodanige opstelling de beperkingen daarvan niet mogen worden veronachtzaamd. De mechanische opsplitsing die men aldus hanteert, kan niet tegemoet komen aan alle oogmerken die men soms hierbij voor ogen heeft.

Slot

Uit de nota en deze samenvatting komt naar voren dat het antwoord op de vraag of de rijksoverheid dient te kiezen voor of tegen een kapitaaldienst, geenszins met een simpel «ja» of «nee» kan worden beantwoord. Daarvoor zijn, in hoofdzaak, twee redenen aan te voeren. In de eerste plaats zijn er verschillende aspecten aan de orde bij het begrip kapitaaldienst. Daarom zijn ook vier deelvragen onderscheiden, die elk om een eigen antwoord vragen. In de tweede plaats blijkt bij een nadere analyse van elk van die deelvragen, dat diverse vormgevingen/gradaties van «de kapitaaldienst» aan de orde (kunnen) zijn. Het kabinet meent in deze nota op elk van de vier deelvragen – betreffende het begrotingsstelsel, het boekhoudstelsel, de begrotingsnormering en de begrotingsindeling – een zodanige standpuntbepaling te hebben ingenomen, dat de sterke kanten van «het kapitaaldienstdenken» worden gehonoreerd, veelal zonder dat dit tot zeer ingrijpende, tijdrovende, ondoelmatige en omstreden ingrepen in het comptabele bestel respectievelijk in de begrotingsnormering en -beheersing hoeft te leiden. Het kabinet meent dat aldus de sterke kanten van «het kapitaaldienstdenken» op pragmatische wijze kunnen worden gecombineerd met de sterke kanten van de huidige begrotingssystematiek.

22. Buitenlanduitgaven

22.1. Inleiding

Zowel tijdens het debat in de Tweede Kamer over de Tussenbalans als in het debat over de Voorjaarsnota 1991 heeft het Kabinet aan de Tweede Kamer toegezegd met een overzicht te komen ten aanzien van de zogenaamde buitenlanduitgaven; hieronder worden de uitgaven op de rijksbegroting verstaan die primair gedaan worden ten behoeve van het buitenland.

De aanleiding tot het opstellen van een dergelijk overzicht ligt met name in de discussies tussen parlement en kabinet over de door de Tweede Kamer ingediende moties met betrekking tot het OS-plafond en de vraag om additionele middelen voor hulp aan Oost-Europa.

In deze bijlage wordt nader op de *budgettaire* aspecten van deze buitenlanduitgaven ingegaan. In paragraaf 22.2. zal worden stilgestaan bij de vraag wat buitenlanduitgaven zijn. In paragraaf 22.3. zal vervolgens worden ingegaan op de feitelijke cijfermatige ontwikkelingen met betrekking tot de buitenlanduitgaven. Paragraaf 22.4. bevat een nadere budgettaire beschouwing met betrekking tot de compensatie voor de stijgende buitenlanduitgaven. De laatste paragraaf bevat ten slotte enkele conclusies.

De beperking in deze bijlage tot de *budgettaire* aspecten van de buitenlanduitgaven betekent dat niet wordt ingegaan op bijvoorbeeld de nationale economische voordelen die het gevolg van deze uitgaven kunnen zijn. Deze voordelen zullen zich onder andere voordoen bij gebonden ontwikkelingshulp en bij compensatie-orders van Defensie.

22.2. Wat zijn buitenlanduitgaven?

Hierboven zijn buitenlanduitgaven gedefinieerd als «uitgaven die primair gedaan worden ten behoeve van het buitenland». Op de Nederlandse rijksbegroting zijn verschillende uitgavencategorieën aan te wijzen die onder deze definitie kunnen vallen, of er in ieder geval mee verwant zijn. Hieronder wordt kort stilgestaan bij de belangrijkste categorieën en bij de vraag of de betreffende uitgaven betrokken zullen worden bij het vervolg van deze bijlage.

In de *eerste* plaats zijn er de uitgaven in het kader van de hulp aan Oost-Europa en de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking. Deze uitgaven zijn naar hun aard gericht op hulp aan het buitenland en worden dus gedaan ten behoeve van «het buitenland». Deze uitgavencategorieën zijn de meest duidelijke vormen van «buitenlanduitgaven».

In de *tweede* plaats moeten de Nederlandse afdrachten aan de EG genoemd worden. Want hoewel Nederland ook zelf profiteert van het EG-beleid, is er bij de financiering van de EG wel daadwerkelijk sprake van een kapitaalstroom van de Nederlandse schatkist naar «Brussel» *ten behoeve van* de Europese Gemeenschap. Bovendien vindt de besluitvorming omtrent de vele miljarden die Nederland jaarlijks aan de EG

dient bij te dragen, feitelijk niet op nationaal politiek niveau plaats, maar op Europees niveau. Ook deze uitgaven worden daarom in deze bijlage als buitenlanduitgaven beschouwd.

Een *derde* uitgavencategorie, die eveneens verwant is aan het buitenlands beleid, betreft Defensie. Of deze uitgaven echter ook tot de buitenlanduitgaven moeten worden gerekend, is meer een twijfelgeval. De kosten van het instandhouden van het Nederlandse Defensie-apparaat zijn weliswaar nauw verwant met de afspraken die in NAVO-verband gemaakt worden, maar de uitgaven in dit vlak worden niet primair gedaan ten behoeve van het buitenland. Ook de samenstelling van de Defensie-uitgaven wijkt nogal af van de hierboven genoemde uitgavencategorieën; bij de Defensie-uitgaven is er namelijk veel minder sprake van internationale inkomensoverdrachten en veel meer van nationale bestedingen (zie verder paragraaf 22.3.).

Een *vierde* verwante categorie wordt gevormd door de inkomensoverdrachten in de sociale zekerheid die naar het buitenland worden overgemaakt. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn met kinderbijslag-uitkeringen en immigratie-uitkeringen en -subsidies. Volgens het Heroverwegingsrapport «Toerekening aan het budgettaire plafond voor ontwikkelingssamenwerking» uit 1989, gaat het hier jaarlijks om enkele honderden miljoenen guldens. Het betreft hier Nederlandse collectieve uitgaven die betrekking hebben op het buitenland; deze uitgaven zijn echter gebaseerd op in Nederland verkregen rechten op sociale voorzieningen en worden dan ook niet primair gedaan *ten behoeve van* het buitenland. Om deze reden zal deze uitgavencategorie hier verder buiten beschouwing worden gelaten.

Een *vijfde* categorie betreft de verliezen op de exportkrediet-verzekering. De relatie met het buitenland als zodanig is hier duidelijk. Het zijn echter de (Nederlandse) bedrijven die uiteindelijk de door hen geleden schade uitgekeerd krijgen. Hierbij is dus evenmin in directe zin sprake van uitgaven *ten behoeve van* het buitenland. Ook deze categorie zal verder buiten beschouwing worden gelaten.

Een *zesde* en laatste categorie betreft de uitgaven van hoofdstuk V van de Rijksbegroting (Buitenlandse Zaken exclusief Ontwikkelingssamenwerking en het Vierde Eigen Middel van de EG). Deze begroting bevat, afgezien van de aldaar opgenomen begrotingsvoorziening voor noodhulp (de Wellinkpot ad 40 miljoen) en de uitgaven voor contributies aan internationale organisaties, eigenlijk alleen de apparaatskosten van de Buitenlandse Dienst. Omdat de Buitenlandse Dienst primair taken vervult voor Nederland, zijn de uitgaven op de begroting van Buitenlandse Zaken in deze bijlage verder buiten beschouwing gelaten.

22.3. Cijfermatige ontwikkeling

Zoals hierboven is uiteengezet beperkt deze bijlage zich wat de buitenlanduitgaven betreft tot de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking, de uitgaven voor hulp aan Oost-Europa, de Nederlandse afdrachten aan de EG en de Nederlandse Defensie-uitgaven.

De Uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking

In het Regeerakkoord is vastgelegd dat de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking gekoppeld zullen blijven aan het Nationaal Inkomen, en wel als 1,5% van het zogenaamde NNI tegen factorkosten. Ter compensatie van toerekeningen aan het OS-plafond, in de jaren die voorafgingen aan de totstandkoming van het Regeerakkoord, is bij het aantreden van dit kabinet het OS-plafond structureel met 150 miljoen verhoogd.

Het is met name de koppeling aan het NNI die de grote uitgavenstijging van Ontwikkelingssamenwerking verklaart: in 1989 was voor OS (exclusief kapitaalmarkt middelen en EG-toerekening) een bedrag

beschikbaar van 4,8 miljard; volgens de raming in deze Miljoenennota zal dat bedrag in 1996 zijn opgelopen tot 7,7 miljard, een stijging dus van bijna 3 miljard in zeven jaar tijd, ofwel een stijging van meer dan 50%. Inclusief (afschaffing van de) kapitaalmarkt middelen en de EG-toerekening bedraagt deze stijging altijd nog circa 2,4 miljard.

Wat betreft de motie Melkert/G. H. Terpstra (Tweede Kamer, 1990-1991, 22 116, nr. 8) zij verwezen naar de Memorie van Toelichting bij de ontwerp-begroting van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking.

Hulp aan Oost-Europa

In de Startbrief was een stelpost opgenomen van 200 miljoen gulden, die een tweeledige potentiële bestemming had: hulp aan Oost-Europa en beleidsintensivering op de EG-begroting.

Zoals in bijlage 10 bij deze Miljoenennota wordt uiteengezet, neemt de omvang van de EG-begroting – mede als gevolg van een groot aantal beleidsintensivering – sterk toe. Een deel van deze stijgingen betreft de uitgaven van de EG aan derde landen, waaronder Oost-Europa. Zo zijn in de (ontwerp-)EG-begroting 1992 uitgaven opgenomen ten behoeve van Oost-Europa met een omvang van ca. 1 miljard ecu. Recent heeft nog een herziening van de Financiële Perspectieven plaatsgevonden onder andere ten behoeve van hulp aan de USSR.

Meer in het algemeen moet geconstateerd worden dat de laatste anderhalf jaar onder druk van externe ontwikkelingen de uitgaven op de EG-begroting ten behoeve van derde landen sterk zijn toegenomen en dat zij naar verwachting, zeker op korte termijn, nog verder zullen stijgen.

Ondanks deze ontwikkelingen van sterk toenemende beleidsintensivering op de EG-begroting en de daarmee gepaard gaande stijging van de Nederlandse afdrachten, heeft het kabinet toch besloten om het bedrag van de bovengenoemde reservering (van 200 miljoen, inclusief de OS-bijdrage aan het zogenaamde West-Oost-Zuidprogramma van 25 miljoen) geheel te bestemmen voor hulp aan Oost-Europa. Dit betekent dat voor de stijging van de EG-afdrachten elders binnen de rijksbegroting compensatie gevonden moest worden. Zie hiervoor verder paragraaf 4 van deze bijlage.

De Nederlandse afdrachten aan de EG

In bijlage 10 van deze Miljoenennota is uitgebreid stil gestaan bij de feitelijke ontwikkeling van de EG-afdrachten. Daarbij is uiteengezet wat de onderliggende factoren zijn die hebben geleid tot een opwaartse aanpassing van de ramingen van de EG-afdrachten. De stijging voor het jaar 1994 tussen de cijfers uit de Startbrief en die uit de Miljoenennota 1992 bedraagt 1,0 miljard gulden.

De drie oorzaken die ter verklaring van deze sterke stijging zijn genoemd, betreffen ontwikkelingen die door de Nederlandse regering niet, of slechts zeer ten dele, beïnvloed kunnen worden. Immers, zowel het niet-optreden van een verwachte meevaller in de landbouw-uitgaven, als de (ramings) technische bijstellingen zijn vanuit de Nederlandse begroting gezien «exogeen» van aard, terwijl de communautaire beleidsintensivering veelal slechts in geringe mate door Nederland zijn te beïnvloeden. Immers, Nederland heeft slechts een beperkt aantal stemmen bij de besluitvorming binnen de EG.

Zoals in bijlage 10 wordt toegelicht zijn de meerjarenramingen overigens met veel onzekerheden omgeven. In het licht van de Intergouvernementele Conferenties over de Europese Politieke Unie en de Europese Monetaire Unie, alsmede de in 1992 te voeren discussie over het financieel kader van de EG, is het zeer wel mogelijk dat deze ramingen nog (fors) zullen moeten worden bijgesteld.

De taken van de krijgsmacht dragen zowel een nationaal als internationaal gericht karakter. Nederland levert een bijdrage aan de bondgenootschappelijke verdediging in NAVO-verband en kan eenheden leveren, die in geval van crisis buiten het NAVO-verdragsgebied kunnen worden ingezet. De nationaal gerichte Defensie-uitgaven hangen in de eerste plaats samen met de bescherming van het grondgebied van het Koninkrijk.

Een verdeling tussen nationaal en internationaal gerichte uitgaven op basis van onderscheiden taken is, gezien hun verwevenheid, lastig te geven. Of en zo ja welk deel van de Defensie-uitgaven als buitenland-uitgaven moet worden gezien is eigenlijk een definitiekwestie, die als zodanig niet erg interessant is.

Wat de Defensie-uitgaven betreft wordt in deze bijlage volstaan met een overzicht van de totale Defensie-uitgaven¹. In de cijfers voor de jaren 1992 en 1996 is de loon en prijsbijstelling verwerkt die naar huidige schatting nog zal worden toegevoegd aan de Defensiebegroting (dit om een vergelijking met de andere buitenlanduitgaven in de volgende paragraaf, die ook in lopende prijzen zijn geraamd, mogelijk te maken).

Geconstateerd kan worden dat het totaal van de Nederlandse Defensie-uitgaven als percentage van het netto nationaal inkomen (factorkosten), na een jarenlange periode van stabilisatie, rond 1989 een forse daling vertoont. Deze daling moet worden gezien in samenhang met de ontspanning in Oost-Europa.

Als gekeken wordt naar het totaal van de Defensie-uitgaven als percentage van de totale rijksuitgaven, is dezelfde ontwikkeling te zien.

Tabel 22.3.1. De Nederlandse Defensie inspanning

(x miljoen)	1980	1983	1986	1989	1992	1996
Totaal Nederlandse Defensie-uitgaven	11 002	13 048	13 790	14 145	14 219	15 889
Defensie-uitgaven als percentage van NNI	4,1%	4,2%	4,0%	3,7%	3,2%	2,9%
Defensie-uitgaven als percentage Rijksuitgaven	8,5%	8,4%	8,1%	8,2%	7,0%	6,7%

Totaal overzicht buitenlanduitgaven

In de onderstaande tabel zijn de drie meest duidelijke categorieën van buitenlanduitgaven opgenomen: de OS-uitgaven, de hulp aan Oost-Europa en de EG-afdrachten. Uit de cijferreeksen blijkt duidelijk dat de groei van de buitenlanduitgaven relatief veel sterker is dan de groei van het totaal van de rijksuitgaven. In 1980 maakten deze buitenlanduitgaven nog maar 4,4% van de totale rijksuitgaven uit, in 1991 is dat percentage opgelopen tot 6,9% en in 1996 zal dat percentage al zijn toegenomen tot 7,7%.

Ook als percentage van het NNI laten de buitenlanduitgaven sinds 1980 een sterke – zij het iets afgevlakte – stijging zien: van 2,1% in 1980 tot 3,3% in 1996.

¹ Exclusief civiele verdediging, cijfers zoals gehanteerd in nationaal verband.

Tabel 22.3.2. Overzicht van uitgaven ten behoeve van het buitenland Begrotingsbeslag uitgaven ten behoeve van het buitenland (realisaties en cijfers Miljoenennota 1992)

	1980	1983	1986	1989	1991	1992	1996
Ontwikkelingssamenwerking ¹	2 897	3 309	4 526	4 818	5 683	5 980	7 652
EG-afrachten ^{2 3}	2 813	2 840	4 330	5 753	7 635	8 343	10 359
Reservering Regeerakkoord voor EG en/of Oost-Europa					175	175	175
Totaal Buitenlandblok ³	5 710	6 149	8 856	10 571	13 493	14 498	18 186
NNI tegen factorkosten	271 610	308 470	344 030	377 980	424 750	442 000	556 000
Totaal Buitenlandblok als percentage NNI	2,1%	2,0%	2,6%	2,8%	3,2%	3,3%	3,3%
Totaal Rijksuitgaven	128 750	154 492	170 491	173 064	196 421	203 983	237 003
Rijksuitgaven als percentage van NNI	47,4%	50,1%	49,6%	45,8%	46,2%	46,2%	42,6%
Buitenlanduitgaven als percentage Rijksuitgaven	4,4%	4,0%	5,2%	6,1%	6,9	7,1%	7,7%

¹ Exclusief kapitaalmarkt middelen en EG-toerekening

² Exclusief landbouwheffingen

³ Uitgaande van de huidige plafonds uit de financiële perspectieven; dus afgezien van de gevolgen van nieuwe Financiële Perspectieven na 1992 en c herziening van het Eigen Middelenbesluit

22.4. Compensatie voor de stijgende buitenland uitgaven

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vraag hoe de sterk stijgende buitenlanduitgaven binnen de Nederlandse rijksbegroting gecompenseerd worden. Zoals uit de tabel in de vorige paragraaf blijkt, maken de buitenlanduitgaven namelijk een steeds groter deel uit van de rijksuitgaven. Gegeven de doelstellingen van het kabinet ten aanzien van stabilisering van de collectieve lastendruk en terugdringing van het financieringstekort, betekent dit dat er elders binnen de rijksuitgaven (binnen de uitgaven «ten behoeve van het binnenland») omgebogen moet worden ten gunste van de buitenlanduitgaven.

De omvang van zowel de EG-afrachten als de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking worden voornamelijk bepaald door zogenaamde «exogene» factoren. Wat de EG-afrachten betreft ligt hieraan ten diepste de beleidskeuze ten grondslag dat Nederland lid wil zijn en blijven van de EG; als lid van de EG draagt Nederland vervolgens op basis van de daartoe strekkende verdragen de EG-afrachten (de Vier Eigen Middelen van de EG) af aan «Brussel». De *omvang* van deze afdrachten vormt als zodanig echter een bijna niet te beïnvloeden grootheid.

Voor Ontwikkelingssamenwerking geldt eveneens dat de initiële beleidskeuze om de omvang van het budget voor Ontwikkelingssamenwerking te koppelen aan het Nationaal Inkomen tot gevolg heeft dat de omvang van het OS-budget door exogene factoren (macro-economische omstandigheden) bepaald wordt en daarmee als zodanig relatief onbeheersbaar wordt².

Het kan dan ook nauwelijks verbazing wekken dat bij het Regeerakkoord is afgesproken dat mutaties in de EG-afrachten en Ontwikkelingssamenwerking een bijzondere plaats hebben bij de toepassing van de zogenaamde regels budgetdiscipline, zoals die zijn geformuleerd in de brief «Vergroting van de beheersing van de collectieve uitgaven» van de minister van Financiën aan de Tweede Kamer d.d. 19 januari 1988. De essentie van deze regels is immers dat compensatie voor overschrijdingen in principe specifiek op het desbetreffende beleidsterrein moet worden gevonden. Het is inherent aan het autonome karakter van de omvang van de EG-afrachten en de OS-uitgaven, dat compensatie voor overschrijdingen **niet** bij deze uitgaven zelf gevonden kan worden. (Naast de EG-afrachten en Ontwikkelingssamenwerking vormen de posten rente en prijsstijgingen – die beide naar hun aard evenmin nauwelijks door de overheid zijn te beheersen – de enige uitgavencategorieën waarvoor de hoofdregel van specifieke compensatie niet geldt).

² Een stijgend NNI leidt budgettair gezien niet alleen tot stijgende uitgaven voor OS, maar heeft ook andere financiële gevolgen. Zo **dalen**, door het zogenaamde noemer-effect, bij een stijgend NNI het financieringstekort en de collectieve lastendruk als percentage van het NNI.

Het bovenstaande betekent echter wel, gegeven de financiële doelstellingen van het kabinet, dat voor de stijgingen van de buitenlanduitgaven elders binnen de rijksbegroting (op de departementale begrotingen) compensatie moeten worden gevonden. Omdat de terugdringing van het financieringstekort reeds tot een groot aantal ombuigingen op de departementale begrotingen leidt, is het kabinet er veel aan gelegen om de «exogeniteit» van de buitenlanduitgaven zoveel mogelijk te beheersen.

Wat de EG aangaat kan wat deze beheersing betreft worden verwezen naar de Nederlandse inspanningen om op EG-niveau (in EPU-kader) te komen tot een normering van de stijging van de EG-begroting en naar de in de hoofdstuk 3 van deze Miljoenennota genoemde compensatie binnen de Nederlandse begroting voor verwant EG-beleid.

Ten aanzien van Ontwikkelingssamenwerking zou de enige manier om de uitgaven te beheersen, bestaan uit het loslaten van de koppeling van het OS-plafond aan het Nationaal Inkomen. Voor deze ont koppeling heeft het kabinet niet gekozen. Aan deze koppeling ligt namelijk de overtuiging ten grondslag dat het wenselijk is, om onze welvaart met de ontwikkelingslanden te delen en daarom het budget voor Ontwikkelingssamenwerking te relateren aan bijvoorbeeld ons Nationaal Inkomen.

22.5. Conclusies

Gegeven de beleidsmatige keuzes om deel uit te maken van de EG en om – via de koppeling van het OS-budget aan het Nationaal Inkomen – de ontwikkelingslanden te laten delen in onze welvaart, ontstaat er binnen de rijksbegroting een uitgavenblok dat budgettair moeilijk beheersbaar is: de zogenaamde buitenlanduitgaven.

De laatste jaren zit in deze uitgaven een geweldige dynamiek, die vooral politiek en humanitair van oorsprong is: de omwenteling in Oost-Europa en de versnelde Europese eenwording, de problemen in het Midden-Oosten en de vele rampen in Afrika en elders in de wereld.

Toch mogen deze ontwikkelingen in de wereld ons niet doen vergeten dat ook in Nederland de begroting op orde moet worden gebracht. Dit leidt er dan ook toe, dat het kabinet er alles aan gelegen is om zowel de vereiste internationale financiële solidariteit op te brengen, als ook om de financiële doelstellingen uit het Regeerakkoord te realiseren.

Trefwoordenregister (paragraafnummers)

Aardgasbaten	3.3.1
Accijnzen	1.3.3, 3.3.1
Accountantscontrole	
departementen	5.3, bijl. 19, bijl. 20
Administratieve organisatie	5.3, bijl. 20
Aflossingen	
zie: Staatsschuld	
Agentschappen	5.4, bijl. 20
Algemene Kinderbijslagwet (AKW)	4.3
Algemene Rekenkamer	5.3, bijl. 20
AAW/WAO	
zie: Arbeidsongeschiktheid	
Arbeidsbemiddeling	1.3.2, 2.2, 3.3.2
Arbeidskostenforfait	1.3.1, 3.3.2
Arbeidsmarkt	1.2, 1.3, 2.2, 2.3
Arbeidsongeschiktheid	1.3, 2.2, 3.3.1, 3.3.2
Arbeidsparticipatie	1.2, 1.3.3, 2.2
Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	1.3.1, 3.3.2, 4.3, bijl. 20
Asielzoekers	3.3.2
Banenpools	1.3.2, 4.3
Begrotingsbeleid	
zie: Rijksbegroting	
Begrotingsdiscipline	5.3, 5.4, bijl. 20
Begrotingsindeling	Bijl. 21
Begrotingsnormering	5.5, bijl. 21
Begrotingspresentatie	5.3
Begrotingsproces	5.4, bijl. 20, bijl. 21
Begrotingsstelsel	5.4, 5.5, bijl. 21
Beheersregels	5.2, 5.4, bijl. 20
Belasting op arbeid	2.2, 2.4
Belasting- en premiedruk	
zie: Collectieve lastendruk	
Belastingen	
zie: Afzonderlijke belastingen	
Fiscaal beleid	
Belastinginning, versnelde	3.3.2
Belastingontvangsten	3.3.1, bijl. 4
Belastingvrije voet	1.3.1, 3.3.2
Beleidsevaluatie	5.2
Beleidsintensiveringen	4.2
Betaalde arbeid	1.3.1
Binnenlandse bestedingen	1.2
Bonus/malus	1.3.2, 3.3.2
BTW	
zie: Omzetbelasting	
Budgetrecht Staten-Generaal	Bijl. 20
Budgettaire kerngegevens	Bijl. 1
Budgetteringsafspraken	5.4
Buitenlanduitgaven	Bijl. 22

Collectieve lastendruk	1.3.2, 3.1, 3.2, 3.3.1, 4.2
Collectieve uitgaven	1.3.3, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 4.2, bijl. 2, bijl. 3, bijl. 22
Collectieve uitgavenquote	3.1
Collectieve sector	1.3.3, 2.2, 2.3, 3.3.2, 4.2 bijl. 18
– meerjarencijfers	
Commissie-Stevens	1.3.2, 2.2, 3.3.2
Commissie-Wolfson	1.3.2, 2.2, 2.4, 3.3.2
Comptabel bestel	5.3, bijl. 20
Contractloonstijging	1.3.1, 3.3.3
Debudgettering	Bijl. 20
Decentralisatie	1.3.3, 3.3.1, 5.2
Defensie	3.3.2, 4.3, bijl. 22
Deregulering	5.2
Doelmatigheid overheid	1.3.3, 5.2
Doeluitkeringen	5.2
Doorlichting; beleid en organisatie	5.2, bijl. 20
Economische classificatie;	
rijksbegroting	4.4
Economische groei	1.2, 2.3, 2.4
Economische kerncijfers	1.2
Economische en Monetaire Unie (EMU)	2.1, 2.3; 5.5
Economische ontwikkeling	2
Economische Zaken;	
– subsidietaakstelling	3.3.2
– uitgavendaling	4.3
Energieheffing	2.4
Europees Energie Charter	2.1
Europese Gemeenschap;	
– afdrachten	4.3, bijl. 22
– begroting	Bijl. 10
– economische en monetaire integratie	2.1
Export	1.2,
Exportkredietverzekering	Bijl. 22
Financieel-economisch beleid	1
Financieel management	5, bijl. 20
Financieringsbehoefte	3.2, 3.3.3
Financieringstekort	1.3.3, 2.3, 3.1, 3.2, 4.2, bijl. 21
Fiscaal beleid	3.3.2
Functiewaardering; rijksdienst	Bijl. 20
Functionele classificatie;	
rijksbegroting	Bijl. 15
Fusies	2.1
Garantieverlening Rijk	Bijl. 11
GATT	2.1
Gemeentefonds	3.3.2, 4.3, 5.2
Gemeenten	
zie: Lagere overheden	
Gezondheidszorg	1.3.2
Grote efficiëncy	1.3.3, 3.3.2, 5.2
Gulden financieringsregel	5.5, bijl. 21
Heroverweging	Bijl. 8, bijl. 20
Horizontale toelichting	
meerjarencijfers	Bijl. 5
Huurwaardeforfait	1.3.3, 3.3.2

Inactieven	1.2, 2.2
Individuele huursubsidie	4.3
Inflatie	1.2, 2.3
Inflatiecorrectie	1.3.1, 3.3.2
Informatievoorziening	5.3
Infrastructuur	2.2, 2.3
Inkomensontwikkeling	
zie: Lonen en inkomens	
Inkomensoverdrachten	2.3, 4.4, bijl. 22
Inkomstenbelasting	
zie: Loon- en inkomstenbelasting	
INSTIR	3.3.2
Internationaal kapitaalverkeer	2.1
Internationale	
schuldenproblematiek	2.1
Investeringsrekening, zie	1.3.2
WIR-uitgaven	
IOAW/Z	4.3
Jeugdwerkgarantiewet	1.3.2, 2.2, 4.3
Justitie; subsidietaakstelling	3.3.2
Kapitaaldienst	1.3.3, 5.4, 5.5, bijl. 21
Kapitaaloverdrachten	4.4
Kasontwikkeling	
financieringstekort	3.2
Kengetallen	5.2, bijl. 20
Kerncijfers	
– budgettaire	Bijl. 1
– economische	1.2
Koopkracht	1.3.1, 2.2, 3.3.2
Koppeling gulden/Duitse mark	2.4
Kredieten	4.4
Lagere overheden	5.2, bijl. 9
Landbouw, Natuurbeheer en	
Visserij; subsidietaakstelling	3.3.2
Leningsbevoegdheid	Bijl. 20
Lonen en inkomens	1.2, 1.3, 2.4
Loon- en inkomstenbelasting	3.2, 3.3.1
Loondoorbetalingsverplichting	1.3.2
Loonkosten	1.3.1, 2.2
Lopende uitgaven	4.4, 5.5
Mededingingsbeleid	1.3.2, 2.2.
Meerjarenramingen cq. -cijfers	Bijl. 2, bijl. 17
Milieubeleid	1.3.2, 2.2, 2.4, 4.3
Milieuheffingen	1.3.2, 2.4, 3.3.2
Minimumloon	1.3.1
Monetair beleid	2.1, 2.4
Nationaal inkomen	4.2
Nationaal Milieubeleidsplan	
zie: Milieubeleid	
Niet-belastingontvangsten Rijk	3.2
Omzetbelasting	3.2, 3.3.1
Onderwijs	1.3.2, 2.2

Onderwijs en Wetenschappen;	
subsidetaakstelling	3.3.2
Ontwikkelingssamenwerking	2.1, 3.3.2, 4.3, bijl. 22
Oost-Europa	2.1, bijl. 22
Openbaar vervoer	3.3.2
Overheidsboekhouding	5.5, bijl. 21
Overheidsinvesteringen	1.2, 1.3.2, 2.2, 2.3, 4.4, bijl. 20
Overheidsorganisatie	5.2
Overheidstaken	1.3.3, 5.2
Passende arbeid	1.3.2, 2.2
Private financiering	2.2
Privatisering	5.2, bijl. 8
Provinciefonds	3.3.2, 4.3, 5.2
Provincies	3.3.2
Prijsbijstelling	3.3.2
Prijzen	1.2, 2.4
Rechtshandhaving	4.3
Reiskostenforfait	3.3.2
Rente-uitgaven	1.3.3, 2.3, 4.3, 4.4
Rentevoet	2.3, 3.1, 4.3
Resultaatgerichte sturing	5.2, bijl. 20
Rijksbegroting	2.1, 3
– 1992–1994	3.3
– budgettaire kerngegevens	Bijl. 1
– buitenlanduitgaven	Bijl. 22
– uitvoering 1991	3.2
– economische classificatie	4.4, Bijl. 16
– functionele classificatie	Bijl. 15
– vernieuwing beheer	5.4
Rijkspersoneel; burgerlijk	Bijl. 12
Rijksuitgaven	3.3.1, 3.3.2
– naar beleidsterreinen	4.3
– economische invalshoek	4.4
Rijksuitgavenquote	3.1, 3.2
Scholing	1.3.2, 2.2
Sierteeltprodukten	3.3.2
Sociale fondsen	3.3.1
Sociale partners	1.3.1
Sociale premies	1.3.1
Sociale uitkeringen	1.3.1, 1.3.2, 2.2, 3.3.2
Sociale vernieuwing	1.3.2, 5.2
Sociale Zaken en	
Werkgelegenheid;	
subsidetaakstelling	3.3.2
Sociale zekerheid	1.3.2, 2.2, 3.3
Specifieke uitkeringen	5.2
Staatsbalans	Bijl. 14
Staatsdeelnemingen	3.3.2
Staatsschuld	1.3.3, 2.3, 3.1, 4.3, bijl. 13
Structuurschema Verkeer en	
Vervoer	1.3.2, 4.3
Structuurversterkende	
maatregelen	1.3.1, 1.3.2
Studiefinanciering	3.3.2, 4.3
Subsidies	
– uitsplitting taakstelling	3.3.2
– totale omvang op rijksbegroting	4.4
– geïntegreerd subsidiebeleid	5.2

Taakstellingen	
uitgavenbeperkingen	3.3.2
Tabaksaccijns	3.3.2
Uitgavenbeperkingen; taakstellingen	3.3.2
Uitkeringsgerechtigden	1.2
Vacaturekorting	3.3.2
Vennootschapsbelasting	3.2, 3.3.2
Verkeer en Waterstaat; subsidietaakstelling	3.3.2
Verplichtingen- kasadministratie	5.3, bijl. 20, bijl. 21
Verticale toelichting meerjarencijfers	Bijl. 7
Verzelfstandiging	5.4, bijl. 20
Vestigingsbeleid	1.3.2, 2.2
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer; subsidietaakstelling	3.3.2
Voorjaarsnota 1991; mutaties	3.2, bijl. 6
WAO/AAW:	
zie: Arbeidsongeschiktheid	
Welvaartsstijging	2.2
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur; subsidietaakstelling	3.3.2
Werkgelegenheid, zie: Arbeidsmarkt	
Werkloosheid, zie: Arbeidsmarkt	
Wetsvoorstel Terugdringing Arbeidsongeschiktheids- volume (TAV)	1.3.2
Wig	2.2
Winstafdracht DNB	3.2
WIR-uitgaven	4.3
Wisselkoersstabiliteit	2.4
WSW	3.3.2
Ziekteverzuim	1.3.2, 1.3.3, 2.2, 3.3.2
Ziektewet	1.3.1, 1.3.2, 3.3.1, 3.3.2
Zorgsector	3.3.2